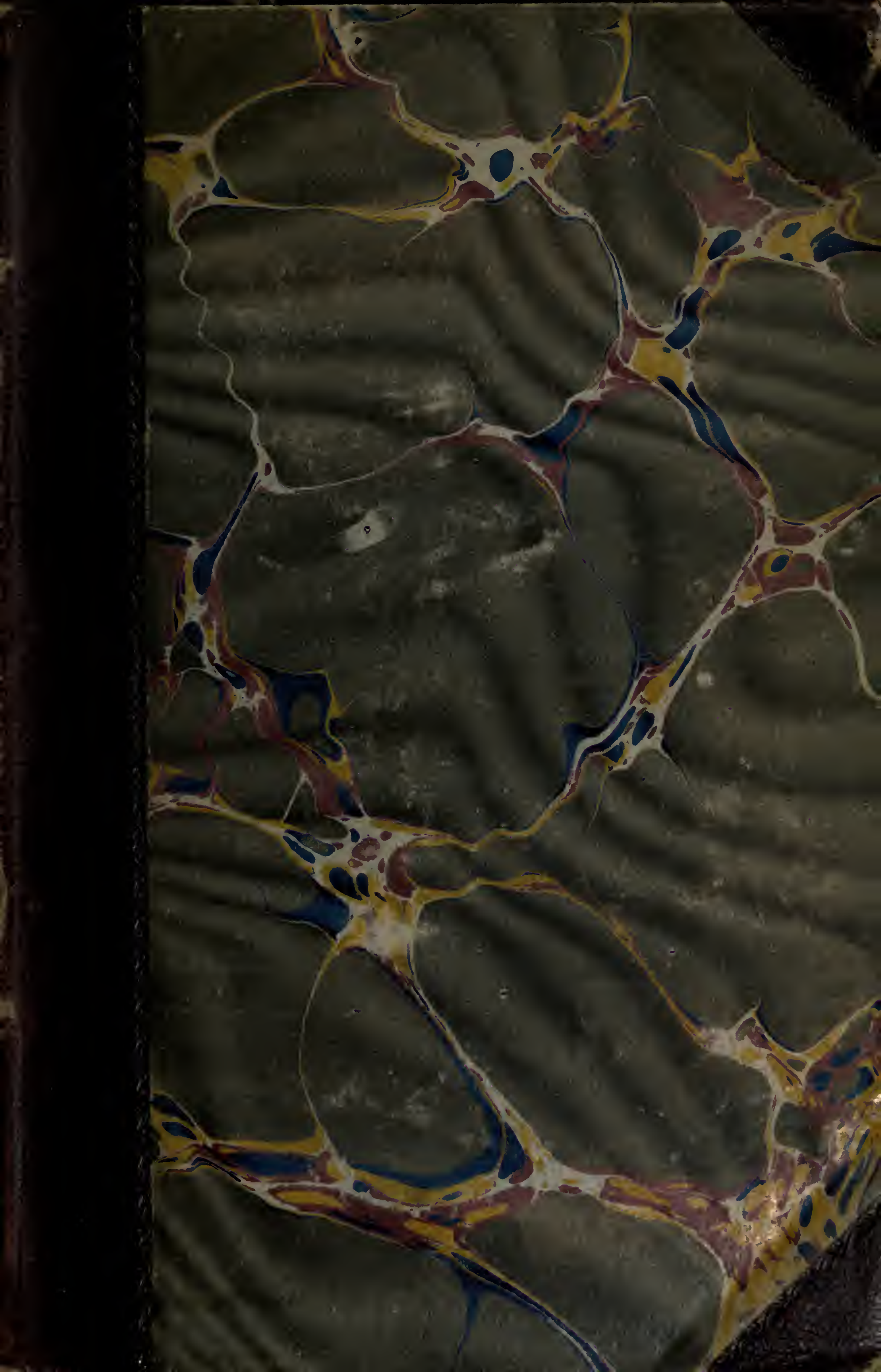
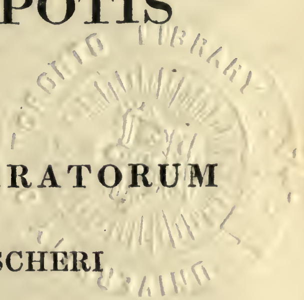

CORNELII NEPOTIS

VITÆ

EXCELLENTIUM IMPERATORUM

EX EDITIONE J. FR. FISCHERI

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU CODICUM ET EDITIONUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITÆ.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1822.

petere Latinis dicantur. Cicero de Oratore: 'Gladiatores et vitando caute et petendo vehementer omnia faciunt, utiliter ad pugnam, et ad adspectum jucunde.' Pro Murena: 'Etenim sciebam Catilinam non latus aut ventrem, sed caput et collum solere petere.' Claud. de Bello Getico vs. 99. 'Nec tanti nomen stirpemque abolere Getarum Ut propius peterere, fuit.' Infra Annibale: 'Sensit id non fortuito factum, sed se peti.' Liv. lib. XXXIII. 'Annibalem unum se peti a Romanis non fallebat.' Tacit. Agricola cap. 31. Just. lib. XIX. 5. 'Neque enim dubium erat imperium Persarum his apparatibus peti.' Cicero in Clodium: 'Quotiescunque me petisti, per me tibi obstiti, nunc remp. universam petis.' *Gebhard.*

Propter pugnam Marathoniam] *Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι πᾶν τοῦτο εἰς αὐτοὺς ᾤοντο παρασκευάζεσθαι, διὰ τὸ ἐν Μαραθῶνι γενόμενον.* Aliam causam istius belli adfert Callicles apud Platonem in Gorgia; qui nullo alio jure hoc illatum disputat, quam quo res imbecilliorum sunt potentiorum. *Lambin.*

Consultum] Modum consulendi Oracula notat ad Aristophanis Plutum Scholiastes. *Οἱ μαντευόμενοι*, inquit, *ἐγγράφῳ ἀνακοινώσει πρὸς τὸν θεὸν τὰς πεύσεις ἐποιοῦντο, γράφοντες ἐν πυκτίῳ τὸ κατὰ προαίρεσιν αὐτοῖς κείμενον, στεφάνῳ τε ἀμφιστάντες ἁβρῷ, τῷ μαντιπόλῳ ἐχειροτόνουν. ὁ δὲ ἐντυχὼν σύμφωνον τὴν ἀπόκρισιν τοῖς προτεινομένοις ἐποιεῖτο.* *Gebhard.*

Quidnam facerent de rebus suis] *Quidnam facerent rebus suis.* Schott. Lambin.

Deliberantibus] Vide notas supra in Miltiad. 'Principes Delphos deliberatum missi sunt.'

Pythia respondit] *Ξέρξου ἐπιόντος, ἔχρησεν ὁ θεός.* Syrianus in Hermogenem. Sic *τοῦ θεοῦ χρήσαντος*, inquit Sopater; quod est, *Oraculo discere.* Keuchenius. Vid. sup. ad I. 1.

Ut mœnibus ligneis se munirent] Oraculum integrum sive responsum exstat apud Herodotum lib. VII. Cujus vis in hoc latet carmine: *Τεῖχος τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεύς, Μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν, τό σε τέκνα τ' ὀνήσει*: 'Jupiter e ligno muris Tritonida donat, Qui soli invicti tibi sint, natisque saluti.' Refert et Polyænus lib. I. Strat. *Lamb. Longol.* Præter eos Aristot. I. Rhet. Cic. 3. de officiis et ad Attic. Epist. X. 7. Val. VI. 5. Frontin. I. Strat. 3. Justin. II. *Savaro.*

Quo valeret] Quo vergeret, quo propenderet, quorsum spectaret. Aristoph. Pluto. *Οὐκ ἔσθ' ὅπως ὁ χρησμὸς εἰς τουτὶ ῥέπει.* Cicer. de natura Deor. 'Quod eo volebat.' *Gebhard.*

Cum intelligeret nemo] Alii enim muris lapideis destructis ædificandos eorum loco ligneos interpretabantur. Quidam, veteres sepe ambiendos. At omnium optime Themistocles *παρασκευάζεσθαι ὧν αὐτοὺς ὡς ναυμαχήσοντας, συνεβούλευε, ὡς τούτου ἐόντος τοῦ ξυλίνου τείχεος.* Valebant namque Athenienses classe; qui, si periculi impendentis metu et tristi prædictione oraculi de excidio Urbis territi, Xerxi sese dedidissent, tota haud dubie Græcia in Persarum potestatem fuisset redacta. Hinc non immerito eosdem vocat 'Græciæ Servatores' Herodotus. *Keuchen.*

Themistocles persuasit consilium esse Apollinis] Maximus Tyrius Orat. XII. *Ὁ δὲ θεὸς αὐτοῖς χρᾷ φράττεσθαι τὸ ἄστυ ξυλίνῳ τείχει. Θεμιστοκλῆς λέγει, ὅτι οἱ δοκεῖ τὸ ξύλινον τεῖχος αἱ τριήρεις εἶναι.* Adducitque ut exemplum Aristoteles Rhet. lib. I. de futuris oraculis. Vide Plutarchum in Themistocle. Polyænum Strat. I. Hoc tempore Cyrsilus quidam Atheniensibus suadebat; ut in urbe manerent, Xerxemque reciperent. Sed ejus consilium tanquam turpe relinquentes, lapidibus eum (ut Cicero inquit Off. lib. III.) obruerunt. Legitur apud Demosthen. *ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ.* *Magius.*

Eum enim a Deo significari murum

ligneum] Vulgati: *Eum enim significari murum ligneum.* Frontinus eadem de re: *Melius itaque salutem navibus quam urbi commissuros: hujus sententiæ etiam Deum auctorem esse.* Fundamentum præterea hujus suæ interpretationis habebat politicum. 'Nam neque prælio pedestri, neque finium tutelæ, neque obsidioni credebat sufficere Athenienses,' idem Julius lib. I. 3. *Gebhard.* Habes et oraculum hoc ejusque interpretationem apud Suidam in dicto Ἀνεῖλεν.

Omnia quæ moveri poterant] Græci exponunt δυνατὰ τῶν χρημάτων. Rectius τὰ ἔπιπλα, quibus opponuntur τὰ ἔγγεια. Et Pausanias dicit, ἔπιπλα esse κτήματα τὰ μὴ ἔγγαια, ἀλλὰ τὴν κατ' οἶκον κτῆσιν τὴν δυναμένην πλεῦσαι. Quæ Eustathius profert, ita ut et aliam suam opinionem addat: καὶ μὴν ἄλλως ἔπιπλα καθ' ἑτέρους, ἐκ τῆς ἐπιπολῆς τὰ, οἱονεὶ τὰ ἐπιπολάζοντα ἐν τῷ προφαίνεσθαι. Infra Dione: 'Dionysius omnia quæ moveri poterant Dionis in naves imposuit.' Ammian. Marcell. lib. XXVIII. 1. vocat 'mobilem censum.' Justin. XXXVIII. 3. 'Homines vero et quæcunque auferri possent, Tigrani cederent.' *Gebhard.*

Partim Salaminem] Codex Ultrajectinus: *Partim Salamina, partim Trœzena.* Utrumque enim legitur *Salamine* et *Salamina.* Nam idem est. *Salamina* quippe et *Salamin* dicebatur. Illud magis Latinum est; siquidem ex quarto casu Græcorum, τὴν Σαλαμῖνα, factus est Latinis primus, *hæc Salamina,* ut in aliis sexcentis. *Salmasius.*

Partim Trœzenem] Pomponius Mela lib. II. 'Trœzenii fide societatis Atticæ illustres.' Herodotus Urania: οἱ μὲν πλεῖστοι ἐς Τροιζῆνα ἀπέστειλαν, οἱ δὲ ἐς Αἴγιναν, οἱ δὲ ἐς Σαλαμῖνα. Cicero Officiorum lib. III. 'Athenienses, cum Persarum impetum nullo modo possent sustinere, statuerunt, ut, urbe relicta, conjugibus et liberis Trœzene depositis, naves conscenderent, libertatemque Græciæ classe defenderent.' Vide Frontinum lib. I. 3. et Plutarchum. Justinus II. 'Conjuges liberosque cum pretiosissimis rebus abditis insulis demandasse,' dicit. *Mag. Lambin.* Senes in insulas deportasse, inquit Aristides in Oratione ὑπὲρ τῶν τεττάρων. Conjuges vero et liberos Trœzenem misisse, non in insulas. *Vossius.* *Partim Trœzenem asportant*] Non est, cur ex Excerptorum fide rescribamus, *deportant.* Nam elegantius *asportare* dicebant veteres de rebus necessitatis tempore deportatis. *Omnia quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Trazenen asportant.* In Veteri Onomastico: *Asportare,* ἐμφέρειν. Glossarium: *Asportavit,* ἐξεφορτίσατο. Apuleius Metam. lib. IV. 'Asportare quantum quisque poterat.' *Asportant* autem, ut *asferrent* in iisdem Excerptis, vita Miltiadis. *Keuchen.*

Arcem sacerdotibus paucisque majoribus natu] Plutarchus, infirmos viribus affectaque jam ætate multos relictos fuisse dicit. Justinus horum non facit mentionem, sed Xerxem, ait, Athenarum urbem, vacuam hominibus, incendio vastasse; eumque, qui in homines ferro sævitiam exercere non potuerat, eam igne in ædificia exercuisse. Pausanias in Atticis, literis mandavit, Athenis homines armis ineptos remansisse, ac eos etiam, qui, melius quam Themistocles fecisset, oraculum sibi interpretati esse videbantur, eamque ob rem, arcem ab illis lignis vallisque fuisse munitam. Herodotus Pausaniæ adstipulatur, qui et pauperes relictos fuisse dicit. *Mag.* *Majoribus natu*] Senioribus. In Iphicrate: 'Ut non solum ætatis suæ cum primis compararetur, sed ne de majoribus natu,' &c. In Timoth. 'non cessit natu majorum auctoritati;' i. e. Timothei et Iphicratis veterum Imperatorum, ut explicat Varro apud Nonium: et Val. Max. II. 1. ext. 9. ibid. ext. seq. *Savaro.*

Ac sacra procuranda] Intelligit plurimorum Deorum simulachra, et alia idola, quæ ibi asservabantur. Vide sis passim incomparabilis Meursii Cecropiam. *Keuchen.*

Cap. 3. *Missi sunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege*] Qui vocabantur postmodum Græciæ Provisores. Erantque trecenti numero: Herodotus Polyhymnia: *ὃς τότε* (Leonidas) *ἤϊε ἐς Θερμοπύλας, ἐπιλεξάμενος ἄνδρας τε τοὺς κατεστεῶτας τριηκοσίους, καὶ τοῖσι ἐτύγχανον παῖδες ἐόντες.* Quo libro tradit, illos fuisse milites gravioris armaturæ; additque ex plerisque Græciæ civitatibus missos tales delectos. Ex Tegæetis et Mantineis mille quingentos ex utrisque: ex Orchomeno Arcadiæ urbe centum et viginti; ex reliqua Arcadia mille; a Corintho quadringentos; a Phliunte ducentos: Mycenæorum octoginta: a Bœotiis et Thespiensibus septingentos: Thebanorum quadringentos. Ad hos accesserunt evocati Locrenses Opuntii cum universis copiis, et Phocensium mille. Ex quibus intelligere licet, ex Lacedæmoniis trecentos duntaxat fuisse, qui ad Thermopylas cum Persis pugnarunt. Quod confirmat et Plutarchus *περὶ παραλλ. Λεωνίδας ἅμα τριακοσίοις ἐπέμφθη εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ Λακεδαιμονίων.* Sed Isocrates et Diodorus, mille tantum delectorum fuisse, tradunt. Ctesias non ponit numerum, sed illorum virtutem miris laudibus inclamat. Vide ipsum lib. xii. *Περσικῶν.* Ubi adjungit, duobus diebus Xerxem Græcis opposuisse exercitum. Hæc fere Lambinus. Quo animo ad pugnam iverit Leonidas, explicat Plutarch. in apophth. Lacon.

Cum Leonida] De Leonida multa collegi in Senecæ Rhetoris Suasor. 2. adde Strabon. lib. ix. Geograph. *Schott.*

Thermopylas] *Δίοδον*, ut si transitum dicas, vocat Herodotus. Et addit a plerisque Græcis Thermopylas dici, ab incolis Pylas: *καλέεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος, ὑπὸ μὲν τῶν πλεόνων Ἑλλήνων, Θερμοπύλαι· ὑπὸ δὲ τῶν ἐπιχωρίων καὶ περιοίκων, Πύλαι.* Harpocratio scribit; Thermopylas, Pylas, id est, portas dici, quod angustus sit introitus iis, qui e Thessalia in Phocidem iter habent. *Lambin.* Vocantur etiam a Thermis, quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt. Livius. Qui addit, Thermopylas locum appellari nobilem, Lacedæmoniorum adversus Persas morte magis memorabili, quam pugna. Alii notationem a Pylade trahunt, quæ frivola est, et Græcorum similis. *πύλαι* dictæ, quas januas vocant vel portas: unde Thermopylæ. Cicero ad Atticum v. 'Itaque confestim iter in Ciliciam fecit per Tauri pylas.' Pylæ Ciliciæ et Pylæ Susidæ apud Plinium et Curtium. Tales erant Thermopylæ mons, qui a Leucade incipiens, atque inde ad ortum flexus, in Ægæum usque mare protendebatur. In Ægypto non absimilis fuit Pihachiroth, duo montes ad mare rubrum instar oris hiantis. *Keuchen.*

Eoque loco omnes interierunt] ccc. Lacedæmonii, cum d. circiter sociis, qui Thespienses erant et Thebani. Ex quo Leonidæ jocus, qui cum videret milites ad pugnam paratos, jussit eos prandere, tanquam apud inferos essent cœnaturi. *Lamb.* Erecta cæsis publica monumenta in agro Locrensium; ut qui pro libertate patriæ interiissent. Suntque illa locus *polyandrion* apud Strabonem, quasi multorum cœmiterium dicas. Inscripta tropæis epigrammata, quæ videas apud eundem libro nono. Cæterum diverso loco cecidisse, ex Geographis clarum est. Pomponius Mela lib. ii. 'Maliacus et Opuntius grandes sinus, et in his cæsorum etiam Laconum tropæa.' *Keuchen.*

Trecentarum navium] cclxxi. Herodot. in principio *Οὐρανίας· Ἀριθμὸς δὲ τῶν συλλεχθεισέων νεῶν ἐπ' Ἀρτεμίσιον, ἦν, πάρεξ τῶν πεντηκοντέρων, δύη-*

κόσιαι καὶ ἑβδομήκοντα καὶ μία. Præter penteconteros, id est, navigia quinquagenum remorum. Illa erant novem, duo Chiorum, septem Locrorum Opuntiorum. Ergo cum illis universa classis fuit navium CCMLXX. Sed et de Platæensibus non constat. Ut credibile sit illos etiam quasdam ad instaurandam classem contulisse. *Keuchen.*

Ducentæ erant Atheniensium] LX. Isocrat. CXXVII. Herodot. lib. VIII. *Ἀθηναῖοι μὲν, νέας παρεχόμενοι ἑκατὸν καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτά.* Sed verisimile est, alterum defectu, alterum excessu peccasse. *Idem.*

Apud Artemisium] Quæ secunda pugna inter Xerxem et Græcos; quarum una terrestris ad Thermopylas, duæ maritimæ ad Salamina et Artemisium. *Keuchen.* Plutarchus in vita Themistoclis ita Artemisium describit: *ἔστι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὲρ τὴν Ἑστιαίαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀναπεπτάμενος, ἀντιτείνει δ' αὐτῷ μάλιστα τῆς ὑπὸ Φιλοκτήτῃ χώρας γενομένης Ὀλιζών.* Addit et originem appellationis: *ἔχει δὲ ναὸν οὐ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηώας.* *Longol.* *Ἄρτεμις* nobis Dianam, quæ Luna est, significat; ut testatur Macrobius Saturn. lib. I. cap. 15. et lib. VI. cap. ultimo. Sic autem dicta, quasi *ἀερότομις*, hoc est, *aërem secans.* *Ἀρτεμίσιον* autem festum et statuam Dianæ sive Lunæ significat. *Mag.*

Angustias enim Themistocles quærebat] Hortabatur Aristidem, *ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχῆσαι.* Plut. in vita. Hoc semper observandum cum minores numero sumus. Sic Miltiades non modo suos servavit sed et hostes vicit: supra I. 5. Et vetus est illud apud Vegetium III. 26. 'Amplius sæpe locus prodest quam virtus.' *Buchn.*

Ne multitudine circumiretur] *Multitudine circumiri* est ab eadem circumveniri, circumquaque cingi. Cic. Philip. XIII. 'Qui se circumiri totius belli fluctibus, quam illum aut regredi aut progredi maluit.' Ex quibus patet sane eum locum habere Datame: 'iis locis castra ponit, ut neque circumiri multitudine adversariorum posset.' Ubi Lambinus non necessario *a* præpositionem interponit. Latino autem cœlo utrumque probum atque usitatum est. Ibid. 'Locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur.' Frontinus lib. II. 3. 17. 'Qua ratione ne circumiretur ab hoste, et peditum numero et maxime equitum superante, consecutus est.' *Gebhard.*

Pari prælio discesserant] Æquo Marte et æquis manibus. Tacit. Annal. I. 63. 'Inde hostibus terror, militi fiducia, et manibus æquis abscessum.' Salust. Catil. 'quod si primo prælio Catilina superior aut æqua manu discessisset.' Curt. lib. VI. 2. 'duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant.' Græci vocant *ἑτεροκλέως ἀγωνίζεσθαι.* *Gebhard.* Sic Herodotus lib. VIII. *ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ παραπλήσιοι ἀλλήλοισιν ἐγένοντο·* et Diodorus. Sed Isocrates ait in Panegyrico, Athenienses adversariorum naves, quæ in primo ordine erant, superasse. *Lambin.* Unde Pindarus Artemisium, *φαεννὰν κρηπῖδα ἐλευθερίας* vocat, quasi ex ista pugna Græci animos ceperint, ut arbitrarentur, se in libertate patriæ defendenda Xerxe posse superiores esse. *Longol.*

Ancipiti premerentur periculo] Hoste et a fronte et a tergo instante. Sic Curtius dixit VII. 46. 'ancipiti periculo implicitus.' Græci vocant *μάχην ἀμφισβήτητον.* Curt. lib. III. 26. Cæsar Comm. de B. G. VII. 76. Curt. lib. V. 24. 'Undique ergo Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppressi.' Varro: 'Cæsar reversionem fecit, ne post occipitium in Hispania exercitus qui erant, relinqueret: quo se conji-

ceret Pompeius, ut ancipiti urgeretur bello.' *Gebhard.*

Et ex adversum Athenas] Ita melioris notæ Codices. *Adversum* tamen reposuerunt, quibus suspecta fuit composita præpositio *exadversum;* cum antiquiores habeant, *et exadversum Athenas.* Ut in Thrasybulo: 'quidem exadversus Thrasybulum,' pro *adversus* vel *adversum.* Utitur Terentius etiam in Adelph. et Phormione. *Keuchen.* Et Cicero de Divinatione. Plura hac de re Vossius de Analog. IV. 123.

Apud Salamina] Idque non sine consilio et magno labore Themistoclis, cum Græci in suas quisque sedes reverti vellent, multique adeo se domum recepissent. Vide Diodorum II. et Herodotum Uran. *Lambin.*

Cap. 4. *Accessit Astu*] Codex Ms. Longolii, *accessit Arcem.* Quod non probo. Ut Romani 'Urbem' κατ' ἐξοχὴν suam Romam; ita Græci, inque iis præcipue Attici, Athenas vocabant *Astu.* Alcibiade: 'Postquam Astu venit.' Etiam Urbem κατ' ἐξοχήν. Phocione: 'cum Demade de Urbe tradenda Antipatro consenserat.' Vitiose exscriptores exhibuerunt *Arcem;* Longolii editio *astum:* et ita Attius Œnomao: 'Ut omnes qui arcem astumque incolunt.' Stephanus de Alexandria: ἐλέγετο δὲ κατ' ἐξοχὴν Πόλις, καὶ πολῖται ἐξ αὐτῆς, ὡς Ἄστυ αἱ Ἀθῆναι, καὶ Ἀστοὶ καὶ Ἀστικοὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς καὶ ἐπὶ Ῥώμης λέγεται Οὔρψ. *Gebhard.* Sic Cicer. de Legib. 'ut vestri Attici priusquam Theseus eosdem migrare ex agris et in Astu, quod appellatur, omnes se conferre jussit.' *Longol.* Sic Medina Arabum et Iracensium. Et קרתא Phœnicibus urbs est: unde Carthago et Carthagena, civitas hortorum, quam Græci οἰνοῦσσαν verterunt. Ab astu mediastinus dicitur, et ἀστυκοὶ ἀγῶνες Græci instituti, ludi astyci, ἑλληνίζοντες, ut observat Jos. Scaliger. Qui etiam τὸ ἄστυ veras Athenas dixit. Vide Turneb. et alios. *Keuchen.*

Idque nullis defendentibus] Urbem nulli defenderunt; sed arcem, qui in ea relicti erant: neque eam sine magno labore multisque machinis ac telis Persæ ceperunt, sed via quadam ardua et præcipiti reperta, quam nemo idcirco custodiebat, quod ea neminem ascensurum quispiam suspicari poterat. Herod. in Uran. *Lamb.* Pausanias quoque in Atticis, barbaros ex tali prærupto loco arcem conscendisse testatur. *Mag.*

Incendio delevit] Sic Herodotus: τὸ ἱερὸν συλήσαντες, ἐνέπρησαν πᾶσαν τὴν ἀκρόπολιν. Sed aliter Gellius lib. VI. 17. *Lamb. Mag.* Phrasis elegans. Iphicrate: 'Non prius Thebani Sparta abscessissent, quam captam incendio delessent.' Curt. lib. III. 38. 'Dis dedita templa ruinis et ignibus esse deleta.' Flor. II. 6. 'Quæ quantaque utriusque castra facibus illatis una nocte delevit!' Cicero: 'Tu cruore et flamma omnia delere vis.' *Gebhard.*

Cujus fama perterriti] Sic solus P. Daniel. Alii *flamma.* Quid autem in eo sit absurditatis doceri velim. Salamis enim tam longe non distat Athenis, ut flamma incensæ urbis cerni non potuerit. Lectionem, quam dico, manifeste stabilit e Miltiade per Savaronem adductus locus: addo ego Claudiani, e lib. II. in Eutrop. 'longe spectari puppibus arces Accensas, lucere fretum.' *Gebhard.*

Classiarii] Græci, qui hujus incendii nuntio ita perterriti erant, ut nonnulli etiam Duces, qui ad Salaminem erant, passis velis fugam ornarint. *Herod.*

Themistocles unus restitit] Exstat oratio ejus, qua ad Eurybiadem usus est, apud Herodotum. Quem cum in sententiam suam adduxisset, adversus Corinthios, qui ad Salaminem pugnare nolebant, fuit alia astutia adhibenda;

de qua mox Probus. Alii tamen nec Eurybiadem satis motum esse, narrant; quibus assentiri videtur Plutarchus apophth. Lacon. Ibi, μὴ πείθων δὲ Εὐρυβιάδην ἐν τοῖς στενοῖς ναυμαχῆσαι, κρύφα πρὸς τὸν βάρβαρον ἔπεμψε. *Lamb.* Vide sequentia.

Universos pares esse] Cæsar Comm. de B. G. vi. 34. Vide Frontinum lib. i. 10. Locum in mente habuit Ciceronis ad Atticum : 'Nos disjecta manu pares adversariis esse non possumus.' Id est, resistere et bellum summovere. Infra, Alcibiade; 'Neque terra neque mari hostes pares esse potuerunt.' Eumene : 'Hoc Antigonus cum comperisset intelligeretque se parem non esse paratis adversariis.' Annib. 'Dolo erat pugnandum, cum par non esset armis.' Cæsar Comm. de Bell. Gall. lib. i. 40. Cicero pro Lege Manilia : 'Hi nullo in loco pares jam prædonibus esse poterant.' Justin. lib. vii. cap. 6. Par ergo est ἰσοπαλής. *Gebhard.* *Et universos esse pares aiebat*] Recte feceris, si Excerptorum auctoritate immiseris vocem: *Et universos pares esse posse aiebat.* Sed in aliis : *et in universum*, salvo sensu et ordine. Glossæ veteres, *in universum*, ὅλος, ubi ὅλως rescribendum, non dubitabunt, qui Græce sciverint. *Keuchen.*

Dispersos testabatur perituros] Sapientissimum monitum. Sic Tac. de Britannis in vita Agricolæ 12. 'Ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.' Thucydides lib. iv. Εἴπερ καὶ καθ' ἑκάστους βλαπτόμενοι ξύμπαντες κινδυνεύομεν. *Gebh.*

Qui tum summæ imperii præerat] Atheniensium et Themistoclis concessu; ut narrat Herodotus lib. viii. in principio; τὸν δὲ στρατηγὸν τὸν τὸ μέγιστον κάρτος ἔχοντα παρείχοντο Σπαρτιῆται, Εὐρυβιάδεα τὸν Εὐρυκλείδεω· οἱ γὰρ σύμμαχοι οὐκ ἔφασαν, ἢν μὴ ὁ Λάκων ἡγεμονεύῃ, Ἀθηναίοισι ἕψεσθαι στράτευμα. *Lambin.* *Longol.* Et Plutarchus dicit, Græcos, maximeque Lacedæmonios Eurybiadi imperium demandasse. Justinus Eurybiadis non meminit. *Magius.*

Quem quum minus, &c.] Causam addit Herod. in principio Octav. *Longol.* Plutarchus ait, Eurybiadem timidum ignavumque fuisse in adeundis periculis, et ideo intra Isthmum cum copiis se recipere decrevisse. *Magius.* Adde Ælianum xiii. 10.

De servis suis, quem habuit fidelissimum] Qui erat Eunuchus, et τῶν παιδῶν παιδαγωγὸς, nomine Sycinnus. Polyæn. in Themistocl. Comm. lib. i. 2. Νύκτωρ τὸν Σύκιννον τοῦτον ὡς βασιλέα πέμπει. *Gebhard.* Captivus, genere Persa, et Themistocli imprimis charus. Lege Plutarchum et Frontinum Strat. ii. 2. Herodotus hunc οἰκέτην vocat, vernam, quod Laurentius Valla male *contubernalem* vertit. *Longol.* *Mag.* Ab hoc Sycinno vel Sicinno barbaro, qui liberorum Themistoclis pædagogus fuit, dicta est sicinnis saltatio. Meruit astutia sua inter claros Græciæ propugnatores illorum temporum nominari. Quo facit Clementis Alexandrini locus: Καὶ τῶν Θεμιστοκλέους παίδων ὁ παιδαγωγὸς Σίκιννος οἰκέτης ῥᾴθυμος ἦν· ὀρχεῖσθαι φασὶν αὐτὸν καὶ σικιννίζειν εὑρηκέναι. *Casaub.*

Ad regem misit] Id est, Xerxem. Vid. Herod. viii. Just. ii. Frontin. ii. 2. Polyæn. lib. i. *Savaro.*

Majore cum labore et longinquiore tempore bellum confecturum, quum singulos consectari cogeretur] Hæc pene eadem Front. Strateg. lib. ii. 2. exemplo ult. 'difficilioremque rem Xerxi futuram, si singulas civitates obsidione aggrederetur.' Eadem de causa lætatur Alexander Darium universas regni vires discrimini offerre : 'Magno se æstu liberatum ait, quod liceat cum omnibus Darii copiis confligere; veritum se longam belli moram, si Persæ exercitum divisissent;' apud Justin. lib. ii. 13. Addit præ-

terea aliam circumstantiam, quæ ad victoriam non minimum contulit momentum, omissam Nepoti: ‘ Qua ratione,’ inquit, ‘ effecit, ut exercitus barbarorum primum inquietaretur, dum tota nocte in statione custodia est: deinde, ut sui mane integris viribus cum dictis barbaris vigilia marcentibus confligerent.’ *Gebhard.*

Ut ingratiis] Membranæ *ingratis*, quod perinde mihi est. Polyænus: *οἱ δὲ ἕλληνες ἄκοντες ἐνίκησαν.* Frequens Plaut. Vide Frontinum lib. I. Non abhorret ab hac voce Cic. in Verrem, ‘ Dicent quæ necesse erit ingratiis.’ *Idem.*

Alienissimo loco] Iniquissimo. Supra Miltiade. Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 15. ‘ Qui cupidius novissimum agmen insecuti alieno loco cum equitatu Helvetiorum prælium committunt.’ *Gebhard.*

Consilio Themistoclis] Στρατηγήματι. Frontinus: ‘ solertia,’ dicit: *τῇ σοφίᾳ τοῦ στρατηγοῦ. Polyæn.* Lacedæmoniorum obtrectatione et invidia. Diod. Sicul. lib. II. *Lamb. Gebhard.* Alii alia. Vetus Scriptor apud interpretem Aristophanis Victoriæ primas tribuit Deabus: *Φησὶ* (præcessit Herodotus) *γὰρ ἐν τῇ παρὰ Σαλαμῖνα ναυμαχίᾳ, πολὺ λειπομένου τοῦ* ‘*Ἑλληνικοῦ πλήθους τῶν νεῶν τῶν* Περσικῶν, *συμμαχῆσαι* ’Αθηναίοις *τὰς θεὰς, μέγιστον τῆς συμμαχίας ἐπιδειξαμένας καὶ ἐναργέστατον τεκμήριον. μελλόντων γὰρ τῶν* ‘*Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων εἰς χεῖρας ἥξειν, πρῶτον μὲν πλεῖστον ὅσον κονίορτον αἰρόμενον ἀπὸ* ’*Ἐλευσῖνος ἐπὶ τὴν συμβολὴν, παντὶ τῷ στρατῷ δῆλον γενέσθαι. Εἶτα τοῦτον εἰς οὐρανὸν ἀνίεντα καὶ ψόφον γινόμενον, διὰ μέσου τοῦ στρατοπέδου χωροῦντα, τὸν* ’*Ἴακχον βοᾷν*, &c. *Gebhard.*

Cap. 5. *Interim tamen ab eodem gradu depulsus est*] Edit. Ultraject. *iterum.* Placet vulgatum. Translatio a gladiatoribus ducta. Unde Ovidius: ‘ Inque gradu stetimus:’ quod explicat Faber lib. I. Agonist. c. 11. Vide proverb. ‘ de gradu dejici.’ Germani dicunt, Auss dem Vortheil getrieben werden. Eadem figura Seneca Hippolyt. ver. 720. ‘ Tutissimum est inferre, cum timeas gradum.’ Valerius Max. lib. III. 6. 1. Cicero Epist. lib. XVI. 14. ‘ Leptæ literarum exemplum tibi misi, ex quo mihi videtur *στρατηλάτης* ille dejectus de gradu:’ et revera est castrensis formula; inde per translationem idem lib. I. Offic. ‘ Fortis vero animi et constantis est, non perturbari in rebus asperis, nec tumultuantem de gradu dejici, ut dicitur.’ *Gebhard.*

Certiorem eum fecit] Per eundem servum. *Herodot.* Alii Arsacen Eunuchum missum esse tradunt. Polyænus: *πέμπει δὲ πάλιν ὡς βασιλέα εὐνοῦχον ἄλλον* ’*Ἀρσάκην. Lambin.* Diodorus etiam hunc a superiore diversum facere videtur, lib. II. 17. et 19.

Quem ille in Hellesponto fecerat] Plinius: ‘ Primas angustias Hellespontum vocant: hac Xerxes constrato navibus ponte duxit exercitum.’ Vide Marcianum et Solinum XII.

Dissolveretur] Per Themistoclis socios. Frontin. II. 6. Herod. Polyæn. Justin. lib. I. *Savaro.*

Minus diebus triginta] Tanto majore celeritate usus est in fuga capessenda, quam in bello inferendo. *Lambinus.* *Βασιλεὺς ἔδεισε, καὶ φθάσας τὸ* ‘*Ἑλληνικὸν, διέβη τὸ ζεῦγμα, καὶ φυγὼν ᾤχετο. Θεμιστοκλῆς δὲ τοῖς* ‘*Ἕλλησιν ἐφύλαξε τὴν νίκην ἀκίνδυνον.* De fuga Pompeii Cæsar Civil. lib. III. Utrumque tangit Florus IV. 8. Simile quid de Hannibale tradit Noster in vita. *Keuchen.*

Post hominum memoriam] Sic loquitur et Aristide. Nec non Cicero in Verrem: ‘ Quod nemo unquam post hominum memoriam fecit.’ *Gebhard.*

Cap. 6. *Neque minor in pace*] Duo Reip. tempora sunt, pacis alterum, alterum belli; in utrumque sapere et valere oportet, qui ei recte præesse velit: raro tamen in unum hominem ca-

dunt utraque. Plin. Pan. c. 4. 'Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non et arma honestarunt:' et notum illud Claudiani, 'bellis insignior ille, Sed pacem fœdat vitiis.' Quo absolutior fuit Themistocles, qui in utroque tempore talem se gessit, ut magnam laudem afferret. Militaris virtus cumprimis in Bello Persico et pugna ad Salamina eluxit, pacis opera duo cumprimis recenset Nepos. Primum est exstructio Piræei portus: alterum murorum ædificatio. *Buchn.*

Phalereo portu] *Phalarico*, Vetus Codex: sed φαληρικὸν vocat Diod. XI. quomodo et Ultrajectinus præfert. *Schott.* Φάληρον λιμὴν τῆς Ἀττικῆς, Suidas. Diodorus autem contrario ordine ac Probus, portum a Themistocle prius structum, quam Urbis muros tradit. *Lambin.* De quo legendus Pausanias in Atticis: Θεμιστοκλῆς δὲ ὡς ἦρξε, (τοῖς τε γὰρ πλεοῦσιν ἐπιτηδειότερος ὁ πειραιεὺς ἐφαίνετό οἱ προκεῖσθαι, καὶ λιμένας τρεῖς ἀνθ' ἑνὸς ἔχειν τοῦ φαληροῖ,) τοῦτο σφίσιν ἐπίνειον εἶναι κατασκευάσατο. Plura Thucyd. lib. I. Nam de murorum ædificatione ad verbum prope ex Thucydidis historia sunt conversa. *Longol.* *Phalereo portu*] Sic omnino legendum; non ut in vulgatis, *Phaleræo*, cum diphthongo. Nam Græcis Φάληρον vocatur. Est tamen, cur magis *Phalarico* probem, ut est in Excerptis melioribus. Nam *Phalaricus* pro *Phalereus;* ut *Chalcidicus* pro *Chalciœcus* in iisdem membranis; et *Pellaius* pro *Pellæus* apud Plautum. Et Φαληρικὸν vocat Diodorus lib. XI. Bibl. ubi tamen non *Phalaricum* sed *Phalericum* vertunt interpretes. *Keuchen.*

Triplex Piræei portus constitutus est] A Themistocle: quod naturam admonentem prompta arte secutus, eos emunivit. *Boecler.* Pulchre describunt hunc portum Strabo lib. IX. Vitruvius VI. Pausanias in Atticis. Sed omnium optime Thucydides, cujus heic passim historiam ad verbum vertit Cornelius. Is lib. I. νομίζων τότε χώριον καλὸν εἶναι, λιμένας ἔχον τρεῖς αὐτοφυεῖς, καὶ αὐτοὺς ναυτικοὺς γεγενημένους μέγα προφέρειν ἐς τὸ κτήσασθαι δύναμιν. Idem Piræei murum maximis lapidibus constructum fuisse affirmat, tantaque latitudine, ut currus, quibus saxa vehebantur, super eum si occurrissent, libere traherentur. *Lambin. Mag.* Distabat XL. stadiis Athenis, ut ex Laërtio patet in Antisthene. *Ortel.* Hinc priusquam urbi muris conjunctus esset, longius ab urbe disparatus, quasi alterum oppidum videbatur. *Salmas.* *Triplex Piræei portus*] Piræei portus prius extra urbem locus fuit, urbs non fuit: sed additus urbi, locus in urbe fuit, ac cum Munychia, (ut ex II. Thucyd. constat) tertia pars urbis veteris, quæ Ἄστυ dicebatur. Ineptum igitur est, quod male ex his verbis Schioppius infert, urbem Piræei utiliorem fuisse urbe Athenarum, 'ut ipsam urbem dignitate æquipararet, utilitate superaret.' Nam hoc solum ait Nepos, 'portum Piræeum utilitate superare ipsam Athenarum urbem.' Et sic omnia sunt clara. *Keuchen.*

Ut urbem dignitate æquipararet] Exæquaret: Alcibiade, 'Ut nemo eum labore corporisque viribus posset æquiparare.' Pacuvius; 'Nam si qui, quæ eventura sunt, Prævideant, æquiparent Jovi:' ut lego cum Vossio. Suetonius Augusto cap. 94. 'Ex lauro continuo enata soboles, adeo ut paucis diebus, ut non æquipararet modo matricem; verum etiam obtegeret.' Nerone cap. 53. *Gebhard.*

Muros Atheniensium restituit præcipuo, &c.] Qui tres erant Athenis, secundum Thucydidem et Pausaniam: τεῖχος βόρειον, τεῖχος νότιον, τεῖχος φαληρικόν. *Lambin.* Archon tunc erat Timosthenes: cujus imperium cadit in annum Romæ CCLXXV. ubi consules K. Fabius III. et T. Virginius. *Chronol.* De facto legendi Demosthenes ad

Leptin. Plutarchus in Themist. Polyæn. I. Strat. Diodorus II. post narrationem de portu Piræo, Frontin. l. I. 1. Plato in Gorgia: 'Scitis utique hæc navalia, et mœnia Athenarum, portusque dispositionem, partim Themistoclis, partim Periclis, non opificum consilio esse constructa.' De Conone auctor Athenæus lib. I. cap. 1. Sed hic non fuit primus, qui Piræei muros construi curavit, sed solum, cum a Lysandro essent diruti, refici mandavit; ut infra in Conone docuit Probus. A Lacedæmoniis enim primo, postea vero a Sylla Romanorum Imperatore hi muri sunt diruti, ut testantur Justinus lib. v. Orosius II. 15. Archelao Regis Mithridatis præfecto propugnante, oppugnationem descripsit Quadrigarius Annali undevigesimo, ut apud Gellium lib. xv. 1. legere est. Jungebatur portus Piræeus urbi muris duobus quasi cruribus, ut Strabo, Justinus, et Orosius tradiderunt. Livius lib. I. Decad. IV. 'Brachia' vocavit. Eaque fuit portus amplitudo ac dignitas, ut Aristophanes (quod Plutarchus refert) 'Themistoclem,' dixerit, 'non Piræeum Urbi, sed Urbem Piræeo addidisse, et ad mare terram aptasse.' Hodie nautæ portum Leonem vocant. *Mag.*

Laced. caus. id. nacti] De hoc prætextu nihil memini alibi legere: alii omnes invidiam Lacedæmoniorum obtendunt. Polyænus lib. I. Ἀθηναῖοι τὰ τείχη τοῦ ἄστεος ἤγειραν. Λάκωνες ἐφθόνουν. Justin. lib. II. 15. *Gebhard.*

Extra Peloponnesum] Pro *Peloponesum.* Quæ scriptura sæpe in libris occurrit. Erat hæc totius Græciæ arx et propugnaculum, in qua omnia magis quam alibi illustria ac potentia.

Ne essent loca munita, quæ hostes possiderent] Justinus: 'Ne munimenta hostibus et receptacula futuri belli exstruant.' *Gebhard.*

Athenienses ædificantes prohibere] Ut mox sequitur, per legatos. Diodorus lib. XI. Οἱ πρέσβεις προσιόντες τοῖς οἰκοδομοῦσι προσέταττον ἀφίστασθαι τῶν ἔργων τὴν ταχίστην. Hanc narrationem quoque habet Auctor Scholiorum in Aristophanis equites. *Gebhard.* Vide Thucyd. lib. I. Justin. I. et Frontin. I. *Mag.*

Hoc longe alio spectabat] Schotti liber, *Hoc longe animo spectabant:* refingi posset, *aliud longe animo spectabant:* etsi verbis, inquit, aliud ferebant, animo tamen ad rem longe aliam collimabant. *Gebhard.*

Muros instrui] Sic omnes editi præferunt: et ita loquitur Curtius lib. v. 5. 'murus instructus laterculo coctili.' *Idem.*

His præsentibus desierunt] Consilio Themistoclis. Nam nisi intermisissent munitionem, a Lacedæmoniis ope reliquorum Peloponnesiorum poterant impediri vi armata. Diod. lib. XI. συνεβούλευεν ἔχειν ἡσυχίαν· ἐὰν γὰρ βιάζωνται, ῥᾳδίως τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ τῶν Πελοποννησίων στρατεύσαντας κωλύσειν αὐτοὺς τειχίζειν τὴν πόλιν. *Gebhard.* Vide Thucydidem lib. I. Apud Plutarchum in Themistocle, neque de Legatis retentis neque de opere intermisso ullum verbum. *Lambin.*

Præcepit] Diodorus παρήγγειλεν. Cæs. de B. C. III. 62. 'Quid a quoque fieri velit, præcepit.' Curtius lib. IX. 11. *Gebh.*

Ut interim omnes servi atque liberi opus facerent] Sic Thucydides. Diodorus extulit, πανδημεὶ τειχίζειν τὴν πόλιν. *Idem.*

Omnes servi atque liberi opus facerent] *Opus* de ædificatione. Ut apud Poëtam: 'pendent opera interrupta minæque Murorum ingentes.' Vide Gifan. ad Lucret. Et hinc opera dicuntur *locari, conduci,* ICtis. Usurpant sic vocem ἀποτελέσματος Plut. et Polyb. Aristoteles ἔργον vocat initio Nicomacheorum. *Keuchen.*

Sive sacer esset, sive privatus] Scholiastes in Aristophanis Equites: μὴ φειδομένους μήτε ἰδίου μήτε δημοσίου

τινὸς οἰκοδομήματος. In eo discrepans, quod tantum profanos qua privatos, qua publicos, non vero sacros locos complecti jussi fuerint Athenienses muris suis. Nepos autem affirmet non parcitum fuisse sacris quoque, quum tamen præceptum fuerit vetus: μὴ κινεῖν, μήτε βωμοὺς, μήτε τάφους, μήτε ἡρῷα, non esse movenda seu violanda. Vide Zenobium lib. I. capite 54. *Gebhard.*

Privatus] Sic Mss. recte: in vulgatis *profanus;* quod glossema non agnoscunt Mss. De hoc Strateg. Themistoclis Thucyd. lib. I. Diodor. XI. Frontin. I. 1. Justin. II. Pausan. I. *Savaro.*

Congererent] Ἐγκατελέγησαν. Diod. Vulgati *cogerent.* Quod improbo. *Keuchen.* Quod vidit primus Gifan. ad Lucretium. Aptum rei verbum, Virgil. 'Aëriæ quem congessere columbæ,' ad struendum nidum. Hinc *congeries* est strues et saxorum congestus. Curt. lib. VIII. 13. 'Cædi tamen arbores et saxa congeri jussit.' Flaccus Argonaut. IV. 97. 'Fert sonitus immota phalanx irasque retentat Congeries dum prima fluat.' *Gebh.*

Sepulcrisque constarent] Πολλαί τε στῆλαι ἀπὸ σημάτων. Thucyd.

CAP. 7. *Adire ad magistratus noluit*] Καὶ ἐς τὴν Λακεδαίμονα ἐλθὼν οὐ προσῄει πρὸς τὰς ἀρχάς. *Idem.* Rectius ita legitur, quam vulgo omisso *ad.* Paullo post: 'Ad magistratum Senatumque Lacedæmoniorum adiit:' et in Hannib. 'Tempore dato adiit ad regem:' et ita frequentius Cicer. ut et Hadrianus Cardin. observat. *Schott.*

Quam longissime tempus duceretur] Justinus II. 15. 'Deinde die proferendo, spatium consummando operi quærebat.' Ultrajectina editio *duceret.* Membranæ Schotto excussæ, vocibus traductis: *Ut quam longissime tempus interponens diceret caussam, se collegas expectare.* Quod ille non aspernari videtur. Perperam: nam cui utraque locutio *tempus ducere,* dein *interponere caussam,* insolens acciderat, ambas flagitiose transpositis verbis e suo captu interpolavit. Cæs. de Bello Gall. l. I. 'Diem ex die ducere Ædui; conferri, comportari, adesse, dicere. Ubi se diutius duci intellexit.' Ἐν τούτῳ τριβήν τινα χρόνου ἐμποιῶν. *Gebhard.*

Causam interponens, se collegas exspectare] Ἀλλὰ διῆγε, καὶ προὐφασίζετο. καὶ ὁπότε τις αὐτὸν ἔροιτο τῶν ἐν τέλει ὄντων, ὅτι οὐκ ἐπέρχεται ἐπὶ τὸ κοινὸν, ἔφη τοὺς συμπρέσβεις ἀναμένειν. Thucyd. Erant autem collegæ ejus Abronychus Lysiclis filius, et Aristides Lysimachi. *Lambin.* Auctor sæpius laudatus in hac narratione elegantem habet rationem politicam: Τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν παρουσίαν ὑπερετίθετο τῶν πρεσβέων. μὴ γὰρ ἀσφαλὲς ὑπάρχειν αὐτῷ κοινὰς ἐντολὰς λαβόντι μόνον ἀποπληρῶσαι τὴν πρέσβειαν. καὶ ἔσχαλλεν, ὅτι μήπω παρεγένοντο. Justin. 'Nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi jure nihil possit.' *Gebhard.*

Conari fallere] Quin prorsus fallebat, quod alii scriptores Thucyd. l. I. Plutarch. in Themist. Cic. offic. I. Ælian. Var. Hist. III. 47. satis confirmant. Quid? quod et ipse Themist. in suis ad Habronychum literis *Strategema* vocat. *Loccenius.*

Non multum superesse munitionis] Ἔχειν ἱκανῶς τὸ τεῖχος. Thucyd. Ἤδη δὲ τοῦ τείχους ἱκανῶς προκεχωρηκότως. Auct. Græcus. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τὸ τεῖχος ἔφθασαν. ἐφ' ἱκανὸν κατεσκευακότες. Diodor. *Gebhard.* *Superare,* diserte calamo exaratum vidimus. *Schottus.* Cicero quoque ita loquitur Paradoxis 4. 'Uter igitur est ditior, cui deest, an cui superat?' De oratore: 'In divisione generum et deesse aliquam partem et superare mendosum est.' Et alibi. *Gebhard.*

Ad Ephoros Lacedæmoniorum] De quorum regimine et potestate ad Pausaniam diccmus. Instituti sunt Spartæ CXXX. annis post latas Lycurgi rhetras. *Plut.* Alii ab ipso

Lycurgo: Πρός τε τούτοισι, τοὺς ἐφόρους καὶ γέροντας ἔστησε Λυκοῦργος. Herodot. Vide sis Ub. Emmium in illustrata Græcia, tomo 3. de rep. Laconum.

Penes quos summum imperium erat] Ut regem etiam in vincula publica conjicere, legibus eorum licitum esset. Infra, in Pausan.

Apud eos contendit, falsa his esse delata] Παρελθὼν ἔπειθεν αὐτοὺς μὴ ταχέως πιστεύειν τοῖς βουλομένοις εἰς ἔχθραν καταστῆσαι τὴν πόλιν. Idem Frontin. l. I. 10. 'Contendit falsum ad eos rumorem perlatum.' Diodorus, Παρεκάλεσε τοὺς ἄρχοντας μὴ πιστεύειν κεναῖς φήμαις. *Gebhard.*

Quibus fides haberetur] Auctor apud Aristophanis Explanatorem: ἀλλ' ἐπιλεξάμενος αὐτῶν ἄνδρας τοὺς εὐνοίᾳ καὶ πίστει διαφέροντας ἐπόπτας ἐκπέμψαι. Polyænus vocat κατασκόπους. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, inquit, τοὺς ἀρίστους ἐκπέμψατε κατασκόπους. Frontinus: 'Et rogavit, ut mitterent aliquos, quibus crederent de munitione Athenarum.' *Gebhard.* *Fides haberetur*] Nihil mutamus. Libri quidam, *adhiberetur:* non etiam male, sed improbatum Schoppio in Paradox. *Keuchen.*

Interea se obsidem retinerent] Discedunt longius Membranæ: *Interea sibi detrahere reticerent,* pro desinerent male de illo loqui, remque sermonibus traducere, ac factum damnare. *Schott.* Sed nunquam mihi persuadent ita coacte et implicite loqui Cornelium nostrum: dein vertitur historia in aliam circumstantiam, quæ nunquam intervenit. Græcus Scriptor crebrius modo laudatus: μέχρι δὲ τῆς ἐκείνων παρουσίας ὅμηρον αὐτὸν κατεπαγγέλλετο. Diodor. l. XI. Καὶ τούτων ἐγγυητὴν ἑαυτὸν παρεδίδου. *Gebhard.*

Tresque legati functi summis honoribus] Numerus non exprimitur alibi. Diodorus: εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἀπέστειλαν τοὺς ἐπιφρονεστάτους κατασκεψαμένους, καὶ περὶ ὧν ἦν χρεία πολυπραγμονῆσαι. Auctor Græcus ἄδηλος· Πεισθέντων οὖν Λακεδαιμονίων, καὶ τοὺς μάλιστα διαφέροντας εὐνοίᾳ καὶ πίστει τῶν πολιτῶν. *Idem.*

Cum his collegas suos Themistocles jussit proficisci] Variat heic Diodorus, qui vult cum Themistocle et cæteros legatos ipsum consecutos Lacedæmone a Spartanis retentos. Sic enim lib. XI. Τοὺς δὲ Λακεδαιμονίων, inquit, πρέσβεις ἐλθόντας εἰς Ἀθήνας, καὶ μετὰ στάσεων καὶ ἀπειλῶν ἐπιτιμοῦντας παρέδωκαν εἰς φυλακήν, φάσαντες τότε ἀφήσειν, ὅταν κἀκεῖνοι τοὺς περὶ Θεμιστοκλέα πρέσβεις ἀπολύσωσι. Sic Græcus magister. A partibus vero Nepotis stat Frontinus: 'Suis deinde clam scripsit, ut eos, qui venissent, retinerent; donec refectis operibus confiterentur Lacedæmoniis munitas esse Athenas, nec aliter Principes eorum redire posse, quam si ipse remissus foret: quod facile præstiterunt Lacedæmonii, ne unius interitum multorum morte pensaret.' *Idem.*

Eisque prædixit] Frontinus modo laudatus, 'suis clam scripsit.' Justin. l. II. 15. 'Tum Themistocles per servum magistratibus scribit Atheniensium.' *Idem.*

Professus est] Codices antiqui, *prosecutus est.* Unde ergo suspicor legendum, *prolocutus est,* suffragantibus Mss. *Longol.* Quod confirmat Græca fides Thucydidis: Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπελθὼν τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἐνταῦθα δὴ φανερῶς εἶπεν, ὅτι ἡ μὲν πόλις σφῶν τετείχισται ἤδη.

Quod communi jure gentium facere possent] Mœnibus oppida cingere, et se suaque tuendo vim repellere, naturæ etiam jure semper licuit, unde gentium jus manavit. Vim ad hæc vi repellere, jus fasque esse natura docet, ut in Miloniana Cicero pronunciat, et JCtus Tit. De jure naturæ, gentium, et civili. *Schott.*

Deos publicos] Ὁμοβωμίους. Vide ad hunc locum Boeclerum.

Patrios ac penates] Hyginus θεοὺς

πατρῴους appellari dicit. Hinc Virgilius 'patrios penates' vocat, et 'Deos patrios.' Ubi Servius: 'Qui singulis civitatibus præsunt, ut Minerva Athenis, Juno Carthagini.' De quibus lege Martian. Capellam l. i. Macrob. Saturn. III. 4. Varronem, alios. *Keuchen.*

Propugnaculum] Ἔρειμα καὶ φυλακτήριον τῆς Ἑλλάδος Pindaro et Aristidi ob id dictum. *Boecler.* Προπολεμητήριον. Ita vocat Diodorus l. XIV. Rhegium. *Gebhard.* Ὡς πρόβολον καὶ φρούριον, vel ἐπιτειχισμόν. Cicero pro Font. 'Narbo Martius propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum et objectum.' *Lambin.*

Fecisset naufragium] Fuisset depressa aut disjecta. Ita Græci quoque loquuntur. Plutarchus: Αἱ ἐπιφανεῖς τύχαι, καθάπερ οἱ σφοδροὶ τῶν ἀνέμων μεγάλα ποιοῦσι ναυάγια. *Gebh.*

Male et injuste facere] Ἀδικεῖν. *Lambin.* Sallustius Jugurtha: 'P. R. neque recte neque pro bono facturum, si a jure gentium se prohibuerit.' *Gebhard.*

Si suos legatos recipere vellent] De re simili Cæsar de B. G. III. 8. 'Communem legationem ad P. Crassum mittunt, si velit suos recipere, obsides sibi remittat.'

Aliter illos nunquam in patriam recepturi] Quod vulgo additur, *essent*, glossema est. *Gronovius.*

CAP. 8. *Hic tamen non effugit civium suorum invidiam*] Hæc communis est bene de republica meritorum sors, ut ingratam plebem, belluam multorum capitum, fere experiantur omnes. Qua de re Val. Maximus l. V. 3. *Schottus.* Quare Athenienses egregios cives et bene meritos sæpius ob virtutem, ne quis amplius emineret, testula ablegarunt. Siquidem præter Theseum, quem in Scyrum exegerunt, Solon lator legum, Aristides, quo nemo justior, et Themistocles, aliique ob illorum magnitudinem in exilium acti sunt: Miltiadem vero mori coëgerunt. Id enim optimo cuique Athenis usu veniebat, ut in exilium ob eminentiam virtutis pelleretur. Alex. ab Alex. Alludit Lucianus in Dialogo: περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν διαβολῇ.

Testularum suffragiis] Archonte Praxiergo, quem alii Prexurgum vocant. De illo tempore Anonymus: Θεμιστοκλῆς ἐξοστρακίσθη. *Meursius.* Infra in Cimone: 'Nam testarum suffragiis, quod illi ὀστρακισμὸν vocant, decem annorum exilio multatus est.' Ut quid his locis auctor significare voluerit, planum fiat, haud est ignorandum, testam vas fictile significare; testulam vero fictile parvum, vel fictilis frustum, in quam significationem a Græcis ὄστρακος dicitur (ut testatur Pius cap. 9. suarum Annotationum), quæ vox proprie loquendo calculum non significat, qui ψῆφος nuncupatur. Verum cum apud Athenienses suffragiis ferendis *ostraci*, id est, *testulæ*, vel, ut aliis placet, *calculi* viritim in concilio darentur, ut in eis quem quisque ex civibus urbe cedere vellet, indicaret, ab ostraco, ὀστρακισμὸς est dictus, id est, *testularum suffragium*, et horum suffragiorum dies ὀστρακοφορία. Ut apud Suidam legitur, duplex erat Ostracismus, scilicet Phigi et Apostatarum. Priore in exilium mittebantur, qui dignam delicto pœnam vitare voluissent, quibus publice bona demebantur. Posteriore, Apostatis et locus et tempus statuebatur. Eadem hac de re in linguæ Græcæ commentaria transtulit Budæus, suppresso tamen Suidæ nomine. *Magius.* Cæterum Ostracismus post exactum Hippiam tyrannum Pisistrati filium sumpsit initium. Causa instituti, ne quis ob nimiam potentiam libertate oppressa tyrannidem occuparet. Andocides: νομίζω δὲ καὶ θέντα τὸν νόμον ταύτην τὴν διάνοιαν ἔχειν, ἀποβλέψαντα τῶν πολιτῶν πρὸς τοὺς κρείττους τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν νόμων, ἐπειδὴ παρὰ τῶν

τοιούτων οὐκ ἔστιν ἰδίᾳ δίκην λαβεῖν, δημοσίαν τιμωρίαν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων κατασκευάσαι. Similis fuit apud Syracusanos Πεταλισμός. Quo frondibus oleæ quinquennali exilio suspectos ablegabant. Vide Diodor. XI. et Sigonium II. De rebus Atheniensium 4. Videndus Hadrian. Junius Anim. l. v. 18. *Schott.* Morem testularum suffragii refert Aristoph. interp. in equitibus. *Longol.* Præter cæteros eleg. Prosper Aquitan. et Joan. Tzetzes var. Histor. Chiliad. XIII. 489. *Savaro.*

Argos habitatum concessit] Ἔτυχε γὰρ ὠστρακισμένος, καὶ ἔχων δίαιταν μὲν ἐν Ἄργει. Thucyd. Sciendum est autem Argos locum fuisse certum ac definitum in quo commorabantur, qui testarum suffragiis e civitate ejecti erant. *Lambin.* Vide Plinium, Ptolemæum, et Strabonem. Duo sunt in Peloponneso hujus nominis oppida; alterum Hippium, alterum Dipsium, seu Πολυδίψιον. Unde Argos Hippium, et uno nomine Ἀργυρίππα. Sed Æoles pro Ἄργος dicebant Ἄρβος. Inde *Arpos* Latini pronuntiavere pro *Argis.* Ortel. Salmas.

Lacedæmonii legatos Athenas miserunt] Vide Thucyd. l. I. Diod. Siculum XI. Plutarchum in Themist.

Quod societatem cum rege Persarum] Thucydides l. I. proditionis, una cum Pausania initæ, accusatum dicit. Plutarchus, in vita Themistoclis, Pausaniæ consuetudinem et commercium adversariis ejus accusandi occasionem præbuisse dicit. In libello vero De utilitate capienda ab inimico, sic inquit; 'Themistocles autem, cum nihil peccasset, ex Pausania tamen proditionis suspicionem contraxit, quod eo familiarius uteretur, quotidieque literas et nuntios ad illum missitarêt.' Loco vero priore ait, Pausaniam Themistocli regis literas aperuisse, Græcosque in ejus odia adducere, et eum ad proditionis societatem protrahere conatum, sed frustra. *Mag. Longol.*

Societatem fecisset] Sic loquitur Vita Datamis: 'absens amicitiam cum Datame facit.' Justin. lib. XII. 2. 'Alexander cum Metapontinis et Pediculis et Romanis fœdus amicitiamque fecit.' Cicero pro Quinctio ita loquitur: 'Facere societatem omnium rerum cum aliquo.' *Gebhard.*

Proditionis est damnatus] Meminit iniqui hujus judicii quoque Dion Chrysostomus Orat. 73. *Ernst. Proditionis*] Nempe cum Pausania initæ, quoniam familiarius eo utebatur et quotidie literas et nuncios ad eum missitabat. Thuc. I. Diod. Sic. II. Plutarch. in vita ejus; qui tamen omnes eum ab hoc crimine absolvunt. Adde Plutarchum lib. De utilitate ex inim. capienda, itemque Epist. 14. Themistoclis. Neque ei profuerunt superiora sua in patriam bene promerita, pugna Salaminia, et legatio ad Lacedæmonios obita, ut scribit Ælianus Var. Hist. lib. III. *Lambin.* Adde responsum Phocionis ad supplicium euntis, apud Senecam et alios.

Corcyram demigravit] Φεύγει ἐκ Πελοποννήσου ἐς Κέρκυραν. Thucyd. Addit causam, ὢν αὐτῶν εὐεργέτης. Hanc civitatem sibi beneficio devinxerat, ut paulo ante ex Plutarcho diximus. *Long.* Corcyram Græci Κέρκυραν vocant, ut Beronicen, Βερενίκην; Mothonam, Μεθώνην· Homerus Σχερίαν et Φαιακίαν appellat, ut fidem facit Plinius. In Apollodoro est Κεραυνίη, IV. Argonaut. Distat ab Epyro duobus mil. ubi fretum arctissimum; ubi latissimum, XX. Eratque olim Alcinoi hortis, et Ulyssis naufragio decantata Poëtis. *Keuchen.*

Principes civitatis] Τὸ *civitatis* recte abest a nostro codice: intelligit enim insulanos Dynastas Corcyræ insulæ. *Schott.* Δεδιέναι δὲ φασκόντων τῶν Κερκυραίων ἔχειν αὐτὸν, ὥς τε Λακεδαιμονίοις καὶ Ἀθηναίοις ἀπέχθεσθαι. Thucyd. Urbem esse insulæ cognominem Corcyram novimus: ejus dubii eximendi

gratia addit Cornelius a Civitatis principibus, metu belli Lacedæmonii, Themistoclem facessere inde jussum. Quare non temere cum Schotto τὸ *civitatis* exturbarim. *Gebhard.*

Ad Admetum Molossorum regem] Codex P. Dan. *Admetum Molossorum regem.* Quod contra Græcos.

Cum quo ei hospitium fuerat] Idem Codex, *Hospes erat.* Sed in eo non consentiunt cum Probo Thucydides et Plutarchus. Ita enim Thucydides: Ἀναγκάζεται παρὰ Ἄδμητον τὸν Μολοττῶν βασιλέα, ὄντα αὐτῷ οὐ φίλον, καταλῦσαι. Sed videtur Probus negandi particulam non agnovisse apud Thucydidem, quam tamen abesse, facile potuisset cognoscere, si ad verbum ἀναγκάζεται respexisset. Nemo enim, qui amicitia cum aliquo convictus est, cogi solet. *Longol.* Adjungit causam Plutarchus: Καταφυγὼν πρὸς Ἄδμητον, ὃς βασιλεὺς μὲν ἦν Μολοττῶν, δεηθεὶς δέ τι τῶν Ἀθηναίων, καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτ' ἤκμαζεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, δι' ὀργῆς εἶχεν αὐτὸν ἀεὶ, καὶ δῆλος ἦν, εἰ λάβοι, τιμωρησόμενος. Diodorus Siculus nullum de amicitia aut odio verbum facit. *Lambin.* Vide Ciceronem in Bruto.

Hospitium fuerat] Ms. Dan. *erat;* si quid video, recte. Nam hospitium, h. e. jus sive societas hospitii per totam vitam celebratur, immo in liberos quoque transibat, ut e Plauti Pœnulo v. 1. apparet. Cic. ad famil. XIII. 19. Vide Guili. Stuckium l. I. 27. antiq. Conv. et Tomasinum de tesseris hospitalitatis.

Et in præsentia rex abesset] Καὶ ὁ μὲν οὐκ ἔτυχεν ἐπιδημῶν, &c. Thucyd. Negat hoc Diodorus, qui Themistoclem comiter a rege exceptum refert, et admonitum, ut bono animo esset; se curaturum ut tutus ac salvus evaderet. Plutarchus duas diversas de hac re historias ponit, partim Thucydidem, partim alios secutus, qui Admeto præsente Themistoclem filium ejus prehendisse, et ad aram seu focum confugisse narrat. *Lambin.*

Filiam ejus parvulam arripuit] Filium. Thucydides: Ὁ δὲ τῆς γυναικὸς ἱκέτης γενόμενος διδάσκεται ὑπ' αὐτῆς τὸν παῖδα σφῶν λαβὼν καθίζεσθαι ἐπὶ τὴν ἑστίαν. Quare vel lapsus est Probus, vel alios secutus est historicos, vel erratum est librariorum. *Idem.* Vide Plutarchum, qui rationem dicit, cur Admeti filium adsumpserit.

Sacrarium] De quo ritu Græcorum, plena est omnis antiquitas. Eratque religiosum ac sanctissimum supplicandi genus. Morem hunc omnium Græcorum fuisse apparet, ut e foco veluti Asylo extrahere nefas ducerent, ut nec ab ara nec a principis statua rapere licebat. Pleni Juriscons. libri. Ovid. in Fastis. de foci etymo: 'Vel quod fovet omnia dictus.' Vide proverb. 'E Vesta.' Vide Turneb. Adv. XXI. 8. et hac de re disserentem Jac. Rævardum l. I. Var. 7. *Schott.*

Data dextra in fidem reciperet] Datæ dextræ nulli historici meminere. Probabiliter autem hoc a Probo, sive ab aliis sumptum, sive de suo additum, positum est. Nam qui sancte aliquid promittebant, dextras dabant apud Veteres. Xenoph. Ἑλλην. Δ. Cicero XI. Phil. VII. ad Att. Ep. I. Diodor. XVI. Virgil. Æneid. I. Homer. Iliad. Ω. Mos iste a Persis profluxit. Infra in Datame: 'Fidemque ea de re more Persarum dedisset.' Sed notandum, non in vola manus, sed in junctura fuisse fidei sedem. Eustath.

Exposceretur] Longa oratione, ut ait Thucydides. Deposceretur ad supplicium. Sic enim Cæsar loquitur. Et Diodorus ἐξήτουν αὐτὸν πρὸς τιμωρίαν. *Lambinus.* Infra Hannib. 'Hos Hannibal sui exposcendi gratia missos ratus.' Cæs. Civil. III. 110. 'Hi regum amicos ad mortem deposcere.' Hirtius B. Gall. VIII. 38. 'Principem sceleris illius ad supplicium deposcit.' *Gebhard.*

Supplicem non prodidit] Τὸν τῆς ἱκεσίας νόμον τιμῶν, ut loquitur Polyænus l. VIII. *Gebhard.* Thucydides: Καὶ ὕστερον οὐ πολλῷ τοῖς τε Λακεδαιμονίοις καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐλθοῦσι, καὶ πολλὰ εἰποῦσιν, οὐκ ἐκδίδωσι. l. I. Veteres a Deo mitti supplices, præsertim non sua culpa calamitosos, ideoque prodi contra jus divinum et naturæ fore credebant, qua de re digna legi est epistola Isidori Pelusiotæ lib. III. 164. *Loccen.* Est autem prodere heic idem quod tradere, periculo exponere.

Monuitque ut consuleret sibi] Et addidit magnam vim auri, fugæ viaticum. Diodor. XI.

Pydnam] Cod. P. Danielis, *Phydnam.* Quæ Macedoniæ urbs. Ptol. Steph. Diodor. Stephanus *Cydnam* vocat.

Præsidii] Ἐφόδια καὶ παραπομπήν. Epaminonda: 'præsidium dedit, ut eo tuto perveniret.' *Gebhard.*

Hac re audita] Omittit hæc verba Editio Parisiana.

Ignotus ascendit] Lectio veteris optimi, *escendit*, ἀρχαϊκῶς. Et sic Epaminonda: 'in navem escenderet.' Varro: 'e vinea in arbores escendit vitis.' Iterum: 'in carnarium escendit.' Livius lib. XIV. 'Licinio Cos. ad quadrigas mittendas escendenti.' Et sic Fronto legit ad Sallustium in Jugurth. *Keuchen.*

Naxum] Insulam Cycladum, quæ et Στρογγύλη a situs rotunditate appellata. Dicæarchus eam inter Sporades recenset. Stephanus: Νάξος νῆσος τῶν Κυκλάδων, ἡ διάσημος· ἀπὸ τοῦ Νάξου Καρῶν ἡγεμόνος· ἄλλοι δὲ ἀπὸ Νάξου τοῦ Ἐνδυμίωνος. Εὐφορίων, παρὰ τὸ νάξαι, ὅ φασι θῦσαί τινες. Ad quem locum quid de etymo commentatus sit Magnus Salmasius, vide in exercitationibus Plinianis ad Solinum. Hodie *Nicosia* vocatur, eratque olim Libero sacra.

Ubi tum Atheniensium erat exercitus] Πολιορκουμένη ὑπ' Ἀθηναίων. *Polyæn.*

Multa pollicens] Addit Thucydides, immo priore loco ponit, καὶ εἰ μὴ σώσει αὐτὸν, ἔφη ἐρεῖν, ὅτι χρήμασι πεισθεὶς ἄγει αὐτόν. Hac de re apud Diodorum nullum verbum. Polyænus vero refert lib. I. Strategematum. *Lamb.* Lege et Plutarchum.

In salo navem tenuit] Καὶ ἀποσαλεύσας ἡμέραν καὶ νύκτα ὑπὲρ τοῦ στρατοπέδου. *Thucyd.*

Neque quemquam ex ea exire passus est] Jussu Themistoclis. Polyænus: Ὅπως οὖν ἀμφότεροι σωθεῖεν, μηδεὶς ἐκβανέτω τῆς νεώς. ὁ ναύκληρος φοβηθεὶς οὔτε ἐκβῆναι συνεχώρησε, καὶ ἀναχθῆναι διὰ τάχους ἔσπευσεν. Sic Thucydides.

Inde Ephesum] Ὕστερον ἀφικνεῖται εἰς Ἔφεσον. Thucydid. Diodorus non facit horum locorum mentionem, sed arrepta occasione cum duobus Liguribus ex Molossia in Asiam evasisse dicit XI.

Exponit] Ἐκβιβάζει. Curtius, Cæsar, aliique quam creberrime. Ille lib. III. Civil. 31. 'Neque affectum valetudine filium exponere in terram patitur.' Ita Græci quoque ἐκθεῖναι usurpant. Plutarch. Dione: ὡς εἶχε εὐθὺς θέμενος εἰς ἀκάτιον προσέταξε τοῖς ναύταις, κομίζοντας αὐτὸν ἐκθεῖναι εἰς Ἰταλίαν. Curt. lib. IX. 47. Hirtius lib. de Bello Alexandrino cap. 10. *Gebhard.*

Gratiam postea retulit] Ex bonis suis, quæ clam per amicos transportata secum duxerat in Asiam. Plutarch.

CAP. 9. *Scio plerosque ita scripsisse*] Ephorum, Dinonem, Clitarchum, Heraclidem, aliosque Plutarcho citatos. *Lambin. Mag.* De quibus lege incomparabilis Vossii librum, de Historicis Græcis. Præter eos Valer. lib. V. 3. idem VIII. 7. 15. et V. 3. in fine. *Savaro.*

Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse] Membranaceum meum codicem melius legere arbitror, *Themistoclem ad Xerxem regnantem in A-*

siam transiisse, (quomodo et Schioppius verisim. I. 20. e libro vetere emendavit,) ita enim est apud Diod. Siculum. Sic paullo post dicit Cornelius noster 'ad Artaxerxem eum venisse.' Verum Xerxis et Artaxerxis nominum apud Persas permutatio Chronologiam Persarum non parum turbat. Dissensum veterum Historicorum super hac re indicat quoque Plutarch. Themistocle, quem Acatius ad Thucydidem conciliare studet. Ait enim ad Artaxerxem venisse, qui cum patre tum, post cladem in Græcia acceptam Remp. gesserit. *Ernstius*. Videndus omnino Petav. part. 2. Ration. Temp. lib. III. 10.

Thucydidi credo] Cicero etiam in Bruto Thucydidem plurima fide dignum putavit. *Mag.*

Quod ætate proximus erat] Idem 'Thucydidem paullo ætate posteriorem' dicit in Bruto. *Quod ætate proximus erat*] Ex Ms. Cod. lege, *Quod ætate proximus ab his erat*. Ernst. Alii libri excerpente P. Daniele *De his*. Schottus addit de Ms. suo *pr. erat iis*. Vulgata est verissima. *Gebhard.*

Artaxerxem] Xerxis filium, qui *μακρόχειρ* cognomento dictus est. Plutarch. *ἀποφθεγ. βασιλ. Lambin.* In Tarih dicitur بهمن کی Kai Bahman, cognomento Daras Dast, id est, Longimanus. Idem Artoxerxes appellabatur, Ebraice autem Arthalastah. Vide quæ infra 'De regibus' notavimus.

Atque his verbis epistolam misisse] Eam ex Thucydide ascribo, ut cognoscant lectores quanta puritate et facilitate prope ad verbum a Probo sit e Græco versa: Ὅτι Θεμιστοκλῆς ἥκω παρὰ σὲ ὃς κακὰ μὲν πλεῖστα Ἑλλήνων εἴργασμαι τὸν ὑμέτερον οἶκον, ὅσον χρόνον τὸν σὸν πατέρα ἐπιόντα ἐμοὶ ἀνάγκη ἠμυνόμην· πολὺ δ' ἔτι πλείω ἀγαθὰ, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοὶ, ἐκείνῳ δὲ ἐν ἐπικινδύνῳ πάλιν ἡ ἀποκομιδὴ ἐγίγνετο. καί μοι εὐεργεσίᾳ ὀφείλεται, (γράψας τήν τε ἐκ Σαλαμῖνος προάγγελσιν τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ τὴν τῶν γεφυρῶν ἣν ψευδῶς προσεποιήσατο τότε δι' αὐτὸν, οὐ διάλυσιν,) καὶ νῦν ἔχων σε μεγάλα ἀγαθὰ δρᾶσαι, πάρειμι, διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν σὴν φιλίαν. βούλομαι δ' ἐνιαυτὸν ἐπισχὼν, αὐτός σοι περὶ ὧν ἥκω, δηλῶσαι. *Longol.*

Postquam in tuto ipse] Vir Cl. legendum conjecit, *postquam in tuta ipsa;* de patria sentit. Sic et aptius cohæret oratio. Nisi tamen Nepoti Thucydidæa illa exprimere constitutum: Ἐπειδὰν ἐν ἀσφαλεῖ μὲν ἐμοὶ, ἐκείνῳ δὲ ἐν ἐπικινδύνῳ πάλιν ἡ ἀποκομιδὴ ἐγίγνετο. Ad prioris conjecturæ mentem oppido Plutarchus: Ὅτε τῆς Ἑλλάδος ἐν ἀσφαλεῖ γενομένης, πάρεσχε τὰ οἴκοι σωζόμενα χαρίσασθαί τι καὶ ὑμῖν. *Boeclerus.*

In Asiam reverti vellet] Ita Ms. Schottus in scripto Codice reperit *nollet;* idque convenire autumat iis, quæ dixit Noster cap. 5. Timuisse Themistoclem ne perseveraret Xerxes bellare. *Idem.*

Ad te confugi] Thucyd. Πάρειμι, *adsum*. Fortasse legendum, *confugio*. Lambinus.

Exagitatus a cuncta Græcia] Translatio a venatoribus, qui exactam cubilibus suis feram nullibi patiuntur consistere, donec in potestatem veniat. Ovid. 'Et lepus hic aliis exagitatus erit.' *Gebhard.*

Tuam petens amicitiam] Hoc addidit de suo Probus. Non enim credibile est, eum verba illa Græca, διὰ τὴν σὴν φιλίαν, Latine reddidisse, *tuam petens amicitiam*. Idem. Deinde, Græce ambiguum est, num propter amicitiam quam cum rege dicebatur habere, an amicitiæ ineundæ cum Rege gratia venerit. *Longol.*

Quas tecum colloqui volo] Περὶ ὧν ἥκω. Thucyd. Legendus Plutarchus in Themistocle, et in apophthegmatibus Regum; quo loco similiter illud profert de tela contracta et explicata, in qua varia animalia sunt acu picta:

eni orationem similem esse dicebat. *Lambin.*

Annum mihi temporis des] Vel *annum mihi tempus des.* Cod. P. Dan. Vel, *annuum mihi temporis spatium.* Ms. Puteani. *Annum mihi temporis des*] Sic dictum eleganter κατ' ὑστερολογίαν, qua nomen regens casu recti, et contra rectum regentis efferunt. Nec obstat appositio, quam vocant ἑρμηνευτικὴν *annum mihi tempus des;* ut est in Gifanii schedis: vel, *annuum mihi tempus,* ut in Excerptis. *Annum* autem *temporis* dixit Noster, pro tempus anni; ut 'dies spatii,' pro spatium diei, Cæsar de Bello Gallico. Quanquam et *annum tempus* probem, ut 'punctum tempus' apud Lucret. *Keuchen.*

Cap. 10. *Veniam dedit*] Concessit ei annum, ut hoc temporis spatio linguam et instituta Persica disceret. Sic loquitur in Pausania: 'Quod si eam veniam sibi dedisset.' Similiter Dione atque Eumene. Cæsar lib. vii. 15. 'Datur petentibus venia.' Justin. xi. 15. Cicero Attico. 'Impetravi a Salaminiis ut silerent, veniam quidem illi mihi dederunt.' *Gebhard.* Non narrat heic Probus, quanto in periculo Themistocles versatus sit, cum a Mandane Darii filia, Xerxis sorore accusatus est. Quod expositum est a Diodoro Siculo lib. xi. *Lambin.*

Omne id tempus literis sermonique Persarum dedit] Val. Maximus l. viii. 7. Themistocles 'per summam iniquitatem patria pulsus, et ad Xerxem, quem paullo ante devicerat, confugere coactus, priusquam in conspectum ejus veniret, Persico sermoni se assuefecit; ut labore parta commendatione regiis auribus familiarem et assuetum sonum vocis adhiberet.' Græcus Scriptor ἄδηλος· Μηδικὴν φωνὴν μαθὼν ἐδίδαξεν αὐτὸν (Artaxerxem) πῶς ἄπωσε τὸν πατέρα Ξέρξην. Cic. in Catone. *Gebhard.* Sed verisimile est, ipsum Persarum linguam ex parte addidicisse, ac tantum in ea per id tempus profecisse, ut Regi, quoad fieri potuit, intelligeretur. Hinc lux Plutarchi verbis, ἀποχρώντως ἐκμαθὼν, quod et Thucydides affirmat, et multi alii, ex quibus liquido id evincas. Accedit insuper, Persas plurimum a Græcis mutuatos esse, dum infinita adhuc habent vocabula, quæ de Græco manasse is demum potest dubitare, qui omnia ignorat. A Græcis igitur ad Persas res ipsa cum nomine transiit. Quod multis rationibus ad Solinum suum confirmat Claudius Salmasius. Non semper ergo a Cornelio standum, dum in illa jurat, quorum probabilior alioquin est fides. Simile infra judicium de Dione jactat, quem adeo Carthaginienses suspexerunt, ut neminem unquam Græca lingua loquentem magis sint admirati. *Keuchen.*

In Perside] Græci Περσίδα nunquam ponunt, nisi de particulari Persarum regione. Quemadmodum Persæ non pro Persidis regione, sed Persarum imperio sumuntur. Sic distinguunt inter Περσικὰς πόλεις, et πόλεις Περσίδος. Hæ sunt Persidis urbes, illæ Persicæ dominationis. *Salmas.* Sluiskenii membranæ disertim *Persida* legunt. Utrumque rectum. *Persida* pro *Persis,* ut *Chalcida, Leucada, Elida:* pro Chalcis, Leucas, Elis, et alia. *Keuchen.*

Hic cum multa regi esset pollicitus] Cicero lib. x. Epist. ad Atticum: 'Themistocles non vidit, quid Xerxi polliceretur.' *Lambin.*

Illum Græciam bello oppressurum] Id regi eum promisisse, ceteri quoque scriptores tradunt, fateturque ipse ep. 11. et 20. quamvis ep. 19. negat se hoc unquam admissurum: tantum ergo Athenienses Ostracismo suo profecerunt, ut eminentes proscripti, præsertim ambitiosi et injuriæ impatientiores, instrumenta se præberent opprimendæ patriæ, cum tutius fuisset subruere fundamenta. Adi Forstner. in Tacit. Ann. ii. et

Boecleri librum Commentarium.

Magnis muneribus] Inter quæ fuit γάμβριος στολὴ, sicuti tradit Athenæus. Illa donari summus in Oriente mos. Idque in hodiernum diem apud Turcas, Tartaros, Persasque in usu est. Nemo ad regem admittitur, nisi ejusmodi honoraria veste donatus. Hoc vocant خلخ عليها الخلعة. *Keuchen.*

Magnesiæ] Quæ Urbs ad Mæandrum fluvium. Steph. Livius. Ad Thoracem. Diodor. Fuerunt autem duæ Magnesiæ in Asia; una ad Mæandrum amnem, quæ Μαγνησία πρὸς Μαιάνδρῳ dicitur: altera sub Sipylo, quæ Μαγνησία πρὸς Σιπύλῳ cognominatur. Utramque in Lydia ponit Ptolemæus. *Salmas.* Prior Themistocli in panes data. Diodorus XI. Μαγνησίαν μὲν τὴν ἐπὶ τῷ Μαιάνδρῳ πλεῖστον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεων ἔχουσαν σῖτον, εἰς ἄρτους· Μυοῦντα δὲ εἰς ὄψον· Λάμψακον δὲ ἀμπελόφυτον, ἔχουσαν χώραν πολλὴν, εἰς οἶνον.

Ei rex donaverat] Xerxes. Strabo XIII. Artaxerxes. Thucyd. Plutarch. Sed Plutarchus adjungit, ex Neante et Phania, Percopen sive Percoten et Palæscepsin pro vestitu Themistocli ab Artaxerxe datas. Sic Anthylla regis uxoribus in calceamentum data; Herod. II. *Keuchen.* Magnorum Principum antiqua consuetudo; qui Satrapis et Dynastis suis, aliisque quibus cupiebant, certas vel provincias vel urbes assignabant, unde vectigalia in usus suos exigerent. Sic legimus antiquæ reginæ cuidam Ægyptum datam fuisse εἰς κόσμον a marito: Themistocli Lampsacum datum erat εἰς οἶνον, Magnesia εἰς ἄρτον, Myus εἰς ὄψον, Percota et Palæscepsis εἰς στρωμνὴν καὶ ἱματισμόν. Similia narrantur de Pytarco, de Alcibiade, de aliis. Sic etiam legimus Ægypti reges ab aliis urbium suarum esculenta, ab aliis poculenta, ab aliis stragula solitos exigere. Vide Aristeam. *Casaubon.*

Quæ ei panem præberet] Venuste *præberet.* Quod vocabulum est rei familiaris, καὶ τῶν πρὸς τὸν βίον.

Redibant] Propr. Verb. Sic supr. paullo 'pecunia quæ ex metallis redibat.' Hinc reditus pro censu. *Schottus.*

Lampsacum] Opidum imprimis Asiæ clarum et nobile vocat Lucilius apud Nonium. *Lampsacum*] Male *Lamsacum* in Excerpt. Diodor. Λάμψακον. Et statim *Smyrnam*, pro *Myuntem;* in Boecleri Mss. corruptius, et κατ' ἀνιστορίαν. *Keuchen.*

Unde vinum sumeret] Λάμψακον δὲ ἀμπελόφυτον, ἔχουσαν χώραν πολλὴν, εἰς οἶνον. Diod. Unde haud dubie a Priapo condita scribitur illa civitas, Bacchi et Veneris filio. De qua re subtilissime Plutarchus in libello de claris mulieribus. Sed et Demosthenes Πριάπου κτίσμα appellat. Vide Servium ad IV. Georg.

Myuntem] Ubi ingens piscium ubertas et copia, ἔχουσα θάλατταν ἔνιχθυν. Diod. Hinc Themistocli in obsonium data. Thucyd. Sita urbs ad ostia Mæandri fluminis. Strabo, Plin. Pausan. Herodot.

Ad nostram memoriam] Arbitrarer utique Probum id quoque ex Thucydide vertisse, nisi scirem Pausaniam, qui longe ætate fuit Probo posterior, testari Athenis suo tempore Themistoclis monumentum adhuc exstitisse prope portum maximum. *Longolius.* Καὶ πρὸς τῷ μεγίστῳ λιμένι τάφος Θεμιστοκλέους. *Pausan.*

Statuæ in foro Magnesiæ] Plutarchus in foro Magnetum non Themistoclis statuas, sed sepulchrum exstitisse ait. Potuit et Magnesiæ, et juxta Piræeum fuisse Themistoclis sepulchrum. Nam Pausanias ejus ossa Magnesia, ubi primum sepulchro conditus est, in Atticam translata fuisse tradit. Etsi enim exhumatum sit cadaver, non tamen videtur dirutum fuisse sepulchrum, quod fuit (teste Plutarcho) illustrissimum: cui et statuæ, quarum Probus mentionem

facit, junctæ fuisse videntur. Mos enim antiquus fuit, defuncti statuas sepulchro imponere. *Mag.* Sic forum Antiochiæ, Germanici; Megarensium Coræbi Mausolæis celebrabatur. Qui eximius honor apud antiquos. Strabo *περίβολον* vocat conditorium Alexandri, quod in medio fuit urbis Alexandriæ. Idem *σῆμα* appellat illum locum (non enim *σῶμα* legendum) in quo *καιμαιτήρια* regum ac imperatorum. Sed notandum, solis Ducibus illud concessum. Vide Servium Sulpitium ad Ciceronem lib. IV. Epist. ad Famil. Infra Nepos de Dione: 'In urbe, celeberrimo loco elatus publice, sepulchri monumento donatus est.' *Keuchen.*

De cujus morte multimodis] Concisim deterioris notæ libri *multis modis.* Excerpta *multimodis*, quomodo edendum curavimus secundum veterum scripturam et analogiam. *Multimodis* antiquum adverbium apud Turnebum Advers. l. VI. 14. Nec aliter ex suis libris optimus Gifanius Conlect. Lucret. pag. 379. et Joan. Savaro. *Idem.* Appuleius, 'quarum substantia multimoda potestatum coitione conficitur.' Vetus poëta apud Ciceronem de Oratore: 'Multimodis sum circumventus morbo, exsulio, atque inopia.' *Gebhard.* Vide Juretum in Symmach. l. XIII. *De cujus morte*] Hieronymus epistol. XI. ad Nepot. 'Sapiens vir Græciæ Themistocles, cum expletis centum et septem annis se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tum egrederetur e vita, quando sapere cœpisset.' Sed vel corruptus locus, legendumque *Theophrastus*, vel sanctus pater memoria lapsus est. Vid. Casaubon. ad Theophrasti Charact. p. 97. et Phil. Carolum Var. lect. II. 7.

Morbo mortuum] Thucydides: *Νοσήσας δὲ τελευτᾷ τὸν βίον. Lambin.*

Venenum sua sponte sumsisse] Tauri sanguinem, quod celerrime coëat et durescat. Plin. Aristot. Diodor. Videtur autem istud sacrificium peragere voluisse brevi iturus in expeditionem Dianæ *Λευκόφρυϊ.* Valer. Max. l. V. 6. 'Themistocles, quem virtus sua victorem, injuria Patriæ imperatorem Persarum fecerat, ut si ab ea oppugnanda abstineret, instituto sacrificio exceptum patera tauri sanguinem hausit: et ante ipsam aram quasi quædam pietatis clara victima concidit.' Scholiorum Auctor in Aristophanis equites: *Ἐν Μαγνησίᾳ γενόμενος θύων τελευτᾷ, καὶ μετὰ θάνατον τὸν μισοβάρβαρον ἐνδεικνύμενος τρόπον.* Et paullo post: *Σύμμαχος δέ φησι ψεύδεσθαι περὶ Θεμιστοκλέους. οὔτε γὰρ Ἡρόδοτος, οὔτε Θουκυδίδης ἱστορεῖ. Ἔστι γοῦν ἀπὸ Σοφοκλέους Ἑλένης· Ἐμοὶ δὲ λῷστον αἷμα ταύρου γ' ἐκπιεῖν, Καὶ μή γε πλείω τῶνδ' ἔχειν δυσφημίας. Τινὲς δέ φασιν, ὅτι Σοφοκλῆς περὶ Θεμιστοκλέους τοῦτό φησι· ψεύδονται δὲ, οὐ γάρ ἐστι πιθανόν.* Opinionis originem, qua hausto immolati tauri sanguine Themistoclem sibi mortem conscivisse credebatur, aperit ı nempe ex vitiosa Sophoclei dicti interpretatione ortam putat, ad cujusmodi fatum allusisse Tragicus vulgo existimabatur. Etsi Thucydides, Herodotus, aliique nihil de sanguine taurino prodiderint, tamen plures reperire licet, quibus hæc opinio sit firmiter accepta; quam illos qui Thucydidi assensum commodent. Videatur Cicero Bruto: 'Nam quem Thucydides, qui et Atheniensis erat, et summo loco natus, summusque vir et paullo ætate posterior, tantum mortuum scripsit, et in Attica clam humatum: addidit fuisse suspicionem sibi veneno conscivisse mortem. Hunc isti aiunt, cum taurum immolavisset, excepisse sanguinem patera, et eo epoto mortuum concidisse.' Sic Diodorus lib. XI. et Hieronymus: 'Xerxes rex potentissimus et ditissimus adversum Græciam innumerabilem duxit exercitum,

et ea gessit, quæ Græcorum narrant historiæ. Succendit enim Athenas sub principe Callia, bellumque ex eo tempore gestum est in Thermopylis, et apud Salaminam navale certamen, quando Sophocles et Euripides clari habebantur, et Themistocles in Persas fugiens, hausto tauri sanguine periit.' Græcus quidam Scriptor apud Aristophanis Explanatorem: Themistocles παραγενόμενος ἅμα τῷ στρατηγῷ Artaxerxis εἰς Μαγνησίαν, καὶ καταγνοὺς ἑαυτοῦ, εἰ οἱ δι' αὐτὸν σωθέντες Ἕλληνες εἶτα δουλεύουσι βαρβάροις, προφάσει χρησάμενος ὡς θυσίαν ἐπιτελέσαι βούλοιτο, καὶ ἱερουργῆσαι τῇ Λευκόφρυϊ Ἀρτέμιδι καλουμένῃ, ταύρῳ ὑποθεὶς τὴν φιάλην, καὶ ὑποδεξάμενος τὸ αἷμα καὶ χανδὸν πιὼν ἐτελεύτησεν εὐθέως. Sic teste Strabone l. I. Geogr. irrumpentibus in Phrygiam Cimmeriis Midas epoto tauri sanguine obiit: Ἡνίκα, inquit, Μίδαν αἷμά τι ταύρου πιόντα φασὶν ἀπελθεῖν εἰς τὸ χρεών. Traditque Plutarchus Flaminino, ex quorundam opinione Hannibalem, Midæ et Themistoclis exemplo, taurino sanguine epoto se enecasse. *Gebhard.*

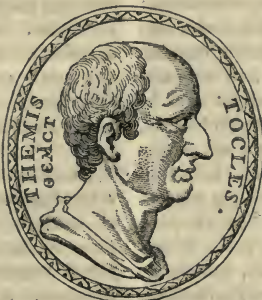
Quum se, quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare, &c.] Alludit Cicer. l. x. epist. ad T. Pompon. VII. Ἄδηλος Scriptor apud Aristophanis Explanatorem: Οἱ δέ φασιν, ὅτι συνειδὼς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι οὐχ' οἷός τε ἦν διαπράξασθαι τῷ βασιλεῖ, ἅπερ ἐπηγγείλατο, οὕτως ἐπὶ τὴν τοῦ θανάτου αἵρεσιν παρεγένετο. *Idem.*

Ossa ejus clam in Attica ab amicis esse sepulta] Τὰ δὲ ὀστᾶ φασι κομισθῆναι αὐτοῦ οἱ προσήκοντες οἴκαδε, κελεύσαντος ἐκείνου, καὶ τεθῆναι κρύφα Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἀττικῇ· οὐ γὰρ ἐξῆν θάπτειν ὡς ἐπὶ προδοσίᾳ φυγόντος. Thucyd. Alii publico decreto factum fuisse prodiderunt jussu oraculi, quod non citius fore pestilentiæ finem responderat, quam si Themistoclis ossa Magnesia reduxissent. Ἄδηλος quidam apud Arist. interpretem; λοιμωξάντων δὲ Ἀθηναίων ὁ θεὸς εἶπε μετάγειν τὰ ὀστέα Θεμιστοκλέους. Μαγνήτων δὲ μὴ συγχωρούντων, ᾐτήσαντο ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις ἐναγίσαντες τῷ τάφῳ, καὶ περισκηνώσαντες τὸ χωρίον, λάθρα κομίζουσιν ἀνορύξαντες τὰ ὀστᾶ. *Gebhard.* De quo Pausanias in Atticis. At Symmachus id falsum esse putat, quod nec Herodotus nec Thucydides hujus rei mentionem faciant. *Longol. Mag.*

Quoniam legibus non concederetur] Leges enim vetabant, ejus, qui vel sacra legisset, vel patriam prodidisset, ossa in Attica sepeliri. Xenophon lib. I. Ἑλλην. Τοῦτο δ' εἰ βούλεσθε, κατὰ τοῦτον τὸν νόμον κρίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσύλοις καὶ προδόταις, ἐάν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῷ, ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ, κριθέντα ἐν δικαστηρίῳ, ἂν καταγνωσθῇ, μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ, τὰ δὲ χρήματα αὐτοῦ δημόσια εἶναι. *Lamb.* Quod demonstrat etiam in Phocione Plutarchus. Quem usum tamen Romanos non observasse, liquet ex Ovidio Tristium l. III. Eleg. 3. Solenne hoc etiam nostris JCtis in Pandect. sub Tit. De cadaveribus punitorum: Deportatorum et relegatorum corpora minime transferri. *Mag.* Gravissimum namque proditionis crimen, ut et læsæ Majestatis: quod et liberi etsi innoxii luunt, patriaque his interdicitur, quam prodidere. Respexit huc Virgilian. Sinon: 'Nec mihi jam patriam antiquam spes ulla videndi Nec dulces natos, exoptatumque parentem; Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent Effugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.' Vide Kirchman. de Funer. Roman. append. et Gutherium de Jure manium I. 7. *Schott.*

De THEMISTOCLIS rebus vide Plutarchum in vita. Herodotum VIII. Diod. Sic. XI. Bibliothecæ, Thucyd. III. Suid. v. *Themistocles.* Ælianum passim. Just. II. Val. Max. et Frontinum. Cicer. Pausan. passim. Poliæn. I. &c. *Boeclerus.* Multa quoque

de eo suppeditabunt 21. epist. quæ sub ejus nomine circumferuntur. Effigiem e gemma annulari habes inter imagines Ursini num. 141. quam tibi exhibemus.

Apud Fulvium Ursinum in Gemma.

Paullo diversam exhibet nummus æneus, his circum literis, ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ; in postica parte Victoriæ proræ navis insistens, dextra palmam, sinistra lanceam tenens cum literis ΚΑΤΑ ΠΕΡΣΩΝ.

III. ARISTIDES.

CAP. 1. *Aristides*] De hoc Plutarch. in ejus vita et apophtheg. Herod. lib. VIII. Val. VI. 5. *Savaro.*

Lysimachi filius, Atheniensis] Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος. Herodot. Plutarch.

Æqualis fere fuit Themistocli] Σύγχρονος sive ὁμῆλιξ. Attico: 'Qua ex re pueritia nobilis inter æquales ferebatur.' Curtius Ruffus lib. VIII. 67. m. 'Attalum etiam æqualem sibi et haut disparem habitu oris et corporis, utique cum procul viseretur, veste regia exornat.' Lactantio lib. I. Inst. cap. 5. vocatur Orpheus 'æqualis ipsorum Deorum:' siquidem inter Argonautas cum Tyndaridis et Hercule navigarit. *Gebhard.*

De principatu contendit] Ὑπὲρ τοῦ πρωτείου. Fuisse contentionem inter Aristidem et Themistoclem etiam a pueris, testantur Plutarchus in Aristide, Herodotus Urania, Diodorus et Polyænus: Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς ἐχθρότατοι πάντων ὄντες διεπολιτεύοντο. Illa per tempus inter utrumque deposita fuit, quando in Græciam transibat Xerxes. Additum fidei pignus elatis digitis, ac eodem loco clamantibus: Τὴν ἔχθραν ἐνταῦθα καταπιθέμεθα, ἕως ἂν πρὸς τὸν Πέρσην διαπολεμήσωμεν. Polyæn. I. Strateg. Causa hujus adducitur a Plutarcho in apophthegm. ἀεὶ καθ' αὑτὸν ἐπολιτεύετο καὶ τὰς ἑταιρείας ἔφευγεν, ὡς τῆς ἀπὸ τῶν φίλων δυνάμεως ἀδικεῖν ἐπαιρούσης. In vita Themistoclis aliam fuisse adserit, nimirum quod in amore Stesileæ præ-

stantis formæ mulieris corrivales fuerunt: id vero ex Aristone philosopho adducit. Mox causam in diversitatem ingeniorum conjicit: Aristides enim placidus et animo tranquillus: Themistocles e contrario fervens, ambitiosus, et novarum rerum cupidus fuisse dicitur. *Long.* Sed est animadvertendum, Plutarchum cum in Themistoclis, tum in Aristidis vita, de puero, non de muliere aut puella esse locutum. Sic enim habet in Themistocle: Ἠράσθησαν γὰρ ἀμφότεροι τοῦ καλοῦ Στησίλεω Τίου τὸ γένος ὄντος, &c. In Aristide vero: Στησίλεω γὰρ, ὃς ἦν γένει Κεῖος, ἠράσθησαν. Vides utrobique de puero Plutarchum scribere. Sed in Themistocle legendum videtur Κίου, vel Κείου, non autem Τίου. *Mag.*

Obtrectarunt inter se] Διεπολιτεύσαντο· contrarias in republica partes foverunt. Epaminonda: ‘Habuit obtrectatorem Meneclidem quendam, indidem Thebis, adversarium in administranda republica.’ Paterculus lib. II. 43. istiusmodi obtrectationes vocat ‘Civiles contentiones.’ Valerius lib. III. 8. vocat ‘acerrimi studii in administratione Reip. dissidia.’ Ejusmodi obtrectationes civiles viguerunt inter P. Africanum Superiorem et Tib. Gracchum, ut videre est ex A. Gellii lib. XII. 8. *Gebhard.*

Quanto antistaret eloquentia innocentiæ] Quanto intervallo præcederet ac superaret innocentiam eloquentia. Ennius Iphigenia: ‘Plebes in hoc regi antistat; licet Lacrumare plebi, regi honeste non licet.’ Tacit. Annal. II. 33. Apul. Metamorph. lib. IV. ‘Tunc inter eos unus, qui robore cæteris antistabat.’ Idem lib. VIII. ‘Quanquam cæteris omnibus is genere viris antistaret.’ Cum accusandi casu: Q. Metellus Numidicus apud Gellium: ‘Qua in re quanto universi me unum antistatis, tanto vobis quam mihi, majorem injuriam atque contumeliam facit.’ *Gebh.* Sidonius Epist. lib. VII. 14. ibique multa congessimus. *Savaro.*

Quanquam enim adeo] In Excerptis, *cum cum enim adeo;* et in glossa, pro *quanquam.* Sic *unde unde* dicebant, ὁπόθεν οὖν. Terent. Andr. IV. 2. ‘ubi ubi erit,’ quemadmodum, ‘ut ut,’ ‘qua qua,’ et similia. Vide Donatum. *Keuchen.* Videtur aliquid latere.

Excellebat Aristides abstinentia] Id est, integritate, eaque virtute, quæ in eo consistit, ut nulli fiat injuria, nullique res sua auferatur. *Lambin.* Quo etiam nomine illum prædicat Val. Maximus, de abstinentia verba faciens, lib. V. 4. Ac de paupertate ejus Nepos infra. *Schott.* Apuleius in Apologia: ‘Eadem est paupertas apud Græcos in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta.’

Cognomine Justus *sit appellatus*] Quod erat cognomentum maxime regium et divinissimum. *Alex. ab Alex.* Diodorus Siculus lib. XI. Καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δικαιοσύνης δίκαιος ἐπωνομάσθη. Herodotus quoque, ut Aristidis mores accepit, eum censuit ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι ἐν Ἀθήνῃσι καὶ δικαιότατον, lib. VIII. 79. Cicero pro Sextio, et Tuscul. V. ‘Aristides nonne ob eam causam expulsus est patria, quod præter modum justus esset?’ Vide Æschinem Oratione κατὰ Κτησιφ. et περὶ παραπρεσβ. Plutarchum in Vita, ubi multa insignis ejus justitiæ exempla adfert. Val. Maxim. V. 4. *Lambinus. Longol.* Hinc tota scena in Aristidem intenta fuit, cum Athenis olim recitarentur in theatro versus Æschyli: Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει, Βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενος, Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

A Themistocle collabefactus] Sparserat enim in vulgus Themistocles Aristidem callide efficta modestia in fo-

rensi potestate sublatis judiciis regnum adfectare. Alioqui et populus victoriis superbiens factus, ægre ferebat virtutis nomine præ cæteris aliquem excellere; ut refert Plutarchus. *Longol.* Idem civitatis insolentiam et rerum novarum causas incusat. *Mag.*

Testula illa exilio decem annorum] Ostracismo. *ἐξωστρακισμένος ὑπὸ τοῦ δήμου.* Herodot. At non erat Ostracismus improbitatis, ut Plutarchus ait, castigatio; sed honestiore vocabulo dominationis ac gravioris potentiæ, et pœna dicebatur. *Long.* Discrepat autem de Ostraci inscriptione cum a Probo, tum a se ipso. Siquidem in apophth. eum, qui de ejus odii causa interrogatus est, non literarum gnarum scribentemve in ostraco dicit, sed *ἀγράμματον.* In vita vero non de uno, qui esset *ἀγράμματος* et rusticus, peteretque ab Aristide, ut Ostracon inscriberet, sed de multis ait. *Mag.* De illa testula vide Justinum lib. II. Musonium apud Stobæum *περὶ ξένης.*

Exilio decem an. mulct. est] Verum enim vero Athenienses hoc decennali exilio, quod laudi potius quam vitio ducebatur, et pœnæ nomine impositum minime erat, cavebant, ne quis Tyrannide remp. invaderet, ut Athenis Pisistratus, Dionysii Syracusis. Sic refert in Miltiade extremo supra Nepos. *Schott.*

Cedensque animadverteret] Proba lectio, quam omnino requirunt proxime antecedentia. Nihilominus Barthius Advers. XXIV. 9. *cadensque.* Gebhard. Infra in Cimone: 'Nam cum ille vir forti animo invidiæ ingratorum civium cessisset.' Præter Plutarch. in Apophth. ubi aliter et expressius multo clariusque hoc refert: et in vita ejus. De Aristid. exilio Valer. V. 3. *Sav.*

Se ignorare] Id est, non nosse. Terent. Heaut. Plaut. Amphytr. 'Nisi etiam is quoque me ignorabit.' Unde sæpe apud eundem, 'ignobilis oculis meis.' Id est, ne quidem de facie notus. Festus lib. XII. *Sav.*

Cupide] *Tam cupide* Gifanii nosterque codex scriptus. *Schott.* Sic legit Scioppius Verisim. IV. 2. Sed displicet id Barthio Advers. lib. XXIV. 18. Apud Suidam est: *πάνυ δίκαιος ὤν.* *Ernst.* Cæterum etsi laudari debet studium justitiæ in Aristide, tamen imprudenter egit cum 'tam cupide elaboravit, ut præter cæteros justus diceretur.' Quod innuisse videtur quicunque cudi fecit nummum qui penes me est, in cujus uno latere caput Aristidis cum inscript. ΑΡΙΣΤΙΔΗΣ Ο ΔΙΚΑΙΟΣ: in altero mulier sedens dextra baculum tenens: infra: ΒΟΥΛΗΣ ΓΝΩΜΗ: circum ΟΥ ΔΟΚΕΙΝ ΑΛΛ' ΕΙΝΑΙ.

Justus appellaretur] Nimirum cum nimiis opibus abundant resp. in luxum abeunt. Sic Ephesii Hermodorum abesse jusserunt non alio nomine quam quod frugi esset; de quibus illud exstat lepidum Elogium Heracliti, qui *σκοτεινὸς* cognomento Ephesius et ipse fuit: 'Digni sunt Ephesii, qui ad puerum usque omnes strangulentur, quod Hermodorum virum inter ipsos frugi ejecerint.' Addito 'nemo nostrum frugi esto, aut alibi id esto et inter alios.' Strabo Geograph. lib. XIV. *Schott.*

Nam postquam Xerxes] Hunc ad Aristidem exsulem misisse legatos et tria millia Daricorum obtulisse, idem scribit Suidas; apud quem vide, quæ responderit. *Ernst.*

In Græciam descendit] Movit in Græciam. Sic *ἀναβαίνειν* est expeditionem suscipere. Eodem modo, quo Latini *descendere,* Græci *καταβαίνειν* jungunt. Memini apud Diodor. scriptum: *Τεθαῤῥηκότως καταβαίνειν εἰς τὸν πόλεμον.* Xenophon Agesilao: *Ἐπειδὴ ὁ Πέρσης πρόσθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα διέβη, ἀντιδιαβῆναι ἐπ' αὐτόν.* *Gebhard. Schott.* Vide Justin. lib. II. in fine. Herod. in Urania. *Savaro.*

Sexto fere anno postquam erat, &c.]

Scriptus et Ultrajectina Editio: *Sexto fere anno, quam erat expulsus.* Nam sic sæpe veteres. Sueton. Claud. 17. 'Sexto quam profectus erat mense, domum rediit.' Curt. IV. 4. 'Tyrus septimo mense, quam oppugnari cœpta erat, capta est.' Plin. H. N. VIII. 42. de equo: 'Terram attingere ore, triduo proximo, quam sit genitus, negant posse.' Et *postquam* proxime antecedit. Verum quarto demum anno revocatum calculus annorum evincit. Revocatus enim Olympiad. LXXV. anno 1. Pulsus autem Olympiad. LXXIV. anno 2. Vide Chronologiam nostram. *Schott.*

Plebiscito] Κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου. Malim *populi scito*, quomodo et heic in Mss. Dan. ac Leydensi, et in iisdem aut aliis Codd. infr. legitur VII. 5. Id cum abbreviate scriptum esset *ppliscito* vel *pliscito* imperiti in notius mutarunt. Erat autem apud Roman. populi scitum lex, sive jussum a populo factum. Fest. in schedis Farnesian. ut a viris doctis suppletæ sunt: 'Scitum populi dicebatur, quod sine plebe cunctus patricius ordo, rogante patricio, suis suffragiis jussit.' Tacit. Ann. III. 58. Apte igitur Noster Atheniensium decreta 'populi scita' vocat, sicut XV. 7. Decretum de imperio Epaminundæ innuens, ait: populus jusserat. *Buchnerus.*

CAP. 2. *Apud Salamina*] Quod ex Herodoto intelligere licet in Urania. Ubi narrat præclarum et memorabile ejus facinus. Lambinus mallet *Salaminam* aut *Salaminem*: nulla necessitate. Vid. sup. ad II. 2.

Idem Prætor fuit Atheniensium] Αρχων sine sorte, virtutis magnæ ergo, extra ordinem electus. Plutarchus in ejus vita docet ex Idomeneo: Καὶ μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην ὁ Ἰδομενεὺς, οὐ κυαμευτὸν, ἀλλ' ἑλομένων Ἀθηναίων, φησίν. Vide Joan. Meursii Archontes libro I. c. 9. Prætor hoc loco Στρατηγός. Οἱ Στρατηγοὶ dicti etiam, qui summum magistratum ἀρχόντων tenuere, inter quos sine fabis missis Aristides. Hinc Eunapius æquipollenti dictione στρατοπεδάρχην appellavit, in vita Proæresii. Ubi observa, non sibi elegisse Archontem e civibus suis Athenienses, ut solebant, sed ab Imperatore accepisse. Hinc μέγας στρατηγὸς, et μέγας δοῦξ, gloriosa nomina apud Nicephorum Gregoram et alios. Sed deinceps Magni cognomentum abrogatum et ἁπλῶς Duces appellati. Laonicus Chalcondyles Athenarum ἡγεμόνα dicit, IV. Quo sensu Imperatores a militibus nominati, qui imperium belli suis auspiciis administrandi a populo accepissent. Hunc Veteres, ut notat Justinianus in Novellis, Prætorem vocaverunt. *Keuchen.*

Mardonius] Satrapes, natione Medus. Pausan. Nonnulli hunc cum Mardochæo confundunt, qui patruus Estheræ. Nomen non admodum abludit, sed ætas, atque aliæ circumstantiæ apud Herodotum. *Keuchen.*

Fusus] Lapide percussus. Plut. in Arist. Reliquit illum in Græcia Xerxes post cladem Salaminiam. Herodot. in Calliope. Justin. XI. Orosius XI.

Neque aliud est ullum] Sane Thucydides et Plutarchus non segnem operam in Marathonia quoque pugna apud Miltiadem, quem consilio et sagacitate juvit, ab illo navatam prædicant. Verum quia non fuit ambitiosus, victoriam animis ferventioribus concessit, ut Miltiadi Marathonæ, Themistocli Salaminæ, Pausaniæ Platææ. *Longol.*

Justitiæ vero et æquitatis multa] Exempla hæc commemorat M. Tullius lib. III. Officiorum, quod Themistocles Lacedæmoniorum classem incendi posse Aristidi suggessisset, qui utile id quidem, non tamen honestum fore ratus, dissensit. Æquitatis autem illud exemplum, ab universa Græcia tributorum arbitrum electum, omnibus placuisse, gratum-

que exstitisse, ut mox Nepos commemorat. *Schott.* Æquitas hoc loco ἡ μετριότης, cui opponitur παρανομία et intemperantia. *Boecler.*

Et innocentiæ] Innocentiam equidem Aristidi non abjudico supra prædicatam: illud moneo, hoc loco *continentiam* potius rescribendum videri, quam virtutem mox abstinentiam nominat, quæ sæpe in iisdem adhiberi solent, ut ad Scriptorem de Viris Illustribus annotare me memini. *Schott.* Frustra: *innocentia* enim quandoque est continentia vel abstinentia, et avaritiæ opponitur. Vid. Cicer. pro L. Manil. c. 13. Val. Maximus lib. v. 4. 'Aristides, quo totius Græciæ justitia censetur, continentiæ quoque eximium specimen.'

Intemperantia] Impotentia, sævitia, superbia, βαρύτητι.

Et justitia factum est Aristidis] Vide Diodorum Siculum lib. XI. Plutar. in Aristide, et Thucydidem lib. I. Tradunt Scriptores, illum, ut ictum fœdus cum omni Græcia firmaret, post diras execrationes, accensos ferreos orbes in mare dejecisse; adjurans, ut ita extinguerentur cum omni stirpe et gente, qui contra fœdus irent, veluti ignitum illud ferrum aqua. *Alex. ab Alex.*

Bellum renovare] De novo et integro inferre. Hamilcare: 'Sed ita, ut statim mente agitaret, si paullum modo res essent refectæ, bellum renovare.' Hirt. lib. VIII. 1. 'Complures eodem tempore civitates renovare belli consilia nitebantur.' Tacit. Annal. III. 20. 'Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat.' *Gebh.*

CAP. 3. *Quantum pecuniæ quæque civitas daret*] Συντάξεις appellarunt Athenienses nomine specioso et leni, quia nomen φόρος moleste ferebant Græci, inquit Harpocratio. Isocrates περὶ εἰρήνης. Ἡμεῖς γὰρ οἰόμεθα μὲν, ἢν τὴν θάλασσαν πλέωμεν πολλαῖς τριήρεσι, καὶ βιαζώμεθα τὰς πόλεις συντάξεις διδόναι. Appellabant tamen et φόρους, ἀπὸ τοῦ φέρειν. Æschines περὶ παραπρεσβ. Ὡς ὢν Ἀριστείδης, ὁ τοὺς φόρους τάξας τοῖς Ἕλλησιν, ὁ δίκαιος ἐπικαλούμενος. *Lambin.* Vide collecta Meursio Fortun. Attic. cap. 7. p. 52. et seqq.

Quadringenta et sexaginta talenta] Cod. P. Dan. *Quadringena et sexagena.* Sic Schotti ac Gifanii: ut infra in Alcibiade: 'Quinquagena talenta vectigalis capiebat.' Si vel minima talenta Attica accipias, summam efficient nostri æris ducenties septuagies sexies mille aureorum coronatorum. *Schott.*

Id enim commune ærarium esse] Ταμιεῖον Δῆλος ἦν αὐτοῖς, καὶ ξύνοδοι ἐς τὸ ἱερὸν ἐγίγνοντο. Thucyd. Erat enim locus munitissimus et nulli suspectus. Vel forte intellexit Delii templum, quod in magna veneratione, nedum Græcis, sed exteris etiam gentibus erat. *Mag.* Solebant antiqui thesauros privatos et publicos in Deorum templis ac fanis deponere, ut eorum religione ac metu securitas pararetur; aut loca illa sacra et inviolata essent. Passim exempla præbent Historici et alii. De templo Hierosolymitano, auctor Hegesippus lib. I. 17. Abbas Uspergens. in Chron. De æde Saturni apud Romanos, Juvenal. Scholiast. De templo Dianæ, infra Nepos. Sic Macedones in oppido Quinta juxta Tharsum, Syracusani in Labdalo castello, Assyrii Susis, Persæ, Gazæ, Ebræi in Thrace et Tauro Hiericuntis, Tigrani in Bambinsa et Olena, Babylonii in Zeugmate juxta Euphratem, alii alio loco sua χρήματα ad belli opus deponebant. Cujus rei rationem habes apud Minutium in Octavio, et alios. *Keuchen.* De eo multa collegit Ferrandus Adduensis Insuber J. C. in libro observ. *Schott.* Adde Brodæum Miscell. IV. 17.

Athenas translata] Vid. Just. III. 6. 4.

Nullum est certius indicium] Τάξας

δὲ τοὺς φόρους τοῖς Ἕλλησι, τοσούτῳ πτωχότερος ἐπανῆλθεν, ὅσον εἰς τὴν ἀποδημίαν ἀνήλωσεν. Plutarch. Similes fuerunt Epaminondas, Lamachus, Phocion, Pelopidas, atque alii Duces, de quibus passim Hist. Græcorum. Præter Herodot. Aristidem, Frontin. IV. 3. 'idem præstiterunt Athenienses filiis Aristidis, post amplissimarum rerum administrationem, in maxima paupertate defuncti.' *Savaro.*

Decessit] In Ponto, auctores apud Plutarchum. Athenis, alii. Circa Ioniam, Craterus. In Phalereo portu, Plutarchus. Quo fit, ut hallucinatus videatur Seneca, in Consolatione ad Albinam, cap. 13. ubi 'Aristidem capitis damnatum, ductumque ad supplicium fuisse' tradit. Quod de Phocione statuendum, ut disertim refutavit istum locum Just. Lips. Sed quamvis omnes paupertate maxima laborasse Aristidem asserant, Plutarch. tamen in principio vitæ ejus opulentum ex Demetrio Phalereo fuisse asserit. Ante mortem tamen restitutus in pristinum statum quæstura functus est. *Longolius.*

Ut qui efferretur] Alii Codices, *ut quibus efferretur.* Sic fere loquuntur Plautus et Terentius. *Efferre* autem usitate, pro mortuum domo ad sepulturam exportare. In Cimone: 'Pauperes, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumptu extulit.' Eumene: 'Amplo funere extulit.' Attico: 'In funere matris suæ quam extulit annorum nonaginta.' Sic Terentius Andria: 'Effertur: imus.' Ἐκφέρειν dicunt et Græci, ex quo ἐκφορά. Jam vero etiam Aristophanes in Pluto summam paupertatem declarare volens, sic loquitur: Ὡς μακαρίτην, ὦ Δάματερ, τὸν βίον αὐτοῦ κατέλεξας, Εἰ φεισάμενος, καὶ μοχθήσας, καταλείψει μηδὲ ταφῆναι. *Lambin. Savaro.* Talis fuit Agrippa Menenius apud Valer. Maximum lib. IV. 4. et Plinium XXXIII. 10.

Et de communi ærario dotibus datis, collocarentur] Æschines oration. κατὰ Κτησιφ. Ἀριστείδην δὲ τὸν τοὺς φόρους τάξαντα τοῖς Ἕλλησιν, οὗ τελευτήσαντος τὰς θυγατέρας ἐξέδωκεν ὁ δῆμος. Illæ dotes ex Prytanæo sponsis in matrimonium datæ. Plutarchus in vita: Καὶ τὰς μὲν θυγατέρας ἱστοροῦσιν ἐκ τοῦ πρυτανείου τοῖς νυμφίοις ἐκδοθῆναι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως τὸν γάμον ἐγγυώσης, καὶ προῖκα τρισχιλίας δραχμὰς ἑκατέρᾳ ψηφισαμένης. *Lambin. Longol. Mag.* De hisce vide Meursium Ath. Attic. I. 8. *Collocarentur*] Nuptum darentur. Epaminonda: 'aut virgo amici nubilis et propter paupertatem collocari non posset.' M. Cicero lib. II. de Officiis. 'Cum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocares.' Idem de Inventione: 'P. Scipio Corneliam filiam Ti. Graccho collocavit.' De illis quorum filiæ publice ex ærario dotatæ fuerint collocatæ nuptum, vide Val. Maximum lib. IV. 14. de Paupertate laudata. *Gebhard.*

Decessit autem fere post annum quartum] Anno fere post Romam conditam CCLXX. Nam Marathonia pugna CCLX. Urbis conditæ pugnata est, teste Agell. lib. XVII. 21. Themistocles vero obiit Olymp. LXXVII. anno 2. Non igitur Aristidæ filiam duxit Socrates, ut Laërtius lib. II. ait, sed θυγατριδῆν, ut Plutarchus in Aristide, notavitque doctiss. Casaub. in Laërtium. *Schott.* De loco mortis et sepulcro ei publice constructo, vid. Plutarch.

De Aristide videndi Plutarchus in vita, Herodotus in Urania, Diodor. Sicul. XI. Polyænus I. Frontin. IV. 3. Valer. Maxim. V. 3. ext. Justin. II. 15. Cic. passim, Senec. de benefic. IV. 27. et Consol. ad Helv. 13. (ubi tamen errasse videtur Seneca) Æschines contra Ctesiphontem, Suidas. *Boecl.*

IV. PAUSANIAS.

Cap. 1. *Pausanias Lacedæmonius*] Suidas ex Thucydid. et Plutarcho hæc refert: Παυσανίας Κλεομβρότου καὶ Ἀγχιθέας, βασιλεὺς Λακεδαιμονίων. Sic infra quoque rex vocatur. *Ernst.* De patre constat præterea ex Herodoto IX. Plutarch. in Apophth. Lacon. et epigram. veteri apud Athenæum.

Magnus homo] Sic loquuntur Latini. Livius lib. XXX. 10. 'Quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit.' Sallust. Orat. 2. ad Cæs. 'Hostem adversum deprimere homini strenuo haud difficile.' *Gebhard.*

Sed varius in omni genere vitæ fuit] Eruditissimo Schotto non assentior τὸ *vitæ* hinc ableganti; cum verba inde ambigua sint evasura: neque illis, qui malunt *vanus*, interpretanturque χαῦνον. 'Antonius varius ingenio,' Flor. IV. Sueton. Galba cap. 9. 'Per octo annos varie et inæqualiter provinciam rexit.' Cicer. Lælio: 'Assentatoris animus varius.' *Idem.*

Sic vitiis est obrutus] Itaque vituperat eum acerrime Diod. Sicul. lib. XI. Οὐκ ἐάσομεν τὴν Παυσανίου κακίαν, καὶ προδοσίαν ἀκατηγόρητον. *Lambin.* Obrutus, id est, obtectus et obscuratus, quod oppositum est τῷ *elucere.* Ergo obruere est obscurare. Statius Theb. l. I. 'Quantum virides Venus addita Nymphas Obruit.' Tacit. Vita Agric. 17. Ita Græci καταχοῦν usurpant. Ἄδηλος apud Suidam: Φιλολογίᾳ τε καὶ ἀτρύτοις πόνοις ἐγκείμενος εὐφυεστέρων καὶ πρεσβυτέρων κατέχωσε δόξας τῷ ἑαυτοῦ ὀνόματι, obruit et obscuravit. Memini ita quoque loqui Ciceronem et Justinum XVIII. 5. *Gebhard.*

Hujus illustrissimum est prælium apud Platæas] Ex Herodoto hoc descripsit: Καὶ νίκην (inquit l. IX.) ἀναιρέεται καλλίστην ἁπασέων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Παυσανίης ὁ Κλεομβρότου τοῦ Ἀναξανδρίδεω. *Longol.* Incidit illud in Xantippum ἄρχοντα, et uno eodemque die ad Mycalen. Quidam Anonym. Ἡ περὶ Πλαταιὰς μάχη, καὶ ἡ περὶ Μυκάλην, κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Videndus quoque Diodorus l. XI. Plutarchus in Aristide, ubi in eadem pugna Xantippidem non Xantippum archontem nominat. *Meursius. Illustrissimum est prælium*] Mallet *clarissimum* Schottus, si libri faverent. Ego, cum de celebritate et fama potius quam de magnitudine ipsa et momentis prælii accipitur, non video quid habeat incommodi, cum *illustrandi* vox et *illustrium* isto sensu placeat nostro. Supr. II. 1. 'quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.' Id est, fama et auctoritate inclaresceret. XIII. 1. 'Multa hujus sunt præclare facta, sed hæc maxime illustria:' et XXI. 1. *Boecl.*

Satrapes] Præfectus. Vox est Persica. Utitur ea et Terentius Heautont. 'Satrapes si siet Amator nunquam sufferre ejus sumtus queat.' Isocrates Panegyr. Τοιγαροῦν οἱ καταβαίνοντες αὐτῶν εἰς τὴν θάλατταν, οὓς καλοῦσι σατράπας. Sic Probus infra, et sæpe alibi. *Lambin.* Universum Persarum imperium in præfecturas et provincias, quas illi Satrapias, earumque rectores Satrapas, appellabant, distributum erat. Satrapæ ergo provinciis præerant, eorumque fidei et curæ Provinciæ committebantur. Horum muneri et officio incumbebat, provincialibus imperare, eorumque utilitatibus prospicere, tributa cogere, primisque custodiis sti-

pendia exsolvere: et quicquid insuper facto opus esset, effectum dare. *Brisson.*

Natione Medus] Persa. Quod idem est. Adeo enim hæ duæ gentes coaluerunt in unam, ut passim apud Græcos reperias Medos pro Persis poni, et μηδίζοντας eos, qui Persis studebant. *Grotius.*

Regis gener] Darii, cujus filiam Artozostren in matrimonio habebat. Quod si de Xerxe capias, gener heic erit sororis maritus. *Gebhard.* Si Herodoto credendum est, Regis fuit sororius. Nam lib. VI. in hunc modum apud illum legitur: Μαρδόνιος ὁ Γοβρύεω ἡλικίην τε νέος ἐὼν καὶ νεωστὶ γεγαμηκὼς βασιλῆος Δαρείου θυγατέρα Ἀρτοζώστρην. Sicut in Conone Pharnabazus 'regis gener' dicitur, hoc est, Artaxerxis. Plutarch. in Artaxerxe. *Savaro. Longol.* Verum hoc tempore non Darius, sed Xerxes Persis imperabat, de quo si capias *gener*, hic erit sororis maritus, (qui in Timoleonte 'affinis') quo modo et Justinus lib. XVIII. fecit, Sichæum Pygmalionis generum vocans. Etsi Corradus in Comment. ad l. I. Virg. Æneid. hunc Justini locum corruptum putet. *Mag.* Ergo *gener* est sororis maritus, quod ex Sophoclis Œdipo, ac aliis scriptoribus notavit Vir incomparabilis Jacob. Cujacius, Observat. VI. 17. Quomodo et Ditmarus et Witichindus Saxo lib. I. loquuti sunt. Sic Cedrenus Iothor Socerum Moysis vocat πενθερὸν ἢ γαμβρόν. Ut quicunque uxorem alteri dat, aut filiam, aut sororem, ejus gener dicatur. Fortasse et qui ducit, *gener* dicitur: quo sensu ἐπιγαμβρεύειν legimus Matth. XXII. 24. B. Zonaras in Stauracio generale vocabulum restringit γαμβρὸν ἐπὶ τῇ ἀδελφῇ. Cæterum istiusmodi nomina cognationum et affinitatum ab auctoribus non Jurisconsultis confundi sæpe, corrumpique, demonstrat præter alios Alb. Gentilis lib. V. de nuptiis, p. 448. et seq. *Berneccerus.*

Manu fortis] Frequens illud apud Cornelium. Sic in Datame, Timoleonte, Epaminonda, et aliis locis.

Consilii plenus] Licet tamen intelligere ex Herodoto, in Calliope, in Mardonio plus fuisse audaciæ quam consilii vel prudentiæ. *Lambin.*

Cum ducentis millibus peditum] XXX. barbarorum myriadibus. Herodot. L. Diodor. CCC. armatorum millibus a Xerxe relictis. Justin. l. XI. Græcorum sociorum fuerunt V. Myriades. Herodot. Constructa post prælium victori Pausaniæ pulcherrima porticus, cui a Persis profligatis nomen inditum. Vitruvius lib. I. 1.

Viritim] Erat, ut hinc apparet, ista delectus ratio, qua vir virum suæ salutis causa legerat, cum quo in præliis versaretur, et apud Orientis populos non incognita. Romanis et Reliquæ Italiæ non fuisse insolentem docet Livius IX. 39. 'Cum vir virum legisset,' de Germanis Cæsar de B. G. I. 48. Just. II. 13. *Gebhard.*

Cecidit] Lapide ictus. Plutarch. δέδουπε. Ovid. 'Cum cecidit fato Consul uterque pari.' Thrasyb. 'In secundo prælio cecidit Critias.' Datame: 'Cadit in prælio adolescens.' Justin. lib. XX. 'Non tamen immemores pristinæ gloriæ cecidere.' *Gebh.*

Qua victoria elatus] Μετωρισθεὶς, ἀρθείς. Lysandro: 'Hac victoria Lysander elatus.' Tac. Ann. XII. 29. 'Ne hac fortuna elati nostram quoque pacem turbarent.' Cæs. de B. G. VII. 47. 'Elati spe celeris victoriæ.' Front. I. 13. 'Hannibal successibus præliorum insolens.' Et I. 11. 'Exercitus Samnitum successibus tumidus.' Hanc causam quoque prodit Aristoteles: nam ut solus Spartæ cæterisque Græcis imperaret Pausanias, nova consilia cum Xerxe iniisse ab eodem perhibetur, Politic. lib. V. 7. Ἔτι ἐάν τις μέγας ᾖ καὶ δυνάμενος ἔτι μείζων εἶναι, ἵνα μοναρχῇ· ὥσπερ ἐν Λακεδαίμονι δοκεῖ

Παυσανίας ὁ στρατηγήσας κατὰ τὸν Μηδικὸν πόλεμον. *Gebhard.* Atque hinc exorta est ingens rerum luxuries, et libidinum illecebræ, de quibus disertim Alexander Neapolitanus lib. II. 11. Genialium dierum.

Plurima miscere] Συγκυκᾷν, ταράττειν. Cicero pro Milone: 'Quanto ille plura miscebat, tanto hic magis convalescebat.' *Gebhard.*

Tripodem aureum] In plerisque certaminibus præmium fuit τρίπους, quem victor non auferebat domum, sed ei Deo consecrabat, in cujus honorem celebrabatur ludicrum. Hi sunt τρίποδες χορηγικοὶ, quorum mentione Græca omnis historia, maxime autem Attica, refertissima est. *Casaubon.*

Epigrammate scripto] Quod a Thucydide hunc in modum recitatur: Ἑλλήνων ἀρχηγὸς, ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων, Παυσανίας, Φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε. Idem fecisse illum Byzantii in poculo Diis littoralibus dicato Nymphis, Heracleotes apud Athenæum narrat: Μνᾶμ' ἀρετῆς ἀνέθηκε Ποσειδάωνι ἄνακτι Παυσανίας, ἄρχων Ἑλλάδος εὐρυχόρου, Πόντου ἐπ' Εὐξείνου, Λακεδαιμόνιος γένος υἱὸς Κλεομβρότου, Ἀρχαίας Ἡρακλέος γενεᾶς. *Longol.* Huic nostræ inscriptioni plane gemina est concinnitate brevitateque illa Taciti Ann. II. 22. *Boecler.*

Victoriæ ergo] Majusculis literis scriptum reperi. Exstat vero apud Thucydidem elogium disticho comprehensum lib. 1. *Schott.*

Donum dedisse] Vide Boeclerum, qui inter solennia hoc refert ex Brissonio Form. lib. I.

Hos versus Lacedæmonii exsculpserunt] Vel *exscalpserunt.* Thucydides: Τὸ μὲν οὖν ἐλεγεῖον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξεκόλαψαν. Quod præfero. Tres sunt artes, cælatura, scalptura, sculptura; quarum differentias pauci capiunt. At sculpturam a scalptura auctor Glossar. videtur distinguere ratione materiæ: ut hæc sit in auro, argento, argilla, et similibus: illa in lapidibus. Sic Gloss. *Sculpit,* γλύφει λίθον. *Sculptor,* λιθογλύφος. *Keuchen.* Nove dictum est, neque quod sciam Latinorum quisquam *exsculpere* pro *eradere* dixit: ἐκκολάπτειν autem Thucydidi significat quod exsculptum fuit eradere, exscindere. *Longol.*

Neque aliud scripserunt] Καὶ ἐπέγραψαν ὀνομαστὶ τὰς πόλεις, ὅσαι συγκαθελοῦσαι τὸν βάρβαρον, ἐστήσαντο ἀνάθημα. Thucyd. lib. I.

CAP. 2. *Post id prælium*] Vide Diodorum Siculum lib. XI. Additus ei etiam collega Aristides. Quod frequens in Historia Græca. Alcibiade: 'Duo præterea collegæ dati Nicias et Lamachus.' Ad quem locum plura notavimus. *Keuchen.*

Cum classe communi] XXX. triremibus. Diodor.

Cyprum atque Hellespontum] Diodorus, latiore significatione, τὰς Ἑλληνίδας πόλεις vocat, ὅσαι βαρβαρικαῖς διέμενον ἔτι φρουρούμεναι.

Byzantio expugnat] De quo magna adhuc lis est sub Historicis. Alii enim a Pausania conditum, alii expugnatum tradidere. Prioris opinionis sunt Isidorus, Justinus, et auctor is, qui nugas Curialium conscripsit. Sed credibile est, jamdudum a Byzante Urbem conditam, quod et ratio temporis, et plurimi scriptorum evincunt. Vide sis ad hanc rem Justi Lipsii commentarium in lib. XII. Taciti Annalium; et Vossii ad IX. Justini. Urbs illa a pluribus condita scribitur, id est, a multis aucta, et restituta, quemadmodum de Babylone et aliis evidentissimum. *Keuch.*

Complures Persarum nobiles] Εἶχον δὲ Μῆδοι αὐτὸ, καὶ βασιλέως προσήκοντές τινες καὶ συγγενεῖς, οἳ ἑάλωσαν ἐν αὐτῷ. Thucyd.

Nonnullos regis propinquos] Cognatos, qui sic honoris causa dicebantur. Quod contra Casaubonum et alios. Thucydides utitur vocabulo συγγενῶν, quod in eadem significatione a Græcis usurpatum. *Keuch.*

Gongylum Eretriensem] Sic legendum, non, ut alii codices habent, *Cretensem*. Nam et Thucydides et Diodorus Siculus, libris indicatis, *Eretriensem* dicunt, ad quos accedat Xenophon l. III. 'Ελλην. Δῶρον δὲ καὶ αὗται αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ βασιλέως Γογγύλῳ, ὅτι μόνος Ἐρετριέων Μηδίσας ἔφυγεν. *Longol. Lambin.*

In quibus hæc fuisse scripta] Vide Epistolam apud Thucydidem; nam ad verbum fere ab Æmilio versa est.

Des ei filiam tuam nuptum] In Dione: 'Aretem Dionis uxorem alii nuptum dedit.' Paciscuntur illa vincula necessitudinum proditores ac transfugæ, vel ad perfidiam sollicitatis offeruntur ad securitatem obsignandam. Curt. III. 6. 'Nec salutem suam Philippo committeret: mille talentis a Dario et spe nuptiarum sororis esse corruptum.' Diod. lib. II. *Gebh.* Adde Ampliss. Freinshem. ad Curtium loco citato.

Se adjuvante redacturum pollicetur] Longol. edidit, *Te adjuvante redacturum se pollicetur*, sensu plano, et proxime ad veram lectionem accedente; sed invitis libris, qui consensu τὸ *se* exhibent in prioribus, in postremis non agnoscunt. Doctissimus Gronovius censebat, aut superfluum esse τὸ *adjuvante*, aut scribendum *redactum iri*. Ego vix dubito quin ita scripserit Nepos: *Græc. sub tuam pot. se, adjuvante te, redact. pollic.* ut exciderit vocula *te*, quoniam eædem literæ in fine præcedentis legebantur.

His de rebus si quid geri] *Horum igitur si quid* Longol. Lambin. Quod respondet Græco Thucydidis. Εἰ οὖν τι τούτων ἀρέσκει. Unde hæc quoque descripta epistola est.

Certum hominem] Fidum, cui tuto fidere possis. Sic sæpe Noster, itemque Cic. et alii. Thucyd. ἄνδρα πιστόν.

Certum hominem ad eum mittas face] *Face* ἀρχαϊκὸν, pro *fac*, constanter in omnibus. Sic *dice* apud Festum, *edice* apud Maronem lib. XI. ut observat Diomed. l. I. Vide Priscian. *Keuch.*

Artabazum] Pharnaci filium. Thucydid. I. Herodot. IX. Nomen illud summum præfectum notat. Ἄρτας enim est clarus, magnus, splendidus, עריץ, *Ariths*, autem validum significat; unde et Ἄρης Græcorum et Heros nomen suum accepere. Qui apud Ægyptios *Arte* vocabatur. Neque ab illis Persæ multum differunt. Ἀρταῖοι enim Persis Heroës, sicut Hesychius testatur et Stephanus. *Thysius.* Quam congessit Magnus Boxhornius explicationem nominis *Artaballi*, heic inserere visum. Ita ille: *Bassus, Bessus*, præfectus. Est quidem proprium illud apud Persas nomen, sed ex appellativo, quod præfectum notat, factum; quemadmodum et *Artabazus*, quod significat Principem purpuratorum. *Bassa* proprie Turcis, qui ex Scythis orti, quemadmodum et Persæ, notat *caput*. Cui simillimum est vetus Saxonicum *Beah*, vel, ut alii scribunt, *Beaz*, quod ornamentum capitis, coronam, et galeam, et caput interpretatur Vir Eruditissim. Joannes Latius in Lexico suo Anglo-Saxonico. Leonclavius in Onomastico: '*Bassa* et *Bassi* Turcis *caput*. *Bassilire, capita*, sive *duces*, ut a κεφαλὴ Græcis sunt dicti κεφαλάδες; nostris, a *capite, Capitanei*.' Noti hodie in aula et imperio Ottomannidarum *Bassæ*, id est, Præfecti. Neque dubitandum, quin ex Scythico illo vetustissimo vocabulo factum sit Græcorum βασιλεὺς, id est, Rex. Hæc ille. *Boxhorn.*

Domum revocatus] Thucydides: Λακεδαιμόνιοι ἀνεκάλεσαν αὐτόν. *Lambin.*

Accusatus capitis] A Peloponnesiis. Diodor. XI.

Multatur tamen pecunia] Animadvertis multatos Lacedæmone infamia haud carere; eoque ipso mandata provincia sive imperio excidere, nec non patria; nisi eam insigni facto meritove recuperassent. Vide Po-

lyænum lib. II. in Clearcho, comment. 7. Nepos infra in Pelopida: 'Idque suo privato, non publico fecit consilio [de Phœbida loquitur]; quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt, pecuniaque multarunt.' *Gebh.*

Cap. 3. *Cogitata*] Sic restitui ex Thucydide, pro quo vulgati codices habebant mendose, *cognita:* Sic autem ille: 'Αλλ' ἔργοις βραχέσι προυδήλου, ἃ τῇ γνώμῃ μειζόνως ἐσέπειτα ἔμελλε πράξειν. Quod si quis malit reponi *conata*, equidem non repugnem, quin ei valde assentiar. Nam hæc scriptura magis cum verbis Thucydidis quam superior congruit. *Lambin.* Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 3. 'Perfacile factu esse illis probat conata perficere.' Velleius Patercul. lib. II. 29. 'Privatus ut opibus, ita consiliis magna ausus magnificeque conata exsecutus.' Sueton. Galba cap. 17. 'Faciliorem occasionem M. Salvio Othoni præbuit perficiendi conata.' Juven. Satyr. XIII. 'Nam scelus intra se tacitum qui cogitat ullum, Facti crimen habet. Cedo, si conata peregit?' *Gebhard.*

Non enim mores patrios solum, sed etiam cultum, vestitumque mutavit] Valerius Maximus lib. II. 6. 'Pausanias, qui maximis operibus editis, ut primum se Asiæ moribus permisit, fortitudinem suam effœminato ejus cultu mollire non erubuit.' Huic non absimilis fuit Darius Codomannus apud Gregoram, et post illum Alexander apud Diodorum, Curtium, Athenæum. Solent autem illi una cum vestibus exoticis mores patrios exuere, et aliarum gentium, quarum vestitum imitantur, mores induere. Unde Poëta, 'Affectus patrios patria cum veste relinquunt.' *Keuchenius.* Liv. lib. XXIV. cap. de Hieronymo Siciliæ rege: 'Hinc tam superbum,' inquit, 'apparatum habitumque convenientes sequebantur mores; contemtus omnium hominum, superbæ aures, contumeliosa dicta.' Curt. lib. VI. 32. 'Et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat, sed cum illis quoque mores induerat, superbiamque habitus animi insolentia sequebatur.' Solent enim ejus gentis, cujus gratiam ac studia aucupantur, vestitum quoque atque habitum assumere: deinde, ad quos animo desciverunt, cultu quoque degenerare. De Germanico Tacit. Annal. lib. II. 59. Valerius lib. III. 6. 1. de P. Scipione. Florus lib. IV. 11. de M. Antonio: Non solum autem transfugæ patriique moris desertores devinciendis iis, quorum opes adulantur, peregrinis vestibus se onerant; sed legati etiam eorum, ad quos a superioribus missi adeunt, habitum æmulantur. Exagitat hoc in Ruffino Claud. lib. II. vs. 75. et sequent. Cæterum ut hic Pausanias Persicum habitum assimulaverat, quod ad eos transire meditatus erat: ita qui Lacedæmoniis studebant, affectum suum cultu eorum assumpto denudabant. Aristophanes Crabon. Καὶ ξυνὼν Βρασίδᾳ, καὶ φορῶν Κράσπεδα στεμμάτων, τὴν θ' ὑπήνην ἄκουρον τρέφων. Scholia addunt ἀντὶ τοῦ Λακωνίζων. ὅτι οἱ Λακωνίζοντες τοιαῦτα ἐπετήδευον. *Gebhard.* Sic et Alexander ob Persicum habitum in invidiam venit, quodque eum Callisthenes eo nomine reprehendisset graves pœnas dedit. Strabo XI. Geograph. *Schott.*

Apparatu regio utebatur] Hæc breviter Thucydides, quæ Probus copiose persequitur. Herodotus tamen lib. IX. narrat, τὸν Παυσανίην γελάσαντα μεταπέμψασθαι τῶν Ἑλλήνων τοὺς στρατηγοὺς, et iis Medorum Ducis amentiam in apparando luxu ostendisse.

Veste Medica] Athenæus lib. XII. Παυσανίας, ὁ Σπαρτιατῶν βασιλεὺς, καταθέμενος τὸν πάτριον τρίβωνα, τὴν Περσικὴν ἐνεδύσατο στολήν. *Lambinus.* Procopius lib. I. belli Persici; vestem serico confectam, Medicam dic-

tam testatur. Justinus lib. XLI. qualis esset Medica vestis, his verbis docet: 'Vestis olim sui moris, [de Parthis loquitur] posteaquam accessere opes, ut Medis, perlucida ac fluida.' Medicam vestem purpuream fuisse, demonstrat Xenophon lib. I. Cyri vitæ: *Ταῦτα γὰρ πάντα Μηδικά ἐστι, καὶ οἱ πορφυροῖ χιτῶνες, καὶ οἱ κάνδυες, καὶ στρεπτοὶ περὶ τῇ δερῇ, καὶ ψέλλια περὶ ταῖς χερσίν. Magius.* Vide incomparabilem Brissonium lib. I. de Regno Persar.

Satellites Medi] Hi sunt Persarum Doryphori, qui in Immortalium numeros relati erant, Μηλοφόροι dicti, quod aurea mala hastis præfixa ferrent. *Brisson.* Melophori Persarum interpretibus Clavatores inepte dicuntur. Mille numero erant satellites Regis, sic appellati a colore vestis melino: incedebant enim *πορφυρᾶς καὶ μηλίνας ἠσθημένοι στολὰς*, ut legimus apud Ælianum et Athenæum. *Casaubon.* Non temere autem, aut forte conscriptos fuisse, verum *ἀριστίνδην*, Athenæus ait. Hoc quid valeat explicat Moschopulus *περὶ σχεδῶν· Ἀριστίνδην ἐκλέγει, ὅταν κατὰ τοὺς ἀρίστους ποιεῖται τὴν ἐκλογήν.* Hi in aula Regis excubabant. Persarum porro Reges latus, tam ab externis quam domesticis hostibus, magno stipatorum satellitumque agmine muniebant, qui Δορυφόροι et Αἰχμοφόροι vocabantur. Onomasticum vetus: *Δορυφόρος, stipator, satelles.* Suidas: *Δορυφόροι, φύλακες, ὑπηρέται βασιλέως, ὁπλοφόροι, ὑπασπισταί.* Dicebantur et *Σωματοφύλακες.* Idem Onomasticum; *Σωματοφύλαξ, satelles, stipator.* Hujusmodi cohortes ex Persarum potissimum gente conscribebantur. Quanquam ex Ebræis tres adolescentes spectatæ fidei corporis custodes habuerit Darius Ochus; ut ex Josephi lib. XI. 4. Antiq. constat. His custodibus etiam Præfectus dabatur. Porro honori non modico ducebatur in hujusmodi spiculatorum numeros referri. Quibus Reges stipati, ab incurrentibus periculis tutiores reddebantur. Ex illis *δορυφόροις* unus, sellæ aureæ pedibus regis e curru descendentis subjiciendæ causa, regium currum sequi solitus, ut Athenæus lib. XII. docet. Regii autem stipatores æs non merebant, sed a Rege annonas capiebant, eisque ex Regalis mensæ reliquiis cibaria præstabantur. Hæc fere incomparabilis *Brissonius.*

Epulabatur more Persarum] De Persarum victu legendus Xenophon libro VIII. *Κύρου παιδείας.* Exponitur a Tullio ex eodem Xenophonte, qui negat ad panes quicquam addere præter nasturtium. Sed intelligendum hoc, antequam Medi a Persis subacti essent. Postquam vero in unum imperium coaluerunt, luxuriam Medorum Persæ arripuerunt. Ad præsentem locum quod attinet, lege Herodot. IX. Plutarch. *ἀποφθ. λακ. Keuchen.* Qualis autem fuerit apparatus Persicus copiose ab Athenæo lib. IV. describitur.

Aditum petentibus conveniendi non dabat] Recte additur negandi particula, quod facile videbunt qui Thucydidis hoc intelligunt: *Δυσπρόσοδόν τε αὐτὸν παρεῖχε, καὶ τῇ ὀργῇ οὕτω χαλεπῇ ἐχρῆτο ἐς πάντας ὁμοίως, ὥστε μηδένα δύνασθαι προσιέναι.* Vide quæ in vita Aristidis ex Plutarcho in hanc sententiam notavimus. Exstat insignis etiam comparatio de hac re apud Aristidem Sophistam in Oratione de laudibus M. Aurelii philosophi. *Aditum petentibus conveniendi non dabat*] Lege *conveniundi* suffragantibus Excerptis. Et sic alibi loquitur. Alcibiade: 'Si modo ejus conveniundi habuisset potestatem.' *Conveniundi* pro *conveniendi*, ut *interficiundi* pro *interficiendi* in ejusdem vita, et alibi sæpius. *Keuchen.* Tacit. Ann. II. 2. 'prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia.' Hoc modo est intelligendus locus

Justin. I. 3. 'Cum admitti magna ambitione ægre obtinuisset.' Est vero admissionum difficultas familiare celsæ potestati vitium. Liv. XXIV. 5. Tacit. Ann. IV. 74. de eo capiendus P. Syri mimus: 'Non semper aurem facilem habet felicitas.' Contra Curtius IX. 45. de Ptolemæo. *Gebhard.* In hoc vituperat, quod laudavit in Miltiade, Alcibiad. et Attico, Nepos. *Savaro.*

Golonas] Non recordor mihi hujus loci nomen alibi occurrisse. *Gebh.*

In agro Troade] Pro *in agro Troadis.* Quomodo in Mss. Nam Troas pro regione vel agro Troadis. Quanquam et alterum non omnino respuerim. *Keuchen.*

Cum scytala miserunt] Ἀλλὰ πέμψαντες κήρυκα οἱ ἔφοροι καὶ σκυτάλην. Thucyd. Quod confirmat Plutarchus; qui per præcones et id genus nuncios hasce literas mitti consuevisse, demonstrat. Sed mira heic Mss. Codicum inconstantia. Scripti Veneti, quos secutus in Collectaneis suis Jac. Constantinus, *cum lana* legunt. Quæ scriptura cum iis, quæ a Probo subduntur, nullo pacto cohæret. Inquit enim: 'In qua, more illorum, erat scriptum:' ubi significat innuitque Scytalam Laconicam. Scribi autem in lanis non potest, et hoc Lacedæmonios aliosve fecisse, nusquam constat. *Mag.* At σφάλμα hoc manavit ex *lava,* quæ supplicum potius erat insigne, ut tænia ac lemnisci exulum. *Schott.* Vide Fest. X. Varronem de Lingua Latina VI. et alios. Alii *lancea* legunt. *Colon. Palatin. Aldin.* Assentiar P. Danieli lectionem *cum clara* asserenti? At Nepos non abhorret Græcis vocabulis, quæ commode Latinis mutari non possunt. Sic Iphicrate non refugit *mæram,* et alibi, *Ephori, Ostracismum, astu, acta.* Latini antiquiores non fastidiosi erant in retinendis Græcis. Sic Livius dixit *Pelion ocrim,* de quibus vide Nonium. Formam Scytalæ depingunt Plutarch. in Lysandro, Marcellinus in Thucydidem, Gellius lib. XVII. 9. et Ausonius. Aristophanis Scholiastes in Aves, pag. 601. Usum autem literarum secretiorum præbuisse et hic de scytala annotat. Video autem semper in revocando Imperatores suos scytala usos Lacedæmonios. Xenophon Agesilao, ἐπειδὴ ἦλθεν αὐτῷ σκυτάλη ἀπὸ τῶν οἴκοι τελῶν, βοηθεῖν τῇ πατρίδι ἐπείθετο. Polyænus lib. VIII. οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας αὐτὸν ἀνεκαλέσαντο σκυτάλην πέμψαντες. Colligere ergo licet, scytalen præstitisse omnem usum literarum, tesserarum, atque aliarum id genus notarum. Nam et in pecuniæ summa signanda, et saccis obsignandis scytalen habuisse locum, docet Diodorus libro XIII. de pecunia ex præda Atheniensium Lacedæmonem a Lysandro missa: Ὄντος δὲ τοῦ χρήματος, inquit, ἐν σακκίοις, καὶ ταῦτ' ἔχοντος ἑκάστου σκυτάλην, ἔχουσαν τὴν ἐπιγραφὴν τὸ πλῆθος τοῦ χρήματος δηλοῦσαν. Alium usum memorat Polyæn. lib. I. in Tyrtæo; Ἵνα δὲ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναιρέσει γνωρίζοιτο ἕκαστος, ἐπὶ τὰς σκυταλίδας τοὔνομα γραψάντων καὶ περὶ τῇ λαιᾷ χειρὶ φερόντων. Vide Justin. l. III. 5. ubi σκυταλίδας interpretatur *tesseras.* Apud Ciceronem in quadam epist. ad Atticum, 'Scytales Laconicæ' exstant, hoc est, epistolæ breves et obscuræ, ut interpretatur Beroaldus in annotationibus. *Gebhard.* Vide de hac voce Marcelli Donati dilucidationes ad Livium lib. XXXVIII. et Clem. Alexand. XI. strom. *Ernstius.*

Se capitis eum damnaturos] Hostis loco habituros. Thucyd. *Longol.* Id enim legibus eorum licebat facere regibus: de quo vide Grotium de Jur. B. et P. I. 4. 8. et in notis ad eum locum. Ratio, quia (ut infra Noster loquitur XXI. 1.) Spartani reges 'nomine, non potestate;' seu, ut est XVII. 1. 'nomine magis quam imperio' reges fuere.

Hoc nuncio motus] *Commotus* Edit. Parisiensis; ut et Mss. quod frequens Nepoti: in Datame bis, Alcibiade, Dione, Timoleonte. *Savaro.*

Sperans se etiam pecunia et potentia] Pecunia, qua corrumperet judices aut accusatores; potentia, qua eosdem deterreret; sed neutro valuit: prudentior hac parte Alcibiades fuit, qui absens reus violatæ religionis factus fuga sibi consuluit, infra VII. 4.

Licet enim legibus eorum cuivis Ephoro hoc facere Regi] Imitatio aperta istius Thucydidis: Ἔξεστι δὲ τοῖς ἐφόροις τὸν βασιλέα δρᾶσαι τοῦτο, nempe εἰς εἱρκτὴν ἐμβάλλειν. Similis prorsus descriptio Xenophontæa in regimine pari. Ephororum potestatem atque auctoritatem multis verbis et partibus exagitat Aristoteles lib. II. 7. Politicorum. Plato de Legibus lib. III. ait, Ephororum potestatem tanquam frenum injectum esse Regum imperio. Idem lib. IV. dicit, Ephororum potestatem mirifice esse tyrannicam. *Lamb.* Fuerunt igitur homines imperiosi, quorum exemplo in Thessalia Ædiles, Athenis ἄρχοντες, et postea instituti Romæ Tribuni plebis. Simile quicquam videtur apud Genevates fuisse Senatus ducentorum. Cæterum notandum, Ephoros, ut a Theopompo institutos, sic a Cleomene postea abrogatos fuisse, quorum potestas tamen semper annua, sicut Romæ Consulum. *Keuchen.* Vide Nic. Cragium de rep. Laced. lib. II. 4.

Hinc tamen sese expedivit] Horat. Epod. XI. de se amore victo: 'Unde expedire non amicorum queant Libera consilia.' Eumene, 'Hinc tamen multis suis amissis se expedivit.' Annibale, Attico. Cicero pro Milone: 'Si vita nostra in aliquas insidias incideret, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis.' Et in Verrem: 'Expedire se ex laqueis.' *Gebhard.*

Est genus quoddam hominum] Illustris eruditione et meritis in rem literariam clarissimus Frid. Gronovius mallet: *Est genus quoddam hominum (Helotes vocantur) quorum, &c.* Comparat autem locum Flori III. 3. 'Priores Teutonos sub ipsis Alpium radicibus assecutus, (locum aquas Sextias vocant,) quo, fidem numinum! prælio oppressit.' Sic enim scripserat ille, ubi vulgo ineptissime *in locum quem.* Boecler.

Helotes] *Illotæ* alias *heclotæ.* Excerpta P. Danielis. In Græco est Εἵλωτες· unde *Helotes.* Erant servi quidam publici Lacedæmoniorum, præfecti agris arandis ac excolendis. De quibus vide sis Suidam in Εἵλως, Platon. VI. de Legibus, Aristotel. Polit. II. 7. et Janum Gebhardum ad Æliani ποικίλην, lib. III. 20. Similes apud Thessalos Penestæ habebantur; quorum tamen tantum jus fuit, ut in civitatem Spartanam adscisci possent. *Keuchen.*

Hos quoque sollicitare spe libertatis] Εἱλώτων fides erat admodum lubrica, et impulsu ad mutationem facilis. De quorum insidiis in Dominos Aristoteles III. 7. de transfugiendi ad hostes more, belli tempore, Polyæn. I. Occurrit sæpius verbum *sollicitare* hac notione. Cæsar Civil. III. 21. Cælius Milonem 'in Turinum ad sollicitandos pastores præmisit.' Ibid. cap. 22. Liv. lib. XXXIV. Curt. lib. III. 18. 'cum ad perniciem ejus etiam a latere ipsius pecunia sollicitaret hostis.' Auctor de Viris illustribus: 'Fabricius prius inter legatos sollicitari non poterat.' *Gebhard.*

CAP. 4. *Amore Venereo dilexerat*] Thucydides paullo honestius hæc: ἀνὴρ Ἀργίλιος παιδικά ποτ' ὢν αὐτός. Nam παιδικὰ sæpe pro honesto amore capitur. Legatur Suidas. Observa quod et Probus dissentit a Thucydide, qui hunc tum virum fuisse ait, cum literas ad Artabazum deferret. Meminit hujus rei Cicero in Topicis ad Trebatium. *Longol. Mag.* De amore illo Venereo lege Lucianum.

Amore Venereo] Veteres scribunt *Ve-*

nerio: et sic in optimis Danielis Excerptis. Alcibiade: 'rebusque Venereis deditos,' ubi in iisdem, *Veneriis;* quas Græci τὸ ἔργον vocant, ut Latini *res Veneris,* vel *Venereas.* Sic 'res voluptatum' apud auctores; τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. *Venerius* autem pro *Venereus,* ut *aërius, ætherius,* pro *aëreus, æthereus* ex Græcorum more, qui scribunt ἀέριος et αἰθέριος per tertiam vocalem. *Venereus* tamen magis facit ad ἀναλογίαν et scripturam Romanam. *Keuchen.*

Quod nemo eorum redisset, qui super tali caussa missi erant] Ὅτι οὐδεὶς πω τῶν πρὸ ἑαυτοῦ ἀγγέλων πάλιν ἀφίκετο. Thucyd. Sic Diodorus XI.

Vincula epistolæ laxavit] Thucyd. Λύει τὰς ἐπιστολάς. Diodorus Siculus: ἀνέῳξε τὰς ἐπιστολάς. *Lambinus.* Ita habent antiquissimæ Editiones. Et vero in perlatione sola erat lethum indeprecabile. Vinculis autem colligatas antiquorum Græcorum epistolas, docet Curtius lib. VII. 'Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam rex ageret requirebat.' *Barthius.* Pro *laxavit* e Membranis Schioppius *laceravit:* additque illa *si pertulisset* non male abesse videri. At decedit si eximantur sententiæ. *Gebhard.*

Nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt] Aliam rationem affert Diodorus Siculus, nempe quia literas apertas tradiderat: Τούτων δὲ ἀπιστούντων διὰ τὸ ἀνεῳγμένας αὐτοῖς τὰς ἐπιστολὰς ἀναδεδόσθαι. *Lambin.*

Quam se ipse indicasset] Liber P. Danielis *judicasset.* Vitiose: nam ex proprio indicio convincere Ephori Pausaniam cogitabant. Ulpianus lib. I. ad edictum l. *indicasse* 197. D. de V. S. '*Indicasse* est detulisse, arguisse, accusasse, et convicisse.' *Gebhard.*

Fanum Neptuni est Tænari] Scholia in Aristophanis Acharn. Ταίναρον γάρ ἐστι τῆς Λακωνικῆς ἀκρωτήριον, ἐν ᾧ στόμιον ἦν κατάγον εἰς ᾅδου, ἐνταῦθα δὲ ἦν καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν Ἀσφαλείου. Iste vero Neptunus ideo, puto Ἀσφάλειος dicebatur, quod navigationem tutam ac secundam præstare posset. Eodem cognomine colebatur et ab Atheniensibus. Idem Scholiastes: Ἀσφάλειος Ποσειδῶν παρὰ Ἀθηναίοισι τιμᾶται, ἵνα ἀσφαλῶς πλέωσι, in Acharnens. act. II. 6. *Gebhard.* Poëtæ fingunt Neptunum hippocampos suos in Tænaro subducere. Vide Stat. Papin. Thebaidos II. Unde fanum illius fuisse, a fide historica creditum. *Keuchen.*

In ara consedit] Quam in Timotheo 'publicæ pacis' appellat. *Keuchenius.* Græci moris fuit ad vim, injuriamque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices utebantur, frequentissime servi. Euripides: ἔχει γὰρ καταφυγὴν θὴρ μὲν πέτραν, Δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. Servulus apud Plautum: 'Ego interim hanc aram occupabo.' Tibullus alludens: 'Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.' Et bene *considam,* quia supplicum sedere. Nec iis modo is honos, sed etiam heroibus quibusdam, ut Theseo Athenis. Plutarchus: κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον· ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδίοσι κρείττονας. *Lipsius.* Lege quæ fuse ad hunc locum notat Hieronymus Magius.

Hanc juxta, locum fecerunt sub terra] Thucydides: Διπλῆν διαφράγματι καλυβήν. Tuguriolum quoddam circumseptum duplici tegumento, ne perspici per id posset. *Longol.* Non satis hoc expressit Cornelius. Diodor. Siculus: Διπλῆν σκηνὴν περιεβάλετο, id est, *duplex tabernaculum circumdedit,* seu *circumposuit.* Tangit hoc Pausaniæ indicium M. Tullius in Topicis. *Lambin.* Haud dissimili calliditate apud Tacitum Ann. lib. IV. 69. *Gebhard.*

Huc ex Ephoris quidam descenderunt] Thucydides: ἐς ἣν τῶν τε Ἐφόρων ἐν-

τός τινας ἔκρυψε. Diodorus Siculus: καὶ τοὺς μὲν Ἐφόρους, καὶ τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν τινας ἔκρυψε. *Idem.*

Dei] Neptuni.

Quid sit tam repentini consilii] Cod. Dan. *tam repentino consilio.*

Tanto magis Pausanias] Schioppius cum Schotto, qui unas easdemque excussisse membranas videntur, produnt legi, *tanto modo;* Lambinus mavult *multo magis*, idque quosdam in veteribus libris reperisse testatur. Casp. Barthius lib. XXIV. 18. Advers. præfert, *modo magis Pausanias perturbatus;* hoc est, supra modum. *Gebhard.*

Ne enunciaret] Recte Schioppius: ne arcana detegeret et Ephoris proderet. Apuleius Met. lib. X. 'Neque ad vos, quæ ignoravi, possum enunciare.' Cicero contra Rullum: 'Qui sociorum consilia adversariis enunciavit.'

Nec se meritum] Non abludit oratio Dymni ad Nicomachum apud Curt. VI. 7. 'Si id sustinere non posset, attamen ne proderet se; cujus erga ipsum benevolentia præter alia hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertum.' *Gebhard.*

Implicitum] Libri veteres *implicatum.* Dione: 'Utraque implicatus tyrannide Dionysiorum.' Apuleius Met. lib. X. 'Morbi inextricabilis veterno vehementer implicatus.' Et ita videntur veteres esse locuti. Idem lib. III. 'Sed ut ex animo tibi volens, omne delictum, quo me tantis angoribus implicasti, remittam?' *Gebhard.*

Magno ei præmio futurum] Alii, *magno esse ei præmio futurum.* Unde Lambinus, *magno id ei præmio futurum:* id est, magnis cum muneribus oneratum iri. *Idem.* Diodor. ἔτι δὲ δεηθέντος ὅπως συγκρύψῃ, καὶ δωρεὰς μεγάλας ὑπισχνουμένου.

CAP. 5. *In urbe eum comprehendi*] Ἐν τῇ πόλει τὴν ξύλληψιν ἐποιοῦντο. Thucyd.

E vultu cujusdam Ephori] Λέγεται δ' αὐτὸν μέλλοντα ξυλληφθήσεσθαι ἐν τῇ ὁδῷ, ἑνὸς μὲν τῶν ἐφόρων τὸ πρόσωπον προσιόντος, ὡς εἶδε, γνῶναι ἐφ' ᾧ ἐχώρει. ἄλλου δὲ νεύματι ἀφανεῖ χρησαμένου, καὶ δηλώσαντος εὐνοίᾳ, πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Χαλκιοίκου χωρῆσαι δρόμῳ. Idem.

Eum admonere cupiebat] Vetera excusa, *eum ammoneri*, vel *admoneri.* Sed *ammoneri* non inconcinne propter euphoniam, pro *admoneri:* ut *rem amministrare*, pro administrare, Excerpta Danielis in Conone. *Keuchen.*

In ædem Minervæ, quæ Chalciœcus vocatur] Codex Danielis, *Chalcidicos.* In nummis antiquis, quos Goltzio debemus, appellatur illa Minerva, ΧΑΛΚΑΣ. Estque Ἀθηνῆ Χαλκίοικος, quod alia numismata ΑΘΗ. ΧΑΛΚ. repræsentant. Suidas, Χαλκίοικος, ἡ Ἀθηνᾶ ἐν Σπάρτῃ, ἢ ὅτι χαλκοῦν οἶκον εἶχεν, ἢ διὰ τοὺς Χαλκιδεῖς τοὺς ἐν Εὐβοίᾳ φυγάδας αὐτὸν κτίσαι. Eadem Chalciotis appellata, ut notat Beroaldus ad Apuleii Milesiorum lib. X. *Keuchen.*

Confugit] Suidas: Καταφεύγει ἐς τέμενος Ἀθηνᾶς. Diodorus: εἰς τὸ ἱερὸν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοίκου. Polyænus lib. VIII. ἡνίκα Παυσανίας μηδίζων ἁλοὺς κατέφυγεν ἐς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοίκου. Lycurgus: ἐπειδὴ ἔφθασε καταφυγὼν εἰς τὸ τῆς Χαλκιοίκου ἱερόν. Ælianus: ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τῇ Χαλκιοίκῳ. Vide sequentia, et Plutarchum περὶ παραλλ. *Lambin.* Meminit quoque ejusdem Minervii templi lib. II. in Aristomene Com. 2. Κρύφα δὲ εἰς τὴν Σπάρτην προσελθὼν, καὶ τὰς ἀσπίδας αὐτῶν προσηλώσας τῷ τεμένει τῆς Χαλκιοίκου. *Gebhard.* Unde patet templum illud facinoris asylum fuisse, quo confugientes impunitate donabantur. Simile Dianæ Ephesiis, Cadmi Thebis, Herculis Athenis, et alia; de quibus passim in Hist. Græcis.

Valvas ejus ædis obstruxerunt] Sic Thucydides: Μετὰ δὲ τοῦτο τοῦ τε οἰκήματος τὸν ὄροφον ἀφεῖλον, καὶ τὰς θύρας, ἔνδον ὄντα τηρήσαντες αὐτὸν, καὶ ἀπολα-

βόντες εἴσω, ἀπῳκοδόμησαν, προσκαθεζόμενοί τε ἐξεπολιόρκησαν λιμῷ. Vide Lycurgum, oratione in Leocratem. *Lambin.* Plutarchus non ab Ephoris, sed a Patre ejus hoc factum scribit. *Obstruxerunt* Polyænus reddit ἐναπῳκοδόμησαν. Cicer. dixit 'Obstruere aditum.' *Gebhard.*

Tectumque sunt demoliti] Τὸν ὄροφον ἀφεῖλον. Nepos Timoleonte: 'cætera tyrannidis propugnacula demolitus est.' Curtius lib. VIII. 54. 'Ergo alii extra urbem tecta demoliebantur.' Occurrit apud Ciceronem 'demoliri parietem,' 'demoliri partem muri.' *Gebhard.*

Quo facilius sub dio] Schioppius ac Schottus e libris scriptis, *celerius sub dio.* Idem Gifanio placet. Celer autem mors opponitur lentæ, et a Curtio vocatur 'strenua,' lib. IX. 44. Et 'strenue mori' eidem, quod Nepoti 'facilius interire,' lib. III. 17. *Gebhard.* *Quo facilius sub dio interiret*] Probant correctores τὸ *divo* reponendum, ut in Eumenis vita, et apud Horatium Od. II. 3. Sed sine operæ pretio. Nam *divus* pro *dio*, et *dius* pro *divo*, frequens in membranis antiquis. Varro. Hoc mutatum sæpe ab his qui ignorabant, *sub divo* et *sub dio* recte scribi. *Keuchenius.*

Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vixisse] More Græcorum locutus est. Sic enim Thucydides eodem loco, λέγεται δὲ αὐτὸν μέλλοντα ξυλληφθήσεσθαι, quem supra protulimus. Et Diodorus Siculus hanc ipsam rem narrans: λέγεται τὴν μητέρα τοῦ Παυσανίου, καταντήσασαν εἰς τὸ ἱερὸν, ἄλλο μὲν μηδὲν μήτε εἰπεῖν, μήτε πρᾶξαί τι, πλίνθον δὲ βαστάσασαν ἀναθεῖναι κατὰ τὴν εἰς τὸ ἱερὸν εἴσοδον. *Lamb. Boecler.* Hoc Plutarchus, ut præcepi dicere, factum Patri ejus adscribit, quem Agesilaum nuncupat, cum sit Cleombrotus, testibus Herodoto, Thucydide, et auctore Scholiorum in Aristophanis Equites. A matre vero memorat inhumatum esse projectum, contra Thucydidis, Diodori, Polyæni, aliorumque sententiam. Cæterum matri Pausaniæ nomen fuit, si Polyæno lib. VIII. credimus, Theano; sin Auctori Scholiorum in Aristoph. Equites, Ἀλκαλθέα. Μετὰ Ξέρξου φυγὴν Λακεδαιμόνιοι προδοσίας κρίνουσι καὶ φονεύουσι Παυσανίαν τὸν ἴδιον βασιλέα Κλεομβρότου καὶ Ἀλκαλθέας υἱόν. *Gebhard.* Similis Ἑλληνισμὸς apud Tacitum occurrit, Hist. lib. I. 50. *Idem.*

Eamque jam magno natu] Id est, anum annis defectam. In Timotheo: 'Hic cum esset magno natu, et magistratus gerere desiisset.' *Savaro.* Recte contra Lamb. et Schott. qui *magnum natu* præferunt. Sic Nepos Datame: 'Ab hoc tamen viro Scismas maximo natu filius descivit.' Livius lib. X. 38. Idem lib. III. 'Magno natu quidam cum omnium majorum suorum insignibus se in forum projecit.' Ibid. 'Cui magno natu, non sufferentibus jam viribus ad consularia obeunda comitia, intra paucos dies moritur.' *Gebhard.*

Lapidem ad introitum ædis attulisse] Polyænus Strateg. VIII. Θεανὼ πρὸ τῶν ἄλλων ἀφικομένη, πλίνθον πρὸς ταῖς θύραις ἀπηρείσατο. Meminit etiam Ovidius in Ibin.

Magnam belli gloriam turpi morte maculavit] Parem in modum Tacit. Hist. IV. 60. de Agrippinensibus, 'egregiam laudem fine turpi maculasse,' quod securis hominibus, rerum vices non timentibus, haud injuria accidere potest. *Loccen.*

Confestim animam efflavit] Thucydides: Καὶ ἐξαχθεὶς ἀπέθανε παραχρῆμα. Sed Xenophon. lib. III. de rebus Græciæ, Pausaniam scribit damnatum Tegeam profugisse, ibique, morbo confectum, mortuum esse. *Lambinus.*

Cum eodem nonnulli dicerent] Quidam libri habent, *eodem loci.* Lambin. Hunc locum extra urbem Spartam Lacones καιάδαν vocabant. *Longol.* Thucydides: Καὶ αὐτὸν ἐμέλλησαν μὲν ἐς τὸν Καιάδαν, οὗπερ τοὺς κακούργους ἐμ-

βάλλειν εἰώθεσαν. ἔπειτα ἔδοξε πλησίον που κατορύξαι. Similis Sestertium Romæ. Sueton. Et locus Athenis in Melita. Plutarch. Themistoc. Estque illud *ταφὴν ὄνου θάπτεσθαι*, apud Joseph. x. Antiq. quod 'insepultam sepulturam' vocat Cicero I. Philippic. Et exprimit Adagium קבורת חמור הקבר. Sed notandum, quod privatio sepulturæ si cadat in impios pœnæ loco habenda sit. *Keuchen.*

Dei Delphici] Apollinis. Deum Delphicum vocat aperta imitatione, quem Thucydides *θεὸν ἐν Δελφοῖς.* Sic supra latiori periphrasi Deum appellat in Themistocle, quem alii Pythium. Quod frequens apud Cornelium et alios. Deus enim *κατ' ἐξοχὴν* Apollo dictus. Hinc et ipsum الله, quo nomine Arabes Deum vocant. *Keuchen.*

Responso erutus] Consulentibus Lacedæmoniis. Thucydides: *'Ο δὲ θεὸς ὁ ἐν Δελφοῖς τόν τε τάφον ὕστερον ἔχρησε τοῖς Λακεδαιμονίοις μετενεγκεῖν, οὗπερ ἀπέθανε, καὶ νῦν κεῖται ἐν τῷ προτεμενίσματι, ὃ γραφῇ στῆλαι δηλοῦσι.* Diodorus Siculus tradit, corpus propinquis esse condemnatum et concessum, ut id sepulturæ mandarent, sed Apollinem Lacedæmoniis iratum, quod supplicum perfugium violassent; consultum respondisse, supplicem Deo restitui oportere: quod cum fieri non posse viderent, pro uno corpore vivo, duas statuas Pausaniæ posuisse. Herodotus autem de concesso propinquis Pausaniæ corpore nullum verbum facit, sed Deum consultum jussisse Lacedæmonios 'duo corpora pro uno Minervæ Chalciœco reddere:' illos autem oraculum sic interpretatos esse, 'ut pro uno Pausania necato, duas Pausaniæ statuas dedicarent.' *Lambin.* De jure illo concedendi cadavera in Digestis Justinian. lib. XLVIII. tit. 24.

Ubi vitam finierat] Excerpta P. Danielis, *atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat.* Quod Schioppius Schottusque confirmant. Barthius Advers. libro XXIV. 18. *τὸ loco* delendum censet. Propert. lib. II. 'Quod mihi si ponenda tuo sit corpore vita.' Et, 'Non potuit saxo vitam posuisse Cerauno.' Valer. Max. lib. VI. 9. 13. 'Q. Capio in publicis vinculis spiritum deposuit.' Lib. VII. 8. 'Inter ipsam fallacis et ingratæ culpæ cogitationem spiritum posuit.' *Gebhard.*

PAUSANIÆ res amplius memorabunt tibi Plutarchus in Arist. et alibi. Thucyd. I. Herod. lib. IX. Diodor. XI. Ælian. V. H. IV. 7. Polyænus VIII. Xenoph. Hist. Græc. II. Justin. II. 15. V. 10. VI. 4. Valer. Maxim. II. 6. Suidas, &c. *Boecler.*

V. CIMON.

CAP. 1. *Duro admodum initio usus est adolescentiæ*] Sic Mss. et vulgati præter Colon. qui *diro* habet. *Savaro.* Fuit autem initio luxuriosus ac dissolutus, mox ad frugem se recepit, ut et Valerius ejus 'incunabula stultitiæ plena' fuisse, lib. VI. 9. memorat. Quem locum glossemate liberat Muretus Var. lib. VII. 1. *Schott.* Ætatis vitia describit Plutarchus in vita.

Litem æstimatam] Quinquaginta talentis, supra in Miltiade, non sexaginta, ut hic Lambinus sui oblitus ex Herodoto numerat, cum ipse Herodotus et Plutarchus πεντήκοντα ταλάντοισι habeant. *Schott.* Vide Senecam Controv. 24. et Quintil. Declamat. 103. Litem æstimatam Græci τίμημα vocant. *Lambin.* Aristophanes Pluto: Τί δῆτά σοι τίμημ' ἐπιγράψω τῇ δίκῃ, 'Εὰν γ' ἁλῷς; Vid. Gebh. ad Miltiad.

Custodia tenebatur] Præter Herod. et Plutarch. Valer. l. v. 3. et 4. Justin. XI. in fine. Quintil. declam. 303. in fine. *Savaro.* Meminit et Seneca Controv. 24. Cimonis declamatio pro patre ire in carcerem volentis est apud Libanium Tom. I.

Neque legibus Atheniensium] Vel *Atheniensibus.* Græcis lege cautum erat, ut tyrannorum filii parentum crimina luerent. Alex. Neapol. lib. II. 16.

Habebat autem in matrimonio sororem suam germanam, nomine Elpinicem] Aliter legunt Excerpta, sed omissa voce: *sororem suam nomine Helpicenem.* In Longoliana haud paullo melius, *Helpinicem;* quæ τὸ *germanam* insuper heic exulandum facit, quod nunquam probaverim. Præfatione: 'sororem germanam habere in matrimonio.' 'Habere' autem proprie de matrimonio dicitur. Terentius Adelph. IV. 4. 'Valeas, habeas illam, quæ placet.' Ad quem locum Donatus: 'Haberi uxor dicitur.' Joan. cap. 3. vers. 29. 'Ο ἔχων νύμφην, νύμφιός ἐστιν. *Keuchen.*

Sororem suam germanam, nomine Elpinicem] Codex P. Dan. *Helpicenem.* Vide quæ ad Præfationem notavimus. Apud Athenienses proximi genere orbas puellas et penuria dotis elocatu difficiles lege ducere jubebantur, aut tantum dotis largiri qui sponsum invenire possent. Verba legis ex Budæo adscribam: Τῶν ἐπικλήρων ὅσαι τὸ θητικὸν τελοῦσιν, ἐὰν μὴ βούληται ἔχειν ἐγγύτατα γένους, ἐκδιδότω ἐπιδοὺς, ὁ μὲν πεντακοσιομέδιμνος πεντακοσίους δραχμὰς, ὁ δὲ ἱππεὺς τριακοσίας, ὁ δὲ ζευγίτης ἑκατὸν πεντήκοντα. Diod. lib. XII. talem legem a Solone latam, sed a Charonda correctam narrat: ἐκέλευε lex Solonis τῇ ἐπικλήρῳ ἐπιδικάζεσθαι τὸν ἔγγιστα γένους γένους, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπίκληρον ἐπιδικάζεσθαι τῷ ἀγχιστεῖ· ᾧ ἦν ἀνάγκη συνοικεῖν ἢ πεντακοσίους ἐκτίσαι δραχμὰς εἰς προικὸς λόγον τῇ πενιχρᾷ ἐπικλήρῳ. Porro inter proximas et ἐπικλήρους recensebantur sorores *germanæ*, h. e. ὁμοπάτριοι. Locus elegans habetur apud Philonem Judæum de legibus specialibus, quem attigit M. Antonius Muretus Var. Lect. lib. XV. c. 5. Pleniorem vero adduxit vir magnæ doctrinæ, nec minoris industriæ ac probitatis Andreas Schottus. 'Ο 'Αθηναῖος Σόλων, inquit ille, ὁμοπατρίους ἐφιεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυσεν. 'Ο δὲ Λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ ταῖς ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας, τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν, Αἰγυπτίων χλευάζων τὴν ἑκατέρων

εὐλάβειαν, ὡς ἡμίεργα διαταττομένων, ἐφόρησεν εἰς ἀσέλγειαν. Ergo nunc liquet Lycurgum ac Solonem quasi consulto contrarias hac in parte leges sanxisse. Hic apud Athenienses germanarum sororum, sive consanguineas dicere malis, matrimonium indulsit: ille apud Lacedæmonios quasi data opera hujus institutis adversans consanguinearum conjunctione interdixit, et uterinarum sororum nuptialem consuetudinem permisit: quod apud Athenienses piaculo dignum ponebatur. Aristophanes Nebulis act. v. sc. 2. Ὁ δ' εὐθὺς ᾖσ' Εὐριπίδου ῥῆσίν τιν', ὡς ἐκίνει. Ἀδελφὸς, ὦ 'λεξίκακε, τὴν ὁμομητρίαν ἀδελφήν. Ubi auctor Scholiorum: Ἐπειδὴ δὲ παρὰ Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ πατέρων ἀδελφὰς, εἰς αὔξησιν τοῦ ἀδικήματος προσέθηκε τὴν ὁμομητρίαν. Ægyptius autem legislator irrisit hinc Atheniensium illinc Lacedæmoniorum superstitionem ac timiditatem, tanquam imperfecta sancientium, iisdemque patre ac matre genitos incestuosis nuptiis copulavit. *Gebhard.*

Non magis amore quam patrio more] Andocides hoc διὰ παρανομίαν factum scribit, in Oratione contra Alcibiadem. Τὸ *patrio* abest a manuscripto Mendozii, Gifanii, itemque Ultraject. estque venustior ἀντανάκλασις· peccasse autem bis hunc scriptorem notat Muretus Var. lib. VII. 1. tueturque adversus Xilandrum Cimonem l. xv. 5. *Schottus.*

Atheniensibus licet] Sane omnes Historici infamia factum hoc Cimonis notant. Suidas testularum supplicio ob eam causam urbe illum ejectum adserit in voce Κίμων et ὄστρακος. Athen. l. XIII. παρανόμως contra leges et mores patriæ nuptias istas factas esse scribit. Plutarchus in vita ejus propius ad Probi sententiam accedit. *Longol.* De more hoc præter Philonem testantur Scholiastes Aristophanis ad Nebulas. Minutius Octavio et Seneca in Apocolocynthosi, quorum verba post alios adduxerunt Rutgers. lib. II. et Samuel Petitus Com. ad legem Atticam B.

Quam pecuniosus] Dictus ob id apud Athenienses λακόπλουτος, quod scilicet ex puteis et fodinis divitias parasset. Atque ad id respexisse videtur Probus. Cæterum Plutarchus Calliam longe alia ratione in vita Aristidis divitem factum, et hoc nomen Λακόπλουτον accepisse refert. Athenæus autem ex Heraclide Pontico lib. XII. diversa de hoc divite a Plutarcho prodit. *Longol.* Vide Athenæum lib. XII. 7. et Suidam. Hic cinnabareos conficiendi rationem invenit: ut auctor Theophrastus lib. περὶ λίθων. Ab hoc etiam minium inventum nonaginta circiter annis ante Theophrasti tempora. Plinius lib. XXXIII. 7. Eustathius ad Iliad. B. Fuit Ἄρχων Athenis, Olympiad. CXVI. anno 2. suntque ad eum ab Alexia anni XCII. *Meursius.* Lege quæ de eo disseruit Eruditiss. Gronovius in suis Observationibus, lib. IV. 7. *Pecuniosus*] Festo est *præmiosus.* In Gloss. *pecuniosus* exponitur πολυχρήματος. *Keuchenius.*

Ex metallis fecerat] Scilicet argentifodinis Laurei Atticæ regionis, de quibus supra in Annotat. in Themistoclis vitam. Harum fortasse argentifodinarum proventus redemptor erat Callias; vel potius privatim aliquas in Laureo argentifodinas habebat, ut etiam Nicias, quod Plutarchus in Nicia demonstrat. *Magius.* Aliam divitiarum causam narrant Plutarch. in Aristid. Hesych. et Suidas in λακκόπλουτον, et rursus aliam in Heraclide Pontico Athen. XII. 9. Ortas e spoliatis Persarum cadaveribus, quæ Marathone sepulta fuerat, innuere videtur Themistocles ep. 8.

Is cum talem conditionem aspernaretur] Plutarchus illum ad eam conditionem ἕτοιμον, hoc est, facilem et paratum fuisse adserit: tantum abest, ut aspernaretur. Nam quantum

sororem curarit, notat Athenæus. *Longol.* Proprie et eleganter: nam vocabulum nuptiale *conditio*, de quo multa docti viri et in primis Jurisconsulti. Infra Attico, 'cum propter suam gratiam et Cæsaris potentiam nullius conditionis non haberet potestatem.' Apuleius Apologia: 'Quam conditionem cum obstinate propositam videret mulier sapiens.' Ibid. 'Sin hæc reputans formæ et divitiarum gratia me ad aliam conditionem reservarem.' Justin. lib. XI. 7. 'Tam pulchra conditio prima regni felicitas videbatur.' *Gebhard.*

Quoniamque prohibere posset] Alii libri *quoniamque prohiberet*, nempe Cimon, ne nuberet Calliæ. Alii *quoniam prohibere posset*, quam scripturam malam esse negant. Denique alii codices, proferente Lambino, *Elphinice negavit se passuram Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire, quoniam id prohibere posset: seque Calliæ nupturam.* Ego vulgata in lectione nullam esse difficultatem video. *Idem.*

CAP. 2. *Habebat enim satis eloquentiæ*] Sallustius de Catilina: 'Satis eloquentiæ, sapientiæ parum.' Vid. N. in Sidon. lib. IX. ep. 9. *Savaro.* Suidas illum librum ἱπποσκοπικὸν, hoc est, *de curandis equis*, conscripsisse insignem et mirandum scribit. Attamen Stesimbrotus apud Plutarchum, neque musicam neque ullas liberales artes didicisse illum commemorat: Στησίμβροτος δὲ ὁ Θάσιός φησιν αὐτὸν οὔτε μουσικὴν, οὔτ' ἄλλό τι μάθημα τῶν ἐλευθερίων, καὶ τοῖς Ἕλλησι ἐπιχωριαζόντων, ἐνδιδαχθῆναι. *Longol.* Sed alterius opinionis sunt Plato in Theage, et Aristides Sophista in Cimone.

Summam liberalitatem] In qua præcipue Pisistratum imitatus est. Vide Theopompum apud Athen. lib. XII. 8. et Plutarch. in Cimone. *Ernstius.*

Cum juris civilis, tum rei militaris] Plutarchus illum juvenem, aliquamdiu armorum experientiæ imperitum, rebus potius urbanis præcelluisse dicit. *Mag.* *Cum juris civilis*] Nempe Atheniensis: nam quoties non additur nomen cujus sit civitatis jus, ejus civitatis significatur de qua sermo instituitur §. sed jus. 2. Inst. de jure Nat. G. et. C. et recte juri civili operam dedit cum turpe sit patricio et nobili viro et caussas oranti jus in quo versaretur ignorare, ut Q. Mucius ait apud Pompon. JC. in l. II. §. 43. D. de orig. Juris.

In exercitu] Ms. Gifan. et Exc. P. Danielis, *in exercitibus.*

Primum imperator apud flumen Strymona] Πρῶτον μὲν Ἠϊόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι Μήδων ἐχόντων, &c. Thucyd. qui bella per eum gesta recenset lib. I. Lege Plutarchum in vita, Diodorum lib. XI. Herodot. Polyhymnia, et Pausaniam in Atticis.

Thracum] Immo Persarum, nisi forte etiam Thraces in exercitu Persarum fuerunt. *Lambin.*

Amphipolim] Urbem in Thracia, quæ prius ἐννέα ὁδοὶ dicebatur, id est, *novem viæ.* Amphipolis autem postea dicta, quod utrinque a Strymone fluvio allueretur. *Idem.* Hodie *Chrysopoli.* Vid. Meursium Fortunæ Attic. cap. 6.

Idem iterum apud Mycalem] Describunt hoc prælium Diod. Sic. XI. 61. et Plut. Cimone p. 486. memorantque et Thucydid. I. Plato in Menex. Polyæn. I. Frontin. IV. 7. 45. et Mela I. 14. Sed hi omnes ad Eurymedontem fluvium, sive prope Cyprum, pugnatum scribunt (quanquam non uno modo rem narrent): nemo, ad Mycalen. Et certe sive Mycalen Cariæ urbem, cujus Stephanus de urbibus meminit; sive montem aut promontorium, sub quo Persæ eodem die, quo ad Platæas, victi sunt; seu denique insulam in ora Ioniæ Plinio H. N. V. 31. memoratam, intelligas, fieri non potuit, ut classis Persica, quæ, Diodoro et Plutarcho testibus, ad Eurymedontem stationem habuit, apud Mycalen devinceretur; multo minus

ut eodem die et prope Eurymedontem et apud Mycalen pugnaretur: nam ea loca longissime inter se distant. Quare parum abest, quin adsentiar Cl. V. Christ. Frid. Franckensteinio, Eloquentiæ Latinæ et historiarum in Academ. Lips. Professori, amico summo meo, qui subverebatur, ne prælium ad Mycalen a Leotychide Spartano eadem die, qua illud alterum ad Platæeas commissum, cum hoc Cimonis Noster confuderit. Sed ne cultissimo scriptori tam crassum errorem impingam, potius dixerim illud, *Apud Mycalem*, a sciolo quodam insertum esse: qui cum in præced. commate locum prælii additum videret, heic quoque tale quid addendum esse censuerit. Fortassis autem Nepos scripsit, *Idem iterum Imperator Cypriorum, &c.* Nam id quæ præcedunt videntur requirere.

Cypriorum] Codex Schotti et Gifanii *Cyprorum*. Pomponius Mela lib. I. cap. 14. ad Eurymedontem fluvium pugnatum ait: 'In Pamphylia fluvius Eurymedon: magna apud eum Cimonis Atheniensium ducis adversus Phœnicas et Persas navalis pugna atque victoria fuit.' *Schott.*

Ducentarum navium classem] Hæc classis, ut Panodemus scripsit, 'sexcentarum navium' fuit: ut vero Ephoro placuit, 'quingentarum et trecentarum.' Refert Plutarchus, qui et illud prodidit, ingentem fuisse barbarorum classem, inde colligi; quod multis in fugam navibus versis, multisque allisis atque confractis, ducentas nihilominus captivas Athenienses ceperint. *Mag.*

Eodemque die] Utramque pugnam eodem die factam victoriamque partam Thucydides auctor est. *Ernst.* Quod confirmant Plutarch. et Frontinus. Diodor. quoque ait, statim post navalem victoriam Cimonem ad terrestres Persarum copias duxisse classem, eaque in re Strategemate usum, quod Polyæn. et Frontin. narrant. Sed aliter Plut. qui aperta vi in hostes irruisse scribit.

Copias suas eduxit] Quod Strategema ejus refert Polyænus lib. I.

Magna præda potitus] CCC. triremibus, XL. navibus, et viginti millibus virorum. Diodorus Siculus: *αἰχμαλώτους γὰρ εἰλήφει τριήρεις τριακοσίας, καὶ τετταράκοντα ναῦς, ἄνδρας δὲ ὑπὲρ δισμυρίους, χρήματα πλῆθος ἀξιόλογον.*

Propter acerbitatem imperii] *Διὰ τὸ βάρος τῆς ἐπιστάσεως.* Acerbitas autem imperii continet avaritiam, crudelitatem, aliasque in provinciales injurias, quibus facile ad defectionem impelluntur.

Bene animatas confirmavit] Hoc membrum deerat in exemplis Aldinis et Florentinis, quod ex aliis libris restitui. Opposuit autem 'bene animatas' 'alienatis.' *Lambin.* Cicero Epistol. 'Intelligebam socios infirme animatos esse.' *Gebhard.*

Confirmavit] Tacit. Annal. lib. VI. 44. 'Non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos alliceret, promti firmarentur.' Justin. l. XXXI. 6. m. 'Acilius civitates socias confirmabat, dubias illiciebat.' Patercul. lib. II. 120. 'Vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmavit.' *Gebhard.*

Scyrum] Vitiose Noster et Gifanii Codex *Cyprum* hic præfert. Thucydides enim et Plutarch. Σκῦρον diserte. *Schott.* *Σκῦρον τὴν ἐν Αἰγαίῳ νῆσον, ἣν ᾤκουν Δόλοπες, ἠνδραπόδισαν.* Thucyd.

Dolopes] Diodor. Siculus habitatam fuisse a Pelasgis et Dolopibus narrat lib. XI. *Lambin.* Unde Πελασγία Σκῦρος dicebatur, *κατ' Εὔβοιαν κειμένη*, eratque Cycladum et Sporadum extima. *Salmas.*

Quod contumacius se gesserat] Imperium Atheniensium detrectaverat atque excusserat. Nam 'contumacia' despectum seu contemptionem superiorum notat, et, quæ contemptionem sequitur, rebellionem seu de-

fectionem. Tacit. H. IV. 3. 'Contumacia adversus principem.' Ibid. cap. 74. Apud Justin. 'contumacia' notat crimen læsæ Majestatis, in quod incurrere poterat, qui incautis lacrimis præsentem rerum statum defleret, VIII. 5. nam suæ suorumque sorti, quam Tyranni acerbitas aggravasset, illacrimasse acceptum in crimen capitale, Tac. Ann. XII. 47. Latin. Pacatus Paneg. Theod. Aug. dicto. Claudian. lib. II. in Ruffin. *Gebhard.* Plutarchus aliam affert causam, scilicet, quod Dolopes piratæ prædonesque essent insignes, ac Thessalos quosdam institores Scyrum quæstus gratia profectos deprædati in vincula conjecissent. Qui cum vinculis confractis ad Amphyctionum judicium confugissent, raptæque urbs illa pecuniæ mulctata esset, civesque eam non ex ærario publico, sed ab his qui rapuissent, repeti debere contenderent; trepidi Dolopes Cimonem literis exciverunt, qui eo trajiciens, insulam ab iis repurgavit, compositisque rebus tutum navigantibus Ægæum præstitit. Nisi forte hæc fuerit occasio insulæ capiendæ, causa vero ea, quam Probus attulit. *Magius.*

Vacuefecit] Τὴν πόλιν, sive νῆσον, ἔρημον τῶν οἰκητόρων ἐποίησε. Infra Timoleonte: 'Civibus novis bello vacuefactas possessiones divisit.' Vacuefactio autem, qua possessores vel sub corona venduntur, vel in alias trajiciuntur sedes, pœna est antiquis temporibus in rebelles ac victos constituta. Justin. lib. VIII. 5. de Philippo: Diodor. lib. XII. Περικλῆς δὲ αἱρεθεὶς στρατηγὸς ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Εὔβοιαν μετὰ δυνάμεως ἀξιολόγου, καὶ τὴν μὲν πόλιν τῶν Ἑστιαιέων ἑλὼν κατὰ κράτος ἐξῴκισε τοὺς Ἑστιαιεῖς ἐκ τῆς πατρίδος. Ubi ἐξοικίζειν ἐκ τῆς πατρίδος eleganter respondet Nepotis *vacuefacere*. *Vacuefacere* verbum non admodum tritum. Valerius, sed de alia re: 'Ergo pectus dolore acceptæ injuriæ, spe potiundæ victoriæ, verecundia detrectandi ministerii, metu mortis refertum tota sibi pietas vacuefecit,' lib. V. 4. 1. Utitur et Apuleius: non puto reperiri apud Ciceronem. Sed utitur Macrob. Saturn. lib. VII. 12. 'Venas inedia vacuefacit, saturitas obstruit.' *Gebhard.*

Sessores] Οἰκιστὰς, *habitatores.* Quidam legunt *possessores:* ego nihil muto; quanquam si veteris alicujus libri auctoritate nitatur, hoc malim quam *sessores.* Lambin. Solos Dolopes ejectos vult Plutarchus.

Agros civibus divisit] Vetustiores Codices habent *dimisit.* Magius. Thucydides: ᾤκισαν αὐτοί· id est, *coloniam eo deduxerunt*, ut declarat interpres. Et ita Diodorus Siculus: Σκῦρον δὲ Πελασγῶν καὶ Δολόπων ἐνοικούντων ἐξεπολιόρκησε, καὶ κτίστην Ἀθηναῖον καταστήσας κατεκληρούχησε τὴν χώραν. *Lambin.*

Thasios opulentia fretos] Qui etiam ab Atheniensibus defecerant. Thucydides; Χρόνου δὲ ὕστερον συνέβη Θασίους ἀποστῆναι, &c. Hanc rem copiose lib. I. persequitur. *Idem.*

Fregit] Navali certamine, XXXIII. naves capiens. Plut. In Themistocle: 'Classe celeriter effecta, primum Corcyræos fregit.' Lysandro: 'Ut Atheniensium impotentem dominatum refringerent.' Cic. de Offic. 'Viriatus Lusitanus, quem C. Lælius fregit et comminuit.' *Gebhard.*

His ex manubiis] Ea est trium Mss. constans lectio. Quomodo Plut. Πραθέντων δὲ τῶν αἰχμαλώτων λαφύρων, ἔς τε τὰ ἄλλα χρήμασιν ὁ δῆμος ἐῤῥώσθη. καὶ τῇ ἀκροπόλει τὸ νότιον τεῖχος κατεσκεύασεν, ἀπ' ἐκείνης εὐπορήσας στρατείας. Non ergo *ex navibus* legendum, quod alii præferunt. *Keuchen.* Sic emendavit Schott. cap. 32. ad script. de Viris illustribus.

Arx Athenarum] Vide sis Meursii Cecropiam.

Qua ad meridiem vergit] Murum circumduxere partim Cimon, partim

Agrolas et Hyperbius Pelasgi. Pausanias in Atticis. Qua de causa Pelasgis sub Hymetto habitare concessum fuit. Herodot. VI. Ac murus quidem a Cimone exstructus australis fuit; idque ex manubiis belli contra Persas ab eo confecti. Quem vero a Pelasgis murum structum Pausanias dicit, eum Tyrrhenis adscribit Hesychius: Πελασγικὸν τειχίον, οὕτω ἐν Ἀθήναις καλούμενον, Τυῤῥηνῶν κτισάντων. Et huc Thucydidis ista pertinent lib. IV. Τὸ δὲ πλεῖστον Πελασγικὸν, τῶν καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυῤῥηνῶν οἰκησάντων. Sed solvo nodum; Tyrrheni enim prius Pelasgi nuncupati, ut apud Dionysium Halicarnassæum ait Hellanicus Lesbius: unde passim Πελασγικὸν τεῖχος Herodoto, Philostrato, Luciano, Libanio, et aliis memoratum. Habebat autem portas novem; unde Ἐννεάπυλον dicitur a Climeno: Καὶ ἠπέδιζον τὴν ἀκρόπολιν, περιέβαλλον δὲ ἐννεάπυλον τὸ Πελασγικόν. Aristoph. in Avibus Πελαργικὸν appellat, quasi *ciconiarium* dicas. *Meursius.*

CAP. 3. *Quibus rebus quum unus in civitate maxime floreret, incidit in eandem invidiam, quam pater suus, cæterique Atheniensium principes*] Relativo, ut vocant, nomini sæpe adjungitur casus idem, qui verbo antecedenti. Et sic fere locutus est Nepos hoc loco. Vide Gifanium Conlect. Lucret. pag. 414. *Keuchen.*

Quum unus in civitate maxime floreret] Quia unus maxime florebat, ideo fortuna ejus maxime conspicua invidiæque exposita fuerat. Ipso verbo utitur et Miltiade et Epaminonda. Curt. lib. x. 'Ipsum Darium floruisse paullisper.' Cicero in Verrem: 'Hic in sua patria multis virtutibus ac beneficiis floruit.' Pro Cœlio: 'Q. Metellus quum in Rep. floreret integerrima ætate.' *Gebh.*

Cæterique Atheniensium principes] De quibus vide Dionem Chrysost. Orat. 73. ubi etiam Cimonis meminit. Adde Valer. Max. v. 3.

Testarum suffragiis] De Ostracismo Cimonis lege Platonem in Gorgia.

Ostracismum] De hujus nominibus, origine, historia, et ritu, e veteribus Diod. Sic. XI. Plut. in Arist. Themist. et alibi, Aristid. Oratione Platon. 2. Pollux Onomast. VIII. 5. Scholiast. Arist. in Equit. et in Vespis, Tzetzes Chil. XIII. 489. Hesych. et Suidas in *Ostracismus.* E junioribus Ubbo Emmius Vet. Græc. Hadr. Junius animadv. v. 18. Scaliger ad Eusebium, Maussacus ad Harpocr. et Meurs. Lect. Attic. v. 18.

Cujus facti celerius] Sic Plutarch. Ὅθεν οὐδὲ τῷ πρὸς Κίμωνα θυμῷ πολὺν χρόνον ἐνέμειναν. Ex quo suspicari licet, Cimonem etiam minus diu quam quinquennium abfuisse. *Lambinus.*

Confestim notæ ejus virtutis desiderium consequutum est] Adeo verum illud Persii votum, 'Virtutem videant intabescantque relicta.' Et Flacci Od. lib. III. 24. 'Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus invidi.' *Schott.* Similis locus infra Epaminondæ vita. Vide Flaccum Argonaut. lib. III. vs. 247. *Gebhardus.*

Revocatus est] Decreto Periclis, ut tradit Plutarchus ibidem: Ἐκάλουν ἐκ τῆς φυγῆς τὸν Κίμωνα, καὶ κατῆλθε, τὸ ψήφισμα γράψαντος τοῦ Περικλέους. *Lambin.*

Quod hospitio Lacedæmoniorum] Hoc Græce diceretur hoc modo: Ὅτι πρόξενος ἦν τῶν Λακεδαιμονίων. Propter hoc hospitium autem Lacedæmoniorum rebus studere ac faver putabatur: hoc est quod Græci dicunt λακωνίζειν. Hæc enim fuit Ostracismi causa, ut tradit Plutarchus in Cimone, quam appellat μικρὰν πρόφασιν. *Idem.*

Contendere Lacedæmonem] Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 21. 'Ipse de quarta vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit.' Lib. VI. 3. p. 'de improviso in fines Ner-

viorum contendit.' Apuleius Met. lib. IX. 'Tunc reliqui fratres tam Hercules desperata quam ultro neglecta sua salute contendunt ad divitem.' Nepos Eum. 'Sin per loca sola contenderet.' Justin. lib. IX. 6. Cicero, 'Mihi non dubium est, quin Brundusium contendam.' *Gebhardus.* Front. I. 4. 'Quasi Thebas contenderet.' In Datame, 'Quo contenderat pervenit.' Justin. II. *Savaro.*

Pacemque inter duas potentissimas civitates conciliavit] Εὐθὺς μὲν οὖν κατελθὼν ἔλυσε τὸν πόλεμον, καὶ διέλυσε τὰς πόλεις. Plutarch.

Pacem conciliavit] Cæsar lib. VII. 56. 'Legatos ad Vercingetorigem de pace et amicitia concilianda publice missos.' Loquitur eo modo et Thrasybul. atque Hamil. Et parem in modum antiquissimi. Ennius Ctesiphonte: 'Eho tu, Di quibus est potestas, motus superum atque inferum, Pacem inter se conciliant, conferunt concordiam.' Cicero pro Dejotaro: 'Quo cum mihi amicitiam Resp. conciliavit.' *Gebh.*

In Cyprum] Cimonem post exilium Atheniensium Cyprum acquisivisse etiam scribit Diod. l. c. et Suidas in Κίμων, post Thucyd. l. I. Diod. Sicul. XII. et Plutarch. in vita ejus, qui summam viri virtutem uno ore prædicant. *Ernst.*

Quum ejus majorem partem] Plutarchus hoc non prodidit, sed ingentes certaminum moles struxisse, navales copias circa Cyprum continentem; et quosdam ex suis ad Jovem Ammonem, oraculi accipiendi gratia, misisse testatur, mox vero obiisse. *Mag.*

In oppido Citio est mortuus] *Cythio* Codex P. Danielis. Citium urbs est Cypri, in qua natus est Zeno, Stoicorum princeps: unde et Citieus dictus est. Thucydides paullo aliter hanc rem narrat, quam Diodor. Thucydides enim videtur significare, Cimonem Citium non expugnasse, sed in obsidione et oppugnatione urbis morte occupatum atque oppressum esse. Diodorus vero ait, Cimonem mari potientem, Malum et Citium, urbeis Cypri, expugnasse, et in victos humanum se præbuisse. Quod autem ad ejus mortem attinet, sic idem Diodorus paullo post: συνέβη δὲ καὶ τὸν Κίμωνα περὶ τὴν Κύπρον διατρίβοντα νόσῳ τελευτῆσαι. *Lambin.* Plutarchus Cimonis reliquias in Atticam traductas fuisse scribit, quod sua quoque ætate monumenta Cimonis arguebant, etsi ex Nausicrate Rhetore referat, Citienses quoddam Cimonis sepulchrum colere, quibus in fame terræque sterilitate, ut Cimonem tanquam Deum venerarentur, oraculo imperatum sit. *Magius.*

CAP. 4. *Fuit enim tanta liberalitate*] De qua vide Theophrastum, Theopompum, Aristotelem, Plutarchum, Athenæum lib. XII. ex Theopompo, Ciceronem Offic. III. et alios.

Ut nunquam eis custodem imposuerit] Cicer. pro Planco: 'Sin autem emimus, quem villicum imponeremus.' Schioppius venuste e libro Gifanii, *custodem posuerit.* Barthius e veteribus editis ac membranis, quibus olim usus Cœlius Curio: *Ut nunquam in eis custodem imposuerit.* Scribendum vero ipse retur: *Nunquam in eis custodem unum posuerit.* Mihi placet lectio Codicis Gifaniani. Cæsar de Bello Gall. lib. I. 20. 'Dumnorigi custodes ponit; ut quæ agat, quibuscum loquatur, scire posset.' Cicero II. Philippica: 'Quoties te Patertius domo sua ejecit? quoties custodes posuit, ne limen intrares?' pro Flacco: 'Hermippus custos T. Aufidio Prætore in frumento publico est positus.' *Gebhard.* Rem narrat Athenæus ex Theopompo, lib. XII. Sic autem dixit Nepos, 'eis custodem imposuerit,' ut Cicero in oratione pro Plancio, 'villicum imponere.' Quanquam non ne-

gat Nepos, Cimonem villicos agris et villis imposuisse, sed negat custodes apposuisse. *Lambin.*

Quibus vellet] Amplius scripti Codices, *Quibus quisque vellet.* Schott. Sic Danielis et Boecleri.

Semper eum pedissequi cum nummis sunt secuti] Vide de hoc genere servorum Pignorium. *Boecler.* Athen. lib. XII. Καὶ λέγουσιν, ὡς περιήγετο μὲν ἀεὶ νεανίσκους δύο ἢ τρεῖς ἔχοντας κέρματα· τούτοις δὲ διδόναι προσέταττεν, ὁπότε τις προσέλθοι αὐτοῦ δεόμενος. De Cimonis liberalitate, eadem Plutarchus in Pericle. Nam et hic non minus suarum rerum profusus populo largitor. Clarum est de Cimone loqui Athenæum, cum scribit, καὶ λέγουσιν ὡς περιήγετο μὲν νεανίσκους δύο ἢ τρεῖς. Errat igitur Auctor Excerpt. et Eustathius eum secutus, qui de Pisistrato hæc accipiunt, contra apertissimam Athenæi narrationem, et Probi in Cimonis vita, qui quasi ad verbum Theopompi totum locum vertit. *Casaub.* Non dissimile est quod de L. Neratio narrat Gellius XX. 1.

Ne differendo videretur negare] Ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι· ἢν δὲ βραδύνῃς, Πᾶσα χάρις κενεὴ, μηδὲ λέγοιτο χάρις. P. Syrus : ‘Beneficium bis dat qui dat celeriter.’ Ausonius : ‘Gratia quæ tarda est ingrata est gratia; namque Quæ fieri properat gratia grata magis.’ *Gebhard.*

Cum aliquem offensum fortuna, videret] Lambinus hoc exponit, cui fortuna esset iniqua, irata, atque offensa. Quod cum mihi insolens videretur, nec dubitarem, offensum hic idem esse, quod obviam factum, repertum; Cl. Freinshemius confirmavit meam sententiam, indubiamque fore dixit, si in aliquo codice *forte fortuna* legeretur, quod et absorberi facile potuerit a sequenti vocabulo. *Boeclerus.*

2 *Minus bene vestitum*] Theopompus : Κακῶς ἠμφιεσμένον, *male vestitum.* Plutarchus paullo aliter, ἠμφιεσμένος ἐνδεῶς, id est, *parum copiose*, seu, ut ita dicam, *egenter vestitus.* Lambinus.

Suum amiculum dedit] Gymnici exemplar corrupte *amniculum* habet. *Magius.* Theopompus : κελεύειν αὐτὸν μεταμφιέννυσθαι τῶν νεανίσκων τινὰ τῶν συνακολουθούντων αὐτῷ. Plutarchus fere sic, ut Nepos : διημείβετο πρὸς αὐτὸν τὰ ἱμάτια. *Lambinus.*

Ut quos convocatos vidisset] Lambinus *non vocatos.* Rectius Schioppius, P. Daniel, Savaro, ac Schottus *invocatos.* Barthius Adversar. lib. XXIV. 18. legit, *ut quoscunque invocatos vidisset.* Est autem *invocatus*, ἄκλητος, ad epulas non invitatus. Fuit Cimonis animo par Gelliæ Agrigentini, cujus domus quædam munificentiæ officina credebatur. Valer. Max. lib. IV. 8. quæ comparanda cum verbis Nepotis. Vel, cui nondum vocari contigit. Terentius Eunucho : ‘Invocato ut sit locus semper.’ *Gebhard.* Vid. Athen. lib. XII. ibique doctissimum Casaubon.

Omnes devocaret] Omnino malim hic legi, *convocaret*, aut certe *vocaret.* Lambin.

Quod facere nullum diem prætermittebat] Sic Plutarchus : Καὶ δεῖπνον οἴκοι παρ' αὐτῷ λιτὸν μὲν, ἀρκοῦν δὲ πολλοῖς, ἐποιεῖτο καθ' ἡμέραν. Sic et Theopompus apud Athenæum eod. loco. Sed existimabam aliquando, neque nunc aliter sentio, legendum esse apud Cornelium, *quod facere nullum diem intermittebat.* Sic enim loquuntur Latini potius. *Idem.* Et sic locum contaminat Lambinus. *Gebhard.*

Qui unde efferrentur, non reliquissent] Supra de Aristide, in ejus vita : ‘in tanta paupertate decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit.’ Athenæus eodem loco ex Theopompo : Καὶ φάσι μὲν αὐτὸν καὶ εἰς ταφὴν εἰσφέρειν. *Lambin.* Solebant enim mortui efferri honestissima veste. Juvenalis : ‘Pars magna Italiæ est, si verum admittimus, in qua Nemo togam sumit nisi

mortuus.' Non solis Italis, de quibus Satyricus loquitur, sed vulgo etiam Græcis Latinisque moris fuit, ut comptiores efferrentur, quam vixissent. Erant enim καλῶν ἐνταφίων studiosissimi. *Casaub.*

Suo sumptu extulit] Vide de hoc more P. Fab. Sem. III. 13.

Vita ejus fuit secura] Nullis periculis atque insidiis exposita. Nam, ut Aurelii Victoris verbis dicam, 'ejus vita nullius oneri aut incommodo erat.' Demum, 'Ejus mortem cives expetunt, cujus vitam oderunt.' Sive ejus vita non fuit anxia ob imminens ex odio atque insidiis civium discrimen; vel, ut verbis Valerii dicam, pro salute et incrementis ejus cives votis excubabant. *Gebhard.*

Mors acerba] Quæ Græcis ἄωροι θάνατοι, vel ὀμφακίαι νεκροί, ut Latinis 'acerba funera,' vel 'immatura.' Julianus Archiepiscopus Toletanus lib. I. 'Tria sunt genera mortis, acerba, immatura, naturalis. Acerba infantum, immatura juvenum, naturalis senum.' Quod a Publio Syro mutuatum. Sed minus distincte illa genera a Latinis usurpantur. Nepos enim 'mortem acerbam' de adultis dixit, sicuti Cicero in Antonium: 'Acerbissimum ejus diem supremum malim, quam L. Cinnæ dominatum.' *Keuchen.*

CIMONIS res scripsere Plutarch. Cimone. Diodor. XI. et XII. Herodot. VI. et VII. Thucyd. I. Polyæn. I. Plato in Theage et Gorgia, Suidas, Athenæus XII. Demosthenes Oratione contra Aristocratem. Andocides Oratione contra Alcibiad. Arist. I. 3. Platonica II. Justin. II. 15. Valer. Maxim. V. 3. Ext. III. 5. Ext. II. 6. Cicer. offic. II. 18. *Boecler.* Facies ejus in nummorum meorum uno conspicitur cum inscr. ΚΥΜΟΝΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΥ. In postica parte victoria seminuda armis insidens, dextra palmam, sinistra clypeum tenens, in quo: ΝΙΚΗ. Infra: ΑΘΗΝΑΙΩΝ. Circum victoriam: ΚΑΤΑ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ. Hermam ejus sed capite truncatum exhibent Ursini imagines num. 46.

Apud Fulvium Ursinum
in numismate æreo.

CIMON

Apud Fulvium Ursinum
in schedis ex marmore.

VI. LYSANDER.

Lysander] Aristocleti filius, ex Heraclidarum genere, minime generosus. Theopomp. apud Athen. lib. VI. Mothacem fuisse adserit. Sunt Mothaces non ipsi quidem Lacedæmoniorum filii, sed cum iis simul educati adolescentes ingenui, qui deinde ad præclara facta, quæ ab illis sperantur, Laconum Reip. adscribuntur. *Longol.* Alii Mothaces volunt fuisse conditione servos. Hesychius: Μόθακες οἱ συντρεφόμενοι υἱοῖς δοῦλοι παῖδες. Et dicti μόθακες, παρὰ τὸ ὁμουθεῖν. Unde etiam est μόθος. Erant igitur servi a pedibus, qui aliis Græcis dicebantur et μόθωνες iisdem Laconibus. Lysandrum juvenem e Mothacibus unum, quod dicitur, fuisse, ex Plutarcho non discas. Fatetur tamen etiam Ælianus lib. XII. c. 43. *Casaubonus.* Vide Plutarchum in Vita. *Mag.* De hoc Thucyd. lib. V. Xenophon lib. II. Diodor. lib. XIII. Polyæn. Strateg. lib. I. et VII. Just. lib. V. Frontin. I. 5. II. 1. IV. 1. *Savaro.*

Lacedæmonius] Sic Cicero in Catone Majore: 'Lysander Lacedæmonius, vir summæ virtutis.' *Mag.*

Magis felicitate quam virtute partam] Curtius lib. II. 'Quis neget, eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quam virtutis esse beneficium?' *Gebh.* Ms. mei C. fide lego: *magis fortuna quam virtute*, quæ pulcrior oppositio est: sic infr. in Thrasybulo: 'Si per se virtus sine fortuna ponderanda sit.' *Ernst.* Vide notas Freinshemii ad Flor. præf.

Sexto et vigesimo anno] Sic Thucydides lib. IV. ἔτη δὲ εἰς τοῦτο τὰ ξύμπαντα ἐγένετο τῷ πολέμῳ ἑπτὰ καὶ εἴκοσι, &c. *Lambin.* Et pestilentia conflictantes. Vide Plutarchum in Vita, Xenophont. 'Ελλ. II. Diod. Siculum XIII. in extremo.

Confecisse] Penitus stravisse ac vicisse. Magius substituendum censuerat *confregisse* sive *contudisse.* Sed in eo se ipse reprehendit. *Conficere* enim est, penitus absumere. *Schott. Gebhard.* *Confecisse*] Historiam habes in Alcibiad. refert Plutarch. Diodor. lib. XIII. Polyæn. I. Just. V. Frontin. II. 1. exemplo ult. et Pompon. Mela II. infra in Conone. *Savaro.*

Id qua ratione consecutus sit, latet] Rem enim maximam minimo labore confecit; et hora una tempus longissimum, et bellum omnium, quæ ante ipsum fuerant, maxime varium et cladibus et casibus sustulit. Quod strategema ejus præter alios commemorat Polyænus lib. I. quomodo latere potest cum ipse dicat factum id immodestia adversariorum? Videtur hic locus esse mutilatus, ut et alii in hoc opusculo multi. Credam igitur olim fuisse *non latet.* Ernst.

Sed immodestia] Sic infra in Alcibiade: 'Periculum est, ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus.' Hanc militum immodestiam pulchre describit Plutarchus in Lysandro his verbis: ὡς γὰρ ἐξέβησαν, εὐθὺς, ἅτε μηδὲν προσδοκοῦντες, ἠγόραζον. ἐπλανῶντο περὶ τὴν χώραν, ἐκάθευδον ὑπὸ ταῖς σκηναῖς, ἠριστοποιοῦντο, ποῤῥωτάτω τοῦ μέλλοντος, ἀπειρίᾳ τῶν ἡγουμένων, ὄντες. Sed Aristides Sophista Λευτρικῷ

λόγῳ dicit, negligentia Imperatorum hoc evenisse, non immodestia militum: τοῦτο δὲ καὶ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἀμελείᾳ τῶν στρατηγῶν τὰς ναῦς ἀπολέσασα. *Lambinus.*

Quod dicto audientes Imperatoribus suis non erant] Frequens illud apud Cornelium. Ita loquitur purissimi oris scriptor Cornelius et Iphicrate: 'Ut nullæ unquam in Græcia neque exercitatiores copiæ, neque magis dicto audientes fuerint duci.' Et Agesilao, 'tanta modestia dicto audiens fuit jussis absentium magistratuum.' Quare emendandum censeo Datame; *Thyus regi dicto audiens non erat.* Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 40. 'Quibuscunque exercitus dicto audiens non fuerit.' Auctor de Viris illustr. cap. 7. 'Petere ut interim dum convalescit Servio Tullo dicto audientes essent.' Plaut. Amphitr. 'Ego sum Jovi dicto audiens; ejus jussu nunc huc me affero.' Cicero de Divinat. 'Istæ imagines ita nobis dicto audientes sunt, ut simulatque velimus, accurrant.' Cato de re Rustica: 'Eadem uti curet faciatque moneo, Dominoque dicto audiens sit.' Varro de re Rustica, I. 17. 'Facilius enim his, quam minoribus natu dicto sunt audientes.' *Gebh.*

Imperatoribus suis] Alcibiadi præcipue. Nam cum Lacedæmonii Lysandrum, nomine quidem legatum, revera autem ducem ad bellum contra Athenienses gerendum mitterent: idque tum reliquis sociis, tum ipso quoque Cyro, postulantibus; acri enim et vigilanti duce opus erat post cladem a Callicratida ad Arginusas acceptam; ipse cum copiis profectus urbes aliquot Asiæ in potestatem suam redegit: pugnandi tamen facultatem ducibus Atheniensibus non fecit. Quam ejus calliditatem cum pari præditus ingenio animadverteret Alcibiades, operam suam et consilium offerrent, a ducibus Atticis non sine contumelia repellitur. Cujus sive superbiæ, sive imprudentiæ graves mox pœnas dederunt, artibus Lysandri circumventi, et oppressi ad Ægospotamos Chersonesi. Periit tum præter exercitum Atheniensium classis eorund. instructissima CLXXX. navium. Atque hac ratione Lysander victoriam consecutus est. Quod certe Nepotem non latuit, uti ex Alcibiadis vita, quæ sequitur, paret, cap. 8. Vide de hac re urbisque interitu plura apud Historicos a Dn. Boeclero citatos: quibus adde Orationem Cæsaris apud Sallustium de bello Catilinario pag. 151. Senec. lib. De tranquill. animi cap. 3. et Epist. 104. Cicer. 8. ad Attic. Valerium Max. lib. III. 2. *Ernst.*

Dispalati in agris] Lege Xenophontem II. 'Ελλ. Justinum lib. V. Omnes illum astutia magis quam virtute superasse scribunt. *Longol.* 'Palantes' Cæsar dixit, Cicero, et alii. *Schott.* Facilis de vagis, dispersis, atque incompositis victoria. Plutarch. ναυτικὸν ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς γένηται πλανώμενον, ὅποι τις θέλει, καὶ διασπειρόμενον. Tacit. Ann. lib. IV. 48. 'Thracum auxilia repentino concursu territa, cum pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infensius cæsi.' Hist. IV. 35. 'Civilis ubi rursum missos Novesium frumentatores datasque in præsidium cohortes velut multa pace accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentia vagos compositus invadit.' De hoc casu vide Frontin. lib. II. 1. 18. *Dispalari* verbum non admodum frequens. Sallust. epist. II. ad C. Cæsarem: 'Hæc igitur multitudo primum malis moribus imbuta, deinde in artes vitasque varias dispalata, nullo modo inter se congruens.' *Gebhard.*

Relictis navibus] Quo respicit nummus meus, in cujus antica parte caput Lysandri cum inscr. ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ

ΛΑΚΩΝΟΣ: in postica Victoria currui ab equis marinis per mare tracto insistens, et: ΝΙΚΗ ΝΗΙΤΙΣ.

Dediderunt] Codex Schotti, *dederunt*.

Audaxque] Ἦν δὲ καὶ λόγῳ θρασὺς καὶ καταπληκτικὸς πρὸς τοὺς ἀντιτείνοντας. Plutarch.

Sibi esse belli] Editio Longoliana, *Sibi esse bellum.*

Apud Ægos flumen] Codex Danielis, *Egos*. Græci peculiariter περὶ Αἰγὸς ποταμοὺς loquuntur. Plutarchus ἀποφθ. Λάκων. Νικήσας δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐξ ἐνέδρας περὶ Αἰγὸς ποταμοὺς, καὶ λιμῷ πιέσας αὐτοὺς, παρεστήσατο τὴν πόλιν, καὶ ἔγραψε τοῖς ἐφόροις, ἑαλώκαντι ταὶ Ἀθῆναι. Pomponius Mela lib. II. 2. 'In ea [Cherroneso] flumen Ægos naufragio classis Atticæ insigne.' *Lambin.* Commissa est hæc pugna Olymp. XCIII. anno 4. cum Alexias archon esset. *Meursius.*

Classis hostium est potitus] Ultraject. *classe*. Phrasim autem explicat e Pandectis Juris varie clarissimus vir Ant. August. Emendat. libris. *Schott.*

Quam ut omnes civitates] Narrat Xenophon Ἑλλ. II. totam Græciam defecisse ab Atheniensibus præter Samios. *Lamb.*

Decem delegerat] Quorum cuique Decaducho nomen erat. Alex. ab Alex. Græci communiter δεκαδαρχίας appellant. Isocrates Panegyrico, et ad Philippum. Diodorus XIV. alii. Sed Xenophon δεκαρχίας vocat, nisi locus mendosus sit, lib. III. de rebus Græciæ. Idem in contentione Autoclis: ἔτι δὲ τὸ πάντων ἐναντιώτατον αὐτονομίᾳ, καθιστᾶτε, ἔνθα μὲν δεκαρχίας, ἔνθα δὲ τριακονταρχίας. *Lambinus.* Athenis autem triginta præfecerat, decem vero Piræeo. Plutarchus: 'Triginta quidem intra urbem, decem vero in Piræeo præfectos instituit.' Hi postea triginta viri urbem servitute oppresserunt, et ad tyrannidem usque sævierunt. Sallust. in conjurat. Catilin. et Oros. II. 14. *Mag.* Eorum nomina recenset Xenophon Ἑλλ. III. *Longolius.* Initio Athenienses Reges suos habuere; inde Archontes accepere: sub quibus tyrannidem exercuit Pisistratus, posterique ejus aliquot, qui ejecti Olymp. LXV. anno 4. Deinde vero Aristocratia usi, usque ad Olymp. XCII. annum 1. cum electi CCCC. qui sequente statim anno abrogati. Postea a Lysandro victi, triginta tyrannos habuere, Olymp. XCIV. anno 1. Qui cum decem commutati, Olymp. ejusdem anno 4. eos quoque ipsos statim in primordio excussere. *Meursius.*

CAP. 2. *Crudelitate et perfidia*] Ipse quippe dicere solitus erat, ubi leonina pellis non proficeret, vulpinam esse assuendam: idem jubebat, pueros quidem taxillis, homines vero jurejurando fallere. Plutarch. Idem ei Syllam comparat, in cujus animo esse leonem et vulpem dicebat Carbo. *Grotius.*

Fatigemus] Scripti, *defatigemus.*

Proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici] Contra P. Syrus, 'Quidam inimici graves, amici sunt leves.' *Gebh.* Secutus sum editionem Florentinam et Aldinam. Cæteræ enim habent contrarie: *Proinde ac si iidem firmissimi solerent esse inimici, qui constantes fuissent amici.* Ex Thucydide lib. VIII. licet intelligere, Thasios, antequam tantam fidem in Athenienses præstitissent, eorum fuisse inimicos, et Lacedæmoniorum socios atque amicos. Nunc igitur quia Atheniensibus eos videt amicos esse factos Lysander, et in hac amicitia permansuros judicat, eos pervertere cupit. Congruit cum Thucydide, et confirmat hanc lectionem id quod est apud Demosthenem, Orat. πρὸς Λεπτίνην. *Lambin.* Ad hæc Ultraject. editio negationem priori lectioni addendam videri ad oram annotavit. Supra in Themist. 'Non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimi-

cum ille expertus est.' *Schott.*

Consulerentque rebus suis] Quia hic deest exemplum quod narrare instituerat Nepos, non committendum duxi, quin lectoris cognitioni juvandæ rem gestam ex Polyæno, Strateg. I. huc referrem. Cum Thasum, propter eos, qui Atheniensium rebus studuerant, pervertere Lysander destinasset, sicut Nepotis habet narratio, atque ne evaderent, quos perditos cupiebat, metueret, fraudem clementia ac religionis obtentu velandam censuit. Erat apud Thasios templum Herculis, quod summa ipsi cæremonia colebant. Huc vocatis civibus, insidiosæ humanitatis plenissima oratione imposuit. Veniam se omnibus dare, aiebat, ante actorum. Consternatione et tempore facile excusari, quæ in isto rerum transitu accidissent. Igitur frustra timere quenquam aut latere. Accederent modo, bonamque de eo spem omnes caperent, qui parcere omnibus constituisset. Hæc se teste Deo ipsorum patrio polliceri, ad cujus templum et numen essent jussi convenire. Talia tam accurata simulatione asseveranti creditum est. Prodiere ex latebris, qui Atheniensis reip. studio graviora extimuerant. Quos ille post paucos dies, nihil amplius suspicantes, salutisque penitus securos adortus omnes interfecit. *Boecler.* De qua lege Diodor. Siculum lib. XII. Plut. in Lysandro, et omnium crudelissimum strategema apud Polyæn. Strateg. I.

CAP. 3. *Quo dolore incensus, iniit consilia*] Aliam causam fuisse vult Diodorus, nempe elationem animi et ferociam, quod bellum Peloponnesiacum confecisset, et Lacedæmoniis principatum Græciæ terra et mari peperisset. *Lambinus.*

Sine ope Deorum] Xenophontis præceptum, *πειρᾶσθαι σὺν θεοῖς ἄρχεσθαι παντὸς ἔργου. Keuchen.* Plutarchus ait; hoc esse machinam, seu Deum ex machina adhibere, ut fit in tragœdiis. Solent autem ad hæc commenta confugere magni viri, cum vis aut ratio humana non satis valet ad id, quod concupiscunt, efficiendum. Diodorus: *ἐνόμιζε γὰρ, εἰ χρησμὸν λάβοι σύμμαχον ταῖς ἰδίαις ἐπιβολαῖς, ῥᾳδίως ἥξειν ἐπὶ τέλος τὴν προαίρεσιν.* Sic Pisistratus Tyrannus cum ejectus e civitate esset, commentus est illud omnibus notum de Pallade armata, a qua in currum imposita, edicendum curavit a præconibus, Pisistratum in civitatem atque adeo in arcem restitui, cum esset mulier nomine Phya ingenti corporis statura, ita ornata ut speciem Palladis præbere videretur. *Lambin.*

Quod Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant] *Θεωρῶν τοὺς Λακεδαιμονίους μάλιστα τοῖς μαντείοις προσέχοντας.* Diodor. Proprium autem heic est verbum *referre.* Cicero I. de Divinat. 'Sed et rebus obscuris et incertis ad Apollinem censeo referendum.' Græci usurpant *προσαντίθεσθαι* et *προσαναφέρειν. Gebhard.*

Primum itaque Delphos] *Delphi*, noster et Gifanii Codex. *Schott.* Habet hoc Plutarchus in vita Lysandri. *Longol.* Diod. *Ἐπεχείρησε τὴν ἐν Δελφοῖς προφῆτιν διαφθεῖραι χρήμασιν.*

Dodonam adortus est] Urbem Chaoniæ in Epiro, Jovi sacram, unde *πολύγλωσσος* apud Poëtas. Auctor Epigrammatis ad custodem Hortorum: 'Dodona est tibi Jupiter sacrata.' Nomen a Dodona, quæ una Nympharum Oceani, Poëtæ: vel Jovis et Europæ filia, Eustathius: a Dodone fluvio, Stephanus. Alii alia. Ab hac urbe quernum illud nemus Jovi sacrum Dodonæum est dictum, ubi templum et oraculum vetustissimum. Hujus sacerdotes *σελλοὶ, χαμαικοιτοὶ, χαμευνάδες*, et *χαμεῦναι* appellabantur. Vide Sophoclem in Trachin. et Herodotum, qui multa fabulosa de hoc oraculo commenti sunt. *Keuchen.*

Quæ Jovi Hammoni solveret] Editio Longoliana leniter *Ammoni* legit, quod frequens aliis, qui nomen ab Ἄμμος deducunt. Ut sic autem potius scribendum credam, quam *Ammoni*, facit inter alia et Festi Epitoma, quæ serie literarum concerpta, aspirationem inesse voci aperte testatum facit. *Hammon* Jupiter non *Ammon*. Quod pluribus rationibus demonstrat ad Curtium suum doctissimus Freinshemius. Accedit et illud, quod Ægyptium nomen esse, et in Hebraica lingua isti affini Sol non solum dicatur שמש, sed etiam *Hamma*. Atqui Jupiter idem cum Sole, teste Arnobio lib. III. et Platone in Phædro, ubi est μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ, quomodo etiam Macrobius interpretatur. Nec minor varietas est circa etymologiam quam scripturam. Alii enim ab ejusdem nominis pastore deduxere, inter quos Pausanias in Misseniacis. Adi Eustathium ad Dionysium, vs. 212. Sunt qui a Chamo vocem inflectunt; inter quos Bochartus et alii. Herodotus ab Ἀμοῦν, quem Græci Δία. Sed præstat ἐπέχειν, quam temere aliquid affirmare. Vetus auctor, qui vitam Alexandri fabulose composuit, hunc Jovem πολιὸν θεὸν et κριοκέρατον vocat, qui multis κερατοφόρος. Unde Alexandrum Arabes ذو القرنين Bicornem nominarunt, ut Jovis Hammonis filius agnosceretur. Quod vel in nummis videre est, quorum copiam ad Plinianas Exercitationes produxit Magnus Salmasius. *Keuchen.*

Existimans, se Afros facilius corrupturum] Nimirum, quia gens illa subdola, vel ad technas fraudesque vel etiam natura proclivis esset. Julius autem Firmicus ratione astrorum subdolos esse Afros censuit. Cum Afri passim ob fraudem male audirent, putat Nonius, *vafrum* ab *Afris*, quasi *valde Afrum* dici. Livius quoque fraudis notam genti huic inurit, inquiens de Hannibale, 'fraus plusquam Punica.' *Magius.*

In Africam] Nomen ab *Afro* descendit, ex Hercule genito, uno ex posteris Abrahæ. Græci ex α privativa, et φρίκης. Isidorus *Africam* dictam vult quasi *apricam*, quod sit aperta cœlo et Soli. Leo Africanus Arabica lingua *Iffric* vocari scribit, a verbo فرك seu *faraca*, id est, *divido:* eo quod ab Europa mari Mediterraneo, ab Asia flumine Nilo sit separata. Vel ab *Ifrico* Arabiæ Fœlicis rege, qui hanc regionem omnem primus incoluerit. Lege passim Geographos.

Nam non solum corrumpi] Sic Diodorus: Οὐ μόνον ἀπέτυχε τῆς ἐπιβολῆς, ἀλλὰ καὶ συνεξέπεμψαν οἱ τοῦ μαντείου προεστῶτες πρέσβεις τοὺς κατηγορήσοντας τοῦ Λυσάνδρου περὶ τῆς τοῦ χρηστηρίου διαφθορᾶς. *Lambin.*

Judicumque absolutus sententiis] Κρίσεως αὐτῷ προτεθείσης ἀπελογήσατο πιθανῶς ὑπὲρ αὐτοῦ. *Idem.*

Occisus est a Thebanis apud Haliartum] Plutarchus a Thebanis et Haliartiis, qui structa acie fecerant irruptionem, Lysandrum muris propinquantem occisum dicit. De Lysandri morte Xenophon quoque lib. III. Ἑλλ. prope finem. *Mag. Lamb. Longol.*

Quæ post mortem in domo ejus reperta est] Sic Diodorus. Plutarchus: Εὑρόντα βιβλίον, ἐν ᾧ γεγραμμένος ἦν ὁ περὶ πολιτείας λόγος. Ex quibus Plutarchi verbis videtur legendum apud Diodorum πολιτικῶς, pro πολυτελῶς. *Lambin.*

Ex omnibus dux deligatur] *Eligatur*, Schedæ nostræ. Sequitur in Cod. nostro, *sed scripta, ut dicit, non videntur congruere sententiæ.* Schott. Πείθων ἐξ ἁπάντων τῶν πολιτῶν αἱρετοὺς γίνεσθαι βασιλεῖς. Diod. Plut.

Quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat] Quam oraculi sen-

tentiam pro se obtenturum non diffidebat. Ad verbum fere Diodorus: Διὰ δὴ τούτου (ξένου πατρικοῦ λίβυος) καὶ τῶν κομιζομένων χρημάτων ἐλπίσας πείσειν. Valer. Max. lib. VII. 1. 'Ita Gyges, dum ad stipulatorem vanæ opinionis Deum habere concupisceret, ubinam solida et secura esset felicitas, didicit.' Bene Petron. 'Quidvis nummis præsentibus opta, Eveniet.'

Cleon Halicarnasseus] *Alicarnas.* Cod. P. Dan. Edit. Venet. *Alicarnias.* Savaro. Vulgata ex Græco profluxit. Sic Plutarchus: καὶ λόγον ἐξεμελέτα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν γεγραμμένον ὑπὸ Κλέωνος Ἁλικαρνασσέως. *Lambin.* Usurpatus ille mos in Græcia, ut Oratores et Sophistæ aliis orationes scriptitarent. Unde λογόγραφοι, quæ vox cum re postea in contemptum adducta. Vide Cresoll. theatr. Rhet. III. 2. *Boecl.*

CAP. 4. *Perlatum: petiit a Pharnabazo*] Editio Longoliana, *perlatum a Pharnabazo.* Plutarchus aperte: καὶ συνελθὼν ἐδεῖτο γράψαι περὶ αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἑτέραν ἐπιστολὴν, ὡς οὐδὲν ἠδικημένον, οὐδ' ἐγκαλοῦντα. De quo in Alcibiade. Commemorat eum Thucyd. VIII. et sæpe Xenoph. Ἑλλ. III. et IV. Isocrates Paneg. Plutarchus in Lysand. Erat hic Cretensis, Pharnabazi filius, olim Darii, et postea Artaxerxis Satrapes, qui Alcibiadem interfecit; ut scribit Diodor. lib. XIV. *Lambin.*

Quanta sanctitate bellum gessisset] Justitia, moderatione atque integritate. Valer. IV. 14. 'Cypriacam pecuniam maxima cum diligentia et sanctitate in urbem deportaverat.' Hinc 'sanctæ manus' non pollutæ captandis et acceptandis muneribus provincialium apud Val. lib. II. 11. 'Tum continentia inerat imperatoribus nostris, quam sanctas manus habere deberent apud ista altaria discentibus.' *Gebh.*

Huic ille liberaliter pollicetur] Se omnia facturum. Plutarch. ὑποσχόμενος ἅπαντα ποιήσειν. Ut solent falsi falsimoniis. Curt. lib. VII. 11. 'Polydamas tanto liberatus metu, impensius etiam quam exigebatur, promittit operam.' Loquitur autem ad eum modum crebro Cæsar de Bello Gallico IV. 18. 'Legatis pacem atque amicitiam petentibus liberaliter respondit.' Cap. 21. 'Legatis auditis liberaliter pollicitus hortatusque ut in ea sententia permanerent, eos domum remisit.' Ubi Græcus interpres reddit φιλοφρονεῖσθαι. *Gebhard.*

Librum gravem] *Grandem,* Gifanii Codex et Ultrajectinus. Ἐπιστολὴν vocat, bene longam haud dubie, voluminis instar, Plutarchus. *Schottus.* Quod et probat Gebhard.

Dum obsignatur] Alii codices habent, *dum signatur.* Nonnulli *designatur,* mendose. Plutarchus: ἐν δὲ τῷ σφραγῖδας ἐπιβάλλειν. *Lambin.* Martialis: 'Jam signat meus annulus lagenam.' Sed altero potius uti scriptores Augusto antiquiores, docet Salmasius specim. confutat. animadv. Heraldi cap. 30.

Alterum pari magnitudine, ut discerni non posset] Longolius addit, *tanta similitudine;* quod subditum suspicor. *Lambin.* Exprimit Plutarchus: ἐναλλάξας τὰ βιβλία μηδὲν διαφέροντα τῇ ὄψει. Vide Polyænum Strateg. VII.

Cognossent] Editio Parisiensis, *cognoscerent.* Cognoscere, *legere,* ἀναγινώσκειν. Supr. Pausania: 'vincula epistolæ laxavit, signoque detracto cognovit.' Conone: 'Itaque quæ volebat huic scripta tradit. Quibus cognitis rex tantum auctoritate motus est.' Datame: 'Talibus ille literis cognitis, cum jam ad exercitum Acæum venisset.' *Gebhard.*

Suus fuit accusator] Polyænus: αὐτὸς καθ' αὑτοῦ γράμματα ἐκόμισε. *Gebh.*

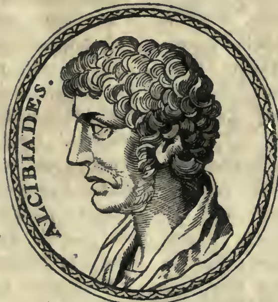
LYSANDRI res habemus apud Plutarch. in vita et alibi. Thucydidem V. Xenoph. Græc. Histor. II. et III.

Diod. XII. XIII. Polyænum I. et VII. Pausaniam passim. Justin. V. Frontin. 1. 5. II. 1. IV. 1. Cic. passim. *Boecler.*

VII. ALCIBIADES.

CAP. 1. *Alcibiades*] De hoc Plato in Sympos. Thucyd. lib. VI. Diodor. XIII. Plutarch. Athenæus, et Cicero; Valer. lib. I. 8. lib. III. 2. lib. VI. 9. lib. VIII. 6. Frontin. II. 5. et 7. lib. III. 2. 6. 9. 11. et 12. Just. lib. IV. et V. *Savaro.* Adde Xenoph. Hist. Gr. I. Polyæn. I. Ælian. Var. Hist. XI. 7. Isocrat. Oratione de bigis. Suidas. *Boecler.* Imaginem ejus e gemma exhibent imagines Ursini numero 4. hac forma:

Apud Fulvium Ursinum in Gemma.

Est et in nummo, qui penes me est, caput Alcibiadis imberbe cum inscript. 'ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ: in postica parte Cupido avem manibus dimittens, pone fax, pharetra et arcus.

Cliniæ filius] Genus Alcibiadis copiose exponit Isocrates in Oratione περὶ ζεύγους, quæ habetur ab Alcibiadis filio; et Plutarchus in Alcibiade. *Lamb.*

Vel in vitiis, vel in virtutibus] In extremo vitæ eadem hic Nepos et Plutarchus. Vide et in Chiliaste proverbium 'Sileni Alcibiadis.' Et ipse Dioscuris se similem jactabat, qui alternis immortales fierent: quod utramque fortunam experiretur, nunc prosperam nunc adversam; nunc civium suorum gratiam haberet, post odio laboraret. Auctor Ælianus lib. XIII. 38. *Schott.*

Natus in amplissima civitate] Sic Mss. et Vulgati, præter Ald. et Lamb. qui *nam* legunt. Infra in fine Alcibiadis: 'Cum Athenis splendidissima civitate natus esset.' Similiter in Attico. *Savaro.*

Summo genere] 'Εν δ' εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ πρῶτος 'Αθηναίων. Diod. XIII.

Formosissimus] Ἦν δὲ τὴν ὄψιν καθ' ὑπερβολὴν εὐπρεπής. *Idem.* Unde vultus Alcibiadis paradigma proverbiale est formæ speciosissimæ. Aristænetus: Τοιούτους ἔδει πλάττεσθαι τοὺς ἑρμᾶς μᾶλλον ἢ κατὰ 'Αλκιβιάδου μορφήν. Alcibiadis speciositas etiam Petronio celebrata. *Barthius.* Idem quoque testatur Plutarchus in ejus vita;

Athenæus, XII. et XIII. pulcherrimum fuisse Alcibiadem retulit et comam per plurimam ætatis partem nutrivisse, calceosque varios gestasse, ac cum exercitus etiam dux esset, pulchritudinem præ se ferre studuisse; non enim puer tantum et adolescens pulcher fuit Alcibiades (ut ait Plutarchus) in omni ætatis gradu maximum semper decorem prætulit. *Magius.* *Formosissimus*] Proverbio Græci dicebant Ἀλκιβιάδου μορφὴ, de forma speciosissima. Meminerunt plurimi veterum. Et hinc est Ἀλκιβιάδιος, ὀνυχειλὲς herba, qua ad formæ venustatem uti solebat Alcibiades, ut a medicorum filiis creditum. *Keuchen.*

Consiliique plenus] Supra in Pausan. 'Imprimis omnium Persarum et manu fortis, et consilii plenus.' *Savaro.*

Imperator fuit summus] Κατὰ τὴν στρατείαν ἄριστος. Diodor.

Disertus] Ἦν γὰρ λόγῳ δυνατώτατος, et statim δεινότατος ἦν εἰπεῖν. Idem.

Et tanta erat commendatio oris] Codex Danielis, *Quod tanta, &c.* Venustatem, muliebrem ducimus; dignitatem sive commendationem oris, virilem. Id Euripidi apud Stobæum est εἶδος ἄξιον τυραννίδος, forma Principe digna, quam 'decorem oris' vocat in Tito Tacit. Hist. III. 1. *Keuchen.*

Dives; quum tempus posceret] Emendatio Lambiniana, *Idem cum tempus posceret.* Alii libri, *Deinde cum tempus.* Iterum alii, *Dives cum tempus posceret.* Distinguendum: *Dives; cum tempus posceret.* Quasi cæteroqui inter se pugnarent divitiæ ac labor, dicit utraque in Alcibiade convenisse. Nam revera opes desidiam, luxum, ac laboris fugam pariunt. Cato apud Sallust. Catilin. 'Opulentia negligentiam tolerabat.' Tacit. Ann. VI. 27. *Gebhard.* Non absimile illud Diodori, ἐν δ' εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ πρῶτος Ἀθηναίων. *Schott.* Hanc morum et ingenii inæqualitatem ex Satyro refert Athenæus lib. XII.

Laboriosus] In Timotheo: 'Fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus.' *Savaro.*

Non minus in vita quam victu] Præclare hæc mihi ut spuria et aliunde inculcata ab Ultrajectino Editore omissa videntur. Diodorus: τὴν ψυχὴν λαμπρὸς καὶ μεγαλεπήβολος. *Gebhard. Schott.*

Affabilis] Quæ virtus maxima in Principe, ut ait Plinius in Panegyrico. Hinc inter epitheta boni Principis a Polluce Imperatori Commodo præscripta, εὐπροσήγορος, εὐέντευκτος, μειλίχιος, προσηνής. *Keuchen.*

Temporibus callidissime inserviens] Unde illum Chamæleonti comparat Plutarchus; quem in hoc etiam vincebat, quod Chamæleon se colore candido simulare non potest. *Inserviens*] Ita vulgati, male. Legendum *serviens.* Infra Hamilcare: 'Paci serviendum putavit.' Lucanus ad Pison. 'Temporibus servire decet, qui tempora certis Ponderibus pensavit.' Cicer. Attico: 'Servire tempori cum necesse sit.' *Gebh.* Sed *inserviendi* voce hac ipsa vita Noster ea ratione usus est.

Idem simul ac se remiserat] A negotiis in ocium, a labore in voluptates se transdiderat. Hinc 'remissiones' Tacito in Vita Agricolæ cap. 9. 'Tempora curarum remissionumque divisa;' quæ Ann. lib. II. 33. 'delinimenta curarum ac periculorum' vocat. Senec. Hercul. Fur. vs. 476. 'Post multa virtus opera laxari solet.' Similis Alcibiadi Mecænas, de quo Paterculus lib. II. 88. 'Simul vero aliquid ex negotio remitti posset, otio ac mollitie ultra feminam fluens.' Ubi enim remissio est intempestiva ac nimia, vitio ac vituperio non caret. Nepos de Iphicrate: 'Sed in labore remissus nimis parumque patiens.' P. Syrus: 'Arcum intensio frangit, animum remissio.' Cæsar de Bell. Gall. lib. II. 15. 'Quod his rebus relanguescere animos, eorumque remitti virtutem existimarent.' *Gebhard.*

Tantam inesse dissimilitudinem] Mem-

branæ, *tantam esse.* Utrumque verbum expungit Magius, neque necessarium. *Schott.* De eo Valerius: 'Cujus nescio,' inquit, 'utrum bona, an vitia patriæ perniciosiora fuerunt: illis enim cives suos decepit, his afflixit.' *Gebhard.*

Cap. 2. *Educatus est in domo Periclis*] Ms. *Pericli;* ut supra *Neocli* pro *Neoclis,* et *Procli* pro *Proclis* in Agesilao. *Idem.*

Privignus enim ejus] Immo sororis Periclis filius, sive ἀδελφιδοῦς, ut tradit Diodorus Siculus lib. XII. Ἀλκιβιάδης ὁ ἀδελφιδοῦς, ὀρφανὸς ὢν, τρεφόμενος παρ' αὐτῷ, παῖς ὢν καθ' ἡλικίαν. Sic Suidas, et Gellius, lib. XV. 17. 'Cum apud avunculum Periclem puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur.' *Lambin.* Plutarchus in Alcibiadis vita, ei Periclem curatorem fuisse dicit. Sic et Isocrates in Jugo. Quæ sane probabilis causa fuisse videtur, ut apud eum Alcibiades educaretur. Quo fit, ut Probi contextum mendo non vacare suspicer. Pericles autem si non Alcibiadis, ejus tamen uxoris vitricus fuisse videtur: quando quidem Hipponici filiam (ut Probus et Plutarchus testantur) quam Hyparetam nominat Plutarchus, Alcibiades uxorem habuit. Hujus vero Hipponici conjugem in uxorem postea duxit Pericles, ut idem in Pericle testatur. Scimus tamen, ex hac Hyparetam Pericli editam, a Plutarcho non dici, Calliam vero maxime, quem idem Plutarchus a nonnullis, Alcibiadis socerum dictum fuisse retulit. *Magius.*

Eruditus a Socrate] Licet hoc ex Platone et Xenophonte cognoscere, quanquam Socrates in Apologia a Platone scripta, negat se cujusquam magistrum fuisse. Sed hoc facile solvi potest. *Lambin.*

Socerum habuit Hipponicum] Isocrates περὶ τοῦ ζεύγους, in qua Orat. loquitur Alcibiadis filius: *μετὰ δὲ ταῦτα τὴν μητέρα τὴν ἡμετέραν ἔγημεν, ἡγοῦμαι γὰρ καὶ ταύτην ἀριστεῖον αὐτὸν λαβεῖν· ὁ γὰρ πατὴρ αὐτῆς Ἱππόνικος πλούτῳ μὲν ἦν πρῶτος τῶν Ἑλλήνων, γένει δὲ οὐδενὸς ὕστερος τῶν πολιτῶν. Idem.*

Omnium Græcæ linguæ eloquentia ditissimum] Lambinus: *Omnium Græcorum divitissimum.* Cui tamen nullum e doctoribus auscultasse adhuc video. Vulgati libri præferebant, *Græcæ linguæ eloquentia disertissimum.* Verum Excerpta P. Danielis, et membranæ Schotti. *Omnium Græcæ linguæ eloquentia disertissimum.* Quæ lectio cum sit stabilita veteribus libris, cur conjecturis nihili lectoribus imponatur? Intelligit vero Hipponicum eloquentia istas luculentas opes acquisivisse. *Gebhard.* Confirmat lectionem receptam Giofanus ad Lucretium dicto *Refutatus. Omnium Græcæ linguæ*] Plutarchus Hipponicum non disertissimum: sed magna Athenis ob divitias et nobilitatem generis auctoritate potentiaque præditum fuisse. *Magius.*

Neque plura bona reminisci] Neque plura bona excogitare. Sensus est: Si Alcibiades sibi ipse fortunam fabricare atque componere vellet, non posset memoria ac mentis discursu plura bona excogitare. Bona veluti uno fasce comprehendit Valerius Max. lib. VI. 9. ext. 4. Nobilitatem eximiam, abundantes divitias, formam præstantissimam, favorem civium propensum, summa imperia, præcipuas potentiæ vires, flagrantissimum ingenium. *Gebhard.*

More Græcorum] *Amore,* Gifanii Codex, qui *amor amicitiæ* M. Tullio in Tuscul. IV. dictus, ut explicat Anton. Muret. Var. Lect. lib. XV. 4. *Schott.* Ambiguum sane hoc est. Viri enim in rep. clari aut sapientia doctrinaque nobiles, adolescentulos bono ingenio præditos amabant, quo a turpibus studiis vitæ, cum perpetuo illis adessent, abducerentur. Erant etiam Græci παιδερασταί. Quare et Socrates et Alcibiades non bene ob id audiverunt. Notum est, quid

de hoc amore senserit Bion Borysthenites in Laërtio. *Long.* De quo vide Xenophont. Λακεδ. πολ. Plutarchum, Theodoretum, Lucianum, Petronium, et alios. *More Græcorum*] Scriptum fuerat in Danielis et Gifanii membranis *amore*. Ut sit, *amatus est a multis amore Græcorum; κατ' Ἀττικὸν σχῆμα*, ut loquitur Suidas. Sunt enim Græcorum palilogiæ, *ὕβριν ὑβρίζειν, μανίαν μαίνεσθαι, χαρὰν χαίρειν*, aliæque id genus, non transmarinæ solum, sed et Romana civitate a veteribus donatæ. Sic 'mori morte,' 'cadere casu,' et alia apud auctores. *Keuchen.* Respicit ad illud quod dixerat in præfatione, 'Laudi in Græcia ducitur adolescentulis.'

Plato in Symposio] Cujus verba longiora sunt, quam ut heic adjungam. Laërtius in Vita Socratis accusatum fuisse dicit, quod contra jus et fas homines corrumperet. Nisi forte hoc alio spectat: nam et citra impudicitiæ notam aliis etiam modis corrumpi possunt adolescentes, quod Aristoph. in Nebulis arguit; juvenum corruptiones a Socrate patratas, non ad impudicitiam, sed improbitatem et reliqua facinora referens. *Magius.*

Se pernoctasse cum Socrate] Respicere videtur ad *παιδεραστίαν*, quam Plato vocat de Leg. lib. I. *τὸ παρὰ φύσιν τόλμημα*, D. Clemens lib. VI. Const. Apost. cap. 27. *παρὰ φύσιν βδελυκτὴν μίξιν*, alibi, *παρὰ φύσιν κακὸν, adulterium contra naturam.* Lactantius De Fals. Relig. I. 3. De qua insigniter Tatianus contra Græcos: *παιδεραστία μὲν ὑπὸ βαρβάρων διώκεται, προνομίας παίδων ἀγέλας, ὥσπερ ἵππων φορβάδων, συναγείρειν αὐτῶν πειρωμένων.* Juvenal. 'Nonne putas melius, quod tecum pusio dormit?' &c. *Keuchen.*

Ac filius a parente] Præter Platonem et Plutarchum Petronius: 'Non tam intactus Alcibiades in præceptoris sui cubiculo jacuit.' *Savaro.*

CAP. 3. *Bello Peloponnesiaco*] Hujus initium vidit Pythodori magistratus. Thucydides, ubi de eo agit, lib. II. Καὶ Πυθοδώρου ἔτι δύο μῆνας ἄρχοντος Ἀθηναίοις. Consentit Dionysius Halicarnass. in Isocrate, ubi dicit, 'natum eum oratorem anno V. ante bellum istud Peloponnesiacum.' Eusebius quoque in hoc ipso anno: 'Ο Πελοποννησιακὸς συνέστη πόλεμος. Alii sequente anno, et archonte Euthydemo incepisse tradunt. In his Anonymus et Diodor. lib. XII. Et hic Romæ conditæ fuit CCCXXIII. de quo Aul. Gell. lib. XVII. 21. *Meursius.*

Syracusanis] Describitur hoc bellum a Thucydide lib. VI. et Justino lib. V. *Longol. Mag.* Contigit anno XIX. Peloponnesiaci, qui tertius Siculi.

Duo præterea collegæ dati] Collegas vocabant legitimæ cujusdam militiæ socios. Epaminonda: 'Haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas.' Et hinc *collegium, τάξις στρατιωτικὴ*, ut explicat vetus Glossarium. *Keuch.* Præfectus classis interdum solus imperium tenebat, sed frequenter cum collegis pari potestate præditis, ut hic Alcibiades cum Nicia et Lamacho, qua de re Schefferus in de Milit. Navali lib. IV. 5. Caussa erat, ne imperii summam uni, si dominationem affectaret, infeliciter committerent; sed ejus cupiditates collegis additis cohiberent. Plutarch. in Alcib. de ea cautione Forstnerus in Taciti Ann. II. plura. *Loccen.*

Nicias et Lamachus] Cod. P. Danielis, *Militia et Lamachus.* Sed emendandum, *Nicias et Lamachus.* Nam aperte in Justino: 'Creantur duces Nicias et Alcibiades et Lamachus;' qui pari potestate præditi erant cum Alcibiade. Habuit autem hic imperium aliquando solus, non tamen perpetuum, sed ut voluntate populi delatum, ita ab ejusdem etiam arbitrio suspensum. De qua re Thebanorum legem commemorat in Epaminonda Nepos: 'Lex erat Thebis, quæ morte mulctabat, si quis imperium

diutius retinuisset, quam lege præfinitum foret.' Cæterum a Romanis etiam observatum, ut summo Duci (Pollux στόλαρχον vocat, frequentius alii στρατηγὸν) in prælium ituro bini collegæ ejusdem potestatis adjungerentur. *Keuchen.*

Omnes Hermæ] Ἤδη δὲ τοῦ στόλου παρεσκευασμένου, τοὺς ἑρμᾶς τοὺς κατὰ πόλιν παμπληθεῖς ὄντας συνέβη ἐν μιᾷ νυκτὶ περικοπῆναι. Diod. Sic Thucydides lib. VI. Plutarchus, Andocides in Orat. περὶ τῶν μυστηρίων. Erant autem Mercurii statuæ lapideæ, quæ in vestibulis ædium vel publicis viis super columnas constitui ornatus causa solebant; quadratæ, et ad cubi figuram conformatæ, nimirum sine manibus; quod omnem rem (ut scribit Festus) sine manibus sermo conficiat: quibus corporis partibus qui carent, κυλλοὶ vocantur, ex quo Mercurius Cyllenius dictus est. Vide Thucydidis Scholiastem, Suidam, et Macrobium Saturn. I. Plutar. in Sermone, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, scribit, Mercuriis affícta fuisse membra virilia intenta ac porrecta, manus autem et pedes detractos; ut significarent veteres, se senes non desiderare, qui corporis muneribus fungantur. *Lamb.* Quod et Romæ in ædibus Cardinalis de Cæsiis vidi, et patet ex dicto Philosophi, qui in gulosum et libidinosum adolescentem tempestive lusit, quod similis esset τοῖς ἑρμαῖς, qui nihil nisi caput et penem haberet. *Scaliger.* Romani in triviis Hermas illos habebant erectos; Athenienses præ foribus suarum ædium. Ælian. Var. II. 41. Idque porrecto cum veretro. Τοῦ δὲ ἑρμείου τὰ ἀγάλματα ὀρθὰ ἔχειν τὰ αἰδοῖα ποιοῦντες; Herodot. quos summa cum religione observabant. Scholiast. Juven. Plutarchus vocat ἑρμᾶς λιθίνους, quia materia, ex qua fiebant, vel marmor erat vel lignum aut lapis. *Keuchen.* Hos primum ab Hipparcho Athenis erectos Plato in Dialogo De lucri cupiditate docet ejusque usum describit. Locus elegans. *Longol.*

Athenis] Glossema puto, nam Athenas *oppidum* absolute vocare solet. Sup. I. 5. et II. 10.

Dejicerentur] Immo circumciderentur aut mutilarentur. Sic enim Thucydides: Καὶ ἐν ἱεροῖς μιᾷ νυκτὶ οἱ πλεῖστοι περιεκόπησαν τὰ πρόσωπα. *Lamb.* Sic alii τῶν ἑρμῶν περικοπὴν vocant. *Dejicerentur*] Veteres nonnulli *deicerentur*, ἀρχαϊκῶς, καὶ κατὰ συναίρεσιν, unde *deiceretur* in Excerptis. Nam *deicio* dicebant antiqui, pro *dejicio*; ut in aliis compositis. *Keuch.*

Qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est] Sic Lamb. restituit, historiam, ut ait, et veritatem secutus. Allegat autem Æschinem adv. Timarch. Andocidem, et Plut. ll. cit. et Harpocrationem: qui omnes hunc lapidem prope domum Andocidis, et a tribu Ægeide positum, ac Andocidis Hermem dictum fuisse tradunt. Quare perperam nonnulli: *ante januam ejus erat*, ut etiam Magio observatum. In seqq. mire variant libri. Plerique vulgati: *Andocidesque vocatus est.* Savar. et Schotti codd. *Androclides*, quod hic recte rejecit. Ms. Boecler. *qui ante jan. erat, Andocides vocitatus est.* Sed longe auctius Ed. Ultraj. et cod. P. Danielis. Nam illa: *Itaque ille, postea Mercurius Androclides vocitatus est.* Hic: *erat Androclidi; itaque ille postea Merc. Androcydes vocitatus est.* Unde sic puto scripsisse Nepotem: *qui ante januam erat Andocidi. itaque ille postea Mercurius Andocidis vocitatus est.* Nam ad hunc plane modum Plut. in Alcib. p. 201. F; ubi de Andocide ob Hermas truncatos in vincula conjecto: ὕποπτον δὲ οὐχ ἥκιστα τῆς τῶν Ἑρμῶν περικοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἑρμῆς, ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας ἀνάθημα τῆς Αἰγῆϊδος φυλῆς ἱδρυμένος. ἐν γὰρ ὀλίγοις πάνυ τῶν ἐπιφανῶν, μόνος σχεδὸν ἀκέραιος ἔμεινε. διὸ καὶ νῦν Ἀνδοκίδου καλεῖται, καὶ πάντες οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς

ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης. Vides postea demum ita dictum; quam ceteri dejecti essent. Id quod indicant quæ in Ed. Ultraj. et Ms. Dan. sunt adjecta. Ea ut in aliis codd. omitterentur, fecit repetitio nominis *Andocidis*. Sæpe enim librarii cum vox aliqua in eadem periodo vel etiam pagina bis occurreret, quæ interjacebant, festinatione vel errore omiserunt. Cujus rei illustre exemplum Josephi Liber περὶ λογισμοῦ αὐτοκράτορος, sive, ut vulgo inscribitur, 'de Maccabæis,' præbet. Nam is hac una caussa in editis codd. misere mutilatus est, ut e membr. vett. apparet, e quibus eum aliquando longe auctiorem purioremque dabimus. Id ergo heic quoque factum. Certe in codice Boecler. hac ratione peccatum esse, manifestum est. Ceterum Nepos *Andocidi* scripsit, ut alibi *Neocli*, *Procli*, *Pericli*; ut item alii *Thucydidi*, *Euripidi*, *Archonidi*, *Timarchidi*, *Persi*, *Demostheni*, *Aristoteli*, *&c.* gignendi casu dixerunt; de quo Voss. de analog. II. 9. Quanquam autem in eo Herma *Andocidis* nomen non erat inscriptum, ut e Plut. colligitur, tamen in alio fuit, quem capite truncatum Ursini Imagines n. 13. exhibent, cum inscr. ΑΝΔΟΚΙΔΗΣ ΛΕΩΓΟΡΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ.

Quod non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret] Thucyd. Καὶ ἐπὶ συνωμοσίᾳ ἅμα νεωτέρων πραγμάτων καὶ δήμου καταλύσεως γεγενῆσθαι.

Magnus multitudini timor est injectus] Infra Dione: 'Quod factum omnibus maximum timorem injecit.' Plutar. Πολλοὺς καὶ τῶν περιφρονούντων τὰ τοιαῦτα διετάραξεν. *Lambin.*

Quæ libertatem opprimeret] Μὴ τὴν δημοκρατίαν καταλύσειε. Plutarch.

Populi] Lambinus *populi* contra libros expungit. *Schott.*

Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur] Aliter Diodor. lib. XIII. οὗτος (privatus quidam et inquilinus) αὐτὸν (Alcibiadem) ἐξελέγξας κατεψευσμένος εὑρέθη, τῶν δὲ ἄλλων οὐδ' ἴχνος τῆς πράξεως οὐδεὶς εὑρεῖν ἠδυνήθη. Et paullo post odio privato plurium hoc periculum Alcibiadi intentatum innoxio addit, et calumniæ non levem adjecisse speciem factum Argis, quo quidam, qui privato ejus hospitio continebantur, populi imperium dissolvere aggressi, universi a civibus concisi sunt. *Gebhardus.*

Quod et potentior] Hinc Aristoph. in Ranis eum leoni comparabat, quem in urbe ali haud expediret. Si vero aleretur obsequendum ejus moribus esse. Ita Polybius Hist. lib. v. ubi de Cleomene loquens haud dubie Aristophanis dictum in animo habuit, 'Non tutum leonem et pecudes in eodem stabulo contineri.' *Loccen.*

Multos enim liberalitate devinxerat] Liberalitatem populus largitionem indigetat, et istis largitoribus crimen rerum novarum affingit. M. Manlius Capitolinus cum addictos propria pecunia liberaret, regni affectati suspicione in carcerem est conjectus. Vid. Liv. VI. 14. Liberalitas ergo pro largitione. Cæs. de B. G. I. 16. 'Magna apud plebem propter liberalitatem gratia cupidum rerum novarum.' *Gebh.*

Plures etiam opera forensi] *Opere*, Ms. meus. Non ita recte: 'Opella forensis' Horatio lib. I. Epist. 7. Valer. lib. III. 8. Ext. 4. 'experimentum, cum efficacis opera forensis, tum fidei non latentis.' *Savaro.* Vide Athenæum lib. x. Audax isthic narratur Alcibiadis factum, quomodo a reis exemerit Hegemonem Thasium, deleto scilicet digito, quem saliva oris imbuerat rei nomine, scriba et prætore vidente. *Longol.*

Suos reddiderat] Sic legendum, quomodo habent Codices emendati, non quomodo alii mendosi, *reduxerat*. Licet etiam legere, *redegerat*, idque ex vestigiis antiquæ scripturæ; quomodo interdum loquitur Cæsar. *Lambin.* Loquuntur et ad hunc modum Græci,

ἰδίους κατασκευάζεσθαι.' Herodian. I. Diodor. *Gebhard.*

Sed etiam timorem] Non est nove dictum, ut censet Monstroliensis. Propertius: 'Vulneribus didicit miles habere metum.' *Gebh.*

Obesse plurimum et prodesse] Hinc Timon ille, quem μισάνθρωπον Lucianus singulari libello inducit; Alcibiadem adamabat, quod præsagiret magno illum malo fore aliquando Atheniensibus. Plutarchus. *Schott.*

Aspergebatur etiam infamia] Curt. lib. X. fin. 'Hæc utcunque sunt tradita, eorum quos rumor asperserat, mox potentia exstinxit.' Apulei. lib. VIII. 'Indicio morum tamen improbatus, repulsæ contumelia fuerat aspersus.' In Vatinium: 'Ne qua ex summa tua indignitate labes illius dignitati adspergatur.' *Gebh.*

Quod in domo sua facere mysteria dicebatur] Καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιῆται ἐφ' ὕβρει. Thucyd. Explicatius ista a Plutar. referuntur, quare ejus verba adscribam: 'Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινὰς καὶ μετοίκους προήγαγεν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγὸς, ἄλλων τε ἀγαλμάτων περικοπὰς, καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κατηγοροῦντας. *Longol.* Mysteria, id est, Cereris sacra arcana. Justinus lib. V. criminis hujus mentionem faciens, 'mysteria Cereris initiorum sacra dicit.' Inde Strabo VIII. 'Eleusinæ Cereris templum mysticum' vocat, propter Cereris sacrorum secreta. *Mag.* Duo sacra diversa Cerealia celebrarunt Attici diversis mensibus, sed conjunctis, Ἐλευσίνια ac Θεσμοφόρια. Eleusinia Boëdromione mense agitabantur; Thesmophoria, sequente Pyanepsione. Inde auctores Veteres hæc duo mysteria passim confundunt. *Salmasius.* Τῇ εἰκάδι Βοηδρομιῶνος qui accipiebant mysteria (quod μυεῖσθαι dicitur, Tertullian. dicit *instituere*) vocabantur Μύσται. Quinquennio autem ineunte, eadem εἰκάδι Βοηδρομιῶνος, dicebantur ἐπόπται καὶ ἔφοροι. Alia sunt τριετηρικὰ μυστήρια. Hæc autem μεγάλα dicebantur, ut illa μικρά. Hæc quinquennalia, illa triennalia. Et hæc semper celebrabantur nocte, quæ sequebantur τὴν εἰκάδα Βοηδρομιῶνος, statim post occasum Solis, plenilunio. *Scal.* De his Casaubonus Exercit. XVI. 43. Petit. Comm. ad Leg. Att. lib. I. Jac. Gothefred. Exercit. 2. de Ecclesia, inprimis Meursius pecul. lib. quem Eleusinia inscripsit.

Quod nefas erat more Atheniensium] Immo capitale: de quo vide præter scriptores modo laudatos Bernegg. ad Justin. V. 5. ab hoc crimine purgat eum Isocrates Orat. de Bigis.

CAP. 4. *Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellebatur*] Alii, *hoc crimine in concione ab inimicis compellabatur.* Quam correctionem ingenio Claudii Puteani debitam produxit Lambinus, probavitque P. Danieli. Neque ipse inficior, *compellare* esse κατηγορεῖν, et crimine aliquem appellare. Infra Timoleonte: 'Quin cum fratricidam impiumque detestans compellaret.' Cicer. in Epist. 'Quibuscum parum procederet, ut ulla lege mihi poneret accusatorem, compellari ea lege me voluerunt.' Sed cur veterem scripturam et Latinissimam postferamus? Reposui itaque; *Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellabatur.* Invitus et quasi obtorto collo ab adversariis Thessalo Cimonis filio et Androcle, trahebatur ad dicendam caussam. *Gebhard.* Gifan. cod. et Longol. *in contentione compellabatur.* Id est, forensi in lite appellabatur. *Schott.*

Ut, si quid de se agi] Lege Thucyd. Plutarch. Xenophont. et Isocratem περὶ ζεύγους.

Invidiæ crimine] Ultrajectin. *invidia criminis.* Schott. Non dixit *invidioso crimine,* sed *invidiæ crimine:* quasi Alcibiades nullam aliam ob culpam in contentione compellaretur, aut in judicium vocaretur, quam quod

invidia laboraret. *Lambin.* Pertinent huc verba Diodori lib. XIII. Τούτων δὲ πραττομένων, &c. Etiam Sycophantas magnis præpositis præmiis ad eam rem invitarunt, ut idem paullo ante libri initio prodidit. *Gebh.*

Quiescendum in præsenti] *In præsentia* Magius edidit. Venit aliquando in mentem, rescribendum videri, *in præsens rati.* Schott. Ἐθέλοντος δὲ τό τε κρίνεσθαι παραχρῆμα, &c. Xenophon Ἑλλ. lib. I.

Quia nocere se ei non posse] Interpolatio Lambini. Vetus librorum scriptura: *Quia nocere ei non posse.* Quoniam Gifanii Codex *ei* quoque omittit, malim: *Quia nocere non posse intelligebant.* Gebhard.

Quo exisset, ut sic absentem aggrederentur] Editio Parisiensis, *Quo si exisset, ut absentem.* Keuchen. Cod. Leid. *Quo si ex. abs. aggr.* Lego, *Quo si exisset, ut absentem aggrederentur.* Hoc est, quo tam longe recessisset Athenis ut tueri se non posset. Neque enim statim atque urbe exisset, 'sed postquam in Siciliam eum pervenisse crediderunt,' reum fecerunt, ut mox sequitur.

Nam postquam in Siciliam] Justinus lib. V. 1. 'Dum Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius quam felicius gerunt, interim concitor et dux ejus Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris initiorum sacra, nullo magis quam silentio solemnia, enuntiavisse.' Quo crimine purgat ipsum Isocrates, in Oratione περὶ ζεύγους.

Non parere noluit] Perperam alii *voluit.* Præter Plutarchum et Diodorum stabilit hanc lectionem Polyæn. I. Ἀλκιβιάδης ἀπὸ Σικελίας ἀναχθεὶς ἐπὶ τὴν κρίσιν τῶν περὶ τῶν Ἑρμῶν καὶ τῶν μυστηρίων. *Gebhard.*

In triremem] Alii legunt heic *trierem*, quod Græcum τριήρης. Polyæn. στρογγύλης νεὼς ἐπιβάς. Alii nave Salaminia reduci jussum esse Alcibiadem tradiderunt. Scholia in Aristophan. Aves; Ἀθηναῖοι γὰρ πέμπουσι τὴν Σαλαμινίαν Ἀλκιβιάδην μεταστελλόμενοι ἐπὶ κρίσει τῆς τῶν μυστηρίων ἐκμιμήσεως. Et superius addiderunt διὰ τὴν περικοπὴν τῶν Ἑρμῶν. Quæ fuerit autem Salaminia navis, paucis est explicandum. Habebant Athenienses duas in parato naves, quarum quæ Salaminia nominabatur, adhibebatur ad adducendos eos, qui in jus erant vocati, extraque urbem rebus præerant: altera vero, Πάραλος dicta, serviebat sacrificiis. Vide Scholiastem eundem in Ὄρνιθας et Ranas. Unde et hæc sacra navis appellatur. In Comici Acharnenses: Καὶ ἱερὰ ναῦς τῶν Ἀθηναίων Πάραλος καλεῖται. Inde intelligendus Polyænus in Lysandro: Ὅτι μὴ μιᾷ Πάραλος ἔφυγεν Ἀθήναζε μόνη τῆς ἥττης ἄγγελος· alibi vocat ναῦς sive τριήρεις δημοσίας ταχυναυτούσας, item ὑπηρέτιδας, hoc est, ἐπὶ τὰς τῆς πόλεως χρείας πεμπομένας. Restat, ut quæram, an eadem, vel alia navi restitutos civitati arcessierint? Quandoquidem Justinus XIII. 5. 'Ob quod factum, missa ab Atheniensibus obviam nave, ab exilio revocatur' Demosthenes. Ut eandem in revocando adhibuisse eos credam, multa persuadent, quæ alibi promam. *Gebhard.* Vide Thucydidem VI. et Diodor. Siculum lib. XIII. Biblioth. Plutarch. in Pericle et in Lysandro Critolai de ea dictum adfert. Consulendus et Suidas. *Schott.*

Thurios] Ἄχρι μὲν Θουρίου εἵπετο τοῖς μεθήκουσιν, ἐκεῖθεν δὲ δρασμὸν ποιησάμενος εἰς Πελοπόννησον ἐπεραιώθη. Græci, οἱ Θούριοι, ab oppido Thurio, quod inter Crathin et Sybarin amnes situm erat, olim et ipsum Sybaris dictum. Stephanus: Θούριοι πόλις Ἰταλίας, ἡ πρότερον Σύβαρις Thurinos vocat Justinus. *Salmas.*

Impendentem evitare tempestatem] Calamitatem atque infortunium capiti imminens et intentatum. Valer. Max. lib. VI. 5. 'Eaque justitia tota illa tempestas ab utriusque fortunis

et capite depulsa est.' Claudian. de B. Get. 'At vero Italiam quoties circumstetit atrox Tempestas, ipsumque caput læsura pependit.' Tacit. Ann. lib. XI. 31. Curtius lib. X. 34. 'Quantam tempestatem subita serenitate discussit.' Paterc. II. 27. *Gebh.*

Clam se a custodibus subduxit] Ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος, καὶ ἀποβὰς τῆς τριήρους, ἔκρυψεν ἑαυτὸν, καὶ διέφυγε τοὺς ζητοῦντας. Plut.

Elidem] Justinus: 'Tacitus in exilium Elidem profectus est.' Thucydides: Ἐπεραιώθη εἰς Πελοπόννησον. Diodorus: ἐκ τῆς Ἰταλίας διαπλεύσας ἐπὶ Πελοπόννησον, ἔφυγεν εἰς Σπάρτην. Elis autem Peloponnesi regio. Vide Ptolemæum et alios.

Thebas] Bœotiæ oppidum. Nomen ἀπὸ τῆς Θεύσεως. Vel a Syrorum תבה *theba.* Vel Hebræorum טוב. Nugantur Grammatici, qui a *Thebe* Asopi filia ducunt Etymologiam. De qua vide Fungerum, Casaubonum, et alios.

Se capitis damnatum] Thucydid. Θάνατον κατέγνωσαν αὐτοῦ τε, καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ. Diodorus: Δίκην ἐρήμην κατεδίκασαν θανάτου. *Lambinus.* Quod cum nunciatum illi esset; 'Dabimus,' inquit, 'ipsum, ut vivum, me non mortuum esse, experiantur Athenienses;' et Lacedæmone receptus, Decelicum bellum a Decelia urbe sic dictum excitavit in Athenienses. Plutarchus in Alcib. Ælian. XIII. 38. *Schott.* Simile quicquam de Hannibale, apud Livium.

Eumolpidas sacerdotes a populo coactos] Aldus et Lambinus constanter, *Eumolpidas et Cerycas.* Quæ lectio a Græcis orta, quam in emendando Nepote alteruter produxit ex verbis Plutarchi: ἐψηφίσαντο δὲ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, καὶ τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι πάλιν Εὐμολπίδας καὶ κήρυκας. Lege Thucyd. VIII. Isocrat. Panegyr. et Suidam in Εὐμολπίδαι. Scripti, *Olympidas,* sacerdotes exhibent: unde alii Codices, *Olympiadas,* et alii *Olympiade.* Savaro. Quidam *Molpades* legunt, sed manifesto errore. *Longol.* De Cerycis lege, quæ ad Athenæi librum XIV. 23. notavit Magnus Casaubonus.

Devoverent] Diras imprecarentur, atque execrarentur. Mox enim 'resecrationem' dixit pro dirarum solutione. 'Devotionis' voce utitur et Sallustius in Catil. Conjur. et disertius Plutar. in vita Crassi de Atteio Trib. Pl. legendus Torrentius ad Horat. in Epod. V. ad illud, 'Diris agam vos.' *Schott.* Aqua et igni interdicerent, sive, ut vulgo loquuntur, excommunicarent. *Cassaneus. Lambinus.* Glossæ *devotiones* interpretantur ἐπῳδάς. Qui alium devovent, diris eum et imprecationibus defigunt ac devinciunt. Quod et 'obsecrare' dicebant: cujus contrarium 'resecrare;' quod est, solvere obsecratione, ac devotione liberare. 'Vota' apud Virgilium, pro devotionibus Magicis. Ἀναθεματίζειν in Sacra Scriptura idem volunt significare, quod Patres 'anathematum vinculis innodare et constringere' sæpe dicunt. *Salmas.*

In pila lapidea] Hoc fere solebat fieri in damnatos, et infamia notatos. Itaque στηλίτης, infamia publice notatus; et στηλιτευθῆναι dicebantur, quorum bona erant publicata. *Lambin. Boeclerus.* Infra, non unam, sed plures fuisse pilas demonstrat, in quibus execratio esset incisa. *Mag.* Nec solum damnationes capitales et proscriptiones, sed etiam mulctæ a Græcis irrogatæ pilis incidebantur. Diodorus XVI. Ὁ δὲ Φιλόμηλος ἐπαρθεὶς τῇ νίκῃ de Locris parta τὰς τῶν Ἀμφικτυόνων ἀποφάσεις ἔκ τε τῶν στηλῶν ἐξέκοψε, καὶ τὰ περὶ τῶν καταδίκων γράμματα. *Gebhard.*

Lacedæmonem demigravit] Plutarchus in Alcibiad. Diodor. XIII. Polyæn. I. Strat. Oros. II. 14. Justin. V.

Ibi ut ipse prædicare consueverat] Exstat popularis concio hac de re apud Thucydidem. *Longol.*

Non adversus patriam] Immo Lacedæmonios impulit, Atheniensibus adverso prælio turbatis, ultro bellum inferre (Justin. v. 1.) qui non magis Athenis ipsis quam civibus earum parcebant. Sic injuriam sibi, uti patebat, illatam alienis armis, suoque ductu vindicatum ivit. *Loccen.*

Deceliam in Attica munierunt] Nam eo pacto Atheniensibus reditus cum e regione tum ex argentifodinis intercipiebant. Polyæn. lib. I. *Δεκέλειαν αὐτοῖς ἐπιτειχίσαι οὐκ ἂν ἔτι σχόντων, οὔτε τὰς ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους, οὔτε τὰς ἀπὸ τῶν ἀργυρίων.* Enarrator Aristoph. *Φοβηθεὶς Ἀλκιβιάδης μεταχωρεῖ πρὸς Λακεδαιμονίους, οὓς καὶ πείθει Ἀθηναίοις ἐπιτειχίζειν Δεκέλειαν· ἡ δὲ Δεκέλεια χώρα ἐν Ἀττικῇ, ἧς τειχισθείσης μέγας ὁ κίνδυνος Ἀθηναίοις μὴ δυναμένοις ἐξελθεῖν. Gebhard.* Lege præter alios Isocratem in Orat. de Pace; Plutarchus tradit Alcibiadem statim, ut Lacedæmona venit, tria effecisse: primum, ut Spartani Syracusanis auxiliarentur. Alterum, ut bellum inde in Athenienses transferrent. Tertium, quod omnium gloriosissimum, ut Deceliam munirent, perpetuoque præsidio illic posito, obsidione Athenas tenerent.

Averterunt] Cicero pro Sextio: 'Qui mentem optimi viri fictis terroribus a defensione meæ salutis averterant.'

CAP. 5. *Nam quum acerrimi*] Alias odii et timoris causas vide apud Plutarch. et Thucyd. VIII. Adde Justinum v. 2.

Itaque tempus ejus interficiendi] *Ἴσχυσαν οὖν, καὶ διεπράξαντο τοὺς οἴκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς Ἰωνίαν, ὅπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν.* Plut. *Tempus*] Occasionem et opportunitatem. Annibal. 'Tempore dato adiit ad regem.' Infra hac ipsa vita: 'Tempus rei gerendæ non dimisit.'

Erat enim ea sagacitate] Aliter Justin. qui per uxorem Agidis regis, quam adulterio cognoverat, id eum rescivisse ait.

Tissaphernem, Præfectum regis Darii] *Τισσαφέρνῃ τοῦ βασιλέως σατράπῃ δοὺς ἑαυτόν.* Plut. Vid. Bernegg. notas ad Justin. v. 2.

Cujus quum in intimam amicitiam pervenisset] Morum similitudo sc. eos conjunxit: itaque (ut narrat Plutarchus) *Εὐθὺς ἦν παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος.* Nam cum Tissaphernes esset malitiosus et rerum improbarum amori deditus, mores Alcibiadis versatiles, et varios et inæquabiles, et singularem ingenii solertiam admirabatur. *Lambin.* Adde Justin. v. 2.

Opes senescere] Minui ac debilitari. Diod. dixit *τὰ τῶν Ἀθηναίων πράγματα πεσόντα.* Cicero dixit 'laudem senescentem,' quæ decrescat vel obsolescat de Orat. 'Laudem alicujus jam prope senescentem ab oblivione hominum revocare.' Liv. lib. XXXV. 'ut cunctando senescerent consilia.' *Gebhard.* Vide Thucyd. VII. et VIII.

Cum Pisandro prætore] *Πεισάνδρος* Diodoro XIV. est *περιάρχος*, ut alii notarunt, mendose. *Bongars.*

Ab hoc destitutus] Immo a Pisandro adjutum, auctor est Thucydides. Placet itaque germana Codicis nostri lectio: *Adhoc destitutus;* pro, præterea ab amicis desertus. *Adhoc* enim pro adhuc usurpasse veteres, ad Aurel. Victorem notabamus, et ad Lucret. Gifanius. *Schott.* Vocula hac in eo significatu non semel utitur Tacit. Ann. I. 6. 'Multi adhoc numeri e Germania.' Ann. lib. XII. 20. 'Suscipi bellum avio itinere, importuoso mari: adhoc reges feroces.' *Gebhard.*

Per Thrasybulum Lyci filium] *Lycei* diserte membranæ omnes. Qui Diodoro ac Thucydidi *Στειριεὺς* est. *Schott.* Homo juxta Plutarchum *μεγαλοφωνότατος.*

Lyci filium] Excerpta *Lycei, ἀρχαϊκῶς.* Et sic in optimis Mss. Nam *Lycei* pro *Lyci* dictum *διαλύσει* vete-

ribus frequenti; ut *captivei*, *amicei*, et similia. *Keuchen.*

Suffragante Theramene] Agnonis filio. Thucyd. Καὶ γὰρ ὁ τῆς πολιτείας ἀφηγούμενος Θηραμένης, ἀνὴρ, εἰ καί τις ἄλλος, δόξας εἶναι συνετὸς, τῷ δήμῳ συνεβούλευσε κατάγειν τὸν Ἀλκιβιάδην. Diodor. lib. XIII.

Plebiscito] Ita noster Codex, et post Longolium Lambinus. Gifanii tamen schedæ, et Ultrajectina Editio, *populiscito*, quod rarius est. Ut et infra in Epaminonda: 'populiscito non paruit;' atque in Phocione scriptus liber et Ultraject. *Schottus.*

Parique absens imperio præficitur] Membranæ nostræ integre, *parique abiens imperio reficitur.* Idem.

Tanta commutatio rerum facta est] De qua vide Isocratem περὶ ζεύγους, et Diodorum lib. XIV. μετὰ δέ τινα χρόνον τυχὼν τῆς καθόδου καὶ δυνάμεως ἡγησάμενος, πολλαῖς μὲν μάχαις ἐνίκησε Λακεδαιμονίους, καὶ τελέως τὰ τῶν Ἀθηναίων πράγματα πεσόντα πάλιν ἤγειρεν. Mutato autem duce mutari fortunam quoque in utramque partem observandum est. Claudian. in Eutrop. lib. II. 515. 'Cum duce mutatæ vires: Byzantia robur Fregit luxuries Ancyranique triumphi.' In pejorem Polyæn. lib. V. τούτων πραχθέντων οἱ Καρχηδόνιοι στρατηγοῖς ἄλλοις χρησάμενοι, καὶ πολλάκις ἡττώμενοι, καὶ ἁλῶναι κινδυνεύοντες. In meliorem ibid. quæ verba huc proprie respiciunt: καὶ οἱ Καρχηδόνιοι πάντες πειθαρχοῦντες τῷ Γέσκωνι διετέλεσαν, ὡς ἀγαθῷ στρατηγῷ, καὶ αὐτίκα μεταβολὴ τῆς τοῦ πολέμου νίκης ἐγένετο νικῶντος τοῦ Γέσκωνος ἐν ταῖς μάχαις διὰ τὴν τῶν ἀρχομένων εὔνοιαν καὶ προθυμίαν. Locum infra Hamilc. sed extremo, vide ipse. *Tanta commutatio rerum*] Cæsar Civil. lib. III. 68. 'Sed fortuna, quæ plurimum potest, cum in reliquis rebus, tum præcipue in bello, parvis momentis magnas rerum commutationes effecit.' Idem Comm. lib. VI. 12. 'Adventu Cæsaris facta commutatione rerum:' μεταβαλόντων τῶν πραγμάτων. Attius Bruto: 'Nam id, quod de Sole ostentum est tibi, Populo commutationem rerum portendit fore.' Infra Dione: 'has tam prosperas res secuta est subita commutatio.' Cicero: 'O miseram et in brevi tam celerem Reip. commutationem!'

Pacem peterent] Post pugnam scilicet navalem ad Cyzicum pugnatam, in qua Mindarus Lacedæmoniorum imperator pugnans ab Alcibiade interficitur; ut tradunt Xenophon lib. I. de rebus Græciæ, Diodorus lib. XIII. Plutarchus in Alcibiad. Polyæn. I. Strat. *Lambin.*

In quibus ducentas naves] Ἦγον γὰρ τῶν ἠλωκυιῶν νεῶν οὐκ ἐλάττους διακοσίων. Diodor.

Quarum expugnaverant complures] Cod. P. Dan. *quarum expugnarant quamplures.* Lege *quas.* P. Daniel.

In his Byzantium] Diodorus Siculus eodem libro tradit, proditione a quibusdam Byzantiis facta, Byzantium ab Alcibiade noctu scalis ad murum admotis esse captum. Plutarchus cum Diodoro congruens, unum ex proditoribus Anaxilaum Byzantium nominat. Xenophon Ἑλλ. α. hos proditores enumerat, Cydonem, Aristonem, Anaxicratem, Lycurgum, Anaxilaum: qui postremus, Lacedæmone postea proditionis accusatus, dixit, se, qui Byzantius, non Lacedæmonius esset, non urbem prodidisse, sed uxorem et libros fame pereuntes servasse, quod omne frumentum Clearchus Lacedæmonius suis militibus daret; et ita absolutus est. *Lambin.*

Clementia] Nam et Byzantiis urbem reddiderunt in societatem receptis, et in Lacedæmonios, qui ad aras confugerant, non sævierunt, sed Athenas miserunt; ut de illis suo arbitrio populus statueret. *Idem.* Atheniensium in victos clementiam prædicat Diodorus XIII. Suadet idem M. Tullius Offic. lib. I. de belli gerendi

ratione. *Schott.* Fortissimus hic subruendorum hostium aries, moderatio in victoria, et clementia in victos. Curt. XI. 4. 'Alexander, quanquam belli auctoribus jure poterat irasci, tamen omnibus venia data, et obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen, quos cum e muris cognovissent, utpote gentis ejusdem, in colloquium vocaverunt. Illi clementiam regis, simulque vim commemorando ad deditionem eos compulere.' P. Syrus, 'Perpetuo vincit qui utitur clementia.' Vide Curt. lib. VII. 60. lib. VIII. 41. Diodor. lib. XV. *Gebh.*

Ita præda onusti] Alii Codices habent, *inde.* Mag. Diodorus Siculus: 'Adducebant [versio est Lambiniana] naves non pauciores ducentis, virorum captivorum et manubiarum magnam vim et copiam. Habebant autem naves suas armis et coronis aureis, et hostium spoliis ac manubiis, et aliis rebus omnibus diligenter exornatas.'

CAP. 6. *His quum obviam universa civitas*] Hunc gloriosissimum ejus in patriam reditum describit Xenophon Ἑλλ. I. Justinus V. 4. Nam 'ad hunc redeuntis exercitus triumphum, effusa omnis multitudo obviam procedit: et universos quidem milites, præcipue tamen Alcibiadem, mirantur: in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit; hunc quasi de cœlo missum, et ut ipsam victoriam contuentur: laudant quæ pro patria, nec minus admirantur, quæ exul contra gesserit; excusantes ipsi, iratum provocatumque fecisse.' Plut. in ejus vita. *Longol. Mag.*

Universa civitas] Venuste dictum: Quomodo in eadem narratione Justin. Et sic Græci πόλιν adhibent. Theod. Prodromus: ἥ γε μὲν πόλις, Ἐπεὶ τὸ ξυμβὰν καὶ τελούμενον μάθοι, Ἐξῄεσαν ξύγκλυδες ἐκ τῶν δωμάτων. Apud Athenæum Posidon. V. Deipnos. Καὶ σχεδὸν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν ἐκδοχὴν αὐτῷ ἐξεκέχυτο. Chrysostom. homil. de Babyla: Καὶ γάρ ποτε, ἡνίκα ἀπὸ τῆς Δάφνης ἐπανῄει, πᾶσα μὲν ἡμῖν ἡ πόλις εἰς τὴν ὁδὸν ἐξεχύθη. *Keuch.*

Ad ejus triremem] Vide Diodor. et Plutarchum.

Siciliæ amissum] Sic Aldus: *admissum* tamen Magius edit, quomodo et in nostris schedis scriptum erat. Gifanius vero Conjectaneis Lucretianis *amissum* pro *amissione* tuetur, et clarissimus Gronovius Observ. III. 21. ut Poëta ille adhibet *emissum, conjectum, refutatum,* pro emissione, &c. *Schott.* Talia sunt illa apud M. Tullium; *judicatus,* pro judicatio; *comperendinatus,* pro comperendinatio, &c. *Lambin.*

Nisi Olympiæ victoribus] Unde Poëta Olympiam vocat μητέρα χρυσοστεφάνων ἀέθλων. Raro autem hac donabantur Imperatores ob præclarum facinus, aut res feliciter gestas. De Cyro videndus Xenophon lib. VIII. Emendavit locum Ant. Muretus, et ex aliis Janus Gebhardus. Fuit cum legendum putarem, *nisi Olympia vincentibus.* Cicero ex Ennio: 'Sicut fortis equus spatio qui forte supremo Vicit Olympia.' Magius tentabat, *Et id quod illi nunquam antea usu venerat nisi Olympiæ victori,* contra fidem Vet. lib. *Schott.* *Olympiæ victoribus*] Non attendo Cl. Schotto *Olympia vincentibus* supponenti. Quia sic locutus est Ennius, non continuo ita loqui placet Cornelio nostro. Quod autem Magius, *Et id quod illi nunquam antea usu venerat, nisi Olympiæ victori,* corrigit, recte idem aspernatur, sed mallem additas rationes. Enimvero non negat honoratos fuisse priores Duces coronis: sed nulli præter Alcibiadem in ingressu esse promiscue a vulgo ingestas. Quod Magius ex Plutarcho objicit, Thesei præconem, qui de Thesei adventu et salute nuncium obtulerat, plausu, coronisque

fuisse exceptum, nihil ad Cornelium nostrum; quippe diversi sunt Præco et Prætor sive Imperator; deinde quid seculo fabuloso cum historia? *Gebhard.*

Coronis aureis æneisque] Plutarchus simpliciter ἐστεφάνουν, dicit. *Lambin.* Cur 'æneas' addat, non immerito quæri potest. Nam ut Glauci Homerici væcordia videtur, permutantis χρύσεα χαλκείων, ita ridicula videri potest hæc χρυσέων καὶ χαλκείων permistio. Ego vero non dubito, quin Probi verba corrupta sint; ita, ut ubi est *æneisque*, legendum sit *tæniisque.* Solebant enim fere *tæniæ* cum coronis conjungi. Empedocles: Ταινίαις τε περίστεπτος, στέφεσίν τε θαλείοις. *Muretus* Variar. lib. xv. 7. Certe solebant coronis fere *tæniæ* et *corymbi* addi Thucydidis auctoritate, neque Oleastro solum ut antea Hercules teste Plinio extremo lib. XVI. sed et aurea donari corona Olympionicæ a civibus domum reversi solebant. De his plura Faber lib. II. Agonisticῶν cap. 23. *Schott.* Addi potest Aristides tom. I. Orat. Funebr. in Alexandr. Fuit cum legendum putarem *coronis aureis æneisque statuis:* ductus similitudine loci XVI. 5. Ubi Pelopidam interfectum 'coronis et statuis æneis donaverunt.' Nemo expediit hunc nodum: quem Muretus ferro nequicquam rumpere conatus est, legendo *aureis tæniisque.* Quia tæniæ ferme et corymbi addi coronis soliti. Sed ineptum est cogitare, Historicum brevitatis diligentem prolixum esse voluisse in commemorandis coronarum accessoriis, quæ adesse illis temporibus nemo ignoraret. Quare vulgatam tueor lectionem, explicoque, Alcibiadem a populo duplici coronarum genere, pro facultatibus cujuslibet, esse donatum; a Divitibus aureis; a Pauperibus æneis. Mihi nihil melius hac vice in mentem venit. Duces autem ob res præclare gestas, aliosque magnos viros ob merita insigniora, coronis aureis affectos fuisse vulgatissimum est. Diodor. lib. XIII. de Dionysio superiore, cum Italiotas præter spem dimisisset incolumes, et sine lytro, ἐπὶ δὲ τούτοις, exsequitur, ἐπαίνου τυχὼν ὑπὸ τῶν εὐπαθόντων χρυσοῖς στεφάνοις ἐτιμήθη, καὶ σχεδὸν τοῦτ' ἔδοξε πράττειν ἐν τῷ ζῆν κάλλιστον. Curt. lib. IV. 44. 'Iisdem fere diebus solemne erat ludicrum Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporaria ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro salute ac libertate Græciæ gestas, coronam auream donum victoriæ ferrent.' Vide Aristophanem Avibus p. 600. G. Nec viri solum, sed et fœminæ iisdem donis oneratæ. Diodor. lib. XI. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῆς σωτηρίας παραδόξως τετευχότες ταῦτά τε δώσειν προσεδέξαντο καὶ στέφανον χρυσοῦν τῇ γυναικὶ τοῦ Γέλωνος Δαμαρέτῃ προσωμολόγησαν. *Gebhard.*

Ille lacrymans] Gaudio et recordatione præteritorum laborum ac malorum. Plutarchus in Alcibiade: Πολὺ δὲ καὶ δάκρυον τῷ χαίροντι τῆς πόλεως ἀνεκέκρατο, καὶ μνήμη πρὸς τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων. Ex quibus verbis intelligimus, non Alcibiadem, sed populum gaudio lacrymasse. *Lambin.* An autem et quatenus ex ingenti gaudio lacrymæ promanare possint, lis est inter auctores. Multa passim exempla ex antiquitate suppetunt. De Trajano Plinius, de Augusto Suetonius consentiunt. Lege tamen quæ de ejusmodi lacrymis disputat Philo Judæus in libro περὶ ἀποικίας. *Keuchen.*

Postquam Astu venit] Codex Danielis *Astum.* Vide quæ ad Themistoclem notabamus. Hanc diem, qua Athenas ab exilio remeavit, certissimum et quasi fatalem illi præsignasse exitium, notatum est; quod funesta tunc colerentur sacra, qua templi ornamenta deponere, pavi-

menta tegere, et justitio indicto a negotiis quiescere mos erat. Sicut XV. Julii mœstissima fuit, qua mulieres Athenis jejunium servant, et tum sacra Adonia celebrant. Alex. ab Alex.

Concione advocata] In qua pro se dicens ostendit se nihil impie fecisse, et contra jura omnia e civitate exterminatum esse. Xenophon lib. I.

Quin ejus casum] Sic meliores edunt. Alii *causa*. Schott.

Perinde ac si alius populus] Tacit. Hist. I. 44. 'Alium crederes populum, alium senatum.' Hist. lib. I. 9. 'Postera die tanquam apud alterius civitatis senatum populumque magnificam de se orationem prompsit.' *Gebh.*

Sacrilegii] Ἀσεβείας. Nam non ille res sacras sustulisse, sed sacra violasse, et Hermas circumcidisse ac truncasse arguebatur. Sic enim Probus supra: 'Aspergebatur etiam infamia, quod in domo sua facere mysteria dicebatur.' *Lamb.* Nova significatione sacrilegium vocat mysteria sacrorum prodita. *Longol.* Nullam enim rem sacram furatus est Alcibiades. Sacrilegium vero, quod vocis notatio indicat, sacræ rei furtum significat. Ejusdem pene criminis reus olim fuit Numenius, qui inter Philosophos occultorum curiosior, Eleusina sacra interpretando vulgavit. Auctor Macrobius I. Somn. Scip. cap. 2. *Mag.*

Sacrilegii damnasset] Sacrorum violatorum seu profanatorum. Nam sacrilegus non tantum qui sacras res rapit et compilat; sed quacunque ratione violat, Latinis dicitur. Tibull. Eleg. III. 5. 'Nec nos sacrilegos templis admovimus ignes, Nec cor sollicitant facta nefanda meum.' Quem locum tali correctione deformarat Scaliger: *Nec nos sacrilegi templis admovimus ergo.* Florus lib. II. 17. 'Non prius signa convertit, quam cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et horrore, deprehendit.' *Gebhard.*

Restituta ergo huic sunt publice bona] Διόπερ αὐτῷ τήν τε οὐσίαν ἀπέδωκαν, ἣν ἐδήμευσαν. *Diod.* Vox οὐσία proprie notat substantiam, bona, facultates, ὕπαρξιν. Lexicon Græco-Latinum vetus, οὐσία, *patrimonium, substantia, res familiaris.* Keuchen.

Iidemque illi Eumolpidæ Sacerdotes] Aldina hæc lectio, quæ immensum quantum Lambino adblanditur. Scripti heic, ut supra, *Olympidæ*, integris literis. De Eumolpidis Arnobius adversus gentes lib. V. 'Gregis lanitii (custos) Eumolpus, a quo gens et fluit Eumolpidarum et ducitur clarum illud apud Cecropios nomen, et qui postea floruerunt caduceatores, Hierophantæ, atque præcones.' Adi Hesychium in voce Εὐμολπίδαι. *Schott.*

Resecrare] Restituere, quem prius execrabilem arcebant, ut magno scelere impiatum. Execrabiles enim erant, quicunque a sacris arcebantur: quales ἐναγεῖς apud Græcos, qui εἴργοντο χερνίβων, σπονδῶν, κρατήρων, ἀγορᾶς, et qui diris publice devovebantur, κατάρατοι. In editionibus et Longoliana legitur: *rursus tesacrare*, quod corruptum fortassis ex *desacrare*, vel *resacrare*, ut videtur. Retineo germanam scripturam, quæ est, rursus resecrare, vel resacrare. 'Rursus' autem 'resecrare' dixit, ut 'reverti rursus' apud Suetonium et alios. Quæ licet speciem habeant βαττολογίας, atque ἐκ παραλλήλου dicantur; usitatissima tamen sunt. Ita alibi: 'ergo igitur:' πάλιν αὖ, ὕστερον αὖθις, et sexcenta apud Classicos. *Keuchen.* Vide de voce hac Turneb. Advers. lib. XVIII. 25. et lib. XXIX. 36. item Pithæum subseciv. lib. I. 1.

Pilæque illæ] Diodorus dicit non *pilas* in mare præcipites actas, sed δίκας, sententias et lites: ἔπειτα δὲ τὰς δίκας κατεπόντισαν. *Lambin.*

CAP. 7. *Minus fuit diuturna*] Scripti, *non nimis fuit diuturna.*

Totaque respublica domi bellique tra-

dita] Τὸ δὲ τελευταῖον αὐτὸν στρατηγὸν καταστήσαντες αὐτοκράτορα, καὶ κατὰ γῆν, καὶ κατὰ θάλατταν. Diodor.

Ut duo sibi collegæ] Εἵλετο δὲ καὶ στρατηγοὺς ἑτέρους ἐκεῖνος, οὓς ἤθελεν, Ἀδείμαντον καὶ Θρασύβουλον. Idem.

Classe in Asiam profectus] Fuit hæc centum navium. Justin. lib. v. et Plutarch. in vita testatur.

Apud Cymen] Cyme, Cyma, vel Cuma πόλις Αἰολίδος πρὸ τῆς Λέσβου. Vide Steph. et alios. Nonnulli corrupte *Symen* legunt. Quæ insula est Cariæ vicina apud Strab. xiv. De Cyme facit mentionem Plinius lib. v. 30. et in Troade cum Myrrhina locat. Meminit etiam Eusebius, qui hanc Asiæ urbem a Christo nato cvii. terræ motu eversam dicit. *Magius.* Paullo aliter Diod. et Xenophon, qui non ad Cymen, sed prope Notium Ioniæ urbem pugnatum, culpaque Antiochi gubernatoris cladem acceptam scribunt; ad Cymen vero in eo peccatum ab Alcibiade, quod vel capere non potuerit, aut cum esset urbs sociorum, eam oppugnarit.

Minus ex sententia] Culpa Antiochi gubernatoris, quem vetuerat Alcibiades se absente prælio decertare. Xenoph. ἐπιστείλας μὴ ἐπιπλεῖν ἐπὶ τὰς Λυσάνδρου ναῦς. *Lambin.* Sic Diodorus et Plutarchus.

In invidiam] Οἱ δ' ἐν οἴκῳ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἠγγέλθη ἡ ναυμαχία, χαλεπῶς εἶχον τῷ Ἀλκιβιάδῃ. Xenoph.

Nihil enim eum non efficere] Οἰόμενοι δι' ἀμέλειάν τε καὶ ἀκράτειαν ἀπολωλεκέναι τὰς ναῦς. Idem.

Negligenter aut malitiose] Illud proprie culpæ, hoc doli est. Ræbard. ad lib. xxii. de Reg. Juris hæc auctoris verba minus accurate distinguit. Sed inspici dignus Rittershusius in istam legem Protheor. cap. 4. et cap. 5. Vid. præterea Justin. v. 5.

Corruptum a Rege] Aut ab ejus Satrape Pharnabazo, in cujus amicitiam, ut arguebant ejus inimici, fuerat receptus. *Diodor.*

Nimiam opinionem ingenii] Vide Plutarchum.

Ne secunda fortuna, opibusque magnis elatus] Divitiæ animum inflant, et majora appetendi cupidinem inferunt. Habere enim se sciunt facultates, quibus omnia sibi prona reddere posse existimant, atque indignum ducunt, cum pecunia et copia rerum emineant, non eminere simul honore atque imperio. Vide Diodor. Sicul. lib. xvi. de Timophane Timoleontis fratre. Cæsar de bello Gallico lib. i. c. 2. 'Apud Helvetios longe nobilissimus et ditissimus Orgetorix, M. Messala et M. Pisone Coss. regnandi cupiditate inductus conjurationem nobilitatis fecit.' Æque clare lib. ii. cap. 1. f. 'Ab nonnullis etiam, quod in Gallia a potentioribus atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, regna occupabantur.' *Gebhard.*

Tyrannidem concupisceret] Extat narrationis obliquæ tale in Sopatro Rhetore exemplum, interprete Joan. Nunnesio Valent. lib. iii. Instit. Rhet. ex Hermogene: 'Alcibiades,' inquit, 'post ea quæ Cyzici acciderant, cum satellites, qui eum custodirent, petiisset, accusatur tyrannidis.' *Schottus.*

Et alium in ejus locum] Cononem suffitum ait Justin. v. 5. et 6. Oros. ii. Græci adjungunt novem alios: Διομέδοντα, Λέοντα, Περικλέα, Ἐρασινίδην, Ἀριστοκράτην, Ἀρχέστρατον, Πρωτόμαχον, Θράσυλον, Ἀριστογένην. Xenoph. Diod. Plut.

Domum reverti noluit] Αὐτὸς αὐτοῦ κατέγνω φυγήν.

Et se Perinthum contulit] Emendatio Longoliana, qua Lambinus cum Savarone acquiescunt. Libri variant. Cod. P. Danielis *Pactya* legit. Savaronis *Petye.* Puteani *patere pactis.* Venet. Aldin. *Pataram.* Magius *Patras.* Ortelius ex Ptolemæo et Plutarcho *Pactyam.* Sed Codex vetus

Longolii *Parinthum* exhibet, unde *Perinthum* postea factum. Ait Plutarchus confestim illum in Thraciam migrasse, quare *Patara* civitas Lyciæ mihi suspecta. Sic Longol. et Lamb. Ergo *Perinthum* emendandum, quæ urbs Thraciæ ad Propontidem, Heraclea etiam nuncupata; Plin. XLIII. 11. Ptolem. III. Steph. de Urbibus; a qua non longe abest *Biza* vel *Bizia*, ut hic male legunt, arx Thraciæ amplissima, Terei regis quondam castellum. *Mag.*

Bornos, Byziam, Macrontichos] Ego hoc modo lego: *Bornos, Bysanthen*, et *Macrontithos*, ex Ptolemæi Thraciæ descriptione, et Plutarchi Alcibiade. *Ortelius.* Vulgo *Bornos, Byziam, Themeonticos.* Male. Legendum, *Bornos, Bysanthen, Neontichos.* Βισάνθη oppidulum hoc loco Ptolemæo. Νέον τεῖχος, Scylaci. *Voss.*

Manuque collecta, primus Græciæ in Thraciam introiit] Sic Lambinus emendavit. Scripti tamen Codices: *manu conjecta primus Græciæ civitatis, &c.* Quod nescio cur Lambinus repudiarit. Sallustius enim ita loquitur non raro. Quidam vero *Græcæ civitatis*, quod minus probo. *Schott.* Plutarch. 'Suis,' inquit, 'navibus ac militibus, qui in fortuna rerum suarum vestigia sequebantur, collectis in Thraciam navigavit.'

Cum quibusdam regibus Thraciæ] Cum Medoco et Seuthe. Diodor. lib. XIII. Καὶ λέγοντος ὅτι Μήδοκος καὶ Σεύθης, οἱ Θρᾳκῶν βασιλεῖς, εἰσὶν αὐτῷ φίλοι. *Lambin.*

Neque tamen a charitate patriæ] Quæ una omneis omnium caritates complexa est. Diodorus eodem libro: 'Cum cuperet,' inquit, 'Alcibiades magnum quiddam e re patriæ efficere, ut populum in antiquam erga se benevolentiam restitueret.' *Idem.*

CAP. 8. *Philocles*] Sic legendum, non, ut habent libri quidam vulgati, *Philodes.* Sic enim Xenophon lib. II. de rebus Græc. πρὸς δὲ τούτῳ εἵλοντο Ἀδείμαντον καὶ τρίτον Φιλοκλέα. *Idem.* Atque eodem modo Φιλοκλέα vocat illum Diodorus, non Φιλοδέα, quod ex conjunctione literarum ortum apud Nepotem.

Neque longe abesset Lysander] Erat enim Lampsaci, quam urbem paullo ante ceperat. Lampsacus autem distat ab Hellesponto, ut ait Xenophon, stadia circiter XV. ubi erat Alcibiades, ut supra cognovimus. *Lamb.* De hac lege, quæ ad Themistoclem notavimus.

Ut bellum quam diutissime duceret] Sic Xenophon, Diodorus, et Plutarchus. *Ducere bellum*, frequens Ciceroni et aliis. Id est, protrahere, proferre. Nepos Datame; 'Authophradates cum bellum duci majore regis calamitate, quam adversariorum videret.' Tacit. XII. Ann. c. 29. Vannus 'castellis se defensare bellumque ducere statuit:' lib. II. Hist. cap. 32. 'Proinde duceret bellum.' Cæsar I. Civ. 61. 'Bellum in hiemem ducere cogitabant.' lib. II. Civ. 18. et 37. 'Castra erant ad bellum ducendum aptissima.' lib. III. Civil. cap. 42. 'Cæsar longius bellum ductum iri existimans.'

Pecunia a Rege suppeditabatur] Cyro Darii filio. Decem enim Daricorum millia Lysandro petenti ut stipendio obolus adjungeretur, Cyrus dederat. Plutarchus in Lysandro. *Magius.* Diodorus summam non exprimit, sed ait illum χρήματα πολλὰ πρὸς τὰς τῶν στρατιωτῶν διαφορὰς a Cyro accepisse. lib. XIII.

Atheniensibus exhaustis] Diodor. Οὐ δυνάμενοι τὸν πλείω χρόνον ἐκεῖ διατρίβειν, καὶ διατρέφειν τὰς δυνάμεις, id est, *cum diutius non possent illic commorari et alere suas copias.* Idem paullo post: Τό τε στρατόπεδον σιτοδεία κατεῖχε. *Lambin.*

Nihil erat super] Anastrophe; pro *nihil supererat.*

Præsente vulgo] Παρόντος πλήθους, præsentibus militibus. *Idem.*

Se coacturum Lysandrum] Paullo aliter Plutarch. καὶ τοῖς προπέμπουσι τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου γνωρίμων ἔλεγεν, ὅτι μὴ προπηλακισθεὶς οὕτως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ὀλίγαις ἂν ἡμέραις ἠνάγκασε Λακεδαιμονίους διαναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκοντας, ἢ τὰς ναῦς ἀπολιπεῖν· id est, *Et iis qui eum prosequebantur ab exercitu viris notis dicebat, se, nisi ita contumeliose acceptus esset a prætoribus, paucis diebus coacturum fuisse Lacedæmonios aut classe confligere invitos, aut naveis relinquere.* Et Diod. etiam aliter: διόπερ αὐτοὺς ἠξίου μεταδοῦναι ἑαυτῷ τῆς ἡγεμονίας, ἐπαγγελόμενος αὐτοῖς δυοῖν θάτερα, ἢ ναυμαχεῖν τοὺς πολεμίους ἀναγκάσειν, ἢ πεζῇ μετὰ Θρᾳκῶν πρὸς αὐτοὺς διαγωνιεῖσθαι: id est, *Quapropter postulabat, ut se in societatem et communionem imperii reciperent, promittens eis duorum alterum, se aut coacturum hosteis classe decertare, aut terra Thracibus sibi adjunctis cum illis conflicturum.*

Lacedæmonios eo nolle confligere classe] Præponunt alii *respondent*, putantes hoc, quod sequitur, esse responsionem Atheniensium, quibuscum egerat Alcibiades de communicando secum imperio. Quod contra contextum, et Historiæ fidem.

Seuthem] Vel *Seuthen*. Quod Græcum est. *Keuchen.* Nonnulla exemplaria *Seucem* habent, alia *Scotym.* Mag. Lamb, Plutarchus ait, existimatum fuisse a nonnullis, Alcibiadem, quæ præfectis exercitus Atheniensium pollicitus erat, præstare, et ipsis adjumentum afferre potuisse; si Thracum tumultuariam manum, quam in armis paratam habebat, terrestri itinere in Lacedæmonios convertisset. *Magius.*

Regem Thracum deducere] Ultrajectinus *inducere:* non male. *Schottus.* Quod esset subdolis artibus promovere. Infra Annibale: 'Si forte Carthaginienses ad bellum Antiochi spe fiduciaque inducere posset.' Tacit. Ann. XII. 9. 'Designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt.' *Gebhard.*

Ut eos terra depelleret] Ms. Boecleri, *Ut eum ex terra depelleret. q. f. n. a. c. conflicturum, a. b. compositurum,* ut ad Lysandrum referatur. Similiter ferme Exc. Dan.

Bellum compondituros] Sic loquitur noster Probus et in Hamilcare et in Annibale. Sic et Pollio ad Cic. x. 'Tanquam nihil pejus timerent, quam ne sine maximo reip. detrimento bellum componeretur.'

Philocles] Xenophon tradit, prætores, et maxime Tydæum ac Menandrum jussisse eum abire: se enim, non illum exercitui præesse. Sic Xenophon: Οἱ δὲ στρατηγοί, μάλιστα δὲ Τυδεὺς καὶ Μένανδρος, ἀπιέναι αὐτὸν ἐκέλευσαν. Plutarchus: Οὐ προσεῖχον οἱ στρατηγοί· Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐκέλευσεν ἀποχωρεῖν. Diodorus: Ταχέως αὐτὸν ἐκέλευσαν ἀπιέναι, καὶ μηκέτι προσεγγίζειν τῷ στρατοπέδῳ. *Lambinus.*

Si quid secundi evenisset] Diodor. lib. XIII. τὰ δὲ ἐπιτεύγματα προσάψειν ἅπαντας Ἀλκιβιάδῃ. *Gebh.*

Contra ea] Sic solet loqui Probus. In præfatione, 'Contra ea, pleraque nostris moribus sunt decora:' ubi vide notas.

Si quid adversi accidisset] Diodor. Τῶν μὲν ἐλαττωμάτων ἑαυτοῖς τὴν μέμψιν ἀκολουθήσειν. Tacit. vita Agric. capite 27. 'Iniquissima hæc bellorum conditio est, prospera omnes sibi vindicant, adversa uni imputantur.' *Gebh.*

Juxta hostes castra habeas nautica] In Annibale: 'Seseque ad sua castra nautica retulerunt.' Livius lib. xxx. 9. 'navalia castra' dixit. Differebant autem hæc castra ab aliis partim in eo, quod semper fierent in littore, partim ideo, quia diversa ratione muniebantur. Eratque muniendi ea ratio duplex, vel a terra, vel a mari. A terra ducebatur fossa cum vallo, ab una parte maris in alteram, forma

ut videtur semicirculari. Ita legimus apud Homerum aliquoties, et apud Polyb. lib. I. 29. Diodorus lib. XI. de Amilcare: 'Quicquid est navium longarum subduxit, profunda ea fossa, ligneoque vallo circumdans.' Τείχει ξυλίνῳ περιέλαβε, ait, quod notandum est. Similia et de Ducibus classis Persicæ tradit. A mari, sive potius in ipso mari, statuebantur ligna præacuta validaque, veluti in portu, et ante ipsa onerariæ, quarum præsidio et castra ipsa tuta esse, et naves secure egredi ac redire possent. Schefferus lib. III. 4. de Militia Navali. Vide Grot. ad l. ult. ff. in Flor. Spars. 'Si a parente quis manum. sit.' *Keuchen.*

Immodestia militum] In Lysandro initio: 'non enim virtute sui exercitus, sed immodestia factum est adversariorum.' *Savaro.* Ἀταξίᾳ, licentia. Sed nascebatur hæc immodestia ex negligentia ducum.

Neque ea res illum fefellit] Sallustius: 'neque ea res me falsum habuit.' Plutarchus pluribus verbis: Ὅτι μέντοι τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἀθηναίων ὀρθῶς συνοῖδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν.

Per speculatores] Qui alii fuerunt ab exploratoribus apud antiquos. Vide Festum et alios, qui notarunt differentiam. Vocis hoc loco primaria appellatio est, pro iis, quos κατόπτας Græci appellabant, a quibus diversi fuerunt satellites isti principales seu λογχοφόροι, qui ab antiquo in legionibus militabant. *Keuchen.*

Vulgum Atheniensium in terram prædatum exisse] Aliis circumstantiis narrat Polyænus lib. I. Ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς οἱ Ἀθηναῖοι τετράκις ἀνήχθησαν ἐφ' ᾧτε ναυμαχεῖν. Λύσανδρος ὁ Λάκων ἀντανήγετο. οἱ μὲν ὧν ἀποπλέουσι γαννύμενοι, παιᾶνας ᾄδοντες· Λύσανδρος δὲ κατόπιν πέμπει δύο τριήρεις. Οἱ τριήραρχοι τοὺς Ἀθηναίους ἐκβάντας ὡς εἶδον, σημεῖον μετέωρον αἴρουσι χαλκῆν ἀσπίδα. Λύσανδρος αὐτίκα ὑπεσήμαινεν ἐπίπλουν. Καὶ οἱ Λάκωνες εἰρεσίᾳ πολλῇ ἐπιπλέουσι. καὶ τοὺς Ἀθηναίους καταλαμβάνουσιν ἄρτι ἐκβάντας, ὧν οἱ μὲν ἀνεπαύοντο, οἱ δὲ ἄλλο τι ἔδρων, γυμνοὶ πάντες. οἱ Λάκωνες ἄφνω προσπεσόντες ὡπλισμένοι γυμνοῖς, συντεταγμένοι ἀσυντάκτοις, ἐνίκησαν. αἱροῦσιν οὖν ἄνδρας αἰχμαλώτους καὶ τὰς τριήρεις ἁπάσας. ὅτι μὴ μία ἡ πάραλος ἔφυγεν Ἀθήναζε, μόνη τῆς ἥττης ἄγγελος. Gebhard. *Vulgum Atheniensium in terram prædatum exisse*] Hoc sincerum est in Excerptis. Longolius tamen edidit, *prædatam exisse.* Ut alibi, 'effusa vulgus.' Et apud Poëtam: 'in vulgum ambiguam;' nisi locus mendosus sit, ut volunt eruditi, queis libere assentior. Sergius in editione secunda Donati: 'Vulgus et neutro et fœminino genere legimus apud Virgilium. In fœminino: In vulgum ambiguam. Neutro: Ignobile vulgus.' Quam tamen Grammatici scripturam mire carpit doctiss. Vossius de Analog. lib. I. Vide Joan. Baptist. Pium in Annotat. posterioribus. *Keuchen.*

Tempus rei gerendæ non dimisit] Senec. de ira III. 21. 'Belli maxima momenta in occasionibus sunt.' Itaque semel oblatæ non negligendæ sunt, quum facili momento mutari possint. *Loccen.*

Delevit] Omnes enim naves in Lysandri potestatem venerunt, novem aut decem exceptis, cum quibus fugit Conon ad Euagoram. Philocles et Adimantus Imperatores vivi capti sunt: quorum prior a Lysandro supplicio affectus est; quod decrevisset Athenis, ut omnibus hostibus, qui in bello caperentur, pollex manus dexteræ præcideretur, quo hastam ferre non possent, remigare possent; quemadmodum narrat Plut. in Lysandro, et Xenoph. II. de rebus Græciæ; quanquam Xenophon, ut tota dextera manus bello captis præcideretur, ab Atheniensibus decretum fuisse scribit. Hic idem Philocles, ut refert Xenophon, Corinthios aliquot et

Andrios bello captos e saxo dejecerat. *Lambin.* Mos iste a barbaris usitatus, ut captivos vario suppliciorum modo afficerent. Curt. v. 5. Flor. III. 4. Vide Zopyri historiam apud Herod. III. et Justin. I.

CAP. 9. *Penitus in Thraciam*] Malim *penitius.* Cicer. quoque conjungit, 'abditum penitus aurum et argentum effodere.' *Schott.* Plutarchus eum in Bithyniam profectum esse tradit; ibique a Thracibus, qui illic erant, compilatum et spoliatum. Bithyniæ autem partem Thraces incolebant. Xenoph. Ἑλλην. lib. III. Ἐλθὼν ὁ Δερκυλλίδας εἰς τὴν Βιθυνίαν Θρᾴκην. *Lambin.* Atque ipsi Thraces Bithyni dicti, postquam in Asiam transfretassent. Lege Herodotum.

Insidias ei fecerunt] Sic loquuntur boni scriptores. Cicer. Procem. actionis primæ in Verrem: 'Istius insidiæ nefariæ, quas uno tempore mihi, vobis, M. Glabrioni Prætori, sociis, exteris nationibus, &c. facere conatur.'

Ipsum capere non potuerunt] Vide sup. 7.

Propter potentiam Lacedæmoniorum] Qui terræ et maris imperium obtinebant. Plutarch. Φοβηθεὶς ἄρχοντας γῆς καὶ θαλάττης Λακεδαιμονίους. *Lambin.* De quorum θαλαττοκρατίᾳ, lege quæ secundum scriptores et tempora notavit ad Polybii lib. I. incomparabilis Casaubonus.

In Asiam] In Phrygiam, in qua erat Pharnabazus; quo adjutore et interprete sperabat fore, ut sibi ad Artaxerxem aditus pateret. *Lambin.* Asia appellatione γενικωτάτῃ multas provincias complectebatur, quæ Asianam diœcesim constituebant vicario subjectam, sed quæ Asia ἰδικωτάτως dicebatur, Proconsulis administrationi subjacebat. Asiana autem diœcesis Asiam illam includebat omnem, quam veteres ἰδίως sic vocarunt, cujus et duas partes fecit Agrippa, citeriorem et ulteriorem. Longe majoribus terminis eam circumscribit Strabo, qui eo nomine intelligi voluit, quicquid intra Ponticum, Hegæum et Cilicium maria concludebatur, ad instar peninsulæ. Duabus his partibus Asiæ nomen proprium factum. Citerior Lydiam, Cariam, Mysiam, Phrygiam, et Hellespontum continebat. Pars superior Pamphyliam, Lycaoniam, Galatiam, Pisidiam, Isauriam, et Ciliciam. Hujus divisionis expressa vestigia reperio in Thracensium provincia et Anatolica infimis imperii temporibus, ut apud Constantinum περὶ θεμάτων legere est. Τῶν Θρᾳκησίων θέμα plane respondet Asiæ citeriori: τὸ ἀνατολικὸν, ulteriori. Hinc utrumque θέμα μικρᾶς Ἀσίας nomine appellatum tradit Constantinus. Utriusque fere θέματος provincias comprehendebat Ἀσιανὴ διοίκησις. *Salmas.*

Grunium] Sic legendum, non ut habent libri quidam vulgati, *Grimium.* Quanquam licet etiam *Grynium* legere, ut est in exemplis Basileensibus, et idem valet. Commemorat hunc locum et Xenoph. Ἑλλ. lib. III. non longe a principio: ἔχοντες, ὁ μὲν Γάμβριον καὶ Παλαιγάμβριον· ὁ δὲ Μυρίναν καὶ Γρύνιον· δῶρον δὲ αὗται αἱ πόλεις ἦσαν παρὰ βασιλῆος. *Lambin.* Athenæus lib. I. Persarum regibus fuisse solenne ait totas civitates donare. *Longol.*

Quinquaginta] Schott. e Mss. et Ed. Ultraj. leg. *Quinquagena.* Quomodo supra, 3. in Ms. Gifanii, Sch. Boecl. erat *Quadringena et sexagena.*

Vectigalis capiebat] Recte, non *habebat*, ut in vulgatis. Cic. contra Rullum, 'Majores nostri non solum id, quod a Campanis ceperant, non imminuerunt.'

Sine Rege Persarum] Artaxerxe. *Lambin. Longol.* Hic enim mortuo tunc Dario Persis imperabat. *Magius.* Vide Justin. VI. cognomento Μνήμων dictus, sive, ut Hieronymus interpretatur, *Recordans.* Drusius, Bernec-

cerus, et alii. Cujus auxilio volebat impotentiores juvari: non tam ut vincerent, quam ne succumberent.

Cyrum fratrem] Cyrum minorem, Darii et Parysatidis filium. *Lamb.* Cui pater moriens civitates, quarum præfectus erat, testamento legavit. Justin. VI. Dictus est Cyrus a flumine Cyro. Strabo XV. A *κύων*, canis. Vilalpand. Cujus ubera suxisse credebatur, quia ejus nutrix dicebatur *Σπακώ*. Herod. Hodie سك Saac, quod Medis canis. Thys. Vel a Cyrus, quod Persis Sol. Plutarch. Ctes. Plethon. Brisson. Unde Græcorum *Κύριος* profluxit, quia Sol credebatur Dominus Universi. Vide Teixeram et Schich. Tarich. Priora indubie falsa sunt. Posterius displicet Scaligero VI. de Emendat. Tempor. Quia sol Persis *Coresed*, *Cores* vero cibus et satietas. Proculdubio nomen illud regium fuit, vel a Sole, vel ab imperio deductum. *Ku* Persis Princeps, unde prima ejus syllaba *Cai*, vel *Cy*. Quid ultima *rus* significet, quæri potest. Nam non est ex Hebræo ראש. *Horn.*

Et bellum clam parare] Justinus: 'Itaque occulte adversus fratrem bellum parabat.'

Lacedæmoniis adjuvantibus] Addit Justinus: 'fuisse memores Atheniensi bello enixe se ejus opera adjutos.' Illorum dux tum erat Clearchus, cui addunt Proxenum Bœotium et Mnemonem Thessalum.

Id si ei aperuisset, magnam se ab eo initurum gratiam videbat] Ms. Boecl. *Id si ap. magnam se init. gr. v.* Illud *ab eo* aberat etiam Mss. Dan. et Leid.

CAP. 10. *Mitteretur*] Quidam legendum putant, *admitteretur*. Lambin.

Eodem tempore Critias] Ille, qui ΠΛΗΜΟΧΟΗ appellatur tyrannus, unus e triginta, quos Lysander Atheniensibus imposuit, sed omnium fere immanissimus et scelestissimus, ut non injuria *ἁπλῶς* Tyrannus nominetur. *Casaubon.*

Cæterique] XXIX. Quorum nomina a Xenophonte numerantur *Ἑλλην.* lib. II.

Certos homines] Sed Plutarchus tradit, non ante adductum esse Lysandrum, ut Alcibiadem de medio tollendum curaret, quam id nominatim ab Ephoris ei mandatum esset: sive quod ingenium viri ad res magnas suscipiendas promptum atque expeditum extimescerent; sive quod Agidi gratiam facere vellent. *Lamb.* Vide Isocrat. Orat. *περὶ ζεύγους.*

Quas ipse Athenis constituisset] Quæ ipso auctore agenteque sunt constitutæ in procuratione reipublicæ scilicet, *ἐκείνου τὴν πολιτείαν ἄγοντος.* *Boecler.*

His Lacon] Inspecti Savaroni libri, *his lætoribus commotus.* Sed exstitit ab ignorantia alterius. Probo aliorum librorum scripturam, *Laco.* Ad eum modum Græca terminant Latini. Hinc Priscianus lib. I. Expellitur N a Græcis in *ων* desinentibus, quum in Latinam transeunt formam, ut Demipho, Simoleo, Draco. Sic Statio Agamemno. Per Laconem intelligit Lysandrum, et ita bis infra vocat Agesilaum. Itaque recte scriptum est in Timotheo: 'A quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset.' Diod. XIII. de Gylippo: *ταῦτα διαλεχθέντος τοῦ Λάκωνος μετέπεσε τὸ πλῆθος, καὶ τὴν Διοκλέους γνώμην ἐκύρησε.* Val. Flaccus Argon. lib. I. 421. 'Taurea vulnifico portat cælataque plumbo Terga Laco.' *Gebh.* Lator tamen, pro tabulario etiam a Suet. dicitur Calig. c. 44.

Huic ergo ren. quæ reg. c. Lac. e. nisi, &c.] Sic Schott. Savaro. Ultraj. Lambinus, *Societatem q. reg. cum Laced. esset stare non posse fæderaque irrita futura.* Schott. *Renunciat*] Id est, vel nuntio vel verbis irritum facere, de quo convenit. Sic Cicer. dixit: 'Renunciare hospitium alicui et domo emigrare.' Et ad Atticum

'renunciare conductionem.' In Verrem, 'Renuntiat Rabonius illam decisionem tutoribus.' *Gebh.*

Sysamithren] Libri quidam, *Susamythrem.* Unde alii, *Susamethrem.* Malo tamen *Susamithrem*, quem ex Plutarcho Pharnabazi patruum fuisse, adducunt Magius et Lambinus. Nomen Persicum est, quo etiam vocatus Nauræ Satrapes apud Curtium lib. VIII. 24.

Bagoam] Libri quidam *Bagæum.* Magius ac Lambinus ex Plutarcho *Magæum* reponunt. Ego sequor hoc loco Schotti judicium, et veteris libri auctoritatem. Diodor. nomina percussorum non exprimit, contentus monuisse ἐπαποστεῖλαι τοὺς ἀνέλοντας κατὰ τὴν ὁδὸν τὸν Ἀλκιβιάδην. *Gebhard.* Sane *Bagoam* legendum: nam non tam est nomen proprium, ut vult Serrarius, quam commune, Persis significans Eunuchum. Suidas βαγῶας· ὄνομα κύριον· ὃς ἦν εὐνοῦχος. Vide Plin. XIII. Ovid. II. Amor. 'Quem penes est Dominam servandi cura Bagoi.' Sic Alexandri M. Eunuchus fuit Bagoas. Curt. X. et Herodis quoque. Joseph. XVII. 3.

Ad Alcibiadem interficiendum] Diodorus lib. XIV. de morte Alcibiadis duplicem affert historiam: unam brevem et nudam: Pharnabazum Darii Satrapen, ut gratiam iniret a Lacedæmoniis, comprehensum Alcibiadem Atheniensium occidisse: Φαρνάβαζος, inquit ille, ὁ Δαρείου Σατράπης, Ἀλκιβιάδην τὸν Ἀθηναῖον συλλαβὼν ἀνεῖλε, χαρίσασθαι βουλόμενος Λακεδαιμονίοις: alteram longiorem et suarum causarum expositione illustratam; cujus auctorem Ephorum scribit, quæ est hujusmodi: Alcibiadem, cum cognovisset Cyrum de inferendo fratri bello cogitare, venisse ad Pharnabazum, ab eoque petivisse, ut sibi omnium primo liceret, eo adjuvante, et aditum ad regem patefaciente, Cyri consilium Regi Artarxerxi enuntiare: Pharnabazum Alcibiadi hoc invidisse, et quod ab Alcibiade acceperat sibi vindicantem, fidos homines ad regem misisse, qui Cyri cogitata ei significarent: Alcibiadem a Pharnabazo repulsam passum, ad Paphlagoniæ Satrapam se contulisse; ut, quod sibi negarat Pharnabazus, ab eo impetraret: Pharnabazum hoc comperto, certos homines; qui eum in itinere interficerent, misisse. *Lambin.*

Vicinitati] Codex vero Burgensis sic habet: *Missi clam in civitatem, in qua tum Alcibiades erat, introëunt: quibus datum negotium, ut eum interficiant.* Sed hæc lectio improbanda. *Magius.* Plutarchus et Diodorus κώμῃ. Sic et M. Tullius usurpavit nomen vicinitatis. *Lamb.* Græci tamen κώμην usurpant pro populis in civitate degentibus. Unde cum Suidas explicasset vicum; addit, τοὺς ἐν τῇ πόλει δήμους κώμας προσαγορεύεσθαι. Hanc vicinitatem Melissam vocatam scribit Athenæus lib. XIII. Quam nomen urbis esse, communiter etiam tradunt Geographi. Vide lubet eundem Suidam et Stephanum. *Keuchen.*

Ferro aggredi] Libri quidam veteres habent, *cum securo aggredi.* Quæ scriptura quomodo ferri possit, aut quid sibi velit, non video; nisi dicamus *securo* positum pro *secure:* ut 'arcano' dicebant veteres pro arcane, et 'tuto' pro tute, et 'manifesto' pro manifeste, et similia. Plutarchus: οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν. *Lamb. Mag.* Ms. Leid. *Illi cum ferro non auderent*, omisso altero verbo. Quam lectionem si admittas, *audere* absolute dictum erit, ut sæpe apud Tacitum. Hist. I. 35. 'Ignavissimus quisque, et in periculo non ausurus.' Hist. II. 25. Eod. lib. cap. 71. 'Ingratus Principi, ut adversus Neronem ausus.' Hist. V. 11. 'Judæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri.'

Noctu ligna contulerunt] Diodor. Νυκτὸς περιθεῖναι ξύλων πλῆθος.

Circa casam eam] Dissentiunt heic

Codices et Commentatores. Alii, *circa domum stramineam.* Lambini hæc lectio: qui etiam conjicit *scenam stramineam,* quia Diodorus: Τοὺς δὲ καταλαβόντας ἔν τινι κώμῃ Φρυγίας κατεσκηνωκότα. Sed Cl. Schottus hanc temeritatem merito castigavit. Savaronis, aliique libri *Samineam.* Folium Sibyllæ. Quoniam in Mss. reperitur *circa Sammeam,* non absurdum est, emendationi Schoppianæ accedere, *circa casam eam.* Schotti conjectura quam non ut certam, sed conferendæ symbolæ ad aliorum acumina excitanda statuit; *circa scanduleam,* vel *circa scamillum,* quo quiescebat, ejus est pretii, quo eam ipse auctor venditavit. *Gebhard.* Vide Boeclerum. Lege *circa domum Sanisenam.* Sanisene appellatur tractus in confinio Phrygiæ et Galatiæ. *Vossius.* Notis ad Justin. v. 8. Paulus Ligius bonæ spei juvenis sic emendandum contextum putabat: *circa stramineam casam.* Verisimile enim ipsi videbatur, domum illam fuisse stramineam, cum ligna non ad ostium solum, sed circa eam apposita scribat Probus (etsi apud Livium se legisse diceret, et circa turrim lapidibus constructam ligna incendii gratia fuisse aliquando allata) quasi parietes maxime essent incendio obnoxii. Stramineas vero casas ab antiquis fieri consuevisse, apertissimum est. Ovid. Am. II. 9. 'Roma nisi immensum vires promosset in orbem, Stramineis esset nunc quoque densa casis.' Cæsar de B. G. lib. VI. 'Gallos sua quoque ætate casas stramine tegere consuevisse testatur.' Sed alieno hic potius quam meo uti velim arbitrio. *Magius.* Sed voculæ quidem *domus,* nullus hic locus, sicut omnes testantur qui Ms. codices inspexere. *Boecl.*

Sonitu flammæ] Strepitu. Curtius lib. VII. 'Sonabant incendio silvæ.' Mss. Boecl. et Leid. hoc modo legunt hunc locum: *Ille autem ut sonitu fl. est excitatus, etsi glad.* Bene et sic etiam Schioppius legendum conjecerat. Veris. IV. 8.

Subalare telum] Intelligit sicam, quam μαχαίρια μικρὰ vocat Cedrenus. Paulus IC. appellatione telorum omnia accipi dicit, quibus singuli homines nocere possunt. Et verisimile est, Alcibiadis familiarem talem sicam vel pugionem habuisse, quam facilius sub alis gestare posset. *Keuchen.* Barthius leg. *subulare.*

Quidam ex Arcadia hospes] Concinnius veteres, *quidam Arcadia hospes.* Et ita in Slniskenii membranis. 'Hospes Arcadia,' hospes est Arcadicus, vel ex Arcadia; ut 'hospes Zacyntho;' Ζακυνθόθεν· 'hospes Epheso,' apud Plautum. Sic, 'anus Corintho,' 'mercator Rhodo,' 'uxor Lemno,' 'vinum Chio,' et alia frequentata scriptoribus Latinis. *Keuch.*

Qui nunquam discedere voluerat] Longolius, *discedere ab eo voluerat.*

Quod in præsentia vestimentorum fuit] Sic Plutarchus: Τῶν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στρωμάτων συναγαγὼν, ἐπέρριψε τῷ πυρί. *Lambin.*

His in ignem ejectis] Extrorsum nempe ex illo loco, in quo quietem ceperat. Quare vana est Lambini curiositas *injectis,* seu *conjectis,* substituentis. Front. lib. II. 9. 2. 'Claudius Nero caput Asdrubalis in castra Annibalis ejecit.' *Gebhard.*

Effugisse eminus viderunt, telis missis interfecerunt] Malo distinguere: *effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt.* Curtius lib. VIII. 66. 'Sed dum supervenientes contemptim et superbe quoque exspectant, circumventi ab his, qui occulte enataverant, eminus obruti telis.' Nepos Chabria, 'Cominus pugnans telis hostium interfectus est.' *Gebh. P. Dan.* Sic Plutarchus: Ἀλλ' ἀποστάντες ἔβαλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν. Diodorus aliter: Κρατηθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀκοντιζόντων, τελευτῆσαι. *Lamb.* Alii alia. Tradunt illi vivum ipsum in cubiculo, in quo dor-

miebat, crematum esse. Justin. Oros. Sunt, qui in Melissa occubuisse, ibique sepultum scripserunt. Athenæus XIII. Sed omnium maxime discrepat Aristoteles lib. VI. 29. de natura animalium, ubi dicit: 'Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginussam, quo loco Alcibiades mortem obiit, cervæ omnes scissa aure sunt.' *Keuchen.*

Caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt] In cædibus injunctis capita referebantur fidei peracti sceleris acquirendæ ad mandatores. Vide Curt. VII. 14. VIII. 18. Tacitum Ann. XIV. 57. Hostium vero vel invisorum Principi referebantur ad gratiam præmiumve consequendum. Tacit. Hist. lib. II. 16. Curtius lib. III. fin. lib. VIII. 61. Interdum una cum capite dextra relata ad regem, a quo mercedem lator spectabat. Polyæn. lib. VIII. Τὸν δὲ Κράσσον Ἐξαίθρης ἀνεῖλε Παρθυαῖος, καὶ τὴν δεξιὰν ἀποκόψας ἐκόμισε πρὸς μέγαν βασιλέα τῶν Παρθυαίων. Notandum quoque recisa invisorum hostiumve capita potentibus mulieribus oblata, ut hac crudeli lætitia impotentem animum titillarent. De capite Joannis Baptistæ nota res est. Tacit. Ann. XIV. 64. 'Additur atrocior sævitia, quod caput amputatum, latumque in urbem Poppæa vidit.' Sic crudele et atrox spectatum ab æmula Octaviæ demptum caput. Quid de Fulvia dicendum est, quæ Ciceroni exsertam linguam aciculis compunxit? Quid de Alcmena Jovis pellice, quæ caput Eurysthei ad se ab Hyllo nepote delatum cum nesciret, qua contumelia tractaret, κερκίσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξώρυξεν αὐτοῦ, ut habet Zenobius Centur. II. 61. Polyæn. lib. VII. Tissaphernes ἀποτεμὼν Tithrausti τὴν κεφαλὴν ἀνεκόμιζε βασιλεῖ. βασιλεὺς δὲ ἔπεμψε τῇ μητρὶ Παρυσάτιδι. Hostilibus vero ducibus ideo præciduntur capita, eaque adversæ partis stationibus ingeruntur ad infringendum animum. Vide 2. Machab. XV. 35. de suspenso capite Nicanoris, Livium XXVI. de capite Asdrubalis, Amm. Marcellinum XXVI. 29. de capite Procopii. Victor. de Vir. Illust. cap. 48. Frontin. lib. II. 11. Justinum XXIV. 5. de capite Ptolemæi. Hoc antiqui vocabant ἀκρωτηριάζειν, cum in signum victoriæ, hostium capita et manus præcisas referrent. Diodor. Sicul. libro XIII. Ἠκρωτηρίαζον δὲ καὶ τοὺς νεκροὺς κατὰ τὸ πάτριον ἔθος, καὶ τινὲς μὲν χεῖρας ἀθρόας περιέφερον τοῖς σώμασι, τινὲς δὲ κεφαλὰς ἐπὶ τῶν γαισῶν καὶ τῶν σαυνίων ἐπέχοντες ἔφερον. *Gebhard.*

At mulier] Hanc Plutarchus Timandram vocat, et Laidis Corinthiæ matrem fuisse refert. Athenæus vero Theodotam nuncupat, lib. XIII. 12. *Magius.* Qui testatur, adfuisse Alcibiadi duas meretriculas, Damasandram et Laidos junioris matrem, et Theodoten, quæ funus illius curavit. De somnio, quod Alcibiades de hac amica habuerit, et mortis præsagio, Cicero lib. de divinatione II. et Val. Maximus lib. I. 5. *Longol. Mag.*

Vivere] Hanc vocem expungit Ultraj. et sic de ἑταίραις Romani loquebantur. *Schott.*

Muliebri sua veste] Cicero: 'Amica corpus ejus texit suo pallio.' Plutarchus: Καὶ τοῖς αὐτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις, ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως. Duas causas affert Magius, cur pallio suo seu stola mulier Alcibiadem exurendum texerit: quarum postrema a ritu sepulchrali desumpta est, quem in exornandis cadaveribus veteres observabant. Quod vel ex Homero patet, ubi Penelopen inducit, vestem facientem Λαέρτῃ ἥρωϊ ταφήϊον.

CAP. 11. *Infamatum a plerisque*] Cum ab aliis, tum ab Antiphone, qui librum scripsit contumeliæ in Alcibiadem, ut Athenæus testatur lib. XII. 4. et Lysia oratore, qui orationem contra Alcibiadem composuit. Testatur idem Athenæus lib. XIII. 4. *Mag.* Vid. Athen. lib. XII. qui ex Satyro scriptore ejus mores ibi eleganter depingit. Volup-

tatem ejus Lysias Orator. Ab Eupolide quoque comico lasciviæ notatus, in Adulatore: 'Alcibiades a fœminis nunc exeat. Delire quid dicis? tuamne abiens domum Exercitabis conjugem?' Et Pherecrates: 'Alcibiades non est vir, ut tu existimas, Muliercularum namque vir fuit omnium.' *Longol.*

Timæus] Qui a maledicentia sua Epitimæus dictus.

Duo maledicentissimi] Unde Theopompum Athenæus. lib. VI. *δυσμενέστατον* appellat, parum constans sibi. Sed quia ingenua libertate vitia hominum carpserat, multorum odia veritas illi paraverat. Itaque *βάσκανον* et aliorum virtutibus invidentem multi pronuntiarunt, quos refellit Dionysius Lucianus de conscribenda historia: *τὴν αὐτὴν τῷ Θεοπόμπῳ κατηγορίαν ἕξεις φιλαπεχθημόνως κατηγοροῦντι τῶν πλεῖστων.* Hinc 'Theopompicum scribendi genus' nominat Cicero, cum de omnibus omnia libere palam dicuntur: ad Atticum lib. II. *Casaubon.* De Timæo vel ex Suida licet cognoscere, eum amarum et acerbum fuisse aliorum accusatorem. Lege Polybium, lib. XII. Videndus Vossius de Hist. Græcis I. 7. et 12.

Consenserunt] Libri Mss. quos P. Daniel et Cl. Vir Andreas Schottus tractarunt, *laudando consuerunt.* Alii *conscierunt.* Aliquid latet, quod sine indicio melioris codicis, vix ac ne vix quidem detegetur. *Gebhard.*

Splendidissima civitate] Nescio cur hæc Lambin. aliique suspectent, cum in Mss. Codd. habeantur. Et similiter supra locutus Noster cap. 1. In sequent. aliis vox *omnes*, aliis *Athenienses* abest. Lambin. utrumque tollebat. Ego posterius malim, suadentibus Mss. Boecleri et Leidens. qui diserte: *Omnes splendore ac dignitate v. sup.*

Dignitate vitæ] Cum *splendore* jungitur, intelligiturque *τὸ σεμνοπρεπὲς μετ' εὐτραπελείας καὶ χάριτος.* *Boecler.*

Æquiparare] In Themistocle, 'ut ipsam urbem cum dignitate æquipararet.' *Savaro.*

Omnes enim Bœotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt] Corporum Bœotiorum robur ac firmitudinem aliquoties commendat Diodorus lib. XV. *Οἱ δὲ Θηβαῖοι*, inquit, *τῇ τε ῥώμῃ τῶν σωμάτων καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφέροντες.* Sensus Nepotis est: Bœotii majus studium, plusque operæ impendunt in acquirendo confirmandoque corporis robore, quam in excolendo ingenio. Epaminonda: 'Namque illi genti [Thebanorum] plus est virium, quam ingenii.' Hinc alii *Βοιωτοὺς παρὰ τοὺς βόας* denominatos volunt, *ὡς οὐκ ὄντας ταῖς διανοίαις ἄγαν εὐκινήτους*, ob crassitiem ingenii. *Gebhard.* Atque ob firmitatem corporis *ἀνδρείους* vocat illos Eustathius, quos ob stupidam naturam miris modis reliqui Græci exagitarunt. Cicero de Fato: 'Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam censentur Attici: crassum Thebis; itaque pingues Thebani et valentes.' Usque adeo verum est, quod Plato dicit in Timæo: *κατὰ τοὺς οὐρανοῦ τόπους κρᾶσιν ἐθῶν γενέσθαι.* *Keuchen.* V. Prov. 'Sus Bœotica,' et interpretes ad illud Horatii Epist. II. 1. 244. 'Bœotum in crasso jurares aëre natum.'

In patientia ponebatur] Horatius Od. lib. I. 7. 'Me nec tam patiens Lacedæmon.' Ob rigorem nimirum disciplinæ, cujus institutor erat Lycurgus. Lege Plutarchum in Lycurgo et Laconum institutis.

Thracas homines vinolentos] Plato de legibus I. Horat. Od. I. 27. 'Natis in usum lætitiæ scyphis Pugnare Thracum est.' Ad quem locum lege, quæ commentatus est eruditissimus Torrentius. *Schottus.*

Rebusque Venereis deditos] Quod Thracas homines simplici ingenio et sub frigido cælo natos deditos *rei veneriæ* insimulat Nepos, mihi merito forte suspectum est, et *reique veterinæ* legendum. Quomodo de hoc ipso Alcibiade Plutarchus in Thracia vino

et equitationi indulgere solitum refert: Ἐν Ἰωνίᾳ χλιδανὸς, ἐπιτερπὴς, ῥάθυμος, ἐν Θρᾴκῃ μεθυστικὸς, ἱππαστικός. *Veterinum* autem Plinius adhibet lib. XI. 46. et lib. XVII. 23. Glossæ Philoxeni: *Veterina bestia*, ὑποζύγιον. *Veterinarium* autem Columella R. R. lib. XI. 1. *Schott. Rebusque veneriis deditos*] Ebrietatis pedissequa est Libido, Bacchusque certus Veneris hortator et armiger Apuleio appellatur, neque fortius homines in Venerem stimulantur, quam cum mero alioque generosiore potu incaluerunt. Nota est historia Laii. Martial. 'Duri compressa est nupta coloni, Incaluit quoties saucia vena mero.' Varro Eumenid. 'Ego autem, qui essem plenus vini et Veneris.' Memorabilia sunt verba Scholiastæ in Aristophanis Acharnens. Ἴσως δὲ καὶ ὅτι παίδων γενέσεως αἴτιος ὁ θεός. Ἡδονὴν γὰρ καὶ ἀφροδίσια μέθη ἐξανίστησι. Τοιγαροῦν καὶ Λάϊος ἐκδοὺς ἑαυτὸν μέθῃ, ἔς τε βακχεῖον πεσὼν, ἐφύτευσε παῖδα. Et paulo post: Διωνυσίῳ τὸν φαλλὸν ἑταῖρον εἶναί φησι. ἀκόλουθα γὰρ Διονυσιακῷ ποτῷ τὰ ἀφροδίσια. Adducit præterea locum ex Euripidis Phœnissis. Ergo cum οἱ μεθύοντες γίνωνται περὶ τὰ ἀφροδίσια, quod non ignoravit Agrippina Neronis mater, 'quæ ardore retinendæ potentiæ eo usque provecta est, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret, offerret se sæpius temulento comptam et incesto paratam.' Tacit. Annal. lib. XIV. 2. ex Cluvio. Val. Maxim. lib. II. 1. 5. 'Proximus a Libero Patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit.' Cur Thracas aliter affectos putemus? An sunt simplici ingenio et frigido cœlo nati? Prius nego; alterum intendendam ad libidinem non minimum conferre norunt omnes, præsertim cum interiore parte per frigus cohibitus calor vino, quasi suffuso oleo, gravius succendatur. Nesciisse hoc dicemus Ovidium, qui Thraces gentili vitio libidinosiores canit? Metam. VI. de Tereo: 'Digna quidem facies, sed et hanc innata libido Exstimulat; pronumque genus regionibus illis In Venerem est; flagrat vitio gentisque suoque.' Hæc tacitus præteriissem, nisi aliqua conjectura Viri amici, et alioqui doctissimi, profliganda, officium humanitatis, ne ejus auctoritate alii in fœdum errorem traherentur, promere injunxisset. *Gebhardus.*

Fortiter venari] Xenophon lib. I. Κύρου παιδ. Strabo lib. XV. Omnes bellicosæ gentes venationibus student, hocque se labore durant ad bellum. De Parthis Tacit. Annal. II. 2. XI. 20. De Germanis Cæsar de B. G. VI. 21. et 28. de Suevis; de B. G. IV. 1. Ideo Amazones 'virgines in eundem morem, neque lanificio, sed armis, equis, venationibus exercebant.' In militari Viro quoque commendatur eum per remissionum intervalla scite venatu uti. Claudian. I. de Laudib. Stilic. 'Si quando sociis tecum venatibus ibant, Quis Stilicone prior ferro penetrare leones Cominus, aut longe virga transfigere tigres?' *Gebh. Fortiter venari*] De Persarum venatione ac luxu Strabo lib. XV. et Horat. Carm. I. oda ultima, 'Persicos odi, puer, apparatus:' ubi post Lambin. Torrentius præclare, ut mittam Brissonium et Ioan. Drusum lib. XII. observ. *Schottus.*

Luxuriose vivere] Vide quæ ad Pausaniam notavimus.

Charissimus] Codex Danielis, *carissimus.* Quidam legi volunt, *clarissimus.* Ego nihil muto. *Lambinus. Habereturque charissimus*] Merito probamus Excerptorum Latinitatem, quam non vetustas modo, sed etiam bonitas tuetur: *habereturque karissimus.* Qui scribendi mos obtinuit florente Roma, refellitque sciolorum criticorum φιλοκαινίαν, ut ex antiquis monumentis etiamnum cognoscimus. Inscriptio, quæ exstat pag. 329. CONIVGI. SVO. KARISSIMO. *Keuchen.*

VIII. THRASYBULUS.

CAP. 1. *Thrasybulus*] Diodorus l. XIV. Ὁ Τυριεὺς ὀνομαζόμενος. *Lambinus.* De hoc Xenoph. lib. I. 2. Diod. XIII. 14. et 18. Valer. IV. 1. lib. V. 6. Justin. lib. V. Pausan. Atticis. Oros. II. 17. Plutar. in Politic. lib. II. et in Lysia; Frontin. Strat. *Savaro.* Cic. Epist. ad Att. VIII. 3. Orós. II. 17.

Illi sine dubio neminem præfero] Distinctio attendenda a P. Daniele et a Schotto ex Gifanii ac Mendozæ libris adnotata: *Illud sine dubio: neminem huic præfero fide;* hac mente: esse apud sapientes extra dubitationis aleam, quod virtus seorsim sine intuitu fortunæ sit ponderanda: idcirco se anteferre Thrasybulo virtute claro neminem. *Gebh.*

In patriam amore] Unde Φιλόπολις et Φιλόπατρις inter ejus elogia. *Idem.* Justin. 'Thrasybulus vir strenuus et domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria et pro salute communi, etiam cum periculo ratus.' Tales fuerunt duo Bruti, de quibus Histor. Romana, et Sempronius ille dictus σοφός. *Keuchen.*

A triginta] A quibus ipse in exilium pulsus fuerat. Diodor. XIV. *Lambinus.*

Præcurrerunt] Recte editiones veteres, *præcucurrerunt.* Est autem translatio a certantibus cursu in stadio. Horat. 'Equis præcurreret albis.' Cic. de Orat. 'Horum uterque Isocratem ætate præcurrit.' Et Attico: 'Vobis vero illum tanto minorem præcurrere vix honestum.' Val. Max. VI. 9. 'Crassum casus acerbitate Q. Cæpio præcurrit.' Sic Græci παρῆλθον. Demosth. περὶ στεφάνου in princip. *Gebh.* Lamb. ἀρχαϊκῶς. Cato contra Pisonem: 'Video hac tempestate concurrisse omnes adversarios.' Vide ad Frontinum notata. Excerpta Vet. Cod. P. Danielis ἀρχαϊκῶς. *præcucurrerunt.* Ut apud Comicum, 'præcucurri;' Cæsarem, 'excucurrit.' Sic 'depoposcit,' pro deposcit, memini me legisse apud auctorem. Vide Priscianum lib. X. *Keuchen.* Vid. Vossium de Anal. III. 19.

Peloponnesio bello] *Peloponnensio*, Codex P. Danielis. Idiotismus illorum temporum. *Peloponnense* dicebant, ἀντὶ τοῦ Πελοποννήσιον. Quod erat pro *Peloponesense.* Ita *Proconense* pro *Proconesense.* Nam et a voce *Peloponnesus* ἐθνικὸν, Latinum *Peloponesense*, quæ scriptura sæpe in libris occurrit. *Salmas.*

Multa hic sine Alcibiade gessit] De quibus Xenophon Ἑλλην. lib. I. et Diod. XIII. Cicero pro Muræna cap. 9. 'Hic multas res et magnas sine imperatore gesserat, nullam rem sine hoc imperator.' *Savaro.* De Parmenione Curtius VII. 2. 'Multa sine rege prospere, rex sine illo nihil magnæ rei gesserat.' Sidon. Apoll. Pan. ad Avit. 'Nil sine te gessit, cum plurima tu sine illo.'

Naturali quodam bono] Εὐφυΐᾳ. Cic. pro Cœlio: 'Quæ in ætate nisi qui se ipse sua gravitate, et castimonia, et cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet.' *Lamb.*

Concursu] Horat. Sat. I. 1. 'Quid enim? Concurritur; horæ Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.'

Ad vires vimque pugnantium] Ita vulgati omnes; Ms. meus, *ad vires nostrum cujusque pugnantium.* Puteani Ms. *ad vires undique pugnantium.* Sa-

varo. Schotti liber, *ad vires cujusque pugnantium*, quod ille tuetur. Lambinus, *ad vires virtutemque pugnantium.* Denique Claudius Puteanus, *ad vices vimque pugnantium.* Gebhard. Expressus autem hic locus e Marcelliniana, ut committere sit operæ pretium: ' Nam bellicas laudes solent quidam extenuare verbis,' &c. *Schott.*

Plurima fortuna vindicat] Veget. lib. III. c. ult. ' In præliis amplius solet fortuna potestatis habere, quam virtus.' *Savaro.* Dativus *sibi* eleganter hic omissus. Cic. I. de Offic. ' Non nobis solum nati sumus, ortusque nostri partem patria vindicat, partem amici.' In Orat. Pro Archia: ' Suum vindicare:' pro, ut Curtius, ' Pro suo vindicare.' *Vorstius. Itaque jure suo, &c.*] Locus obscurus, et quem vellem diligentius viri docti excussissent. Vulgati fere sic habent: *plurima vero a fortuna vindicat, seque his plus val. qu. duc. prudentia, vere p. prædicare.* Lamb. post varias conjecturas, quibus ipse diffidebat, edidit: *pl. vero fort. vind. seque hic plus valuisse qu. duc. prudentiam, v. p. præd.* Suspicatur tamen, cum τὸ *his* in omnibus libris inveniatur, totum illud, *quam ducis prudentia*, subditum, itaque leg. esse: *pl. vero fortuna val. seque his plus val. v. p. præd.* Cui conjecturæ parum abest quin subscribam. Certe sententia aperta est. In Boecl. tamen cod. erat *prædicari.* De fortunæ in bellis vi, plena omnia apud historicos et politicos. Præcipua aliquot veterum scriptorum loca indicat Lips. polit. v. 5. 7. et v. 16. 5. e quibus Ciceronis illum Orat. pro Marcello cap. 7. a nostro expressum videri, jam alii monuerunt.

Magnificentissimum] Magnificentissimum appellat, vel quod Græci λαμπρότατον vel μεγαλοπρεπέστατον, vel quod a maximo animo profectum. *Lambin.*

Pepercerat] Auctoribus Excerptis et Cod. P. Danielis legendum, *parserat.* Quam vocem et alibi offendi non omnino inficiandum. Vera enim præterita sunt *parsi* et *peperci*, quæ interponit discrimen Cornelius Fronto: ' *Parsi*,' inquit, ' semel: *peperci* sæpius.' Quod non probant doctissimi critici. Aliud statuit Donatus ad Hecyr. Terentian. act. III. sc. 1. quod recte etiam negat Servius. Sic *parsisset* exstat apud Agellium lib. v. 14. Eodem modo *præstavit* dixit Ammianus libro XXXI. et *instaturos* Frontinus II. 6. Strat. ad cujus locum plura notavimus, alias, si res dederit, orbi erudito exponenda. *Keuch.*

Partim patria expulissent] In quibus et ipse Thrasybulus ob opes excidit patria. Scholia in Aristoph. Plutum: Εὔπορος ὢν, καὶ ἐξ αὐτῶν (τυράννων) ἐκπεσών. *Gebhard.*

Partim interfecissent] Diodorus lib. XIV. Οἱ δὲ ἐν Ἀθήναις δυναστεύοντες τριάκοντα τύραννοι, καθ' ἡμέραν οὐκ ἐπαύσαντο τοὺς μὲν φυγαδεύοντες τοὺς δὲ ἀναιροῦντες. *Gebh.* Mille quingentos indicta causa necarunt, inquit Æschines in Orat. περὶ παραπρεσβ. et κατὰ Κτησιφ. Lege etiam Justin. lib. v. et Oros. II. 15.

Princeps] Πρῶτος. In Hamilcare: ' Princeps largitione vetustos pervertit mores Atheniensium.' Æneid. IX. ' Princeps ardentem conjecit lampada Turnus.' Cæs. B. G. I. 12. et 41. ' Princepsque decima legio per tribunos militum ei gratias egit.' Civ. lib. I. 76. Cicer. in Verr. ' Sicilia princeps se ad amicitiam populi Romani applicuit, et prima omnium Provincia est appellata.' *Gebh.*

Bellum his indixit] Xenoph. lib. II. Diodor. XIV. Valer. v. 6. Just. v. et ex eo Oros. II. 17. *Savaro.*

CAP. 2. *Phylen confugisset*] Oros. lib. II. 17. *Philene* corrupte legit. *Ortel.* Quæ est finitima Tanagriæ, centum stadiis, teste Diodoro, distans Athenis. Præterea Œnidis tribus pars. Scholia in Aristophanis Plutum, act. v. scen. 1. Φυλὴ δὲ δῆμος τῆς Ἀττικῆς, καὶ οἱ ἐνοικοῦντες φυλάσιοι.

Quæ et ad verbum in Stephano reperiuntur. Alluserat quoque superius, *μετὰ ταῦτα φυλὴν καταλαβὼν καθεῖλε τυράννους*. *Gebhard*. Χωρίον vocant Xenophon et Diodorus. *Bongars*. Narratur copiose historia a Xenoph. lib. II.

Quam triginta de suis] Immo circiter septuaginta tradit fuisse Xenoph. *Lambin*. Hic tamen postea multarum urbium opibus adjutus fuit. Quin Lysias Syracusanus Orator, quasi in auxilium Urbis, quæ esset patria communis eloquentiæ, quingentos milites cum stipendiis suis, ferens suppetias, misit. Auctor Orosius loco citato. *Mag*.

Atticorum] Codex Danielis, *Actæorum*. Recte. Sic enim dicti Athenienses ab *Acte* quod idem est ac *Attica*. Stephan. Ἀκτὴ, ἡ Ἀττικὴ ἐκαλεῖτο, ἀπὸ Ἀκταίου τινός. Τὸ ἐθνικὸν, Ἀκταῖος καὶ Ἀκταία. Suidas: Ἀκτὴ ἰδίως ἐπιθαλάττιος μοῖρα τῆς Ἀττικῆς, ὅθεν καὶ ὁ Ἀκτίτης λίθος. ἐκάλουν δὲ οὕτω καὶ τὴν Ἀττικήν. Adde Eustath. Scholia in Dionys. p. 60. ubi inter alia καὶ παρὰ Λυκόφρονι Ἀκταῖοι οἱ Ἀττικοί. Et mox: ἐκλήθη δὲ (Attica) πάλαι ποτὲ καὶ Ἀκτὴ καὶ Ἀκτική. Ovid. Metam. I. 'Separat Aonias Actæis Phocis ab arvis;' i. e. ab Atheniensibus.

Neque vero hic contemptus est primo a tyrannis, sed ejus solitudo] Interpolata a Lambino lectio. Antiquæ Editiones; *Neque vero hic non contemptus est primo a tyrannis, neque ejus solitudo*. Lambini judicium, quo admodum fastidit, impugnant consequentia: nam expresse indicant eum fuisse despectum a triginta. Membranæ Schotti, Savaronis, atque Ultrajectinæ Editiones; *Neque vero hic non contemptus est primo a tyrannis, atque ejus solitudo*. Quam lectionem longe vulgata et commento Lambini potiorem pronunciat politissimus Schottus. Unicus collabescentium per Germaniam cultiorum literarum tibicen atque Atlas Casp. Barthius Advers. lib. XX. 4. 18. ut seriei ac rei convenientissimam Lambini commendat lectionem, immemor ejus esse fabri, qui nummos plumbeos cudere soleat. Membrana Curioni collata; *neque vero hic modo contemptus est primo a Tyrannis, sed ejus solitudo*. Hinc facit *sed et*, huicque se scripturæ palam subscribere testatur. Mihi Codicis Mendozani lectio arridet. Quamvis Clarissimus Vossius noster pro *non* malit reponere *tam*, dicatque τὸ *atque* heic valere *quam;* ut in illo Planti Amph. Ac. I. sc. 1. 'Nimis simil' est mei. Itidem habet petasum ac vestitum: tam consimil' est, atque ego.' Cæterum *solitudinem* vocat inopiam sive infrequentiam vires conjungentium. Curt. lib. IX. 23. 'Stabat enim in conspectu tanti exercitus veluti in solitudine destitutus.' Lib. V. 52. 'Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat, paucis spadonibus (quia quo discederent non habebant) circumstantibus regem.' Tacit. Annal. lib. XI. 32. 'Atque interim tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spacium urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hostiensem viam intrat.' Lactantius Instit. lib. I. 7. 'Si Deus unus est, quæ esse beata solitudo queat? Tanquam nos, qui unum esse dicimus, desertum ac solitarium esse dicamus.' Apul. Apolog. vocat 'solitatem' de Cratete: 'multis servis a se remotis solitatem delegit.' *Gebh*.

Quæ quidem res et illis contemnentibus perniciei] Antiqua lectio in Vet. membranis P. Dan. *pernicii*. Ut apud Ciceronem pro Roscio: 'Quorum nihil pernicii caussa divino consilio, sed vi ipsa, et magnitudine rerum factum putamus.' Atque ita apud Nonium rescribendum, ubi *pernici* depravate pro *pernicii*. *Pernicii* autem, ut *luxurii*, *progenii*, *acii*, de quibus Agell. lib. IX. 14. *Keuch*. Vid. Vossium de Analog. II. 19.

Hos autem tempore ad comparandum dato fecit robustiores] Nempe socios Thrasybuli; quia non in eos inquirebatur aut animadvertebatur, nacti sunt tempus quo compararent necessaria ad subvertendos Tyrannos. *Ad comparandum* absolute non sine elegantia heic adhibitum. *Gebhard.* Pro *comparare exercitum;* ut observat Clarissimus I. Frid. Gronovius ad Livium.

Nihil in bello oportere contemni] Curtius lib. VI. 14. ' Nihil tuto in hoste contemnitur.' Livius lib. XXI. 43. ' Sæpe et contemptus hostis cruentum certamen edidit.' Cicer. pro Milon. ' Mars communis, qui sæpe spoliantem jam et exultantem evertit.' *Idem.* Suadet hoc conjurationis auctor Catilina per epistolam suis apud Sallustium. Dictumque et illud antiquitus, Bis in illo peccare non licere, multaque adeo inania in bello existere. Πολλὰ κενὰ τοῦ πολέμου, apud Diodorum Siculum lib. XX. et Polybium in Suida. *Schott.*

Matrem timidi flere non solere] Locus cessit adagio, de quo vide Erasmum. Plautus, ' Qui in rebus dubiis timidus est, haud nauci est.' M. Tull. Epist. lib. VI. 15. *Savaro.*

Auctæ sunt opes] Tradit tamen Diodorus lib. XVIII. brevi tempore convenisse homines mille et ducentos: et his copiis eductis eum irrupisse mane inopinato ac de improviso in XXX. Tyrannorum castra, multisque eorum interfectis, illos Athenas se recipere coëgisse. *Lambin.*

Nam jam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur, quam pugnabant] Livius VIII. 22. ' Græci gens lingua magis strenua, quam factis.' Et XXXI. 44. ' Athenienses literis verbisque, quibus solis valent, bellum adversus Philippum gerebant.' Ovid. Fast. III. ' Facundum, sed male forte genus.' *Locc.* Videtur autem Nepos, ut etiam Magio observatum, tecte carpere Romanorum ignaviam, qui Cæsaris aliorumque tyrannidem verbis magis quam facto oppugnabant. Vide Cicer. ad Attic. XIV. 6. et 15.

Hinc in Piræeum] Sic Diodorus lib. XIV. nisi quod tradit, hoc factum esse post irruptionem illam nocturnam, sed potius matutinam, factam in castra adversariorum. Verba ejus sunt hæc: Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Θρασύβουλος εὐθὺς μὲν ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Πειραιέα, καὶ κατελάβετο τὴν Μουνυχίαν, λόφον ἔρημον καὶ καρτερόν. Cum Diodoro congruit et Xenophonte lib. II. Addit præterea, in eo prælio ex equitibus Nicostratum pulchrum occubuisse, et alios duos in lectis oppressos esse. *Lamb.*

Munichiamque] Codex Danielis, *Minthiamque.* In Græco est Μουνυχία, apud Diodorum et Strabonem lib. IX. *Keuchen.* Stephanus per ω in prima scribit, unde corrupte *Monæchi* apud Frontinum lib. I. 5. *Ortel.*

Impedimentisque amissis] Impedimenta dicuntur omnia ea, quæ conducunt ad iter; ut utensilia, sarcinæ, et jumenta. Græci ἀποσκευὴν vocant.

Non minus prudentia] Conon autem Thrasybulum appellabat, tanquam audaciorem, quam prudentiorem seu consideratiorem; ut est apud Aristotelem Rhet. lib. II. *Lambin. Mag.*

Neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit] Tacitus Hist. IV. 39. ' Sed præcipuus metus e Primo Antonio Varoque Ario; quos recentes, clarosque rerum fama ac militum studiis, etiam populus fovebat, quod in neminem ultra aciem sævierant.' Impugnare verbum Ciceron. ut ad Atticum: ' Sceleratos cives timore ab impugnanda patria deterrere.' *Gebhardus.* Cicero pro Ligar ' Cognita clementia tua, quis non eam victoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus?'

Neminem jacentem veste spoliavit] Testatur et hoc Xenophon lib. II. de rebus Græc. his verbis: καὶ τὰ μὲν

ὅπλα ἔλαβον, τοὺς δὲ χιτῶνας οὐδενὸς τῶν πολιτῶν ἐσκύλευσαν. *Lamb.* Turpe enim habitum est, ex mortuis lucrum captare; unde et proverbium circumlatum, cujus meminit Aristoteles II. Rhetor. Ὅθεν, inquit, *καὶ ἡ παροιμία, τὸ κ' ἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρειν. Magius.*

Cecidit Critias] Cecidit una cum eo et Hippomachus, ut narrat Xenoph. Ἑλλ. lib. II. Primus autem omnium eorum, qui cum Thrasybulo erant, occubuit vates: qui fati sui non ignarus, præcepit commilitonibus suis, ne in hosteis irruerent, priusquam aliquis suorum cecidisset, aut vulneratus esset. Ubi hoc evenerit, inquit, nos præibimus, et victoria nostra erit; mihi autem mors certa imminet. In quo non fefellit eum sua opinio; nam veluti afflatu quodam divino concitatus, primus exsiliit, et hostes adortus interiit. Alii autem exsules vicerunt. *Lambin.*

Dux Tyrannorum] Τὴν ἡγεμονίαν ἔχων. Diodor. XIV. 34. Justinus: 'In eo bello Critias et Hippolochus, omnium Tyrannorum sævissimi, cadunt.' Crudelissimum omnium Tyrannorum vocat eum Lactantius, de Falsa Sap. lib. III. Vide supra.

Cum quidem adversus Thrasybulum fortissime pugnaret] Ms. Schioppii legit: *cum quo exadversus Thrasybulus fort. pugnaret.* Quod Barthio non probatur Advers. XXIV. 18. Verum si pro *pugnaret*, scribatur *pugnavit*, a Barthio quæ contra dicuntur, nihil valent. *Ernst.* In Ms. Boecl. erat: *cum aliquid exadversus Thrasybulum fort. pugn.* Unde tentabam *cum aliquandiu*, vel, *cum alioquin exadv. Thrasybulum f. p.* Malim tamen, ut erat in Ms. Dan. *cum quidem exadversus Thrasybulum fort. pugn.* h. e. etsi fort. pugn. *Cum quidem*, pro quamvis, etsi; ut inf. XXIV. 2. *Adversus Thrasybulum*] Libri omnes, *exadversus*, quod verum est. *Schott.* Apulei. Florid. 'Samos Icario in mari modica insula est, exadversum Miletos.' Terent. Andr. act. I. sc. 2. 'Exadversum ei loco Tonstrina erat quædam.' Utitur et Phorm. act. I. sc. 2. *Gebh.*

CAP. 3. *Hoc dejecto*] Immolato ac mactato. Seneca Hercul. Œtæo vs. 921. 'Victima haut ulla amplior Potest magisque opima mactari Jovi, Quam rex iniquus.' Nam *dejicere* verbum est Sacrificiorum. Flaccus Argonaut. lib. I. vers. 191. 'tibi cæruleis in littore vittis Et Zephyris Glaucoque bovem, Thetidique juvencam Dejicit Antæus, non illo certior alter Pinguia letifera perfringere colla bipenni.' Lib. II. vers. 333. 'Protinus ingentem procerum sub nomine taurum Dejicit.' Hanc meam interpretationem adjuvant Justin. lib. V. 10. 'Tyranni ut pacis victimæ trucidantur.' Et Plutarchus Dione: *Λύκων Συρακούσιος* inquit, *ὀρέγει τινὶ τῶν Ζακυνθίων διὰ τῆς θυρίδος ἐγχειρίδιον, ᾧ καθάπερ ἱερεῖον τὸν Δίωνα κρατούμενον πάλαι καὶ δεδιττόμενον ἀπέσφαξαν.* Minucius Felix, 'Miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victimæ ad supplicium saginantur, ut hostiæ ad pœnam coronantur.' Hoc verbum quoque locum sibi vindicat in pugnis, ubi alter ab altero cæsus prosternitur. Curt. lib. III. 16. 'Flentes querebantur in tanto impetu cursuque rerum omnis ætatis ac memoriæ clarissimum regem non in acie saltem, non ab hoste dejectum; sed abluentem aqua corpus ereptum et extinctum.' Auctor Thebaid. vs. 637. 'exultes licet Victorque fratris spolia dejecti geras.' Claudianus: 'Tergeminique Ducis numerosos dejicit artus.' Id. de Bello Getico vs. 164. 'Qualem Stilico dejecerit hostem, Thraces et Æmonii poterunt Mœsique fateri.' Respondet huic Græcorum *καταβάλλειν* quo primum in ea significatione usus Homerus Rhapsodia II. Diodor. l. XIV. *ἐξαίφνης οἵ τε Αἰτωλοὶ τῶν πολιτῶν ἐκχυθέντες ἐκ τῆς πόλεως κατεπλήξαντο τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ σχεδὸν τριάκοντα κατέβαλον.*

Lib. XVI. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον Thebani ἄλλαις δυσὶ μάχαις ἐπροτέρησαν, καὶ τῶν ἐναντίων οὐκ ὀλίγους κατέβαλον. Hinc invictus, qui a nullo est quasi dejectus ac humi stratus, ἀκατάβλητος apud Aristoph. Nub. ἀήττητος, ὁ μηδενὶ καταβαλλόμενος. Translatum præterea hoc verbum est ad venatus, in quibus feræ *dejici* dicuntur. Curt. lib. VIII. 3. 'Ille quatuor millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus.' Phædrus, fabula 32. 'Super juvencum stabat dejectum leo.' *Idem.*

Pausanias venit Atticis auxilio] Lambinus maluit, *venit aliis auxilio*, in hunc sensum: Critia interfecto venit aliis Tyrannis auxilio Pausanias. Sed iis ipsis, quæ ex Xenoph. citat, se jugulat. Ἅμα δὲ ἰδίας ποιήσαιτο τὰς Ἀθήνας, πείσας τῶν ἐφόρων τρεῖς, ἐξάγει τὴν φρουράν. Nam si tyrannos eorumque satellites urbe expulit, quibus aliis istud auxilium, quam Atticis, expetiit? Vulgatam porro lectionem stabilit Diodorus lib. XIV. Διόπερ Ἀθηναῖοι μὲν ἐκομίσαντο τὴν πατρίδα, καὶ τὸ λοιπὸν τοῖς ἰδίοις νόμοις ἐπολιτεύοντο. *Gebhard.* Erat autem ante Pausaniam Lysander missus cum 40. navibus. Diod. XIV. 34.

Fecit pacem] Vide Diodorum. adde Xenoph. Hist. Gr. II.

His conditionibus] Ut ad suas quisque res et possessiones rediret, præter XXX. Tyrannos, et XI. Viros, qui in Piræo imperarant. Xenoph. Ἑλλ. II.

Qui superioris more crudelitatis erant usi] Qui nihil exemplo prioris dominationis territi, eandem viam crudelitatis aggressi sunt. Justin. v. 10. Qui ad turbatas res amice componendas constituebantur, illi superiorum XXX. tyrannorum crudelitatem æmulabantur atque exercebant. Diodor. lib. XIV. Cæterum notandum probe est, quod ii ipsi, qui morbis et civium malis remedia facere jussi fuerint, quandoque cura neglecta exasperent morbos in suum commodum. De Meleagro locus exstat luculentus apud Diodor. lib. XVIII. Quem quoque tangit Justin. XIII. 3. De Corbulone Tacit. II. 19. Et sæpius arbitri eos, qui illos in præsidium ac litium finem ceperunt, perverterunt, atque eorundem omnes fortunas ad se traxerunt. Aristot. Polit. V. 6. Ἐν δὲ τῇ εἰρήνῃ, &c. Justin. VIII. 3. 14. et 25. 'Forte evenit,' &c. *Gebh.* Vide not. Berneggeri ad d. l. Justini.

Reipublicæ procuratio] Democratia.

Neque anteactarum rerum accusaretur] Unicum sed et haud fallax componendarum civilium dissensionum remedium. P. Syrus v. 122. 'Civilis belli oblivio, defensio est.' Quod non inscite quoque prudentes Reipubl. gubernatores fessis ac desperatis rebus applicuerunt. Hoc consilii dat Olympiadi Eumenes, infra; 'Sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, et in neminem acerbiore uteretur imperio.' Cæsar Comment. lib. VII. 34. 'Hoc decreto interposito cohortatus Æduos, ut controversiarum ac dissensionum obliviscerentur.' Tacit. Hist. IV. 44. 'Proximo Senatu inchoante Cæsare de abolendo dolore et priorum temporum necessitatibus.' Aurel. Victor Cæsarib. cap. 35. m. de Aureliano Imperatore: 'Ad Græciæ morem decreta abolitione.' Patercul. lib. II. 58. f. 'Illud decreti Atheniensium celeberrimi exemplum relatum a Cicerone, oblivionis præteritarum rerum, decreto Patrum comprobatum est.' Sic anno U. C. CCCIV. M. Duilius tribunus pl. punitus morte vel exsilio Decem Viris suppliciorum finem fecit, et oblivione simultatum decreta, reliquis, qui Decem Virorum voluntati subservissent, impunitatem dedit. *Gebhard.*

Eamque illi legem oblivionis appella-

runt] Loquitur de Amnestia, celeberrimo instituto, quo cautum erat, ut omnes placide viverent ἔχοντες ἕκαστοι ἃ ἔχουσι. *Keuchèn.* Illam 'legem oblivionis' Nepos; 'memoriam omnem discordiarum oblivione sempiterna deletam.' Tullius Philippic. I. 'Plebiscitum, ne qua præteritarum rerum mentio fieret;' de quo loco vide Muret. Var. II. 15. et Fabrit. ad Orosium, Val. Maximus lib. IV. 1. Oros. lib. II. 17. Justin. lib. V. Κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα μὴ μνησικακεῖν· 'pulcherrimum ex sapientiæ studiis petitum vocabulum, memoriam injuriarum esse delendam;' Æschines, τὸ τῆς ἀμνηστίας ψήφισμα, *oblivionis decretum*, Plutarchus, appellavere. Argumentum legis fuit, ΜΗ ΜΝΗΣΙΚΑΚΕΙΝ, ΜΗΤΕ ΑΔΙΚΟΝ ΜΗΤΕ ΔΙΚΑΙΟΝ ΛΕΓΕΙΝ. Atqui ea mox ab omni multitudine, et singulatim a Judicibus et Senatu, solemnibus juramentis confirmata est, quorum formulæ apud Andocidem, Rhetorem Græcum, Oratione, quæ de Mysteriis scripta est, adhuc leguntur, et hic necessario repræsentandæ sunt. Jurabant omnes: ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΟΥΔΕΝΙ, ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΔΕΚΑ, ΟΥΔΕ ΤΟΥΤΩΝ, ΟΣ ΑΝ ΕΘΕΛΟΙ ΕΥΘΥΝΑΣ ΔΙΔΟΝΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ, ΗΣ ΗΡΞΕΝ. Senatores: ΟΥ ΔΕΞΟΜΑΙ ΕΝΔΕΙΞΙΝ, ΟΥΔΕ ΑΠΑΓΩΓΗΝ, ΕΝΕΚΑ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΡΟΝ ΓΕΓΕΝΗΜΕΝΩΝ ΠΛΗΝ ΤΩΝ ΦΕΥΓΟΝΤΩΝ. Judices: ΟΥ ΜΝΗΣΙΚΑΚΗΣΩ, ΟΥΔΕ ΑΛΛΟ ΠΕΙΣΟΜΑΙ, ΨΗΦΙΟΥΜΑΙ ΔΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ. Neque in alium finem mox rogata ab Archino lex, et admissa est: 'Si quis in jus vocat adversus hoc jusjurandum, reus exceptione utitor: eaque de re Archontes primum judicia reddunto: prior qui exceptione utitur, dicito: qui causa ceciderit, epobelia multator.' Hæc enim ejus sententia apud Isocratem exstat. Ex quibus satis apertum est, Amnestia a Thrasybulo sancita, et multitudini probata, omnem, etiam cætera justissimam actionem, civilium motuum ac bellorum, injuriarumque nomine instituendam, Magistratibus in cives, ac civibus in Magistratus ac cives, omnino clausam fuisse ac præcisam. *Boxhorn.* Ἀμνηστίαν venuste describit Claudianus in Rufin. lib. II. 125. 'Mens eadem cunctis, animisque recentia ponunt Vulnera, non odit victus, victorve superbit. Et quamvis præsens tumor et civilia nuper Classica, bellatrixque etiam nunc ira caleret, In ducis eximium conspiravere favorem.' Flavius Vopiscus in Aureliano Amnestiam fuisse decretam refert exemplo Atheniensium. Orosius lib. VII. 6. 'Claudius mox ut confirmavit imperium, magna atque adhuc Romæ incognita usus clementia, ne in tantam nobilium multitudinem ultio si esset cœpta sæviret, biduum illud, quo de Reipub. statu infeliciter consultatum actumque fuerat, memoriæ exemit, omniumque factorum dictorumve in eo veniam et oblivionem in perpetuum sanxit. Ita illam præclaram et famosam Atheniensium ἀμνηστίαν, quam quidem Romæ inducere Julio Cæsari interfecto Senatus, Cicerone suadente, tentaverat, &c. ultronea clementia nullo expetente firmavit.' *Gebhard.* *Eamque illi legem* OBLIVIONIS *appellarunt*] Nullum dubium est, quin τὸ *legem* heic exterminandum censeamus, cujus repetita lectio melioribus non solum Mss. et Excerptis repugnat, sed et concinne minus loqui facit Cornelium. Scribe igitur, ac distingue: *Legem tulit, ne quis anteactarum rerum accusaretur, neve mulctaretur; eamque illi* OBLIVIONIS *appellarunt.* Keuchen. Meminit ejus Xenoph. in fine lib.

Ut valeret] Ut servaretur: nam multa legibus constituuntur, quæ brevi frustra habentur. Tacit. l. XIII. 51. 'Militibus immunitas servaretur, nisi in iis, quæ væno exercerent: aliaque admodum æqua, quæ brevi

servata, dein frustra habita sunt.' Sic Græci usurpant ἰσχύειν. Polyæn. lib. II. de Agesilao. Cicero, 'Legem tribunus plebis tulit, ut Lex Ælia et Fusia ne valerent.' Pro domo: 'De agris ratum est, de civitate non valuit.' *Gebhard.*

Nam quum quidam ex his qui simul cum eo in exilio fuerant, cædem eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum fuerat, publice prohibuit] Hoc cum impune facerent post Antalcidæ pacem aliquot Græciæ civitates multis ac magnis tumultibus ac periculis se implicuerunt. Diodor. lib. XV. Ἀπολαβοῦσαι γὰρ τὰς αὐτονομίας (πόλεις) λόγον ἀπῄτουν παρὰ τῶν ἐπεστατηκότων ἐπὶ τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμονίας. Πικρῶς δὲ τῶν ἐλέγχων γινομένων διὰ τὸ μνησικακεῖν τοὺς δήμους. καὶ πολλῶν φυγαδευομένων ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς βοηθοὺς τοῖς καταστασιαζομένοις. *Idem.*

CAP. 4. *Honoris corona*] In Græciæ civitatibus, maxime autem Athenis, si quis de republica bene esset meritus, huic corona præmium dari solita, quæ ejus capiti imponebatur; cum vel sacrorum vel ludorum causa maxima undique turba hominum convenisset. Accedebat præconis elogium, et ut ita dicam cum Jurisconsultis, superdictum, proclamantis haberi τῷ δεῖνα hunc honorem: ΕΥΝΟΙΑΣ ΕΝΕΚΑ ΤΙΣΕΙΣ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ. *Casaubonus.* Illius signum erant rami oleagini, de quibus fuse et erudite Paschalius de Coronis lib. VI. 9, et 16. Adde Meursium in Arboreto sacro. *Honoris ergo corona*] *Ergo* adjecit contra fidem Veterum Lambinus: et ita frequentius locuti Historici Latini; ut Livius; et Græci omisso ἕνεκα et χάριν. *Schott.*

Facta duabus virgulis oleaginis] 'Oleastrum' vocat Plinius. Apud Aristophanem in Pluto est, Jovem victores athletas coronare κοτίνου στεφάνῳ. *Beroald.* Cæterum duæ aut tres tæniæ invicem tortæ coronam faciebant, quam vocabant stropum; hoc est, quod ait Festus, 'quasdam coronas per coronas currere.' Nam totidem coronæ, quot tæniæ tortæ. His usi fuerunt antiqui Romani, nondum invento coronas e floribus texere, quod apud Græcos quoque non adeo antiquitus placuit. *Salmas.*

Bene ergo] Cum nota approbationis. Ita Græci suum καλῶς. *Boecl.*

Pittacus ille] Σαράπους et σάραπος, apud Laërtium: quem Μιτυληναῖον vocarunt communiter veteres. Floruit maxime Olymp. XLII. anno 1. Diogenes in ejus vita: Ἤκμαζε μὲν οὖν περὶ τὴν τεσσαρακοστὴν δευτέραν Ὀλυμπιάδα. Vide Cyrillum adversus Julianum. *Keuchen.*

Cum ei Mitylenæi] Varie hoc refertur a Scriptoribus. Plutarchus παραγγ. πολιτ. Ἧς γὰρ ἐκτήσατο χώρας τοῖς πολίταις γῆν ἣν ἂν ἐθέλοι λαβεῖν κελευσθεὶς, ἔλαβε τοσαύτην, ὅσην ἐπῆλθε τὸ ἀκόντιον αὐτοῦ βαλόντος. Diogenes Laërtius in Pittaco: Καὶ χώραν αὐτῷ ἀπένειμαν οἱ Μιτυληναῖοι. ὁ δὲ ἱερὰν ἀνῆκεν, ἥτις νῦν Πιττάκειος καλεῖται. Valer. Maximus lib. VI. 5. 'Atque etiam cum recuperati agri dimidia pars consensu omnium offerretur; avertit animum ab eo munere; deforme judicans, virtutis gloriam magnitudine prædæ minuere.' *Lambin. Longol. Mag. Savaro.* *Mitylenæi*] Liber Danielis, *Mitileni.* Scripserat Nepos tamen *Mitylenæi:* hoc est ἐθνικὸν Μιτυληναῖοι, ut apud Laërtium. Nam hoc magis ad sequelam et sensum sententiæ: 'Nolite, rogo vos,' &c. *Keuchen.*

Propria esse consueverunt] Perpetua, P. Daniel. diuturna: vid. Donat. Andr. IV. 3. 1. et Nonium Cassian. col. 3. c. 10. et Symm. Ep. 15. lib. 1. *Savaro.* Exempla alia vide apud Schiopp. Veris. lib. II. 3.

Ad Ciliciam] Sic legendum, non *Siciliam;* quod et Longolius jam ante viderat. Nec *Silicium;* id enim Xenophonticæ historiæ est contrarium, quæ illum in Pamphylia prope As-

pendum, cum popularetur agros et pecuniam extorqueret, noctu in castris ab Aspendiis interfectum scribit, lib. IV. Eurymedon enim et Aspendum in Cilicia sunt, aut certe in Pamphylia. Cilicia autem et Pamphylia sunt inter se finitimæ. *Long. Mag. Lambinus.*

Neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliæ] Negligentia et remissio vigiliarum nunquam non locum dedit cladi atque irreparabili damno. Tacit. Ann. I. c. 50. 'Circumdatæ stationes; stratis enim tum per cubilia propterque mensas, nullo metu, non ante positis vigiliis.' Diod. l. XVI. *Gebh.* Cæs. B.C. VIII. 12. 'Nostri detrimento admonentur, diligentius exploratis locis stationes disponere.'

A barbaris] Aspendiis. Xenoph. Diod. Qui Pamphyliæ sessores ad Ciliciam. Vide Strabon. et Ptolemæum.

IX. CONON.

CAP. 1. *Conon*] Timothei filius. *Lamb.* Hunc ex Virgilio interpretatur Servius, sed contra omnium fere mentes. Quippe de Samio astrologo Maro capiendus, non de Timothei filio, quod ad Solinum notavit consummatissimus Salmasius. De Conone Xenophon lib. II. et IV. Diodor. XIV. Plutarch. in Lysandro, Justin. lib. VI. ex eo Orosius lib. II. 16. et lib. III. 1. Frontin. IV. cap. ult. in fine: infra in Chabria. *Savaro.*

In eoque ejus opera magni fuit] Sic Puteanus emendavit in Datame, *multis millibus interfectis magni fuit ejus opera.* Catone: 'magnique opera ejus existimata in prælio apud Senam.' Mss. et Vet. variant. Ms. meus et Ven. *in eoque ejus opere magnus fuit:* Col. *in eoque opere magnus fuit:* Al. et Par. *in eoque ejus opere magnus fuit usus:* in Mss. Gif. et Put. *in eoque ejus opere magni fuit;* qua lectione non parum juvatur conjectura C. V. *Savaro.* Vide Schottum in Epaminondam.

Omnibus unus insulis præfuit] Hoc neque apud Xenophontem, neque apud Diodorum, neque alium quemquam reperi: nisi forte id tempus intelligamus, quo victis ad Cnidum Lacedæmoniis adjutore Pharnabazo, classi regis Persarum præfectus omnes insulas a Lacedæmoniis avertit, et Græcos superbo Lacedæmoniorum dominatu liberavit. *Lambin.* Vide Demosthenem. Meminit etiam Apsines, de Arte Rhet. cap. περὶ διηγήσεως.

Pharas cepit] Rutgersius *Theram* substituit, quod retinuit Gebhardus. In Ms. corrupte *speras.* Boecler. *Pharas*] Sic restitui, libris omnibus reclamantibus, veritatis vocem et historiæ fidem secutus. Pheræ enim urbs est Thessaliæ, neque unquam eo colonia a Lacedæmoniis deducta est. Pharas autem commemorat Pausanias in Achaicis: Δύμη μὲν πρὸς Ἤλιδος πρώτη· μετὰ δὲ αὐτὴν Ὤλενος, καὶ Φαραί. Stephanus. Φαραὶ, πόλις Μεσσήνης, ὅθεν ἦσαν οἱ Ἀφαριτιάδαι. ἔστι δὲ καὶ Ἀχαΐας. Itaque apud Plin. lib. IV. c. 5. legendum puto *Pharæ*, non *Pheræ:* et apud Xenoph. lib. IV. de reb. Gr. καταπλεύσας δὲ πρῶτον εἰς Φαρὰς, ἐδῄωσε ταύτην

τὴν χώραν· id est, *Cum autem navigasset Pharas, hanc regionem populatus est, et ferro, incendiôque vastavit.* Existimavi etiam aliquando legendum *Patras.* Patræ enim urbs est Achaiæ, Plin. lib. IV. 4. 'Patræ colonia in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex adverso Ætoliæ, et fluminis Eueni.' Neque est quod quisquam mihi dicat, Plinium simpliciter dicere *colonia,* non *colonia Lacedæmoniorum;* quasi probabilius sit, eum per coloniam, significare coloniam Romanorum: quia Romani post pugnam Actiacam eo coloniam deduxerunt, ut testatur Strabo lib. VIII. Illud enim non me movet. Nam ex Pausania in Laconicis in princ. licet intelligere, Lacedæmonios coloniam Patras deduxisse, ibi: *ἐπὶ τούτου Πατρεῖ τῷ Πρευγένους κτίζοντι ἐν Ἀχαίᾳ πόλιν, ἥντινα Πάτρας καὶ ἐς ἡμᾶς καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ Πατρέως τούτου, συνεπελάβοντο Λακεδαιμόνιοι τοῦ οἰκισμοῦ, συνήραντο δὲ καὶ,* &c. Patras commemorat et Thucyd. lib. II. paullo ante contentionem Cnemi Lacedæmon. Verum tamen nunc *Pharas* potius legendum arbitror, quo modo edendum curavi.

Ægos] *Egos,* ut ubique, Codex P. Dan. ubi Lysander ad internecionem devicit Athenienses in Lysandro, initio; et in Alcibiade, sup. vid. N. *Savaro. Ægos flumen*] Est in Thracia amnis Ægos, ut Plinius lib. secundo capite 40. aliique testantur; Græci *αἰγὸς ποταμὸν* vocant, id est, *Capræ flumen.* Stephanus in lib. de urbibus ad Hellespontum oppidum eodem nomine *αἰγὸς ποταμὸν* posuit. *Magius.*

Devictæ] Penitus victæ atque ad internecionem cæsæ, ut ad resurgendum nullæ vires restarent: sic loquitur statim supra Miltiade, infra Cimone et Chabria. Curtius lib. IX. 10. 'Cilicia inundata cruore Persarum, et Arbela, cujus campi devictorum a nobis ossibus strati sunt.' *Gebh.*

Sed tum afuit] Negat id Xenoph. Ἑλλ. lib. II. et Plutarchus in vita Lysandri. Etenim ex eo prælio fuga sibi salutem octo triremibus comitantibus quæsivit, et ad Euagoram Cypri regem se contulit. *Long.* Justin. lib. VI. Cononem ait propter hanc cladem patria amissa, exulem Cyprum aliquandiu incoluisse. Orosius etiam lib. II. 2. in Cypro hunc exulem mansisse dicit. Isocrates in Euagora, in Cyprum profectum scribit, tum ob vitæ propriæ salutem, tum vero ut patriæ opem ferre posset, et auxilia compararet. *Magius.* De qua re vide etiam Aristotelem Rhet. II. et Diodorum lib. XIV. *Sed tum afuit*] Absentia imperatoris summi, sed etiam a summo proximi, et jungere consilia jussi, res in deterius administrantur. Plauti dictum est notissimum Amphitruone: 'Ubi summus Imperator non adest ad exercitum, Citius quod non facto 'st usus fit, quam quod facto 'st opus.' Sic in absentia Alexandri, postquam commissa Tyri obsidione cum expedita manu Arabiam petiisset, operi Perdiccas Craterusque præpositi adeo infeliciter rem curarunt, ut jactæ a se 'molis vix ulla vestigia ab Arabia rediens invenerit Alexander.' Curt. lib. IV. 26. 27. Absentia quippe imperatoris segnior ac securior fit miles. Liv. lib. XLIV. 4. 'Neque ipse Perseus, quod plurimum intererat, certamini adfuit.' Justinus lib. XLII. 4. m. 'Pacoro absente, exercitus Parthorum, relictus in Syria, a Cassio quæstore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur.' *Gebhard.*

Prudens rei militaris et diligens] Infra 4. laudat ducem fortem et prudentem. Propriæ ducis virtutes fortitudo, prudentia, et industria, illæ in regenda militia, hæc in tuenda disciplina. Senec. de Benef. VII. 13. 'Laus imperatori etiam victo et duci reddi-

tur, si et prudentia, et industria, et fortitudo muneribus suis functa est.' Plura Cicer. in Orat. pro L. Manil. *Loccen.*

Diligens erat imperii] Ita Lambinus et Savaro edendum curaverunt. Cæteri ad unum omnes, *diligens erat Imperator*, quo modo et Nepotis libellus hic inscribitur. *Schott.* Ita in Conone loquitur Cornel. Nepos. 'Diligens imperii' est, qui nihil in eo, quod imperandum est, vacuum relinquit, sed statim imperat. Alias imperia, ut vacua, subditi invadunt. *Boxhorn.*

CAP. 2. *Non quæsivit, ubi ipse tuto viveret*] Sic Cicero Epist. ad Attic. lib. VIII. 1. 'Ei statim rescripsi, hominemque certum misi de comitibus meis, non me quærere, ubi tutissime essem.' *Lambin.* Sed tamen ante securitatem quæsiverat, ut Isocrates Oratione citata attestatur, et Plutarchus in Euagora. Ait in Artaxerxe, haud securitate contentum fuisse, sed rerum mutationem, veluti in pelago fluctum, exspectasse. *Mag.* Patriæ deesse, ubicunque sit, vir bonus non debet, imo non vult. Lib. v. 51. 'Nisi hæc quoque pro patria dimicatio esset, cui deesse, quoad vita suppetat, aliis turpe, Camillo etiam nefas est.' *Gebh.*

Ad Pharnabazum] Justin. lib. VI. hæc copiosius habet. Item Xenophon Ἑλλ. IV. unde ista fere descripta sunt. *Longol.*

Satrapem Ioniæ et Lydiæ] Justin. lib. v. Lydiæ Satrapem sive Præfectum, non Pharnabazum, sed Tissaphernem dicit. *Mag.* Nepos infra in Datame, alium Satrapem vocat illarum provinciarum, Ariobarzanem. Unde apparet, Ioniam et Lydiam, unam tantum Satrapiam fuisse, seu præfecturam provincialem, quæ ab uno Satrape regebatur. Sic Herodot. lib. v. Orœtem quendam *νόμον τόν τε Φρύγιον καὶ Λύδιον καὶ Ἰωνικὸν* obtinuisse refert, quod ex aliis etiam Scriptoribus ratum fecit eruditissimus Brissonius. *Keuchen.*

Eundemque generum Regis] Supra in Pausania: 'Mardonius Satrapes regius, natione Medus, regis gener.' Ut credibile sit, illas semper eparchias a solis Magni Regis generis administratas fuisse, qui nonnunquam vice socri sui fungebantur. *Keuchen.* Duxerat autem Pharnabazus Apamam uxorem, unam ex Artaxerxis filiabus, ut tradit Plutarchus in Artaxerxe.

Quam cum Artaxerxe fecerant] Plutarchus ibidem dicit eam esse appellatam *εἰρήνην τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου*, pacem factam Antalcide interprete et legato: si fas est, inquit ille, contumeliam et proditionem pacem appellare. Hanc commemorat et Xenoph. lib. IV. de rebus Græciæ. Sed hæc pax posterius facta est quam Agesilaus in Asiam classem exercitumque trajecisset, ut intelligere licet ex Plutarcho in apophth. Lacon. ibi, *ἐπεὶ δὲ Κόνων καὶ Φαρνάβαζος τῷ βασιλέως ναυτικῷ θαλαττοκρατοῦντες*, &c. Videtur igitur ea societas esse intelligenda, quam Lacedæmonii cum Dario secundo, hujus Artaxerxis, qui *Μνήμων*, id est, *Memor* dictus est, et Cyri patre, fecerunt: de qua Thucydides lib. VIII. Sed discrepat a Xenophonte et Plutarcho Probus. Illi enim narrant, Agesilaum eo in Asiam a Lacedæmoniis esse missum, quod audierant, regem Persarum Artaxerxem exercitum et classes adversus Græcos parare: Xenoph. et Plutarch. in Agesilao. Non igitur Lacedæmonii, sed Persæ in societate non manebant. *Lambin.*

A Tissapherne] Tradit Xenophon in Agesilao, huic Regis jussu caput a Tithrauste esse abscissum. Idem et Diodorus XIV. Erat hic homo perditus et universo Græcorum generi infestus, ut Plutarch. refert.

Hunc adversus Pharnabazus habitus est imperator] Acribus hostium duci-

bus acres ac negotiis pares Legatos quoties rex opponit, non injuria sibi optima quæque de successu spondere debet. Laudanda Darii circumspectio, qui celebrata Alexandri virtute et celeritate in recuperando Græciæ ducatu opposuit Memnonem Rhodium fortitudine et rei militaris scientia præstantem: Diod. lib. VIII. *ἡγεμόνας δ' ἀρίστους προκρίνων, ἐν τοῖς ὑπῆρχε καὶ Μέμνων ὁ Ῥόδιος, διαφέρων ἀνδρείᾳ καὶ συνέσει στρατηγικῇ.* Vide Justinum XXXI. 7. p. 'Sed adversus Annibalem quis melior quam Africani frater crearetur?' *Gebhard.*

Multum ducem summum] Mendozæ codex et Savaronis editio, *Hic multum ducem summum*, quod non aspernabile videtur. Quid enim est *militum dux summus*, nisi forte anserum aut anatum aut gregis ducem comminisci velit? *Gebh.*

Agesilaum Asiam Tauro tenus Regi fuisse erepturum] Videntur hæc transcripta e Diodoro lib. XV. Καὶ πέρας εἰ *μὴ μετεπέμψαντο αὐτὸν οἱ Σπαρτιάται διὰ τινὰς πολιτικὰς χρείας σχεδὸν ἂν καὶ τὴν ὅλην τῶν Περσῶν βασιλείαν εἰς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους κατέστησεν.* Agesilao inferius, 'Qui cum victori præesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi.' *Gebh.*

CAP. 3. *Tissaphernes*] Longolius *Tisaphernes.* Codex Danielis *Thysiphernes*, ut ubique. Scribendum *Tissaphernes*, nam in Græco est *Τισσαφέρνης. Keuch.*

Neque admirandum] Venustius scripta lectio, et Ultrajectinus, *neque id mirandum.* Schott. Gebhard.

Cyrum fratrem] Dario ac Parysatidi (ut ait Plutarchus in Artaxerxe) filii quatuor fuerunt: major natu Artaxerxes hic de quo loquitur Probus, cui Mnemoni, hoc est Memori, cognomentum fuit: proximus ætate Cyrus hic: et iis juniores Ostanes, et Oxathnes. Artaxerxes et Cyrus de regno inter se armis decertarunt: tandem Cyrus primum ab Artaxerxe (ut quidam volunt) vulneratus: post a Persico adolescente nomine Mithridate, postremo a Caunio quodam vilissimo homine sauciatus, venaque poplitis perfracta concidens, et tempus ad lapidem allidens, exanimatus est. Auctor Plutarchus in Artaxerxe, qui hunc, Tissaphernis opera, Cyrum bello superasse non dicit, sed solum ad rem quod attinet, retulit. Quod cum Artaxerxes regnum esset adeptus, et Pasagardis a Persarum sacerdotibus de more se regno vellet initiari; Tissaphernes Cyrum, qui fratrem sibi prælatum necare insidiis nitebatur, detulit, fuitque in causa ut ille comprehensus, in carcerem conjiceretur. E quo postea dimissus, copias ad bellum cum comparasset, variisque rationibus militiæ consilium dissimularet, dum adversus Artaxerxem ascendere parat, Tissaphernes Regem adiens, rem omnem, bellique apparatum, indicavit.

Posteaquam venit] Justinus VI. 'Itaque Conon diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit.' Plutarch. quoque in Artaxerxe Cononem testatur ad regem epistolam misisse, mandasseque iis qui ferrent, ut per Zenonem Cretensem vel Polycritum medicum, aut si non adessent, per Ctesiam medicum, regi eam redderent. *Magius.*

Ad Chiliarchum] Codex P. Danielis, *ad Cheliarchum.* Lege *χίλαρχον. P. Daniel.* Qui fuit tribunus militum. *Long.* Χιλίαρχος a Græcis dicitur, qui mille viris præfectus est. D. Hieronym. Exod. c. 18. pro Chiliarcho, Tribunum dixit. Ad hanc vocem quod attinet, Q. Curt. lib. V. sic inquit: 'Novem qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant, Chiliarchos vocabant.' Josephus lib. III. de bello Judaico: 'Milites,' inquit, 'ad Centuriones, illi ad Chiliarchos conveniunt.' *Mag.* Cæterum iste Chiliarchus alio nomine ob officium vocatur *εἰσαγγελεύς.* Diodorus lib. XVI. *Ἀριστοζάνης ἦν εἰσ-*

αγγελεὺς τοῦ βασιλέως καὶ πιστότατος τῶν φίλων μετὰ Βαγώαν. Colligo tamen aliquando ista officia separata fuisse, et Chiliarchi dignitatem Internuncii sive *εἰσαγγελέως* honore ampliorem atque celsiorem. Nam ut patet ex lib. XVII. Aristozanes postea demum ad Chiliarchi gradum ascendit. *Gebh.* Idem Megistanes vocabatur, et post Regem totius regiæ curationem habebat, quemadmodum apud Ægyptios diœcetes. Qualia in Oriente multa nomina, quæ se latissime extendunt. Nec ambigo, quin hic fuerit unus ex Persarum *δορυφόροις*, quos mille fuisse, testatur Athenæus lib. XIII. 3. Quibus aliquanto viliores erant Cubicularii, ad ostium palatii, quos *πυλουροὺς* vocabant, vel, secundum Plutarchum, *κατευνάστας*. *Keuchen.*

Qui secundum gradum imperii tenebat] Venusta figura dictum. Cicer. de Offic. 'Tenere consularis dignitatis gradum.' Et pro Planco: 'Summum in aliquo loco tenere et dignitatis et gratiæ.' Infra Phocione: 'Namque auctus adjutusque a Demosthene, eum quem tenebat, ascenderat gradum.' Sueton. Claud. c. 4. 'Quin per eosdem gradus et articulos producendus sit.' *Gebh.*

Utrum colloqui malis, an per literas edere] 'Per epistolam, aut per nuncium,' ut est apud Plautum in Mil. act. IV. sc. 6. Et in hac narratione sæpius Nepos *ἑλληνίζει*. Nam Græci *βασιλέα ἁπλῶς τὸν* Πέρσην appellabant, ut supra a nobis ad Miltiadem notatum. Qui tamen adeundi mos ab aliis deinceps regibus, aut regia potestate præditis observatus. Tacitus Ann. IV. de Tiber. 'Moris quippe tum erat, quanquam præsentem, scripto adire.' *Keuchen.*

An per literas edere] *Agere*, Schott. Dan. Gifan. Savaro. Malim *edere.* Curtius dixit quoque 'edere mandata' lib. X. 32. Noster paullo post. Liv. lib. XXX. 'Posteaquam edita mandata.' *Gebh.* *An per literas*] Mos vetus, quanquam præsentem principem, scripto adire. De quo etiam Tacitus Annal. IV. Caussæ ejus, ut mediate, non plus minusve loquantur; ut rem magis animo et memoriæ Principis commendent; ne coram alloquuti, Principem occupatum longo teneant sermone; ut tempus ad integram consultationem servetur; ut repulsæ pudori literis, quæ non erubescunt, occurratur. Lipsius in comm. et Forstner. in not. polit. ad d. l. Taciti. Cononi caussa fuit, quod præsens nollet more Persarum adorare regem, ut mox auctor addit. *Loccen.* Illud *agere* expungit Ultrajectina et Longoliana editio.

Si in conspectum veneris] Arnobius *μιμητικῶς* in simili narratione lib. VI. 'Ut eos possimus coram et cominus intueri, affari de proximo.' Ubi et *affari* est, quod hoc loco *προσκυνεῖν*, sive *adorare*. Keuchen.

Venerari te Regem] Præter cæteros Justinus lib. VI. 'Itaque Conon diu rege per epistolas fatigato,' &c. Reges enim Persarum se fratres Solis et Lunæ jactabant, et ut Dii adorari volebant. Præter ea quæ in Sidonium lib. VIII. Epist. 9. elegantissime Petrus Chrysologus Serm. 120. 'Neve simus, ut Persarum reges, qui subjecta nunc pedibus suis sphæra, ut polum se calcare vices mentiuntur, nunc radiato capite ne sint homines, solis resident in figura, nunc impositis sibi cornibus, quasi viros se esse doleant, effœminantur in lunam, nunc varias velut siderum sumunt formas ut hominis perdant figuram.' *Savaro.* Plutarchus in Themistocle ex persona Artabani Chiliarchi: *Ἡμῖν δὲ πολλῶν νόμων καὶ καλῶν ὄντων, κάλλιστος οὗτός ἐστι*, ΤΙΜΑΝ ΒΑΣΙΛΕΑ, ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΕΙΝ ΕΙΚΟΝΑ ΘΕΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΝΤΟΣ. Ergo Orientalium fuit, Reges suos superstitiose venerari, sive adorare. Quod apud se in more esse, negabant Lacedæmonii. Vide Herodot. Polymn. *Οὔτε γάρ σφι ἐν*

νόμῳ εἶναι ἄνθρωπον προσκυνέειν. Hebræi eundem cultum observabant, ut apparet ex 2. Samuelis cap. I. et XIV. Jud. X. De aliis auctor locuples est Nazianzenus Orat. I. in Julianum: Νόμος ἐστὶ βασιλικὸς, οὐκ οἶδα μὲν εἰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, παρ' ὅσοις τὸ βασιλικεύεσθαι. Lege Arnob. lib. III. adversus Gentes, et Isocratem in Panegyrico. Mos adorandi talis erat: genu flexo, proni procumbentes in terram, fronte humum feriebant, ac terram osculabantur. Curt. V. et VIII. 31. Val. Max. VII. 2. Joseph. XX. Martial. Epigr. X. 72. Manus etiam ad tergum referebant: ut tradit Lucianus in Navigio. Ac Reges quidem ut Deos venerabantur, et pro talibus eos habebant. Unde postmodum orta est omnis illa idololatria, quam 'Regum stultitiam' vocat in Dario Sulpicius. Qualis in Nebucadnezare, Alexandro Magno, Romanisque Imperatoribus tristia experimenta habemus. *Keuchen.* Plura Brissonius lib. I. Persic. et Petrus Pithæus l. I. adv. subces. *Schott.* De *adulandi* voce vid. Cl. Gronov. notas ad lib. IX. 18.

Προσκυνεῖν] Codex noster *προσκύνησιν*. Quod eodem recidit. *Schott. Gebhard.* Plutar. historiam tribuit Themistocli, nisi forte utrique acciderit. *Schott.*

Sed vereor ne civitati meæ sit opprobrio] Græcis enim aut Atheniensibus, severo populo, turpis et indigna ejusmodi veneratio habebatur. Vid. Val. Max. VI. 3. ext. et Plutar. Themistocle. Quare Ismenias lepido strategemate usus est, cum regem Persarum accederet, quod narrant Ælian. Var. I. 21. Plutarch. Artaxerxe.

Itaque quæ volebat, huic scripta tradidit] Lambin. aliis in libris impressum fuisse testatur, *Quæ huic volebat, scripta tradidit.* Unde quidem effingere maluerunt; *Quæ hunc volebat, ei scripta tradidit.* Nihil literis, sed per internuntios acta omnia tradit Justin. lib. VI. 2. 'Agit tamen cum eo per internuncios.' *Gebh.*

CAP. 4. *Rex tantum auctoritate ejus motus est*] Contra Diodorus, qui suasu Pharnabazi scribit ab Artaxerxe classis imperium Cononi fuisse mandatum, lib. XIV. *Φαρνάβαζος δὲ, τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους ἀνοχῶν γενομένων, ἀνέβη πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ συνέπεισεν αὐτὸν στόλον ἑτοιμάσαι, καὶ ναύαρχον καταστῆσαι* Κόνωνα 'Αθηναῖον. *Gebhard.*

Et ei permiserit] Diodorus paullo aliter eodem libro.

Quem vellet, eligere ad dispensandam pecuniam] Ταμίαν Græci vocant, pecuniis cogendis, administrandisque præfectum. Dispensator aliquando dicitur (servile alias id nomen). Vide Marcell. Donatum in Sueton. August. c. 67. *Boecler.*

Id arbitrium negavit sui esse consilii] Eam electionem, prudenter. Nam mire placet hominibus, iis inprimis, qui nobis majores sunt, si ita illis consilium demus ut eos rectius sapere dicamus, quod etiam Epidicus observat ap. Plautum, II. 2. 72. Sic apud Cæs. B. C. I. 13. Decuriones Auximi docent 'sui judicii rem non esse.'

Qui optime suos nosse deberet] Martialis: 'Principis est virtus maxima, nosse suos.' Rationem non contemnendam consignavit Trogus apud Justinum lib. VI. 2. 'Postulat dari sibi ministrum impensæ, quia pluribus id mandare perniciosum sit.' *Gebhard.*

Cæterisque civitatibus maritimis naves longas imperaret] Phrasis valde frequens Curtio, ut inde colligam, nec non ex aliis plurimis, Ruffum Cornelii nostri perstudiosum fuisse. Sic dixit lib. III. 4. 'Naves sociis imperare.' Cæsar de Bell. Gall. lib. VI. 4. Curt. lib. IX. 38. 'Equites civitatibus imperare.' Iste iterum Comment. I. 7. 'Provinciæ toti quam maximum militum numerum imperaret.' Lib. VII. 4. 'Qua oblata potestate omnibus iis

civitatibus, obsides imperat.' Nepos, vita Attici: 'cum privatis pecunias per epistolas imperaret.' Sic Græci adhibent ἐπαγγέλλειν. *Gebh.*

Classem compararet] Sic Mss. et Vulgati in Agesil. 'Namque fama exierat Artaxerxem comparare classes.' In Miltiad. 'Classem quingentarum navium comparavit.' *Savaro.*

Non sine cura rem administrarunt] Auxilia enim navalis belli a Rege Ægypti Hercynione petiverunt, et undique a sociis magna contraxere subsidia, ut inquit Orosius lib. III. 2. *Mag.*

Ducem fortem et prudentem] Et præterea res hostium apprime edoctum. Diodor. lib. XIV. Οὗτος γὰρ ἦν ἔμπειρος τῶν κατὰ πόλεμον ἀγώνων, μάλιστα τῶν πολεμίων. *Gebhard.*

Regiis opibus] Codex P. Danielis, *Regis opibus.* Sic in Themistocle, *classiariis Regis*, pro *regiis.* Keuchen.

Pisandro duce] Sic legendum, *Pisandro duce,* non *Lysandro*, ut habent libri vulgati. *Lambin.* Græcis est Πείσανδρος. Xenoph. IV. Plutarch. Agesilao, et Justinus. Diodoro XIV. est Περίαρχος, ut alii notarunt, mendose. *Bongars.*

Hos Conon apud Cnidum] Isocrates in Euagora, de Cononis rebus gestis loquens, et consilio quod Persis dedit ad opprimendum Lacedæmonios: Πεισθέντων ταῦτα τῶν στατηγῶν, καὶ ναυτικοῦ συλλεγέντος, Λακεδαιμόνιοι μὲν κατεναυμαχήθησαν, καὶ τῆς ἀρχῆς ἀπεστερήθησαν, οἱ δε Ἕλληνες ἠλευθερώθησαν. Si victis Spartanis a Conone secuta est libertas Græciæ, igitur solutum fuit eorum imperium. Idem in Orat. ad Philipp. Συστάντος τῷ Κόνωνι ναυτικοῦ περὶ Κνίδον, νικήσας τῇ ναυμαχίᾳ, Λακεδαιμονίους μὲν ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἀρχῆς, τοὺς δὲ ἄλλους Ἕλληνας ἠλευθέρωσε. Ex his constat, Lacedæmoniorum clade ad Cnidum accepta fuisse finitum; qua in re Græcorum omnium firmus est consensus. Cœperat anno priore Olymp. XCIV. desiit anno altero Olympiadis XCVI. duravit annos vix X. Isocrates Panathenaico: Σπαρτιάται ἔτη δέκα μόλις ἐπεστάτησαν τῶν Ἕλληνων. *Casaubon.*

Multas naves capit, complures deprimit] Curtius lib. IV. 37. vocat *demergere.* 'Naves,' inquit, 'omnes fere aut demersit aut cepit.' Sed istud non est inelegantius. Cæs. Civ. B. I. 58. 'Partem navium deprimunt; nonnullas cum hominibus capiunt.' B. C. l. II. 6. 'In naves impeditas impetum faciunt celeriterque deprimunt.' Tacit. Hist. lib. IV. 79. 'Major pars navium depressa aut capta.' Hirt. lib. de Bell. Alex. cap. 11. 'Capta est una hostium quadriremis, depressa est altera.' Ibid. c. 16. 'Deprimuntur tres nostris incolumibus omnibus.' Auctor de Vir. Illustr. cap. 41. Græci vocant βυθίζειν, crebrius καταδῦσαι. Diod. Aristoph. Ran. Act. I. sc. 2. Κατεδύσαμεν γε ναῦς Τῶν πολεμίων ἢ δώδεκ' ἢ τρισκαίδεκα.

Qua victoria non solum Athenæ] Accidit illa sub Eubulide; ut testatur illius ætatis Lysias. Quare Diodorus errat necessario, qui in anno præcedente, sub archonte Diophanto, illam refert. *Meursius.* Meminit ejusdem Athenæus lib. I. Deipnos. Κόνων δὲ τῇ περὶ Κνίδον ναυμαχίᾳ νικήσας Λακεδαιμονίους.

Quæ sub Lacedæmoniorum fuerat imperio] Ἁπλῶς heic sumitur *imperium* pro θαλαττοκρατίᾳ, quæ nihil aliud fuit, quam Spartanorum et Atheniensium alterna potestas obtinendi maris. In Pelopida: 'Qua paucitate perculsa est Lacedæmoniorum potentia.' Quod frequens apud Cornelium et alios. *Keuch.*

Liberata est] Unde etiam erectæ fuerunt publico sumptu binæ statuæ prope Jovis Servatoris simulachrum, quarum una Cononis, altera Euagoræ Cypri Regis. Vide Plutarchum.

Muros dirutos a Lysandro] Sed per-

missu Pharnabazi, cum quo in Peloponnesum navigans Laconicam vastavit, sociosque Atheniensium in Spartanos incitavit. *Ernst.* Isocrates ad Philippum: *Οὐ μόνον δὲ τὰ τείχη τῆς πατρίδος ἀνώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν εἰς τὴν αὐτὴν δόξαν προήγαγεν.* Sic Demosthenes, Pausanias, Xenophon, Athenæus, Polyænus, alii; nec ullus exstat fere scriptor, qui non minimum alludat. Justin. lib. VI.

Civibus suis donat] Athenæus, præter istam libertatem, plura illius recenset in cives beneficia, l. I. *Longol.*

CAP. 5. *Accidit huic, quod cæteris mortalibus; ut inconsideratior in secunda, quam in adversa esset fortuna*] Iisdem pene verbis Justinus fine Philippicarum Histor. 'Hamilcar,' inquit, 'magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultius sequitur, in insidias deductus occiditur.' Contra de Timoleonte: 'Id quod difficilius putatur, multo sapientius tulit secundam quam adversam fortunam.' Contrarium sentit Diodorus: *Εὐτυχέστερον ὑπάρχει συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως.* Sed assentior Nepoti, et rationem reddit Tacit. Hist. I. 15. 'Secundæ res,' inquit, 'acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.' Quem locum expressisse Tacit. ex Oratione M. Catonis pro Rhodiensibus mihi videtur. Fragmentum istud, prout emendavit Cl. P. Scriverius ex lib. VII. 3. Gellii, advocabo: 'Scio solere plerisque hominibus rebus secundis atque prolixis atque prosperis animum excellere, atque superbiam atque ferocitatem augescere atque crescere: quod nunc magnæ curæ mihi est, quia hæc res tam secundæ processerint, ne quid in consulendo adversi veniat, quod nostras secundas res conficiet, neve hæc lætitia nimis luxuriose eveniat. Adversæ res se domant et docent quid opus sit facto; secundæ res lætitia transvorsum trudere solent a recte consulendo et intelligendo.' Nam res adversæ futurorum metu diligentiam acuunt atque intendunt; secundæ vero securitatem, contemptum, atque insolentiam pariunt. Diodor. l. XIII. *Εὐδαιμονέστατοι γὰρ ὄντες τῶν Ἑλλήνων τὴν εὐτυχίαν ὥσπερ βαρὺ φορτίον οὐ φέροντες.* Id. lib. XVIII. *Οἱ πλεῖστοι γὰρ διὰ τὴν εὐτυχίαν ἐπαίρονται μὲν ταῖς εὐτυχίαις, ὑπερήφανοι δ' ἐν ταῖς γιγνόμενοι τῆς ἀνθρωπίνης καὶ κοινῆς ἀσθενείας ἐπιλάθονται· διὸ καὶ νῦν τοὺς πλείστους ὁρᾷν ἔξεστιν ἐπὶ τὴν ἀτυχίαν, ὥσπερ τι βαρὺ φορτίον, φέρειν ἀδυνατοῦντας.* Conqueritur hoc de suis apud Curtium Alexander lib. X. 10. 'Secundis rebus, quæ circumfluunt nos, insanire cœpistis, obliti status ejus, quem beneficio exuistis meo: digni hercule, qui in eodem consenescatis; quoniam facilius est vobis adversam quam secundam regere fortunam.' Idem Scriptor de Dario, qui sanctos et mites mores in regio fastigio mutaverat crudelitate, lib. III. 7. 'Erat Dario mire ac tractabile ingenium, nisi etiam suam naturam plerumque fortuna corrumperet.' Et de eodem Dario Charidemus ibid. 'Tu quidem licentia regni subito mutatus documentum eris posteris, homines cum se permisere fortunæ, etiam naturam dediscere.' Hinc intelligendum illud Taciti lib. VI. 48. 'An cum Tiberius post tantam rerum experientiam vi dominationis convulsus et mutatus sit:' q. d. Tiberium licentia imperii ac rebus secundis abstractum eos mores induisse, quos fortuna regia præcepisset, abjectis, quos natura et institutio dedisset. Mutatum quoque et convulsum esse Alexandrum regni licentia queritur disertissime facundissimus Curt. lib. X. 6. 'Cœperat esse præceps ad repræsentanda supplicia; item ad deteriora credenda. Sic scilicet res secundæ valent commutare naturam, et raro quisquam erga bona sua satis cautus est.' At revera is sapiens perhibetur, qui

utramque fortunam æquo fert animo, neque tristi succumbit, neque secunda effertur. Rutilius: 'Nec tantum duris nituit sapientia rebus; Pectore non alio prosperiora tulit.' Aristot. lib. I. Ethic. τὸν μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸν καὶ ἔμφρονα πάσας οἰόμεθα τὰς τύχας εὐσχημόνως φέρειν. Ἄδηλος quidam: Οἱ πεπαιδευμένοι καθάπερ οἱ ἐκ παλαίστρας, κἂν πέσωσι, ταχέως καὶ ἐπιδεξίως ἐκ τῆς ἀτυχίας ἐξανίστανται. B. Basilius: Οὗτος οὖν ἐστι ὁ νοήμων κυβερνήτης, ὁ εὐστοχασμένως τῆς ὑποκειμένης φύσεως μεταχειριζόμενος τὰ συμπίπτοντα, καὶ ὅμοιος ἀεὶ αὐτὸς ἑαυτῷ διαμένων, μήτε ἐπαιρόμενος ἐν ταῖς εὐθυμίαις μήτε καταπίπτων ἐν ταῖς συμφοραῖς. *Gebhard.*

Ut inconsideratior in secunda, quam in adversa] Ἴσως μὲν οὖν καὶ ἑτέροις ἤδη τοῦτο συμβέβηκε, τὸ τὰς μὲν ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις ἐξουσίας μὴ δύνασθαι φέρειν ἀνθρωπίνως, ἐν δὲ ταῖς περιπετείαις εὐλαβῶς ἵστασθαι καὶ νουνεχῶς. Polybius Hist. XVII. Casaub. vert. 'Accidit hoc et aliis fortasse jam ante, ut rebus lætis potentiam ferre, sicut homines par erat, nequirent; in adversis caute admodum et prudenter statum suum conservarent.' Vide Var. Lect. Mureti libro V. 15. *Boecl.*

Quum ultum] Alii libri habent, *cum ulcisci:* alii, *cum ultum:* ego *ultum* malo. Nam revera ultus erat patriæ injurias muris refectis, et de integro excitatis, quos illi diruerant. 'Patriæ injurias' autem, id est, injurias a Lacedæmoniis patriæ illatas. *Lambin.*

Plura concupivit quam efficere potuit] Ingenio ambitiosorum relictis mediis ruentium ad summa sua pernicie. Tacit. Ann. III. 66. 'Brutidium artibus honestis copiosum, et, si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat, dum æquales, dein superiores, postremo suasmet ipse spes anteire parat: quod multos, etiam bonos, pessum dedit, qui, spretis, quæ tarda cum securitate, præmatura, vel cum exitio, properant.' *Gebh.*

Non solum inter barbaros, &c.] Alterum *inter* redundat. *Schott.*

Id quum minus diligenter esset celatum] Valde hic discrepant inter se Historici. Nam Xenophon quidem Ἑλλ. IV. narrat, Lacedæmonios, posteaquam cognovissent, Cononem muros urbis et Piræei a Lysandro dirutos, pecunia regia de integro excitasse, et urbeis Ioniæ et Ætoliæ in continente sitas ad Athenienseis transferre cogitare, constituisse his de rebus Tiribazum præfectum regium docere, confisos fore hoc pacto, ut ille aut secum societatem iniret, aut Cononi sumptus in classem suppeditare desineret: qua re audita, Athenienseis contra cum Conone legatos quatuor, Hermogenem, Dionem, Callisthenem, Callimedontem, ad Tiribazum misisse; legatos etiam a sociis, qui una proficiscerentur, evocasse; quorum orationibus auditis, Tiribazum clam Antalcidæ Lacedæmoniorum legato pecuniam dedisse, ut classe ab iis instructa, Athenienses et eorum socii cupidius pacem expeterent atque exoptarent: Cononem autem tanquam injuriam Regi facientem, in vincula conjecisse. Sic Xenophon. Diodorus vero lib. XIV. scribit, Tiribazum Cononi, ob res prospere ab eo gestas invidisse, et hac causa prætexta, quod urbeis Atheniensibus acquireret classe et copiis Regis, eum Sardeis perductum in vincula conjecisse. Isocrates aperte significat in Panegyrico; Cononem immerito a Persis esse comprehensum. *Lambin.*

Magna de re] Sic ex fide Ms. mei et Gif. emendavi et dispunxi. Ms. Put. cum vulg. *magna festinatione.* Savaro.

Ibique periisse] Editio Parisiensis, *ibique eum periisse.* Diodorus Siculus de eo supplicium sumptum esse significat libro XV. his verbis: Ὑποπτεύσας ὁ Ἰφικράτης μὴ συλληφθῇ, καὶ τιμω-

ρίας τύχῃ, καθάπερ Κόνων ἔπαθεν ὁ Ἀθηναῖος.

Dinon Historicus] Scribendum *Dinon*, qui Græcis Δείνων. Plutarch. in Themist. Ἔφορος δὲ καὶ Δείνων, καὶ Κλείταρχος, καὶ Ἡρακλείδης. Athenæus lib. III. et V. *Longol. Lambin. Mag. Savar.* Scripsit hic Persica, pater fuit Clitarchi, vixitque tempore Artaxerxis Ochi, et Philippi. *Gebhard.* De quo vide Magnum Vossium de Græc. Histor. lib. IV. 8.

Teribazo] Qui pedestribus copiis præerat, teste Diodor. Sicul. lib. XIV.

X. DION.

CAP. 1. *Dion, Hipparini filius*] Diodorus Siculus lib. XVI. Δίων ὁ Ἱππαρίνου, Συρακουσίων ὑπάρχων ἐπιφανέστατος. Vide Suidam et Plutarchum. M. Tull. Tuscul. Quæst. V. Valer. l. III. 8. l. IV. 1. *Savaro.*

Namque ille superior] Major, antiquior. Sic 'Cato superior' Valer. Max. lib. VIII. 15. qui aliis *major*. Superiores eidem 'majores' lib. II. 1. 'Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant.' *Gebhard.* Hunc infra Dionysium Siculum priorem vocat. *Keuchen.* Qui duodequadraginta annos tyrannidem obtinuit, cum V. et XX. annos natus dominatum occupasset, inquit M. Tullius Tusc. Quæst. V. Et ita Diodorus Siculus lib. XIV. Μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον Διονύσιος εἰς ἀῤῥωστίαν ἐμπέσων ἐτελεύτησε, δυναστεύσας ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτώ. *Lambin.*

Aristomachen sororem Dionis] Sic Diodorus lib. XIV. Habuit enim duas uxores Dionysius superior, unam nomine Lorida, natione Locram, Xeneti viri civium suorum nobilissimi filiam; alteram Syracusanam, nomine Aristomacham, Hipparini filiam, Dionis sororem. *Idem.* Easque uno die duxit. Ælianus aperte: ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ δύο γυναῖκας ἠγάγετο Διονύσιος, Δωρίδα, τὴν Λοκρίδα, καὶ Ἀρισταινέτην τὴν Ἱππαρίνου, Δίωνος δὲ ἀδελφήν. Et adjungit continuo polygamiam: Καὶ παρ' ἑκατέραν ἐπαύετο ἐν τῷ μέρει. καὶ ἡ μὲν ἠκολούθει στρατευομένῳ, ἡ δὲ ἐπανήκοντα ὑπεδέχετο. Var. Hist. lib. XIII. Vid. ad utrumque locum Notas Cl. Schefferi. M. Tullius Tuscul. lib. V. 'Cumque duas uxores haberet, Aristomacham civem suam, Doridem autem Locrensem; sic noctu ad eas ventitabat, ut omnia specularetur, et perscrutaretur ante.'

Habuit in matrimonio] Supr. in Præfat. 'sororem germanam habere in matrimonio.' In Cimone totid. verbis. *Savaro.*

Ex qua duos filios, Hipparinum et Nysæum] Diodorus Siculus, Hipparinum et Narsæum: Plutarchus in Dione, non negat quidem ille, Dionysio majori ex Aristomacha filios esse natos, sed scribit, ex peregrina Dionysium, cujus hic vita scribitur, antequam illa gravida fieret, natum esse; et Aristomacham diu infœcundam fuisse. Sed quod ad rem attinet, Plutarchus tradit Areten nupsisse prius Thearidæ Dionysii fratri; eo mortuo vero, Dioni, cum esset sororis filia. Sic Plutarchus in Dione: Σωφροσύνῃ μὲν Διονυσίῳ τῷ υἱῷ συνῴκησεν, Ἀρέτη δὲ Θεαρίδῃ τῷ ἀδελφῷ. τελευτήσαντος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ Θεαρίδου Δίων ἔλαβεν Ἀρέτην ἀδελφιδῆν οὖσαν. Idem

paullo post scribit, tres liberos Dionysio ex Locrensi uxore esse natos: quatuor ex Aristomacha, duos mares, totidemque fœminas. *Lambin.*

Sophrosynen] Editio Parisiana, *nomine Sophrosynem.* Codex Longolianus, *Sophros:* quod compendio editum, pro *Sophrosynen.* Keuchen.

Nuptum dedit] Sic supra locutus est Nepos in Pausan. 'Des ei filiam tuam nuptum:' et iterum infr. 'Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit.' Terent. Andria. 'Datur illa hodie Pamphilo nuptum?' Idem in Hecyra: 'Perii, ex quo censes, nisi ex illo cui data est nuptum, obsecro?'

Alteram Areten, Dioni] Libri quidam *Aretem* omittunt. Vulgati, *et Areten, quarum priorem Dionysio, &c.* In Æliano 'Αρέτη reponendum, pro 'Αρήτη, Var. Hist. lib. XII.

Come] Atqui fuit contumax et acerbus natura, vel Platonis, qui eum optime noverat, testimonio: qui eum reprehendens in epistola quadam, sic ad eum scribit: ἐνθυμοῦ δὲ ὅτι δοκεῖς τισιν ἐνδεεστέρως τοῦ προσήκοντος θεραπευτικὸς εἶναι· μὴ οὖν λανθανέτω σε, ὅτι διὰ τοῦ ἀρέσκειν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ πράττειν ἐστίν. ἡ δὲ αὐθάδεια ἐρημίᾳ ξύνοικος. Sic et Plutarch. in Dione: ἀμέλει δὲ καὶ φύσει τινὰ τὸ ἦθος ὄγκον εἶχεν αὐτοῦ, καὶ τραχύτητα δυσπρόσοδον ἐν ἐντεύξει, καὶ δυσξύμβολον, &c. Idem sub extr. eandem morum asperitatem notat, et verba illa superiora Platonis profert. Et in lib. πῶς ἄν τις διακρίν. τὸν κόλακα τοῦ φίλου, eo loco, ubi docet, tunc potius monendos et reprehendendos esse amicos, cum rem suam bene gerunt, et fortunati sunt, quam cum eis fortuna adversatur. Plutarchi verba sunt hæc: τοιαῦτα τοῦ Κύρου πρὸς Κυαξάρην, καὶ τὰ πρὸς Δίωνα Πλάτωνος, ὅτε λαμπρότατος ἦν, καὶ πάντας εἰς ἑαυτὸν ἀνθρώπους ἐπέστρεφε διὰ τὸ κάλλος τῶν πραξέων καὶ τὸ μέγεθος, παρακελευμένου φυλάττεσθαι καὶ δεδιέναι τὴν αὐθαδειαν, ὡς ἐρημίᾳ ξύνοικον. *Lamb.* Hoc quamvis ita fuisse largiamur in cæteris, tamen come fuit et facile adversus docentes ipsum, præsertim erga Platonem ad capienda ab eo virtutum et vitæ præcepta, uti Plato ipse in Epist. 7. ad Dionysii propinquos scribit; et infr. 2. 3. Noster confirmat.

Quæ non minimum commendat] Sic legendum est, non, ut vulgo, *commendatur:* natum mendum ex ignoratione verbi. *Commendat* enim hoc loco valet, ornat, facit amabilem, benevolentiam atque amorem conciliat: et subintelligendum est, homines, seu viros. Sic Cicero de Orat. lib. I. sub extr. 'et in voce, quæ una maxime eloquentiam vel commendat, vel sustinet,' &c. Idem Off. II. P. Rutilii adolescentiam ad opinionem et innocentiæ et juris scientiæ P. Mucii 'commendavit domus.' Idem oratione post reditum in Sen. 'cum eum præter simulatam, versutamque tristitiam, nulla res commendaret.' Idem iterum de oratore, ad Q. Fr. 'oratio placida, summissa, lenis reos commendat.' Horat. Epist. lib. I. 15. 'Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.' *Lambin.* Respexisse videtur ad Euripideum illud in Phœniss. apud Porphyrium et Stobæum: Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος. Sic infra in Iphicrate: 'Fuit autem et animo magno et corpore, imperatoriaque forma.' *Commendatur* autem Scripti libri auctoritate retineo. *Schott.* Corporis autem dignitatem in regentibus commendari tralatitium est. Tacit. Ann. II. 13. 'Cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem per seria, per jocos eumdem animum laudibus ferrent.' Vide ibid. cap. 73. Eamdem inter adjumenta esse summæ rei adipiscendæ asserit idem lib. XI. 28. de Silio: 'Nunc juvenem nobilem, dignitate fortunæ, juventa, ac propinquo consulatu ad spem accingi.' Et inter cætera, quæ Galbam destruxerant, erat deformitas. Tacit. Hist.

lib. I. 7. 'Ipsa ætas Galbæ et irrisui et fastidio erat assuetis juventæ Neronis, et Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus.' Justin. lib. XIII. 1. 'Sed nec Amici Alexandri frustra regnum spectabant: nam ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos Reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo in omnibus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente; sed ex toto terrarum orbe electos judicaret.' *Gebhard.*

Neque minus propter mores] Plut. paullo aliter: Ἐν ἀρχῇ μὲν εἶχε τιμὴν ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς, ὕστερον δὲ τοῦ φρονεῖν διδοὺς πεῖραν, ἤδη καθ' ἑαυτὸν ἠγαπᾶτο παρὰ τῷ τυράννῳ. *Lambinus.*

Affinitatem] Quod Dionysius Aristomachen sororem Dionis haberet in matrimonio. In Pausan. 'seque tecum affinitate conjungi cupit.' In Attico 'plus valere similitudinem morum quam affinitatem;' videlicet, quæ soror Attici 2. Tullio Ciceroni nupta erat: unde 'affinis' in Timoleone vir sororis appellatur, ubi vide. *Savaro.*

Suorum] Sororis et liberorum.

Nisi qua in re major ipsius cupiditas intercesserat] Quatenus permittunt affectus et cupiditates obtemperant sanis monitis dominantes: quoties vero intensior cupido incessit animos, obstructæ sunt aures et impotens libido suis stimulis abripitur. Valer. III. 3. apud Phalarim 'plus consuetudo dominationis, quam consilii salubritas valuit.'

Legationes vero omnes] Plutarchus: Πρεσβείας τε τὰς μεγίστας διώκει, πεμπόμενός τε πρὸς Καρχηδονίους ἐθαυμάσθη διαφερόντως. *Lambin.* ex conjectura.

Sua humanitate tegebat] *Tegebat*, sensu expeditissimo ac germano. Nam Dion humanitate ac morum tranquillitate tegebat atque abscondebat decantatam ubique Dionysii crudelitatem; qui mitissimos Dionis mores intuebantur, persuadere sibi non poterant, tam immanem esse Dionysium, quam vulgo jactaretur. Et eum in modum loquitur Tacit. Ann. XII. 12. 'Dum socors domi, belli infaustus, ignaviam sævitia tegat.' Piccartus lib. Pericul. singulari cap. 10. defendit *leniebat*, sine causa. *Gebhard.* *Tenebat* in Membranis Schotti et Gifanii. *Sua humanitate leniebat*] Sic edendum curavi, conjectura ductus. Nam cum in exemplis Aldinis, et Florentinis, et nonnullis aliis, reperissem scriptum, tenebat, neque hoc verbum ad hunc locum mihi quadrare posse videretur, ex *tenebat*, levi et facili immutatione feci, *liniebat*: neque me movet lectio Germanica, in qua est, *tegebat*: hoc enim tegebat, ex *tenebat*, factum est, conjectura facili illa quidem et propinqua, quod ad literas attinet, sed quod ad verbi vim et sermonis Romani consuetudinem, minus apta; crudelitatem enim, aut crudele nomen humanitate lenire, convenienter et translatione illustri dicitur: *tegere* vero non item. Quod si quis huic verbo locus quæreretur, factum, aut facinus crudele tegi aptius diceretur, quam nomen, meo quidem judicio. *Lambin.*

Suspexerunt] Vulgati, *suspicerunt.*

CAP. 2. *Platonem Tarentum venisse*] Quod ex ipsius Platonis ad Dionis propinquos epistola intelligere licet. *Lambin.* Venit Tarentum, L. Camillo, P. Claudio Coss. Cicero. Causas profectionis narrat Apuleius de Dogm. Platonis, cujus hæc verba: 'Sed ille [Plato] primo historiæ gratia, ut naturam Ætnæ et incendia concavi montis intelligeret; secundo, petitu Dionysii, ut Syracusanis assisteret, est profectus, et ut municipales leges ejus provinciæ disceret. Tertius ejus adventus, fugientem Dionem impetrata a Dionysio venia, patriæ suæ reddidit.' *Mag.*

Adolescenti] Dioni; qui, ut tradit Plutarchus, Platonem audivit, priusquam Plato tyrannum conveniret; ab

eoque fuit, cum valde esset docilis et ingenio acerrimo, ad studium virtutis et sapientiæ mirifice inflammatus quod et Plato in epistola quadam scripsit. Δίων μὲν γὰρ δὴ μάλα εὐμαθὴς ὢν, πρὸς τε τἄλλα, καὶ πρὸς τοὺς τότε ὑπ' ἐμοῦ λόγους λεγομένους, οὕτως ὀξέως ὑπήκουσε καὶ σφόδρα, ὡς οὐδεὶς πώποτε ὧν ἐγὼ προσέτυχον νέων. καὶ τὸν ἐπίλοιπον βίον ζῆν ἐθέλησε διαφερόντως τῶν πολλῶν Ἰταλιωτῶν τε καὶ Σικελιωτῶν, ἀρετὴν περὶ πλείονος ἡδονῆς τῆς τε ἄλλης τρυφῆς ἠγαπηκώς. *Lambin.*

Arcesseret] *Accesseret*, Cod. Danielis. Sed rectius *arcesseret*, ut infra idem Codex *arcesserit*.

Magnaque eum ambitione Syracusas perduxit] Exquisito apparatu, et ambitioso comitatu. Plin. Hist. Nat. VII. 3. Solinus cap. 7. 'Dionysius tyrannus vittatam navem Platoni obviam misit. Ipse cum albis quadrigis egrediens in littore occurrens honoratus est.' *Gebhard.* Græci pro *magna ambitione*, φιλοτίμως usurpant, quod eodem recidit. *Lambin.* Vid. Plutarch. in Dione. Ælian. IV. 18. Sed Dionysios confundit Nepos: neque enim eos honores Platoni major Dionysius, sed minor mortuo patre habuit. Honorifice quidem excepit Platonem Dionysius Major, sed nihil ibi nimium et ambitiosius legere memini. *Buchn.*

Ut se totum ei traderet] Quare Dion communi nomine a scriptoribus vocatur *Dion amicus Platonis.* Vid. exempla similia apud Rhodig. Lect. Ant. libro XXIII. 4.

Plato delectatus est Dione] Ejus namque captus erat amore, ut ex Aristippi lib. IV. de antiquis deliciis, refert Diogenes Laërtius in Platonis vita. Inter amatorios Platonis versus apud hunc, et Apuleium Apologiæ Orat. I. leguntur etiam versus in Dionem, qui dilectum a Platone Dionem, atque ardenter amatum, satis arguunt. *Mag.*

Crudeliter violatus esset] Causam, quamobrem tali injuria Platonem affecerit Tyrannus, hanc affert Plutarchus, quia Dionysius Platonis de Virtute viri boni, et de justitia disputantis orationem ferre non potuerit, cum diceret, quemvis potius, quam tyrannum, esse fortem: et vitam justorum esse beatam, tyrannorum miseram et calamitosam. Laërtius addit, tyrannum Platonis sermone offensum Platoni dixisse, verba ejus γεροντιᾷν, id est, *senium et senile delirium redolere:* illum autem respondisse, σοῦ δὲ τυραννιῶσιν· id est, *at tua tyrannidum, seu tyranni mores.* Lambinus.

Venundari jussisset] Editio Longoliana *jussit*. Vendidit illum, tanquam mancipium in foro, XXV. minis Diodor. Siculus lib. XV. Lege Plutarchum in libello, cui titulus: Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα. *Keuch.* Et in vita Dionis meminit quoque Laërtius. *Longol.*

Eodem rediit] Multis verbis rationes secundi in Siciliam adventus exponit Plato in epistola quadam. Sed sciendum est, mortuo jam priore Dionysio, Platonem iterum in Siciliam navigasse, et Secundi Dionysii arcessitu, cum ille Platoni polliceretur per literas, se omnia Dioni exulanti, quæ vellet Plato, remissurum, largiturum, et concessurum, Syracusas repetiisse. *Lambin.*

In morbum incidit] Morbi causam fuisse, immoderatas epulas, compotationes, et ebrietatem tradit Diodor. Siculus lib. XV. his verbis: Ἑστιῶν δὲ λαμπρῶς τοὺς φίλους, καὶ κατὰ τοὺς πότους φιλοτιμότερον τῇ μέθῃ δοὺς ἑαυτὸν, εἰς ἀῤῥωστίαν σφοδροτέραν ἐνέπεσε διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐμφορηθέντων ὑγρῶν. *Idem.*

Quo cum graviter conflictaretur] Libri omnes, quod et Schottus et Piccartus attestantur, *quo cum gravi conflictaretur.* Unde Cl. Schottus *gravius* tentat substituere. *Gebhard.*

Nam velle se cum eo colloqui] Plutarchus in Dione: Ἐπεὶ δὲ νοσῶν ὁ Διονύσιος ἔδοξεν ἀβιώτως ἔχειν, ἐπεχεί-

ρησεν αὐτῷ διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐκ τῆς Ἀριστομάχης τέκνων ὁ Δίων. *Lambinus.*

Id medici non tacuerunt] Οἱ δὲ ἰατροὶ τῷ μέλλοντι τὴν ἀρχὴν διαδέχεσθαι χαριζόμενοι, καιρὸν οὐ παρέσχον. *Idem.* Hem scelus Medicorum in aula! nam captandæ successoris gratiæ desperatam dominantis valetudinem aut contra fidem vulgant, aut suo ministerio opprimunt extinguuntque. Tacitus Ann. VI. c. 50. de Charicle: 'qui labi spiritum nec intra biduum duraturum Macroni firmavit. Inde cuncta colloquiis inter præsentes, nunciis apud legatos et exercitus festinabantur.' Liv. lib. XL. 56. 'Medicus Calligenes, qui curationi præerat, non exspectata morte regis, a primis desperationis notis nuntios prædispositos, ita ut convenerat, misit ad Perseum.' Et neces pleræque occultæ regum annon medicorum scelere ac perfidia acceleratæ? de Eudemo Tacitus lib. IV. Ann. c. 3. de Xenophonte vid. lib. XII. 67.

Sermonem retulerunt] Habitum cum medicis: quod teste Lambino quidam redundare existimant. Schottus autem *ad Dionysium filium seniorem* conjectabat. Perperam: nam Cornelius potius extulisset, *filium majorem natu.* Gebh.

Commotus] Gravissime irritatus. Curt. lib. IV. 23. 'Legatos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. At ille suorum tam indigna nece commotus urbem obsidere statuit.' Tacit. Ann. VI. 13. 'Queis commotus incusavit Magistratus Patresque.' Nepos Timoleonte; 'Quibus verbis adeo ille est commotus, ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit.' *Gebhard.*

Soporem] 'Soporem' nove dixit, pro soporifero poculo. Φάρμακον ὑπνωτικὸν Plutarchus habet, ejusque rei auctorem Timæum Historicum citat. *Longol.* Seneca de beneficiis lib. V. 'Ita et qui veri beneficii speciem fefellit, tam ingratus est, quam veneficus, qui soporem, cum venenum crederet, miscuit.' Ubi *saporem* vulgo corrupte legas. *Schott.* Frontinus libro II. 5. 'Mandragoræ inter venenum ac soporem media vis est.' *Gebhard.* Significant Probus et Plutarchus potionem frigidissimam, quæ, ut ex Medicorum scriptis didicimus, nigri papaveris succo aut cicutæ parari solet. Sane Athenienses capitali judicio damnatos, cicutæ succo necare solebant: quamobrem Juvenal. Sat. VII. 'Hunc inopem vidistis, Athenæ, Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.' *Magius.* Quam tusam ac dilutam propinabant in calice more medicamentorum; idque πιεῖν φάρμακον dicebatur. *Casaubon.*

Coëgit] Quia ipsi fortasse propter Hippocratis jusjurandum facinus horrebant. *Magius.*

Somno sopitus] In Excerptis, *sumno:* ut *Acheruns* Acherons; *suboles* soboles; et similia. Erat autem sopor ὑπνοφόρος, medicamentum somniferum, et morti simillimi soporis efficax. Hesychius: Ὑπνωτικὸν, ὁ μανδραγόρας. Nam 'mandragoras θανάσιμον φάρμακον καὶ ὑπνωτικόν· cujus inter venenum ac soporem media vis est,' ut loquitur Frontinus. Ad rem Philostratus II. 14. Ἔστι δὲ φάρμακα ὕπνον μεμηχανευμένα τοῖς ἀνθρώποις, ὧν πίοντές τε καὶ ἀλειψάμενοι (melius ἢ καὶ ἀλειψάμενοι) καθεύδουσιν, ἐκτείνοντες ἑαυτοὺς ὥσπερ ἀποθνήσκοντες. Seneca de Benef. III. 14. 'Promisit [venenum domino] et medicamentum innoxium ei dedit: quo cum sopitus esset,' &c. *Keuch.*

CAP. 3. *Tale initium fuit Dionis et Dionysii simultatis*] Aliter Plutarchus et Diodorus: apud Plutarchum in Dione nullum hac de re verbum. Quin tradit ille, Dionysium posteriorem Dionis animi magnitudinem valde admiratum esse, et propensam in se voluntatem vehementer dilexisse: Ὁ μὲν οὖν Διονύσιος ὑπερφυῶς τὴν μεγαλοψυχίαν ἐθαύμασε, καὶ τὴν προθυμίαν ἠγάπησε. Diodor. lib. XVI. ab utroque

discrepans: Οὗτος δὲ διὰ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς ψυχῆς εἰς ὑποψίαν ἦλθε τυράννῳ, δόξας ἀξιόχρεως εἶναι καταλῦσαι τὴν τυραννίδα. *Lambin.*

Desineret] Editio Parisiensis, *desisteret.*

Morem ei gessit] Ad Platonem scripsit, ut testatur Plato, extatque ejus epistolæ summa in epistolis Platonis. *Lamb.*

Philistum Historicum] Ab exilio Adriatico, nam hic a Dionysio patre regno erat expulsus, revocatus autem consilio quorundam a Dionysio Syracusas in invidiam Dionis et Platonis, magnus apud tyrannum extitit. Adriæ cum esset in ocio, historias varias conscripsit, de rebus Siculis libro XI. De Dionysio Tyranno lib. VI. aliaque plurima, quæ a Suida commemorantur. *Longol. Mag.* Vide Magnum Vossium de Historicis Græcis.

Hominem amicum non magis tyranno, quam tyrannidi] Sic legendum: non ut habent exempla Veneta et Florentina, *hominem inimicum.* Sic enim Plutarchus: Ὁ γὰρ δὴ Φίλιστος ἐξαρχῆς τε τῇ τυραννίδι καθισταμένῃ προθυμότατον παρέσχε, καὶ τὴν ἄκραν διεφύλαξε φρουραρχῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον. *Lambin.*

In eo meo libro] De quo nihil nobis præter desiderium restat.

Qui de historicis conscriptus est] *Græcis* addit Codex noster ac Savaronis. Expungit vero Longolium secutus Lambinus, quod de utrisque scripsisse, *Græcis Latinisque* verisimile sit. *Schott.*

CAP. 4. *Ingenio*] Ingeniosi quoque tyrannis suspecti ac formidulosi, quare vident, ut eos vel penitus exstirpent, Tacit. Agric. 4. 'Julius Græcinus senatorii ordinis studio eloquentiæ sapientiæque notus, iisque virtutibus Caii Cæsaris iram meritus.' Vel ad minimum in exilium submoveant. Id. Ann. lib. XVI. 29. 'Enimvero Montanum probæ juventæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.' Vid. Valer. Max. lib. VII. 3. Exempl. 2. de L. Junii Bruti fratre vegetioris ingenii sublato. *Gebh.*

Navem ei triremem dedit] Plato σμικρὸν πλοῖον, *parvum navigium.* Plutarchus ἀκάτιον, *navem piscatoriam.* Lambin. Longol. Mag. Lege Bayfii lib. de Re Navali, et Cl. Schefferum de M. N. II. 2.

Corinthum] Plutarchus, in Italiam. Diodorus propius accedens, in Peloponnesum. Corinthus enim est in Peloponneso. *Lambin.* Et quidem ejus claustrum, unde inter compedes et vincula Græciæ, Philippo aliisque, urbs memorata. Vide Strab. lib. VIII. et IX.

Ostendens, se id utriusque facere causa] Plutarchus tradit in Dione, Dionysium, lecta Dionis ad Carthaginienses epistola, adhibito et præsente Dione, ex qua Dionysius arguebat Dionem cum Carthaginiensibus adversus se et tyrannidem consensisse et societatem coivisse, cum Dion pro se dicere et se purgare conaretur, statim non facta Dioni respondendi potestate, sed e vestigio, imposito in naviculam piscatoriam Dione, mandasse nautis ad se vocatis, ut eum in Italiam exponerent. Sic Plutarchus, ἀπολογεῖσθαι δὲ βουλομένου τοῦ Δίωνος, οὐκ ἀνασχόμενος, ἀλλ' εὐθὺς, ὡς εἶχε, θέμενος εἰς ἀκάτιον, προσέταξε τοῖς ναύταις κομίζοντας αὐτὸν ἐκθεῖναι εἰς Ἰταλίαν. Diodorus autem lib. XV. nullum de epistola verbum facit, neque in ulla fere alia re cum Plutarcho congruit; sed ait Dionysium veritum, ne a Dione opprimeretur, statuisse illum comprehendere et de medio tollere. Dionem vero hoc comperto primum apud quosdam amicos delituisse, deinde ex Sicilia cum Megacle fratre et Heraclide tribuno militum in Peloponnesum fugisse. Sic Diodorus: Ὁ δὲ Δίων αἰσθόμενος τὸ μὲν πρῶτον ἐκρύφθη παρά τισι τῶν φίλων, μετὰ δὲ ταῦτα ἔφυγεν ἐκ τῆς Σικελίας εἰς Πελοπόννησον, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν Μεγακλῆν, καὶ Χαρικλείδην.

Plutarchus rursus post illa, quæ supra ex eo retuli, scribit; cum his, quæ hic a Probo narrantur, propemodum concinens, cum ex eo, quod fecisset Dionysius, magnus per totam urbem strepitus esset coortus, tota civitas erecta esset novarum rerum expectatione, domus ipsius tyranni muliebri ploratu et luctu personaret: illum metu perterritum Dionis amicos et mulieres esse consolatum, quasi non esset hoc exilium, sed peregrinatio et absentia, ne forte ipse offensus et commotus Dionis contumacia et animi elatione, aliquid gravius in eum statuere aut facere cogeretur, cujus ipsum postea pœniteret. Hoc spectavit M. Tullius, cum illud scripsit Epist. ad Attic. lib. XV. 9. 10. Ægre ferens, rumorem esse de Bruto in Asiam mittendo, Cassio in Siciliam, ut frumentum emendum et ad urbem mittendum curarent, quod illa provincia seu legatio esset illis viris indigna, et relegatio potius quam legatio. 'Ludos vero non facere,' inquit, 'quid fœdius? frumentum imponere, quæ est alia Dionis legatio? aut quod munus in republica sordidius?' *Lambinus.*

Omnia, quæ moveri poterant Dionis, in naveis imposuit] Locus antea male erat interpunctus, sic enim habebat: *Omnia quæ moveri poterant, Dionis in navi imponit.* Quare indicabatur, navem fuisse Dionis, res vero nequaquam. *Mag.* In Themistocle: 'Omnia quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Trœzenem asportant.' Ibi vide Notas.

Manum comparare] Quod eum fecisse tradit Diodorus eodem libro: Καταπλεύσας δ' εἰς τὴν Κόρινθον, τοὺς μὲν Κορινθίους ἠξίου συνεπιλαβέσθαι τῆς ἐλευθερίας τῶν Συρακουσίων, αὐτὸς δὲ μισθοφόρους συνῆγε, καὶ πανοπλίας συνήθροισε. *Lambin.*

Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit] Nempe Timocrati familiari suo; sed invitam, ut Plutarchus scribit. *Longolius.*

Filiumque ejus] Aretæum, ut vult Timæus, a matre sic appellatum: Hipparinum, ut tradit Timonides Dionis familiaris: cui potius credendum esse censet Plutarchus. *Lambin. Mag.*

Is usque eo vitæ statum commutatum] Plutarchus in Dione, Dionis filium adolescentulum dolore et ira puerili impulsum se e tecto præcipitem egisse tradit: nihil præterea. Sic ille: ἔκ τινος λύπης καὶ ὀργῆς μικρὰν καὶ παιδικὴν ἀπαρχὴν λαβούσης ἔρριψεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ στέγους ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ διεφθάρη. Hunc casum commemorat et in παραμυθητ. πρὸς Ἀπολλών. *Lambin. Mag.*

Namque appositi erant custodes] Venere Romana dictum. Namque reperies apud Ciceronem: 'Verres calumniatores apponebat:' et Offic. 'Non licitatorem venditor, nec qui contra se liceatur, emptor apponet.' In Verrem: 'Accusator apponitur civis Romanus.' Propius ad Nep. Lucil. lib. XV. 'Indicem apposuit.' Attius Ione; 'Custodem assiduum Ioni apposuit Virgini.' Tacitus Ann. lib. IV. 60. 'Sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultæ, quas adpositi custodes exceptas auctasque cum deferrent.' Cæsar de Bell. Gall. I. 20. 'Dumnorigi custodes ponit, ut quæ agat, quibuscum loquatur, scire posset.' Tacit. Ann. lib. II. 68. 'Remmius evocatus priori custodiæ adpositus.' Suetonius Claudio: 'Salutatoribus scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus et acerbissimos.' Alia elegantia idem Tacit. l. VI. 19. 'Circumjecti custodes et in mœrorem cujusque intenti.' *Gebhard.*

A pristino victu deducerent] Pro a pristino vitæ genere corruptisque moribus revocarent: rare dictum. *Schott.*

Ut se e superiore parte ædium dejecerit] Plutarch. ‘ E tecto se in caput dejiciens periit.’ Idem in Orat. consolat. ad Apollonium, delapsum ait Dionem cum amicis sedentem, nuncio de hujus morte audito nihil perturbatum aut perculsum, defuncti quidem corpus ad legitimam tradi sepulturam jussisse, ipsum vero neutiquam quod cum amicis deliberabat, reliquisse. *Magius.*

Atque ita interierit] Duos habuit filios Dion, Hipparionem et Aretæum: major vero natu Hipparion de superiore parte ædium se dejecit. Voco autem eum Hipparionem, non Hipparinum, auctoritate Polyæni, qui lib. v. in Dionysio, Comment. 8. Μιᾶς δὲ ἐπιστολῆς, inquit, ἔξωθεν ἐγέγραπτο, παρὰ Ἱππαρίωνος, τοῦτο δὲ ἦν ὄνομα τῷ Δίωνος υἱῷ. Quamvis aliter in Dione Plutarchus. *Gebh.*

Sed illuc revertor] Elegans ἐπανοδὸς, in qua vitatur μακρολογία Quintiliani, lib. VIII. 3. Infra Eumene: ‘ Sed ad illos revertari.’ Poëta dixit: ‘ Illuc, unde abii, redeo.’ Quod ex Menech. Plautina: ‘ Illuc redeo, unde abii.’ Hesychius: Ἀναβήσομαι, ἐπανελεύσομαι ἐπὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς. Julianus Orat. 7. ἐπανάξω ὅθεν ἐξέβην. Idem. 11. ἐπανιτέον δὲ ὅθεν ἐξῆλθον. Et in reliquis epist. de Sacerdotio. Ὅθεν ἐξέβην, εἰς τοῦτο ἐπανήξω. *Keuchen.*

CAP. 5. *Heraclides*] Homo turbulentus, seditiosus, mobilis, infidus, rei militaris imperitus. *Plutarch.*

Quod multorum annorum tyrannis] Sic legendum: non, ut vulgo, *multorum annorum tyrannus.* Non enim *tyrannus*, sed *tyrannis erat multorum annorum.* Atque hanc lectionem confirmant, quæ mox dicemus: et quæ ipse Probus ait infra: ‘ quinquaginta annorum imperium.’ *Lambin.*

Magnarum opum] Itaque Dionysius major dicebat, se relinquere filio tyrannidem adamante seu vinculis adamantinis vinctam. Plutarch. in Dione, Diodor. Siculus lib. XV. Ælianus lib. VI. Καὶ τούτοις ἐπιθαῤῥῶν ὁ Διονύσιος, ἀδάμαντι δεδεμένην ᾤετο τὴν ἀρχὴν κεκτῆσθαι. *Idem.*

Pauci ad societatem] Diodorus: Ταχὺ δὲ πολλῶν ὑπακουόντων, &c. Sed dic paucos fuisse, spectata Dionysii potentia, adversus quem bellum comparabatur, multos ex persona Dionis profugi et exulis: vel potius, paucos fuisse Syracusanos exules, qui periculi societatem cum Dione coire voluerint: multos fuisse ex reliqua Græcia. Tradit enim Diodorus, triginta Syracusanos, qui in Peloponneso exulabant, Dionem secutos esse. *Idem.*

Non tam suis copiis] Quæ erant exiguæ et tenues, si tyrannicas opes spectes; quæ, quales et quantæ essent, a Diodoro refertur lib. XV.

Quam odio tyranni] Probe indagat causas eversionis Dionysiacæ, quas, sed easdem quoque, explicat Diodorus lib. XVI. Αἰτία δ' ὑπῆρχε τῷ Δίωνι τῶν προτερημάτων μάλιστα μὲν ἡ ἰδία λαμπρότης τῆς ψυχῆς, καὶ ἀνδρεία, καὶ ἡ τῶν ἐλευθεροῦσθαι μελλόντων εὔνοια. τὸ δὲ τούτων ἁπάντων μεῖζον ἥ τε ἀνδρεία τοῦ τυράννου καὶ τὸ ἀρχομένων πρὸς αὐτὸν μῖσος. *Gebh.*

Duabus onerariis navibus] At Plutarchus hujus naves quinque fuisse scriptum reliquit: ejus enim milites, qui octingenti pauciores essent, duabus rotundis navibus, et tertio quodam haud ingenti navigio receptos ait: cum his duas præterea triginta remorum naves esse perductas, quibus arma ac tela missilia et viaticum, quod abunde sufficeret, conveherentur. *Mag.*

Visum] Mss. Leid. *ausum*, fortassis non male. Virgil. Æneid. VI. 624. ‘ ausoque potiti.’ Idem ‘ fortia ausa’ dixit Æn. IX. 281. Ovid. ‘ magnis tamen excidit ausis.’

Adeo facile perculit] Evertit. Utitur hoc verbo Pelopida. Datame: ‘ Tali

consilio uno tempore et proditores perculit, et hostes profligavit.' Tacit. Ann. II. 39. 'Eodem anno, mancipii unius audacia, ni mature subventum foret, discordiis armisque civilibus Remp. perculisset.' Varro Parmenione: 'Alius teneram abietem solus percellit.' Cicero pro domo: 'Iisdem machinis sperant me restitutum posse labefactari, quibus ante stantem perculerunt.' *Gebhard.*

Syracusas introierit] Et una cum eo Megacles ejus frater, et Callippus Atheniensis, et aliquot exules Syracusani, omnes coronati: sed medius inter fratrem et Callippum Dion, præ omnibus insignis atque illustris, et armis luculentis totus undique collucens. Lætitiam autem civitatis, et dies festos, et epulas ob spem recuperandæ brevi tempore libertatis, et gratulationes, et vota pulchre describunt Plutarchus et Diodorus Siculus. *Lambin.*

Nullum esse imperium tutum, nisi benevolentia munitum] Ad verbum Diodorus proœmio lib. XIV. *Αἱ γὰρ ἡγεμόνων ὑπεροχαὶ τηροῦνται μὲν εὐνοίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ, καταλύονται δὲ ἀδικήμασι καὶ μίσει τῶν ὑποτεταγμένων.* Est apud eundem præclarus locus lib. XV. ubi asserit nullum fortius munimentum circumjecisse Athenienses imperio suo, quam benevolentiam sociorum: cum contra avaritia, superbia atque crudelitate Lacedæmonii omnes a se Græcos alienassent: *διὰ δὲ ταύτης*, inquit, *τῆς φιλανθρωπίας ἀνακτησάμενοι τὴν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὔνοιαν ἰσχυροτέραν ἐποίησαν τὴν ἡγεμονίαν.* Exemplum luculentum proponit Tacit. in Bardane Rege Parthorum, de quo Ann. lib. XI. 10. 'Parthi,' inquit, 'dolo ante composito, incautum, venationique intentum, interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quæsivisset.'

Eo tempore aberat Dionysius] Commiseratque arcis custodiam Timocrati illi, de quo supra. Erat autem circa Cauloniam in Italia, venitque Syracusas septimo post Dionis introitum die. Diod. Siculus lib. XV. *Lambin.*

Classem operiebatur] Cui præerat Philistus: qui cum venisset tandem cum multis triremibus, sed sero, navi, qua veheretur, capta, manus sibi attulit: vel, ut alii tradunt, in potestatem adversariorum venit, ab eisque fœde et contumeliose trucidatus est. Plutarch. et Diodor. XVI. *Gebhard.*

Regios spiritus repressit] Βασιλικὸν, seu *τυραννικὸν φρόνημα*, *regiam superbiam ac ferociam.* Lambin. 'Spiritus' hic notat *ὑπερφρόνημα*. Cæsar Comm. de Bell. Gall. I. 33. f. 'Ipse autem Ariovistus tantos sibi spiritus, tantam arrogantiam sumpserat, ut ferendus non videretur.' Idem Comm. lib. II. 4. 'Qua ex re fieri, uti earum rerum memoria magnam sibi auctoritatem magnosque spiritus in re militari sumerent.' Cicero pro Sulla: 'Res gestæ credo meæ me nimis extulerunt, et mihi nescio quos spiritus attulerunt.' *Spiritus* vero *reprimere* est *ταπεινοῦν τὰ φρονήματα*, vel etiam *συστέλλειν*. Diodorus libro XVI. *Ὁ δὲ βασιλεὺς ἡδέως ὁρῶν τὴν ταπείνωσιν αὐτῶν, καὶ βουλόμενος τὰ Λευκτρικὰ φρονήματα συστεῖλαι τῶν Βοιωτῶν.* Cicero pro Sextio: 'Qui furorem exsultantem repressit.' *Gebhard.*

Et insulam] Insula, pars erat urbis Syracusarum, et instar urbis; ut ait M. Tullius in Verrem. Syracusæ enim constabant ex quatuor urbibus. *Lamb.* Vide eundem lib. IV. Accusationum, et Livium Annal. XXV.

Ut talibus pactionibus] De quibus vide Plutarchum, et Diodorum XVI.

Syracusas Apollocrates] Plutarchus hunc Dionysii filium fuisse adscrit grandiorem natu, cui ipse aufugiens arcem custodiendam tradiderat. *Longolius.*

Cui maximam fidem uni habebat Dionysius] Sic legendum, non, ut vulgo,

Dion. Hic autem Apollocrates arcem tandem Dioni dedidit, partim rei frumentariæ inopia, partim vi oppugnantium coactus. *Lambin.*

Cap. 6. *Suam vim exercuit*] Lambinus tres has voces ut subdititias Cornelio detrahit: sed quo jure, quave injuria? *Gebhard.*

Cum uxorem reduxisset] Divortio violento alteri traditam de novo assumpsisset. Sueton. Domitiano c. 8. m. 'Equitem Romanum ob reductam in matrimonium uxorem, cui dimissæ adulterii crimen intenderat, erasit judicum albo.' Tacit. Ann. lib. xii. 2. 'Callistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam: longeque rectius Lolliam induci.' Dixit etiam Tacit. lib. xiv. 61. 'revocare uxorem.' Ibid. et 'repetitum,' revocationem sive reductionem repudiatæ uxoris. *Gebhardus.* *Uxorem*] Areten, quæ Timocrati nupserat, expulso Dione. *Lambin.*

Filiumque vellet revocare ad virtutem] Quem Dionysius corruperat, ut supra dictum est, vino, epulis, scortis, denique vivendi genere luxurioso ac libidinoso. *Idem.*

Accepit gravissimum parens vulnus morte filii] Hac de re Plutarchus in Sermone consolatorio ad Apollonium scripto. Dolorem ac luctum, quem parentes liberique invicem ex calamitatibus ac mortibus liberorum, parentum, ac proximorum percipiunt, observo frequentissime vulneribus comparari atque vulnera nominari. Infra Datame: 'Filium Aridæum eo cum exercitu mittit: cadit in prælio adolescens; proficiscitur eo pater non ita cum magna manu, celans quantum vulnus accepisset.' Tacit. vita Agricolæ cap. 28. f. 'Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno ante natum filium amisit.' Valer. Flaccus Arg. i. 722. 'Dixit: et extemplo Furiis iraque minaci Terribilis, Sunt hic etiam tua vulnera, prædo; Sunt lacrimæ, carusque parens.' Tacit. vita Agricolæ cap. 7. 'Sequens annus gravi vulnere animum domumque ejus afflixit: de matre in prædiis a classiariis Othonis interfecta. Valerius Maximus lib. v. 10. Ext. de Pericle: 'Ille caput quoque solito more coronatum gerere sustinuit, ut nihil ex vetere ritu propter domesticum vulnus detraheret.' *Gebh.*

Qui quidem Dioni principatum non concedens] Pertinet huc locus Plutarchi: Οὕτως ἄρα πάντη δυσκοινώνητον ἡ ἀρχὴ καὶ μεστὸν ἀπιστίας καὶ δυσνοίας. Tacit. Annal. xiii. 17. 'Cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, insociabile regnum æstimantes.' Seneca Agamemnone: 'Nec regna socium ferre nec tædæ sciunt.' Qui Heraclides quum Dioni deferretur, tanquam cum Calippo insidias ei necterent: 'respondit, se vita malle excedere, quam metu violentæ mortis amicos inimicosque juxta ponere.' Val. lib. iii. 8. *Gebhard.* Lege Orationem Heraclidis apud Plutarchum.

Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis] *Regi rempublicam*, est in Mss. non male. *Schott.* Versus sunt: Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω Σκῆπτρόν τ' ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσιν ἐμβασιλεύῃ. Il. B. 204. *Lambin. Savar. Boecler.* Similis Caligula apud Sueton. cap. 22.

Cap. 7. *Quod factum omnibus*] Plutarch. Ἐλύπησε δὲ σφόδρα Συρακουσίους ἀποθανών. *Lambin.*

Maximum timorem injecit] In Alcibiade: 'Magnus multitudini timor est injectus.' Nam qui genere, auctoritate, atque opibus excellebant, ad se quoque gradum fieri opinabantur, et in se patienda primarii viri discebant exemplo. Tacit. Hist. lib. iv. 11. 'Plurimum terroris intulit cædes Calpurnii Galeriani.' Idem Ann. lib. xi. 8. 'Namque inter Gotarzis pleraque sæva (qui necem fratri Artabano conjugique ac filio ejus præparaverat,

unde metus ejus in cæteros) accivere Bardadem.' Idem Hist. lib. II. 17. ' Et contradicere ausos Claudium Phirricum trierarchum Liburnicarum ibi navium; Quinctium Certum Equitem Roman. interfici jubet, quorum morte exterriti, qui aderant.' Justin. lib. XII. 5. ' Fremere itaque omnes universis castris cœpere, innoxii senis filiique casum miserantes; interdum se quoque non debere melius sperare dicentes.' Et cap. 6. ' Reputabat deinde, quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiæ, quantum apud cæteros amicos metum et odium sui fecerit.' *Gebhard.*

Ille autem, adversario remoto, licentius eorum bona, quos sciebat adversus se sensisse, militibus dispertivit] Monitum præclarum de Dominantibus, qui exsistentibus æmulis aliisque, quos vel revereantur vel metuant, moderati; iis vero remotis licentiosius effunduntur in dedecora atque flagitia, quæ præsentium viventiumve metus aut reverentia cohibuerat. Tacit. Hist. lib. II. 73. ' Vix credibile est memoratu, quantum superbiæ socordiæque Vitellio adoleverit, postquam speculatores Syria Judæaque adactum in verba ejus Orientem nunciavere. Nam etsi vagis adhuc et incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Vespasianus, ac plerunque ad nomen ejus Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusque, ut nullo æmulo, sævitia, libidine, raptu in externos mores proruperat.' Clarius de Tiberio lib. VI. fin. ubi, postquam excessu Liviæ matris omnis reverentia animo excessisset, et sublato Sejano metus sublati essent, Principem in scelera simul ac dedecora prorupisse ait. Caussam ibidem non reticet prudentissimus scriptor: nam dum alios timent verenturque dominantes, libidines suas obtegunt: remoto autem pudore ac metu, suo tantum ingenio utuntur. Non est prætereundus locus Ann. lib. XIV. 13. de Nerone: ' Hinc superbus ac publici servitii victor Capitolium adiit, grates exsolvit: seque in omnes libidines effundit, quas male coërcitas qualescumque matris reverentia tardaverat.' Flavius Vopiscus Carino: ' Hic ubi patrem fulmine absumptum, fratrem a socero interemptum, Diocletianum Augustum appellatum comperit, majora vitia ac scelera edidit, quasi jam liber a frenis domesticæ pietatis, suorum moribus absolutus.' Ita sublato Gallo Constantius suo utitur ingenio apud Ammian. lib. XV. ' Quo ille studio blanditiarum exquisito sublatus, immunemque se deinde fore ab omni immortalitatis incommodo fidenter existimans, confestim a justitia declinavit.' Diodor. l. XVII. Parte posteriore: *μετὰ δὲ ταῦτα δόξας ἤδη κεκρατηκέναι τῆς ἐπιβολῆς, καὶ τὴν βασιλείαν ἀδήριτον ἔχειν, ἤρξατο ζηλοῦν τὴν Περσικὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν Ἀσιανῶν βασιλέων.* Nec ii mores solum hominum, sed etiam civitatum; quæ sublato æmulæ urbis metu languescunt industria, torpescunt luxuria atque socordia. Paterculus lib. II. 1. ' Remoto Carthaginis metu, sublataque imperii æmula; non gradu, sed præcipiti cursu a virtute descitum, ad vitia transcursum.' *Gebhard.*

Neque quo manus porrigeret] Nonnulla exemplaria sic habent, *neque amplius quid porrigeret, suppetebat, nisi amicorum possessiones.* Ego hanc lectionem retineo, illique antepono. *Lambinus.* Vulgatum mecum tuetur doctissimus Piccartus cap. 10. Pericul. Critic. Curtius lib. VII. 55. ' Jam etiam ad pecora nostra avaras et instabiles manus porrigis:' qui locus ex hoc videtur imitatione expressus; quare improbe fecit Lambinus. *Gebh.*

Offensa in eum militum voluntate] Id est, alienata ab eo militum voluntate. Cicero Tuscul. Quæst. ' Propter alienam et offensam populi voluntatem.' *Lamb.*

Cap. 8. *Quemadmodum sedaret, nesciret*] Cum sedandi rationem non reperiret, ἀμηχανῶν καὶ ἀπορῶν. *Lambin.*

Quorsum evaderent] Vulgati, *evaderet.* Approbo, *evaderent*, Puteano, Lambino, et P. Danieli complacitum. Cicero Attico: 'Quoad audiamus hæc, quæ commota sunt, quorsum evadant.' *Gebh.*

Callicrates quidam] Immo Callippus, ut nominant Plutarchus, Diodorus, Athenæus, Suidas, et Pletho. *Schott.* Sed credibile est, hunc Callicratem Callippi fratrem fuisse, et Probum Callippi fratrem pro Callippo sumsisse: quemadmodum Poëtæ interdum Pollucem pro Castore appellant. *Lambin. Magius.*

Homo et callidus] Plutarcho μιαρώτατος, id est, *impurissimus.* Idem paucis post: διέφθειρε, καὶ παρεσκεύαζέ τινας τῶν ξένων ἐπὶ τὸν Δίωνα, κακοηθεστάτην ἀρχὴν καὶ πανουργοτάτην ποιησάμενος. *Lambin.*

Facile omnium animos cogniturum] Hanc rationem consilii sui Callippus, sive Callicrates afferebat.

Excipit has partes ipse Callicrates] Hunc actum veluti Persona egregie sustinere gnara in se transfert. Elegans tralatio, non ab iis, qui pilam aut aliquid simile traditum excipiunt, prout docet Lambinus, sed a scena sive histrionibus, quorum hæ vel illæ sunt partes: et hic vel ille hujus vel istius ὑποκειμένου partes excipit atque agit. Valer. Maxim. v. 3. 4. 'Impetratis detestabilis ministerii partibus.' Conjungit crebro Cicero Personam et Partes, ut pro Archia: 'Nisi hanc personam et has partes possem sustinere.' Et ut heic Nepos excipere partes; ita ille suscipere dicit Epistolis ad Familiares: 'De me autem suscipe paulisper partes meas, et eum te esse finge qui ego sum.' Et in Verrem: 'Cum tuas partes suscipio, cur tuum onus sustineo?' *Gebhard.*

Conveniunt] Paulo aliter Plutarchus: Ἤδη δὲ καὶ τὸν Δίωνα καὶ τὰς γυναῖκας ὑπόνοια τῶν πραττομένων εἶχε, καὶ μηνύσεις ἐγίνοντο πανταχόθεν. *Lambin.*

In ædem Proserpinæ deducunt] Nihil notius raptu Proserpinæ, in cujus honorem templum erectum. Orpheus tamen et Pausanias in Attica rem gestam tradunt, qua Cephisus amnis Eleusinem præterit. 'Deo' quoque appellatur Hesychio. Unde 'Deois Proserpina' apud Ausonium. Simul ille cum Cerere in Eleusiniis sacris colebatur. Thesmophoria in honorem Proserpinæ raptus maximo cum luctu mense Pyanepside habebantur, quem ἐπόριμον ideo mensem appellavit Plutarchus.

Ac jurare cogunt] Maximum erat juramentum, apud Siculos quod in æde Proserpinæ fiebat. Fiebat vero hac solennitate: 'Qui fidem præstabat, in Cereris descendat templum, et quibusdam peractis sacrificiis, Deæ purpuram induebat: tum ardentem captans faculam, jurabat.' Auctor Plutarchus in Dione, cujus verba lucem dant Probo. *Magius. Longolius.*

Cap. 9. *In conclavi edito*] Plutarchus: Καὶ καθεζομένου Δίωνος ἐν οἰκήματι κλίνας τινὰς ἔχοντι μετὰ τῶν φίλων. Solebant veteres cum vacare precibus aut sine arbitris agere vellent, in editum locum ascendere: interdum peculiarem locum in superiori parte domus huic rei habere. Sueton. August. c. 72. 'Si quando quid secreto aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis.' De Tiberio Tacit. vi. 21. 'Quotiens super negotio consultaret, edita domus parte utebatur.'

Recubuisset] Lambin. et Putean. lib. *recubuisset: domum cust. sepsisset, a foribus q. n. discederent, certos præfecisset: consciis loca munit. tradit, navem, &c.* Sane ita Plutarch. narrat. Et custodes ab ipso Dione positos, Noster comm. 6. videtur innuere. Msc. Boecl. *Conscios facinoris l. m. o. tradit, d. c. sepsit, a forib. q. n. discedant, certos præficit, navem armatam*

triremem armatis ornat, Philostratoque fratri tradidit. Τὸ *facinoris* erat etiam in Msc. Leid. *tradit* vero et *discedant* in cod. P. Dan. qui et *Philostratoque* habebat. Sed pro *sepsit*, idem et Leid. Msc. *sepit*. Unde forsan ita totus hic locus constituendus: *consc. facinoris l. m. o. tradit, d. c. sepit, a* (vel *ac*) *forib. q. n. discedant, certos præficit, navem armatam triremem armatis ornat, Philostratoque fr. tradit.* Navem *armatam* vocat, instrumentis et apparatu nautico instructam, ac navigationi paratam. Cæsar B. G. III. 13. 'Ipsorum [Venetorum] naves ad hunc modum factæ, armatæque erant. Carinæ aliquanto planiores, &c. anchoræ, pro funibus, ferreis catenis revinctæ; pelles pro velis,' &c. nam arma dicta instrumenta nautica, quæ et armamenta, ac Græcis ὅπλα. Unde easd. naves Cæsar c. 14. 'omni genere armorum ornatissimas;' et Lucret. II. 42. 'classem ornatam armis' dixit. V. Scheffer. de Milit. Nav. vet. I. 4. et Add. ad II. pag. 333.

Consciis loca munitiora oppidi tradidit] In membranis, *tradit*. Et sic alias *dedit* pro *dedidit* legitur in Datame, loco τῶν μελλόντων aut præteritorum. Quod elegantiæ est. *Keuch.*

Domum custodibus sepsit] Plutarchus: Οἱ μὲν ἔξω τὴν οἰκίαν περιέστησαν.

A foribus qui non discederent] Idem: Οἱ δὲ πρὸς ταῖς θύραις τοῦ οἴκου καὶ ταῖς θυρίσιν ἦσαν. Est autem hic ordo, *certos præfecit, qui a foribus non discederent*. Lambin.

Philocratique] In membranis nostris *Philostratus* nominatur. *Schott.*

Zacynthios adolescentes] Sic Plutarchus et Diodorus, qui Ζακυνθίους dicunt fuisse, id est, *Zacynthios*. Est autem Zacynthus insula non longe a Cephalenia. Quidam tamen hic legi volunt, *Saguntinos*. Sed Polyb. lib. III. Saguntum, Ζάκανθαν appellat, quæ urbs est in finibus Iberiæ et Celtiberiæ non longe a mari. Non est dissimulandum tamen, videri ex Stephano Saguntum et Zacynthum uno eodemque nomine apud Græcos significari. Sic enim Stephanus: Ζάκυνθος πόλις ἀπὸ Ζακύνθου τοῦ Δαρδάνου. Ὅμηρος· Καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος. Δευτέρα Ἰβηρίης, τρίτη Λιβύης. *Lambin. Zacynthios adolescentes*] Scriptus P. Dan. Codex *Zaguntios* legebat, Longolianus *Zazynthinos*. Sed *Zacynthios* melius scripserim, quam *Zazynthinos*, aut *Zaguntios*: Græcis enim Ζακυνθίοι, non Ζαζυνθίνοι. Ut a *Zacyntho*, Latini *Zacynthios* formarunt, ita Græci a Ζακύνθου, τοὺς Ζακυνθίους. Falluntur igitur, qui *Saguntinos* heic inculcandum existimant auctoritate Polybii, qui *Saguntum*, Ζάκανθαν appellat lib. III. Lege Diodorum et Plutarchum. *Keuchenius.*

Inermes] Παρῆλθον ἄνευ ξιφῶν ἐν τοῖς χιτῶσιν.

Sicut conveniendi] Id est, tanquam conveniendi. Malim legi, *sic ut si conveniendi*. Veruntamen nihil muto. *Lamb.*

Foribus obseratis] Plutarchus fores ab iis, qui erant extra, clausas, seu potius adductas et attractas esse tradit: Οἱ μὲν ἔξω ἐπισπασάμενοι τὰς θύρας. *Lamb.*

Colligant] Plutarchus Κατέχειν ἐπειρῶντο καὶ συντρίβειν αὐτόν· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινον, ᾔτουν ξίφος.

Qui se metui quam amari malunt] In Timoleonte: 'Maluit se diligi, quam metui.' Sidon. noster Epist. 2. lib. I. de Theodorico rege Gotthorum 'timet timeri.' Vide Notas. *Savaro.*

Facile intellectu] Sic legendum est; non ut habent Codices Veneti et Florentini, *intellecta*. Lambin.

Si propitia fuissent voluntate] Alii libri *propria*: ut *propria voluntas* sit dedita et non alienata. *Gebhard.*

Lyco quidam Syracusanus] Plutarchus: Διατριβῆς γενομένης, Λύκων Συρακούσιος ὀρέγει τινὶ τῶν Ζακυνθίων διὰ τῆς θυρίδος ἐγχειρίδιον, ᾧ, καθάπερ ἱερεῖον, τὸν Δίωνα κρατούμενον πάλαι καὶ δεδιττόμενον ἀπέσφαξαν. Vide Diodorum lib.

XVI. *Lyco quidam*] Veteres *Lygo*. Plutarcho Λύκων, unde *Lyco* vel *Lygo*. Malim tamen *Lyco* tralatitium, ut apud Plautum. Nam *Lyco* vel Λύκων παρωνύμως a Λύκος. Sed in vices has literas mutabant antiqui. Sic in *Callistratus*, Gallistratus; *Gardaces*, Cardaces; de quibus in Excerptis. *Keuchen.*

CAP. 10. *Nam celeri rumore dilato*] Sic legendum, non *delato*. Lambin.

Immerentes, inermes] Offendit istud *inermes*, quare cum in tribus libris calamo exaratis attestetur Schottus desiderari, ejiciendum censeo. *Gebhard.*

Mirabiliter vulgi] Calippus tamen Dione interfecto principatum excepit, et menseis tredecim imperavit, ut tradit Diodor. Siculus. Plutarchus vero narrat, eum initio quidem clarum et illustrem fuisse, et Syracusas tenuisse, sed brevi post tempore pœnas dedisse, et a Leptine quodam et Polyperchonte eo ipso pugione, quo Dio cæsus erat, percussum interiisse. *Lambin.*

Ab Acheronte] Ab inferis. Sic M. Tullius post reditum in Senatu: 'et omneis Metellos præstantissimos cives pæne ex Acheronte excitatos.' *Idem.* *Ab Acheronte*] Monet Gifanius ad Lucretium, invenisse se scriptum in Vet. libro Nepotis *Acherunte* per quintam vocalem. Sed communiter legebant veteres *Acherons* et *Acheruns*. Ut humo et homo, fretu et freto, sumnus et somnus; de quibus vide Priscian. I. et Voss. de Arte Grammat. lib. I. 12. *Keuch.* Verum ista pœnitentia sera plerumque magnos viros comitatur incassum; nonnunquam autem illorum posteritati et cognationi expedit. Infra Timotheo: 'Hujus post mortem cum populum judicii sui pœniteret, multæ novem partes detraxit, et decem talenta Cononem ejus filium, ad muri quandam partem reficiendam jussit dare.' Polyæn. l. v. in Gescone: τούτων πραχθέντων οἱ Καρχηδόνιοι πολλάκις ἡττώμενοι καὶ ἁλῶναι κινδυνεύοντες μετέγνωσαν ἐπὶ τῇ τοῦ Γέσκωνος φυγῇ καὶ τῇ ἀναιρέσει τοῦ 'Αμίλλου· ἀλλὰ τὸν μὲν 'Αμίλκαν τεθνηκότα οὐχ' οἷόν τε ἦν ἀνακαλέσασθαι. Ubi ἀνακαλέσασθαι est revocare ab inferis. Vulcatius Gallicanus Avidio Cassio cap. 12. 'Utinam possem multos etiam ab inferis excitare.' Ex Cicerone pro M. Marcello: 'Non dubito, quin multos, si fieri posset, et Cæsar ab inferis excitaret.' At qui reducuntur, dicuntur ἀναδραμεῖν ἐξ ᾅδου. *Gebhard.*

Itaque in urbe, celeberrimo loco] Lambinus mavult, *in urbis celeberrimo loco*. Gebhard. Fuit autem hic eximius honor. Nam non solebant veteres quenquam in urbe sepelire nisi forte Imperatores. Serv. Sulpitius apud M. Ciceronem Epist. ad Fam. lib. IV. 'Ab Atheniensibus, locum sepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui; quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant.' *Lambinus.* Vide Kirchm. de Fun. Roman.

Sepulcri monumento donatus est] Discrimen statuendum est inter monumenta sumptu publico facta, et ea, quæ decreto tantum publico. Non enim fuit jus in Republica Atheniensium ornare sepulchra defunctorum, quantum aut heredis, aut ipsius etiam defuncti ambitio postulasset: verum de tumulis majoris impensæ cognoscebatur, neque is honos vulgo omnibus, sed claris tantum viris concedebatur. Diversus fuit publicæ sepulturæ honos, qui bene de republica meritis deferebatur. Atque iis interdum Mausolæa de publico excitabantur. *Casaubon.*

XI. IPHICRATES.

Cap. 1. Initium hujus ita scribendum est, Iphicrates Atheniensis. *Non tam magnitudine rerum gestarum, quam disciplina, &c.* consensu Codicum Mss. quorum nullus τὸ *genere* agnoscit, excogitatum a Longolio; a Lambino vero avide arreptum, et uberiore corruptionis indole propagatum. Nam quod Iphicratem putant fuisse sutoris filium, errant; quoniam nasum Atticum non intellexerunt. Quod aptos admodum calceos militi invenerit; inde forsan eo cavillo est aspersus: hinc et 'Iphicratides calcei' in proverb. cesserunt. Diodorus lib. xv. Τάς τε ὑποδύσεις τοῖς στρατιώταις εὐλύτους καὶ κούφας ἐποίησε, τὰς μέχρι νῦν Ἰφικρατίδας ἀπ' ἐκείνου καλουμένας. *Gebhard.* Vid. Polluc. Suidam, Photium, et Procli Chrestom. *Schott.* Atque hoc est, 'cerdone natum esse,' ut olim scripsit ad Curtium vir doctus. Discas tamen ex Plutarcho et aliis, Iphicratem sutoris filium fuisse. Vide illum ἀποφθ. στρατηγῶν. Aristotelem I. Rhetor. Xenophontem VI. Polyænum Strat. III. Athenæum IV. et XII. Arrianum, Ælianum, Æschinem, Suidam, Jul. Pollucem, Senecam Rhet. Frontinum, Justinum, Plutarch. et alios. *Savaro.* Hic Iphicrates, cum Harmodius quidam, Harmodii Atheniensis abnepos, in eum tanquam ignobilem convitia faceret: τὸ μὲν ἐμὸν (inquit) ἐπ' ἐμοῦ γένος ἄρχεται, τὸ δὲ σὸν ἐν σοὶ παύεται. Plura et præclara ejus Strategemata a Frontino referuntur: vid. lib. I. 4. 5. 6. et lib. II. 1. 5. et 12. Aliud factum refert l. III. 12. et l. IV. 6. *Longol.*

Quam disciplina militari] Fuit tamen idem et bonus Rhetor, exstantque multa apud Aristotelem in Rhet. ex ejus Orationibus prolata. Suidas: Ἰφικράτης Ἀθηναῖος σκυτέως πατρὸς, ῥήτωρ καὶ στρατηγός. *Lambinus.* Justinus lib. VI. 5. In Iphicrate 'non imperatoriæ tantum, verum et oratoriæ artes fuere.' Vide Plutarch. in Politicis.

Ut non solum ætatis suæ] Justinus lib. VI. 'Hujus adolescentis supra ætatem virtus admirabilis fuit; nec unquam ante eum Athenienses, inter tot tantosque duces, aut spei majoris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt.' Orosius lib. III. 1. *Savaro.*

Nusquam culpa male rem gessit] Xenophon tamen reprehendit ejus consilium in re militari lib. VI. de rebus Græc. in extremo. *Lambin.*

Semper consilio vicit] Diodor. lib. XIII. Οὗτος γὰρ παραδέδοται στρατηγικήν τε ἀγχίνοιαν ἐσχηκέναι. *Gebhard.*

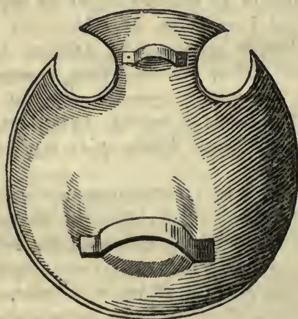
Tantumque eo valuit] Idem: Πρὸς πᾶσαν ἐπίνοιαν ἀγαθὴν φύσει κεχρῆσθαι διαφόρῳ.

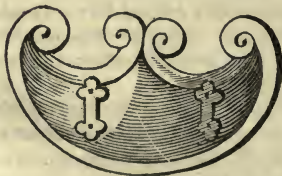
Namque ille pedestria arma mutavit] Diodorus ibidem: Τῶν γὰρ Ἑλλήνων μεγάλαις ἀσπίσι χρωμένων καὶ διὰ τοῦτο δυσκινήτων ὄντων, συνεῖλε τὰς ἀσπίδας, καὶ κατεσκεύασε πέλτας συμμέτρους, ἀμφοτέρων εὖ στοχασάμενος, τοῦ τε σκέπειν ἱκανῶς τὰ σώματα, καὶ τοῦ δύνασθαι τοὺς χρωμένους ταῖς πέλταις διὰ τὴν κουφότητα παντελῶς εὐκινήτους ὑπάρχειν. *Lambin.* Quæ heic ad verbum transtulit Cornelius.

Minutis gladiis] Intelligit spathas et semispathas, quarum meminit Isidorus lib. XVIII. 6. Veget. XI. 15. et Tacit. in Ann. *Keuchen.*

Peltam pro parma] Pelta, breve scutum, et fere quadratum, aut folii hederæ figuram præ se ferens, parma brevius et mobilius. Claudius Ælia-

nus in Tacticis c. 2. Τούτοις γὰρ πέλτης μικρόν ἐστι καὶ ἐλαφρὸν ὅπλον. Suidas, et Index vocum militarium, qui fere Lexicis adjunctus: Πέλτη, μικρά τις ἐστὶν ἀσπιδίσκη, καὶ κουφή. Isidorus: 'Pelta, scutum brevissimum.' Formam ejus describit Xenophon apud Julium Pollucem lib. I. Onomast. cap. 10. et Pierius Hieroglyph. lib. XLII. 'Ut circulus descriptus linea diametrali dissecetur: pars altera, quantum cubiti manusque ministerio deserviat, relinquatur: altera duobus e lateribus excavetur: ita ut in medio spatium sit insertando brachio, cujus hoc sit propugnaculum: extrema ad scuti marginem luuentur in cornua. Orbes illi duo hinc inde exempti, insertandæ si opus sit hastæ; alter commodus, alter ad inspectandum inserviat.' Quam ab interna parte delineatam, heic inserere visum. Talis igitur illa. *Keuch.*

Sed forma peltarum non apud omnes eadem. Sic Thraciæ erant quadrangulæ, de quibus accipienda verba Suidæ: πέλται, ἀσπίδια τετράγωνα. Vide et Dionysium Halicarnass. lib. XI. At peltæ Amazonicæ hederæ folio similes erant. *Salmas.* Præter Servium Æn. I. et Lactant. Theb. V. et VII. atque Isidor. XVIII. 12. vide Hieronym. et Eucher. in lib. Regum. *Savaro.*

A qua postea peltastæ pedites appellantur] Suidas: Πελτασταὶ, τοξόται οἱ τοὺς ξυστοὺς κατέχοντες. *Longol. Peltatæ* Lactantio. *Savaro.* Jul. Pollux: Πελτασταὶ, πελτοφόροι. Vetus Glossarium: Πελταστὴ, *manipulus.* Aliud: Πελτάριον, *parmula,* et πελταστὴς, *parmularius.* Ad rem Diodorus libro XIII. Τότε δὲ ἀπὸ τῆς πέλτης πελτάσται μετωνομάσθησαν. Antea vero dicebantur ὁπλῖται, id est, gravioris armaturæ pedites. Qui peltas gestabant, non tantum Peltastas, sed et Cetratos Livius appellat lib. XXXI. Pelta Cetræ haud dissimilis est. Materia Peltarum ex ære fuit, ut docet Xenophon Anabas. V. Αἱ δὲ πέλται αὐτῶν ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ διεφαίνοντο χαλκαὶ οὖσαι. In Eclogis Polybii de Legationibus: Ὅτι κομίζοιεν δωρεὰν κοινῇ τοῖς Ἀχαιοῖς ἑξακισχίλια μὲν ὅπλα χαλκὰ πελταστικά. Plura congessit Justus Lipsius in Analectis ad Militiam. *Keuchen.*

Hastæ modum duplicavit] Diodor. Ηὔξησε τὰ δόρατα ἡμιολίῳ μεγέθει· id est, *hastas magnitudine sesqui-altera auxit:* hoc est, tantas fecit, ut totam magnitudinem antiquarum continerent, et præterea dimidiam. *Lambin.*

Gladios longiores fecit] Idem: Τὰ δὲ ξίφη σχεδὸν διπλάσια κατεσκεύασε. Ex spathis nimirum et semispathis. Quod etiam a Romanis factum, declinante imperio. Lege Tacitum. *Keuchen.*

Genus loricarum mutavit] Quæ fuere olim equorum equitumque munimenta et tegumenta, an verius impedimenta. Nam certe pondus subinde et rigor (etiamsi squammata essent) impediebant inferre vulnera, æque atque accipere. Tac. Hist. lib. I.

de Sarmatarum armatura: 'Tegmen ferreis laminis, aut præduro corio consertum, ut adversus ictus impenetrabile; ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum.' Adi Veget. lib. III. 22. Plerique militum non habebant loricas hamatas, sed partem æris aut ferri procusam, quæ summum pectus tegeret: nam ima ventris satis scutum muniebat. *Lips.*

Pro ferreis atque æneis, lineas dedit] Mss. et editio Veneta, Savaroni inspecta, *pro sertis atque æneis.* Ut sint, sertæ loricæ, consertæ hamis et laminis. *Gebh.* Virg. III. 'Loricam consertam hamis.' Idem V. 'Levibus huic hamis consertam auroque trilicem Loricam.' Idem XI. 'quem pellis ahenis In plumam squamis auroque inserta tegebat.' Idem III. 'Consertum tegmen spinis.' *Savaro.* Non admodum interest, utro modo legas, [*linteas* vel *lineas.*] Unde postmodum apud multas gentes insinuavit istarum usus: quas communiter Græci induerunt post Iphicratem. Res tamen antiquæ originis, ut ex historiis clarum ac Poëtis. Apud Homerum dicitur Ajax λινοθώρηξ, itemque Adrastus. Quem locum Plinius respexit lib. XIX. 1. In Alcæo etiam apud Deipnosophistam memorantur θώρηκες νεόλινοι, qui inter arma Macedonum et habitus bellicos. Auctor Dio: Θώραξ λινοῦς τρίμιτος, ἀσπὶς χαλκῆ. Sed et Alexander induit θώρακα λινοῦν διπλοῦν, ut loquitur Plutarchus. Illi ad imum ventrem extendebantur. Xenophon: Εἶχον θώρακας λινοῦς μεχρὶ τοῦ ἤτρου. Nec Romanis infrequens illorum usus. Quod de Augusto Livius, de Galba Suetonius testantur. *Keuchen.* Fiebant autem linei thoraces opera atque artificio coactiliariorum et πιλοποιῶν, qui linum aceto vel austero vino, cui sal esset adjectum, probe macerabant, deinde ita cogebant, ut soliditatem ac crassitiem lintei octies decies aut sæpius in se complicati haberet. Nicetas Acominatus lib. I. rerum Isaaci Angeli: 'Ipse Conradus sine scuto tunc dimicabat; sed pro lorica tectum quoddam gestabat e lino factum, vino austero probe salito maceratum, sæpius replicatum: quod quidem sale et vino coactum adeo firmum adversus ictus erat, ut penetrari a nullo telo possent. Erant autem hujus tecti plagellæ octodecim, et eo plures.' *Casaubon.* De linteis loricis ac thoracibus, et a quibus usurpatæ sint, vid. Lasium de rep. Rom. VIII. 16. Torrentium ad Sueton. Galbam 19. Lips. de Mil. Rom. III. 6. Dausqueium ad lib. III. Silii pag. 120. Villiomarum adversus Titium II. 19. Casaubon. ad Sueton. Ferrarium de re vestiaria.

Quod æque corpus tegeret, et leve esset] Lambinus: *Ut æque corpus tegerent, et leves essent.* Sed priorem scripturam confirmant Schotti Ms. et Ultrajectina Editio. Nec dissentit Magius.

CAP. 2. *Bellum cum Thracibus gessit*] Dux creatus suffragio ab Atheniensibus adversus Amphipolim oppugnandam. Æschin. in Orat. περὶ παραπρεσβ. Frontin. Strateg. I. 2. Polyæn. III. Commemorat et ejus victoriam adversus Anaxibium Lacedæmoniorum ducem Xenophon, Ἑλλην. lib. IV.

Seuthen] Aldi exemplaria *Scothyn* habent: vetusta vero omnia *Seuthem*, emendatius. *Mag.* Hic est, 'Seuthes Odrysas' apud Curt. lib. X. 1. quem ὕπαρχον Κερσοβλέπτου tantum, non Regem facit Polyænus Strateg. VII. *Keuchen.*

Apud Corinthum] Inde bellum Corinthium est appellatum: Κορινθιακὸς πόλεμος. *Bongars.*

Sic ordinatæ consisterent] Ms. *sic ordinate.* Boecler. Curtius libro III. 6. 'Obsistere, circuire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quam milites callent.' *Gebhard.* Vide de hac disciplina Iphicratis A-

lexandrum ab Alex. lib. I. 20.

Hoc exercitu moram Lacedæmoniorum intercepit] Alii lib. *interfecit.* Schott. Quod supra probavi et explicavi in Aristide. *Gebhard.* Utraque lectio elegans est. *Savaro.* Mora, vox Græca est; hoc primum: deinde valet idem quod *μοῖρα*, hoc est, pars, quod sit pars exercitus. Utebantur autem hac voce Lacedæmonii maxime et Dores. Et constabat *μόρα*, vel, ut quidam volunt, quingentis militibus; vel, ut alii, septingentis; vel, ut alii, nongentis. Diodorus Siculus lib. XIV. Si eadem res ibi a Diodoro narratur, quæ hic a Probo significatur, *μέρος* appellat. Sic Diodorus: *Μετὰ δέ τινας ἡμέρας τῶν Λακεδαιμονίων μέρος τῆς στρατιᾶς διῄει διὰ τῆς Κορινθίας χώρας. οἷς Ἰφικράτης καί τινες τῶν συμμάχων ἐπιπεσόντες, τοὺς πλείστους ἀνεῖλον.* Andromach. sive auctor incertus Etymologici: *Μόρα*, inquit, *τάγμα στρατιωτικὸν παρὰ Λακεδαιμονίους, οὕτω λεγόμενον, καὶ εἴρηται παρὰ τὸ μείρω μόρα, ἐπὶ μέρους ὄχλων, ὡς φθείρω φθορά. ἔστι δὲ ἡ μόρα, τάξις ἐξ ἀνδρῶν πεντακοσίων, ἢ ἑπτακοσίων, ἢ τριακοσίων.* Hæc ille. Xenophon hujus cohortis casum et cladem multis verbis exponit de reb. Gr. lib. IV. et utitur hoc ipso vocabulo Græco, quod usurpavit Probus. Pausanias in Laconicis et *μοῖραν* appellat *ταύτην τὴν μοῖραν ἐπιθέμενοι καθ' ὁδὸν Ἀθηναῖοι, καὶ Ἰφικράτης διέφθειραν.* Commemorat et hanc Iphicratis rem gestam Plutarchus in libello, *πότερον Ἀθηναῖοι*, &c. in extremo, et Æschines in Orat. *κατὰ Κτησιφ. Lamb.* De mora consule Joan. Meursium Atticar. Lection. lib. I. 15. adde et Hesych.

Iterum eodem bello] Nec ubi, nec quando hoc prælium commissum sit, usquam reperio: nisi forte id significat, quod narrat Xenophon de rebus Græc. lib. VI. non longe admodum a principio: Iphicratem decem triremibus, qui a Dionysio Lacedæmoniis Anippo Duce subsidio mittebantur, non longe a Cephalenia, una cum viris omnibus interceptis, et navibus nonaginta ex Corcyra assumptis, in Cephaleniam navigasse, et ab illius insulæ civitatibus, pecunias partim libentibus obtinuisse, partim invitis obtorsisse, iisque rebus gestis, agros Lacedæmoniorum populatum esse ac vastasse, urbeisque adversariorum Atheniensibus voluntarias adjunxisse; quæ noluerint se dedere, iis bellum intulisse. Quo loco Iphicratis belli gerendi rationem, et scientiam rei militaris laudat Xenophon. Sic enim ille: *Ἐγὼ μέντοι ταύτην τὴν στρατηγίαν τοῦ Ἰφικράτους οὐχ' ἥκιστα ἐπαινῶ. Lambin.*

Quum Artaxerxes] Mnemon. Vide Diod. Siculum lib. XV. Bellum intulit Q. Crasso, Serv. Corn. Sp. Papyrio, Fab. Alb. tribunis proconsulibus.

Ægyptio Regi] Acori. *Lambin.*

Bellum inferre voluisset] Editio Vulgata, *voluit.*

Petivit ducem] Diodor. lib. XV. *Ὁ δ' ἀνὴρ οὗτος μετάπεμπτος ἐπὶ τὴν στρατηγίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐτάχθη διὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἀρετήν. Gebhard.*

Exercitui conductitio] Sic Mss. recte. Vulgati *conducto.* In Chabria: 'fugatis jam ab eo conductitiis catervis;' id est, mercede conductis, mercenariis, ut ipse loquitur in Timoleonte. *Savaro. Conducere* ergo est Græcorum *ξενολογεῖν*, vel *ξένους μισθώσασθαι.* Infra Datame: 'Ex Græcia conductorum tria millia.' Curtius lib. III. 'Ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecunia misso.' Ibid. cap. 6. 'Argentum istud ad conducendum militem mitte.' *Gebhard.*

Duodecim millium] Immo XX. millium, ex Diod. Siculo. *Lambin.*

Quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt, sic Iphicratenses apud Græcos] Quæ ambitiosa fuit Principum *κενοδοξία*, ut a nomine suo milites etiam insignirentur. Ab

eadem origine Joviniani et Herculiani apud Zosimum et Mamertinum. Sic Alexandrini Caracallæ, de quibus disertim Dio et Herodianus; Honoriani, Theodosiani, Constantini, Gratianenses, Valentinianenses, in notitia utriusque Imperii. Quod etiam in populis ac portis adhibitum. *Keuchen.*

Fuerint] Editio Parisiensis, *fuerunt.*

Idem subsidio Lacedæmoniis] Post cladem Leuctricam, victoribus Thebanis, quorum dux erat Epaminondas: qua accepta, Lacedæmoniorum opes afflictæ sunt. *Lambin.*

Retardavit impetus] *Incœptus*, pro *incœpta*, integre scriptum in membranis nostris, ac fortassis Savaronis sic edentis. Sic supra in Alcibiade, 'Siciliæ amissum,' pro *amissione*, dixisse notavimus. *Schott.*

Cap. 3. *Animo magno et corpore, imperatoriaque forma*] Corporis dignitas duci admirationem tam apud suos quam apud hostes conciliat. Tacit. Ann. xiii. 8. 'Ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret corpore ingens, verbis magnificus, et, super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus.' De Cæcinna idem Histor. lib. ii. 30. Claudian. lib. i. de Laudib. Stiliconis: 'Jam tunc conspectus, jam tunc venerabilis ibas, Spondebatque ducem celsi nitor igneus oris, Membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt Semideis: quacunque alte graderere per urbes, Cedentes spatiis assurgentesque videbas.' Justin. lib. xiii. 1. de Amicis Alexandri. *Gebhard.*

Imperatoriaque forma] Imperatore digna, quæ veluti longe lateque ostentat Imperatorem, ut de Trajano Plin. Panegyr. iv. Dioni egregia voce σεμνοπρεπὲς τοῦ προσώπου dicitur. *Boecl.* Capitolinus in Pertin. vide Not. in Sidon. Ep. 2. lib. i. *Savaro.*

Theopompus] Sup. in Alcibiad. de quo etiam Athen. lib. xii. vide Casaub. ad Athen. lib. iii. 8. et lib. x. 12. Plutarch. in Timoleone et Harpocrat. in voce ἀμάδοκος, in 'Αττικεῖς, in 'Αλόννησος, in ἀμφικτυόνες. Steph. de urb. in voce 'Ασαί. *Savaro.*

Amyntæ] Cujus filius Philippus, pater Alexandri Magni. Hic Amyntas autem Pausaniam Macedoniæ regem, Æropi regis filium interfecit, regnavitque annos 24. Diod. lib. xiv. *Lamb.*

Namque Eurydice] Lege de hac re luculentissimam Orationem Æschinis, περὶ παραπρεσβ.

Cum his duobus liberis] Habuit tamen ex Amynta tres filios, Alexandrum, Perdiccam, et Philippum, Alexandri M. Macedonis patrem, et filiam Eurionem. Justin. lib. vii. 4. Sed ex his Alexander patri successerat in regnum.

Causam capitis semel dixit] Causam apud cives suos simul cum Timotheo dixisse Iphicratem, et multatos esse tradit Diodorus lib. xvi. Οἱ δὲ 'Αθηναῖοι παροξυνθέντες ἐζημίωσαν αὐτοὺς πολλοῖς ταλάντοις, καὶ τῆς στρατηγίας ἀπέστησαν. Athenienses autem irati Iphicratem et Timotheum in judicium vocatos multis talentis multarunt, et imperandi munere abdicarunt. Polyænus cum Probo congruens, Iphicratem et accusatum esse significat, et absolutum. *Lambin.* Meminit ejus et Quintilianus lib. v. 12. qui causam hanc inter probationes adjicit, quas παθητικὰς vocant. Quo Strategemate judicum absolutus fuerit Iphicrates, refert Polyæn. lib. iii. et Senec. Rhetor. lib. vii. Declam. 5. Plura de ipsius eloquentia colligit Muretus lib. viii. Var. Lect. cap. 22. *Schott.* Noster in Phocion: 'in judiciis cum capitis causam diceret:' reus autem capitis accusatus est, et accusatus proditionis. Infra in Timoth. Plut. in Apophth. *Savaro.*

Bello sociali] In quod inciderunt Athenienses, cum Chii, Rhodii, Coi, et Bysantini ab iis descivissent, ut

Diodor. tradit; ejus mentio est in Chabria cap. 4.

Ex Thressa natum] Τὸ *natum* abest ab Ultrajectino, et glossam olet. *Schott. Gebhard.* Ex muliere Thressa, id est, in Thracia nata: ἐκ Θρῄσσης γυναικός. Sic autem legendum; non, ut vulgo, *Tarsa*, ut habent Exempla Veneta et Florentina. *Lambin.* Alii codices *Tharsa;* nonnulli vero *Thrasa* habent. *Mag.* Seneca l. II. de Tranquillitate, Iphicratem ipsum Thracia matre natum adserit. Quod cum illi objiceretur, 'Et mater,' inquit, 'Deum Idæa fuit.' *Long.* Ad quem locum vide Justum Lipsium.

Coti Regis] Κότυν vocant Græci. Probus autem Latina inflexione tertia, *Cotum* dixit. Alii hic *Cotyis* legi volunt, cum quibus non pugnabo, sed *Coti* non improbo. *Lambin.* In Timotheo: 'Adversus Cotum bella gessit.' *Gebhard.*

Filia] Anaxandride. Athenæus initio lib. IV. et Seneca: 'Quod in sapientem non cadit injuria,' cap. 18. *Savaro.*

Nam pater quantum in se fuit, Thracem me genuit: contra ea mater Atheniensem] Sensus iste: Pater, quantum in se fuit, Thracem potius quam Atheniensem ideo genuit, quia e barbaris uxorem duxit: mater autem non ex suo sanguine Thracem, sed ex Atheniensis viri complexu Atheniensem gignere studuit. Perstringit patris cum barbara matrimonium: cujus solius sit ea culpa, non matris, si quid hic indignum moribus Græcorum aut opprobrio obnoxium. *Boeclerus.* Simile responsum Timothei apud Athenæum libro XII. Ὁ δὲ Τιμόθεος καὶ σκωπτόμενός ποτε ὅτι τοιαύτης εἴη μητρός· καὶ χάριν γε αὐτοῦ, φησὶν, οἶδα ὅτι δι' αὐτὴν Κύνωνός εἰμι υἱός. *Gebhard.*

XII. CHABRIAS.

Resque multas memoria dignas gessit] Demosthenes Orat. in Leptinem, cum magnis efferat Chabriam laudibus, tum ejus res gestas semel atque iterum enumerat. Ibi: πρὸς ἅπαντας Πελοποννησίους παρετάξατο ἐν Θήβαις, Γοργόπαν ἀπέκτεινεν ἐν Αἰγίνῃ, πολλὰ τρόπαια ἔστησεν. Legendus et Xenophon lib. IV. et V. de reb. Græc. Diodorus XV. XVI. Athen. lib. XII. infr. in Epam. Plutarchus in Phocione et Camillo. Frontinus lib. I. Strat. 5. et 11. *Lambin. Longol.* Non solum autem res memoria dignas gessit, sed et dixit. Lege Plutarchi apophtheg. *Mag.*

Obnixoque genu scuto] Id est, obfirmato genu ad scutum: videtur a Probo dictum esse obscurius, propter casuum similitudinem: Quod expressit Diodorus planius lib. XV. καὶ τὰς ἀσπίδας πρὸς τὸ γόνυ κλίναντας, id est, *et clypeis ad genu acclinatis.* Polyænus Strat. l. II. Τὰς ἀσπίδας πρὸς γόνυ προσερεισαμένους, id est, *clypeis ad genu firmiter acclinatis.* Planius, explicatiusque dixisset hoc modo, *obnixo genu in scutum.* Lambin. De hoc habitu ad præliandum composito Marcellinus de barbaris, et (ni memoria fallit) D. Ambrosius. *Savaro.* Quod Strategema Triariis Romanis inepte Vir doctus accommodavit. Alia etiam ratio subsidendi fuit in eo schemate bellico, quod testudinem Romani vocabant. Stewech. ad Veget. Quod

ego explicatius dabo. Milites Chabriæ obnixo genu scuto protensa hasta stabant, ut eo commodius hostilis phalangis impetum exciperent et sustinerent: quod etiam Polyænus dicto loco confirmat. Triarii vero Romani genu dextro innixi, sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sub erecta cuspide in terra fixas tenentes, sub vexillis considebant: dum vel hastati, qui primi pugnam inibant, vel principes, qui robustioris ætatis et a principio gladiis pugnabant, cum hoste dimicabant: quorum subsidio tertio ordine dispositi erant, et in eorum vicem locumque parati. Si apud hastatos ac principes parum prospere pugnatum esset, tunc demum triarii ad nutum ducis consurgebant ad pugnandum; Triarii enim erant veterani spectatæ virtutis, ad quos rebus ferme desperatis velut ad extremum subsidium refugiebant, ut observat Dionys. Halicarnass. Antiq. Rom. v. 15. et VIII. 98. Inde 'rem ad triarios rediisse,' cum laboratur, proverbio increbuit, ut præter Lipsium Valtrinus de milit. R. v. 3. docet. Hæc ergo tam distincta et diversa confundi non debent, nec alterum ab altero deduci. *Locc.*

Projectaque hasta] Si locus emendatus est (ut mihi quidem videtur) *projecta* positum pro *porrecta*, seu *ante erecta*, προβεβλημένης ἀσπίδος. Sic Sisenna lib. II. apud Macrobium lib. VI. 4. 'scutis projectis.' Idem 'projectis ramis.' M. Tullius de signis: 'sed quod erat ejusmodi loco, atque ita projecta in altum,' &c. *Lambin.* Iabolenus, quod ad vocis significationem attinet, L. Malum ff. de verbor. signif. sic inquit: 'Inter projectum et immissum, hoc interesse Labeo ait, quod projectum esset id quod ita proveheretur, ut nusquam conquiesceret, qualia Meniana et suggrundia essent,' &c. Eadem de re Gellius quoque eadem. *Mag.*

Tuba revocavit] Σάλπιγγι ἀνεκαλέσατο. *Gebhard.*

Fama celebratum est] Sic Cicero dixit pro Cluentio: 'cædem omnium sermone celebratum:' et pro domo sua, 'omnium sermone celebratum.' *Lambin.*

Ut illo statu Chabrias] Diodorus Siculus XV. Ὁ δὲ Χαβρίας πολλῶν αὐτῷ πεπραγμένων κατὰ πόλεμον, ἐπὶ τούτῳ μάλιστα ἐσεμνύνετο τῷ στρατηγήματι, καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ δήμου δοθείσας αὐτῷ καθίστανεν ἐχούσας τοῦτο τὸ σχῆμα. *Lambin.*

Athletæ] Qui vicissent certaminibus Iselasticis, quæ a Græcis ἀγῶνες εἰσελαστικοὶ vocantur: de quibus Sibylla μέγας γὰρ αἰὼν εἰσελαστικὸς ἔσται. *Keuchen.*

Cæterique artifices] Scenicos et Musicos, sive Dionysiacos atque Pantomimos intelligit. De athletis frequens historia est ponendarum statuarum, ut non προτομὰς modo, sed iconas, vivam ipsorum imaginem referrent. Palæstras athletarum imaginibus, sicut et ceromata sua exornabant. Pausanias in Eliacis: ubi περὶ ἀναθημάτων loquitur, ἐν δὲ τῇ Ἄλτι, (ait,) τὰ μὲν τιμῇ τῇ ἐς τὸ θεῖον ἀνάκειντai. οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικώντων ἐν ἄθλου λόγῳ σφίσι καὶ οὗτοι δίδονται. Cujus ritus imprimis instauratores fuisse Cretenses, idem mihi auctor II. ἐλιακῶν. De ærea Milonis luctatoris statua lege quæ disertim Philostratus libro IV. in Vita Apollonii. Cum quo confer Aristidam κατὰ τῶν ἐξορχουμένων. Hellanodicis curæ erat, ut εἰκόνες ἰσομέτρητοι essent: Lucianus ἐν τῷ ὑπὲρ εἰκόνων. Plato in Phædro: ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν. *Keuch.*

In quibus victoriam, &c.] Vide Fabr. Agon. II. 20. *Schott.*

CAP. 2. *Multa in Ægypto sua sponte gessit*] Ediderat Longol. *sua sponte quædam gessit*. Inde confestim Lambin. *multa* intrusit. Neutrum vero neque *multa*, neque *quædam* agnoscunt libri calamo picti. Illud *multa*

ex præcedenti intelligitur. *Gebhard.* *In Ægypto*] Privato officio, non publice a populo delata ac mandata. Vide Diod. xv. Ejus rex tum temporis erat Tachus, cujus filius Nectanebus; vel secundum Plutarchum ἀνεψιὸς, id est, sororis filius. *Idem.* Cæterum Ægyptus a flumine nomen accepisse videtur. Nilus enim qui Hebr. שחור id est, niger dicitur, Græcis Αἴγυπτος dictus est, quod idem denotat juxta Scaligerum. Nisi a *Copto* vel *Gubt* nomen accepit. *Thysius.* Masius observat Ægyptios in antiquis monumentis vocari Ægophthos, vulgo Cophti vel Copti, et ipsi regionem suam vocant Chibth, teste Ortelio. In serie Regum Ægypti, quam Drusius ex Chronico quodam Arabico descripsit, secundus Rex Ægypti dicitur Cabtim, unde denominati sunt Cophtii. *Hornius.* ابو القبط Pater Coptitarum dictus Misraim. Inde nomen. Coptus etiam urbs, et Copites Nomus, fere in extremo Ægypti tractu, quem post Alexandrum Magnum Ægyptii incoluerunt, hodieque incolunt. *Golius.* Elegans Ægypti descriptio est apud Guil. Tyrium xix. 24.

Nectanebum] Plutarchus in Agesilao Νεκτάναβιν perpetuo vocat. Polyænus lib. ii. in Agesilao vocat Νεκτεναβόν. Idem libro iii. perhibet Chabriam Thamo adfuisse, et Thamus erit, quem Plutarchus aliique Tachum appellant. *Gebh.*

Fecit idem Cypri] Hac de re nihil reperi, præter id quod est apud Diodor. Sic. lib. xvi. si forte ad rem pertinet. Nam Phocionem et Euagoram, non Chabriam et Euagoram Cyprum oppugnatum ivisse narrat. Credibile est, Diod. Siculum vel Phocionem pro Chabria posuisse, cum Phocion Chabriæ comes esset; vel alium historicum secutum esse, quam quem secutus est auctor noster. *Lambin.*

Interim bellum inter Ægyptios et Persas] Diodorus lib. xv. Ἅμα δὲ τούτοις πραττομένοις Ἀκωρὶς ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς, ἀλλοτρίως διακείμενος πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα, δυνάμεις ξενικὰς ἀξιολόγους ἤθροισε. Narrat et aliud bellum Diodorus eodem libro, a Rege Ægypti Tacho Regi Persarum illatum: ibi, Ὁμοίως δὲ τούτοις καὶ Ταχὼς ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, κρίνας πολεμεῖν τοῖς Πέρσαις, &c. quod ad hunc locum videtur potius pertinere. In hoc enim bello Agesilaus et Chabrias interfuerunt, Regemque Tachum adjuverunt; ut tradit Plut. in Agesilao. *Lambin.*

Conflatum est] Infra in Eumene: 'interim conflata sunt bella, quæ ad internecionem post Alexandri mortem gesta sunt.' *Savaro.* Sic loquitur Hirtius lib. viii. 6. 'Sub tempus æstivorum nullum summum bellum posse conflari:' et init. de bello Alexandr. Eumene: 'interim conflata sunt illa bella.' Loquitur quoque ita Paterc. lib. ii. Cicer. vero de Haruspicum responsis. 'Clodius nefarias cum multis scelerum pactiones societatesque conflavit:' et in Anton. 'Ille quum exercitum nullum haberet, magnum repente conflavit.' *Gebhard.*

Athenienses cum Artaxerxe societatem habebant] Quocirca et Pharnabazo Regis Persarum Satrapæ petenti Iphicratem belli ducem dederunt: et Chabriam ejusdem Pharnabazi admonitu et rogatu revocarunt, ut tradit Diodor. eodem libro. *Lambin.*

A quibus magnas prædas Agesilaus rex eorum faciebat] Redigebat atque agebat. Facere prædas, non est obvium in Latinis scriptoribus. Invenio tamen apud Tullium in Verrem 'maximos quæstus prædasque fecisse.' *Gebhard.*

Sua sponte eos adjutum profectus] In Agesil. 'sero suis præsidio profectus est:' in Timoth. 'Ariabarsani simul cum Agesilao auxilio profectus est.' *Savaro.* Contra Diodorus, qui tradit

eum fuisse ab Acoride arcessitum. In hoc tamen cum Probo congruit, quod sine suffragio aut decreto populi Chabriam provinciam illam belli suscepisse dicit. Sic Diodorus eodem libro et loco: *Οὗτος μὲν οὖν ἄνευ τῆς τοῦ δήμου γνώμης προσδεξάμενος τὴν στρατηγίαν, ἀφηγεῖτο τῶν κατ' Αἴγυπτον δυνάμεων, καὶ μετὰ πολλῆς σπουδῆς παρεσκευάζετο πολεμεῖν πρὸς τοὺς Πέρσας. Id.*

CAP. 3. *Tum Præfecti Regis*] Pharnabazus. Vide Diodorum.

Diem certam Chabriæ præstiterunt] Diem præfiniverunt; elegantia Romana. Cicero in Verrem: 'Diem præstituit operi faciendo Kal. Decembr.' Idem Tusc. Quæst. 'Natura dedit usuram vitæ, tanquam pecuniæ, nulla præstituta die.' Curt. lib. III. 'Postquam nihil inde præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se regi.' Dies autem præstituta est *ἡ προθεσμία. Gebhard.* Diodorus: *Ταχέως τόν τε Χαβρίαν ἐξ Αἰγύπτου μετεπέμψαντο.*

Quod et vivebat laute] Sic Ephorus sive Theopompus Philipp. 13. apud Athenæum lib. XII. a quo Probus hæc desumpsit: *Οὐ δυνάμενος* [Chabrias] *δὲ ζῆν ἐν τῇ πόλει, τὰ μὲν διὰ τὴν ἀσέλγειαν, καὶ διὰ τὴν πολυτέλειαν τὴν αὐτοῦ τὴν περὶ τὸν βίον, τὰ δὲ διὰ τοὺς Ἀθηναίους· ἅπασι γὰρ τοῖς ἐνδόξοις εἰσὶ χαλεποί· διὸ καὶ εἵλοντο αὐτῶν οἱ ἔνδοξοι ἔξω τῆς πόλεως καταβιοῦν, Ἰφικράτης μὲν ἐν Θράκῃ, Κόνων δὲ ἐν Κύπρῳ, Τιμόθεος δὲ ἐν Λέσβῳ, Χάρης δ' ἐν Σιγείῳ, καὶ αὐτὸς ὁ Χαβρίας ἐν Αἰγύπτῳ. Longol. Lambin. Mag. Savaro.*

Vitium] Vulgatam lectionem ac sententiam adstruit Tacit. vita Agric. cap. 1. 'Quoties magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium, parvis magnisque civitatibus commune, ignorantiam recti et invidiam.' *Gebh.*

Ut invidia gloriæ comes sit] Sallustius: 'Meminisse post gloriam invidiam sequi.' Cicero pro Balbo: 'Est enim hujus seculi labes quædam et macula, virtuti invidere velle, ipsum quoque florem dignitatis infringere.' D. Hieronymus ad Demetr. Epist. 8. 'Virtus enim semper invidiæ patet.' Idemque in Epist. Paulæ: 'Semper quidem virtutes sequitur invidia.' *Schottus.*

Et libenter de iis detrahant] Quidam libri *libenter iis detrahant*. Sed interpolatum ignoratione elegantissimi modi loquendi. Cicero enim pro Rabirio 'Detrahere de aliquo, et eum in invidiam vocare' dixit: et Quintius Frater: 'Sermo eorum, qui de se detrahere volunt.' Infr. Timoleonte: 'cum quidam Lamestii similis, nomine Demænetus, in concione populi de rebus gestis ejus detrahere cœpisset.' Ammian. Marcell. lib. XXX. 29. 'Bene vestitos oderat et eruditos et opulentos et nobiles: de fortibus detrahebat, ut solus videretur bonis artibus eminere.' Dein quidam *detrahant*, ut nectatur *τῷ sit.* Gebh. De populo Atheniensi seorsim Livius XIII. 'Populus Atheniensis lacerare invidia principes suos suetus.'

Quos eminere videant altius] Vulgati *emergere*. Sed omnium librorum consensus præfert *eminere*, *ἔξοχον ἔμμεναι*. Vide Tacit. Hist. lib. II. 20. ad quem Lipsius Nepotis locum contendit. *Gebhard.*

Opulentium intuuntur fortunam] Ita rescribendum esse dudum, et, ni fallor, princeps, e Gifanii libro indicavit Scioppius Verisimil. lib. II. 3. Adstruit Savaro, approbat P. Daniel, obsignat denique Schottus. *Opulens* pro *opulentus* ex Ausonio notant, nescio an Eidyll. II. *Gebhard.* Sic *violens* positum ab Horat. Od. lib. III. 30. et Epist. I. 10. Quemadmodum igitur *violens* et *violentus* dixerunt veteres, sic *opulens* et *opulentus*. Lambin. *Opulentium intuuntur*] In vulgatis est *intuentur*. Veteres autem *tuor* et *tueor* dicebant, ut in compositis: hinc *intuuntur* in Excerpt. meli-

oribus. Et *contuimur* apud Lucret. lib. IV. et Plautum. Adi Festum. Turpilius Pedio: 'tamen oculis Longa intercapedine appetunt cupide intui.' *Keuchen.* Quod ad sententiam, in Pausan. 'Epulabatur more Persarum, luxuriosius, quam qui aderant, perpeti possent:' vid. Valer. II. 5. ext. 5. Cic. ad Nepot. 'qui habet, ultro appetitur: qui est pauper, aspernatur.' *Savaro.*

Plurimum aberat] Causam continuo subjungit Nepos ipse: at mihi in mentem venit quoque alia, nimirum magnos viros, vitato assiduitatis fastidio, auctoritatem et desiderium in animis civium quæsivisse absentia. Liv. lib. XXXV. 10. 'Accedebat quod alter decimum jam prope annum assiduus in oculis hominum fuerat: quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit.' *Gebh.*

Fecerunt idem] Hæc duo verba inculcata esse quis non videat? et nostris aberant membranis. *Schott.*

Afuturos] Sic legendum, non *abfuturos*, ut est in nonnullis libris; neque *affuturos*, ut est in Venetis; neque *futuros*, ut in Germanicis. *Keuchen.*

Conon plurimum Cypri vixit] Hæc ex Theopompo transcripsit Nepos. Athen. lib. XII. ex lib. XIII. Philipp. Theop. quem vide; et Justinum lib. V. et VI. *Savaro.*

In Sigæo] Ptolemæo Σιγεῖον, Calabro Σίγιας. Idæ promontorium vocat Aristoteles Animal. lib. V. Æliano et Pomponio oppidum quoque est. Duo tamen diversa sunt apud Strabon. XIII. sed sibi invicem vicina oppida, ut et apud Plinium. *Ortelius.*

Dissimilis quidem Chares] Vide Diodor. et Plutarch. ἀποφθ. βασιλ. Noster infr. XV. 3. Xenophon, Ἑλλ. VII.

CAP. 4. *Chabrias autem periit bello sociali*] De bello sociali lege argumentum Orationis de pace, apud Isocratem; et Diodor. lib. XVI. Incepit post communem defectionem Chiorum, Rhodiorum, Coiorum, et Byzantinorum ab Atheniensibus. Duravit annos III. Diodor. Ὃς ἔμεινεν ἔτη τρία. De morte Chabriæ ita Plutarchus in Phocione: 'Chabrias enim ad ineunda pericula suapte natura tardior, posteaquam cœpisset cum hoste conserere, ira nimia concitatus vehementer solebat accendi, imperatorii officii facile oblivisci, sese temere periculis objectare. Cujus audacia, quo tandem par erat, evasit. Nam in pugna navali adversus Chios, primus omnium in hostile littus invectus, cum pro explicando in terram milite, in occurrentes hostes audacius proruisset, pugnans confossus est.' *Mag. Longol.*

Privatus] Aliter Diodorus XVI. 7. qui classi eum præfuisse, Charetem vero terrestrem exercitum rexisse tradit.

Eumque magis milites] De Miltiad. 'erat enim dignitate regia, quamvis carebat nomine.' Ibid. in fine. *Savaro.*

Aspiciebant] Reverebantur, honorabant. Tacit. 'aspectare' dixit. Ann. I. 4. 'Omnes exuta æqualitate jussa principis aspectare.' Sic *intueri* apud Livium XXXVII. 54.

Dum primus studet] Σπεύδει, festinat. Datame: 'Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens Taurum transiit, eoque, quo studuerat, venit.' Pelopida: 'Qui, cum tempore ipso, quo studuerant, pervenissent.' Hinc *studium*, σπουδὴ, festinatio. Cæsar Comment. lib. VII. 41. f. 'Summo studio militum ante ortum solis in castra pervenit.' Lib. III. 24. Civil. 'Illi studio incitati incautius sequebantur.' Val. lib. III. 2. 23. 'Cn. Pompeii præfectus jussu ejus, summo studio et magno militum numero, ad id capiendum mitteretur.'

Cum enim eo penetrasset] Eo significatu multoties verbo *penetrare* utitur Curt. pro penitus aut interius subire. Lib. IV. 12. 'Ille utendum animis dum spe calerent ratus, ad Pelusii

ostium penetrat.' Lib. v. 1. 'In rupium cacuminibus extra teli jactum Barbari stabant de industria quieti, et paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen.' Lib. vi. 22. 'Torrentesque et eluvies iter morabantur, nullo tamen hoste obvio penetravit.' Cicero pro Archia: 'Cupere debemus, quo minus manuum nostrarum tela pervenerint, eodem gloriam famamque penetrare.' *Gebhard.*

Navis rostro percussa, cœpit sidere] Pro subsidere, ac demergi. Non dissimulabo meo in Codice scriptum fuisse *fidere*, ut *findere* reperisse librarius videatur. Retineo tamen *sidere*. Pedo Albinovanus apud Senec. Rhet. Suasor. i. 'Jam sidere limo Navigia et rapido desertam flumine classem.' *Schottus.* *Sidere* anchoræ dicuntur, quæ in fundo fixæ hærent. Ἐπὶ βραχέων καθέζεσθαι. Poëta: 'Sidat onusta navis.' *Salmas.*

Hinc quum refugere non posset] Ita Ms. nostrum. Alii negationem expungunt. *Boecler.* Potius reponendum est, *Hinc cum refugere posset, si se in mare dejecisset.* Gebhard.

Exciperet natantem] Excerpta *natanteis:* ut in Dione, 'in naveis imposuit,' terminatione Græca. *Keuchen.*

Quam armis abjectis] Quod erat flagitium militare, et capitis pœna expiandum. Aristoteles lib. ii. Rhetor. Αἰσχρά ἐστιν, ὅσα ἀπὸ κακίας ἔργα ἐστίν. οἷον ἀποβάλλειν ἀσπίδα, ἢ φυγεῖν. Inde Lacedæmoniæ mulieres, filios suos in militiam dimittentes, hoc eis mandare solebant, ἢ σὺν τούτῳ, ἢ ἐπὶ τούτῳ. *Lambin.* Præter ea quæ Godescalcus in Veget. infigit lib. ii. 14. vid. Senecam de Benef. v. 2. Infr. in Hamilcare. *Savaro.*

Ille, præstare honestam mortem turpi vitæ] Pene ad verbum de Antigono Polyænus Comment. lib. iv. 5. Τοῦ ζῆν ἀγεννῶς τὸ θνήσκειν ἀνδρείως αἱρετώτερον ἡγούμενος. Tacitus, Agricola cap. 33. 'Proinde et honesta mors turpi vita potior, et incolumitas ac decus eodem loco sita sunt.' P. Syrus: 'Vita hominis brevis; ideo honesta mors est immortalitas.' Sallustius Jugurtha: 'Sulla a Mauro rogatus, uti noctu clam profugeret: incertæ ac forsitan post paullo morbo interituræ vitæ parcere turpi fuga recusat.' Tali animo fuerunt quidam apud Cæsarem centuriones Comment. lib. vi. 40. 'Centuriones,' inquit, 'quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum caussa virtutis in superiores erant ordines hujus legionis traducti, ne ante partam rei militaris laudem amitterent, fortissime pugnantes conciderunt.' Plane ex mente Chabriæ Isocrates Panegyrico, τῶν ἀνδρῶν τοῖς καλοῖς καὶ ἀγαθοῖς αἱρετώτερόν ἐστι καλῶς ἀποθανεῖν ἢ ζῆν αἰσχρῶς. Argute et mascule Valerius lib. iii. 11. exempl. 14. 'Cato,' inquit, 'constantissime in gladium incumbendo, magnum hominibus documentum dedisti, quanto potior esse debeat probis dignitas sine vita, quam vita sine dignitate.' At ignavi pluris qualemcunque vitam honesta morte æstimant, ut loquitur Darius apud Curt. *Gebhard.*

Telis hostium interfectus est] Archonte Cephisidoro, Olympiad. cv. anno iii. Chronol. Quomodo Ctesippus ejus filius paternum sepulchrum violarit, vide apud Athenæum lib. iv. 20. ubi de isto flagitio plura ex Diphilo, Timocle, et Menandro in hanc historiam affert.

XIII. TIMOTHEUS.

Cap. 1. *Timotheus*] De hoc M. Tull. De Offic. I. et De Oratore III. et alias. Diodor. lib. XV. Xenoph. lib. V. Athen. XIII. Plutarch. Ælian. V. H. XIII. Frontin. I. cap. ult. et lib. II. 5. supr. in Chabria. *Savaro.*

Cononis filius] Librariorum ῥαθυμίᾳ in Lamb. editione *Cimonis* olim editum, qui Cononis est filius. *Schottus.* Ex Thressa, scorto quidem publico, sed quæ postea exemplar clarissimum modestiæ evasit. Timotheo autem cum matris conditio sibi objiceretur: 'Atqui,' inquit, 'per eam sum Cononis filius.' Auctor Athenæus lib. XIII. *Longol. Mag.*

Multis auxit virtutibus] Rarum paternas virtutes æmulari, exprimere, atque tueri: rarissimum iis suas addere et quidem multas: quod de Timotheo tradit Nepos. Solent alioqui Ἡρώων τέκνα πήματα esse. Verum Timotheus animo sibi proposuit illud: Ἡμεῖς τῶν πατέρων μέγ' ἀμείνονες εὐχόμεθ' εἶναι. Justinus lib. XLII. 2. de Mithridate: 'claritatem parentum, æmulatione virtutis accensus, animi magnitudine supergreditur.' *Gebhard.* Adde Juvenalem Sat. VIII. et Berneggeri Not. ad Justin. XXIX. 1.

Disertus] Cicero De Offic. lib. I. 'Africanus eloquentia cumulavit bellicam gloriam: quod idem fecit Timotheus Cononis filius, qui cum belli laude non inferior fuisset quam pater, ad eam laudem doctrinæ et ingenii gloriam adjecit.' Licet etiam ex Demosth. Oratione περὶ τῶν ἐν Χεῤῥονήσῳ, sub extremum intelligere, Timotheum eloquentem fuisse: profert enim fragmentum quoddam ex ejus oratione ad populum habita, spiritus et acrimoniæ plenum. Postremo M. Tullius de Orat. ad Quint. Fr. lib. III. scribit, Timotheum ab Isocrate fuisse institutum atque eruditum. *Longol. Lambinus.*

Laboriosus] Φιλόπονος.

Rei militaris peritus] Στρατηγικὸς, τῆς πολεμικῆς ἔμπειρος. Fuit præterea fortunatus ac felix: et vero ita cognomento dictus, ut testantur Plut. Suidas, Ælianus Var. hist. lib. XIII. Interpr. Aristoph. ad illum locum Χρ. Τιμοθέου δὲ πύργος. Καρ. ἐμπέσοι γέ σοι· et item alibi. *Lambin.*

Olynthios et Byzantios] Bello, opinor, sociali. Verum nullum hac de re verbum apud Diodorum, quod quidem meminerim: nisi quod lib. XVI. scribit, bello sociali, Chios, Rhodios, Byzantios, Coos, cæteros qui ab Atheniensibus defecerant, Imbrum et Lemnum, quæ erant Atheniensium, diruisse; agrum Samium populatos esse ac diripuisse; urbem Samum obsedisse atque oppugnasse; Athenienses vero ducibus Iphicrate, Charete, Timotheo Byzantium oppugnasse: quæ nihil ad hunc locum videntur pertinere. Veruntamen Timotheum adversus Olynthios bellum gessisse, vel ex Demosthene cognoscere licet, Olynthiaca II. ibi: Ὅλως μὲν γὰρ ἡ Μακεδονικὴ δύναμις καὶ ἀρχὴ, ἐν μὲν προσθήκης μέρει ἐστί τις οὐ σμικρὰ, οἷον ὑπῆρξέ ποθ' ὑμῖν ἐπὶ Τιμοθέου πρὸς Ὀλυνθίους. *Idem.* De Olynthiis meminit Aristoteles, seu quisquis est auctor Œcon. lib. II. 22. ut de Samo et Corcyra. Item Demosthenes Olynth. II. ibidemque Ulpianus. Vide Vitas comparatas nostras Olymp. CIV. anno 1. extremo. *Schott.*

In qua oppugnanda] Sic plerique edunt, ad Samum, quæ sequioris ge-

neris est, respectu habito. Scriptæ tamen membranæ *in quo oppugnando* præferunt, pro quo bello. *Idem.*

Adversus Cotyn] Vel *Cotym.* Codex P. Dan. *Cotum*, quomodo in Iphicrate. Sed hic fuit Paphlagonum Rex, ille Thracum, de quo ad Iphicratem dictum est.

Ab eo mille et ducenta talenta prædæ in publicum detulit] Secus hodie nostris moribus, quibus præda cedit ignavissimo cuique tribunorum aut centurionum: vilissima quæque et istis Thrasonibus fastidita militari turbæ relinquuntur. Cum bella non privata auctoritate, non privato sumptu gerantur, cur belli fructum ad se privati rapiant? Sancta ergo et merito suspicienda antiquitas, 'quæ honestius bella gessit, quam nunc amicitiæ coluntur.' Justin. lib. xv. 2. Prædam autem ac manubias ad publicum usum, ornatum atque splendorem civitatum converterunt prisci, atque inde sacra atque profana monumenta exstruxerunt. Diod. lib. xi. Ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος ὁ Γέλων, ἐκ μὲν τῶν λαφύρων κατεσκεύασε ναοὺς ἀξιολόγους Δήμητρος καὶ Κόρης. Frontin. de Aquæductibus: 'Vetus Anio post annos xl. quam Appia producta est: anno ab U. C. quadringentesimo octogesimo primo, Manius Curius Dentatus, qui censuram cum L. Papirio Cursore gessit, Anionis, qui nunc dicitur Vetus, aquam perducendam in urbem ex manubiis de Pyrrho captis curavit.' Sp. Carvilio et L. Papirio Coss. Cicero contra Rullum: 'Si est æquum prædas ac manubias suas Imperatores non in monumenta Deorum immortalium, neque in urbis ornamenta conferre; sed ad Decemviros tanquam Dominos reportare.' *Gebhard. Detulit*] Ultraject. *retulit.* Schott.

Cyzicum obsidione liberavit] Diodorus Siculus lib. xv. Τιμόθεος ὁ Ἀθηναίων στρατηγὸς, ἔχων δύναμιν πεζικὴν τε καὶ ναυτικὴν, Τυρώνην μὲν καὶ Ποτίδαιαν πολιορκήσας εἶλε, Κυσικηνοῖς δὲ πολιορκουμένοις ἐβοήθησεν. *Lambin.* Cyzicus urbs antiqua in Mysia ad Propontidem juxta Ptolemæum et alios. In Græcó est Κύζικος. Sed et *Cydicos* et *Quizicus* dicebant, pro *Cyzicos* vel *Cyzicus;* quæ *Chizico* hodie apud Sophianum. In antiquo numismate, quod Gordiani imperio circumfertur, hæc literarum formula: ΝΕΟΚΟΡΩΝ ΚΥΙΙΚΗΝΩΝ. Cujus vocis tertium elementum Ι pro Ξ non semel usurpabant veteres: quemadmodum in ΑΛΕΙΑΝΔΡΟΣ, et sexcentis aliis. Quæ sane scriptura Criticis non minimam occasionem dedit, ut pro *Cyzicus, Cyxicus* inducerent. *Keuchen.*

Ariobarzani] De quo infra ad Datamen.

Laco] Agesilaus. *Lamb. Mag.*

Ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit, quam id sumere, cujus partem domum suam ferre posset] Boni viri est abstinentes habere oculos et manus: boni vero civis, utilitatem atque incrementum civitatis potius quam privatum spectare. Utrumque implevit præclare Timotheus; continuit manus a rapinis, auxit potius publicum, quam suam domum. Ejusdem abstinentiæ laudatur Curius ab auctore Viror. Illustr. cap. 33. 'Cum interversæ pecuniæ argueretur, guttum ligneum, quo uti ad sacrificia consueverat, in medium protulit, juravitque se nihil amplius de præda hostili in domum suam convertisse.' Et Mummius cap. 60. 'Mummius Corinthum signis tabulisque spoliavit: quibus cum totam replesset Italiam, in domum suam nihil contulit.' Front. lib. iv. 3. 'L. Mummius, qui Corintho capta non Italiam solum, sed etiam provinciam tabulis statuisque exornavit, adeo ex tantis manubiis nihil in suum convertit, ut filiam ejus inopem Senatus ex publico dotaverit.' Cum autem heic avidita-

tis pecuniariæ aspergere suspicione Agesilaum videatur, infra in vita absolvit eundem. 'Atque in hoc,' inquit, 'illud in primis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus et dynastis civitatibusque conferrentur, nihil unquam in domum suam contulit.' *Gebhard.*

Erichthonem et Sestum] Abrahamus Ortelius locum se ignorare fatetur, conjicitque Abydi synonymum. Lambino et Schotto heic aqua hæret, quorum hic penitus silentio desperationis indice medicinam admovere insuper habet: ille vero audacior *Erythinos* excogitat Paphlagoniæ urbem, vel *Ctesiphontem.* Laudo voluntatem, de successu penes peritiores judicium esto. P. Danielis excerpta habent, *Erithonem et Sextum*, mutata modo literula Gifanii Cod. *Crithonem.* Unde lego: *Itaque accepit Crithoten et Sestum.* Est vero *Crithote* urbs Hellesponti in Chersoneso Thraciæ; quem et antehac Athenienses Miltiadis comites, teste Suida, incoluerunt. *Gebhard.* Sestus ad Hellespontum Abydo objecta, satis nota Leandri et Erus rumoribus atque interitu apud Musæum, Nasonem, et Melam Geographum. *Schott.*

Cap. 2. *Circumvehens*] Frustra viri docti corrigunt *circumiens.* Salmas. prol. ad Solin. *Keuchen.*

Corcyram sub imperium Atheniensium redegit] Xenoph. Ἑλλ. lib. v. Ὁ μέντοι Τιμόθεος περιπλεύσας, Κέρκυραν μὲν εὐθὺς ὑφ' ἑαυτῷ ἐποιήσατο. Vide sequentia. Aliter tamen Diodor. lib. xv. Confer cum Probo et Xenophonte Æschinem in Oration. κατὰ Κτησιφ.

Epirotas, Athamanas, Chaonas] Lambinus auctoritate Diodori *Acarnanas* substituendum loco *Athamanas* existumat, qui lib. xv. Τὰς κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν πόλεις a Timotheo perductas enumerat ad Atheniensium societatem. De sententia illius non amplius contendam; saltem hoc nunc agam, ut Latinissimam et antiquissimam γραφὴν significem. *Athamanas, Chaonas,* ἀρχαϊκῶς dixit, pro *Athamanes, Chaones.* Ut in Epaminonda *Arcadas* pro *Arcades.* De quibus Charis. lib. i. *Keuchen. Epirotas*] Qui primo Pyrrhidæ dicebantur. Justin. Epirus regio Græciæ versus Adriaticum mare. Ptolemæo est Ἔπειρος, unde Stephanus per Η scribit Ἤπειρος. In nummis antiquis est ΑΠΕΙΡΟΣ. Olim in varias gentes divisa fuit, de quibus lege Ubb. Emmium in Illustr. Græcia.

Athamanas] Codex P. Danielis, *Athamattas.* Edit. Jensonica *Athamantios.* Sed videtur legendum, *Acarnanas,* ex Diodoro lib. xv. Καὶ τὰς κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν πόλεις ὁμοίως ἀποκλῖναι πρὸς Ἀθηναίους. Sunt autem Acarnanes populi ad Acheloum siti. *Lambin.* Quod contra Magium.

Quæ mare illud adjacent] Dictum antique, pro, quæ mari illi adjacent; seu, ad mare illud adjacent. Nam veteres non fere præpositiones iterabant, ut 'adigere arbitrum,' apud Ciceronem, 'propugnare nugis,' apud Horat. Epist. lib. i. Sic in Agesilao: 'Et homines suis rebus abalienaret.' Sic apud Homer. Iliad. Π. Τῷ δὲ καὶ Αὐτομέδων ὕπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους, pro ἤγαγε ζυγὸν ὑπὸ ἵππους. Mox tamen contra præpositio iteratur. Ibi: 'de diutina contentione destiterunt.' *Lambin. Quæ mare illud adjacent*] Vide Gifanium Collectan. Lucretianis in *adjacere.* Male autem in Excerpt. *adjacunt.* Keuchen.

Et sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt] Intelligit θαλάττης ἐπικράτειαν, quam per vices obtinuerunt Athenienses cum Lacedæmoniis. Istum principatum autem post diutinam contentionem receperunt Athenienses, et per lxxv. annos obtinuerunt. Inter cætera commoda, quæ ἡ θαλαττοκρατία ad-

ferebat, fuit hæc, τὸν ὄψον εἰσπλεῖν, ut dicitur ab Antiphane apud Athenæum lib. VIII. sive, quod ex subjectis insulis pisces Athenas importabantur. *Idem.*

Pacemque his legibus constituerunt] De hoc fœdere Laced. cum Atheniensibus Demosthenes Orat. περὶ στεφάνου. *Schott.*

Aræ paci publicæ] Nam Ethnici πάντα θεοποιοῦσι, præsertim τὰ νοητὰ, virtutes, vitia. *Boecler.* Atqui Plutarchus in Cimone tradit, aras pacis esse positas post victoriam illam Cimonis ad Eurymedontem partam contra Persas: quam pax illa omni sermone celebrata (περιβοητὸν appellat Plutarchus et Demosth. Orat. περὶ παραπρεσβ. contra Æschinem, τὴν ὑπὸ πάντων θρυλλουμένην) consecuta est. Sic Plutarchus: Φασὶ δὲ καὶ βωμὸν Εἰρήνης διὰ ταῦτα τοὺς Ἀθηναίους ἱδρύσασθαι. *Publicæ* autem edidimus, Codices Basilienses et Colonienses secuti; non reclamaturi, si quis *publice* reponi malit, quomodo habent exempla Veneta et Florentina. *Lambin.*

Eique Deæ pulvinar sit institutum] Lectisternia Romanorum ex Livio aliisque nota: Græcos idem factitasse, primi fortasse nos observamus. Pausanias Arcadicis: Κλίνη τε ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ αὐτῆς εἰκὼν, γραφῇ μεμιμημένη, ἀνάκειται. In Phocicis de templo quodam Æsculapii: Κλίνη δὲ ἐν δεξιᾷ κεῖται τοῦ ἀγάλματος. *Casaub.* Unde in Glossis *pulvinar* exponitur Καθίδρυμα, στρωμνὴ θεοῦ. Valer. Max. lib. III. 7. ‘Jovis Opt. Max. pulvinaria.’ *Keuchen.*

Timotheo publice statuam in foro posuerunt] Vide Æschinem κατὰ Κτησιφ. Eam statuam numerat Pausanias inter illas, quæ in arce Minervæ positæ sunt: Ἐνταῦθα καὶ Τιμόθεος ὁ Κόνωνος, καὶ αὐτὸς κεῖται ὁ Κόνων. Vide Joan. Meursii Cecropiam cap. 13.

Renovavit memoriam] In aliis Codicibus legitur *memoria*. Sed verba illa, ‘recens filii,’ scilicet statua, veterem patris statuam, non memoriam statim respiciunt, ut statua statuam renovet, sed tamen mox memoriam instauret. *Mag.*

CAP. 3. *Magno natu*] Pro, magnus natu. Sic in Datame et Agesilao. Id est, senex. In Pausania. ‘Grandis natu’ senex dictus fuit a veteribus. Donatus Adelph. act. IV. sc. 5. idem in Phormione act. II. sc. 3. *Savaro.*

Defecerat Samus] Hinc Orator aliquis eam ἀποῤῥῶγα τῆς πόλεως vocavit; quasi avulsam partem a corpore suo Athenis. *Keuchen.*

Jam tunc valens] Methonam ceperat, Pydnam, Potidæam, Pagasas, Thraciæ urbeis aliquot. *Lambin.*

Cui oppositus Chares quum esset] Merito in eo non satis esse præsidii putabatur, quia (ut refert Athenæus lib. XII. 15. ex Theopompi historiarum libro XLV.) segnis erat, ac tardus, deliciisque affluebat. Sed cur (dixerit Lector) dux ab Atheniensibus, qui talem noverant, delectus fuit? Respondeo: Quod cum ex caussis duce nihilominus indignis, præter cæteros cives diligerent: quod ipsum et Probus supra in Chabria innuit his verbis: ‘Dissimilis quidem,’ inquit, ‘Chares horum et factis et moribus; sed tamen Athenis et honoratus et potens.’ Qua ex causa huic fuerit imperium abrogatum, in ejusque locum suffectus Phocion, scriptum Plutarchus reliquit in Apophth. Phocionis, et in ejusdem Phocionis vita. Quantum vero attinet ad causam, cur Prætor crearetur Chares, homo militiæ ineptus, sic loquitur Plutarchus in Phocione: ‘Charetem itaque populus non tam suo merito, quam Oratorum ambitione et studiis partium, huic expeditioni præficiunt.’ *Mag.*

Fit Menestheus Prætor] Sic plerique omnes τρισυλλάβως edunt et supra in Iphicrate. Duabus vero syllabis *Mnestheus* Ultrajectinus, Lon-

golius et Magius. Quomodo et in Marone Æn. IV. 288. 'Mnesthea Sergestumque vocat:' et alibi sæpius. *Schott.*

Filius Iphicratis] Mss. *filius Hippocratis.* Ita infra semper. *Boecler.* Corrupte. Nepos in Iphicrate: 'Menesthea filium reliquit ex Thressa natum.'

Et ut ad bellum] Elegantius Mss. Boecleri *et ad bellum.* Sic solet Nepos.

Huic in consilium dantur duo usu et sapientia præstantes] Nullo seculo a præfecturis bellicis atque ducatibus adolescentes exclusos esse video; sed crebro potius junioribus rei militaris summam fuisse commissam; quandoquidem non tam ductu quam auspicio res magnæ geruntur: additis prudentia atque experientia gravibus legatis seu rectoribus, reperio. Justinus XXIX. 1. 8. 'His regibus pueris, etsi nulli senioris ætatis rectores erant.' De Fabio Rulliano, qui legatus ire Fabio ad bellum difficile et periculosum conficiendum gravatus est, 'pene ipso duntaxat animo sine corpore militaturus:' Valer. v. 7. 1. Cæsar. de B. G. VII. 76. 'Comio Atrebati, Viridomaro et Eporedorigi Æduis, Vergesilauno Arverno consobrino Vercingetorigis, summa imperii traditur: iis delecti ex civitatibus attribuuntur, quorum consilio bellum administraretur.' De Ælio Sejano Prætorii præfecto Druso filio rectore a Tiberio dato. Tacit. Ann. I. 24. 3. Diodor. l. XVI. Καταλιπὼν τῶν Φωκέων στρατηγὸν Φάλαικον τὸν Ὀνομάρχου υἱὸν, τοῦ τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐκκαύσαντος, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα. παρακατέστησε δ' αὐτῷ ἐπίτροπον ἅμα καὶ στρατηγὸν Μνασέαν, ἕνα τῶν ἑαυτοῦ φίλων. Tales autem qui imperitioribus et junioribus adjunguntur, Marius apud Sallustium Monitores appellat. 'Scilicet,' inquit, 'ut in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo sui officii monitorem.' Item custodes Cicero: 'Ad militiam euntibus dari solebant custodes, quibus primo anno regerentur.' *Gebh.*

Quorum consilio uteretur] Quid si legeremus *auxilio*, quod Ms. liber fere jubet; *auxilium* enim interdum significat consensum ac suffragium, quod Jurisc. filii non ignorant. *Ernst.* Quod si retineamus *consilio* tamen non opus est cum Schioppio (in paradox. liter. Epist. 5.) Glossema hæc verba dicamus, nam exegesis sive interpretatio erit.

Pater et socer] Iphicrates et Timotheus.

Amissa posse recuperari] In Attico; 'Ut eodem nuncio Saufeius fieret certior, se patrimonium amisisse et recuperasse.' Cæsar de B. G. lib. VII. 15. 'Quod se prope explorata victoria, celeriter amissa recuperaturos confidebant.' Curt. lib. IV. 13. 'Perpulit ne dubitarent ex urbe erumpere et res amissas recuperare.' Justin. l. XXV. 'Tantus terror Gallici nominis, sive invicta armorum felicitas erat, ut aliter neque majestatem suam tutam, neque amissam recuperare se posse sine Gallica virtute arbitrarentur.' *Gebhard.*

Hi quum Samum profecti essent] Diodor. Sicul. XV. non Menestheum cum Iphicrate et Timotheo classi præfuisse, sed Iphicratem et Charetem: neque illos Samum, sed Byzantium oppugnasse tradit, nisi forte, quæ ibi narrat Diodorus alio tempore gesta sunt. *Lambin.*

Ne quid absente se gestum videretur] Ingenium ambitiosi ducis. Tale in Pharnabazo exhibet Diodorus lib. XV. in Fabio Valente Tacit. Hist. II. 24. *Gebh.*

Magna tempestas] Diodor. lib. XV. Τῶν περὶ τὸν Ἰφικράτην καὶ Τιμόθεον ἐναντιουμένων διὰ τὸ μέγεθος τοῦ κλύδωνος. *Gebhard.* Similem notat in obsidione Byzantina, eodem libro.

Suam classem suppresserunt] A cursu

ac progressu continuerunt. Codex Burgensis, teste Magio, *represserunt.* Et ita loquitur M. Tullius Attico: 'Dubitavit nostrum nemo, quin Cæsar itinera repressisset.' *Gebhard.*

Ille temeraria usus ratione] Temerarie egit. Diodor. lib. XVI. Τοῦ δὲ Χάρητος παρὰ φύσιν βουλομένου ναυμαχεῖν. *Idem.*

Et, ut in sua navi esset fortuna, quo contenderat, pervenit] Fortuna in navis prora effigiata aut picta, cui sese mancipabat. Estque 'tutela' παράσημον τοῦ πλοίου, quæ navigio nomen imponebat. Lucianus Navig. τὴν ἐπώνυμον τῆς νεὼς ἔχουσα τὴν Ἶσιν. *Keuch.* Lambinus, *ut si in sua manu esset fortuna.* Piccartus noster Periculorum Critic. lib. singulari cap. 10. *et, ut si sua navi esset fortuna,* legit. Quod approbat Schottus duabus de causis. 1. quod Fortunam in navium proris collocarint. 2. quod Timotheum eo fortunatum fuisse Ulpian. in Olynth. II. Demosthenis referat, ut dormiens pingeretur reti urbes captans, addita muliere Fortunæ titulo. Sed hæc mihi scrupulum non eximunt, quoniam video hæc omnia non magis referri posse ad Timotheum, quam ad Iphicratem aut Menesthea. Si habuit Fortunam in navis prora; cur opinaretur se habere? Siquidem opinio rebus certis et in sensus incurrentibus non bene applicatur: sed notitia, sed scientia. Deinde quare impingatur Timotheo, quod temerarie Chares deliquit? ille ut vetus et talium casuum providus cum Iphicrate classem cohibuit, ne fieret obnoxia tempestati ac discrimini maris: at hic temeraria ratione progressus est, quasi eventum et successum haberet in potestate; quasi fortunæ imperare posset, ut pro arbitrio ipsius conata secundaret. *Gebhard.* Rem tangit Alexander ab Alexandro libro I. Gen. Dier. cap. 13.

Quo contenderat, pervenit] Totidem verbis in Datame.

Compluribus amissis navibus] Quum ingenti orta procella et invita natura mari pugnare conatus esset, plures naves amisit, uti refert Diodorus lib. XVI. Polybius Hist. lib. I. p. m. 38. 39. de Romanis etiam prodit, quod tenaces propositi plerumque terra vicerint hostem vel equalibus viribus et animis, vel his majoribus. At quoties contra mare aut cœlum projecta quadam audacia pugnarint, suaque illa vi abrupta vincere sategerint, in magnas calamitates incidisse. Idem experturos in posterum, donec audaciam hanc et violentiam correxerint, per quam omni tempore maria terrasque sibi pervias esse debere autumant. Simile arrogantis temeritatis exemplum in Augusto notat Sueton. cap. 6. 'Alii dictum factumque ejus criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamaverit, etiam invito Neptuno victoriam se adepturum.' *Loccen.*

Literasque Athenas publice misit] Ingenium talium depingere non melius novi quam verbis Curtii lib. IV. 28. 'Tantæ molis vix ulla vestigia invenit, ab Arabia rediens Alexander. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebant, quum omnes verius de sævitia maris quæri possent.' Diodorus lib. XVI. Ὁ μὲν Χάρης ἀπομαρτυρόμενος τοῖς στρατιώταις διέβαλε τοὺς συνάρχοντας ὡς προδότας, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἔγραφε περὶ αὐτῶν, ὡς ἐγκαταλελοιπότων τὴν ναυμαχίαν. *Gebhard.*

Ob eam rem, &c.] Mss. Dan. Leid. Boecl. et aliquot edd. vett. hunc locum ita exhibent: *Populus acer, susp. ob eamque rem mobilis, adversus inv. et pot. in crimen vocabantur,* (editi *vocabatur,*) *domum rev. acc. pr.* corrupte, judice Cl. Boeclero, sed unde fors non incommoda lectio prodire possit. Magius tentabat: *populus, &c. ad crimen vocabatur,* hoc est, ad obtrectationem vel accusationem invitabatur ac excitabatur. 'Crimen' pro criminatio-

ne, ut apud Cic. pro Cœl. 'quod omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est.' In Burgensi tamen codice ait fuisse *in crimen vocabant*. Lamb. cum Puteano una vocula addita leg. *adversarius, invidus etiam potentiæ, quæ in crimen vocabatur, dom. rev.* Tentabam: *invidus (etiam potentia in crimen vocabatur) domum rev.* Sed, ut ingenue fatear, mihi, veteri formula, Non liquet.

Adversarius] Hac voce notatur τὸ φιλαίτιον, sive adversandi premendique superiores libido. *Boecl.* Vide Plut. præcept. polit.

Damnatur Timotheus] Absolvitur Iphicrates, ut supra cognovimus in Iphicrate. *Lambin. Mag. Savaro.*

Chalcidem se contulit] Urbem Eubœæ ad Euripum. Generosas mentes, et quibus meritorum suorum in cives ratio bene constat, par est ingrati animi vitio tetrius offendi, ut voluntario excessu nonnunquam, crebrius secessu, denegare se indignis cogitent. Timoleon adeo est commotus, ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere. P. Cornel. Scipio Africanus in voluntarium exsilium Linternum concessit, ubi reliquam egit ætatem, vici ignobilis ac desertæ paludis accola. Qui moriens uxori præcepit, ne corpus suum Romam referretur, 'Ingrata,' addens, 'Patria, cineres non habebis meos.' Vide Val. Maximum lib. v. 3. 2.

Cap. 4. *Fortunæ varietas*] In Attico: 'Tanta varietas his temporibus fuit fortunæ.' Nam libenter comparo has cum illa vita, ut appareat cuivis eamdem dictionis esse indolem, ac proinde unum eundemque et harum et illius vitarum Scriptorem. Loqui autem eodem modo animadverto Curt. lib. iv. 41. 'Urbs et vetustate originis et crebra fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis.' Cicero de Divinat. 'Varietas est propria fortunæ.' Idem ad Luceium: 'Nihil aptius est ad delectationem lectoris, quam temporum varietates fortunæque vicissitudines.' Val. Max. lib. vi. 9. 8. 'Portus ipsos, si quis modo mutis rebus inest sensus, tantam in eodem homine varietatem status admiratos arbitror.' *Gebhard.*

Iason tyrannus] *Thessalorum* Longolius ex Plutarcho addidit, contra Mss. Codicum omnium fidem. *Magius.* In aliis libris est corrupte *Lason*, pro *Iason.* Sunt qui *Iaso* legunt, quemadmodum alibi *Lacon* et *Laco.* Quod Græcum est Ἰάσων, Iaso, sic Πλάτων, Plato, Ζένων, Zeno, et alia sexcenta. Meminerunt ejus plurimi veterum, Xenophon, Diodor. Plutarch. Isocrates, Polyænus, et alii. *Keuchen.*

Sine satellitibus] Ἄνευ δορυφόρων καὶ σωματοφυλάκων· sine stipatoribus hastatis et corporis custodibus. *Lambin.*

Sine ullo præsidio] Quod tueretur contra obviam vim. Datame: 'ad quem cum venisset sine præsidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, pene interiit.' Attico: 'Ac ne quod periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit.' Tacit. de moribus German. cap. 13. 'Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum juvenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium.' Germani peregrino vocabulo *Convoy* appellamus. Græci παραπομπήν. Curt. lib. iii. 2. 'Pecuniam regis sexcenti muli et trecenti cameli vehebant; præsidio sagittariorum prosequente.' Tacit. Ann. i. 39. 'Attonitaque magis quam quieta concione legatos præsidio auxiliarium Equitum dimittit.' Sallust. Jugurtha: 'Se a Patre Boccho obviam illis simul et præsidio missum.' *Gebhard.*

Patriæque sanctiora jura quam hospitii] Sic Demost. (ut et ait Æschines Orat. περὶ παραπρεσβ. hoc ei maledicti loco objiciens) dixit, se anteponere salutem civitatis hospitali mensæ.

Æschinis verba sunt hæc: ἔφησθα γὰρ τοὺς τῆς πόλεως ἅλας περὶ πλείονος ποιήσασθαι τῆς ξενικῆς τραπέζης. *Idem.*

Hæc extrema fuit ætas Imperatorum Atheniensium] Sic fere Diodorus l. xv. de Epaminonda loquens: Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἡλικίαν τὴν τούτου, γεγόνασιν ἄνδρες ἐπιφανεῖς, Πελοπίδας τε Θηβαῖος, ἔτι δὲ καὶ Τιμόθεος, καὶ Κόνων, καὶ Χαβρίας, καὶ Ἰφικράτης Ἀθηναῖοι· πρὸς δὲ τούτοις Ἀγησίλαος ὁ Σπαρτιάτης βραχὺ τοῖς χρόνοις πρότερον. *Lambin.*

XIV. DATAMES.

Datames] De hoc Diodor. lib. xv. Polyæn. lib. vii. Frontinus ii. 7. *Savaro.*

Venio nunc ad fortissimum virum] Hanc totam transitionem veteres membranæ Timotheo adnectunt, omnesque adeo editiones præter Lambinianam; idque rectius Tranquilli more, aliorumque; et ipsius adeo Nepotis seu Probi, qui a patria, parentibusque vitam cujusque auspicatur. *Schott.* Gebhardus inde auspicatur vitam Datamis: 'De quo hoc plura referemus.' Ceteri vero hinc: 'Datames patre Camissare.'

De quo hoc plura referemus] Rationem addit Lambin. hanc; quia pauca tantum de Heroë hoc leguntur apud Diodorum Siculum, Polyænum, et Frontinum. Quibus Barthius Advers. lii. 14. annumerat Æneam Tacticum a Casaubono editum. Longolius putavit præter Frontinum, neminem Datamis facere mentionem. Magius et Savaron addunt Polyænum. Beyerlingio vero quid venerit in mentem, quando in *perfidia* citat Plutarchum 'in Datami,' ego profecto nescio. *Ernst.*

Obscuriora sunt ejus gesta pleraque] Vide ad hunc locum Casp. Barthium Advers. lib. lii. 14.

Quo tantum non omnes superabat] Correctio Cl. Tevenini, cui plausum utraque manu dat Lambinus: alias editum fuerat, *quo tamen omnes superabat.* Sed Cl. Barthius Adv. lib. lii. 14. suspicatur legendum; *quo tandem omnes superarit.* Gebhard.

Manu fortis] In Pausania: 'et manu fortis et consilii plenus.' Epaminonda: 'peritus belli, fortis manu.' Timoleone: 'nam et manu fortis et belli peritus fuit.' *Savaro.*

Habuit provinciam Ciliciæ] Potius dixisset *provinciam* Nepos. Et si Ciliciam habuit provinciam, cur situm addit et nomen populi, quem regere jussus Camissares? Quare legendum: *Habuit provinciam partem Ciliciæ.* Gebh. Schott.

Juxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri] Unde apud Geographos Λευκοσυρία vocatur illa Cappadocia. Videndus Strabo ac Dionys. Halicarnasseus. Sane in Herodoti i. Musa Cappadoces a Græcis Σύριοι nominantur, quorum regionem Assyriam cognominabat olim Dionysius Alexandrinus. Et antiquus Orpheus in Argonaut. Assyrios vocat Leucosyriæ incolas, quæ pars Cappadociæ circa ostia Thermodoontis. Adi Plinium lib. vi. 3. *Keuchen.*

Datames militare munus fungens] Quomodo antiqui Comici loqueban-

tur. Plautus non semel: 'Nam parasitus octo hominum munia facile fungitur.' Lucil. 'Læliu' pauperum ait se ingentia munia fungi.' Plura ex Nonio congessit *Lambinus*.

Aperuit] Sic Schedæ nostræ rectius; itaque Ultraject. editum. Vulgo *apparuit*. Schott.

Adversus Cadusios] Corrupte *Gadusios*, Codex antiquus P. Danielis. Cadusii, *ἔθνος μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Πόντου*. Vide Stephanum de Urbibus. In Ptolemæo sunt Mediæ populi ad Caspium mare, ubi et Cadusiorum vallum. Nec ambigo, quin hi fuerint iidem cum Cadusenis, apud Procopium lib. I. Pers. Sigonius Caddusios scribendum voluit, quos Græci Caduzios vocant, alii Gelas.

Namque hic multis millibus hominum] Nescio unde prorepserit hæc lectio. Longolianæ monetæ illa est: *Namque hic multis millibus hostium, regiorum quoque non paucis interfectis:* quam ferme sequitur Lambinus. At si non pauci regiorum militum cæsi sunt; Cadmæa stetit victoria et vane Datamis opera jactatur. Quocirca invehenda lectio v. Cod. *Multis millibus interfectis magni fuit ejus opera.* Magnam Cadusii stragem Datamis opera exceperunt; exinde magnam gratiam atque auctoritatem sibi comparavit. *Gebhard.*

Paterna ei traderetur provincia] Cappadocia. Nam Diodorus libro xv. scribit, Datamen Cappadociæ Satrapem fuisse. Sic ille: Ἀρταβάζου γὰρ τοῦ βασιλέως στρατηγοῦ μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐμβαλόντος εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὁ μὲν ταύτης τῆς χώρας σατράπης Δατάμης ἀντεστράτευσεν αὐτῷ. Sed Probus supra Camissarem patrem Datamis provinciæ Ciliciæ præfuisse dicit. *Lamb.* *Paterna ei traderctur provincia*] Majorum ac parentum memoria gratiaque multi ea consequuntur, ad quæ cæteroqui per indignitatem suam adspirare non auderent. Tacit. Hist. III. 86. de Vitellio: 'Consulatum, sacerdotia, nomen locumque inter primores, nulla sui industria, sed cuncta Patris claritudine adeptus.' Factum hoc omni ævo et in omni gente. De Germanis Tacit. cap. 13. 'Insignis Nobilitas, aut magna Patrum merita, Principis dignationem etiam adolescentulis assignant:' Datames autem non solum paternis incubuit meritis; sed suam industriam atque virtutem adjunxerat.

CAP. 2. *Autophradates*] Cod. P. Danielis *Autophrodates*. Longol. *Androphrodates*. Sed emendandum *Antophrodates:* quomodo apud Frontin. legitur lib. I. Strateg. 4. Fuit hic Lydiæ satrapes, de quo Diodorus xv. hanc ipsam historiam narrans diversis circumstantiis.

Eos, qui defecerant] Lycios, Pisidas, Pamphilios, Cilices, Syros, Phœnices, et propemodum omneis maritimos populos, ut inquit Diodorus xv. Sed, quod dicit Probus, Autophradatem jussum esse a Rege, eos bello persequi, qui ab ipso defecerant, Diodorus eo, quem indicavi, libro tradit, Autophradatem unum fuisse ex iis, qui a Rege Persarum defecerant. Hos enim enumerat, Ariobarzanem Phrygiæ satrapem, qui et Mithridate mortuo, ejus regni compos et dominus factus erat; Mausolum Cariæ dynasten, multorumque locorum munitorum atque urbium dominatum obtinentem, quorum princeps et regia erat Halicarnassus: Orontem Mysiæ Satrapen, Autophradatem Lydiæ: ex Ionibus autem Lycios, Pisidas, Pamphilios, &c. supra enumeratos. Atqui hi, qui a Rege Persarum defecerant, Orontem summæ imperii præfecerunt, eumque imperatorem ac ducem totius exercitus delegarunt. Hic autem imperium adeptus, stipendioque vicies mille militum annuo accepto, eos qui se ei crediderant, pro-

didit; et majorum præmiorum spe ductus, cum Rege Persarum sese conjunxit. Hæc fere Diodorus lib. xv. ab Æmilio Probo in eo maxime discrepans, quod Autophradatem in iis, qui a Rege Persarum defecerant, numeret. *Lambin.*

Erat eo tempore Thyus] Codex Danielis transpositis literis *Thuys.* Vel *Thuus,* quod idem est. Utrum autem scribatur *Thyus,* an *Thuys,* an *Thuus,* nihil refert. Sed malim scribi *Thys,* sive *Thus,* unica syllaba. Θῦς enim a Græcis dicitur. Commemorat eundem Athenæus lib. x. *Lambin.*

Dynastes Paphlagoniæ] Infra 'Regem' fuisse dicit, sed nullo discrimine. Athenæus ex Theopompo Παφλαγόνων βασιλέα vocat lib. iv. Strabo Reges Dynastas appellari scribit; quod magna præditi sint potentia, ac populos, quorsum libet, vel vi vel persuasione impellant. Est enim δύναμις Græcis potentia. *Magius.* Simili loquendi modo Matthæus βασιλέα vocat quemvis Principem; quemadmodum et in Oriente *Melk, Amir,* et *Sultan* sumuntur. *Keuchen.*

A Pylæmene illo] Longolii Codex corrupte habet *Philomele;* Jensonis, *Philimene.* Magius. Unde alius *Philemone.* Vera lectio ex ipso Poëta constat Ἰλιαδ. β. Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ.

A Patroclo interfectum] Menelaum hic pro Patroclo ex narratione Homerica dicendum fuisse, recte Magius annotavit. *Boecler.* Sic enim Homerus, Il. v. Ἔνθα Πυλαιμένεα ἑλέτην ἀτάλαντον Ἄρηϊ, Ἀρχὸν Παφλαγόνων μεγαθύμων ἀσπιστάων. Τὸν μὲν ἄρ' Ἀτρείδης δουρικλυτὸς Μενέλαος Ἑσταότ' ἔγχεϊ νύξε, κατὰ κληῖδα τυχήσας. Quod ab aliis animadversum et notatum esse video. *Lambin.* Unde constat, μνημονικὸν ἁμάρτημα familiare esse auctoribus festinantibus. *Schott.*

Is regi dicto audiens] Malim hoc quam *regis dicto audiens:* ut habet Longoliana et passim vulgatæ editiones. Et sic apud Livium reponendum, ubi corrupte quoque est, 'Servii Tullii dicto audientes essent,' pro *Servio Tullio,* &c. *Schott. Keuchen.*

Omnia primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret] Sic Terentius Eunucho: 'Omnia prius experiri, quam armis, sapientem decet.' *Lambinus.* Simile dictum Dionysii in Eclog. Legat. ii. p. 295. et Menelai apud Libanium Sophistam. Miltiades non aliter erga Parios se gessit: 'Parum insulam,' inquit Nepos, 'opibus elatam cum oratione reconciliare non posset, copias e navibus eduxit, urbem operibus clausit.' Polyb. lib. ii. de Hamilcare: διατρίψας δὲ ἐν τοῖς τόποις τούτοις ἔτη σχεδὸν ἐννέα, καὶ πολλοὺς μὲν πολέμῳ, πολλοὺς δὲ πειθοῖ ποιήσας Ἰβήρων ὑπηκόους Καρχηδονίοις. *Gebhard.*

Quod ab amico nullas vereretur insidias] Nulla accommodatior ratio decipiendi adversarium quam per amicos: et quot sunt, qui palam vi per hostes capi non potuerunt, per corruptos periere amicos? Sic ab Hermocrate Sosistratus servorum seditiosorum dux, ἡγεμονικωτάτοις viginti cum servis per Daimachum amicum et familiarem oppressus est. Sallust. Jugurtha: 'Quod ei per maximam amicitiam maxima copia fallendi erat.' Tacit. Hist. i. 3. 'Quibus deerat inimicus, per amicos oppressi.' Ann. i. 10. 'Lepidus specie amicitiæ deceptus.' Ann. ii. 66. 'Pomponium Flaccum, veterem stipendiis et arcta cum rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœsiæ præfecit.' Julius Capitolinus in Maximinis c. 11. 'Sed hic Tyens dormiens domi suæ ab uno ex amicis suis interfectus est.' Quare ad rem P. Syrus: 'Mage cavenda est amicorum invidia, quam insidiæ hostium.' Quod dictum examussim congruit cum illo, quod extat in collectaneis Stobæi:

Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, τίνα δεῖ μάλιστα φυλάττεσθαι; εἶπεν, τῶν μὲν φίλων τὸν φθόνον, τῶν δὲ ἐχθρῶν τὴν ἐπιβουλήν. Nec abludit Demonax: Ἐλάσσω κακὰ πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἢ ὑπὸ τῶν φίλων. Τοὺς μὲν γὰρ ἔχθρους δεδιότες φυλάσσονται· τοῖς δὲ φίλοις ἀνεῳγμένοι εἰσὶ, καὶ γίνονται σφαλεροὶ καὶ εὐεπιβούλευτοι. *Idem.*

Ariobarzane, præfecto Lydiæ et Ioniæ] Vide Diodorum lib. xv. Ab uno Satrape interdum plures provinciæ regebantur. Sic Herodotus v. Orœtem νόμον τόν τε Φρύγιον, καὶ Λύδιον, καὶ Ἰωνικὸν obtinuisse refert. Apud Arrianum vi. Stesanor ὁ Ἀρείων, καὶ Σαγάρων Satrapes. Ibidem Phratphernes Παρτυαίων καὶ Ὑρκανίων. Sed et Xerxe regnante, unum eundemque τῆς Συρίας, καὶ Φοινίκης, καὶ Σαμαρείας ἔπαρχον fuisse, ex Josepho lib. ii. 8. et Esdra iii. 6. patet: quibus in locis ἔπαρχος appellatur, qui alias Satrapes. *Brissonius.*

Nihilo segnius] Si Nepotis stylum calleo, ducor ad credendum scripsisse *nihilo sequius*, aut *secius*; ut alibi non raro. In Conone bis; in Dione; bis Hannibale. Nam et 'eo secius' in Pomponii Attici vita in Miltiade et Eumene dixit. *Schott.* Non audeo nudam Schotti conjecturam sine Codicum assensu amplecti. Vult dicere; auxiliorum frustratio non segniorem reddidit Datamen, quin solus suis viribus Thyn persequi, et ad officium reducere perseveraret. Curt. lib. iv. 38. 'Batim egregia edita pugna multisque vulneribus confectum deseruerant sui, nec tamen segnius prælium capessebat.' Salustius Jugurtha: 'Magna atque insolita re perculsi, nihilo segnius bellum parare.' Valer. lib. iii. 6. 1. 'Nec hac re segniores Pœnicis exercitibus intulit manus.' *Gebhard.*

Cap. 3. *Cujus facti ne prius fama ad Regem, quam ipse perveniret, dedit operam*] Voluit ergo et auctor et nuntius venire. Vide Curtium libro iii. *Gebhard.* *Cujus facti ne prius fama*] Sic Claudianus celeritatem in expeditionibus Stiliconis quoque commendat, dicens eum fuisse emensum asperas etiam 'prævento rumore vias.' Et alio in loco eundem ob eandem virtutem laudans, quod nimirum victoria ejus ante fuerit cognita, quam de bello innotuerit, inquit: 'Rumoremque sui prævenit laurea belli.' *Ernst.*

Hominem maximi corporis] Ejusmodi in Asia nasci, tradit Hippocrates lib. de aëre, aquis, et locis. Erat autem Thyus Asiaticus. *Mag.* Similis staturæ fuerunt Proæresius apud Eunapium, Andronicus Comnenus apud Nicetam, Tiberius apud Suetonium, Maximus apud Capitolinum; et ille de quo tempestive Vespasianus: Μακρὰ βιβὰς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος. *Keuchen.*

Niger] Ergo Thyus procerus fuit et suffusculus, ut de quodam loquitur Apuleius. Qualis Epaphroditus ille Grammaticus apud Suidam, cujus τὸ σῶμα ἦν μέγας καὶ μέλας. *Idem.*

Capillo longo] Suetonius 'submissiorem' vocat, quem alii 'crines passos.' Græci 'Hectoream comam.' Vide Lycophronis Scholiasten.

Barbaque erat prolixa] Approbant libri et censores *promissa.* Justin. lib. vi. 'capillo barbaque promissis.' Tacitus Annal. ii. 39. 'donec crinem barbamque promitteret.' Varro: 'Quod tum erant in Græcia coma promissa, rasa barba, pallia trahentes.' Vide Nonium, qui *promittere* exponit, ad magnitudinem nutrire. *Gebhard.* Adde Festum. Refertur hoc ad Philosophorum schema, ut liquet ex Strabone, Juliano, Apuleio, et aliis. Lacedæmoniorum lege cautum erat; ne cui fas esset, τὸν μύστακα τρέφειν. Adi Plutarchum et Hesychium. *Keuchenius.*

Optima veste contexit] Editio Pari-

siana *texit.* Fuit hæc purpura, auroque distincta, quæ non ab ipso tantum Rege, sed et proceribus ejus gestabatur; unde Purpuratorum nomen. Tertullianus: 'Purpura et aurum cervicis ornamentum apud Ægyptios et Babylonios, insignia sunt dignitatis.' Veste illa purpurea donati *Δορύφοροι* vocabantur. Curtius III. Ælianus Hist. Var. I. 22. Erat autem stola Medica, qua donari, summus apud Persas honor. Idque in hodiernum diem apud Turcas, Tartaros, Persasque in usu est: nemo ad Regem admittitur, nisi ejusmodi honoraria veste donatus. Hoc vocant غلبه ا الخلعة خلع ut supra in Themistocle notatum.

Satrapæ regii] Hi sunt quos alibi Principes provinciarum, Præfectos, Prætores vocari constat. Eratque omne Persarum imperium in ejusmodi Satrapias divisum. Videndus Brissonius I. de regno Persarum, et Drusius in Observ. et Cl. Berneggerus, Justin. V. 2. *Boecler.*

Ornavit etiam torque] Persarum moribus inter insignia regia erat torques aureus. Interim non modo torques, sed armillæ aureæ, acinaces, &c. inter honores satrapis a Rege concessos, et præmia benevolentiæ regiæ. Vide Brisson. de regno Pers. lib. I. C. Barthium Advers. VIII. 15. *Idem.* Adde Cl. Schefferum Syntagmate de antiquorum torquibus.

Armillis aureis] Armillæ fuere rotundi circuli ex argento vel auro, quibus summum brachium cingebant ornatus caussa. Olim erant in usu, sed per luxum. Livius lib. 1. de Sabinis: 'Quod vulgo Sabini aureas armillas magni ponderis in brachio lævo habuerint.' Vocabantur et brachiales, Græcis *βραχιστῆρες*, aut *βραχιστήρια*, *viriola, dextralia, dextrocheria;* uti fuse docet Rubenius Elect. lib. I. 38.

Ipse agresti, duplicique amiculo] Circumdatus fuit abolla, quæ humilium personarum fuit indumentum, aut certe senum, Philosophorum, et similium.

Gerens in capite galeam venatoriam] Quæ ad terrorem hirsutis pellibus tecta erat, ut loquitur Vegetius lib. II. 17. Videas passim nummos antiquos, ubi in capitibus exuviæ caprarum, caprietum, elephantorum. Galeas autem ex diversorum animalium pellibus fuisse confectas, probat in conjectaneis suis ad Varronem magnus Scaliger. Et hæc eadem fuit, quam 'venatoriam' vocat Nepos Cornelius. A fide stabat olim Justus Lipsius ad Polybium comment. de Militia Romana lib. III. *Keuchen.*

Copulam] Vinculum, *ἱμάντα.* Vide Casp. Barthium Advers. VIII. 15.

Fuit nemo non qui agnosceret Thyum, regique nunciaret] Sic Longolius et Scriptus noster. Savaro. *Fuit nemo qui agnosceret Thyum regique nunciaret: primo non accredidit.* Schott. *Regique nuntiaret*] Concursus (quasi dicat) factus est magnus ob insolitam speciem adducti, et cum propius inspexissent, plurimi agnoverunt, remque Regi nuntiarunt, quam ille primo non credidit. *Gebhardus.*

Primo non accredidit] Ita venustius in melioribus, et Excerptis. Alii tamen codices invertunt ordinem lectionis: *Ac primo non credidit.* Sed *accredidit* magis probabunt, qui Latine scient. Quomodo 'adjubere' dixit Catullus ad Ipsithillam; 'adjurare' Livius lib. XLIII. 'adopinari' Lucretius, et alia. *Keuchen.*

Nobilis Rex] Sic legendum potius, quam quo modo habent alii libri, *non vilis Rex.* Erat enim a Pylæmene illo Homerico progenitus. *Lambin.*

Qui tum contrahebatur] Quæritur, ubi contraheretur hic exercitus, in Phrygiane, an in Cilicia, an in Syria? Namque hoc scire interest ad ea, quæ sequuntur. In Cilicia non: nam pri-

mum statim dicit Probus, Datamen longe ab iis locis, ubi exercitum comparabat, evocatum esse in Cataoniam, supra Ciliciam, et juxta Cappadociam: deinde navem conscendisse, ut eo perveniret, et in Ciliciam delatum esse. At, si in Cilicia fuisset, non longe a Cataonia afuisset; neque navigare, neque omnino iter facere ei necesse fuisset. Relinquitur, ut aut in Syria, aut in Phrygia, propterea quod Pharnabazus Phrygiæ præfectus erat: ex quo probabile est, eum ibi exercitum contrahere instituisse: in Syria: quia Phrygiæ præfectura eo usque pertinebat. Ex Syria autem in Ægyptum, adversus quam bellum parabat, brevior erat trajectio. Cataonia autem, ut docet Plinius libro VI. cap. 3. Cappadociæ pars est, qua Comagenam attingit. *Idem.*

CAP. 4. *Finitimas regiones vexabat*] Devastabat atque infensabat incursionibus ac direptionibus. Eodem modo loquitur paullo inferius hac vita et Timoleont. 'Siciliam multos annos bello vexatam.' Curt. lib. III. 29. 'Tantæ enim multitudini, utique cum jam hiems instaret, in regione vasta, et invicem a suis atque hoste vexata, non suffectura alimenta.' Cæsar de Bello Gall. lib. I. 14. 'Quod Æduos, quod Ambarros, quod Allobroges vexassent.' Ibid. lib. II. 4. 'Qui Patrum nostrorum memoria omni Gallia vexata Teutonos Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuerint.' Lib. IV. 15. 'Illi supplicia cruciatusque Gallorum veriti, quorum agros vexaverant.' Lib. VI. 43. 'Cæsar ad vexandos rursus hostes profectus.' Ubi Græcus interpres verbum *vexare* reddidit per δεινῶς κακοῦν, modo per δῃοῦν, modo per λῄζεσθαι. Cicero in Catilinam: 'Cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt.' Et in Verrem: 'Agros vectigales vexatos atque exinanitos a Verre; populatam vexatamque provinciam.' *Gebhard.*

Quæ regi portarentur, abripiebat] Portoria, ac reditus Regis intercipiebat. Et hanc interpretationem adjuvat Polyænus lib. VII. in Mithridat. Κώμας κατέσκαψε, κατέπρησε, φόρους ἥρπασε, λείαν ἤλασεν. Vel, quæ ad regios usus mittebantur, involabat: τοὺς κομίσαντας τὰ χρήματα συνέλαβε. Cicero in Verrem: 'Frumentum aversum a Republica, abreptum ab aratoribus.' *Idem.*

Datames, etsi longe aberat ab his regionibus, et a majore re abstrahebatur; tamen regis voluntati morem gerendum putavit] Quæritur heic, an Dux, qui magnam habet spem provinciæ bene administrandæ, revocanti recte pareat? Distinguendum est inter Duces seu præfectos exercituum a populo, dein a Rege, tum ab optimatibus præpositos. Populo revocanti, utpote mobili et ab invidis concitato suisque affectibus, publicam utilitatem posthabenti, bonus civis et patriæ amans non auscultat. De Fabio Ennius: 'Non ponebat enim rumores ante salutem.' De Epaminonda Nepos: 'Hic,' inquit, 'cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, atque in eorum locum alii prætores successissent; Epaminondas plebiscito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, et bellum, quod supererat, gessit: namque animadvertebat, ubi fecissent, totum exercitum propter imprudentiam inscitiamque belli periturum.' Rationem addo illam, quod res prospere gestæ facile turbas in animis vulgi a concionatoribus commotas discutiant atque componant, Populusque ad se reversus sua scita et placita damnet, et periculum auctori intentum remittat. Documento est idem Epaminondas, qui cum risu a judicio capitis maxima discessit gloria. Quare non recte fecit Alcibiades, qui nuncio ad causam dicendam domum citanti, cum

esset in magna expectatione res magnas gerendi, non parere noluit. A regibus revocatio, cum non parentibus exitium propositum sit, sine mora obediendum est, etiam si interrumpantur præclari conatus, et damni dedecus sequatur jubentem. Tacit. lib. XI. 20. 'Ideo Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut referri præsidia cis Rhenum juberet. Jam castra in hostili solo molienti Corbuloni hæ literæ redduntur. Ille re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quam, Beatos quondam duces Romanos! signum receptui dedit.' Claudianus lib. II. in Ruffin. vs. 192. 'Illa dies potuit nostris imponere finem Cladibus, et sceleris caussas auferre futuri. Invida, proh! quantum rapuit Fortuna triumphum. Inter equos interque tubas mandata feruntur Regis, et armati veniunt ductoris ad aures. Obstupuit; simul ira virum, simul obruit ingens Mœror, et ignavo tantum licuisse nocenti Miratur, dubios anceps sententia volvit Eventus; peragat pugnas, an fortia cœpta Deserat. Illyricis ardet succurrere damnis: Præceptis obstare timet, reverentia frangit Virtutis stimulos: hinc publica commoda suadent Hinc metus invidiæ: tandem indignatus.' Tacit. Ann. lib. IV. 23. 'Nec proconsul ejus anni, P. Dolabella, retinere ausus erat, jussa Principis magis, quam incerta belli metuens.' At optimatibus non sua libidine, sed legibus res patriæ administrantibus, illico parendum esse præit Agesilaus: quo exemplo optat Nepos Julium Cæsarem submisisse semet quoque legibus patriis. *Gebhard.*

Et a majore re abstrahebatur] A bello Ægyptio. *Lambin.* Mendose *a minore re,* Edit. Longoliana.

Imprudentem et imparatum] A Mss. abest *et imparatum.* In Eumene: 'Et quoniam imprudentem adoriri non posset.' Ibid. 'sperabat se imprudentem hostem oppressurum.' Vulgata lectio probari potest. In Ages. 'Quo factum est ut omnes imparatos imprudentesque offenderet.' *Savaro.*

Arma capit] Habuit Danielis Codex; *arma sumit.* Sic *sumere* etiam auctoribus frequentatum. Sed utrumque sane dicitur, nec in unius gratiam alterum ejiciendum. *Keuchen.*

Mithridati] Ariobarzanis filio, a quo postea per dolum et perfidiam interfectus est, ut infra cognoscemus. In nummis antiquis apud Eric. Memmium et Clem. Teveninum legitur Mithradates, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΙΘΡΑΔΑΤΟΥ ΕΥΠΑΤΩΡΟΣ. *Lambinus.* Quod non probo: Μιθραδάτης enim Græcum est, Mithridates, Latinum, *a* in *i:* ut Μασσαλία *Massilia,* Κατάνη *Catina,* Νόμαδες *Numidæ,* Ἄκραγας *Agrigentum,* et alia. *Bongars.*

Cap. 5. *Seipsum reprehendit*] Ita melius, quam in aliis, *deprehendit.* Appuleius Metamorph. VIII. 'Suaque reprehensa negligentia;' ad quem Nepotis locum contendit doctiss. Pricæus. *Keuchen.*

Ad exercitum Acen] *Acæum* Lambinus, sibi tamen ut non satisfaceret, edendum curavit. Cæteri fere *acrem* propius a vera scriptura, quam esse *Acen* nullus dubito, monuitque et Jacob. Bongarsius ad Justin. et Rob. Titius Loc. Cont. lib. I. 7. Est autem Ace Phœniciæ civitas, Ptolemais postea dicta. Stephanus: Ἄκη, πόλις Φοινίκης. αὕτη Πτολεμαῒς ἐκαλεῖτο. Strabo lib. XVI. Μετὰ τὴν Τύρον ἡ Παλαίτυρος ἐν τριάκοντα σταδίοις. εἶθ' ἡ Πτολεμαῒς ἐστι μεγάλη πόλις, ἣν Ἄκην ὠνόμαζον πρότερον, ᾗ ἐχρῶντο ὁρμητηρίῳ πρὸς τὴν Αἴγυπτον οἱ Πέρσαι. Meminit et Harpocration. Suidas et Plinius. Infra eadem corrupta vox, rescribendumque, *cum jam ad exercitum Acen*

venisset. *Accho* in sacris literis vocatur, Judic. I. 13. et Joseph. bell. Jud. lib. II. 17. Rescribendum itaque in Hieron. Epistola ad Eustochium XXVII. 'Pervenit ad Ace, quæ nunc Ptolemais dicitur:' ubi vulgo *Coth* vitiose editur. *Schott.*

Gazæ custos regiæ] Habebant Persarum Reges in singulis provinciis ærarium, ærariique præfectos. Et ita Curtius Bagophanem arcis et regiæ pecuniæ custodem memorat lib. V. Exstat Darii Epistola apud Josephum lib. XI. 4. qua sumptus ad templi Hierosolymitani constructionem *ἐκ τοῦ βασιλικοῦ Γαζοφυλακίου τὸν φόρον τῆς Σαμαρείας* suppeditari mandat. Apud eundem Josephum, ejusdem libri cap. 5. Xerxes Esdræ præberi jubet sacrorum sumptus *ἐκ βασιλικοῦ Γαζοφυλακίου*: eaque de re scripsisse se Præfectis ærarii Syriam et Phœnicem. Strabo lib. XV. Persarum Reges, licet Susa valde ornassent, nihilominus etiam coluisse Persepolin et Pasargada scribens, addit, illic gazam et thesaurum Regum fuisse. Pasargadis quoque Cyri prioris thesauros Arrianus III. scribit. Pecuniæ ergo, quæ thesauris inferebantur, Custodes habebant, qui *Γαζοφύλακες* vocantur a Josepho XI. et *Γαζοφυλακοῦντες* a Diodoro Siculo lib. XVII. *Brisson.*

Namque eam esse consuetudinem Regum] Id volunt quoque verba Julii Classiciani apud Tacit. Annal. lib. XIV. 38. 'Simul in urbem mandabat, nullum præliorum finem exspectarent nisi succederetur Suetonio: cujus adversa pravitati ipsius, prospera ad fortunam Reipubl. referebat.' Similiter fere Sallustius Hist. lib. II. 'Adhoc rumoribus adversa in pravitatem; secunda in casum; fortunam in temeritatem declinando corrumpebant.' Ita propemodum Populus, et de Carthaginensi Val. II. 7. 'Quod bene gesserant, Deorum immortalium adjutorio; quod male commiserant, ipsorum culpæ imputantes.' *Gebh.* Locum explicat Justus Lipsius in Not. ad Polit. lib. III. 2. *Eam esse consuetudinem regum*] In optimis Excerpt. *regiam:* ut Miltiade et Themist. 'cum classiariis regiis;' ubi tamen *regis* in iisdem schedis. *Keuch.*

Quod quibus rex maxime obediat] Non cepit hunc locum Lambinus, utpote qui in monumentis veterum attendebat potius verba, quam rerum majestatem. Exponit enim *obedire* hoc loco videri idem valere, quod *πείθεσθαι*, credere et fidem habere, sequi alicujus consilium et fidem. Nugæ. Ingenium et conditionem regum *ἐκκαλύπτεται*, inque scenam producit Pandates, qui inane tantum nomen possident, reipsa autem sunt subjecti atque obediunt vel uxoribus, vel spadonibus, vel alii cuidam nebuloni, qui Principem ceu *αὐτόματον*, quo volunt, impellunt. De eadem re in eundem modum loquitur Diodor. lib. XVII. *Ἀνεῖλε δὲ Βαγώας καὶ τοὺς ἀδελφοὺς* [Arsis,] *ὄντας νέους παντελῶς, ὅπως μονωθεὶς ὁ νεανίσκος μᾶλλον ὑπήκοος αὐτῷ γένηται.* De ejusdem Bagoæ Eunuchi potentia idem lib. XVI. *Ὁ δὲ Βαγώας ἐν ταῖς ἄνω σατραπείαις ἅπαντα τῷ βασιλεῖ διῳκηκὼς, τοσοῦτον ἴσχυσε διὰ τὴν πρὸς τὸν Μέντορα κοινωνίαν τῶν πραξέων, ὥστε τῆς βασιλείας κύριος εἶναι, καὶ μηδὲν πράττειν τὸν Ἀρταξέρξην ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. Καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν τοὺς διαδόχους ἀεὶ βασιλείας οὗτος ἀπεδείκνυε, καὶ πάντα βασιλέως εἶχε πλὴν τῆς προσηγορίας.* Quid autem est aliud *μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης* hujus vel illius, quam obedire? quam esse mancipium vilissimi tenebrionis, quem rex ipse ex infimis sordibus produxit? aut ut Justinus loquitur lib. XIII. 2. 'sub persona regis indignorum subjici imperio?' Apud Tacitum Claudius obtemperabat Agrippinæ Annal. lib. XII. 59. Item libertis: Juvenalis Sat. XIV. 'Indulsit Cæsar cui Clau-

dius omnia, cujus Paruit imperiis uxorem occidere jussus.' Nero eidem Agrippinæ Ann. lib. XIII. 6. Apud Nepotem Philippus Aridæus Eurydicæ uxori, in Phocione. Vid. Justin. lib. XIII. 2. Apud Tacit. iterum aula Parthica et novo rege potiebatur Abdageses Annal. lib. VI. 43. Galba obnoxius erat T. Vinio, Laconi et Icelo Hist. lib. I. 13. quos ideo nunquam non adhærentes pædagogos vulgo appellabant. Suet. cap. 14. Ptolomæus Jubæ filius libertis Ann. lib. IV. 23. m. Apud Zonaram Tom. III. Nicephoro Botoniatæ imperatori imperant pro libidine miscentes omnia Borilus et Germanus servi. Audiamus Plinium, qui huic loco luculentam accendit facem Panegyr. cap. 88. 'Plerique principes, cum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regebantur; per hos audiebant; per hos loquebantur; per hos præturæ etiam et sacerdotia et consulatus, imo et ab ipsis petebantur.' Dein Tacit. Annal. lib. XII. 3. f. 'Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non judicium, non odium erat, nisi indita et jussa.' *Gebh.*

Mandroclem] Legendum potius *Androclem;* quam *Androdem*, aut *Mandrodem*, aut *Mandroclem*, quæ reperiuntur in aliis editionibus. *Lambin.* *Nam Mandroclem*] Multis locis *d* pro *cl* scriptum invenio in editionibus. Nam *Mandrodem* exhibet Longoliana pro *Mandroclem:* ut apud Agellium lib. V. 14. *Androdus* vulgo pro *Androclus*. Sic *Menedides* pro *Meneclides*, cum Plutarcho sit et Græcis Μενεκλείδης, in Epaminonda. *Keuchen.*

Paphlagoniam] Cujus Regem Thyum ceperat, et ad Regem Artaxerxem captivum duxerat. *Lambin.*

Ariobarzane] Qui a Rege multo ante defecerat. Diod.

CAP. 6. *Pisidas*] Discrepat a Probo Diodorus lib. XV. Tradit enim ille, Persas duce Artabazo, in Cappadociam, quam tenebat Datames, invasisse: Datamen vero magno cum exercitu ei obviam venisse: Ἀρταβάζου γὰρ τοῦ βασιλέως στρατηγοῦ μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐμβαλόντος εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὁ μὲν ταύτης τῆς χώρας σατράπης Δατάμης ἀντεστρατοπέδευσεν αὐτῷ, πολλοὺς μὲν ἱππεῖς ἠθροικὼς, δισμυρίους δὲ πεζοὺς μισθοφόρους ἔχων αὐτῷ συστρατεύοντας. *Lambin.*

Filium ejus Arsidæum] Sic Savaro, et scripti Codices, *Arsidæum*. Quod nomen etiam inter Alexandri Magni asseclas reperias. Long. *Arridæum*, Schott. et Lamb. *Arridæum*. Justin. cum duplici *d* scribit, ut sit *Arriddæus*.

Celans quantum vulnus accepisset, &c.] Verissime: nam clades suorum animos affligit, ac tardiorem exercitum reddit. Idcirco prudentes duces clades et adversitates semper texerunt, ne animi conciderent militibus, et augerentur adversariis, pœna quandoque mortis dicta, qui acta vulgasset. Curt. lib. VII. 51. 'Cecidere eo prælio peditum duo millia, trecenti equites; quam cladem Alexander sollerti consilio texit, morte denunciata iis, qui ex prælio venerant, si acta vulgassent.' Cæsar Civil. lib. II. 31. 'Uti corporis vulnera, ita exercitus incommoda sunt tegenda, ne spem adversariis augeamus.' Contra Varro auxit rerum suarum suique contemptum nimis detegendo cladem denudandoque. Vide Liv. lib. XXIII. 4. Front. lib. II. 7. Cæterum eo modo loquitur Cicero: 'Quid est, quod animum meum frangere aut debilitare possit?' In Antonium: 'Utrum hoc est confirmare militum animos, an debilitare virtutem?' *Gebh.*

Ad hostes transfugit] Ἀποστὰς νυκτὸς μετὰ τῶν ἱππέων ἀπήλαυνε πρὸς τοὺς πολεμίους. Diodor. XV.

Si in turbam exisset] Si pervulgatum esset. Sueton. Galba, cap. 20.

'Quod ante paucos dies exierat in vulgus.' Sic in Nerone cap. 53. 'Exiit opinio,' pro pervulgata est. *Gebh.*

Se relictum esse] *Iri* Longol. utramque vocem *iri* et *esse* scriptus liber et Ultraj. omittunt. *Schott.* Cæterum verbum *relinquere* heic usurpat pro deserere. Ita Tacit. Ann. lib. XIV. 56. 'Non tua moderatio, si reddiderit pecuniam; nec quies, si reliqueris Principem: sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur.' Idem Histor. lib. IV. 77. 'Ite, nunciate Vespasiano, vel, quod propius est, Civili et Classico, relictum a vobis in acie ducem.' Front. lib. II. 7. 'Annibalem venientem in Italiam tria millia Carpetanorum reliquerunt.' Justin. lib. XXII. 8. m. 'Bis se a rege suo in mediis hostibus relictos proclamantes.' Paterculus lib. II. 84. 'Multa, inquit Coponius, mehercules fecit Antonius pridie quam tu illum relinqueres.' Curtius lib. VII. 'Postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi Bessum reliquerunt.' Respondet Græcorum *καταλείπειν*. Polyæn. lib. I. Polydor. *αὐτόμολον ἔπεμψεν ἀγγέλλοντα ὅτι στασιάζουσι δὴ καὶ καταλείψουσιν ἀλλήλους.* Verum et antiquissimi ita loquebantur. Ennius Cresphontes: 'Sin est probus, Cur talem invitum invitam cogis linquere?'

In vulgus edit, suo jussu] Frontinus lib. II. 6. longe diversa de hoc strategemate habet: 'Datames,' inquit, 'dux Persarum adversus Autophradaten in Cappadocia, cum partem equitum suorum transfugere compperisset, cæteros omnes venire secum jussit, assecutusque transfugas, laudavit, quod eum acriter præcessissent, hortatusque est eos, ut fortiter hostem adorirentur. Pudor transfugis attulit pœnitentiam; et consilium suum, quia non putabant deprehensum, mutaverunt.' Hactenus Frontinus. *Mag.* Geminum est strategema Tulli Hostilii cum Metio Fufetio in Livio lib. I. Scriptor de Vir. illust. cap. 4. Val. Maxim. VIII. 4. Frontinus lib. II. 5. I. *Schott.*

Hac re probata exercitum educit] Locum hunc emendavit ad Livium suum eruditissimus Gronovius.

Qui dum ad hostes] Sic Schottus. Lambinus nimis audaciter duas voces intrusit *tantum quod.* Magius *qui tum:* alii *qui vixdum* faciunt: Ultraj. *qui tantum non.* Schott.

Compositoque fecisse] Composita et comparata prius inter se fraude. Sic 'componere' Tacit. Ann. lib. III. 40. 'Ii secretis colloquiis, ferocissimo quoque adsumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire.' Vide nostra ad Tacitum. Accius Agamemnone: 'Sic quorum animus atroci junctus militia est, Composita dicta e pectore evolvunt suo; Quæ cum componas, dicta factis discrepant.' *Gebhard.*

CAP. 7. *Schismas*] Credo potius membranis nominantibus *Sisynas.* Nam Persicis nominibus hoc propius est. *Gebhard.*

Maximus natu] In Agesil. 'primum ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus.' Mss. *Maximo natu:* quæ lectio temere rejicienda non est. *Savaro.*

Forti ac strenuo] Horatius Epist. lib. I. 7. 'Strenuus ac fortis.' *Lambinus.* Conjungit quoque Epaminonda: 'Pelopidas vir fortis ac strenuus.' *Gebhard.*

In quo Ciliciæ portæ] Cilicia tres memorabiles angustias habet. Quarum prima adeo arcta, ut formam portarum referat, unde Græcorum *πύλαι.* Secunda non procul distat ab Isso, qua per Amani montis portas, unde Amanicæ dictæ, aditur in Sy-

riam. Tertia circa sinum Issicum est. Geographi. Vide Plin. lib. v. 27. Eustath. ad Dionys. vers. 585. Polyb. xii. 8. Cicer. Epist. Fam. xv. 4. Curt. iii. 4.

Quin ancipitibus locis premeretur] Supra Themistocle: 'Ancipiti premerentur periculo.'

Cap. 8. *Tamen statuit congredi*] Lambin. *satius* de suo addidisse ait, Græcorum exemplo (qui *μᾶλλον*). Latini *potius* vel *magis* exaudire solent, ut hoc loco membranæ nostræ et Gifanii fidem faciunt omnesque editiones extra Lambinianam, observat Muretus ad Eunuchi prolog. e Nonio Marcello exemplisque illustrat comici illud: 'Si quisquam est qui placere se studeat bonis Quam plurimis.' Plura congessit Antonius Augustin. Emend. lib. vi. 8. *Schott.*

Quos illi Cardaces appellant] *Gardatas* noster, editique omnes vitiose. Rectius *Gardacas* Gifanii Codex, rescribendumque *Cardacas* veterum auctoritate Græcorum. Hesych. obscure: *Κάρδακες οἱ στρατευσάμενοι βάρβαροι ὑπὸ Περσῶν εἰς Ἀσίαν. οὕτω καλοῦσι τοὺς στρατιώτας, ἀπὸ ἔθνους ἢ τόπου.* Strabo lib. xv. *Καλοῦνται δὲ οὗτοι Κάρδακες ἀπὸ κλοπίας τρεφόμενοι. Κάρδα γὰρ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται.* Meminit et Arrianus lib. ii. de gestis Alexandri, et Pausanias. Ammonius item, sive Philoponus, is est *περὶ διαφόρων λέξεων. Κάρδαξ δέ τις ἐκαλεῖτο στρατιώτης*: Plura Eustathius ex Ælio Dionysio, ac Theopompo, itemque Cæl. Rhodiginus lib. xviii. 1. *Schottus.* Scripsit Nepos, nisi me animus fallit, non *Gardates*, sed *Cardaces.* Brisson, l. iii. de Regno Persarum.

Tria funditorum] Tria funditorum millia. *Lambin.*

Cappadocum octo] Cappadocia Asiæ minoris regio, quam Strabo in duas satrapias a Persis divisam tradit; in eam quippe, quæ Magna dicitur et Cappadocia ad Taurum: et alteram, quæ Pontica vocatur et Pontus, quam Arias Montanus ex Onkelo esse docet Hebræorum Caphthorim. Ab occasu minorem Armeniam claudit: a septentrione longo littore in Euxinum expanditur: a meridie angusto excursu Ciliciam attingit; ut ab occasu rursus Galatiam et reliquam Paphlagoniam finit: ab oriente magnam habet Armeniam juxta Euphratem. *Geographi.*

Armeniorum decem] Quæ gens fuit admodum populosa. Nomen accepisse creduntur ab *Aram,* filio Sem. Vel a montibus, qui regionem circumquaque cingunt. Etenim הר Hebræis *mons* est.

Paphlagonum quinque] Quorum regio Asiæ minoris, olim etiam Palæmenia dicta, Homero incognita.

Phrygum decem] Ex majore nimirum Phrygia, inter Galatiam et Lydiam sita.

Lydorum quinque] Lydia, Asiæ minoris regio antiquis Geographis. Vide Ortelium.

Aspendiorum] Pamphyliæ populi Aspendii, ab Aspendo ejus provinciæ oppido, ad fluvium Eurymedonta sita. *Gebhard.*

Pisidarum] Vide Plinium lib. v. 32.

Cilicum] Cilicia, Asiæ minoris regio, Joseph. *Tharsus,* Hebræis *Chalab,* teste Ar. Montano. Hodie *Turcomania* et *Finichia,* ut refert Marius Niger. Isidoro videtur dicta a Cilice quodam, quem ortum Phœnice, Jove ipso antiquiorem fuisse tradunt.

Captianorum] *Caspianorum* vereor ne sit reponendum, (ignoti enim hi:) de quibus Strabo l. xi. *ἔστι δὲ τῆς Ἀλβανῶν χώρας, καὶ ἡ Κασπιανὴ τοῦ Κασπίου ἔθνους ὁμώνυμος.* Stephanus in voce *Κασμία.* Sed hoc non probat Ortelius, hanc ob causam, quod cæteri populi, quos Nepos illo loco recenset, omnes in Asia minore sint. *Gebh.*

Namque hujus partem non habebat vigesimam militum] Locum explicat ad Vegetium Stewechius, lib. III. cap. 9.

Quibus fretus conflixit] Duo ipsius strategemata commemorat Polyænus lib. VII.

Quam ob causam postero die tropæum posuit, quo loco pridie pugnatum] De Græcorum tropæis res est notissima. Testatur autem Diod. lib. XIII. Veteres Græcos non nisi διὰ τῶν τυχόντων ξύλων voluisse erigi tropæa, ne essent odia immortalia. Plutarchus quoque ait, parum apud Græcos probatum fuisse eorum factum, qui primi e lapide aut ære tropæum erexerunt. Vide etiam quæ scribit Cicero II. de Invent. de tropæo æneo, quod Thebani victis Lacedæmoniis in finibus suis statuerunt. *Casaub.* Vide Alexand. ab Alexand. lib. I. 22.

CAP. 9. *At rex, quod implacabile odium*] Hoc Diodorus valde breviter retulit, quod Probus multis verbis persecutus est. Diodorus: Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης πυθόμενος τὴν στρατηγίαν τοῦ Δατάμου καὶ σπεύδων ἄρασθαι τοῦτον, δι' ἐπιβουλῆς αὐτὸν ἐδολοφόνησεν. Sic autem Cicero dixit, ' implacabiles iracundias,' Epist. ad Quint. Frat. 1. et Probus ' implacabile odium.' Et idem Probus, ' suscipere odium;' ut Cicero, ' suscipere inimicitias.' *Lambin.*

Insidiis interficere] Δολοφονεῖν. Diodor. *Lambin.* Solenne hoc regibus sceleris artificium est, eos, quorum copiam aperta vi desperant, immissis percussoribus trucidandi. Diodor. lib. XV. Γαῶς ὁ ναυαρχήσας τῶν Περσῶν ἐν τῷ Κυπριακῷ πολέμῳ, ἀποστάτης ὢν τοῦ βασιλέως, καὶ τούς τε Λακεδαιμονίους καὶ τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα παρακεκληκὼς εἰς τὸν πρὸς Πέρσας πόλεμον, δολοφονηθεὶς ὑπό τινων οὐ συνετέλεσε τὴν προαίρεσιν. *Gebhard.*

De quibus quod inimici detulerant neque credendum neque negligendum putavit] Nempe amicorum Datamis inimici. Poterat enim cogitare eos tantum id agere, ut in suspicionem ac periculum ab obtrectatoribus adducerentur, sicque se vindicta explerent. Val. Maxim. lib. III. 8. Ext. 1. ' Enim vero tunc ille proclamat, se in conspectu Ducis adversus eum solicitari: quod quia et incredibile videbatur, et ad unius tantum aures penetraverat, et dictabatur ab inimico, veritas fide caruit.' Hieronymus adversus Ruffinum: ' Professæ inimicitiæ suspicionem habent mendacii.' Insidiarum autem indicium a qualibuscunque delatum, spernendum non esse monent Prudentiæ consulti. Curt. l. VI. 49. ' In suo quemque periculo magnum animum habere, cum de salute regis timeretur, credulos esse debere; vana quoque deferentes admittere.' Tacit. Ann. l. II. 40. ' Cum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. Modo nihil spernendum, modo [non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus, reputabat.' Ann. lib XV. 51. ' Sed Epicharis in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse, etiam quæ vera non probabantur.' Ideo qui comparatarum in caput principis insidiarum indicia supprimebant, rei capitis erant, tanquam silentio saluti Principis nocuissent. Curt. lib. VI. 47. ' Caballinus ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texit.' Polyæn. in Dionysio Comm. lib. V. 4. Διονύσιος τὸν μὲν Ἀνδρῶνα προσέταξεν ἀναιρεθῆναι, ὅτι εὐθὺς αὐτῷ καταπλεύσαντι μὴ τοῦτο ἐμήνυσε. *Idem.*

Futuras insidias illi dixerant] P. Daniel testatur libris veteribus abesse verbum *evenire* post *insidias*. At Schottus membranis suis agnosci profitetur. Utrumque et *futuras* et *evenire* supposititium censeo. Nam cum

exscriptorum quidam aliquid abesse suspicarentur; hi *futuras*, illi *evenire*, isti utrumque vocabulum intruserunt. *Idem.*

Ornatus vestitu militari] Magna hoc loco varietas in libris scriptis. Mihi non absurda videtur, quam scripturam excerpta P. Danieli attestantur, *Ipse autem ornatu vestituque militari.* Nam neque insignibus, neque vestitu Imperatorio usus est. *Gebh.* Liber Schott. absque copula *que*: editi quatuor *ornatus vestitu militari.* Ultr. *ipse autem ornatu militari.* Schott.

Corporis custodes] Σωματοφύλακας. Vide quæ de his supra ad Pausaniam notavimus. Hujusmodi cohortes Regem circumquaque sequebantur, quibus stipatus ab incurrentibus periculis liberabatur.

Decepti ordine atque vestitu] Hanc historiam refert et Polyæn. lib. VII. his verbis: Δατάμης μαθὼν ὡς ἐπιβουλεύοιτο ὑπὸ στρατιωτῶν ἰδίων ἐν Ἀσπενδίῳ πεδίῳ μέλλων συμβάλλειν πολεμίοις, ἄλλον διεσκεύασε τῇ αὐτοῦ πανοπλίᾳ, ἐν ἄλλῃ δὲ αὐτὸς ἐκινδύνευσεν· οἱ δὲ ἐπιθέμενοι ἐγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ σχήματος ἐξαπατηθέντες. *Lambin.*

Qui suppositus erat] Legi etiam posset, *supposititius*, ὑποβολιμαῖος. *Schot.* Frustra. M. Tullius in Verrem: 'Ut ille suppositus facile, et libenter se illum, qui non erat, esse simularet.' *Gebh.*

Confixi ceciderunt] Malo hoc quam Schotti *conciderunt*, ut vitetur alliteratio. *Idem.*

CAP. 10. *Namque is pollicitus est regi*] Polyænus tradit, Mithridatem hoc jussu Regis fecisse, l. VII. Μιθριδάτῃ βασιλεὺς προσέταξεν ἀποστάντα Δατάμην κτεῖναι ἢ ἄγεσθαι. Vide sequentia.

Fidemque de ea re more Persarum dextra dedisset] Supra in Themistocle: 'Inde non prius egressus est; quam rex eum data dextra in fidem reciperet.' Curt. lib. VIII. 'Lætus simplicitate Barbari dextram fidei suæ pignus dedit.' De hoc ritu doctissimus Brissonius in Persicis. *Schot.* In toto pene orbe ἔθος ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις, inquit auctor Scholiorum in Aristoph. Nub. At apud Persas fides dextra data omni juramento sanctior ducebatur atque observabatur. Diodor. lib. XVI. Εἰπόντος δὲ τοῦ Θετταλίωνος ὡς καὶ δεξιὰν λαβεῖν ὁ Μέντωρ ἠξίωσεν, ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν βασιλεὺς ὀργισθεὶς ὡς οὐ πιστευόμενος παρέδωκε τὸν Θετταλίωνα τοῖς ὑπηρέταις, καὶ προσέταξεν ἀφελεῖν τὴν κεφαλήν. Ἐπεὶ δὲ ἀπαγόμενος ὁ Θετταλίων ἐπὶ τὴν τιμωρίαν τοσοῦτο εἶπεν, ὅτι σὺ μὲν, ὦ βασιλεῦ, πράξεις ὃ θέλεις, ὁ μέντοι Μέντωρ δυνάμενος ἅπαντα καταπράξαι διὰ τὸ μὴ δοῦναι τὴν πίστιν, οὐδὲν μὴ συντελέσει τῶν ἐπαγγελμένων. Πάλιν ἀκούσας τούτων μετενόησε, καὶ μετακαλεσάμενος τοὺς ὑπηρέτας ἀφεῖναι προσέταξε, καὶ τὴν δεξιὰν ἔδωκε τῷ Θετταλίωνι. Ἔστι δ' ἡ πίστις αὕτη βεβαιοτάτη παρὰ τοῖς Πέρσαις. Curt. lib. VI. 20. 'Nec dubitabat Alexander fidem, quo Persæ modo accipiebant, dare: inviolatum, si venisset, fore.' Illud autem non satis assequor, an Reges præsentibus, quibus fidem suam obstrictum ibant, dextram dextra jungerent, an verius dextræ simulacrum donarent, sic in eum usum more gentis fabrefactum. Junxisse dextras dextris præsentibus colligo ex loco Josephi, Ὁ δὲ, inquit, Ἀρτάβανος τούς τε πατρῴους θεοὺς ἐπώμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτοὺς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐδίδου, ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις παράδειγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσι. Quomodo vero absentibus fidem dextra dabant? Num per eos, qui ad eam accipiendam missi? Stabilire hoc videtur Xenophon lib. VI. Cyropæd. μόνον καὶ σὺ ἡμῖν θεῶν τὰ πιστὰ ποίησον, δεξιάν τε δὸς, ἵνα φέρωμεν καὶ τοῖς ἄλλοις ταῦτα, ἅπερ ἂν αὐτοὶ λάβωμεν παρὰ σοῦ. Polyæn. lib. VII. Δεξιὰν αὐτοῖς ἔπεμψε

νόμῳ Περσικῷ. Clarius Justin. lib. XI. 15. 'In quam rem unicum pignus fidei regiæ dextram se ferendam Alexandro dare.' *Gebh.*

Hanc ut accepit] Malim legere, ceteris jugulatis: *Hanc ut accepit, copias parat, et absens amicitiam cum Datame facit.* Sed Cl. Barthius Adv. lib. LII. 14. Aldi lectionem probat; *Hanc ut recepit a Rege missam.* Gebh. *Accepit*] Ms. meus et Gifanii, *recepit.* Col. Paris. Ven. et Ald. *Hanc ut recepit a rege missam.* Savaro.

Amicitiam cum Datame facit] In Alcib. 'Lacedæmonii cum Perse rege amicitiam fecerunt.' Supr. in Datam. 'Clam. cum Ariobarzane facit amicitiam.' *Savaro.*

Magnas prædas capit] Lambinus, *agit.* Sed *capit* retineo, veteribus libris editisque omnibus adstipulantibus, invito Lambino. Auctores dabo. Plautus Truculento: 'prædam de prædonibus capere.' Et M. Tullius pro Domo sua: 'Capta crudelissime ex fortunis præda.' *Schottus.*

Se infinitum adversus Regem suscepisse bellum] Irreconciliabile, et alterutrius exitio terminandum, *ἀδιάλυτον*, vel *δῆριν ἀπειρεσίην.* Homero. *Gebh.* Atqui nondum bellum susceperat, ut apparet ex iis, quæ paucis post versibus sequuntur. Ibi: 'Certiorem facit Datamen, tempus esse majores exercitus parari, et bellum cum Rege suscipi.' Quare legendum hic arbitror, *persuasit homini* [id est, Datami] *se infinitum adversus regem suscepisse odium:* quomodo supra locutus est, 'quod implacabile odium in Datamen susceperat;' et infra non longe: 'sed odio communi, quod erga Regem susceperat.' *Lambin.*

Neque colloquium ejus petivit] Ut se suspectum, et Datamen tentando cautionem faceret. Colloquio autem et pacis faciendæ imagine plurimos decipi, nosse poterat vel modico rerum usu instructus. Notus est Cornel. Asina ex Flor. lib. II. 2. Polyæni lib. VI. Hirt. lib. VIII. 23. Commitum Cæsar, 'quia non arbitrabatur vocatum in castra venturum, ne tentando cautiorem faceret, C. Volusenum Quadratum misit, qui eum per simulationem colloquii curaret interficiendum.' De Coty per Rhescuporim, fraude petiti colloquii, oppresso, locus est memorabilis apud Tacit. Ann. lib. II. 65. Val. Maxim. lib. IX. 6. 'Cn. Domitius Bituitum Arvernorum regem per colloquii simulationem arcessitum vinxit, et Romam navi deportandum curavit.' Sic triginta Tyranni Athenis ejecti, jamque molem belli cientes, cum magno demum labore, et ancipiti periculo palam ac vi aperta compesci vix posse viderentur; 'ad colloquium, veluti dominationem recepturi, progressi, per insidias comprehensi, ut pacis victimæ, trucidantur.' Justin. lib. V. 10. Hermeas Atarnensium tyrannus defecerat ab Artaxerxe, ac plurima munita castella atque opida invaserat. Huic pollicitus Mentor, se regem adducturum, ut veniam præteritorum daret, ad colloquium pertrahit, ac deceptum comprehendi jubet. Cæterum potitus annulo, et scriptis ad civitates literis, quibus Hermeæ nomine denuntiat, reconciliatum esse opera Mentoris regem, signum ejus impressit, una missis, qui munimenta reciperent. Qui in urbibus præsidia agitabant, de literis nil dubitantes, prompto animo pacem amplexi sunt, illicoque munimenta atque urbes tradiderunt. Diodor. lib. XVI. Sensit hanc fraudem Nehemias cap. 6. vers. 2. *Καὶ ἀπέστειλε Σαναβαλλὰτ καὶ Γησὰμ πρὸς μὲ, λέγων, δεῦρο καὶ συναχθῶμεν ἐπιτοαυτὸ ἐν ταῖς κώμαις ἐν πεδίῳ 'Ωνώ· καὶ αὐτοὶ λογιζόμενοι ποιῆσαί μοι πονηρίαν. Gebhard.*

CAP. 11. *De qua re*] Præfert Schottus, *deque ea re, si ei videretur, quo loco vellet in colloquium veniret.* Idem.

Qui explorarent atque ipsos scrutarentur mittunt] Nullum colloquium unquam commissum sine excussione, seu scrutatione, antiquitus fuit, ne quis sicam aliudve telum occulto abditum loco stringeret. Quod Latini *scrutari*, *prætentare*, atque *excutere*, Græci ἐξερευνᾶν, ἐκσείειν, et ἐκτινάσσειν appellant. Vide Sueton. Claudio c. 35. Scrutatio autem ista fiebat per delectos invicem utriusque partis; verbi gratia: Datami delectus excutiebat Mithridatem; et contra hujus explorator Datamen. Isti officio destinatos Polyænus vocat ἀγγέλους, qui non solum vestes pertrectabant, sed penitus detrahebant. Docet me hoc Polyæn. in Iphicrate Comment. lib. III. 40. Ἰφικράτης ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἰάσων ὁ τύραννος πλησίων ποταμοῦ σπείσασθαι βουλόμενοι, δι' ἀγγέλων ἠρεύνησαν ἀλλήλους, καὶ τὰ σώματα ἐγύμνωσαν. Et in Mithridate Comm. l. VII. 1. Ἄμφω δὴ τότε συνηλθέτην γυμνὼ διαλεξαμένω περὶ ὧν χρή. Justin. lib. XXXVIII. 1. 'Solicitato juvene ad colloquium, cum ferrum occultatum inter fascias gereret; scrutatori ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum ventrem pertractanti ait cavere, ne aliud telum inveniret, quam quæreret.' Sic Pædagogus Sarpedon Catonem ad Sullam semper excussum adduxit. Val. III. 1. 2. Imo ex perpetuo metu Alexander Phereus, non prius se lecto uxoris Thisbes committebat, quam a stipatoribus diligenter esset scrutatus. Item Dionysius superior neutrius unquam sive Aristomaches Syracusanæ sive Chloridis Locrensis, nisi excussæ complexum petiit, ut refert idem lib. IX. 13. *Gebhard.*

Ubi telum erat positum] Quod Lambinus hic Nepotem, male vocabulo *teli* usum arguit, non intelligo quid velit. Ait: 'Gladii non sunt tela: neque gladiorum appellatione tela continentur.' Certe gladios tela esse, id est, contineri sub telorum vocabulo, notius quam ut hic ostendi debeat; quidni igitur *gladius telum* appellaretur? cum et pugio, et quod genus armorum non sub *telis* comprehendatur. *Boecler.* *Ubi telum erat positum*] Melius *impositum;* unde *impostum* quidam veterum. Et sic in Excerptis. Nam *postum*, *impostum*, *repostum* crebra sunt tam historicis quam Poëtis. *Telum* autem pro gladio dixit. Quæ vox πανδέκτης apud ICtos. Et sic Homerus ὅπλα Iliad. IV. ἀντὶ τῶν χαλκευτικῶν ἐργαλείων. *Keuchen.*

Quem quum digito monstraret] Totam hanc narrationem habet Polyænus lib. VII. sed aliis quibusdam circumstantiis.

XV. EPAMINONDAS.

CAP. 1. *Epaminondas*] *Epaminundas* per quintam vocalem in Mss. constanter scribi equidem miror. Græci enim per ω. *Schottus.* EPAMINONDAM memorat Plutarchus in Pelopida et passim. Diod. Sic. xv. Xenophon vi. et vii. Hist. Græc. Pausanias in Arcadicis. Ælian. Var. Hist. et Cicero sæpius. Polyæn. ii. Frontinus sæpe. Justinus vi. 4. Item vi. vii. et viii. Val. Max. iii. 2. ext. 5. 3. 7. *Boecler.* Adde Suidam in voce Ἐπαμινώνδας, et ibid. Notas Æmilii Porti. *Ernst.* Nummus penes me est elegantissimus, in cujus antica parte caput Epaminondæ cum literis: ΕΠΑΜΙΝΩΝΔΑΣ ΘΗΒΑΙΟΣ. In postica, Figura militaris ad arma sedens, ac sinistra lauream tenens: ante eam columna, cui galea imposita et serpens circumvolvitur, cum armis: subtus ΚΑΤΑ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝ. *Bosius.*

Polymni filius] Ælianus lib. xi. Var. Hist. Polymnidis. Lamb. libro ii. ejus pater vocatur Πολύματις· lib. vero xi. 9. Πόλυμνις. Adeo ut mihi subolescat Nepotem Latina terminatione formasse Græcum, sicut supra in *Neoclus* pro *Neocles*, et infra *Proclus* pro *Proclis.* Item *Periclus* pro *Periclis.* Gebh.

Præcipienda videntur lectoribus] Arguit μνημονικοῦ ἁμαρτήματος Nepotem H. Magius; quoniam eadem in Præfatione scripta reliquerit. At in mentem ipsi venire debuerat, Præfationem demum Nepoti absolutis omnibus Illustrium Virorum vitis fuisse elaboratam. *Gebhard.*

Ne alienos mores ad suos referant] Ne mores alienos sive alienæ gentis metiantur atque æstiment ex suæ civitatis aut gentis moribus. *Gebhard.* Sed considerent, omnia majorum institutis et patriis moribus judicari, et alia aliis populis esse honesta ac turpia, ut dictum est in Procemio. *Lamb.*

Musicen nostris moribus] Romanorum moribus, olim cantare, etiam ingenuis licet privatis hominibus, indignum visum est, teste Macrobio Saturn. ii. 10. quidni Principibus? De Principe Nerone Tacitus Ann. xiv. 14. 'Nec minus fœdum (illi) studium, cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret.' Non ab omnibus tamen Romanis inter turpia habitum fuisse Macrobius d. l. in aliquot exemplis ostendit. *Locc.* Quibus adde Romanos principes Antoninum Philosophum, et Alexandrum Severum, quos musica imbutos fuisse atque cantasse optime, ex ipsorum vitis cognoscimus. De Nerone Sueton. c. 20. et Lips. ad d. l. Taciti. Ceterum musicen principi moderate tractandam esse, docent Lipsius not. ad polit. i. 10. 17. Fr. Patritius de regis et regni inst. ii. 15. alii. *Bosius.*

Saltare etiam in vitiis poni] Vide quæ ad Præfationem notavimus. Saltationem Romanis indecoram fuisse, pluribus locis innuit Cicero; pro Murena, pro Plancio, et aliis. Quod de quibusdam ejus generibus, non de omnibus accipiendum. Nam Pyrrhicen aut virilem infamem fuisse negat Quintilianus lib. i. 11. *Keuchen.*

Quæ omnia apud Græcos] Aristotelem adi, Polit. viii. 2. 5. 6. et 7. et Meursium lib. De orchestra Græcorum.

Quæ plurimis omnium anteponuntur virtutibus] Immittenda præpositio *a*, ut sententiæ ambiguitas evitetur.

Notarunt quoque P. Daniel, Savaro, et Schottus. Diodor. lib. XV. Εἰκότως καὶ πράξεις ἐπιφανεστάτας συνετέλεσε. *Gebhard.*

CAP. 2. *Patre, honesto genere*] Mediocri et humili. Nam Latini, quorum parentes obscuros dicere nolunt ac viles, vocant 'honestos,' gratia quadam sermonis. Ælianus Polymnim scribit extitisse ἀφανῆ Var. lib. XII. 23. Καὶ Ἐπαμινώνδας δὲ πατρὸς ἦν ἀφανοῦς. Cicero Tuscul. Quæstionib. 'Qui quum esset bonis parentibus atque honesto loco natus.' *Gebhardus.*

Eruditus autem sic] Diod. lib. XV. Μέτεσχε γὰρ ἐπὶ πολὺ πάσης παιδείας. Justinus lib. VI. 8. 'Jam literarum studium, jam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiæ scientia homini inter literas nato.' *Gebhard.* Vide Cicer. de Orat. III. Offic. I. Plutarch. in Pelopida. Oros. III. 12. Diog. Laërt. Pythag.

Doctus est a Dionysio] Fuit hic Lyristes Thebanus excellens. Auctor Plutarchus in libro qui inscribitur de Musica. *Mag. Lambin.* Vid. Cicer. Tusc. Quæst. I. *Long.*

Quam Damon aut Lamprus] Damon hic fuit Atheniensis, qui, teste Plutarcho libro citato, Lydiam harmoniam remissam excogitasse fertur. Ejusdem Damonis meminerunt Plato dialogo de republ. IV. et Athen. lib. XIV. 11. Lamprus a Plutarcho eodem libro, inter eos, qui Lyricorum pulsaminum præstantes habiti sunt, refertur. Plato tamen hunc imperitum fuisse musicum demonstrat in Menexeno. Lampri item meminit Athen. lib. I. 16. et II. 2. scribens in hanc sententiam ultimo loco: 'Abstemius fuit etiam Lamprus Musicus, de quo Phrynicus Laros conquestos esse dicit iis diebus, quibus mortuus est Lamprus, vir aquæ potator, sonorus, et valde sapiens.' *Magius.* Solebat autem Damon ebrios ac petulantes juvenes harmonia sua ad modestiam reducere, quemadmodum ferocientes animos mollire Pythagoras, seditiones accensas inhibere Asclepiades, lymphaticos morbo liberare Xenocrates. De quibus vide Capellam Saturæ lib. X. Ac Pythagoræis quidem moris fuit, cum somnum peterent, ad lyram prius lenire mentes, ut, si quid fuisset turbatarum cogitationum, componerent. Quintilian. XX. 4.

Carmina cantare tibiis, ab Olympiodoro] Ab Orthagora etiam. Athenæus lib. IV. cap. ultimo, 'Scribit,' inquit, 'Aristoxenus, Epaminondam Thebanum ab Olympiodoro et Orthagora tibiæ cantum didicisse.' *Mag.* Suspectum merito illud *carmina*, quod abesse veteri suo libro testatur P. Daniel. *Gebhard.*

Saltare, a Calliphrone] De quo nihil me legere memini.

At Philosophiæ præceptorem] Ex Democriti disciplina Protagoras prodiit, qui primus, relicto sincero et ingenuo philosophandi more, ad σοφίσματα et λεπτολογίας animum adjecit. Ad hanc classem et ipsum Epaminondam Thebanum referimus: quem Justin. VII. 'summum et Philosophum et Imperatorem' vocat. Hæc fere G. Hornius Histor. Philosoph. III. 12. Certum est, Epaminondam philosophatum fuisse, sed ἄνευ μαλακίας, ut Thucydides loquitur et approbat, 'sine mollitie aut desidia.' Et sane Pythagoricis dogmatibus addictum maxime, et Physicæ scientiæ fuisse, Diodorus monet. *Lips.*

Lysim Tarentinum] Sic recte Lambinus e tertio M. Tullii de Oratore. Adde lib. I. de Offic. ubi et male quoque *Lysias* olim excudebatur. Lysias vero Atheniensis unus est in X. Græciæ Oratoribus, de quo Plutarchus et Halicarnassæus. Habuit autem Epaminondas Lysim Philosophiæ præceptorem una cum Philippo Amyntæ filio, ut in viris comparatis Olymp.

cv. anno 1. pluribus notare memini. *Schott.* Laërtius in vita Pythagoræ non *Lysiam* hunc, sed *Lysiden* dictum adserit: *τὸ δὲ φερόμενον* (de libro, qui Pythagoræ nomine vendebatur, loquitur) *Λύσιδός ἐστι τοῦ Ταραντίνου Πυθαγορικοῦ φυγόντος εἰς Θήβας, καὶ Ἐπαμινώνδου καθηγησαμένου.* Ad hunc quoque modum Pausanias in Bœoticis: *Διδάγματά τε αὐτοῖς τότε ἐπιχώρια ἔμαθεν ἐς τὸ ἀκριβέστατον, καὶ ὡς ἤδη μειράκιον ἐφοίτησεν ὡς Λύσιν, ἄνδρα γένος μὲν Ταραντῖνον, ἐπιστάμενον δὲ τοῦ Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου λόγους. Longol.*

Tristem et severum senem] Ex tota phrasi indies magis ac magis deprehendo Ciceroni ætate proximum hunc auctorem extitisse, eumque ipsum esse, Cornelium Nepotem. Nam et ille 'tristis' eodem significatu frequentat, et 'severus' adjungit. De Claris Oratoribus: 'Triste et severum dicendi genus.' De Oratore: 'Severus ac tristis vultus.' De Aruspicum Responsis: 'Tristitia autem et in omni re severitas abslt.' De Claris Oratoribus: 'Homo ipsa tristitia et severitate popularis.' Tacit. lib. XVI. 22. 'Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi et tristes, qui tibi lasciviam exprobrent.' Capitolinus Antonino Pio: 'Aurelius Fulvus, qui et ipse fuit consul, homo tristis et integer.' Vulgo talem *melancholicum* appellitamus. Græci *σκυθρωπόν.* Diog. Laërt. *Σεμνὸς δὲ τά τε ἄλλα Ξενοκράτης καὶ σκυθρωπὸς ἀεὶ, ὥστε αὐτῷ συνεχὲς λέγειν τὸν Πλάτωνα· Ξενόκρατες, θῦε Χάρισι. Gebhard.*

Quam doctrinis] Editio Parisiensis, *quam in doctrinis.*

Magnæ laudi erant] *Laudi* a nostris Membranis aberat, et diphthongo *æ* suprascriptum *i* repperi, ut *magni erant* legisse videatur, ut alibi, 'Opera ejus magni fuit.' Vide Savar. in Cononem. *Schott.*

Et palæstræ dare operam cœpit] More Græcorum, qui gymnasticas artes et palæstram miris studiis exercebant. De quibus lege unum Fabrum in Agonostico, et Vossium de quatuor artibus popularibus.

Non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati] Utrumque tamen requirebatur ad *γυμναστικὴν*, ac necessarium erat iis, qui palæstræ operam dabant. Quod vel ex Isidoro Hispalensi certum est, qui gymnicum ludum propterea non male velocitatis ac virium gloriam scripserit, cujus locum gymnasium dici, ubi exercentur athletæ et cursorum velocitas probatur. *Καὶ γὰρ ὁ ταχὺς ἰσχυρός ἐστιν*, ut ait Aristoteles Rhet. I. 5. Poëta non abludit, Æn. v. 'Quique pedum cursu valet, et qui viribus audax; Aut jaculo incedit melior levibusque sagittis.' *Keuchen.*

Quam velocitati] Qua destituuntur obesa et athletica corpora. Neque alio spectat istud convicium Macedonum in Dioxippum apud Curt. lib. IX. 39. 'Invidi malignique increpabant per seria et ludum, saginati corporis sequi inutilem belluam.' *Gebh.*

Currendo et luctando ad eum finem] Mss. *currendo* (omissa voce *luctando*) *ad eum finem, quod stans complecti posset atque contendere.* Amplissimus D. Freinshemius olim ita legendum existimabat: *ad eum finem quod adstans complecti posset atque contendere.* 'Adstans,' inquit, 'esset coram factus, igitur non modo currere discebat: id enim nihil aliud, quam in periculum eum perduxisset, deinde deseruisset. Sed etiam luctari, quo adstans et prope hostem positus eum complecti atque cum eo contendere posset.' Quomodo Lambinus exponat, apud ipsum vide. Gebhardi notæ non attigerunt hunc locum. *Boeclerus.*

Complecti posset] Proprie de luctantibus. Vide Hieron. Mercurialem de arte Gymnastica lib. II. 8. *Idem.*

Quoad stans compl. poss.] Cl. Dn. Boeclerus ad h. l. notat, Cl. Freinshemi-

um legendum existimare: *quo adstans.* Verum ita ante multos annos emendavit Schoppius Verisim. lib. III. 4. et ego in Ms. meo reperio, qui cum Schoppii veteribus codicib. in plerisque consentit. *Ernst.* Ceterum 'adstans' Ampliss. Freinshemius exponebat, coram factus, prope hostem positus; ut sensus sit, non modo currere didicisse Epaminondam; sed etiam luctari, quo adstans et prope hostem positus eum complecti atque cum eo contendere posset. Schoppii vero sententia 'adstans' idem est quod stans, ut in Priapæis: 'Auctumnus sterilis duobus adstans:' et apud Plautum Aulul. I. 1. 17. 'Istic adstato.' Jacentes enim, inquit, et stantes luctari solebant; de quo P. Faber Agonist. I. 10. In Ms. Boecleri fuit: *currendo* (omissa voce *luctando) ad eum finem, quod stans co. p. a. c.* Vir Ampliss. et de literis humanioribus, si quis alius, præclare meritus Io. Fred. Gronovius nil mutandum existimabat. Apponam verba ejus ex epistola ad Cl. Boeclerum: Duplex, inquit, erat lucta; erecta, quæ peragebatur a stantibus, et volutatoria jacentium. Quin etiam vulgo acrius et vehementius agentes videntur non cum casu fecisse finem repugnandi, sed tum quoque laborasse, ut secum detractum adversarium, si forte, succumbere cogerent. Quo alludens Justinus lib. XXXI. 'cum Romano, seu occupaveris prior aliqua, seu viceris, tum etiam cum victo et jacente luctandum esse.' Ab illo igitur sive altero genere, sive nimio conatu luctandi, abstinuisse Epaminondam, usumque lucta hactenus, seu certamen eo usque produxisse, quousque stans et erectus, nondum jacens aut genibus nixus, adversarium complecti et nodis stringere et parem illi præstare posset. Jacentis enim illam contentionem ad studium et spectaculum pertinere judicavit, et illorum esse, qui in luctando nihil præter præsentem victoriam et athletæ nomen spectarent: ipsa autem palæstra se castigabat, non propter campum, nec ut secum comparatum omnino vinceret, sed ut exerceretur in præsens, in posterum melior agiliorque miles esset. De compacto igitur cum luctatore seu palæstrita egit, ut, si alteruter supplantatus collaberetur, ambo certaminis desinerent. 'Usque ad eum finem,' non est ea de causa, sed hucusque, ut Cicero in act. 1. in Verr. 'Mansit in conditione atque pacto, usque ad eum finem, dum judices rejecti essent.' Quæ verba perperam sollicitantur a viris doctis. Lib. I. de Nat. Deor. 'Quid dicam, quantus amor bestiarum sit in educandis custodiendisque iis, quæ procreaverunt, usque ad eum finem, dum possint se ipsa defendere.' Hactenus Gronovius. Qui tamen addit, si plures Mss. *quod stans* adfirmarent, forsan rejiciendum non esse: cum Terentio, Ciceroni et similibus sæpe τὸ *quod* pro quoad, vel quantum ad, ponatur. Quod Nepos heic dixit *usque in eum finem*, pro eo cap. 9. *usque eo* posuit: *usque eo retinuit, quoad renunciatum est vicisse Bœotios.* Qui locus receptam lectionem, meo quidem judicio, mire confirmat. *Bosius.*

CAP. 3. *Plura etiam animi bona*] Φυσικοῖς προτερήμασι κεχορηγημένος. Diodor. lib. XV. *Gebhard.*

Modestus] Vid. Justin. VI. 8. 7. et 8. Val. Max. III. 7. ext. 5. Ælian. Var. V. 5. Plut. in Lycurgo, et in Apophth. &c. Modestia vero neque summis mortalium spernenda est, ut ait Vologeses ap. Tacit. XV. 2. Adde not. Buchneri ad I. 1. 1.

Ut ne joco quidem mentiretur] Vita Attici: 'Mendacium neque dicebat, neque pati poterat.' Istud vero mentiendi odium præter naturam instillatum utrique fuit præceptis atque institutis Philosophiæ. Ælian. Hist.

Animal. lib. III. 23. Ἄλλως τε οὐδ' ἂν ἔπρεπεν ἀνδρὶ συνετῷ πρὸς τῆς ἀληθείας ποιήσασθαι τὸ ψεῦδος, οὐδὲ ἐπὶ κέρδει μεγίστῳ. *Gebh.* Sic laudatur Plutarcho Aristidis φύσις ἱδρυμένη ἐν ἤθει βεβαίῳ καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἀτενὴς, ψεῦδος δ' οὐδ' ἐν παιδιᾶς τινι τρόπῳ προσιεμένη. Hinc apud Arrianum Alexander: Οὐ χρῆναι τὸν βασιλέα ἄλλο τι ἢ ἀληθεύειν πρὸς τοὺς ὑπηκόους. Simile quid idem Arrianus de Ptolemæo, et de Juliano Mamertinus. Lege Grotium de Jure Belli ac Pacis lib. III. 1.

Commissa celans] Nullam rem natura homini voluit esse faciliorem quam tacere. Diogenes Laërt. lib. VII. in Cleanthe: Ἐρομένου τινός τι ὑποτίθεσθαι δεῖ τῷ υἱῷ, τὸ ἐκ τῆς Ἠλέκτρας, ἔφη, Σίγα, σίγα, λεπτὸν ἴχνος. Curt. lib. IV. 50. 'Lingua gravius castigatur, quam ullum probrum; nec magnam rem Magi sustineri posse credunt ab eo, cui tacere grave sit, quod homini facillimum voluerit esse natura.' Hoc quoque ex disciplina Pythagorica habuit, qui religiosissime silentium ac fidem colebant. Diogen. Laërt. lib. VIII. Ἔλεγόν τε καὶ οἱ ἄλλοι Πυθαγόρειοι μὴ εἶναι πρὸς πάντας πάντα ῥητὰ, ὥς φησιν Ἀριστόξενος ἐν δεκάτῃ παιδευτικῶν λόγων. Interim difficilem, rem natura facillimam, reddit imbecillitas humani judicii, vel etiam affectuum impotentia. *Gebh.* Inter tria difficilia a Chilone l. I. apud Laërtium refertur, 'commissa tacere.' Juvat verba arcessere: Τί δύσκολον; rogatur: τὸ τὰ ἀπόῤῥητα σιωπῆσαι, respondit; καὶ σχολὴν εὖ διαθέσθαι, καὶ ἀδικούμενον δύνασθαι φέρειν. Quæ tria δύσκολα et Epaminondas laudabiliter peregit. Ingenium Epaminondæ, sive ἦθος σιωπηλὸν καὶ πρὸς τοὺς λόγους εὐλαβὲς, laudat Plutarchus in Socratis genio. *Gebh.*

Studiosus audiendi; ex hoc enim] Plinius Epist. lib. VIII. 21. de Junio Avito: 'Semper ille aut de studiis aliquid aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: et factus erat vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat.'

Quum in circulum venisset] Circulus, cœtus vulgo coëuntium ac fabulantium, qui collatis capitibus videntur veluti orbem facere, ait Lipsius. Notandus hic mos, in circulis philosophandi disserendique Sophistis usitatus; hi enim ubi scirent convenire frequenter homines, in foro, in circulis, disputationes et ἐπιδείξεις suas recitabant. Hoc Senecæ epist. 40. et 52. est circulari; scilicet circulis se venditare; aut, ut Lipsius recte explicat, circulos quærere aut facere: accipitur enim *circulandi* vox de erronibus vagantibusque Sophistis, qui eloquentiam suam per urbem circumferebant. De quibus vide Cresoll. theatr. Rhet. lib. III. 3. quem loca Senecæ distinxisse accuratius mallem. Non enim statim sunt περιοδευταὶ, qui circulantur; sed et genius dictionis et consuetudo disserendi magis, quam genus vitæ exprimuntur interdum notione circulantium. *Boecl.*

Quam ad finem sermo esset deductus] Lambinus *perductus* repositurus, a Schotto rejicitur. Libri scripti *adductus*. Plutarchus in Socratis genio ait fuisse Epaminondam ἄπληστον τοῦ μανθάνειν καὶ ἀκροᾶσθαι. *Gebhard.*

Paupertatem adeo facile perpessus est] Justinus lib. VI. 8. 'Nam et imperium non sibi semper, sed patriæ quæsivit: et pecuniæ adeo parcus fuit, ut sumptus funeri defuerit.' Lege Athenæum lib. I. Admirandæ abstinentiæ exemplum est, quod Jul. Frontinus lib. IV. 3. illum in supellectile sua, præter ahenum et veru unum non habuisse refert. *Longol. Mag. Lambin. Thys.*

Caruit] *Caruerit* noster et Gifanii codex: placetque; ut cum superiore concinnius hæreat, aliterque interpungatur. *Schott.*

Collocari] In Arist. 'et de communi ærario dotibus datis collocarentur.' In Attic. 'nata est autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat.' *Savaro.*

Cap. 4. *A Diomedonte Cyziceno*] Refert hoc Plutarchus ἀποφθ. βασιλ. Idem tradit etiam a Jasone Thessalorum tyranno Epaminondæ abstinentiam tentatam esse, missis ad ipsum acri paupertate laborantem duobus aureorum millibus: sed Epaminondam aurum accipere noluisse; sed conjectis in eum oculis dixisse: 'injuria me lacessis,' vel 'manus mihi infers nulla lacessitus injuria,' ἄρχεις χειρῶν ἀδίκων. Lege etiam Ælian. Var. Hist. lib. XI.

Hic magno cum pondere auri] Tribus Daricorum millibus. Plutarch. in Apophth.

Micythum adolescentulum] *Michitum* habent vetustiores Codices: Aldinis in exemplaribus *Micytum* invenio: in Longolianis vero *Mythicum.* Magius. Athenæus lib. XIII. ex Theopompo, adolescentem quendam Epaminondæ delicias, Asopicum nomine commemorat; sive sit alius, sive idem, diversis nominibus appellatus. *Lambin. Longol. Mag.*

Pro patriæ charitate] Puteanus et Schottus legunt *præ:* sed *pro* non videtur mutandum, expressum ex ἀντί. Sic ἀντὶ χρυσέων χάλκεα, *pro aureis ænea.* Xenophon Agesilao: μάλα ἔκδηλον ποιῶν, ὡς οὔτε πᾶσαν τὴν γῆν δέξαιτο ἀντὶ πατρίδος. Curtius lib. V. 'Quascunque sedes elegeris, pro patria et domesticis rebus perituri.' *Gebhard.*

Te, qui me incognitum tentasti] Hæc pars orationis Diomedontem respicit: illa quæ sequitur, 'Tu argentum huic redde,' ad Micythum. *Boecler.*

Ego te tradam magistratui] 'Tradere magistratui,' nimirum ad pœnam, est Aristidi, δικαστῇ παραδιδόναι. Apuleius Metam. III. 'Quod scelus nisi tandem desinis, magistratui te constanter objiciam.' Nam 'objicere,' 'offerre magistratui' idem sunt, quod Nostro 'tradere;' pro quo Plautus in Truculento: 'Apud omnes magistratus faxo erit nomen tuum.' *Keuchen.*

Effecit] Sic schedæ nostræ et Gifanii, quam lectionem et Savaro est amplexus: Lambin. *curavit.* Neutra vox in Ultraj. *Schott.*

Abstinentiæ erit hoc satis testimonium] Miserum Lambinum! qui statim, quæ ipsius captio non est, aut delet aut supplet pessimo Latinæ Linguæ. Existimabat heic aliquid desiderari, quare liberaliter suppeditat lectionem, *abstinentiæ erit hoc satis magnum testimonium.* Vel ordinat: *Hoc testimonium abstinentiæ, quod exposuimus, satis erit.* Denique dictat corrigendum esse, *Abstinentiæ erit hoc satis testimonii.* Nugæ! Solemne antiquioribus scriptoribus apponere nomen eo casu quem verbum flagitat, neglecto eo, quem vocabulum *satis* exigebat: cum regulariter dicendum fuisset satis testimonii, probe extulit Nepos, *abstinentiæ erit hoc satis testimonium.* Ovidius: 'Fortunamque dies habuit satis.' Quod ex vetustis codicibus recte, nequicquam relatrantibus indoctis, restituit Raphaël Regius. Cic. lib. XII. ad Atticum 1. 'Si satis consilium qua de re haberem.' Cajus lib. XIX. ff. de Oper. Libert. 'Satis tempus ad quæstum faciendum, unde ali possit, habeat.' Tacit. Ann. XII. 56. 'Sat tamen spatium amplexus ad vim remigii,' ut ibi restitui. *Gebhard.* Adde Gruterum ad Plauti Menæch. Prol. 16.

Multis millibus versuum] Vide quæ Lambinus ex Duareno huc notavit. Sunt autem versus lineæ, quas vocamus. Vide Isidorum lib. VI. 14. Horum numero metiri libros solebant, eumque in ultima cera adscribebant. Qui mos et Hebræis Criticis. Vide

Casaubonum ad Athen. VI. 10. et Salmas. Prolegom. in Solinum v. *Boecl.*

CAP. 5. *Concinnus*] Cujus brevis responsio aptissime congrueret. M. Tullius de Finibus: 'Aristo concinnus et elegans.' *Gebhard.*

Habuit obtrectatorem Meneclidem] Alii Codices corrupte *Menedidem.* Quod ex conjunctione literarum introductum. Apud Plutarchum est Μενεκλείδης in præcept. politicis: unde legendum *Meneclides.* Idem error in multis aliis ex injuria librariorum irrepsit. *Keuchen.* Hunc Plutarchus commemorat in Pelopida, eumque dicit fuisse δεινότατον μὲν λέγειν, ἀκόλαστον δὲ καὶ κακοήθη τὸν τρόπον· quod et Probus dicit infra non longe. *Lambin.*

Indidem Thebis] Sic Cicero pro Roscio Amerino: 'Indidemne Ameria? an hosce ex urbe sicarios?' *Indidem Thebis*] 'Euclides Socraticus, qui indidem Megaris erat,' Agellius lib. VI. 10. *Keuchen.*

Adversarium in administranda republica] *Adversarius* hoc loco ἀντίτεχνος, vel ἀντιτασσόμενος. Plutarchus in Aristide. Ἀντιπολιτεία est apud Plutarch. in Cæs. Ἀντιπολιτευόμενος in Amat. narrat. *Boecler.*

Illi genti plus inest virium] Ob crassum, ut volunt, aërem. Quod notus Horatii versus docet: 'Bœotum in crasso jurares aëre natum.' Et illud Tullii in l. de Fato: 'Athenis tenue cœlum, ex quo etiam acutiores putantur Attici: crassum Thebis; itaque pingues Thebani et valentes.' Tertullianus de anima: 'Thebis hebetes et brutos nasci relatum est.' Pindarus apud Strab. lib. VII. p. m. 321. olim *porcos* inde dictos notat. Attamen Epaminondas, Pelopidas, Ismenias, Cebes, Pindarus, omnes Thebani, satis ingeniosi fuerunt. Unde liquet, præter cœlum et patriæ indolem, singulis naturam adhuc proprium aliquod suumque ingenium et affectus dare: ita ut sint crassæ aliquæ in tenui cœlo mentes, et tenues in opaco: quod docte exquirunt Barclaius Icon. anim. c. 10. Salmas. de ann. Climact. p. 722. Sed et educatio multum hic potest. *Locc.*

Quod hos a bello avocas] Editio Parisiensis et scripti, *evocas:* non sequor. *Schott.*

Otii nomine servitutem concilias] Pacis falso nomine cives tuos alieno jugo ac dominationi subjicis. Cicero in Ant. 'Cum his facta pax, non erit pax, sed pactio servitutis.' Infra Timoleonte: 'Maximo bello tantum otium toti insulæ conciliavit.' Hamilcare: 'Tota Africa tantum otium reddidit.' Cæsar. Civil. lib. I. 5. 'Si qua hominum æquitate res ad otium deduci posset.' Civil. lib. II. 36. 'Erat in oppido multitudo insolens belli, diuturnitate otii.' Val. Maxim. lib. VII. 7. 'Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati capitibusque insontium infesta fortuna cælesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod otio ac tranquillitati injecit.' Tacit. Ann. lib. XV. 6. 'Cur deserta per otium, quæ bello defenderant?' Justin. lib. VI. 9. 'Inter otia Græcorum sordidum et obscurum ante Macedonum nomen emersit.' Cicero Bruto: 'Eloquentia pacis est comes, otiique socia.' *Gebhard.*

Nam paritur pax bello] Corinthii apud Thucyd. lib. I. Ἐκ πολέμου μὲν γὰρ εἰρήνη μᾶλλον βεβαιοῦται, ἀφ' ἡσυχίας δὲ μὴ πολεμῆσαι, οὐχ ὁμοίως ἀκίνδυνον. *Boecler.* Aristoteles Polit. l. VII. 14. Πόλεμον μὲν εἰρήνης χάριν. Cicero de Officiis: 'Bellum ita suscipiatur, ut nihil aliud nisi pax quæsita videatur.' *Gebhard.*

Quare si Principes Græciæ esse vultis, castris est vobis utendum, non palæstra] Non alienum a disciplina militari, quod apud Tacitum Sejanus produxit, ut nimirum vallum statueretur procul urbis illecebris. Et hæc ratio, cur antiquitus milites ad matrimonia non fuerunt admissi, quem-

admodum athletæ apud Tertullianum. Lege eundem Ann. XIV. et Galgaci verba in Agricola. Rem elucidavit in commentario Justus Lipsius. Vide sis Galenum etiam, Platonem, Plinium, et Isidorum Orig. IX. *Keuchen.* Tiridates apud Tacitum XV. 1. 'Non ignavia magna imperia continentur, virorum armorumque faciendum certamen.' Cæsar apud Lucanum l. VII. de Græcis militibus, 'Graiis delecta juventus Gymnasiis aderit, studioque ignava palæstræ, Et vix arma ferens.' *Locc.*

Neque uxorem duxisset] Atqui filium habuit Stesibrotum nomine, quanquam eum pater, quod in bello adversus Lacedæmonios suscepto, se absente, suoque injussu, atque adeo contra imperium suum, prælium commisisset, interfici jussit. Auctor Plutarchus περὶ παραλλήλων. Et Polyæn. Strategem. II. perspicue indicat, Epaminondam uxorem habuisse, ubi refert a Phœbida Lacedæmonio Epaminondæ uxorem amatam fuisse. Sic ille: Ἐπαμινώνδου τῆς γυναικὸς ἠράσθη Φοιβίδας φρουρῶν τὴν Καδμείαν. *Lambin.*

Quod sibi Agamemnonis] Oratio implicata, quæ sic explicanda est: Quod sibi Epaminondas Agamemnonis gloriam bello videretur consecutus. *Lambin.*

Habebat enim Meneclides suspicionem adulterii] Erat apud cives suos suspectus adulterii: adulterii suspicione in civitate laborabat. Et est responsio acutissima, contra quam putat Monstroliensis. Nam qui consilio adulterorum in ducenda uxore utuntur, iis metuendum esse videtur, ne illos etiam ad torum suum violandum alliciant: sive ne ipsis talis istorum opera concilietur, cujus illicita consuetudine ante usi sint, aut adhuc usuros esse se sperent. Videtur non abludere Lactant. Instit. lib. I. 9. Ubi non mirum esse ait, orbem terræ ab Hercule stupris, libidinibus, adulteriis inquinatum, quum esset adulterio genitus Alcmenæ. *Gebhard.*

Fallis] Lege, *falleris*, id est, erras.

Namque ille cum universa Græcia] Hæc, cum ex aliis Poëtis, tum ex Homero nota sunt. Longum esset, Homeri et aliorum Poëtarum versus referre ad hanc rem pertinentes. Satis sit nobis Chalcantis augurium protulisse: quem ex passerum numero, belli Trojani annos auguratum esse, canit Homerus Iliad. β. Noti sunt versus: eosque Latine vertit M. Tullius lib. II. de Divinatione. Ex quibus hos tantum adscribam: 'Nam quot aveis tætro mactatas dente videtis, Tot nos ad Trojam bellum exantlabimus annos: Quæ decimo cadet, et pœna satiabit Achivos. Edidit hæc Chalcas, quæ jam matura videtis.' *Lambin.*

CAP. 6. *Quum in conventum venisset Arcadum*] Εἰς τοὺς μυρίους. Sic enim dicebatur Arcadum conventus. Harpocrat. Μύριοι ἐν μεγάλῃ πόλει. Δημοσθένης ἐν τῷ κατ' Αἰσχίνου. Συνέδριόν ἐστι κοινὸν Ἀρκάδων ἁπάντων, οὗ πολλάκις μνημονεύουσιν οἱ ἱστορικοί. Vide Xenophontem Ἑλλ. lib. VI. *Lambinus.* Rem clarius commemorat Plutarchus in Apophthegm.

Societatem facerent] In Eumene: 'Persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret ac secum faceret societatem.' *Savaro.*

Callistratus] De quo Xenophon Ἑλλ. lib. VI. cujusque exstat Oratio apud Lacedæmonios habita, eodem libro. Commemorat eum et Æschines Oratione περὶ παραπρεσβ. *Lamb.* Cognomento dictus fuit Aphydnæus, Καλλίστρατος Ἀφυδναῖος.

Multa invectus esset in Thebanos] Loquitur infra pari modo: 'Nonnulla inveherentur in Timoleonta.'

Animadvertere debere Arcades] Refert hoc Plutarchus ἀποφθ. βασιλ. et πολιτ. παραγγ. De Oreste et Clytem-

nestra ejus matre, Œdipo et Laio patre, notæ fabulæ. Legendus Sophoclis Œdip. tyrannus, et Euripidis Orestes.

Qui cum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset] Pater erat Laius, mater Jocasta, Creontis Thebanorum Regis filia.

Quum patria essent pulsi] Sic Plutarchus: Ἡμεῖς μὲν ἐξεβάλλομεν, Ἀθηναῖοι δὲ ὑπεδέξαντο. *Lambin.*

Legati ante pugnam Leuctricam] Hæc omnia omittunt Longol. Magius, et Lambinus; erant tamen in nostris et Gifanii Membranis. Sed, ne quid dissimulem, intrusum videtur ab ora. *Schott.*

Legationum] *Legionum* integre in scriptis, fortasse non male, itaque Longol. edendum curavit; a quo Lambinus cæterique discedunt. *Schot.*

Quam Leuctrica pugna] De qua Diodorus lib. xv. Xenophon Ἑλλ. vi. Plutarch. in Pelopida, Pausanias Bœoticis. Occiderunt in ea Lacedæmoniorum, ut narrat Diodorus et alii, quatuor millia et regem eorum Cleombrotum. Exponunt autem Xenophon, Diodorus, Cicero, prodigia et ostenta, quæ cladem illam antecesserunt et præsignificarunt. *Lambin.* Quo tempore etiam Lacedæmonii ἡγεμονίαν Græciæ amiserunt, quam per annos D. obtinuerant; ἡγεμονίαν autem hic accipe κυρίως, de ducatu solo, non vera dominatione. Quare Plutarchus recte dixit eos πρωτεῦσαι τῆς Ἑλλάδος, principem inter Græcos locum obtinuisse, non ἄρξαι. De hoc autem spatio annor. D. cujus caput est νομοθεσία Lycurgi, vide quæ scribit decus sæculi, λαμπὰς τῶν πρὶν αἰώνων, Joseph. Scaliger ad numerum Eusebianum MCXXXII. *Casaubonus.*

CAP. 7. *Quod se patriæ irasci nefas esse duceret*] Divinæ indolis hæc sunt testimonia: nam quot sunt, qui injurias unius atque alterius civis ruina universæ patriæ ulti non sint? Liv. lib. XXVII. 'Ut parentum sævitiam, sic patriæ injurias patiendo ac ferendo leniendas esse.' Tacit. Ann. lib. I. 10. 'Quanquam fas sit privata odia publicis utilitatibus remittere.' *Gebh.* Exemplum patientiæ injuriarum a civibus acceptarum suppeditat Valer. lib. III. 7. ext. 5. 'Epaminondas, quum ei cives irati sternendarum in oppido viarum contumeliæ causa curam mandarent, (erat enim illud ministerium apud eos sordidissimum,) sine ulla cunctatione id recepit.' Apud eundem lib. eod. cap. 8. 2. Q. Fabius Maximus quoque nunquam 'sibi Reip. irasci permisit: tam perseverans in amore civium fuit.' Elegans admodum sententia illa est, quam profert de P. Scipione Africano libro v. 3. 2. 'Igitur hanc unam Scipionis vindictam ingrati animi urbs Roma sensit: majorem me hercule Coriolani violentia. Ille enim metu patriam pulsavit, hic verecundia: de qua ne queri quidem tanta veræ pietatis constantia nisi post fata sustinuit.' Ejusdem oris locutio est Attico; ut qui semel cursim hujus et cæterorum Excellentium Imperatorum Vitas legerit, diversosque et hujus et illarum auctores statuat, eum nihil in Lingua Latina, et usu puriorum Scriptorum sapere judicem: 'Hunc,' inquit, 'ea fuisse in suos indulgentia, ut quos amare deberet, irasci eis nefas duceret.' *Gebhard.*

Hæc sunt testimonia] Legendum fortasse est, *hæc sunt testimonio:* quanquam nihil muto. *Lambin.*

Illa militum multitudo] Sic fere cod. Gif. probante Gebhardo. Ms. Leid. *illa multitudinem militum.* Ms. Boecl. et Vulgati: *res illa militum.* Quid si legas: *eo esset ded. res, illa multitudine militum?* h. e. in tanta militum multitudine: nam mox ait, locorum angustiis clausos atque ab hostibus obsessos fuisse. Hoc igitur videtur innuere, in his angustiis multitudinem

sibi ipsi fuisse impedimento, ne tota hosti resistere, aut etiam commode recedere posset.

Quod locorum angustiis] Hoc narrat Diodorus lib. xv. Bibl.

Erat enim ibi privatus] Causam adjungit ibidem Diodorus, quare cum iis, qui in Thessaliam missi erant, privatus militabat: *ἐπιζητουμένης δὲ τῆς αἰτίας, πῶς ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ ἰδιώτης ὢν ἐστρατεύετο μετὰ τῶν εἰς Θετταλίαν ἀποσταλέντων, ἀποδοτέον τὸν οἰκεῖον λόγον τῆς ἀπολογίας.* Vide sequentia.

Nullam adhib. mem. contumeliæ] Ita Liv. v. de Camillo: 'Maluit hic tantus vir patriæ quam injuriæ suæ memor esse.' Tullius de se Epist. I. 9. 'Crassi omnes gravissimas injurias, communis concordiæ caussa, voluntaria quadam oblivione contriveram.'

Pelopidas] Cujus vitam etiam Plutarchus scripsit; ibique, unde nata sit Epaminondæ et Pelopidæ amicitia, multis verbis exposuit. Hic, ut ibidem Plutarchus tradit, in pugna Leuctrica non habebat imperium, neque erat Bœotarches, sed sacræ cohorti tantum præerat. Constabat autem sacra cohors ex amantibus, et iis, qui amarentur. Secutus sum autem paullo ante exempla Basil. Colon. et omnium antiquissima Argentor. in quibus impressum est; *haberetque collegas duos, &c.* Nam cætera habent: *haberetque collegas suos.* Sic autem legendum esse, declarat id, quod sequitur; 'quorum alter erat,' &c. Ita ex auctoritate Probi tres erant imperatores. Neque obstat, quod dicunt alii, sex fuisse. Nam non semper inter se congruunt historici, ut apparet. *Lamb.*

Ob eamque rem imperium his esset abrogatum] Plutarchus in Pelopida, hoc non scribit, sed solum elapsum fuisse dicit tempus imperii a lege præfinitum: 'Supererant,' inquit, 'haud multi dies mensi, qui magistratui terminus aderat: munusque primo mense futuro, designati imperatores inituri erant. Quare illis qui exercitui praerant, vel imperium deponendum, vel capitis pœna subeunda erat.' Et paullo inferius de Epaminonda et Pelopida: 'Ambo enim cum rediissent, capitis accersiti sunt, quoniam non deposito magistratu primo futuro mense quo lex jubebat, quem *βουκάτιον* appellant, quatuor item totos menses, præter legem eo functi essent; quibus et in Messenia, et Arcadia, et Laconica commorati sunt.' Hæc Plutarchus. Hujus rei mentionem quoque facit in Politic. et Apophtheg. *Magius.*

Plebiscito] Malim *populiscito.* Gebhard. Quod etiam observat ad Alcibiadem Schottus.

Lex erat Thebis] Ælianus de Var. histor. lib. XIII. *Ἐπαμινώνδας ἔφευγε δίκην θανάτου ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Λακωνικῆς, ὡς ἐπιβαλὼν τῇ Βοιωταρχίᾳ τέτταρας μῆνας παρὰ τὸν νόμον.* Sic Plutarchus *ἀποφθ. βασιλ.* et Cicero de Invent. I. Meminit istius legis Alexander ab Alexandro lib. IV. 6. Genialium dierum. Aliter fiebat apud Romanos, quorum Prætor exacto anno domum redire, classemque successori tradere cogebatur, nisi cum imperium ei extra ordinem esset prorogatum. Status scripti et sententiæ. Meminerunt plurimi veterum, Cicero de Invent. I. Plutarch. præc. polit. Ælianus Var. XIII. 42. Hermogeni est *ἡ κατὰ ῥητὸν καὶ διάνοιαν ζήτησις, quæstio dicti et sententiæ;* nam *ῥητὸν* ponitur *ἀντὶ τοῦ ἐγγράφου,* quo actores urgebant. Epaminondas autem defensus est *τῇ διανοίᾳ.* Similia exempla adfert Hottomannus Obs. Jur. lib. VI. 21. *Keuch.*

CAP. 8. *Collegæ ejus*] Plutarchus in Pelopida, reliquos duces præter Pelopidam et Epaminondam legi paruisse dicit, solosque Pelopidam et Epaminondam capitis fuisse accersitos. In apophth. tamen Probo adsti-

pulatur, inquiens: 'Epaminondam coactum fuisse causam capitis cum collegis dicere.' *Magius.*

Omnem ut causam in se transferrent] Ad verbum Plutarchus: *εἰς ἑαυτὸν ἀναφέρειν τὴν αἰτίαν.* Simili propemodum pacto evasit sive M. Nævii, sive Petiliorum judicium P. Scipio apud Valer. Maximum lib. III. 7. 1. *Gebh.*

Ut in periculo suo conscriberent] Tuentur hanc lectionem Cujacius Observat. V. 25. et paratit. in tit. Codicis 44. de sent. ex periculo recitandis: et Schoppius Verisimil. lib. IV. 18. nisi quod hic etiam corrigat *inscriberent.* Lambinus conjectabat *in cippo* seu *cippulo suo:* Memnius in *scapulo suo:* Magius *breviculo:* Longolius *peristylio:* (est autem peristylium structura, quæ columnas conjungit easque ambit; ponitur pro ipsis columnis: accedit ad illam sententiam Plutarchus:) Aldus *sepulcro.* Savaro. Gebh. Hugo Grotius mallet *pariculum,* in sparsione florum ad Jus Justinianæum. *Boecl.* Plutarchus et Ælianus *στήλην* vocant, et intelligunt cippum vel titulum sepulchri, ut apud Juvenalem: 'titulo res digna sepulchri.' Plutarchus in Epaminonda: *Ἀξιοῦν, εἰ ἀποκτείνωσιν αὐτὸν, ἐπιγράψαι τῇ στήλῃ τὴν καταδίκην.* Proprie *periculum* est qui Græcis *ἔλεγχος,* titulus vel index ad aliquid declarandum. Hinc 'periculum alicujus rei facere,' est *ἔλεγχον ποιεῖν, ἐλέγχειν.* Callimachus in Epigrammate *ἀνεκδότῳ* de Oreste: *Οὐδ' ἔλαβ' ἐξέτασιν τοῦ Φωκέως, ἅτις ἐλέγχει Τὸν φίλον, ἀλλὰ καὶ ἐν δρᾶμ' ἐδίδαξε μόνον.* Unde *periclitari,* pro explorare et cognoscere, etiam apud Ciceronem. Et 'periclitari naturas locorum,' Solino. Ab antiquo verbo *perior,* cujus compositum *experior.* Inde et *pericula magistratuum,* apud Cicer. in Verrem lib. III. tabellæ ex quibus sententiam recitabant. *Salmas.* Magno in libr. Notarum D. P. 'De periculo.' Collatio Carthaginensis II. c. 68. 'memores periculi.' *Savaro.* Videtur autem hoc mihi sentire Nepos, Epaminondam se quidem obtulisse pœnæ; sed petiisse, ut in actis illis, in quibus suum periculum, usitato omnibus civitatibus more, ad memoriam notaretur, talia inscriberent, quæ subjungit. Habent quippe civitates bene constitutæ tabulas publicas, in quas relata nomina et caussæ supplicio affectorum. Hinc intelligendus Val. Max. lib. IX. 2. de L. Sulla: 'Quatuor millia et septingentos diræ proscriptionis edicto jugulatos in tabulas publicas retulit, videlicet ne memoria tam præclaræ rei dilueretur.' *Gebh.*

Apud Leuctra] Alii videntur velle ac significare, Epaminondam cum suis collegis adversus legem commisisse post pugnam Leuctricam. *Lamb.*

Ausus fuit aspicere] *Ἐτόλμησεν ἀντιβλέπειν,* vel *ἀντοφθαλμεῖν,* hoc est, *ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν, rectis et irretortis oculis intueri.* Proverbium olet. Notavimus in Comment. Horatianis ad illum locum Od. lib. II. 2. 'Quisquis ingenteis oculo irretorto Spectat acervos.' *Lamb.* Ergo solo ante Imperatorem Epaminondam adspectu Bœotios debellabant Lacedæmonii. Id terroris habebant et Romani. Tacit. Ann. lib. III. 45. 'Viderent modo adversos et adspicerentur, id satis ad victoriam.' Iterum Hist. lib. III. 24. 'Frustra minis et verbis provocatos Vitellianos, si manus eorum oculosque non tolerent.' Cæsar B. G. lib. I. 'Sæpenumero cum iis congressos, ne vultum quidem atque aciem oculorum ferre potuisse.' Liv. lib. VII. 33. 'Samnites cum quærerentur, quænam prima causa tam obstinatos movisset in fugam? Oculos sibi Romanorum ardere visos aiebant, vesanos vultus et furentia ora.' Polybius dixit *οὐδεὶς ἐτόλμα μένειν κατὰ πρόσωπον.* Item lib. III. *ὧν ἡττηθέντων οὐδεὶς ἔτι τῶν ἐντὸς Ἴβηρος ποταμοῦ ῥᾳ-*

δίως πρὸς αὐτοὺς ἀντοφθαλμεῖν ἐτόλμα. Diodor. extulit κατὰ στόμα παρατάξασθαι. lib. xv. Οἱ μὲν Θηβαῖοι, inquit, δυσχωρίας τινὰς ἑτέρας καταλαμβανόμενοι διεκώλυον μὲν τοὺς πολεμίους λεηλατεῖν τὴν χώραν, κατὰ στόμα δὲ πρὸς ἅπασαν τὴν δύναμιν ἐν τοῖς πεδίοις οὐκ ἐτόλμων παρατάξασθαι. Florus lib. II. 18. 'Mancinum assiduis cædibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem, aut vocem Numantini viri quisquam sustineret.' *Gebhard.*

In libertatem vindicavit] Lacedæmonii clade Leuctrica et Mantineensi accepta, principatum Græciæ amiserunt. Vide Diod. xv. Quod etiam ante observatum est.

Satis haberent] Contenti eo solo erant, nihil amplius requirebant. *Satis habere* est Græcis ἀγαπᾷν. Ælian. Var. Hist. lib. IV. Ἠγάπα γὰρ εἰ δυνηθείη διασῶσαι αὐτὸν γοῦν μόνον. Lib. xv. Ἀγαπητὸν ὑπάρχειν ἐδόκει τοὺς πολλοὺς ὀλίγους νικῆσαι. Polyæn. in Philippo Com. lib. IV. 17. Ἀθηναῖοι δὲ ἠγάπησαν τὸ ἐλευθέραν ἀφεῖσθαι. Loqui similem in modum amant optimi Scriptores. Cæsar Civil. lib. III. 46. 'Nostri vero, qui satis habebant sine detrimento discedere.' Hirt. lib. VIII. 6. 'Cæsar tempore anni difficillimo cum satis haberet convenientes manus dissipare.' Curt. lib. IV. 81. 'Rex monere ut satis haberent, arma retinere, cætera se redditurum.' Tac. Ann. lib. II. 37. 'Satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent.' Ann. lib. IV. 37. 'Ego me, P. C. mortalem esse et hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleam.' Lib. xv. 25. 'Regressum Pœtum, cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Cæsar.' Nepos Timoleonte: 'Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Crimessum fluvium fugavit, ac satis habere coëgit, si liceret Africam obtinere.' Eumene: 'a cæteris tantum satis habeant se defendere.' Annibale eadem ferme repetit. Justinus lib. XXII. 8. 'Tunc respondit satis habere se, quod superstites eos esse Agathoclis liberis sciat.' Sallust. Jugurth. 'Satis habebatis animum retinere.' *Gebhard.*

Si salvi esse possent] Si urbem defendere possent. Diodor. lib. xv. Spartam a Thebanis esse oppugnatam, et a Lacedæmoniis ægre illam quidem defensam, sed tamen non sine Thebanorum incommodo ac detrimento, multis verbis refert. *Lambin.*

Messena constituta] Sic in antiquo nummo Tiberii: CIVITATIBVS ASIÆ RESTITVTIS. *Keuchen.* Ἔκτισε τὴν Μεσσήνην. Diod. Lege etiam Pausaniam in Bœoticis, ubi refert Elegiam statuæ ejus inscriptam his verbis: Ἡμετέραις βουλαῖς Σπάρτη μὲν ἐκείρατο δόξαν, Μεσσήνη δ' ἱερὰ τέκνα χρόνῳ δέχεται· Θῆβαι δ' ὅπλοισιν μεγάλη πόλις ἐστεφάνωται, Αὐτόνομος δ' Ἑλλὰς πᾶσ' ἐν ἐλευθερίῃ.

Risus omnium] Sic Plutarchus ἀποφθ. βασιλ. Ἐξῆλθον οὖν οἱ δικασταὶ σὺν πολλῷ γέλωτι, μηδὲ τὰς ψήφους ἐπ' αὐτὸν ἀναβαλόντες. *Lamb.*

CAP. 9. *Apud Mantineam*] Urbem Arcadiæ. Lege Diodor. xv. Xenoph. Ἑλλ. VII.

Audacius instaret hostibus] Ἀφειδῶς τῇ τολμῇ χρώμενος. Polybius lib. II. de Hamilcare: χρώμενος τολμηρῶς καὶ παραβόλως ἑαυτῷ κατὰ τὸν τοῦ κινδύνου καιρόν. Diodorus de hac re ipsa: προθυμότερον προσπίπτων τῷ θυμῷ. Cæterum perperam heic fecit Epaminondas, ac minus pro prioris vitæ sapientia ac moderatione. Nihil enim minus prudenti Imperatori, quam audacia convenit, qua non solum ipse, sed qui salutem tali commiserunt, ruunt. Licet hoc verbis Crateri intelligere apud Curt. lib. XI. 32. 'Sed quis Deorum hoc Macedoniæ lumen ac sidus diuturnum polliceri potest; cum tam avide manifestis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum.' Nam si

probe intuearis Ducem, ejus salute exercitus incolumitas continetur, et capite ablato reliquus truncus se non movere, nedum spirare poterit. Ἰφικράτης τὸν στρατηγὸν εἴκαζε κεφαλῇ. ὅταν δ' ὁ στρατηγὸς ἀπόληται, τὸ πᾶν ἄχρηστον οἴχεται. Itaque quantum audacia Ducis temere se periculis offerentis damni concitet, manifeste apparet. Vidit id profecto Perdiccas apud Curt. lib. x. 24. 'Illud scire debetis militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu.' Avidum præcipitium Cyrum Juniorem monere non destitit Clearchus, ne corpore suo vellet periclitari, cum nihil aut parum emolumenti eo posset exercitui addere: exitio vero universos ipsum sequentes traheret in perniciem. Lubet verba Polyæni advocare e libro II. Κλέαρχος, inquit, Κύρῳ μὲν συνεβούλευεν αὐτὸν μὴ κινδυνεύειν, ἀλλ' ἐφορᾷν τὴν μάχην. μαχόμενον γὰρ μηδὲν μέγα συμπράξαι· παθόντα δὲ πάντας ἀπολέσαι τοὺς μετ' αὐτοῦ. Jul. Capitol. in Maximinis judicat, Imperatorem uti manu et ferro, esse barbaricam temeritatem cap. 12. 'Habuit,' inquit, 'hoc barbaricæ temeritatis, ut putaret Imperatorem manu etiam sua semper uti debere.' Quippe in bello pleraque 'auspiciis et consiliis, quam telis ac manibus geruntur.' Tacit. Ann. XIII. 6. *Gebhard.*

Quod in ejus unius pernicie patriæ sitam putabant salutem, universi in unum impetum fecerunt] Infra Eumene, (ne quis diversos existimet scriptores:) 'Cujus in pernicie positam spem habuissent victoriæ.' Cæterum prudentissimum hoc consilium nunquam non eventu felix fuit. Nam occiso duce reliquorum militum virtus cæca, manca, atque inutilis. Qui negotium cum serpente incepisset, is impetu in caput facto, eoque obtrito, nihil a reliquo corpore noxæ metuat. Hujus simulacri ipse Epaminondas auctor est apud Polyæn. lib. II. Μέγιστον ἔχιν συλλαβὼν ἔδειξε Θηβαίοις, καὶ πάντων ἐναντίον τὴν κεφαλὴν τοῦ θηρίου συντρίψας, Ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι τὸ λοιπὸν σῶμα ἄχρηστον τῆς κεφαλῆς οἰχομένης. Quod Lacedæmoniis constitutum fuerat, id a Romanis crebrius factitatum. Cæsar B. G. lib. v. 58. 'Præcipit atque interdicit Labienus, omnes unum peterent Indutiomarum, ne quis quemquam prius vulneraret, quam illum interfectum videret:' Tac. Ann. III. 73. 'Dat negotium Blæso, cæteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem ducis quoquo modo potiretur.' Idem Ann. IV. 25. 'Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes, notum tot præliis, consectentur: non, nisi duce interfecto, requiem belli fore.' *Idem.*

Sparo eminus percussum] 'Sparus est,' inquit Servius, 'rusticum telum, in modum pedi recurvum.' Vide Festum, Nonium, Varronem, Sisennam, et alios. Vetus Glossarium: *Sparus: εἶδος ἀκοντίου, genus teli.* Quo Græci frequentissime utebantur. Cæterum non consentiunt de percussore Scriptorum opiniones, quemadmodum gentium, quas conjungit Pausanias in Arcadicis: 'Epaminondam autem occisum esse Mantineenses quidem a Machærione quodam Mantineensi dicunt: Lacedæmonii vero similiter a Lacedæmonio quodam, et ei homini Machærionis nomen fuisse volunt. Sed fama est apud Athenienses, cum qua consentiunt Thebani, vulneratum esse Epaminondam a Gryllo,' Xenophontis filio. Vide sequentia.

Mortiferum se vulnus accepisse] Mortale, lethale, θανάσιμον. Sic 'mortiferum bellum' Ennio Telamone. M. Tullius pro Sextio: 'Plaga insanabilis illa et mortifera.' Cicero pro Sylla: 'Accepit Sylla vehemens et mortiferum vulnus.'

Si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset] Ferri spari extractum alii historici spiculum vocant, aut hastam. Val. Max. lib. III. 2. Interpretes Pausaniæ in Arca-

dicis, et Rhodomannus Diodor. Siculi lib. xv. et Donatus Ponzanus notavit ex Æliano. Hastam vocavit Cicero Fam. lib. v. et de Finibus II. Dempsterus ad Rosinum lib. x. 10.

Anim. st. amissurum] *Emissurum* ex Mss. emendavi: ita 'efflare animam' dixit in Pausania: 'emittere spiritum,' Marcian. in libr. XVIII. §. *in quibus, de reb. dubiis,* et non semel Damasus de vita Pontificum. Jocose Plautus, 'Cave ne quid emittat animæ.' *Savaro.* Non probo factum Savaronis *emissurum* substituentis. Sic Cicero pro S. Roscio: 'Per summum dedecus vitam amittere.' Auctor ad Herenn. 'Decius amisit vitam, at non perdidit: recepit patriam, amisit animam.' *Gebhard.*

Usque eo retinuit, quoad renuntiatum est, vicisse Bœotios] Justin. lib. VI. 8. 'Ut relatus in castra semianimis, vocem spiritumque collegit, id unum a circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis. Quod ut servatum audivit, allatumque, velut laborum gloriæque socium, osculatus est. Iterum quæsivit, utri vicissent. Ut audivit, Thebanos, bene habere se rem, dixit: atque ita, velut gratulabundus patriæ, exspiravit.' Sic Orosius III. 2. Diodorus. Ælian. Var. XII. Plutarchus ἀποφθ. βασιλ. Valer. Max. III. 2.

Confestim exanimatus est] Τοῦ δόρατος ἐξαιρεθέντος ἄνευ πάσης ταραχῆς ἐξέπνευσεν. Val. 'E corpore deinde suo hastam educi jussit, eoque vulnere exspiravit.' *Gebhard.*

CAP. 10. *Hic uxorem nunquam duxit*] Quis Nepotem contra Lambinum defendet? Arguit eum falsitatis manifestæ ex Plutarcho et Polyæno. Plutarchi locus jam non succurrit. Polyæni verba non demunt fidem Cornelio nostro. Aliud enim est habere *mulierem*, aliud γαμετήν. Uxorem quidem non duxisse testantur omnes Epaminondam; ast caput libenter cum scortis collimasse, apparet ex isto Plutarchi loco in παραγγέλμασι. Ἄριστα δὲ ἀνθρώπων, inquit Philosophus, ὁ Ἐπαμινώνδας, ἀρνησάμενος δεηθέντι τῷ Πελώπιδᾳ τὸν κάπηλον ἐκ τῆς εἱρκτῆς ἀφεῖναι, καὶ μετ' ὀλίγον, τῆς ἐρωμένης δεηθείσης, ἀφεὶς, τοιαύτας, ἔφη, χάριτας, ὦ Πελοπίδα, λαμβάνειν ἑταιριδίοις, οὐ στρατηγοῖς, πρέπον ἐστίν. Valer. l. III. 2. verbis ultimis Epaminondæ: 'Orbus,' inquit, 'non tam sine liberis morior: quoniam mirificas filias Leuctra et Mantineam relinquo.' *Idem.*

Qui filium habebat infamem] Fatale bonorum virorum habere degeneres liberos infortunium, quod felicitatem reliquam non leviter debilitat. Plin. Panegyr. cap. 83. 'Multos illustres, foris claros domestica destruebat infamia.' Ideo perversam prolem Augustus appellare solitus erat 'vomicas' et 'carcinomata,' apud Sueton. lib. II. 65. Comparantur quoque degeneres excrementis corporis, Pituitæ, Pediculis, et cæteris. Diog. Laërt. lib. II. in Aristippo: Ἠτιάσατό τις αὐτὸν τὸν υἱὸν ἀποῤῥίπτοντα, ὥσπερ οὐκ ἐξ αὐτοῦ γεγονότα· καὶ ὃς, καὶ φλέγμα, φησὶ, καὶ τοὺς φθεῖρας ἐξ ἡμῶν ἴσμεν γεννωμένους, ἀλλ' ἀχρεῖα ὄντα ὡς ποῤῥωτάτω ῥίπτομεν. *Gebhard.*

Quod liberos non relinqueret] Græci talem personam δορυφόρημα vocant. Venuste Julianus de Claudio, et Plutarchus de Aridæo in fine Alexandri. In proverbio, ἔστι γὰρ ἐκείνων δίχα τουτὶ τῆς τραγῳδίας τὸ δορυφόρημα μικροῦ δέον φάναι καὶ ἄψυχον. *Keuchen.*

Ex arce] Cadmea. *Lambin.*

Domi se retinuit] Lambinum non imitor properum ad mutandum in *continuit*. Gebhard. Mss. Ven. *domum se retinuit*. Ald. Paris. Lamb. *domi se ret.* Col. *domo s. r.* In Eumene, 'tenuit autem se uno loco quamdiu fuit hiems.' In Hannib. 'Hannibal enim uno loco se tenebat in castello.' Pro vulgata lectione facit quod legitur in Cimone: 'Cum a conventu remotum sese Dion domi teneret.' *Sararo.*

Cadmeam] Arx est Thebarum. Nos ex Plutarcho restituimus, cum in scriptis etiam legeretur *Academia*. Longolius. Κάδμεια, Θηβῶν ἀκρόπολις. Stephan. Utrum autem *Cadmia*, an *Cadmea* scribatur, nihil refert. *Lambin.* In Pelopida: ‘ Arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupavit.’

In primis stetit] Ἐν προμάχοις, in iis, qui in primis ordinibus pugnabant. *Lambin.*

Post ejusdem interitum] Lege Xenophontem Rerum Græcarum libro ultimo. *Mag.* Diod. xv.

Contra eas] Vulgati *cum eo:* non ita consone. Mss. *Contra ea.* Sic in præfat. ‘ Contra ea pleraque nostris moribus.’ Alcib. ‘ Contra ea si quid adversi accidisset.’ Iphicr. in fine: ‘ Contra ea mater Atheniensem.’ Agesil. ‘ contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparavit.’ *Ibid.*

Unum hominem pluris, quam civitatem fuisse] Sallust. Catil. ‘ Mihi multa agitanti constabat, paucorum civium egregiam virtutem cuncta patrasse.’ Præcipue autem videndus Polybius lib. VI. de Thebanorum rep. loquens, cujus prosperis non forma reipub. ipsa, sed eorum virtus, qui tum rebus præerant, caussam præbuerit: Καὶ γὰρ, inquit, συνηυξήθη καὶ συνήκμασε, καὶ συγκατελύθη τὰ Θηβαίων ἔργα τῷ τε Ἐπαμινώνδου καὶ τῷ Πελοπίδου βίῳ προφανῶς, ἐξ ὧν οὐ τὴν πολιτείαν αἰτίαν, ἀλλὰ τοὺς ἄνδρας ἡγητέον τῆς τότε γενομένης περὶ τὴν Θηβαίων πόλιν ἐπιφανείας. Vide reliqua. *Boecler.*

XVI. PELOPIDAS.

Cap. 1. *Magis historiis, quam vulgo notus*] Secus atque Epaminondas, qui in ore pene omnium. Pelopidas autem tantum historicorum scriptis memoratus, in quæ vulgus non ita penetrat. Cæterum sive *historiis* sive *historicis* legas, res eodem recidit. *Gebhardus.* Mavult *historicis* Schottus, quos vulgo opponas: sic Cicero in Mureniana: 'Tua nobilitas, Ser. Sulpiti, hominibus litteratis et historicis notior.' De hoc Pelopida Plutarch. Xenoph. lib. v. Diodor. xv. Polyæn. lib. II. Strateg. Frontin. lib. III. 8. et lib. IV. 7. Supr. in Epamin. *Savaro.*

Historiam videar scribere] Sidon. Ep. I. 2. et III. 3. vide Notas. *Idem.*

Si tantummodo summas attigero] Τὰ κεφάλαια. *Lambin.* 'Fastigia summa' vocat Poëta. Τὰ κορυφαιότατα. *Boeclerus.*

Rudibus literarum Græcarum] Sic loquitur Cicero Offic. lib. I. princip. 'Ut non modo Græcarum literarum rudes, sed etiam docti,' &c. *Lambin.*

Phœbidas Lacedæmonius] Codex Dan. sine diphthongo *Phebidas.* Corrupte. Omnino *Phœbidas* legendum, qui communiter Græcis Φοιβίδας. Diodor. lib. xv. Φοιβίδας ὁ Σπαρτιάτης, τεταγμένος ἐπί τινος ἡγεμονίας, καὶ δύναμιν ἄγων ἐπὶ Ὀλυνθίους, κατελάβετο τὴν Καδμείαν. Lege Aristidem Sophistam Orat. I. pro Thebanis, et Xenophontem Ἑλλ. v. *Keuch.*

Olynthum] Auxilio Amyntæ Macedonis, qui societate cum Lacedæmoniis iuita Olynthum cunctis viribus meditabatur oppugnare. *Gebh.* Urbs illa a Mela describitur inter Athon montem et Pallenem urbem. Viginti stadiis a Meciberna, ut tradit Suidas. Plinius et Orosius quoque meminerunt. Thraciæ urbem maximam vocant Xenophon et Libanius. Eadem Sithonia, Σιθωνία appellatur, ut scribit Herodotus in Polymnia. Sed regionem potius sic vocat, in qua Olynthos et aliæ urbes sitæ sunt. *Ortel.*

Quæ Cadmea nominatur] A Cadmo filio Agenoris Regis Phœnicum, conditore Thebarum, ut vulgo quoque notum est. Huic arci appositum fuit præsidium cohortis Prætoriæ, quod a civitate *præsidium* vocabatur, quia *arces* proprie, qui tunc antiquis illis temporibus, Pelopidæque erant, *civitates* appellarent. Auctor Plutarchus in Pelopida. *Mag.*

Impulsu perpaucorum] Archiæ scilicet, Leontidæ, et Philippi. *Longol. Mag.* Erant hi (ut loquitur Plutarchus) ἄνδρες ὀλιγαρχικοί, καὶ πλούσιοι, καὶ μέτριον οὐδὲν φρονοῦντες. Sed notandum, quod apud Xenophontem dicatur Λεοντιάδης, qui Plutarcho Λεοντίδας. *Keuch.*

Adversariæ factioni] Viris adversariæ factionis, Ismeniæ, Pelopidæ, Pherenico, Androclidæ, Epaminondæ; quanquam hic propter paupertatem et philosophiam minus timebatur. *Lambin.*

Idque suo privato] Et Agesilai, ut Plutarchus in Agesilao testatum reliquit. *Mag.* Sed tamen Diodor. lib. xv. tradit, Ephoros clam mandasse præfectis et ducibus, ut Cadmeam occuparent: Διόπερ τοῖς ἡγεμόσιν οἱ Σπαρτιάται παρήγγελλον ἐν ἀποῤῥήτοις, ἵνα, ἐάν ποτε καιρὸν λάβωσι, καταλάβωνται τὴν Καδμείαν. *Lamb.* Et adjungit ibidem tempus et causam obsidionis a Spartiatis initæ. Vide etiam Xenoph. eodem lib. v.

Ab exercitu removerunt] Ne viderentur factum probare scilicet. Sed ridicule atque absurde: nam arcem retinentes, ratum se habere declarabant. Hoc igitur erat dicis causa Phœbidæ factum improbare. *Lamb.*

Pecuniaque mulctarunt] Drachmarum decem myriadibus, ut auctor est Plutarchus. *Longol. Gebhard.* Καὶ δέκα δραχμῶν μυριάσιν ἐζημίωσαν. Meminit etiam Polybius Hist. lib. IV. sed summam mulctæ non expressit.

Nam post Peloponnesium bellum] Cujus et supra in Pausania et Lysandro mentio, gestumque annis septem et viginti, inchoatum Olymp. LXXXVII. de quo Thucyd. ac Diodorus. *Schott.* Plinius lib. XXX. 1. tempus ejus refert ad Olympiad. LXXXI. annum 4. Aulus Gellius vero lib. XVII. 21. ad Olympiad. LXXXIX. 1. Diodorus Siculus collocat id bellum in annum Urb. Cond. CCCXXIII. id est, in Olymp. LXXXVII. 3. *Chronolog.*

Qui adversus resistere auderent] Nihil mutandum: quod Lambinus imperite conatur. *Gebhard.*

Amicis suis] Potentiæ paucorum fautoribus. Quales erant Thebis Archias, Leontidas, Philippus. *Lambin.* Quorum impulsu, ut dictum est, arcem ceperant. *Longol.* Supra Lysandr. ' delegerat in unaquaque civitate quibus summum imperium, potestatem omnium rerum committeret. Horum in numero nemo admittebatur, nisi qui aut ejus hospitio contineretur.' Xenophon Ἑλλην. lib. v. Τούτου γενομένου νόμιζε τὰς Θήβας παντάπασιν ὑπὸ τοῖς Λακεδαιμονίοις καὶ ἡμῖν τοῖς ὑμετέροις φίλοις ἔσεσθαι.

Alterius factionis principes] Ismeniam capitis accusatum damnarunt: Androclides, Pelopidas, Pherenicus, et multi alii, plus quadringenti Athenas profugerunt, ex quibus Androclidem Leontidas dolo interficiendum curavit, ut Xenophon et Plutarchus narrant. Epaminondas remansit, neque relegatus est, eo quod propter paupertatem et studium doctrinæ contemnebatur, ut paullo ante diximus. *Lamb.*

CAP. 2. *Communiter cum his*] Xenophon Ἑλλ. lib. v. tradit, Melonem, unum ex Thebanis exulibus, cum quodam Phyllida nomine, qui Archiæ polemarchi Thebani scriba erat, ac non ita pridem Athenas venerat, et Archiam cæterosque tyrannos oderat, esse de opprimendis adversariis collocutum. *Idem.*

Eum, quo maximi magistratus] Xenophon eodem libro ait, diem fuisse, quo magistratus imperiumque deponi solebat. Polyænus Ἀφροδίσια fuisse tradit, et diem festum Veneris, quo mulieres quidem Deæ ludum ludebant: viri autem circum eas versabantur. Visum est præsidii Præfecto τιμῆσαι τὴν Θεόν. Puellas evocavit: Pelopidas gladiolum occultum habens ingreditur, et interfecto præsidii Præfecto, ἠλευθέρωσε τὰς Θήβας. Hæc Polyænus Strateg. II. Vide sis Plutarchum, qui eandem hanc historiam commemorat, sed aliis circumstantiis.

Nam duodecim adolescentuli] Xenophon tradit, sex duntaxat exules fuisse cum Melone, qui erat septimus. Plutarchus cum Probo congruit: γένομενοι δὲ οἱ σύμπαντες δώδεκα. *Lambin.* In his Damoclides et Theopompus summo loco nati. Plut. *Schott.*

Qua paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia] Alii *perculsa est*, id est, eversa est: quam scripturam æque probo. *Lambin.* Gemina his aut eadem potius et Plutarchus in Pelopida: ubi etiam scribit tantas ante Leuctricam pugnam vires Spartanorum fuisse, et tam firmis vinculis eorum potentiam fuisse adstrictam, ut vulgo omnes existimarent, solvere illam aut frangere neminem unquam valiturum. Sic ille: Ὁ καταλύσας τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, καὶ παύσας ἄρχοντας αὐτοὺς γῆς τε καὶ θαλάσσης πόλεμος, ἐξ ἐκείνης ἐγένετο τῆς νυκτὸς ἐν ᾗ Πελο-

πίδας, οὐ φρούριον, οὐ τεῖχος, οὐκ ἀκρόπολιν καταλαβὼν, ἀλλ' εἰς οἰκίαν δωδέκατος κατελθὼν, εἰ δεῖ μεταφορᾷ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἔλυσε καὶ διέκοψε τοὺς δέσμους τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμονίας, ἀλύτους καὶ ἀῤῥήκτους εἶναι δοκοῦντας. *Casaubon.*

Quorum imperiosa majestas] Sic Lambinus restitutum locum putat, quod ex *imperio imperiosa* fecerit. Repræsentabo veterum scripturam, quam et Savaro secutus est: *Quorum imperii majestas neque ita multo post Leuctricam pugnam ab hoc initio perculsa concidit.* De pugna autem hac memorabili Diodorus lib. XV. Xenophon, Pausanias in Bœoticis, Plutarchus in Pelopida et Comment. de genio Socratis. Strabo lib. IX. De Latinis, Solinus cap. 13. De recentioribus Joan. Brodæus Miscell. lib. II. c. 11. et 12. *Schott. Quorum imperiosa majestas*] Aliter scriptum erat in membranis et Excerpt. *imperii majestas.* Longe melius, quam in Vulgata Lambini, qui ex *imperio majestas*, intempestive conformavit *imperiosa.* Editio, quæ collata est cum optimo Pet. Dan. Cod. *imperio majestas*, habuit; ut sit *majestas imperio*, pro *in imperio*, vel *imperii.* Sic 'fulgor ab auro' apud Poëtam naturalium, pro *auri*; et alia apud auctores. *Keuchen.*

Vesperascente cœlo] Sic Xenophon, qui tradit eos ea hora ad urbis portas venisse, qua ab opere rustico in urbem ii redeunt, qui postremi et maxime sero redeunt: Πρὸς τὰς πύλας ἦλθον, ὡς δὴ ἐξ ἀγροῦ ἀπιόντες, ἡνίκα περ οἱ ἀπὸ τῶν ἔργων ὀψιαίτατοι. Sic et Diodorus: καὶ κατῆλθον εἰς πατρίδα νυκτός. Sed Plutarchus aliter: Παρεισῆλθον ἔτι ἡμέρας οὔσης. Idem tamen subjicit deinceps: ἦν δέ τι πνεῦμα καὶ νιφετὸς ἀρχομένου τρέπεσθαι τοῦ ἀέρος, καὶ μᾶλλον ἔλαθον καταπεφευγότων ἤδη διὰ τὸν χειμῶνα τῶν πλείστων εἰς τὰς οἰκίας. *Lambin. Vesperascente cœlo*] Crebro ad id exemplum loquitur Tacit. Ann. lib. I. 65. 'Enisæque legiones vesperascente die in aperta et solida.' Lib. XVI. 34. 'Tum ad Thraseam in hortis agentem Quæstor Consulis missus vesperascente jam die.' Hist. lib. II. 49. 'Vesperascente die sitim haustu gelidæ aquæ sedavit.' Forte ita corrigendus Sallustius in Jugurthino: *Et jam dies vesperaverat:* vulgo editum, *Et jam die vesper erat.* Gebhard.

Cum canibus venaticis exierunt] Plutarchus: 'Procedebant brevibus chlamydibus amicti, catulos agentes venaticos, et perticas tenentes ad feras indagandas; ut ne quis eorum, qui in via occurrerent, suspicaretur, eos aliquid novi moliri, sed huc et illuc vagari et venari existimaret.'

Domum Charonis deverterunt] Xenoph. διεννυκτέρευσαν παρὰ Χάρωνί τινι, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν διημέρευσαν. Sic Plutarchus. *Deverterunt*] Charon autem potens et dives fuit Thebis, qui domum conjuratis contulerat, et ad Platæas feliciter pugnaverat. Auctor Plutarchus. *Schott.*

CAP. 3. *Sejunctum a re proposita*] Οὐκ ἀνοίκειον τῆς πραγματείας.

Nimia fiducia quantæ calamitati soleat esse] Velleius Paterc. lib. II. 118. 'Nemo celerius opprimitur, quam qui nihil timet; et frequentissimum initium est calamitatis, securitas.' *Keuch. Nimia fiducia quantæ calamitati soleat esse*] Ita est, securitas semper oppressa et circumventa fuit. Nam 'Non perit ruina vir, qui ruinam timet,' teste P. Syro: et iterum, 'Qui metuit calamitatem, rarius accipit.' Et vers. seq. 'Qui timet insidias omnes, nullas incidit.' At contra: 'Quod est timendum, decipit, si negligas.' Et denique: 'Citius venit periculum, cum contemnitur.' Flor. lib. II. 14. 'Prius jugum excutit Macedo aliquanto quam ante gravior, dum contemnitur.' *Gebhard.*

Exules in urbem devenisse] Plutarchus: Οὔπω δὲ πάνυ πόῤῥω μέθης οὖσιν αὐτοῖς προσέπεσέ τις, οὐ ψευδὴς μὲν, ἀβέβαιος δὲ καὶ πολλὴν ἀσάφειαν ἔχουσα

περὶ τῶν φυγάδων μήνυσις, ὡς ἐν τῇ πόλει κρυπτομένων.

Vino epulisque dediti] Pari ratione ebrios piratas jugulavit Jul. Cæsar, recepta omni pecunia Milesiisque restituta, qua se redimere jubebatur. Exemplum festivum posteritati reliquit Polyæn. lib. II. Ἀριστομένης ὁ Μεσσήνιος, Λακεδαιμονίων τοῖς διοσκούροις πάνδημον θυσίαν ἐπιτελούντων, μετὰ ἑνὸς φίλου, λευκῶν ἵππων ἐπέβησαν ἄμφω, καὶ ταῖς κεφαλαῖς περιεκαθηκάτην χρυσοῦς ἀστέρας, καὶ νυκτὸς ἤδη προϊούσης ἐπεφάνησαν μετὰ σύμμετρον διάστημα τοῖς Λακεδαιμονίοις, ἔξω πόλεως μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων πανηγυρίζουσιν. Οἱ μὲν δὴ διοσκούρων ἐπιφάνειαν οἰηθέντες γεγονέναι, προΐασιν ἐς μέθην καὶ ἡδονὴν πλείονα. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἵππων καταβάντες, τὰ ξίφη σπασάμενοι, πλείστους καταφονεύσαντες αὐτῶν καὶ ἀφιππεύσαντες ᾤχοντο. Quid mirum manipulum hominum ebrietatem in exitium præcipitasse, cum munitissimæ urbes Genio et Baccho operantes eo tempore libertatem et imperium suum amiserint, quo illas Fortuna destruere cogitans tanta securitate illigavit? De Tyro Curt. IV. 4. 5. Aliud exemplum præbent Syracusæ captæ, cum Epicides præbuisset vini epularumque copiam, quod quia ex Liv. XXII. et Frontini III. 3. 2. satis notum est, huc transferre supersedeo. Cranon Thessaliæ urbs a Dinia quodam Pheræo Thelesippi F. sordidissimi aucupii diurni quæstu famem propulsante oppressa est, cum cives securi vino et epulis se demersissent. Vide Polyæn. lib. II. et Diod. lib. XVI. Ubi Nypsius Dionysii Junioris Dux Syracusanos ex victoria navali, ἐπινικίοις celebratis, somno ac vino sepultos invadit atque opprimit. *Gebhard.*

Ab Archia hierophante Archiæ] Lapsus est Probus non Græcæ linguæ inscitia, sed incuria potius. Certum est enim Græcum historicum, unde hæc in Latinam linguam convertit, scripsisse: ἀπ' Ἀρχίου τινὸς τιν' Ἀρχίᾳ, hoc est, *ab Archia uno cuidam Archiæ.* Nam qui significavit Atheniensis, nomen habuit Archias; et cui significabatur, nempe cui summa Thebis potestas erat, Archias nuncupabatur: id ex Plutarcho scire licet, qui in vita Pelopidæ hac de re scribit. *Longol.* Scripti quidam Codices vitiose: *Ab Archino uno ex his Archia.* Alii: *Ab Archia uno Tinarchiæ.* Unde nonnulli eliciunt: *Ab Archia uno Tysarchæ. Tinarchiæ* mendose legitur, quæ lectio ex compendio Græcarum literarum orta, quasi scriptum esset, Τιναρχίᾳ uno vocabulo, cum essent duo, τιν' Ἀρχίᾳ, pro τινὶ Ἀρχίᾳ. Vide Lambinum. Primus Aldus Manutius e Plutarcho locum constituit, cujus hæc in Pelopida sunt: παρὰ Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμώνυμον. *Schott.*

Quæ quum jam accubanti] *Occubanti* ἀντὶ τοῦ *accubanti* positum suspicor in veteri libro. Sic *obire, objicere, occedere* dicebant, pro adire, adjicere, accedere, et alia infinita. Nam *ob* pro *ad* δυσφημίας vitandæ veteres dixisse ex Festo notum. *Keuchen.*

Sicut erat signata in pulvinum subjiciens] Curt. lib. III. 21. 'Diu animo in diversa versato, nulli quid scriptum sit enunciat, epistolamque sigillo annuli sui impresso, pulvino, cui incubabat, subjecit.' Quidam libri habent *sub pulvinum.* Porro vides quæ fato manent, vitari non posse. Cæsar, apud Sueton. cap. 81. 'Libellum insidiarum indicem ab obvio quodam porrectum libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit.' Vide Paterculum lib. II. 57. ubi pulchre concludit: 'Sed profecto ineluctabilis fatorum vis, cujus cum fortunam mutare constituit, consilia corrumpit,' &c. *Gebhard.*

In pulvinum subjiciens] Plutarchus idem inquit, ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν. Interpres inepte pro *pulvino, lectuli caput* vertit. Morem veterum hic Probus innuit, qui in discubi-

toriis et tricliniaribus lectis, cibum sumere solebant: quanquam antiquiores sedentes, non decumbentes, id facere consueverunt, ut ait Athen. lib. VIII. 13. Qua de re latius in libello nostro, De Antiquorum prandiis et cœnis. Dictum Archiæ hujus in proverbium abiisse, quod ad suam usque ætatem in usu fuerit, testatur Plutarchus in eodem Pelopida. *Magius.*

In crastinum, inquit, differo res severas] Meminit Erasmus in Chiliadibus. *Longolius.* Mavult Schottus *serias.* Quod vero Lambinus verbum *differe* ejiciendum censet, quia Plutarchus, *εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα*, solemni suo facit. *Gebhard.*

Severas] Non placet: melius editi *serias.* Schottus.

Cum jam nox processisset] Τῆς νυκτὸς προϊούσης. Sallust. Jugurtha: 'Sed ubi plerumque noctis processit.' *Gebh.*

Vinolenti ab exulibus] Excepto Leontida, qui solus omnium erat sobrius. Vide sis Historiam fuse apud Plutarchum.

Duce Pelopida] Supr. in Epamin. 'quo tempore duce Pelopida exules Thebas occuparunt, et præsidium Lacedæmoniorum arce expulerunt.' *Savaro.*

Vulgo ad arma libertatemque vocato] Quod faciebant vel voce, vel etiam propositis libellis, qui præsentem statum ibant imminutum. Diod. lib. XV. Ἔπειτα τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν παρακαλέσαντες, συνεργοὺς ἔσχον ἅπαντας τοὺς Θηβαίους. Tacit. Ann. lib. IV. 27. 'T. Curtisius, positis propalam libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia.' Pacuvius Dusoreste: 'Extemplo Ægisthi fidem Nuncupantes conciebant populum.' Cicero pro Rabirio: 'Cum ad arma consules ex SCto vocavissent.' *Gebhard.*

Auctores Cadmeæ occupandæ] De quibus supra. *Lambin.*

CAP. 4. *Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus est Pelopidæ*] Quam ei quoque adscribit Diodorus lib. XV. Ἐν γὰρ τῇ τῶν φυγάδων καταλήψει, καθ' ἣν ἀνεκτήσαντο τὴν Καδμείαν, ὁμολογημένως ἅπαντες τούτῳ τὸ πρωτεῖον τοῦ κατορθώματος νέμουσι. τὴν δ' ευημερίαν ταύτην συνέβη πάντων τῶν ὕστερον γενομένων ἀγαθῶν αἰτίαν γενέσθαι. *Gebhard.*

Delectæ manus] Cohortis trecentorum militum, quæ ob amorem amicitiæ, quo plurimum valebat, pugnabatque in hostem acrius, Sacra cohors dicta est. Qua de re disserit Plutarchus. *Schottus.* Auctor istius fuit Gorgias, πρῶτος ἐν Θήβαις, ut tradit Polyænus lib. II. Cui haud dissimiles fuerunt Soldurii, de quibus Cæsar de Bell. Gall. lib. III. 22. *Gebhard.*

Quoque Messena celerius restitueretur] Diruta atque eversa instauraretur, atque incolis frequentaretur. *Restituere* hic est ἀνοικίσαι. Superius Epaminonda: 'Neque prius debellare destitit, quam Messena restituta urbem eorum obsidione clausit;' ut ibidem docti e Mss. libris corrigunt. Diodor. lib. XV. Πρὸς δὲ τὸν Περσῶν βασιλέα πρεσβεύσας, ἐν ταῖς κοιναῖς ὁμολογίαις τὴν Μεσσήνην κατ' ἰδίαν παρέλαβεν, ἣν ἀνάστατον οὖσαν ἔτη τριάκοντα Θηβαῖοι πάλιν ἀποκατέστησαν. *Idem.* Corrigendus P. Danielis Codex, in quo corrupte *Essena* pro *Messena* legitur.

Legatus in Persas est profectus] Post missos ad Persarum Regem Lacedæmoniorum et Atheniensium legatos de societate ineunda. De hac legatione vide Plutarchum.

Hæc fuit altera persona Thebis] A scena sumpta translatio: habet et hoc proverbiale aliquid. *Longol.*

CAP. 5. *Et quum Thessaliam*] Ad quam cum Ismenia amico suo profectus est. Diodorus XV. Παραλαβὼν Ἰσμενίαν ἄνδρα φίλον μὲν ἑαυτοῦ, θαυμαζόμενον δὲ ἐπ' ἀρετῇ, παρῆλθεν εἰς Θετταλίαν. Plutarch. enumerat felices

ejus successus in oppugnandis urbibus Thessalicis, et præcipue Larissa, quam brevi tempore in fidem suam recepit. *Keuch.* *In potestatem redigeret*] Imperio Thebanorum adjiceret atque subjiceret. Curt. lib. IX. 35. ‘Quas gentes redegit in potestatem.’ Velleius lib. II. 37. ‘Et aliæ restitutæ populo Romano; aliæ tum primum in ejus potestatem redactæ, ut Syria, quæ tum primum facta est stipendiaria.’ Idem cap. 94. ‘Cum legionibus ingressus Armeniam, redacta ea in potestatem populi Romani regnum ejus Artanasdi tradidit.’ Curt. lib. IV. 4. ‘magnum partem Asia in ditionem redegi meam.’ *Gebh.*

Legationisque jure] Nulla legationis fit mentio neque apud Diodorum, neque Plutarchum. Diodorus hoc tantum scribit, Pelopidam et Ismeniam, cum Alexandro Pherarum tyranno obviam facti essent, temere et sine ulla probabili ratione ab eo comprehensos esse, et in custodiam datos. Verba Græca non adscribam; sunt autem lib. XV. *Lambin.*

Quod apud omneis gentes sanctum esse consuesset] De sanctimonia Legatorum multa passim Josephus lib. XV. Antiquæ historiæ, ubi ait, commune esse ipsis cum Angelis Dei nuntiis nomen. Varro lib. III. de Ling. Latina; ‘Sancta sunt corpora legatorum.’ Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis n. 248. τὴν ἄδειαν vocat τῆς τῶν πρεσβευτῶν ἀσυλίαν. Statius Papin. lib. II. ‘sanctum populis per secula nomen Legatum.’ Cicero Verrina III. ‘Legatorum jus divino humanoque vallatum præsidio, cujus tam sanctum et venerabile nomen esse debet, ut non modo inter sociorum jura, sed et hostium tela incolume versetur.’ Plura congessit Grotius in Annot. ad lib. II. cap. 18. de Jur. Bell. ac Pac. Hinc apud Romanos per feciales cavebatur; ut, si legati a quovis populo aut gente violati essent, hi dederentur, qui jura gentium temere violassent. Vide Alexandrum Neapolitanum lib. V. 3. Genial. dierum. *Keuchen.* Quales sunt olim habiti populi quidam, ut Elei. Et apud Romanos Tribuni plebis libera republica; postea Imperatores, et etiam Κήρυκες. Dio Chrysostomus, πολὺ τῶν σπονδοφόρων καὶ τῶν κηρύκων ἱερώτερος. *Casaubon.* Mendose Longol. et Magius *factum* ediderant. *Schott.*

A tyranno Alexandro Pheræo] Editio, quam Parisii dederunt, omittit præpositionem. Alexander Pheræus, lib. VI. Prologorum ad historias Philippicas Pompeii Trogi vocatur *Epireus.* Sed emendandum *Pheræus*, qui Plutarcho in Pelopida Ἀλέξανδρος Φεραῖος. Quod et apud Diodorum retinendum lib. XV. 67. ubi mendose legitur, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος, pro Φεραίου. Et confirmant tempora sub annum videlicet 4. Olymp. CII. *Keuch.*

In vincula conjectus est] Vide supr. in Miltiade. Scævola in l. IV. §. item qui ad Jul. Majest. Qui confessum in Judicio reum et propter hoc in vincula conjectum emiserit. Ulpian. lib. V. de Cust. et exhibit. reor. ‘Non esse in vincula conjiciendum eum.’ *Savaro.*

Bello persequens Alexandrum] Cujus gerendi ratio adhibita fuit, ut tyrannus impetratis 30. dierum induciis Pelopidam liberaret. *Plutarch.*

Simul ac conspexit hostem, confligere] Sic et Plutarchus: Ὡς οὖν εἰς Φάρσαλον ἐλθὼν ἤθροισε τὴν δύναμιν, εὐθὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον. *Lamb.* Habebat autem Alexander militum amplius XX. millia; ut tradit Diodorus Siculus.

Incensus ira, equum in eum concitavit] Plutarchus ob id factum, Pelopidæ temeritatis notam inurit. *Mag.*

Conjectu telorum confossus, cecidit] Plutarchus: Οἱ δὲ πολλοὶ τοῖς δόρασι πόῤῥωθεν διὰ τῶν ὅπλων τύπτοντες αὐτὸν, κατετραυμάτιζον. *Lambin.*

Secunda Victoria] Ita edunt omnes; notat tamen Lambinus placere magis *secunda pugna.* Sed legendum *secunda*

Victoria; propitia Victoria, cum jam se inclinasset ad Thessalos victoria. Rombertus Titius Controv. loc. lib. IV. 8. conjecerat *Secuta Victoria.* Curtius lib. IV. Aristander 'in candida veste præibat preces regi Jovem, Minervam Victoriamque propitianti.' Justinus lib. V. 4. 'Hunc quasi de cœlo missum, et ut ipsam Victoriam contuentur.' *Gebh. Schot.*

Omnes Thessaliæ civitates] Quibus honoribus et studiis prosecuti sint Pelopidæ funus et mortem, docet Plutarchus in vita, non minus eleganter quam copiose. *Longol.*

Coronis aureis] Quæ mortuis imponi solitæ, ut e Cicerone pro L. Flacco et Aristophane Comico docet Pet. Victorius Var. Lect. lib. II. 7. *Schott.* Στεφάνους ἐπινικίους intelligit Passchalius de Coronis lib. VII. 5. Alias etiam in coronis mortuorum aureæ memorantur. Sic honoris ergo, auream coronam Castricio mortuo imponendam Pergamenos decrevisse, auctor est Cicero in Orat. pro Flacco, cap. 31. Vide Kirchmannum de Funer. lib. I. *Boecl.*

XVII. AGESILAUS.

CAP. 1. *Agesilaus*] In veteribus scriptum erat *Hagesilaus* per aspirationem. *P. Daniel.* In aliis *Agesilas;* quod idem ac *Agesilaus.* Keuchen. Sic Iolaus, Iolas; Arcesilaus, Arcesilas; Menelaus, Menelas; Agesilaus, Agesilas. Ita quoque Græci Ἀγεσίλας et Ἰόλας. *Salmas.* De quo nugacissimas ineptias effutierunt ad Athenæum interpretes. Vide Casaub. lib. XV. 9. De hoc Agesilao, Xenophon. Herodotus lib. VII. Athenæus; Valer. Justin. Plutarch. Polyænus. Frontinus supra in Chabria. *Savaro.* Adde Ciceronem, Pausaniam, Diodorum, Polybium, Ælianum Var. Hist. VII. 13. XX. 14. *Boecl.*

A Xenophonte Socratico] Exstat laudatio hæc præstantissimi Philosophi ac Ducis, Socratis cum Platone auditoris. Meminit Cicero Epist. lib. V. 12. ad Luceium. Scripsit et Plutarchus de vita Agesilai, itemque apophthegmata præter Laconica. Simultatem autem cum Platone exercuisse, multis colligit argumentis Athenæus lib. XI. et Agellius lib. XIV. 3. Hic tamen falso efficere conatur, neutrum alterius odii caussa meminisse, cum Xenophon in ἀπομνημονευμάτων lib. III. ejus meminerit, ut ante Muretum Var. Lect. lib. V. 14. notavit Laërtius in Platonis vita. *Schott.*

Eo enim usus est familiarissime] Dubium est, utrum dicat Probus, Xenophontem usum esse Agesilao familiarissime, an Agesilaum Xenophonte. Mihi quidem videtur illud potius. *Lamb.* Vide Plut. in Apophth. Lacon. Aliam reddit causam Themistius Orat. ad Cæsarem, idcirco Agesilai vitam literis mandasse, quod ejus opera a Spartanis agro donatus esset. *Schott.*

Cum Leotychide fratris filio] Sic Xenophon in Agesilao: Ἐρισάντων περὶ τῆς ἀρχῆς, Λεωτυχίδα μὲν, ὡς Ἄγιδος ὄντος υἱοῦ, Ἀγησιλάου δὲ, ὡς Ἀρχιδάμου. *Lambin.*

Ut duos haberent semper Reges] Infra de Regibus: 'Lacedæmonius autem Agesilaus nomine, non potestate fuit Rex, sicut cæteri Spartani.' Ad

quem locum observavimus causam duorum regum, ut a Panegyrico scriptore promitur ad Maximianum. Vide sis etiam Lipsium ad Velleium, et Alexand. ab Alexandro Gen. Dier. lib. IV. 23. *Keuch.* Quod exemplum secuti et alii in Græcia. Simile quid Pausanias de Argivis in Corinthiacis. Talia regna negat Aristoteles constituere propriam speciem gubernationis, quia scilicet partem tantum faciunt in republica optimatium aut populi. Lege Grotium de Jure Belli ac Pacis lib. I. 3.

Proclis et Eurysthenis] Has tamen familias Plutarchus in Lysandro, et apophth. Laconicis, Eurytiontidas et Agidas vocat. Dicit autem Probus, 'ex duabus familiis,' quia plures erant Heraclidarum familiæ præter has, sed tamen regni exortes. *Magius.* Horum successionis catalogum ab Hercule enumerat Pausanias. De his quædam etiam a Cicerone scribuntur, de Divinat. lib. II. Miror autem Ciceronem et Probum a Græcis in nominis finitione dissentire. Etenim illi non *Proclum*, sed Προκλῆν scribunt. *Long.* Quæ scriptura omnium verissima et genuina. Longolius, quem secutæ plerumque Editiones vulgatæ, *Procli* legit, non *Proclis.* Atque eodem modo Parisiensis. Sic *Periclus* et *Neoclus* dixerunt, cum in Græco sit Περικλῆς et Νεοκλῆς. Sed aliud mendum est apud alios in nomine Προκλῆς, pro quo plerique Πατροκλῆς. Quod repugnat Historiæ, tempori, circumstantiis. Unde corrigendus Suidas in Λυκοῦργος· Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος· Lege Προκλέους. Sic Plato de Legibus lib. III. Λακεδαιμόνιος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης, pro Προκλῆς. *Keuch.*

Ex progenie Herculis] Prima scilicet, quam longo Regum ordine, a Leonida et ejus majoribus enumerat Herodotus, VII. Musa. Unde apud Vatem Lyricum Oda X. Pyth. Ὀλβία Λακεδαῖμον, Μάκαιρα Θεσσαλία· πατρὸς Δ' ἀμφοτέραις ἐξ ἑνὸς Ἀριστομάχου γένος Ἡρακλέος βασιλεύει. *Keuchen.*

Harum ex altera] *Horum* scriptus Codex, ut ad personas, non familias referatur. *Schott.*

Fieri non licebat] Qui erat ex familia Proclidarum seu Eurypontidarum, non poterat rex fieri in locum ejus, qui fuisset ex familia Eurysthenidarum seu Agidarum, neque contra. *Lamb.*

Primum ratio habebatur] Vetusta lectio quam et suo more fideque summa Savaro amplectitur. Magius, *Primus in eo habebatur.* Longol. *primum ideo habebat.* Nata scripturæ varietas e notarum compendiis. *Schott.*

Qui maximus natu esset] Idem testatur Herodotus lib. VI. *Mag.*

Mortuus erat Agis] *Hagis* Codex P. Danielis. De morte Agidis et sepultura lege Xenophon. Ἑλλ. lib. III.

Quem ille vivens non agnorat] Nam Alcibiadis putabatur filius; stupri enim consuetudinem cum Timea uxore Agidis Alcibiades commiserat. Vid. quæ notavimus in Alcibiad. *Long.* Lege quæ de hoc adulterio retulit Athenæus libro XII. 16. et scripta reliquit Plutarchus in Alcibiade, Lysandro, et Agesilao. Ut autem ab Agide filius nuncuparetur, lachrymis Leotychides impetravit: auctor Pausanias. *Mag.*

Moriens suum] Quo pacto id lacrymis Leotychides consecutus sit, docet Pausanias. *Longol.*

Lysandro suffragante] Puerum enim Agesilaum Lysander amaverat, ut Plutarchus in Lysandro et Agesilao testatur. *Idem.*

CAP. 2. *In Asiam*] Quo Græcos incolentes in libertatem vindicaret. Plutarchus in Apophth. et alibi. Aliam tamen causam affert Probus, nisi forte potius illa occasio belli fuerit. *Idem.* *Ut exercitum emitterent in Asiam*] Nempe in hosticum et ipsius hostis sinum ac viscera transferen-

dum; non autem ad socios et confœderatas provincias. Infra Annib. ubi Antiocho suadet, ut propius Tiberim quam Thermopylas de summa Imperii dimicaret. Ut cætera taceam; 'Res hostis, in cujus sinum irruptio facta est, consumentur, territorium detondebitur, atque ita miles noster copiis hostis se alet et sustentabit.' Hanc mihi rationem approbavit Xenophon Agesilao, *καὶ τὸ τἀκείνου* (Persæ) *δαπανῶντα μᾶλλον ἢ τῶν Ἑλλήνων βούλεσθαι.* Hoc consilium quoque fuit Timoleontis apud Diodor. lib. XVI. *Ἔδοξε δ' αὐτῷ τὸ τὸν πρὸς Φοίνικας ἀγῶνα συστήσασθαι κατὰ τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπικράτειαν, ὅπως τὴν μὲν τῶν συμμάχων χώραν ἀσινῆ διαφυλάξῃ, τὴν δ' ὑπὸ τοὺς βαρβάρους οὖσαν καταφθείρῃ.* Et Darii ibid. lib. XVII. qui post Philippi excessum contendebat molem belli ex Asia in Europam atque Macedoniam derivare. Justin. lib. XIII. 6. 'Quibusdam placebat bellum in Macedoniam transferri, ad ipsum fontem et caput regni.' Vide eundem lib. XXXI. 5. verbis Annibalis. *Gebhard.*

Bellumque regi facerent] Tacit. Ann. III. 18. 'Quando M. Antonii, qui bellum patriæ fecisset nomen maneret.' Justin. lib. III. 'Peloponnenses immiserunt, qui bellum Atheniensibus facerent.' *Idem.*

Docens, satius esse in Asia, quam in Europa dimicare] Sic Xenophon in Agesilao: *Κάλλιστον δὲ πάντων ἐκρίνετο, μὴ περὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀσίας τὸν ἀγῶνα καθιστάναι.* Non laudat tamen Isocrates hunc Agesilai conatum, in Orat. ad Philippum; eo, quod non prius Græcos inter se conciliarit, quam Regi Persarum bellum inferret. *Lamb.*

Namque fama exierat] Illud vero infra in Hannibale: 'Magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam.' Sueton. in Nerone: 'Exiit opinio,' &c. Græci similiter dicunt *λόγος ἐξέπεσε*, ut ad Suetonium notavit Casaubonus. *Schottus.*

Comparare classem] Ita loquitur paullo post, et supra, Miltiade. Græci dicunt *ἑτοιμάζειν* vel *κατασκευάζεσθαι.* Cæsar de Bello Gall. VII. 12. 'Præsidium Genabi tuendi caussa, quod eo mitterent, comparabant.' *Gebh.* Incidit hoc bellum in Olympiad. XCVI. ann. 1.

Tanta celeritate usus est] Qua maximæ res conficiuntur. Vegetius de Re Milit. lib. IV. 31. 'In rebus bellicis celeritas amplius solet prodesse quam virtus.' Justin. lib. XI. 2. 'Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoque exercitu Græciam oppressit, ut, quem venire non senserant, videre se vix crederent.' Vide Cæsar. Bell. Civil. VI. 30. Celeritas quoque parit admirationem et terrorem. Diodor. lib. XVII. de Alexandro Magno: *ἡ γὰρ ὀξύτης*, inquit, *τοῦ νεανίσκου καὶ διὰ τῶν πράξεων ἐνέργεια τοὺς ἀλλοτριοφρονοῦντας μεγάλως ἐξέπληττε.* Quem locum videtur respexisse Trogus apud Justin. lib. XI. 3. 'Contemptum hostis in admirationem vertentes, pueritiamque Alexandri, spretam antea, supra virtutem veterum ducum extollentes.' Lib. II. 3. Scythas 'cum tanta celeritate venire rex (Ægypti Vexoris) addidicisset, in fugam vertitur.' *Gebhard.*

Ut omnes imparatos imprudentesque] Vitiose Longolius edidit, *ut omnes imperatores imparatos imprudentesque.* Conjungit autem in Datame, 'imparatum imprudentemque,' ad quem locum plura Savaro. *Schott.*

Inducias a Lacone petivit] Plutarchus: *Ἐπεὶ δὲ Τισσαφέρνης, ἐν ἀρχῇ μὲν φοβηθεὶς τὸν Ἀγησίλαον, ἐποιήσατο σπονδὰς*, &c. Fuerunt illæ trium mensium, ut tradunt Xenophon in Ages. lib. III. et Polyænus Strategem. II. qui adjungunt simul conditiones jurejurando inter utrumque initas. *Keuch.*

Easque impetravit trimestres] Ex-

cerpta, *trimenstres: ἀρχαϊκῶς. Keuch.*

Summa fide mansit Agesilaus] Manere in fide est ἐμμένειν τοῖς ὅρκοις. Vel ἀναμένειν τὴν προθεσμίαν. Hæc locutio purissimam respicit antiquitatem. Eumene: 'Quam cum imperasset, in fide non mansit.' Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 36. 'Neque iis neque eorum sociis injuria bellum illaturum, si in eo manerent, quod convenisset.' M. Tullius Attico: 'Quod verita sit, ne Latinæ in officio non manerent, et in montem Albanum hostias non adducerent.' Et Tuscul. 'Earum bestiarum quæque suum tenens munus manet in lege Naturæ.' *Gebh.*

Contra ea, Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparavit] Atqui hoc salva pactionis fide facere potuit. Nam juris gentium est contra lædentem sibi consulere. At si interpretantur Græculi stare jurejurando, contra paratum perstare imparatum, ac velle offensioni patere, perjurii crimini Tissaphernes non potest eximi. Quod secus est. *Idem.*

Suis rebus abalienaret] Id est, a suis rebus alienaret. Licebat et repetita præpositione ita dicere: quo de genere alias. *Lambin.*

Servata religione] Id est, servato jurejurando. Cicero pro Fonteio, 'religio jurisjurandi.' *Idem.*

Hominesque sibi conciliari] Propria quædam Nepoti in loquendo est indoles, quam qui non attendunt, eam eunt perversum, quod creberrime facit Lambinus. Nam heic quoque delevit vocem *amiciores*, restitantem in omnibus tam scriptis, quam editis. *Gebhard.*

Cap. 3. *Plurima domicilia*] Et in eis horti amœnissimi, arboribus undique magno sumptu conquisitis, et cæteris rebus ad voluptatem et delicias summo artificio comparatis instructi. Diodor. lib. XIV. *Lambin.*

At Agesilaus in Phrygiam] Xenophon 'Ελλ. lib. III. 'Ο δὲ 'Αγησίλαος, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ Καρίαν ἰέναι, εὐθὺς εἰς τἀναντία ἀποστρέψας, ἐπὶ Φρυγίας ἐπορεύετο, καὶ τάς τε ἐν τῇ πορείᾳ πόλεις κατεστρέφετο, καὶ ἐμβαλὼν ἀπροσδοκήτως, παμπλήθη χρήματα ἐλάμβανε. Sic Plutarchus in Agesilao. Polyænus et Frontinus in Lydiam pervasisse, eamque diripuisse testantur. Polyænus II. Strat. 'Ο δὲ Λάκων κατέδραμε Λυδίαν, καὶ λείαν πολλὴν κατήλασεν. Frontinus lib. I. 8. 'Agesilaus Lacedæmonius, cum inferret bellum Tysapherni, Cariam se petere simulavit; quasi aptius locis montuosis, adversus hostem equitatu prævalentem pugnaturus. Per hanc consilii ostentationem advocato in Cariam Tysapherne; ipse Lydiam, ubi caput hostium regni erat, irrupit: oppressisque qui illic agebant, pecunia regia potitus est.'

Ephesum hyematum exercitum reduxit] Xenophon 'Ελλ. lib. III. et in Agesilao: 'Επειδὴ δ' ἔαρ ὑπέφαινε, συνήγαγε πᾶν τὸ στράτευμα εἰς Ἔφεσον. Causam autem cur longius non sit progressus, hanc affert, quia exta sacrificanti parum læta fuerant, victimæ sine fibris exstiterant. Quod et a Diodoro lib. XIV. relatum est. Præterea cognovit, se, nisi equitatum haberet, barbaris imparem futurum; idcirco equitatum sibi esse comparandum existimavit. Xenophon. 'Ελλ. lib. III. *Lambin.*

Officinis armorum institutis] In urbe nempe valida atque opificibus abundante. Tacit. Hist. II. 82. 'Destinantur validæ civitates exercendis armorum officinis.' Cæsar Civil. lib. I. 34. 'Armorum officinas in urbe instituerant.' Hirtius de bello Alexandrino cap. 2. 'Nec minus in urbe maximæ armorum erant institutæ officinæ.' Alioqui proportione quadam civitatibus arma imperata in magnis bellorum apparatibus. Cæsar de Bello Gall. lib. VII. 4. 'Vercingetorix armorum quantum quæque civitas domi, quodque ante tempus efficiat, constituit.' *Gebh.*

Magna industria bellum apparavit]

Equos cum sessoribus eo bello extorsit ditioribus, qui vacationem militiæ impetrabant misso vicario milite. Auctor Plutarchus in Vita et Apophthegmatis Lacon. *Schott.*

Bellum apparavit] In Hannib. ' cum in apparando acerrime esset occupatus.' In Eumene: ' Apparatus Antigoni.' In Alcib. ' id cum appararetur.' Justin. lib. VI. ' magnus igitur amborum apparatus belli.' Oros. II. 6. ' in ipso apparatu concidit.' *Savaro.*

Insignius ornarentur] Reprehendunt hoc alii belli periti, ' cum victoria non armorum decore, sed ferri virtute quæratur.' Alexander M. apud Justin. lib. XI. 13. Neque hoc sine morsu, quod Charidemus Atheniensis ad Darium de ipsius copiis: ' Nitet,' inquit, ' purpura, aurumque fulget armis et opulentia.' Curt. lib. III. 6. Et plerunque imbelles adornatis pictisque armis inclusi sunt. Idem ibid. cap. 38. ' Illyrios vero et Thracas rapto vivere assuetos, aciem hostium auro purpuraque fulgentem intueri jubet, prædam non arma gestantem: irent et imbellibus fœminis aurum viri eriperent:' Pharasmanes apud Tacit. Ann. VI. 34. ' Simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina, hinc viros, inde prædam ostendere.' Alexander apud Justin. lib. XI. 13. ' Hortatur spernant illam aciem auro et argento fulgentem, in qua plus prædæ quam periculi sit.' Tacit. Agric. cap. 32. ' Ne terreat vanus adspectus et auri fulgor atque argenti, quod neque tegit neque vulnerat.' Liv. lib. X. 39. ' Non enim cristas vulnera facere, et per picta atque aurata scuta transire Romana pila.' Sed frivolum est putare, auro atque argento adornata ab Agesilao arma; ferro fulgor atque terror fuerunt addita, quibus mentes simul visusque perstringerentur hostium. Onosander *ἐσμηγμέναι γὰρ αἰχμαὶ, καὶ λαμπρὰ ξίφη, καὶ πρὸς ἄλληλα παραμαίροντα πρὸς ἀνταύγειαν ἡλίου δεινὴν ἀστραπὴν πολέμου ἀντιπέμπει.* Præter ista fulgentia atque nitida arma militi alacritatem addunt et fiduciam augent: rubigine vero ac situ squallentia animos dejiciunt. Alexander apud Curt. lib. X. 2. ' Lignea enim vasa desiderant et ex cratibus scuta rubiginemque gladiorum. Hoc cultu nitentes vos accepi.' Porro auri atque argenti in armis fulgorem non semper apud imbelles conspici documento est Julius Cæsar, de quo Sueton. cap. 67. ' Jactare solitus milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse. Habebatque tam cultos, ut argento et auro politis armis ornaret: simul et ad speciem, et quo tenaciores eorum in prælio essent, metu damni.' Quæ verba vertit Polyæn. lib. VIII. *Καῖσαρ τοῖς στρατιώταις παρήγγειλεν ὅπλα ἔχειν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ πεποικιλμένα· μάλιστα μὲν κόσμου χάριν, οὐχ ἥκιστα δὲ ὅπως καὶ οἱ στρατιῶται τὰ πολύτιμα περιμάχητα ἡγοῖντο.* Nec non Samnites, quibus ignaviam mollitiemve ne ipse Romanus objecerit, aureis atque argenteis armis se hosti obtulerunt. Flor. lib. I. 16. ' Pro hac urbe, regionibus Populus Romanus Samnites invasit, gentem, si opulentiam quæras, aureis et argenteis armis, discolori veste usque ad ambitum armatam.' Concludendum igitur cum Floro: ' Tales esse milites, qualis sit Imperator;' sive pictis atque adornatis, sive torvis ferro atque ære fulgentibus armis utantur, lib. II. 18. *Gebhard.*

Præmia proposuit] Peltastis quoque et sagittariis. Xenophon lib. III. De hippodromis, jaculatoribus, et aliis exercitationum generibus fuse Xenophon eodem libro.

Et exercitatissimum haberet exercitum] Sidonius Epist. lib. III. 3. ' exercitum exercitatissimum stupor obruit.' *Savaro.*

Huic quum tempus esset visum] Amplissimus Freinshemius olim legen-

dum censuit: *Hinc cum tempus esset visum.* Boecler.

Quum ille Sardeis se iturum dixisset] Polyænus lib. II. Strateg. in Agesilao Com. 9. Ἀγησίλαος ἐπὶ Σάρδεις ἐλαύνων καθῆκε λογοποιοὺς, ὡς ἐξαπατῶν Τισσαφέρνην. Cur autem potissimum sese in Cariam irruptionem moliri sparsisset, caussas addidit Frontin. Scriptor prudentissimus et elegantissimus lib. I. 8. exempl. 12. 'Agesilaus Lacedæmonius, cum inferret bellum Tisapherni, Cariam se petere simulavit: quasi aptius locis montuosis, adversus hostem equitatu prævalentem pugnaturus. Per hanc consilii ostentationem, avocato in Cariam Tisapherne, ipse Lydiam, ubi caput hostium regni erat, irrupit, oppressisque, qui illic agebant, pecunia regia potitus est.' *Gebhard.*

Eandem Cariam] Quam antea tutatus fuerat. Xenoph. Plut.

Sero suis præsidio profectus] Quarto die postquam Agesilaus jam Lydiam ingressus ac populatus erat, ut tradit Xenophon iisdem locis. *Lambin.*

Magna erat præda potitus] Xenophon: Πολλὰ τὰ ἐπιτήδεια τῇ στρατιᾷ εἶχε, aliter παρεῖχε. Hoc tantum, id est, multas res exercitui necessarias paravit. *Idem.*

Hostes equitatu superare] Superiores esse, prævalere, ut loquitur Frontinus. Infra Hannib. 'Superabatur navium multitudine, dolo erat pugnandum.' Cæsar Comm. lib. VII. 65. 'Cæsar quod hostes equitatu superiores esse intelligebat.' Græcis est ἱπποκρατεῖν. Diodor. lib. XVIII. Ἀντίπατρος, inquit, κρίνας ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡσυχίαν ἔχειν, καὶ θεωρῶν τοὺς πολεμίους ἱπποκρατοῦντας, τὴν μὲν διὰ τῶν ὅλων προσχώρησιν ἀπέγνω. *Gebh.*

Nunquam in campo sui fecit potestatem] Ubi equitatus solum utilis, et fugientibus omne præcidit effugium, ac facile ordines peditum rumpit. Myronides Atheniensis, Ὁρᾶτε, ἔφη, τὸ πεδίον· ὡς ἐν πεδίῳ τοσούτῳ πολεμίων ἵππους ἐχόντων, εἰ μὲν φεύγωμεν, ἀνάγκη διωκόντων ἱππέων ἁλῶναι· apud Polyæn. lib. I. Quæ congruunt cum Orontis strategemate lib. VII. Πρῶτον μὲν δὴ προσέταξε τοῖς Ἕλλησιν ἐπιστραφῆναι, καὶ ἰδεῖν τὸ πεδίον ἡλίκον, ἐμφανίζων, ὡς οὐκ ἄν τις τὴν τάξιν λύσας τοὺς ἱππέας διαφύγοι. *Gebhard.* Conflixit tamen ad Mæandrum Agesilaus, quod videbat nondum peditatum hostium adesse: ut cum hostes, præmissi ab Agesilao equitatus, interea dum pedestreis copias instruit ac disponit, impetum satis fortiter excepissent, reliquo jam exercitu producto illi statim terga dederunt, et eorum alii in Mæandrum se præcipites egerunt, alii in fuga spem salutis posuerunt. Agesilaus autem castris hostium potitus est, et plusquam septuaginta talenta prædæ nactus est, et camelos tum primum barbarorum cepit, quos in Græciam abegit. *Lambin.*

CAP. 4. *Hic cum animo*] Fortassis legendum, *in animo;* quomodo Terentius Adelph. I. 1. 5. 'in animo cogitare;' et mox vs. 15. 'in animo instituere' dixit.

Nuntius ei domo venit] Epicydidas. Xenoph. Ἑλλ. lib. IV. Plut. Ἀγησιλ. Meminit etiam Diod. Siculus lib. XIV. sed nuntii nomen cum Cornelio reticet. *Keuchen.*

Ephorum jussu] Alii libri *missu.* Nam illi *jussu* substituerunt, qui de ejus integritate dubitarunt. *Gebh.*

Athenienses et Bœotios indixisse Lacedæmoniis] Suasu et auctoritate Cononis, per Oratores Græciæ Persico auro corruptos, ad id adductos. Polyænus in Conone Com. lib. I. 3. Κόνων Φαρναβάζῳ συμμαχῶν, Ἀγησιλάου τὴν Ἀσίαν πορθοῦντος, ἔπεισε Πέρσην χρυσίον πέμψαι τοῖς δημαγωγοῖς τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Vide sequentia. *Gebh.* Justin. lib. VI. 4. 'Primi Thebani, auxiliantibus Atheniensibus, bellum Lacedæmoniis intulere.'

In Comitio] In loco, ubi comitia peragebantur. Livius lib. XL. 29.

'Id Scriba non accepit: libri in comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.' Tacit. XIII. 58. 'Ruminalis arbor in comitio.' Utitur aliquoties Cicero pro Sextio, in Verrem. Xenoph. reddit ἐφορεῖον. *Gebhard.* Pro quo corrupte alii φορεῖον. Idem tradit, ad ipsum missam fuisse scytalen, quam semper in revocandis Imperatoribus suis adhibebant Lacedæmonii. Vide quæ supra ad Pausaniam notata sunt. *Keuchen.*

Cujus exemplum utinam imperatores nostri] Hæc perspicue in Caium Julium Cæsarem dicuntur, qui invito Senatu et contra leges exercitum retinuit. Unde natum est bellum civile inter eum et Pompeium. *Lambinus. Magius.*

Tantaque usus est celeritate] Imitatio aperta istius Xenophontis: Διαβὰς δὲ τὸν Ἑλλήσποντον, ἐπορεύετο διὰ τῶν αὐτῶν ἐθνῶν, ὥνπερ ὁ Πέρσης τῷ παμπλήθει στόλῳ, καὶ ἣν ἐνιαυσίαν ὁδὸν ὁ βάρβαρος ἐποιήσατο, ταύτην μεῖον ἢ ἐν μηνὶ κατήνυσεν ὁ Ἀγησίλαος.

Anno vertente] Id est, anni spatio. *Annus* vero *vertens* magnum annum Ciceroni significat, de quo nos non pauca lib. III. 16. de Mundi exustione et die Judicii. *Mag.* Juvenalis: 'Et cum se verterit annus.' *Anno vertente confecerat*] Sic rectum fuit in membranis et plerisque editis. Perperam igitur et inconcinne posteriores διορθωταὶ non sine specie ἀπαιδευσίας receptam hactenus optimam scripturam, *anno vertente* mutandam censent in *anno inverso.* Ut sit *annus inversus* quod *vertens,* vel *annus* tempus, ut loquitur auctor in Themist. spatium scilicet annuum, quo peractum iter et finitum, ἐνιαυσία ὁδός. Quod male dixeris doctorum judicio, qui accuratius distinxere inter *annum vertentem* et *inversum.* Nam *annus vertens* est annus magnus Ciceroni, ἐνιαυτὸς περιπλόμενος, non quidem qui *vertit,* sed qui *vertitur;* παθητικῶς, ut 'annus volvens' dicebant Romani Græc. exemplo. *Inversus* vero est annus brumalis, quem vocant περιτροπέων. Nam τροπαὶ a Græcis *versuræ* et *reversiones* solis vocantur, a Latinis *bruma* et *solstitium.* Quod male huic argumento attribueris. *Keuchenius.*

Cæterique eorum socii] Argivi, Corinthii, Ænianæ, Eubœenses, et utrique Locri. Xenoph. Ἑλλ. lib. IV.

Apud Coroneam] Bœotiæ urbem. Emendandus Plutarchus, in quo mendose legitur, πρὸ τὴν Χαιρώνειαν, pro Κορώνειαν. Justinus Agesilaum supervenisse pugnæ tradit, non ab initio interfuisse; quod contra omnium historiam. Incidit in Olympiad. XCVI. ann. 2. *Keuchen.*

In templum Minervæ] Cognomento *Itoniæ,* ut docet Pausanias Laconicis. Sic enim ille hac de re loquens: Ὡς δὲ ἐτράποντο οἱ Βοιωτοὶ, καταφεύγουσιν ἄνδρες ἐξ αὐτῶν ἐς ἱερὸν Ἀθηνᾶς, ἐπίκλησιν Ἰτωνίας. *Lambin.*

Etsi aliquot vulnera acceperat] Præclarior moderatio est in victos, quo victor gravioribus injuriis et damnis est affectus. Laudatur eo nomine a Trogo apud Justin. VII. 6. Philippus 'Cum Methonam urbem oppugnaret, in prætereuntem de muris sagitta jacta dextrum oculum regis effodit: quo vulnere nec segnior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est: adeo ut, interjectis diebus, pacem deprecantibus dederit; nec moderatus tantum, verum etiam mitis adversus victos fuerit.' Alioqui victoria mitis vel cruenta est, prout minora vel atrociora in ea elaboranda pericula fuerunt subeunda. Justin. lib. I. 7. 'Sed quanto bellum minoris periculi, tanto et mitior victoria fuit.' Florus lib. II. 8. 'Antiocho victo et supplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius, quod tam facile cessisset.' Curt. lib. IV.

57. 'Ira quoque accensus, quod duo in obsidione urbis ejus vulnera acceperat.' Vide reliqua. Cæsar Civil. lib. II. 13. 'Cæsar per literas Trebonio magnopere mandaverat, ne per vim opidum expugnari pateretur; ne gravius permoti milites et defectionis odio, et contemptione sui, et diutino labore omnes puberes interficerent.' Tacit. Ann. lib. IV. 'Infensus miles memoria laborum, et adversum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque ultione et sanguine explebant.' *Gebh.*

Tamen antetulit iræ religionem] Cum de omni humana ope desperabatur, a victis confugiebatur ad Deorum templa atque aras, ut eorum veneratione ac majestate motus Victor impetum iracundiæ frangeret, victique crudelitati subtraherentur. Et cum sanctitas morum Deique timor inter mortales adhuc vigerent, quamvis vi urbem ingressus Victor repugnantes omnes juberet trucidari, tamen illis parci præcepit, qui ad Deorum templa confugissent. Curt. lib. IV. 40. 'Alexander, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis injici jubet.' Victis autem nulla alia de caussa, qui in Deorum templa confugerant, parcitum fuit, nisi respectu et reverentia erga Deos. Diodor. lib. XIII. ὥστε τῶν λοιπῶν, ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἀσεβεῖν εἰς τὸ δαιμόνιον, διασωζόντων τοὺς εἰς τὰ ἱερὰ καταπεφευγότας. Tacit. Ann. lib. III. 61. 'Mox Liberum Patrem bello victorem supplicibus Amazonum, quæ aram insederant, ignovisse.' *Idem.*

Omnia simulacra, arasque conservavit] *Consecravit* non recte Longolius. Confer cum his quæ de Agesilao M. Tullius ad Luceium commemorat Epist. v. 12. nullam sui imaginem neque fictam neque pictam poni voluisse. *Schott.*

CAP. 5. *Corinthium est appellatum*] Κορινθιακὸς πόλεμος, Pausaniæ, Diodoro, et aliis. Notavitque ad Justini lib. VI. 5. incomparabilis Bongarsius. Initium ejus cœpit Olymp. XCVI. ann. I. *Keuchen.*

Decem millia hostium] Sic Xenophon in Agesilao, et Plutarchus in Apophth. Reg. et in Agesilao. *Lamb.*

Tantum afuit ab insolentia gloriæ] Minime insolenter de tanta victoria gloriatus est: cum alioqui victoria inflet animum Ducis, ut supra in Pausania et Lysandro adnotabamus. Tacit. Hist. lib. IV. 63. 'Civilis et Classicus rebus secundis sublati.' Aurel. Victor Cæsarib. c. 39. 'Quo prosperiore cedente metu ne hujusmodi ingenium magis ac magis victoria insolesceret.' Ergo elationem animi comitatur quoque gloriatio. Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 14. 'Quod sua victoria tam insolenter gloriaretur.' Modestiæ in successibus habet socios Agesilaus et alios. De Philippo Justin. lib. IX. 4. 'Hujus victoriæ callide dissimulata lætitia est. Denique non solita sacra Philippus illa die fecit, non in convivio risit; non ludos inter epulas adhibuit; non coronas aut unguenta sumpsit; et quantum in illo fuit, ita vicit, ut victorem nemo sentiret.' De Timoleonte Nepos: 'Nihil unquam neque insolens neque gloriosum ex ore ejus exiit.' De Annibale Plutarch. in Marcello: οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον. Compositum mentis ac vultus Agesilai habitum ita describit Xenophon: οὐκ ἐφησθεὶς φανερὸς ἐγένετο. Plutarch. οὐκ ὤφθη περιχαρὴς οὐδὲ ἐπηρμένος. 'Gloria' pro gloriatio. P. Syrus: 'Cito ignominia fit superbi gloria.' Tacit. Ann. lib. I. 8. 'Plerique invisi sibi, sed jactantia gloriaque ad posteros.' Hæc prolixius deduxi, ut affligerem correctionem Lambini *insolenti gloria* suspicantis legendum. *Gebh.*

Commiseratus sit fortunam Græciæ] Scipio quoque non insultasse, sed illacrymasse fertur excidio Carthaginis, quum jussu populi Rom. eam ex-

scinderet. Generosum pectus non efferum, non insolens, sed in omni fortuna incerta rerum humanarum cogitans, 'Dolet quoties cogitur esse ferox.' *Locc.*

Vitio adversariorum] Callida amolitio a se culpæ et damni communi Patriæ illati. Nam, si Diodoro credimus, extitit Agesilaus *φύσει δραστικὸς καὶ φιλοπόλεμος.* Quare ne videatur impie ac scelerate iisdem sacris, linguæ commercio, cohærentes bello obtrivisse, illis versute culpam imputat. Usus est hoc colore quoque supra Alcibiades. *Idem.*

Supplicium Persas] Similis querela Lucani lib. I. 'Cumque superba foret Babylon spolianda tropæis Ausoniis, umbraque erraret Crassus inulta, Bella geri placuit nullos habitura triumphos? Heu quantum potuit terræ pelagique parari Hoc, quem civiles hauserunt, sanguine, dextræ!' &c. Quæ ex Agesilai dicto sumta esse, vir maximus in Not. ad eum locum observat.

Nam si, inquit] Præclare hoc, sed paullo aliter, Xenophon eodem loco.

Nosmetipsi nos expugnaverimus] Invicem attriti sine negotio illorum dominationi patebimus. Nam dum uterque in alterum vindictæ cupiditate et odii rancore fertur atque intentus est, nihilque præterea aut metuit aut cogitat; sic externis hostibus per se ipsos ad interitum ac perniciem suam viam sternunt ac pandunt. Justinus lib. XVI. 4. 'Clearchus exilio facinorosior redditus, et dissensionem populi occasionem invadendæ tyrannidis existimans.' Probe P. Syrus: 'Ibi semper est victoria, ubi concordia est.' Et Græcus: Ἡ ὁμόνοια μάλιστα δὴ πάντας τοὺς βαρβάρους ἐνίκησεν. Tacit. de German. Morib. cap. 37. 'Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ et civilium armorum, expugnatis legionum hibernis, et Gallias affectavere.' P. Syrus: 'Seditio civium hostium est occasio.' Sallustius Oratione 2. ad C. Cæsarem de Rep. Ordinanda: 'Qua tempestate urbi Romanæ fatum excidii adventarit, cives cum civibus manus conserturos; ita defessos et exsangues regi aut nationi prædæ futuros.' Pacuvius Hermione: 'quantas hæc discorditas Clades importet familiæ.' *Gebhard.*

CAP. 6. *Apud Leuctra*] Vide Epaminondæ Vitam. *Longol.* Accidit illa calamitas Olympiad. CII. ann. 2. Sed observandum, in Epaminonda *apud Leuctram* dici, pro *Leuctra.* Quæ generum et numerorum Enallage in nominibus urbium a veteribus frequentata. Sic τὰ Ἱεροσόλυμα, et *Hierosolymam*, et *Hierosolymas* dicebant; ut *Leuctra, Leuctram, Leuctras.* Atque ita in cæteris. *Keuchen.*

Ut si de exitu divinaret] Ἔδοξε θεῶν τινα χρησμὸν εἰρηκέναι, inquit Diodorus. *Boecler.*

Essetque sine muris oppidum] Ex præcepto Lycurgi. *Keuchen.* Viri enim Lacedæmone fortitudine sua pro mœnibus erant. Seneca Rhetor Suasor. II. ut nos quidem emendabamus: 'Non est Sparta lapidibus circumdata. Ubi viros habet, ibi muros non habet.' Et mox: 'Muri nostri arma sunt.' *Schottus.* Olim Græci urbes sine muris habuerunt, ut Thucydides in Proœmio scriptum reliquit. Spartam nullis fuisse septam mœnibus, testantur Plato Dialogo VI. de Legibus, Plutarchus in Lysandro, in Apophth. et instit. Lacon. atque alii. Ovidius Spartam *immunitam* vocavit; sic enim ait Metam. X. 'Cum Deus Eurotam, immunitamque frequentat Sparten.' Sed Livius lib. IV. V. et VIII. Decadis quartæ, Spartam muris fuisse circumdatam demonstrat. Et lib. IX. ait, urbem hanc DCCC. annorum spatio nulla habuisse mœnia. Quando primum Spartani armis diffisi, urbem murorum præsidio clauserint, docet Justinus lib. XIV. 5. Livius lib. 4. Decad. IV. Tyrannos, ait, Spartæ muros, cum prius nulli fuissent, planis apertisque locis construx-

isse; altiora vero ac difficiliora loca armatorum fuisse præsidiis firmata. *Magius.*

Locum extra urbem editum] Polyænus vocat λόφον ἱερὸν Ἀρτέμιδος Ὀρθίας ἐγγὺς Πιτάνης, Strateg. lib. II. Plutarchus εὐερκῆ καὶ δυσεκβίαστον τόπον.

Simulata laudatione recuperavit] De persona rarius. Supra tamen Pelopida: 'Hunc Epaminondas recuperavit bello.' Cæsar de Bell. Gall. lib. III. 8. 'quod per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, recuperaturos existimabant.' Frontin. lib. I. 8. 'Bello Punico quædam civitates, quæ a Romanis deficere ad Pœnos destinaverant, cum obsides dedissent quos recipere antequam desciscerent studebant, simulaverunt seditionem inter finitimos ortam, quam Romanorum legati dirimere deberent, missosque eos velut contraria pignora retinuerunt, nec ante reddiderunt, quam ipsi recuperarent suos.' Tacit. Ann. IV. 73. 'acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus.' Val. Max. lib. V. 2. 5. Q. Terentius Culeo Africani 'superioris currum triumphantis, quia captus a Carthaginensibus ab eo fuerat recuperatus, pileum capite gerens, secutus est.' *Gebh.*

CAP. 7. *Se nunquam refecerunt*] Translatum ab iis, qui a deliquio aut gravi morbo se recolligunt. Ovid. 'vix me grandævus Acestes, Vix mater gelida mœsta refecit aqua.' Infra Hamilcare: 'Si paullulum modo res essent refectæ.' Tacit. Ann. XI. 17. 'Rursus Longobardorum opibus refectus per læta per adversa res Cheruscas afflictabat.' Sallust. 'Quo et cæterorum animos reficeret.' Timoleonte: 'Cum Siciliam recreare constituisset.' *Idem.*

Ille omnibus, qui a Rege defecerant] Meminit istius rei Xenophon in Agesilao.

Cum maxima munera ei ab Regibus] Tacho imprimis et Mausolo. Xenoph. ibidem.

Nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit] Plutarchus apophth. Lacon. Οὐδὲν τῶν περὶ τὸν βίον καὶ τὴν δίαιταν διὰ τὰς τοσαύτας εὐτυχίας καὶ νίκας ἤλλαξεν οἴκαδ' ἐπανελθών. *Lamb.*

Eurysthenes] Aristodemi filius, Proclis frater: de quo supra hac eadem vita in principio. *Idem.*

Sic enim erat instructa] De frugalitate Agesilai in victu cultuque corporis, multa Plutarchus in vita. *Schott.*

CAP. 8. *Sic maleficam nactus est in corpore*] Quam heic Nepos naturam vocat 'maleficam,' Ovidius non invenustius 'difficilem' dixit, Epist. Sapphus: 'Si mihi difficilis formam natura negavit, Ingenio formæ damna rependo meæ.' *Gebh.* Ultraj. editio: *In corpore fingendo. Nam et statura fuit humili et corpore exiguo: qui autem virtutes, &c.* omissis quæ interjecta sunt. Scriptus liber et Savaro: *In corpore exiguo et claudus altero pede.* Schott.

Exiguus] Athen. lib. XIV. ex Theopompo. *Savaro.*

Et claudus altero pede] Loripes. *Lambin.* Justinus lib. VI. 2. 'Erat enim pede claudus.' Vide Plutarch. *Savaro.* De Oraculi responso Pausanias in Laconicis et alii.

Quum annorum octoginta] Xenophon in Agesilao: Ἐγεγόνει ἔτη ἀμφὶ τὰ ὀγδοήκοντα, id est, *natus erat annos circiter octoginta.* Plutarchus autem, ὑπὲρ ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἔτη, id est, *supra octoginta annos natus erat.* Lamb.

Subsidio Thaco in Ægyptum ivisset] *Nectenabo* ait Polyænus in Agesilao, lib. II. Comm. 22. *Gebh.* Hic rex *Hercynio* fuisse videtur. Lege Justinum lib. VI. *Magius.* Sed hoc Agesilai inceptum et factum, scribit Plutarchus fuisse a plerisque improbatum et reprehensum. *Lambin.*

Et in acta cum suis accubuisset] Id est, in littore. Virgil. Æneid. lib. V. 'At procul in sola secretæ Troades acta Anchisen flebant.' Græci enim *littus* ἀκτὴν vocant. Plutarchus ait, 'in herba circa littus.' *Mag.*

Ut terra tecta esset stramentis] Hoc cum Gallis et Germanis Lacedæmonii habent commune. Athenæus: Κελτοὶ τὰς χοὰς προτίθενται χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ἐπὶ τραπεζῶν ξυλίνων μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων. *Gebhard.*

Neque huc amplius quam pellis esset injecta] More scilicet rustico, et priscorum, quibus id genus strata et cubilia erant, stramentis et pellibus parata, et de quibus nos affatim lib. II. 16. Miscellaneorum. *Mag.* Simile quid de Tuberone Stoico narrat Cicero Orat. pro Muræna.

Hominis non beatissimi] Vetust. Codex noster *homines non beatissimos.* Sed nihil interest. *Schott.*

Præter vitulina] Plutarchus: 'Muneribus allatis adductisque, farinam, vitulos, anseres accepit: bellaria, unguenta repellebat.' Idem Plutarch. in apophth. Lacon. hoc factum dicit apud Thasios, cum per eorum agrum cum exercitu iter faceret Agesilaus. De muneribus a Thasiis Agesilao missis, legere ne pigeat quæ ex Theopompo retulit Athenæus lib. XIV. 29. *Mag.*

Coronas] Quæ fiebant ex gramine quodam non magni pretii, quod βύβλον Græci vocant, unde charta conficiebatur: et taleis coronas non rejecisse dicitur Agesilaus, ut refert Plutarchus ex Theophrasto. *Lambin.* Refert Athenæus lib. XV. 6. ex Theopompo, Ægyptios Agesilao in Ægyptum proficiscenti, inter alia munera 'papyrum coronariam' misisse. Plin. lib. XIII. 11. papyri florem ad Deos coronandos usui fuisse dicit. Idem lib. XXI. 2. Ægyptiarum coronarum mentionem facit. *Mag.* Sed coronarum apud veteres in conviviis multus usus, et e rosis sutilium præcipue; postea luxuria invenit e nardi folio, et veste serica versicolori fuere, quas unguentis aspergebant pretiosissimis. *Salmas.* Legendus Carolus Paschalius in doctissimo opere Coronario.

Eum ignorantia bonarum rerum] 'Αβελτερία vel ἀβελτηρία. Nam et Græcis ἀβέλτερος explicatur, τὸ βέλτιον μὴ γινώσκων. Constat autem hoc vitium rusticitate, sinceritate judicii et sensuum; ἀγροικίᾳ, ἀκρισίᾳ, ἀναισθησίᾳ. *Boecler.*

Nectanebe] Sic legendum; non, ut habent exempla Veneta, *Nathabide.* Sic enim hunc appellant Plutarchus, Diodorus Siculus, Polyænus; nisi quod ἀδιαφόρως *Nectanabus*, et *Nectanabis*, et *Nectanebis;* Νεκτανεβὼς, Νεκτάναβις, Νεκτάνεβις ab illis nominatur. Quod autem in Apophtheg. Lacon. Νεκταβίου scriptum est, erratum esse puto. Nectanebum supra commoravit et Probus in Chabria princip. *Lambin.*

Ducentis viginti talentis] Plutarchus, ducentis ac triginta argenti talentis donatum fuisse Agesilaum dicit. In Apophth. vero Lacon. 'ingenti vi pecuniæ.' *Mag.*

In portum, qui Menelai vocatur] Plutarch. Καὶ παρὰ τὴν Λιβύην χωρίον ἔρημον κομισθεὶς ὃ καλοῦσι Μενελάου λιμένα. De quo vide Strabonem lib. I.

Jacens inter Cyrenas] Alii Codices perperam, *Grenas.* Lege *Cyrenas.* Intelligit enim Nepos Libyam Cyrenaicam, πόλιν Λιβύης. Latini *Cyrenas* dicunt. Κυρήνη, Κυρῆναι apud Græcos. *Keuchen.*

In morbum implicitus decessit] Diodorus lib. XV. 'Επανιὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα διὰ Κυρήνης, ἐτελεύτησεν. Olympiad. CIV. ann. 4. Ætat. LXXXIV. Imperii XLI. Vide Plutarchum.

Quod mel non habebant] Sic Plutarchus. Sed negat tamen Diodorus, et Agesilai cadaver in melle Spartam deportatum tradit, ac sepultura regia ceterisque honoribus decoratum. *Lamb.* Melle enim cadavera, quæ servari vellent, condiebant: ut hic Plutarchus et C. Plinius lib. XXII. 24. auctor est. Varro περὶ ταφῆς apud Nonium: 'Heraclides Ponticus plus sapit, qui præcepit, ut cumburerent, quam Democritus, qui, ut melle ser-

varent.' Cera vero circumlinere Persarum fuisse refert Herodotus lib. I. et Cicero Tuscul. I. Plura qui de funeralibus scripserunt, in his Pet. Bellonius ac P. Victorius. Var. lib. X. 6. Joan. Kirchmannus lib. I. 8. *Schott.*

Atque ita domum retulerunt] Legibus enim adstricti, Reges suos Lacedæmonii domum etiam mortuos reducere cogebantur, cæteros duces non cogebantur. *Longolius.* Vide Turnebum lib. XXVI. 33. et bis infra in Eumene.

XVIII. EUMENES.

CAP. 1. *Eumenes, Cardianus*] Male alii *Sardinianus*. Frontin. lib. IV. 7. 'Eumenes Cardianus ex successoribus Alexandri Magni.' Auctor Scholiorum in Aristophanis Aves: Καρδία πόλις Θρᾴκης, ἧς οἱ πολῖται Καρδιανοί. *Gebhard.* Ab aliis, Cardiopolis: post Lysimachia dicta: Alexander Myndius hanc civitatem in Eumenis gratiam immunem a tributis Philippum fecisse scribit. *Longol.* De Eumene Diod. XVII. et XVIII. Plutarch. Front. IV. 7. infr. in Hannibale. *Savar.* Justin. XIII. et XIV. Est et apud Curtium et Arrianum viri mentio.

Non ille quidem major] Sic Membranæ Schotti; sic et Magius et Savaro. Lambinus *fuisset* adjecit, ut ante Longolius *evasisset;* male: exaudiri enim facile potest. *Schott.*

Quod magnos homines virtute metimur, non fortuna] Probo hanc scripturam magis quam illam ex Officina Correctorum, *Quod magnos homines virtute metiuntur non fortuna prudentes;* nimirum quod non capiunt, e vestigio pervertunt. Sic paullo ante legito: *Non ille quidem major, sed multo illustrior atque etiam honoratior:* deleto τῷ *fuisset*, ad sustinendam sententiam a correctoribus infulto. *Gebhard.*

Quibus Macedones florerent] Propter Philippum Amyntæ filium et Alexandrum Magnum, qui res omnium Macedonum maximas gesserunt. *Lamb.* Vide Justinum lib. XXXIII. 2.

Domestico summo genere] Duris Samius ex aurigatione patrem ejus victum sibi quæsivisse refert. *Longol.*

Calliditate] Itaque Plutarch. eum πανοῦργον dicit fuisse. *Lambin.*

Hic peradolescentulus] Annorum fere trium et viginti, ut infra ait: 'Cum ab anno vicesimo, ut supra ostendimus,' &c. *Schottus.* Etsi vero P. Manutius in M. Tullii Epist. ad Fam. II. 1. docuerit adolescentes ac juvenes ea tempestate dictos ad annum etiam tricesimum, ægre tamen adduci possum ut credam duplici ὑποκοριστικῷ tot annos designari, licet contendat contra Lambinum Titius Contr. lib. V. 17. *Schottus.*

Ad amicitiam accessit Philippi] Quam tenuit annos septem. Philippo mortuo eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim, infra. Ait Plutarchus, Philippum, cum per otium Cardiæ Eumenem strenue inter reliquos pueros decertare luctarique conspexisset, pueri prudentia et fortitudine delectatum, eum sibi desumsisse. Verum alios probabilius dicere, Eumenem hospitii et amicitiæ paternæ causa a Philippo ad altiora provectum. *Mag.*

Scribæ loco] Plutarchus ἀρχιγραμματέα, id sonat, *scribarum principem et*

præfectum, cum quo Rex omnia etiam gravissima negotia communicabat, fuisse prodit: tales hodie Cancellarios vocant. *Longol.* Arrianus lib. v. γραμματέα appellat simpliciter: Θάψας δὲ, ὡς νόμος αὐτῷ, τοὺς τελευτήσαντας, Εὐμένη τὸν γραμματέα ἐκπέμπει ἐς τὰς δύο πόλεις, τὰς συναφεστώσας τοῖς Σαγγάλοις, &c. *Lambin.* Qualis Amenides Darii apud Curtium lib. VII. 3. Mullinus Alexandri ap. eund. VIII. 2. Erantque ex amicis Regis, ut tradit Arrianus. De quibus disertim Brissonius lib. I. et Casp. Barthius in Advers. lib. I. 1. Τὰ *scribæ loco* ab interprete potius, quam ab auctore profecta censeo. Quid enim aliud est *ad manum habere*, nisi *scribæ loco?* Sic mox *revera*, et *ut sunt*, ejusdem significationis sunt, atque alterutrum abundare videtur.

Nam apud nos] Id ex Verrinis Ciceronis et Horatii sermonibus nemini non est notum. *Longol.*

Mercenarii scribæ existimantur] Loquitur Nepos de ejusmodi scribis, qui hodie secretarii, in magnarum potestatum consiliis habentur (nam quod secretarius, quivis mercenarius scriba et servilis operæ minister appellari cupit, abusui vocis dandum, omnes scimus) ideo requirit ad hoc officium, 1. familiæ honestatem: 2. spectatam industriam, id est, ἐπιδεξιότητα ἐν ταῖς τῶν πράξεων ἐπιχειρήσεσι, promptitudinem exercitatam, qualis in rerum actu dextre tractando laudatur: 3. fidem. Dignitatem officii ostendit: 1. honorificentiæ titulo: 2. gradu amicitiæ regiæ, quæ majorum rerum ministris scil. tribuitur: 3. intimæ familiaritatis cum rege consuetudine. Munus ipsum complectitur generali expressione. Scriba talis omnium consiliorum est particeps. *Boeclerus.* Apud Romanos liberti fere scribæ, quia dominorum nomina induerant: sic M. Tullius Laurea fortasse Ciceronis libertus, de quo Epist. ad Fam. lib. v. 20. Plura de scribis in Verrinis actionibus. De Notariis vero et tabellionibus Ausonius et Wouwerius in Polymathia et Johann. Brodæus Miscell. IV. 9. *Schottus.*

Illo interfecto] A Pausania. Vide infra De Regibus. Contigit illud Olympiad. CXI. ann. 1. Eumenes autem regulis tutor datur Olymp. CXV. ann. 1. *Chronolog.*

Præfuit etiam alteri equitum alæ] *Alteræ* erat in Vet. Codice Gifanii et nostro ἀρχαϊκῶς, ut *unæ* pro *uni* Lucretius dandi casu, ut ibidem docuit Gifanius. *Schott.*

Quæ hetærice appellabatur] Quasi *socialis;* id enim vox ἑταιρικὴ sonat. Longolius, *Eretrice* legit: sic dictam fortasse existimans, ab Eretria, EubϾ insulæ oppido. Sed ego ejus lectionem, quod vetustis codicibus non asseratur, haudquaquam approbaverim. *Magius.* Meminerunt ejus plurimi Græcorum, Diodorus lib. XVIII. Arrianus lib. VI. de rebus gestis Alexandri, et Harpocratio in voce πεζαίτερος. Atque ita vocabatur honoris caussa ala equitum apud Macedones, ab amicitia et veluti sodalitate regia.

CAP. 2. *Alexandro Babylone mortuo*] Olympiad. CXIV. ann. 1. Vide infra De Regibus.

Cum regna singulis familiaribus dispertirentur] Lege Josephum Antiquit. lib. XII. 1. Auctorem historiæ Machabæorum lib. I. 1. Justinum, Orosium III. Arrianum, Dexippum Atheniensem de rebus post Alexandrum in Photii bibliotheca pag. 115. et Arrianum ibid. pag. 123. et passim alios.

Cui Alexander moriens annulum suum dederat] Justinus lib. XII. 15. 'Sexto die præclusa voce, exemptum digito anulum Perdiccæ tradidit: quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedavit.' Consentit Lucianus in dialogo Diogenis et Alexandri; Dexippus apud Eusebium, Curtius, et reliqui. Ex hoc actu et aliis exemplis

observat Kirchmannus in Cancellario IV. 2. priscos principes sigilli sui custodes ipsos fuisse. Hereditatis autem transmissæ indicium id habitum, ex Val. Max. VII. 8. 5. 8. et 9. Casaubonus ad Suetonium Aug. 94. tradit, putatque id caussæ fuisse, cur Tiberio morienti Caius annulum adimeret, apud Suetonium 73. Quod nec analogia privati juris caret, ut scilicet ita videretur totius patrimonii jus traditum, quomodo clavibus traditis mercium in horreis conditarum possessio tradita videtur. lib. XLIV. de contrah. empt. Ergo Alexandri exemplo Augustus undecimo consulatu ægrotans, Agrippæ annulum porrexit: apud Zonaram. Vide Kirchmann. de Annulis cap. 22. Apud Saracenos idem obtinuit: unde 'annulus Chalifatus' legitur apud Elmacin. II. 2. in cæde Alamini: idque signum esse principatus apud Agarenos, ait Constant. Porphyrog. de administr. Imp. cap. 21. Et hæc quidem est communi Scriptorum calculo tradita narratio. *Freinshemius.* Diodor. Siculus lib. XVII. Πολλοῖς δὲ πόνοις καὶ δειναῖς ἀλγηδόσι συσχεθεὶς Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ τὸ ζῆν ἀπέγνω, περιελόμενος τὸν δακτύλιον, ἔδωκε Περδίκκᾳ. Simile de Antiocho testatur auctor hist. Machab. I. 6.

Eum regnum ei commendasse] Dicitur ea ἐμφάσει, qua morituri necessitudines suas, aliaque amicis *commendare* dicebantur. Vide Briss. Form. VII. *Boecl.* *Eum regnum ei commendasse*] Schottus e schedis *commisisse vel commendasse.* Sed vel cæco apparet alterum esse interpretamen alterius a scriba immissum dubitante utrum esset probius. Mihi placet *commisisse* loco τοῦ *commendasse* inferri. *Gebhard.*

Craterus] Quem φιλοβασιλέα cognominant Græci, sicut Hephæstionem φιλαλέξανδρον. Utrumque Alexander plurimum amabat. Curtius lib. VI. 8. 'Erat Craterus regi carus in paucis, et ideo Philotæ ob æmulationem dignitatis adversus.'

Antipater] Iolai filius. De quo præter alios Polyænus Strateg. lib. IV.

Mortuus erat Hephæstio] Ad Ecbatana. Ælian. Var. VII. 8. Febricitans. Curt. X. 4. Mortem eam prædixerat Pythagoras vates apud Appianum de bello civil. lib. II. Arrian. VII. 3. et Plutarch. cap. 124.

Plurimi fecerat] Ælian. Var. Hist. XII. 7. 'Alexander Achillis monumentum coronavit, Hephæstion Patrocli: significans, se ita charum Alexandro esse, ut Patroclus fuisset Achilli.' Atque ob ejus mortem Alexander incredibili affectus dolore, multa, quæ regiam majestatem minime decerent, admisisse dicitur. Curt. Plut. Lucan. Senec. Miserum etiam medicum, tanquam in curando neglīgentior fuisset, suspendi jussit. *Gebhard.*

Hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potius dicta] Item Paphlagonia cum subjecto mari Pontico regione, Trapezuntem usque, ut ait Plutarchus. Justinus lib. XIII. Cappadociam cum Paphlagonia Eumeni datam fuisse scribit. Infra vero ipsi, præter provincias, quas acceperat, adjectas dicit, Paphlagoniam cum Caria, Lycia, et Phrygia. Quo in loco contextum corruptum esse suspicor, atque ideo in verbis posterioribus, pro *Paphlagonia, Lycaoniam* restituendam; quæ regio est in Asia minore prope Lyciam, ut Ptolemæus lib. II. scriptum reliquit, estque ex aliis satis notum. *Magius.*

Nam tum in hostium erat potestate] Neque enim suberat Macedonico imperio, quod Ariarathes rex tunc habebat. *Longol.* Plutarchus: Ἀριαράθης γὰρ αὐτῆς ἐβασίλευσεν. *Lamb.* Quo interfecto, ademptæ provinciæ Nicanor quidam præficitur. Postremo Seleucus obtinuit. Arbitror scripsisse *potestatem,* ut in Ciceron. Manilian. legit Agellius lib. I. 7. sic infr.

in Phocione. In vet. Codic. *In senectutem steterat.* Schottus.

Primus Leonnatus] Euni filius, Pellæus. Arrian. Ind. III. 12. Cui obtigerat Phrygia, quæ Hellespontum attingit. Homo, ut eum Plutarchus nominat, ἔμπλεκτος, καὶ φορᾶς μεστὸς ἀβεβαίου καὶ ὀξείας. Fuerat autem unus ex Alexandri corporis custodibus. *Lambinus.*

Macedoniam præoccupare destinaverat] Vide sis Plutarchum.

CAP. 3. *Interim conflata sunt illa bella*] His quæ postea narrantur, ingens lumen accendunt lib. XVIII. XIX. et XX. quos Diodorus Siculus conscripsit de rebus post Alexandri mortem gestis, ubi inter alia hanc postremam Alexandri vocem commemorat his verbis: Ὅτι μέγαν ἀγῶνα αὐτῷ ἐπιτάφιον συστήσονται πάντες οἱ πρωτεύοντες τῶν φίλων. Adde Arrianum, Dexippum, Photium, Curtium X. 9. Justinum, et alios.

Omnesque concurrerunt] Et imprimis Craterus et Antipater, Græcia subacta, belloque Lamiaco confecto: et postea Antigonus. *Lambinus.*

Ei parti Asiæ, quæ inter Taurum montem jacet, atque Hellespontum] Bello contra Ptolemæum. Præfectus tunc erat Eumenes istarum copiarum, quæ in Armenia erant et Cappadocia. Plutarchus aperte: Ὁ Περδίκκας αὐτὸς ἐπὶ Πτολεμαῖον στρατεύων, ἀπέδειξε τὸν Εὐμένη τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Καππαδοκίᾳ δυνάμεων αὐτοκράτορα στρατηγόν. Armenia autem et Cappadocia Tauro monti junguntur. Curtius lib. VII. 3. 'Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaso; a Cappadocia se attollens Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur.' *Keuch.*

Europæis adversariis] Cratero et Antipatro, et Pithoni et Arridæo, Alexandri ex alia matre fratri; qui postea Philippus dictus est. *Lambin.*

Summam imperii] Sic Mss. et Vett. Accius: 'Natus virtute sceptrum potiretur patris.' Justin. I. 'duos et quadraginta annos post Ninum regno potita est.' Lib. XII. 'Qui postea regnum Indorum potitus est.' Vide Non. et Priscian. lib. XVIII. *Savaro.*

Adversus quos ducerentur] Ducebantur scilicet adversus Craterum et Neoptolemum. Sed Eumenes ut suos milites celaret de Neoptolemo, non laborabat: hoc studebat, ut nescirent se adversus Craterum duci. *Lambin.*

Quam milites sui scirent] Miris hoc Eumenis consilium laudibus effert Plutarchus. Sed idem ante hoc prælium aliud commemorat, in quo Neoptolemus victus cum paucis equitibus fugerit. Lege etiam Diodorum lib. XVIII. Justin. XIII.

Deterior] Ultraj. *deteriore:* sed retineo *deterior*, id est, inferior. *Schott.*

CAP. 4. *Qui secundum locum imperii tenebat*] Nam sinistro cornu præerat. Craterus autem dextro, summamque exercitus administrabat. Diodorus de utroque loquens, ait Neoptolemum Crateri jussu, sinistro cornu præfuisse: Πάντων δὲ προθύμων γενομένων, ἔταξε τὴν δύναμιν, τοῦ μὲν δεξιοῦ κέρατος αὐτὸς ἡγούμενος, τοῦ δὲ εὐωνύμου τὴν ἡγεμονίαν παραδοὺς τῷ Νεοπτολέμῳ, lib. XVIII. Cæterum in Justin. lib. XIII. 8. *Crateros* scribendum, ubi communi mendo *Polyperchon;* ut bene doctissimi Critici observarunt.

Qui quum inter se complexi] Hoc Diodorus verbo Græco æque significanti expressit, συνεπλάκησαν ἀλλήλοις. *Lambinus.* Justin. XIII. 8. 'Neoptolemus quoque cum Eumene congressus, diu mutuis vulneribus acceptis colluctatus est; in summa victus occumbit.' Hanc monomachiam pulchre depingit Plutarchus in vita Eumenis. *Longol.* Estque hæc tertia conversio, ut ibidem observat.

Inimica mente contendisse] Diod. lib. XVIII. Συμπλεκόμενοι τοῖς σώμασι

καὶ παντοίας διαθέσεις τραυμάτων ἀπεργαζόμενοι τοῖς θυμοῖς οὐκ ἔληγον. Gebh.

Quam alterum anima reliquerit] Neoptolemum. Qui post succisum poplitem, altero genu nisus, altero debilis, valide adhuc Eumeni restitit. A quo tandem in collo vulneratus, cecidit, et exporrectus jacuit. Plut. Diod.

Aliquot plagis Eumenes vulneratur] Ἔτρωσε τὸν ἀντίπαλον εἴς τε τὸν βραχίονα, καὶ τοῦ μηροῦ τρισὶ πληγαῖς. Diodorus.

Sed acr. host. instit.] *Hostis* Membranæ nostræ ac Gifan. pro *hosteis*, ut veteres scribebant. 'Instare' autem cum accus. dictum olim notat in Lucret. Gifanius. *Schott.*

Funere] Noster scriptus *munere*, vitiose fortassis. *Idem.*

Cap. 5. *Perdiccas apud flumen Nilum*] Est veluti περίφρασις Ægypti, vix enim eam erat ingressus Perdiccas, cum per seditionem obtruncaretur. *Longol.* De miserabili transitu Nili, quo Perdiccæ exercitus interiit, videndus Diodorus, XVIII.

Interficitur] De cujus morte, dissentientes opiniones Diod. XVIII. 36. vide apud ipsum auctorem. Vide et Pausaniam Atticis, et Orosium III. 23. *Bongars.*

A Seleuco] Antiochi F. qui post Alexandri mortem in divisione imperii Syria ac Babylone potitus fuit: ut tradunt Cedrenus, Arrianus, Diodorus, et alii. Estque Philopator cognominatus ad aliorum differentiam. Nec obstat, quod Josepho sit Σωτὴρ, qui aliis Φιλοπάτωρ. Siquidem hæc elogia ab adulatoribus tam putida assentatione imponebantur, ut in contrariam partem plerumque sint accipienda. *Keuchenius.*

Et Antigono] Philippi regis notho; cui Asia minor per longum tempus fere paruit; cujusque ἐπίσκοπος et curator factus fuerat.

Ad Antipatrum defertur] Diodorus narrat, antequam hoc factum sit, imperii summam et regum curationem Pithoni et Arridæo sententia Ptolemæi et Macedonum delatam esse. *Lambin.*

Hic, qui deseruerant] 'Hic,' id est, apud flumen Nilum. Alii libri habent; *Hi, qui deseruerant:* quam lectionem minus probo. Dixisset enim potius: *Ii, qui deseruerunt;* vel, quod malim, *deseruerant.* Idem.

Capitis absentes damnantur] Quinquaginta cum Eumene, in quibus erat et Alcetas Perdiccæ frater. Diod.

Hac ille perculsus plaga] Cave cum Lambino mutes in *percussus.* Nam 'percellere' est pervertere ac perturbare, καταπλήττειν. Cicero pro M. Marcello: 'Quos amisimus cives, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ.' *Gebhard.*

Etsi non frangebant] Quod vult Nepos, intelligit quoque Siracides cap. 38. Ἡ λύπη καρδίας κάμψει ἰσχύν. *Idem.*

Multitudine circumventus est] Immo proditione Apollonidæ. Sic enim Diodorus: Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ μὲν Ἀντίγονος διαπεμψάμενος πρὸς Ἀπολλωνίδην τινὰ τῶν ἱππέων ἀφηγούμενον παρ' Εὐμένει. *Lambin.* Vide sequentia. *Circumitus* Ultraject. *Schott.*

Et in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur] Sic legendum ex Plutarcho, quamquam et scriptum exemplar *Horam* habet. *Longol.* Noram enim Plutarchus in Cappadociæ ac Lycaoniæ confinibus esse dicit. Strabo lib. XII. juxta Taurum locat, et sua ætate Neroassum arcem hanc fuisse appellatam scripsit. Huc se recepit Eumenes cum quingentis equitibus, peditibus vero ducentis, cum prius reliquos milites dimisisset: quod ad conserendam quidem manum perpaucos, ad occultandam autem fugam pernimios intelligeret. Auctor Plutarchus. Justin. lib. XIV. id fecisse Eumenem dicit, quia se obsidendum videret. *Mag. Long.*

In quo cum circumsederetur] Ab

Antigono, qui duobus muris castellum circumsepsit. Diod. Plut.

Substringebat caput loro] Plutarchus in vita callidum ejus consilium paullo accuratius depingit. Meminit ejus rei etiam Frontinus, Strat. lib. IV. 7. *Longol.*

Deinde post verberibus] *Posterioribus* ex Ms. meo emendavi: præter Diodor. et Plutarchum, Frontinus IV. 7. hanc optimi codicis lectionem admodum confirmat.

Jumenta æque nitida] 'Nitida' opponit strigosis et mali habitus. 'Nitida jumenta' non tam ἀπεστλεγγισμένα, quam λιπῶντα sive λιπαρά. Et 'nitor' Apuleio lib. X. Metamorph. est pinguedo, seu, ut ipse loqui amat, pinguities. Ovidius Metam. libro II. 'Nitidam cape præmia vaccam.' *Gebhard.*

In campestribus] Vulgati auctiores *ac planis*, quod abest a Schotti codice. Lambinus *ea conclusione* ut adjectitium omisit.

Quod cast. sub divo] Scriptus noster et Gifan. *Quod castra subsidio, &c.* quæ impensius Gifanio ad Lucr. se probavit. *Schott.*

Simulata deditione] Justin. lib. XIV. Antigonum ab hac obsidione recessisse ait, cum missa ab Antipatro Eumeni auxilia didicisset. Plutarchus, Antigono Noram obsidente, vita excessisse Antipatrum, aliamque ob causam hanc fuisse solutam obsidionem testatur. *Magius.*

Præfectis Antigoni imposuit] Hieronymo. Plut.

CAP. 6. *Olympias*] Filia Neoptolemi, regis Molossorum. Quæ Μυρτάλη prius appellata est. Consule Justin. IX. 7. Atque hæc causa est, cur in Epiro tum temporis habitabat.

Iret] Lambinus *veniret*. Savaro *in* præpositionem præmisit: magis placet lectio edita, ut et Ultraj. *Schottus.* Præpositionem habuerunt Savaronis et Schotti libri, retinetque editio Brix. sæpe laudata. *Boecl.*

Quoad Alexandri filius] Ex Roxane susceptus, cujus nomen quærit Lambinus, putatque ex Probi Phocione conjici posse, Philippum fuisse appellatum, Trogo autem Herculem nominari. At Herculem Justin. XI. 10. ex Barsine filium Alexandri facit. Quod agnoscit ipse Lambinus ex Diod. XX. 20. ad illum Probi locum in Phocione, nota 42. ubi verba auctoris: 'causam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polyperchontem jussus est dicere,' mavult accipere de Philippo Alexandri, ut ei videtur, filio, quam de Aridæo Philippo Alexandri fratre: ad quem tamen haud dubie pertinent. Verum autem nomen filio Roxanes fuit Alexander. Quod certum est ex Pausaniæ Atticis et Bœoticis, item Dexippo apud Photium et Eusebium. Adde Porphyrium lib. X. 6. Diodorum XIX. 115. *Freinsh.* Verba Porphyrii apud Eusebium: Κατέλιπε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος παῖδας, Ἡρακλέα τε ἐκ Μαρσίνης [scribe Βαρσίνης] τῆς Φαρναβάζου, Ἀλέξανδρόν τε ἐκ Ῥωξάνης τῆς Ὀξυάρτου τοῦ Βάκτρων βασιλέως. Quam hic Pharnabazi filiam facit, Plutarch. cap. 36. et Eumene cap. 2. Artabazi. Arrian. VII. 1. Darii regis. Sed in nomine consentiunt. *Idem.*

Nam et in Macedoniam profecta est] Lege Justin. lib. XIV. 5. et 6.

Et ibi crudelissime se gessit] Nam cum principum passim cædes, muliebri magis, quam regio more fecisset, favorem sui in odium vertit. Justin. Confer Diodor. Siculum lib. XIX. 11. Pausaniam in Atticis.

Ne pat. Phil. domus, &c.] Audacius Lambinus de suo ἀντίθετα adjecit, *familiæ inimicissimos regnare, amicissimos interire.* Sequor editam lectionem. Magius sic, *Amicissimus interire.* Schottus.

Misisse literas] Quarum formulæ et argumenta exstant apud Diodorum lib. XVIII. et Plutarchum in Eumene: Ἧκε δὲ καὶ παρ' Ὀλυμπιάδος αὐτῷ γράμ-

ματα, δεομένης καὶ λιπαρούσης βοηθεῖν τοῖς βασιλεῦσι καὶ ἑαυτῇ. *Keuchen.*

Verbis] Melius *rebus*, quamquam non ignorem invicem interdum permutare; ut infr. in Timoleonte, 'quibus rebus adeo ille est commotus:' ubi *verbis* Lambinus edit, notatque Savaro. *Schottus.*

CAP. 7. *Bellum adversum Antigonum*] Olymp. CXV. ann. 4. Vide Diod. XIX. 42. Plutarch. Justin. XIV. 1. et 2. et seq.

Peucestes] Qui in numerum corporis custodum allectus fuerat ab Alexandro post victoriam Indicam, cum antea fuisset hypastis, id est, clypei gerulus, ut tradit Arrianus lib. VI. sub extrem. ubi narrat idem, tum corporis custodes, id est, σωματοφύλακας Alexandri fuisse septem; Leonnatum Antei F. Hephæstionem Amyntoris, Lysimachum Agathoclis, Aristonoum Pisæi, qui omnes erant Pellæi: Perdiccam Orontæ, Ptolemæum Lagi, Pithonem Crateæ; ad quos accessisse Peucestem, quem cogitabat Alexander Persidis satrapem constituere. *Lamb.* Meminerunt ejus Plutarch. Arrian. VI. 2. Diodor. XVII. 99. Curt. IX. 5. Julian. in Cæsaribus, et Plin. XXXIV. 8. qui ipsum Alexandri Magni servatorem appellat, Polyæn. et alii veterum.

Tum autem obtinebat Persidem] Cujus satrapa constitutus ab Alexandro. Arrian. VI. 5. Et in qua provincia postmodum remansit. Diodor.

Antigenes] Lamb. Aldum secutus, *Trutamus*, vel *Tentamus*, cum rectius legatur *Antigenes.* Nam hic princeps phalangis erat; Tentamus secundum imperii gradum obtinebat. A Polyæno in Eumene lib. IV. 2. vocatur Τευταμάτης. Constabat autem ipsa phalanx ex viris delectis, robore et proceritate corporis eminentibus, qui argyraspides ideo μεγίστων ἀνδρῶν a Polyæno appellantur. *Gebh.*

In principiis] 'Principia' heic pro loco accipiuntur castrorum Alexandri, ut bene notavit lib. IV. 10. suarum Observationum eruditissimus Gronov. ἐν στρατηγίῳ, Appianus, Ἀννιβ. Vel in loco principis in castris, videlicet, ἐν πρωτείοις, ἐν μέσῳ στρατοπέδῳ, in mediis castris, Polyænus. *Lamb.*

Nomine Alexandri statuit tabernaculum] Distingue duos mores circa principum honores solitos usurpari, quos multi perperam confundunt. Unus fuit, ut absentibus aut mortuis sella poneretur in theatro cum corona: cujus rei expressam similitudinem vidimus in multis nummis. Dixit pridem de hoc Just. Lipsius ad Annal. II. docte et accurate. Sed videntur Romani a Græcis id didicisse. Nam προεδρία merentibus illam, non solum decernebatur Athenis et in aliis urbibus Græciæ, sed etiam posteris ipsorum. Ad cujus rei memoriam primo institutum, ut etiam mortuis sellæ ponerentur. Deinde Reges sibi et suis hunc honorem tribuerunt. Alter mos fuit, ut in pompa Circensi, quam unus optime describit Dionysius Halicarnass. lib. VII. cum simulachris Deorum, inferretur Principis imago in thensa et ferculo sicut imagines Numinum. Res, ut puto, inaudita Romæ ante Cæsarem. Apud Græcos simile quid observamus. Athen. in enarratione pompæ Philadelphi: Ἐπόμπευσαν δὲ καὶ θρόνοι πολλοὶ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ κατεσκευασμένοι, ὧν ἐφ' ἑνὸς ἔκειτο στεφάνη χρυσῆ. ἐπ' ἄλλου δὲ κέρας χρυσοῦν, ἐπ' ἄλλου δὲ ἦν στέφανος χρυσοῦς, καὶ ἐπ' ἄλλου δὲ κέρας ὁλόχρυσον. ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος θρόνον στέφανος ἐπέκειτο, ἐκ μυρίων κατεσκευασμένος χρυσῶν. Ait traductam inter res divinas, quas paullo ante commemoravit, sellam Ptolemæi Soteris, cum corona aurea: nec non sellas multas aliorum; quorum nomina exponit. Ubi vides non obscurum vestigium utriusque moris ante expositi. *Casaub.* Adi Passchal. de Coron. lib. X. 10. Est hoc consilium

Ptolemæi apud Curtium x. 6. 'Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regia posita, qui consiliis ejus adhibebantur, coëant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque quod major pars eorum decreverit, stetur.' *Boeclerus.*

Eoque omneis quotidie convenire] Nam dedignabantur ad eum tanquam ad inferiorem accedere; et ipse Eumenes erubescebat ante ipsorum fores conspici. Plutarchus: Οὔτε ἐκείνων βαδίζειν βουλομένων πρὸς αὐτὸν, οὔτε αὐτὸς ἀξιῶν ἐπὶ θύραις ἑτέρων ὁρᾶσθαι. *Gebh.*

Cap. 8. *Hic in Parætacis cum Antigono conflixit*] Diodorus Siculus lib. xix. 'Instructus exercitus Antigoni adversus Eumenem et Satrapas in Parætacis.' Stephano Παραιτάκη, πόλις Μηδίας. Ptolemæo Parætaceni Mediæ accensentur. Isidorus Characenus Secastenen regionem et Parætacenen, eandem statuit; ἐντεῦθεν Σακαστήνη Σακῶν Σκυθῶν, ἡ καὶ Παραιτακήνη. *Salmas.* Noster codex *Impar ætatis* præfert editque. Magius ac Longolius non recte, nam annos habebat fere quadraginta: verius Gifanii schedæ *in Parætacis.* Lucret. Collect. dicto, *Sola loca;* sequiturque Lambinus: et sic Ultraj. Edit. Ann. 1542. *Schott. Imparatus* legit Schottus Obs. III. 2.

Ipse in finitima regione Persidis hyematum copias divisit] Nihil heic ego muto, quamvis Lambinus malit, *in finitimam regionem*, et alii *dimisit.* Utrique male. Nam nullum heic motum ad locum agnoscet lector: et quamvis coëgerint milites, tamen ipse divisisse Eumenes intelligendus est, quia cum obsistere eorum licentiæ non posset, factus est comes, quo plus auctoritatis haberet. Ipse Plutarchus vertit εἰς τὰ χειμάδια κατενείμαντο. *Gebhard.* Cæterum per finitimam regionem intelligenda est Gabena, ut Plutarchus et Diodorus appellant. Polyænus Gabienam vocat, estque in situ Mediæ, juxta Ptolemæum lib. VI.

Namque illa phalanx Alexandri Magni] Argyraspides. *Lambin. Mag.* Confer Justin. XII. 7. Curt. IV. 13. Livium XXXVII. et alios. Simile quid instituit Imp. Alexander Severus apud Lamprid. in vita, cap. 50.

Ut nunc veterani faciunt] In quorum arrogantiam, fastidium, importunitatem acriter invehitur Cicero Philipp. XI. 14. 15. *Boecler.*

Statuit aliquid sibi consilii novi] Sic Diod. l. XIX. Κατὰ δὲ τὴν Ἀσίαν Ἀντίγονος μὲν χειμάζων ἐν Γαδαμάλοις τῆς Μηδίας, καὶ θεωρῶν τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀσθενεστέραν οὖσαν τῆς τῶν πολεμίων, ἔσπευδεν ἀνελπίστως αὐτοῖς ἐπιθέσθαι, καὶ καταστρατηγῆσαι. *Lambin.*

Sin per loca sola contenderet] Quæ paullo ante vocat 'deserta,' διὰ τῆς ἐρήμου χώρας. Solitudinem hujus loci describit Polyænus. *Gebhard.* Præter Lucret. lib. VI. et Propert. Sallust. 'loca sola et nuda gignentium.' *Savaro.*

Ad hanc rem conficiendam, imperavit quam plurimos utres atque etiam culeos comparari] Artis sive ingenii remedium naturæ defectum supplet. Polyænus in Antigono, lib. IV. 11. προσέταξε δὴ ῥάψασθαι μυρίους ἀσκοὺς, καὶ πλῆσαι τούτους ὕδατος. Curt. lib. IV. 63. 'Aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant, et in arido solo ac fervido sabulo nulla erat.' *Gebh.*

Post hæc pabulum] Καὶ κρίθας τοῖς ἵπποις καὶ χιλὸν αὐταρκῆ. *Idem.*

Cibaria cocta] Decem dierum. Σιτία δέκα ἡμέρων πέμψαντα ἔχειν. 'Cocta cibaria,' forte ἄπυρα, quæ igne non indigerent. Vide Polyæn. in Antiochi Seleuci F. lib. IV. Ἀντίοχος δὲ προστάξας ἄπυρα σιτία τεσσάρων ἡμερῶν κομίζειν. *Idem.*

Cap. 9. *Cum ex fumo castrorum ejus*] Notanda est elegans vocis *cum*, et veluti transposita usurpatio ad hunc modum: *Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castrorum ejus*

allata est suspicio: pro, *cum dimidium spatium confecisset, allata est suspicio.* Boeclerus. Atqui non ex fumo, sed ex fulgore hostium præsentiam conjectabant. Plutarch. θαυμάσαντες τὸ τῶν πυρῶν πλῆθος. Nam etsi plana esset regio, per quam incedebat Antigoni miles: tamen circumdata erat collibus editis, ex quibus facile erat, quamvis longo intervallo, fulgorem ignium animadvertere. *Gebhard.*

Suspicio allata est] A barbaris, qui spectantes totam regionem montes incolebant. Nuncium autem attulerunt Camelis cursoribus. Ubi notes velim, quos ἱππαστρίας καμήλους vocet, Diodoro dici δρομάδας. *Idem.*

Ad Eumenem] Diodorus, 'ad Eumenem et Peucestam.' Plutarch. 'ad Peucestam, qui propius ab hostibus aberat.' *Lamb.*

Titubantibus] 'Αμηχανοῦσι sive ἀθυμοῦσι. *Gebhard.* Nonius: *Titubare, trepidare.* Utitur Cicero Philipp. VIII.

Ut non minus totidem dierum spatio] Plutarchus, Eumenem, ait, pollicitum, se hostibus statim velocitatem repressurum, ut triduo exspectatione tardius adventarent. *Mag.*

Ad Antigoni refrenandum impetum] Celeritatem retardandam. *Refrenare impetum* videtur Plutarchus reddidisse ἐπιστῆσαι τῶν πολεμίων τὸ τάχος. M. Tullius in Antonium: 'Brutus Antonium invadentem in Asiam a progressu arcuit, a reditu refrenavit.' *Gebhard.* *Ad Antigoni autem refrenandum impetum*] *Refrenandum* tralate. Epicurus: οὐ γὰρ κατηνάλωται αἱ τοιαῦται ἄτομοι, &c. Vide Gifan. ad Lucretium. *Keuch.*

Qui obvii eant itineri adversariorum] Lambin. *erant;* quod non persuadet. Nam ex tabernaculis suis jussit quosdam procedere obviam adventantibus Antigoni militibus. *Idem.*

Ut prima nocte, quam latissime possint, ignes faciant quam maximos] 'Primam noctem' vocat, quam alii primam vigiliam. Antiquissimi νυχθήμερον distribuebant in partes octo, quarum quatuor noctis erant, totidem diei. Et noctis quidem proprie appellabant vigilias, diei vero horas. Primam vigiliam cum Solis occubitu ordiebantur, secunda cum nocte media desinebat, et ab ea deinde initium suum tertia, post hanc cum Solis ortu et diei quartam finiebant. Ex hac noctis divisione orta est totuplex partitio vigiliarum militarium, Vegetio, aliisque passim scriptoribus memorata. Sed apud Censorinum partes νυχθημέρου sedecim sunt, quas ad numerum duodenarium redegit Macrobius Saturnal. lib. I. 3. Meminit et Alexand. Neapolitanus Genial. lib. IV. 20. et lib. I. 12. Cæterum causam, cur prima vigilia quam maximos ignes facerent, reddit Diodorus lib. XIX. Plutarchus ait, ἐν διαστήμασιν accensos ignes fuisse; et addit continuo, Eumenem more στρατοπεδευόντων strategema illud instituisse. Quibus consentanea sunt, quæ in eadem narratione commemorantur a Polyæno, Strategem. lib. IV. *Keuch.*

Adsimulata castrorum consuetudine] Scilicet ignium faciendorum. De qua Lipsius in Milit. Romana. *Boecler.* Cur autem quarta vigilia nullos fieri voluerit ignes Eumenes, inquirendum est. Nam Epaminondas Sparta repulsus jubebat suos ἑωθινῆς φυλακῆς (quartam capio) πυρὰ καίειν ἐν τῇ παρεμβολῇ. Diodor. lib. XV. *Gebhard.*

CAP. 10. *Vicit consilio*] Quod post cognovit ipse Antigonus. Plutarch. Ἤσθετο κατεστρατηγημένος ὑπὸ Εὐμένους. *Lamb.*

Perfidiaque militum] Justin. lib. XIV. et Plutarchus in eodem Eumene, ad hoc facinus impulsos Argyraspides dicunt, quo uxores, ac liberos, suaque quæ in prælio amiserant, ab Antigono reciperent. *Mag.*

Antigono est deditus] Olymp. CXVI. ann. I. *Chronol.* Apud Justin. lib. XIV. et Plutarchum exstat expostulatio ejus ad milites, quos coarguit

proditionis, mirum in modum virilis et acerba. *Longol.*

Quum exercitus ei ter] Justinus 'quater' dicit. *Mag.*

Quam eum non prodere] *Perdere* in vulgatis; sed Festo, *prodere* perdere est; et Lucretio non semel, observante Gifanio. *Schott.*

Seleucus] Babyloniæ præfectus. *Lambin.*

Lysimachus] Cui Thracia erat tradita, cum regionibus finitimis. *Idem.*

Ptolemæus] Ægypti satrapes, opinione hominum Lagi filius; re Philippi. *Lambin.*

Hi, qui circa erant] Id est, οἱ περὶ αὐτὸν, ejus comites et familiares. *Idem.* Cicero modo Græce dicit, modo Latine. Meminit hujus loci Casaubonus ad Suetonium lib. IV. 10.

CAP. 11. *Ut acerrimum, inquit, leonem*] Sic Plutarchus: 'Quærentibus autem iis, quibus custodiendus Eumenes fuerat traditus, quomodo asservarent: 'ut elephantum,' inquit, 'aut leonem.''

Fructum oculis ex ejus casu capere] Id est, oculos pascere. Contrarium est 'oculis dolere.' Teren. Phormione: 'Viu' primum hodie facere, quod ego gaudeam Et quo tuo viro oculi doleant?' Celius Curio ad Cicer. Epist. lib. VIII. 15. 'Numquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitii vultum vidisses.' Explicat Pet. Victorius Var. Lect. lib. II. 5. et Turnebus Adversar. lib. XI. 1. *Schott.*

Colloqui] Legendum fortasse est, *alloqui:* id παρηγορεῖν, παραμυθεῖσθαι. *Lambin.*

Ut sic deuteretur victo] Unde, *hic se uteretur* Lambinus conformavit. Retineo tamen scriptorum codicum lectionem *deuteretur;* prisce quidem atque inusitate pro abuteretur, ut 'denasci' veteres dicebant pro mori. Cassius Hemina Ann. l. II. 'Quæ nata sunt, ea omnia denasci aiunt.' *Schott.*

Cur non in prælio] Meminit Plutarchus ejusdem quæstionis et responsi in Vita Eumenis.

Quod nunquam cum fortiore sum congressus] Hunc quasi morem Eumenes habuit, ut et imperaret juxta in acie, et pugnaret. Quo et Plutarchi observatio pertinere videri potest, cum Eumenem φιλοπόλεμον καὶ φιλόνεικον notat. Locus est ipsa comparatione ejus cum Sertorio. Nam eorum vitas commisit. *Buchnerus.*

Decidi] In hanc calamitatem incidi: dejectus de fortuna mea sum. Nam 'cadere' et 'decidere' dicuntur, qui adversam fortunam incurrunt. Vide Laberii Mimos. *Idem.*

Quam figura venusta] Πᾶν τὸ σῶμα διηρθρωμένος καὶ σύμμετρος. Venustas enim hic decentem membrorum inter se competentiam notat. Vide Plutarch. in Eumene. *Boecler.*

CAP. 12. *Plerique omnes*] Attica locutio. Priscianus lib. XVIII. πλείονες δὴ πάντες τοῦτο λέγουσι ἄνθρωποι. Vide Servium Æneid. I. p. 181. A. Gellium Noct. Att. lib. VIII. 12. *Keuch.* Nearchus enim et Demetrius Antigoni F. et nonnulli alii Eumenem servari cupiebant: cæteri omnes necari volebant. *Lambin.*

Et quotidianum victum amoveri] Sic Plutarchus: Ὡς δὲ οὖν ἔδοξε τῷ Ἀντιγόνῳ τὸν Εὐμενῆ κτείνειν, ἐκέλευσεν αὐτοῦ τὴν τροφὴν ἀφελεῖν. *Idem.* Similem viam ad mortem sibi fecit Atticus. De quo infra in vita ejus cap. 22. *Ernst.*

Negabat, se ei vim allaturum] Quasi vis non esset, inedia ac fame hominem exhaurire. Certe in Cod. de custod. reor. lib. I. inter crudelitatis exempla refertur. Rittershusius in Nov. XII. 14. 3. nullum violentæ mortis genus fingi posse crudelius ostendit, quam fame necare. *Loccenius.*

Non amplius, quam triduum] Καὶ δύο μὲν ἢ τρεῖς ἡμέρας ἄσιτος, οὕτω πρὸς τελευτὴν προσήγετο. *Lambin.*

Cum castra moverentur] Αἰφνίδιον δ' ἀναζυγῆς γενομένης. *Idem.*

Jugulatus est] Εἰσπέμψαντες ἄνθρωπον

ἀποσφάττουσιν αὐτόν. Idem.

A custodibus] Quibus assignari eum Antigonus præceperat. Vid. Justin. XIV. 4.

CAP. 13. *Septem annos Philippo apparuisset*] Mss. Boecleri et quidam editi *paruisset:* quod Magius corruptum putat. 'Parere' tamen idem esse quod apparere, dudum eruditi monuerunt. *Bosius.*

Uni] Verissima correctio Freinshemii pro *uni*, VIII. (sc. annos) legentis in comment. ad Curtium. Annos enim putat, et nihil facilius fuit, quam ut nota numeri transiret in vocem. *Boecl.*

Macedonum perjurio] A quo ipse sibi postea metuit Antigonus; quare eos callida ratione separavit et quasi ex oculis amovit. Polyæn. in Antigono lib. IV. 15. Ἀντίγονος τοὺς Ἀργυράσπιδας, οἱ τὸν Εὐμενῆ δεσμώτην αὐτῷ παρέδωκαν, ἐτίμησε δωρεαῖς. Τὸ δὲ ἄπιστον αὐτῶν φυλαττόμενος, χιλίους μὲν αὐτῶν ἔδωκε συμμάχους εἶναι Σιγυρτίῳ τῷ σατράπῃ τῆς Ἀραχωσίας. Inquirendum est in verum nomen ejus Satrapis, qui Arachosiis tunc præerat, et cui mille Argyraspidum suppetias missi. A Polyæno appellatur Σιγύρτιος. Diod. lib. XIX. Σιβύρτιος μὲν, inquit, τῆς Ἀραχωσίας ἡγούμενος παρείχετο πεζοὺς μὲν χιλίους. Propius ad verum, et unde quoque de vitio liquet lectionis apud Polyænum τῆς Ἀραβίας. Plutarchus quoque corruptus hoc in nomine est: Τοὺς Ἀργυράσπιδας παρέδωκεν Ἰβρυτίῳ τῷ διοικοῦντι τὴν Ἀραχωσίαν. Neque non et Arrianus: Θόαντα δὲ σατραπεύειν τῶν ταύτῃ ἔταξε. Τούτου δὲ νόσῳ τελευτησαμένου Σιβίρτιος τὴν σατραπείαν ἐκδέχεται. Legendum apud istos omnes Σιβύρτιος. Fundum habeo hujus correctionis Q. Curt. lib. IX. 53. 'Proposito igitur regioni Siburtio (namque Memnon præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit.' Sciendum autem est ex lib. VII. 16. Memnonem a Rege Arachosiis prætorem datum quatuor millibus peditum et sexcentis equitibus in præsidium relictis. Præterea Diodorus, ipsum, apud quem hujus purpurati nomen integrum restitit, lib. XVIII. Καὶ Σιβυρτίῳ μὲν ἔδωκεν Ἀραχωσίαν καὶ Κεδρωσίαν. Denique Justin. lib. XIII. 4. 'Arachosii Gedrosique Sibyrtio traduntur.' *Gebhard.*

Quod nemo Eumene vivo rex appellatus est] Quia ipse Eumenes rex erat: quare a Suida vocatur βασιλεὺς Μακεδόνων. Et paullo post: ἀνὴρ ἐν μὲν τοῖς πλείστοις οὐδενὸς δεύτερος τῶν καθ' αὐτὸν βασιλέων γενόμενος. Vide ibidem plura. *Ernstius.*

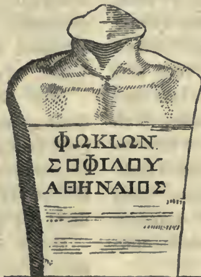
Propinquis ejus sepeliendum] Propter amicitiam, quam olim cum Eumene vivo contraxerat. Διὰ δὲ τὴν προγεγενημένην φιλίαν. Diodor. XIX. Confer Plutarchum.

Ad matrem, atque uxorem] Diod. Πρὸς τοὺς οἰκείους. Plutarch. Τῇ γυναικὶ, ἐν τοῖς παισί. Uxor erat Barsine, natione Persica, Artabazi filia, ex qua filium Herculem suscepit Alexander. Meminit Curt. X. 6. et alii. Sed apud Porphyrium corrupte legas Μαρσίνης pro Βαρσίνης.

XIX. PHOCION.

Cap. 1. *Phocion*] Phoci filius. Suidas in Φωκίων. *Ernst.* Sic quoque Ælianus Var. II. 16. Cochlearium fuisse patrem, testis idem XII. 43. ubi vide not. Cl. Schefferi. *Bosius.* De hoc Plutarch. in ejus vita, in Politicis et alias. Diodor. lib. XVIII. Polyænus lib. IV. Athenæ. lib. X. Val. Max. III. 8. et V. 3. Suidas. *Savaro.* Et alibi Æsch. de fals. leg. Athen. Hujus Hermam, sed capite truncatum, hac forma exhibent Imagines Ursini numero 109.

PHOCION.

Apud Fulvium Ursinum in schedis ex marmore.

Etsi sæpe exercitibus præfuit] Quadragies et quinquies, auctore Plutarcho; cujus hæc verba sunt: 'Constat enim inter omnes, eum exercitui præfuisse quinquies et quadragies, cum ne semel quidem in comitiis interfuisset, sed eum cives semper arcessivissent, et suffragiis suis creassent.' *Lambin.*

Magistratus cepit] In Attico: 'quod neque peti majorum more, neque capi possent.' Ibidem: 'Honores et divitias capere.' Ibid. 'Quos honores quibusque temporibus cepisset.' Sidon. lib. IX. Epist. ult. in Carm. 'Capiens honorem.' Vide Not. *Savaro.*

Notior integritas est vitæ] Valer. Maximus lib. v. 3. 'Phocion vero his dotibus, quæ ad pacandum hominem potentissimæ judicantur, eloquentia et integritate instructissimus.' Hinc illa vox Demosthenis concionantis: ἡ τῶν ἐμοῦ λόγων σφύρα καὶ κοπὶς ἔρχεται. Auctor Iamblichus apud Stobæum. *Keuchen.*

Quam rei militaris labor] Immo multas ejus res militiæ gestas, et functiones imperatorias commemorat Plutarchus in Phocione. Et ejus uxor ornamenta sua dicebat esse, Phocionis viri sui consilia factaque imperatoria, ut tradit Plutarchus ibidem, et refert principio libelli περὶ μουσικῆς. Quinetiam ætatis octogesimum agens annum, exercitui præfuit, aut certe præesse jussus est a populo, ut ex eodem Plutarcho intelligere licet, παραγγελ. πολιτ. *Lambin.*

Hujus memoria est nulla] Respicit

Nepos ætatem suam, qua Phocion tantum ob morum bonitatem notus erat; rerum bello ac pace præclare gestarum nomine obscurus. *Gebhard.*

Ex quo cognomine Bonus est appellatus] Supra in Aristide: ‘ Ut nunc cognomine Justus sit appellatus.’ Quod cognomen a virtutibus impositum. Mos passim obvius apud Græcos Latinosque, rarus primo honor et gloriosus, mox ridicula sæpe ambitione vulgatus obsolevit. *Boecler.* *Χρηστὸς* Græce dictus est, auctore Suida, quod omnibus aliis magis quam sibi esset utilis. Nam et in pecuniis largiendis liberalissimus fuit, et filias elocavit cum dote etiam pauperrimis quibusque, modo essent frugi. Græca enim vox *ἀπὸ τοῦ χρᾶσθαι* facta est. *Longol.* Præter Plutarch. in vita ejus et lib. de Musica, et Suidam, Val. Max. VIII. 3. 2. ‘ Placidi et misericordes et liberales, omnique suavitate temperati mores Phocionis, quos optime profecto consensus omnium bonitatis cognomine decorandos censuit.’ *Savaro.*

Fuit enim perpetuo pauper] Lege Plutarchum in lib. *περὶ φιλοπλουτίας.* Athenæum lib. x. 3. Lucianum in Jove Confutato, et passim alios.

Quum ditissimus esse posset] Lambin. et Cod. Gifan. *divitissimus:* quomodo et Cicero I. de Divin. 36. ‘ divitissimum fore prædictum est.’ Sic ‘ divitior ’ apud eundem, Plautum, Lucretium, Martialem, Tacitum occurrit. *Bosius.*

Dabantur] Sic Schott. et Savaro secutus Mss. Ven. Col. Ald. Paris. in vulgatis *mandabantur.* In Pelopida: ‘ Hac mente amicis suis summas potestates dederant.’ *Savaro.*

A rege Philippo munera magna pecuniæ] Plutarchus in Apophth. et vita Phocionis, non Philippum, sed Alexandrum Phocioni centum talenta dono misisse dicit. Sic et Iamblichus scriptum reliquit in his, quæ de Pythagora memoriæ consignavit. *Magius.* Adde Ælianum Var. Hist. lib. I.

CAP. 2. *Mansisset*] Schott. Codex *pervenisset:* sic Mss. Ven. Colon. edd. Paris. *permansisset.* Lambin.

Primo cum Demade] Historiam fuse narrant Diodorus Siculus lib. XVIII. et Plutarchus. Sed in Msc. Leidensi est, *Primo quod cum Demade,* quod probat Bosius.

Quum adversus Charetem eum subornaret] Vide quæ ad hunc locum notat Dionysius Lambinus.

Ab eod. in jud. q. capit. caus. diceret] Eadem sors Ciceronis, qui a C. Popillio Lænate, quem parricidii reum defenderat, interfectus est, M. Antonio præmium suppeditante HS. decies centena millia. Appian. Plutarch. Valer. Max. v. 3. *Schottus.*

Non defendit, sed etiam prodidit] Quin etiam et patriam, ut mox: quare lege talionis nihil mirum, si ingratam erga se expertus est. De quo scelere Cicero Offic. I. et Virgilius: ‘ Vendidit hic auro patriam.’ *Schottus.*

Quum apud eum summum esset imperium populi] Plutarch. *Στρατηγὸς καὶ ἄρχων·* id est, *imperator,* seu *dux exercitus;* et *archon,* hoc est, *prætor.* Lambinus. Erat enim archon, et quidem ante Archippum, nisi me conjectura fallit. Certe extremo vitæ tempore, sub calamitatem istam, archontem fuisse Plutarchus tradit in ejus vita: Ὁ δὲ *εἰς πατρίδος ἀποκινδυνεύων σωτηρίαν, καὶ ταῦτα στρατηγὸς, καὶ ἄρχων, οὐκ οἶδα μὴ μεῖζόν τι παραβαίνει, καὶ πρεσβύτερον τὸ πρὸς τοὺς πολίτας δίκαιον.* Sed non diu magistratum illum tenuit, ut Plutarchus clare narrat; itaque amotus, ut videtur, Archippum sibi substitutum habuit; cujus nomen etiam relatum in Fastos. *Meursius.*

Piræeo Atheniensium] Videtur legendum, *Piræeo Atheniensium portui;* vel delendum *Atheniensium.* Veruntamen nihil mutare ausus sum. *Lamb.*

A Dercyllo] Quem Regis Antipatri nomine Attica tunc regio præfectum

habebat. Plutarch. *Magius.*

Neminem ad arma vocavit] Plutarchus vero ait, Phocionem tunc tumultuantem populum frustra conatum educere, et odio et contemptui omnibus fuisse. *Idem.*

Cap. 3. *Una populi caussam agebat*] Democratiæ studebat. *Lambin.*

Altera optimatum] Aristocratiæ. *Idem.*

Demetrius Phalereus] De quo sic Polyænus lib. IV. Κασσανδρίζων ἐτύγχανε, id est, *cum Cassandro sentiebat*, seu *faciebat*. Lamb. Eodem modo Demosthenes φιλιππίζειν de Pythia dixit. *Keuchen.*

Nam populares] Δημοκρατικοὶ, quos Plutarch. in Arato φιλοπολίτας vocat. *Boecler.*

Propulit] Lambinus solus *pepulit* evulgavit. *Idem.*

In his Phocionem et Demetrium] Plutarch. Callimedontem et Periclem vocat, qui ex urbe tum profugere, quique paucorum dominationi una cum Phocione faverunt, et Antipatro ac regibus studuerunt: populi vero opibus et potentiæ adversati sunt. Vide Diod. Sicul. lib. XVIII. 65. cum seq. et Plutarchum. *Ernstius.*

Causam apud Philippum regem verbo] Philippum Aridæum intelligit Eurydices maritum, uxori et aliis monitoribus obnoxium. Suppeditat hic Princeps eximium vecordiæ ac stuporis exemplum, quem penes tantum umbra nominis, penes uxorem aliosque vis atque imperium. Justin. lib. XIV. 5. ‘Interea Eurydice uxor Aridæi regis, ut Polyperchonta a Græcia redire in Macedoniam cognovit, et ab eo arcessitam Olympiadem, muliebri æmulatione perculsa, abutens valetudine viri, cujus officia sibi vindicabat.’ Non video autem caussam, cur mutato ordine malit Schottus: *Causam apud Philippum verbo quidem; reapse apud Polyperchontem.* Gebhard.

Ab Agnonide] Exemplaria Mss. nonnulla, et Jensonica quoque *Agnone* habent. Sed ex Plutarcho patet, legendum esse *Agnonide:* qui fuit, ut ipse ait, sycophanta. Sane *Agnonis* hominis deliciis affluentis meminit Athenæus lib. XII. 18. *Mag.* Schedæ veteres, *Hic ab Agnonide accusatus, quod, &c.* concinnius. *Schottus.*

Ex consimili sententia] Sic Mss. et vulgati omnes, quæ lectio non rejicienda videtur et hac mente accipi potest. Consimili sententia, qua antea Phocion in carcerem conjectus, et in exilium erat expulsus, iterum reus proditionis actus in carcerem conjectus est. Conjecturam tamen Puteani et Lambini testatam volo, qui *ex consilii sententia* legunt. Magno libro Notarum D. C. S. de consilii sententia. Videndus Cicer. Epist. ad Attic. lib. VII. 17. more etiam Atheniensium comprobatur conjectura. In Eumene: ‘ad consilium retulit.’ Postea ‘cognita consilii voluntate.’ *Savaro.* Sic etiam in Sluiskenii Ms. *Keuchen.*

Athenas deductus est] Ut scilicet causam capitis diceret; vide Diodorum lib. XVIII. et Plutarchum in Phocione. Obiter observabis, reos honoratiores Athenas missos fuisse, ut magistratibus traderentur, utque legitimis confectis, aut absolverentur, aut addicerentur, quod et apud Romanos invaluit: not. ad Sidonium Epist. lib. VII. 7. quibus moribus et Senatusconsultis locum dedit in suis Capitularibus Carolus Magnus. *Savaro.*

Cap. 4. *Vehiculoque portaretur*] Plutarch. Ἐφ' ἁμάξαις κομιζομένων αὐτῶν. Hic tamen non propter infirmitatem pedum sic vectos esse significat, sed contumeliæ causa. *Lambin.*

Quum alii reminiscentes veteris famæ, ætatis misererentur: plurimi vero ira exacuerentur] Duplex istud hominum genus, hinc miserantium, inde insultantium in omnibus talibus casibus se exhibet. Tacit. lib. XII. 47. ‘Mox

vulgus duro imperio habitum probra ac verbera intentabat: et erant contra, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur.' Ad prius membrum Taciti illustrandum spectat locus Diod. lib. XVIII. Τὸ γὰρ ἐν ταῖς εὐτυχίαις σιωπώμενον μῖσος, ὅταν ἐκ μεταβολῆς ἐκραγῇ ταῖς ὀργαῖς, ἀποθηριοῦται πρὸς τοὺς μισουμένους. De fato Phocionis Valer. lib. v. 3. Extern. 3. *Gebhard.*

Adversus populi commoda] Ita τὸ κοινῇ συμφέρον in Democrat. vocatur. *Boecler.*

Qua de re ne perorandi] Quomodo plerique, præsertim boni, præposterum illud populi judicium tulerint, e Diodoro petendum est. Ex eodem constat, proditos Athenienses fuisse a Polyperchonte. *Ernst.*

Legitimis quibusdam confectis] Quæ lege ad accusandum et audiendum reum, nec non reliquum judicii ordinem sunt constituta. Cicero ad Antonium: 'Cedo illa legitima, quæ Consules populum jure rogaverunt.' *Gebhard.*

Traditus est undecimviris] Undecimviri, de quibus hic Probus, quos Julius Pollux τοὺς ἕνδεκα dici solitos arguit, quosque etiam νομοφύλακας atque ἐπάρχους Græci appellabant; Triumviris Romanorum capitalibus erant non absimiles, ut Budæus in poster. annot. ad ff. observatum reliquit. Horum erat officium (ut ex multis, quæ legi, pauca afferam) delinquentes facinorososque homines comprehendere, in carcerem conjicere, et capitis damnatos ad supplicium ducere. *Magius.* Lege Demosthenem κατὰ Τιμοκρ. et κατὰ Ἀριστογείτονος. Platonem in Phædone, Aristotelem lib. VI. cap. ultimo, de optima administrandæ reipubl. forma, et alios. Sane quantum ad horum electionem attinet, Decemviri, ut Pollux ait, singuli, a singulis tribubus cooptari solebant; quorum numerum augebat γραμματεὺς, id est, *scriba*, ut hoc pacto undecim essent et dicerentur. Plura de XI. Viris doctus quidam Auctor magni apud Gallos nominis, in libello, quem de Atheniensium Magistratibus conscripsit. *Magius.*

Emphyletus] Lapsus iterum hic Æmilius, quod minus curiose Græcos codices inspexerit verteritque; nam ut ex Aristide videre licet, scriptum fuit in Græcis auctoribus ἐμφύλιός τις, id est, *ex sua tribu aliquis*; vel *tribulis*, ut cum Cicerone interpreter. *Longol.* Tentabam equidem, audendum est enim, *Euippum* reponere, Plutarchi auctoritate, qui non dissimile refert in apophth. et vita Phocionis, sed in qua vitiose Θούδιππος cuditur. Hic enim una capitis damnatus, cum queritaretur, attrita cicuta injuste se ad mortem adigi, οὐκ ἀγαπᾷς, εἶπεν, ὦ Εὔιππε, μετὰ Φωκίωνος ἀποθανούμενος; *cum Phocione mori detrectas?* Refert et Ælianus lib. XIII. 41. *Schott.* Item Seneca consolatione ad Helviam cap. 13. sed sub persona Aristidis, quem correxit ibidem Justus Lipsius.

Ind. perp. Phocion] Cujus et præclarum hoc dictum, 'præstare injuriam ferre quam inferre:' 'accipere damnum melius esse quam dare.' Plutarch. in ejus vita. Quæ γνώμη et Cicer. Tusculana v. 'Accipere quam facere præstat injuriam' legitur. Filio tamen Phocionis non parenti adscribit Ælian. Var. Hist. II. 12. *Schott.*

Hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienses] Quorum catalogum contexit Lucianus in dialogo, De non temere credendo calumniæ. Idem meminit mortis Phocionis in Jove Confutato. Adde Dion. Prusæum Orat. 73.

Ut nemo ausus sit eum liber sepelire] Quia lege Attica non concedebatur proditionis damnatos sepelire, in Themistocle in fine: præter Diodorum et Plutarchum, Valerius lib. v. 3. 'Phocion tantum non in eculeo ab Atheniensibus impositus est; sed

certe post obitum nullam Atticæ regionis, quæ ossibus ejus injiceretur, glebulam invenit; jussus extra fines projici, intra quos optimus civis vixerat.' *Savaro.* Vide Alex. ab Alex. Genial. dierum lib. vi. 14.

A servis sepultus est] Longe aliter ista refert Plutarchus.

XX. TIMOLEON.

Cap. 1. *Timoleon*] In Plutarchi codicibus *Timoleon* scriptum video ἀπὸ τῆς τιμῆς. In nostris libris editis et Gifanii Lucretiano Indice *Thymoleon* ἀπὸ τοῦ θυμοῦ· quasi leonino animo, id est, excelso, præditus. De hoc præter Plutarchum ac Diodorum Polybius lib. ii. et xi. Livius lib. xxxv. et xxxix. Pausanias in Arcadicis. *Schottus.* Apud Aristophanem Ranis act. iv. 2. scriptum est Θυμολέων. *Gebhard.* Timoleontis autem pater fuit Timenætus, auctore Diodoro Siculo l. xvi. sed, ut vult Plutarchus in Timoleonte, Timodemus: mater autem Demariste. *Lambin.* De hoc vide Diodorum lib. xvi. Plutarch. Polyæn. Strateg. lib. i. Suidam. *Savaro.* Præcipuus ejus scriptor Timæus intercidit.

An ulli] Ita Vet. Cod. perspicue magis quam *an nulli:* ut frequenter Cicero, Græcorum exemplo. Mox *conflictus* in eodem pro *conflictatus*, ut *exercitus* pro *exercitatus*. Schott.

Oppressam a Tyranno] A fratre majore natu, Timophane. *Lambin.*

Bello vexatam] Quod gestum est a Carthaginensibus partim adversus tyrannum Dionysium majorem, duce Dione: et Dione interfecto, Callippum, qui menseis xiii. tyrannidem obtinuit, ut narrat Diodor. lib. xvi. et Callippo subacto, Hipparinum Dionysii F. qui annos duos imperio paterno potitus est: deinde Dionysium ipsum, qui imperium amissum recuperavit. *Lambin.*

In pristinum restitueret] Eleganter. Vulgo *statum* addunt. *Gebhard.*

Dux a Corinthiis] In bello adversus Argivos et Cleonæos. *Lambin.*

Per milites mercenarios] Corinthii veriti, ne idem sibi accideret, quod et antea, Corintho amissa, et a sociis ipsis occupata, quadringentos milites mercenarios alere decreverunt, quibus Timophanem præfecerunt. Ille autem rebus omnibus honestis et justis neglectis ac despectis, confestim ea ad exitum perduxit, quibus civitatem in suam potestatem redigere posset; et multis civibus principibus ac primariis indicta causa necatis, se ipse tyrannum constituit. *Lambin.*

Et patr. legibus, &c.] Sic noster codex. Gifanius, *et patriæ parere legibus, quam imperare satius duxerit.* Quomodo et Ultraj. editum. Longol. et Magius pro *satius* legunt *santius.* Hoc probat Lambinus, illud damnat. *Schottus.*

Per aruspicem] Huic Theopompus nomen imponit Satyro, Ephorus et Timæus Orthagoræ. Ego illi Satyri nomen fuisse proprium puto, Orthagoræ vero adjectitium laudis causa, quod vera ex aruspicina responderet. *Longol.*

Communemque affinem] Hunc Æschylum vocat Plutarchus, et uxoris Timophanis fratrem fuisse dicit. De hoc Thymoleontis pio simul atque impio facinore, idem Plutarchus in Politicis mentionem facit. *Mag.* *Affinem*] Id est, sororium, sororis virum, interprete ipso Nepote. Vide Not. supr. in Dione. Præterea sic intellige Val. Max. lib. ii. 7. exemp. 7. et lib. i. 1. exemp. 7. Auson. in paren-

tal. carm. 16. Lemma, Pomponius maximus affinis. Cur affinis dicatur ratio sequitur: 'Conjux namque meæ tu consociate sorori.' Idem Carm. 21. Vide Not. in Sidon. Carm. 5. et 20. Infra in Attico. *Savaro.*

Fratrem tyrannum interficiendum curavit] Justam censens injuste imperium aut tyrannidem occupantis interfectionem, ex veteri lege Rhadamanti, et pluribus Græcorum, de quibus Grotius de Jur. Bell. et Pac. lib. I. 4. 17. *Loccenius.* Adde judicium Clapmarii de Arcanis Rerump. IV. 20.

Et inv. l. v. obterebant] Sic Vatinius Nepotis æqualis Tullio lib. V. ad famil. dixit 'prosternere atque obterere obtrectationes et invidias malevolorum.' Atque ipse Cicer. pro Cæcina, 'Calumniam obterere atque contundere.'

Verbis] Sic vulgati. Mss. *rebus.* In Alcib. 'His Lacon rebus commotus.' In Eumene: 'his rebus Eumenes permotus.' In Datame: 'Pisidæ nova re commoti.' *Savaro.*

Ut nonnunquam vitæ finem facere voluerit] Inedia se exstinguere. Plutarchus: Ὥρμησε μὲν ὡς διαφθερῶν ἀπέχεσθαι τροφῆς. Sed mollem animum illum dicas, qui præclarissimi facinoris sibi conscius absurdissimo mulierculæ judicio tantopere conturbaretur. *Gebhard.* Eratque hoc Stoicorum artificium. Vide Ernstium, in Introductione ad veram vitam, c. 22.

CAP. 2. *Syracusarum potitus est*] Ita tamen ut Iceta tyrannus Acradinam et Neapolim teneret, Dionysius Insulam: ut tradit Diodorus lib. VI. *Lambin.*

Tutoque ut Corinthum perveniret] Ubi ludum Dionysius aperuit. Vide proverbium, 'Dionysius Corinthi,' et Plutarch. in Timoleonte de dictis factisque etiam Dionysii. *Schottus.* Exstat in Cicerone ad Attic. IX. 9. Quintil. VIII. 6. Laërtii Platone. Valer. Max. lib. VI. 9. aliis.

Eamque præclaram victoriam ducebat] Vulgati, *et quod eam præclaram victoriam ducebat.* Platonis est sententia De Leg. lib. I. initio, maximam esse victoriam seipsum vincere, et in adversis animo non demisso, nec in secundis elato esse: Κἀνταῦθα, ὦ ξένε, τὸ νικᾷν αὐτὸν αὐτὸν, πασῶν νικῶν πρώτη τε καὶ ἀρίστη· τὸ δὲ ἡττᾶσθαι αὐτὸν ὑφ' ἑαυτοῦ, πάντων αἴσχιστόν τε ἅμα καὶ κάκιστον. *Schott.*

Detrusisset] *Detulisset* vetusta lectio est: *depulisset* Ultraj. *Idem.*

Cum Iceta bellavit] Cum spiritu *Hicetam* in Diodoro et Gemisto Plethone editur: membranæ enim *Hecatam* præferunt, depravate ut opinor. *Idem.* Erat hic unus ex amicis Dionis. *Ernstius.* *Cum Iceta*] Monuit Schottus *Hicetam* ex Diod. et Gemisto Plethone legendum. Qui Ciceroni *Nicetas* corrupte, ut opinor, ex aspiratione in literam *n* versipellem facta. Nam Græcis communiter Ἱκέτας Συρακούσιος. Diog. Laërt. in Philolao: κατὰ κύκλον τὴν γῆν κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν, οἱ δὲ Ἱκέταν Συρακούσιόν φασι. Vide Turnebum Advers. lib. XVI. 18. *Icetas* autem pro Hicetas; ut *Iphicrates,* Hiphicrates; *Ister,* Hister; *Agesilaus,* Hagesilaus, et alia in Excerptis. *Keuchen.*

Hoc superato] Id est, arcem relinquere coacto et ex arce depulso, idque nullo ex Corinthiis vulnerato, ut tradit Plutarchus. Sed Diodorus lib. XVI. narrat, Timoleontem cum Iceta pactionem fecisse, et transegisse. Sic enim ille: Ἔχων δὲ πόλεμον πρὸς Ἱκέταν, διελεύσατο πρὸς αὐτὸν, καὶ προσλαβόμενος τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας, οὐ μετρίως ηὔξησε τὴν ἰδίαν δύναμιν. Sed quæ hic a Probo dicuntur, referenda sunt ad ea, quæ postea consecuta sunt. Nam Icetam etiam Diodorus tradit aliquando a Timoleonte esse superatum, et honore sepulturæ affectum. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Ἱκέταν καταπολεμήσας ἔθαψε. Plutarchus quoque narrat, eum Timoleonte vivo cap-

tum una cum filio, eosque, ut tyrannos et proditores, supplicio esse affectos. Est autem hic Icetas is, qui Areten Dionis uxorem, et sororem Aristomacham, et filium adhuc puerum, vivos merserat. *Lambin.*

Maximas copias] Peditum septuaginta millia: equitum et curruum bellicorum circiter decem: naves longas ducentas: onerarias, quæ partim equos, partim tela, partim frumentum et cetera id genus, portabant, plures mille: ut tradit Diod. eodem libro; cum quo congruit et Plutarchus, quod ad peditum numerum attinet; nam de cetero apparatu nullum apud illum verbum. *Idem.*

Apud Crimessum] *Crinissum* exemplar scriptum habet. Sed *Crimesum* ex Plutarcho restituendum. *Longol.* Qui hunc fluvium Κριμήσον appellat. Ex Diod. lib. XIX. fere in principio (nam lib. XVI. ubi hac de re agitur, hunc fluvium nomine generis appellat, fluvium) *Cremissum.* Sic enim ille illo loco: *καθ' ὃν δὴ χρόνον* Τιμολέων *μὲν ὁ* Κορίνθιος *νικήσας τὴν ἐπὶ τῷ* Κρημισσῷ *μάχην, τοὺς* Καρχηδονίους *μετέδωκε τῆς ἐν* Συρακουσίαις *πολιτείας πᾶσι τοῖς βουλομένοις,* &c. *Lambin.* Ex Dionys. Halicarn. lib. I. Strabone VI. et Suida, paret legendum esse *Crimisum* per *ἰῶτα.* Apud Lycophronem vero, et Zetzem ejus interpretem vox *Crimissus,* duplici *σ*, quod et Xylander observavit, scripta reperitur. *Magius.*

Cepit etiam Mamercum] Plutarchus hunc Cataniæ fuisse Tyrannum, scriptum reliquit. *Mag.* Vide Polyænum lib. Strategematum. Commemorat et hunc Mamercum Diodorus lib. XVI. ubi tamen mendose legitur Μάρκος, pro Μάμερκος. *Lambin.*

CAP. 3. *Deinde Corintho arcessivit colonos*] Qui erant numero 5000. Diodorus, *ὑπεδέξατο δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ* Κορινθίων *ἐκπεμφθέντας οἰκήτορας φιλοφρόνως ὄντας τὸν ἀριθμὸν πεντακισχιλίους.*

Bello vacuefactas possessiones] Usus est hac voce supra in Cimone, itemque Cicero Catilinar. I. ut legendum docuit Carrio antiq. lect. I. 18. Hoc Jurisconsultis est 'in vacuum venire,' cum neglecta possessio atque deserta est, præsertim longioris temporis præscriptione. *Schottus.* Cimone: 'Scyrum vacuefecit.' Val. Max. II. 7. 1. 'vacuefactus exercitus.' *Savaro.*

Deleta] Sic Lambinus. Savaro *deserta* tuetur. Neutrum in nostris schedis apparet. *Schott.* Supr. 'Desertas urbes videret:' in Hamilc. 'Carthago deserta.' *Savaro.*

Leges libertatemque reddidit] Αὐτονομίαν *καὶ δημοκρατίαν. Lambin.*

Ut hic cond. urbium] Sic Cicero Catil. III. 'Non minus nobis jucundi atque illustres sunt ii dies, quibus conservamur, quam illi quibus nascimur: quod salutis, certa lætitia est; nascendi, incerta conditio; et quod sine sensu nascimur, cum voluptate conservamur.' *Schottus.*

Arcem Syracusis] Exstat de arcibus elegans Demetrii Pharii dictum apud Strabonem lib. VIII. ubi tamen male Phalereo tribuitur, ut docuit Pet. Victorius Var. Lect. lib. XX. 4. *Schott.* Ex quatuor veluti urbibus Syracusas constare, scribit Cicero, quæ appellantur Insula, Acradina, Tyche, et Neapolis. Insula autem potitus Timoleon et castellis, quæ antea Dionysio parebant; arces adversus eam comparatas, certaque *τὰ τυραννεῖα ἐκ θεμελίων* demolitus est. Diodorus Siculus, cujus historiam Nepos continuo sequitur: *Τιμολέων δὲ παραλαβὼν τὴν νῆσον, καὶ φρούρια τὰ Διονυσίῳ* (majori) *πρότερον ὑπακούοντα, τὰς μὲν κατὰ τῆς νήσου ἀκροπόλεις καὶ τὰ τυραννεῖα κατέσκαψε, τοῖς δὲ φρουρίοις ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν.* Vide sequentia. *Keuchen.*

Cætera tyrannidis propugnacula] In quorum uno, quod hodie vocatur *Castrum Merkel,* marmoreum stemma, teste Mario Aretio et Franc. Maurolyco apud Gualtherum in Antiquis

Siciliæ tabulis inventum est: EXTINCTORI TYRANNICÆ. Quod sine dubio Timoleonti erectum est. *Ernst.*

Maluit se diligi, quam metui] Justin. lib. IX. 9. 'Amari pater malle, hic metui.' Vide Berneggeri Quæst. Miscell. 207. et Forstner. ad Tacit. Ann. VI.

Neque postea Syracusis] Brevius hæc Attic. 'Hunc in omni procuratione reipubl. actorem auctoremque habebant.' *Gebh.*

CAP. 4. *Sine ullo morbo lumina oculorum amisit*] Plutarchus: ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἀπημβλύνθη τὴν ὄψιν, εἶτα τελέως ἐπηρώθη μετ' ὀλίγον. Est autem διαστολή. Sunt enim 'lumina solis,' 'lumina vitæ.' Lucret. lib. III. 'Lumina sis oculis,' id est, suorum oculorum, ut interpretatur Lambinus. Multos qui et oculis capti fuerint, moderateque eum casum tulerint, enumerat Cicero Tuscul. v. et Marc. Spalatensis. *Schott.*

Veniebat autem in theatrum] Nam Græcis et Græciensibus plerisque theatrum pro curia, foro, comitio fuit. Vide Lipsium ad Taciti II. Hist. Bernegg. ad Justin. XXII. 2. Jo. Pricæum not. ad Actor. XIX. 29. *Bosius.*

Propter valetudinem vectus jumentis junctis] Supra in Phocione: 'cum propter ætatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur.' *Savar.* Ὁ δὲ κομιζόμενος δι' ἀγορᾶς ἐπὶ ζεύγους, πρὸς τὸ θέατρον ἐπορεύετο. *Plutarch.* Similis Appius Claudius in Hist. Romana.

Nihil enim unquam neque insolens, neque gloriosum] Meminit J. Lipsius in not. ad Polit. lib. II. 15.

Se in ea re Diis maximas, &c.] Recte additur præpositio, quæ in novissimis editionibus non comparet: non enim dicunt Latini, *Gratias agere aliqua re;* sed *in aliqua re; de,* et *pro;* in quibus voculæ illæ idem quod propter. Sic XXV. 11. 'Cavit ne aliqua in re plecteretur.' Sic IV. 2. 'in quo facto domum revocatus. IV. 1. XV. 10. 'reprehendi in aliqua re.' *Vorstius.*

Agi] *Geri* Vet. Codex et Ultraj. ut supr. in Dione, et Attici vita. *Schott.*

Sacellum Αὐτοματίας] Αὐτοματία, Deæ nomen. Vide Plutarchum περὶ εἱμαρμένης: et Gyraldum in Hist. Deorum, Syntagm. 16. Non assequuntur rem, qui, per casum, sive, ut Lambinus, per casum fortuitum, vertunt. Melius Xylander, 'Fortem Fortunam.' Coluit haud dubie cum Siculis hoc numen Timoleon, eo respectu, quo Fortuna omnium actionum, laborum humanorum domina et moderatrix credita est; ut sit illa ipsa ἀγαθὴ τύχη, cui multa Græci Romanique monumenta consecrarunt. Cujus cultum ex veteri Astrologia deducendum autumat Seldenus de Dis Syris, Syntagm. I. 3. Retulit ad hujus Deæ auspicia ac numen, quidquid habuit Timoleon successuum; unde patet scilicet ex ipso textu qualis Dea et quo fine culta. *Boeclerus.*

CAP. 5. *Natali die suo fecit omnia*] Memorabilia non pauca de certorum dierum eventibus observatis collegit Forstnerus in Not. ad Tacit. lib. I. *Idem.*

Quidam Laphystius] In Mss. quibusdam, et impressis codicibus legitur non *Laphystius,* sed *Lamestius.* Veruntamen ex Plutarcho, et probatissimæ fidei exemplaribus apparet legendum esse *Laphystius.* Mag. Plutarchus Λαφύειον vocat. *Bosius.*

Vadimonium quum vellet imponere] Ms. noster Codex legit *Badimonium.* Quod idem vocabulum est. Sic in Excerpt. ex Veter. Lexicis Græco-Latinis, quæ H. Stephanus edidit: Ὁμιλ. β. scriptum est: ἐγγύην φεῦγε· *badimonium fuge,* pro *vadimonio.* Quæ transpositio literarum pueris nota est. *Ernst.*

Lege agere diceret] Mox 'legibus experiri.' Lege Brissonii formulas. *Schott.*

Namque id ut Laphystio, cæterisque liceret] Plutarchus: Ὧν Λαφυστίον μὲν

αὐτὸν πρός τινα δίκην κατεγγυῶντος οὐκ εἴα θορυβεῖν, οὐδὲ κωλύειν τοὺς πολίτας· ἑκὼν γὰρ αὐτὸς ὑπομεῖναι τοσούτους πόνους καὶ κινδύνους ὑπὲρ τοῦ τοῖς νόμοις χρῆσθαι τὸν βουλόμενον Συρακουσίων. *Lambin.*

Voti esse damnatum] Sic Oberti Gifanii codex recte præfert, quomodo, ne quid dissimulem, Maro: 'damnabis tu quoque voti.' Noster tamen 'voti esse compotem,' quomodo et Horatius in Arte: 'voti sententia compos.' *Schottus.*

Cuivis liceret] Hoc ipsum est, quod his verbis significat Plutarchus: Οἷς εὔξατο, Συρακουσίους ἐπιδεῖν τῆς παῤῥησίας κυρίους γενομένους. Nam *κύριοι* sunt *παῤῥησίας*, hoc est, *domini*, seu *compotes* sunt *libertatis dicendi*, quibus impune licet de quo velint dicere. *Lambin.* Tacit. Hist. I. 1. 'Rara temporum felicitas, ubi sentire quæ velis, et quæ sentias dicere licet.'

In gymnasio, quod Timoleonteum appellatur] Non in gymnasio, sed in foro sepultum adserit Plutarchus, sed gymnasium nomine hoc in gratiam illius constitutum. *Longol.* Ejus meminit Polyæn. in Agathoclem. lib. v. 8. *Gebhard.*

XXI. DE REGIBUS.

CAP. 1. *Hi fere fuerunt*] Vitæ Timoleontis in Ms. statim ista continuantur, sicut et ex aliis codicibus non una editio expressit. *Boecl.*

Græciæ gentis] Dictum ut 'Græcia civitas' supra in Alcibiad. 'Græcia terra' Gellio VII. 5. 'terra Sicilia' eidem III. 7. et alibi, 'terra Italia,' 'Hispania;' de quibus Vossius lib. de Construct. cap. 2. Fuit tamen in Msc. Boecleri, *Græcæ gentis.* Bosius. Mox *videbantur* et *voluimus.*

Præter reges] Nempe majorum gentium. *Ernstius.*

Namque eos attingere] *Adjungere* habent nostræ membranæ. *Schott.* Vitis nimirum Græciæ excellentium Imperatorum. Nescio, an ideo vulgata lectio moveri debeat. *Gebhard.*

Separatim] Alio libro, qui Regum vitas continebat. Ille autem liber non exstat. *Lambin.* Quem tamen exarasse, argumento hæc erunt, quæ Timoleontis vitæ subdit: 'Hi fere fuere Græciæ gentis duces, qui memoria digni videbantur, præter reges. Namque eos attingere nolumus, quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ; neque tamen hi admodum sunt multi.' *Vossius.*

Lacedæmonius autem, &c.] Ultraj. *Lacedæmoniis:* de hoc supra Nepos. Numer. 17. et Plutarchus ac Xenophon copiose. *Schottus.*

Nomine, non potestate] Nepos in Agesilao: 'Mos est enim a majoribus traditus, ut duos haberent semper Reges, nomine magis, quam imperio.' Duo illi Reges simul creabantur. Auctor Panegyrici ad Maximianum: 'Sic fit, ut tantum vobis imperium commune sit, et plane, ut gemini illi Reges Lacedæmone Heraclidæ, Rempublicam pari sorte teneatis. Quanquam hoc vos meliores et justiores quam illos mater Astu coëgit, cum nemini fateretur, quem prius edidisset in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: hoc vos sponte facitis.' *Lipsius.* Sed notandum improprie dictos fuisse Reges. Dionysius Halicarnassensis: Οὐδὲ γὰρ οἱ Λακεδαιμόνιοι αὐτοκράτορες ἦσαν. Nam αὐτοκρατὴς βασιλεία, non erat Spartanorum Regum, sed merus tantum principatus. *Keuchen.*

Qui dominatum imperio tenuerunt] Proba lectio, neque pervertenda. Intelligit enim eos, qui dominati sunt in volentes nolentes, neque legibus alienis se constringi passi sunt. Interpolatum dudum fuerat: *Qui domitum Orbem imperio tenuerunt.* Gebhard. Et sic 'orbem' interpretari debebit, orbem terrarum, οἰκουμένην. *Lambin.*

Cyrus] Major, Astyagis Medorum Regis filius, qui sua virtute Medorum regnum est adeptus, ac imperium ad Persas transtulit. *Lambin.* In Tarich Musulmanico dicitur كيخسرو. Apud Ebræos קורש quasi *hæres*, aut *dominus.* Persis Coresch, ex Ebræo חרס *Sol.* Vide Plutarchum in Artaxerxe. Τὸ κῦρος plenam auctoritatem atque imperium denotat apud Platonem, Sophoclem, Galenum, Philonem. Unde Cyrus, idem quod Κῦρος, seu Dominus. *Keuchen.* Nomen expressum ex Persico Kosra, quod Imperatorem significat, et communis omnium Regum Persarum titulus est. Unde et Cæsar Latinorum et Germanorum, ab eadem origine. *Horn.* Fuit autem Cyrus ipse Medo-Persa. Medus a matre, Persa a patre, unde

dictus ἡμίονος. *Grotius.* Apud Alphæum: 'Veniet Persa Semiasinus, qui vobis jugum servitutis imponet.' Et hinc Crœso respondit oraculum; 'Tunc finem regni sui fore, quando mulus potitus esset sede Regis Medorum.' Vide Joseph. Scaligerum in Notis ad Fragment. Berosi.

Darius Hystaspis filius] Δαρεῖος, φρόνιμος. Hesychius. Ἑρξείης. Herodotus. Hystaspes in Tarich dicitur كشتاسب *Kischtasb*, estque ipsius Darii nomen. *Keuchen.*

Virtute regnum est adeptus] Cyrus Astyagem regno expulit, Persarum usus armis, unde summa Imperii ad Persas translata. Histor. Sacr.

Prior horum apud Massagetas] Gentes supra mare Caspium, Scythas. Nomen a Mes et Getis compositum. Mes et Gether fuerunt posteri Sem. *Keuchen.* Unde Getæ, Gotthi, Gitæ, Kitæ, Scythæ, unius nominis gens in multos populos divisa. Arabes الخطا vocant, qui sunt *Chatæi* veterum, Ptolemæo Χάται, nobis hodie, *Catai*, vel *Kitaini.* Horn.

In prælio] Quod describit Herod. I. Justin. I. Strab. XI. Causa hujus non alia fuit quam insatiabilis ambitio. Nam ut Arabs, qui Timuri res scripsit, testatur, illa Scytharum regio غاية ارض اكابر الزمان. Quam quisque subegisset, summum se militaris gloriæ verticem attigisse putabat. *Horn.*

Cecidit] Secundo anno postquam Tarquinius Superbus Romæ regnare cœperat. *Sulpitius.* Quod contra Hieronymum et Eusebium. Cecidit anno ætatis LXX. Monarchiæ VII. completo, Imperii sui universi XXX. *Chronolog.* De mortis genere cum Nepote consentiunt Herodotus ac Justinus. Sed Herodotus testatur, alios de Cyri morte sermones fuisse. Diodorus crucifixum scribit. Xenophon et Ctesias vulneratum in prælio, et paullo post ex vulnere decessisse, et in Pasargadis sepultum. Strabo XV. Deinde Alexander in Pasargadas venit, ubi erat antiqua regum sedes. Ibi Cyri sepulturam vidit, ἐν παραδείσῳ πύργον, οὐ μέγαν, τῷ δάσει τῶν δένδρων ἐναποκεκρυμμένον, cum hac inscriptione: Ω ΑΝΘΡΩΠΕ ΕΓΩ ΚΥΡΟΣ ΕΙΜΙ Ο ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΙΣ ΠΕΡΣΑΙΣ ΚΤΗΣΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ· ΜΗ ΟΥΝ ΦΘΟΝΗΣΗΣ ΜΟΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΑΤΟΣ. Alii inscriptionem hanc fuisse referunt: Ἔνθαδ' ἐγὼ κεῖμαι Κῦρος βασιλεὺς βασιλήων. Vide sis Magni Salmasii Plinianas Exercitationes ad Solini Polyhistora.

Senectute diem obiit supremum] Cum regnasset annos XXXI. et dies XXX. ægrotasset. Ctesias I. Herodotus, quem secutus Sulpicius, regni sui annos numerat XXXVI. Quibus communiter addunt VII. menses, quibus Magi regnum tenuerunt. Et tum XXXVII. sunt. *Chronolog.* Tradunt cippo sepulchri inscriptum, quod bonus venator, nec minor potator fuerit, κυνηγεῖν ἐκράτουν, οἶνον πολὺν πίνειν ἐδυνάμην, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς. Strabo, Athenæus.

Xerxes] In Tar. اسفنديار *Isphandiar.* In sacris annal. אחשורוש, ut ex nomine probat Scaliger. Ξέρξης denotat *Martium*, vel *bellicosum*, quem Græci ἀρήϊον vocant. In lingua Græca æquipollent tria nomina: Δαρεῖος, Ἑρξείης. Ξέρξης, Ἀρήϊος. Ἀρτοξέρξης, μέγας Ἀρήϊος. Sed notandum commune illud Regum Persarum nomen fuisse, non secus ac Cyri aut Assueri. *Keuchen.*

Macrochir] Qui alio nomine in libro Esther אחשורוש, *Achaschueros.* Μακρόχειρ in Tarich dicitur كي و بهمن *Kai Bahman*, cognomento *Daras Dast*, id est, *longimanus.* Quia tam longis brachiis erat, ut stans, rectusque manibus genua contingeret. Strabo XV. Vel, quia dextram sinistra

habebat longiorem. Plutarchus in Artaxerxe. R. David Kimchi intempestive subtilis, Longimanum a magna potentia dictum vult. Alii a liberalitate. Vide Philipp. Melancht. in Chron. Quæ Regum propria virtus, unde εὐεργέται vocantur. *Keuchen.*

Mnemon] Μνήμων, id est, *memor*, sive, ut Hieronymus interpretatur, *recordans*. Hic Dario Notho successit, ut ille Xerxi. Nomen ejus proprium fuit Arsicas, quamvis Darsem ferat nuncupatum Dinon. Tradit Plutarchus, quod hic Arsicas a Patre Dario Rex designatus, καὶ Ἀρταξέρξης μετονομασθείς. Idem fuit Cyri Junioris frater, Darii et Parysatidis filius. Quod et ἀναβάσεως primo comprobat Xenophon, qui et Cyrum ab illo antiquiore omnium fuisse Persarum βασιλικώτατον pronunciavit, præcipueque imperio dignum.

Terra marique bellum intulit Græciæ] Adi luculentam materiam de isto bello et expeditione in Vita Themistoclis, et adde insignem locum Ctesiæ Gnidii, antiqui Scriptoris τῶν Περσικῶν.

Persarum nemo] Vetus Codex *Persas nemo.* Schottus.

Nam cum matris suæ scelere] Parysatidis. Quæ a Græcis Φάρσιρις vocata. Ctesias XVI. Sed hæc sunt nomina Persica, a Græcis prave detorta. *Salmas.*

Amisisset uxorem] Statiram: quam veneno sustulerat. Plutarch. Quo pacto illud paraverit, docet idem Ctesias.

Tantum indulsit dolori, ut cum pietas vinceret] Nempe matre Babylonem dimissa, solum ancillam ejus Gingin, seu, ut Ctesias vocat, Gingen, ministram sceleris supplicio affecit. 'Pietas' igitur erga matrem intelligenda est, non erga defunctam uxorem, ut vir doctus videtur accepisse. *Bosius.*

Morbo naturæ debitum reddiderunt] Prior regnavit annos XLI. Sulpic. Diodorus, et Eusebius tantum XL. numerant. Præter illos XVI. cum patre Xerxe imperavit. Igitur in universum LVI. Sed XVI. anni non supputantur a Chronologis. Posterior regnavit annos LXII. Plutarch. Sulpic. Sed confundunt hujus imperii tempus Chronologi. Alii annos statuunt LV. Nonnulli numerant XLIV. Plures XLIII. et attigisse volunt XLIV. Quanquam Eusebius ei tribuat annos XL. tantum. Quomodo etiam Beda, quorum sententia maxime probabilis. *Keuchen.*

Tertius ab Artabano præfecto, ferro interfectus est] Lege Justinum in principio III. Orosium II. 11. Diodor. XI. Aristot. De republ. administr. V. 10. Quem Nepos ac Justinus Artabanum vocant, is Aristoteli est Ἀρταπάνης, Ctesiæ Ἀρτάπανος. *Bongars.*

CAP. 2. *Alexander*] Macedonia patria fuit specialis Alexandro Magno, non item generalis, aut singularis. Et sic intelligenda verba I. Machab. cap. 1. vers. 1. Ἀλέξανδρος τοῦ Φιλίππου (υἱὸς) ὁ Μακεδὼν ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς Χεττειείμ. Generalis fuit Græcia, unde Dan. VIII. vers. 21. vocatur מלך יון *Rex Javan*, hoc est, Græcorum. Singularis fuit civitas Pella in Macedonia; unde 'Pellæus juvenis' apud Poëtas præcipue decantatus. *Keuchenius.* Fuit spurius, ex adulterio, ut creditur, Pausaniæ cum Olympiade genitus. Quod ex Plutarcho et Justino satis clare apparet; et constanter Persæ ac Arabes affirmant. *Schickardus. Vossius.* Arabes cum ذو القرنين *Bicornem* vocant, non tam ob partum Orientis et Occidentis imperium, quam a cornuta Alexandri effigie nummis exhibita, ut Jovis Ammonis filius agnosceretur. *Golius.*

Babylone] Quo concessit, Cossæis subactis, ad audiendas omnium fere gentium legationes. Diodor. XVII. Arrian. VII. Et quanquam Magi urbem hanc ei fatalem fore prædicarent, tamen ab Anaxarcho Philosopho

persuasus, hæc contempsit, ac Urbem ingressus est. Justin. XII. Plut. Alex.

Morbo consumptus est] Cassandri fraude, et ingenito vitio periit, veneno scilicet et crapula. Igitur Dæsii quinto apud Eumæum, septimo et 15. apud Perdiccam epulatus, sequentes dies somno dedit, ut Ælianus ex diariis Alexandri refert. Addit *παρὰ Βαγώᾳ δὲ ἐδείπνησε τῇ τετράδι μετ' εἰκάδα, τῇ δὲ τρίτῃ ἐκάθευδε*, legendum *πέμπτῃ*, vel, *epulatus est apud Bagoam τετάρτῃ φθίνοντος, τῇ τρίτῃ ἐκάθευδε*, Dæsii 27. sequenti obdormiit simul et obiit. Arrianus ex iisdem diariis ait in morbum incidisse Dæsii 18. Sequenti die nihilominus apud Thessalum Medium (Justinus Medicum perperam vocat) Dæsii 20. apud Nærchum potasse, ac tandem Dæsii 28. periisse. Addit: 'Mortuus est Olympiade 114. Prætore Hegesia. Vixit annos duo et triginta, et tertii menses octo. Regnavit annos duodecim, et hos octo menses,' hoc est, mortuus est exeunte primo Olympiad. 114. anno. *Capellus.* Periodi Julianæ quater millesimo trecentesimo nonagesimo primo. Mundi ter millesimo et 627. Urbis Romæ 431. Ub. Emm. A regno Salmanassaris, 424. Ptolemæus. Vixit annos 33. Eusebius. Cicero 32. Hieronym. et menses 8. Arrian. Decessit anno ætatis 34. Justin. Regnavit annos 11. Strabo, Gellius. 13. Livius. 12. primo Macab. Author. Et 6. menses, Euseb. 7. Diodor. 8. Arrian. cujus supputatio ut omnium accuratissima est, ita verissima. Cæterum valde erràrunt in annis regni Alexandri designandis Patres quidam et Historici, idque vel in defectu vel excessu. Quorum omnium nugacissima est opinio Clement. Alexandrini, I. Stromat. qui imperium Alexandri ad ann. 18. extendit. *Keuch.* Non absurde statuas in visione Daniel. cap. VII. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander M. fuerit vinosus, usque adeo ut, si eos minus sequi visum fuerit, qui veneno interiisse arbitrantur, satis tamen causæ sola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. *Vossius.* Ab ejus obitu æra Græcorum ducitur, de qua Muhammed Alferganus ex versione Golii: 'Romani et Syri æram deducunt ab initio annorum Alexandri, dicti bicornis, qui quidem dies fuit feria secunda.'

Ægis] Αἰγαὶ, Macedoniæ oppidum. Plin. Diod. Apud Ptolemæum est Αἰγαία, quam Μηλεβότειραν appellatam, tradit Stephanus. Atque heic erant Regum Macedonum sepulturæ olim et Mausolæa, ut adnotavit Plinius. *Casaub.*

A Pausania] Aristoteles Polit. V. 10. Ἡ δὲ, inquit, *Φιλίππου ὑπὸ Παυσανίου διὰ τὸ ἐᾶσαι ὑβρισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν περὶ Ἄτταλον*. Lege Diodorum Siculum in lib. de gestis Philippi, Justinum IX. Oros. III. 14. Ciceronem de Fato cap. 3. Ælianum, Val. Maximum, Plutarchum in Alex. Pausaniam. Meminit Ovidius in Ibin; dum inquit: 'Aut ut Amyntiadem turpi dilectus amore Oderit, et sævo vulneret ense puer.' *Magius. Bongarsius.* Occisus est anno primo Olympiadis CXI. *Πυθοδήμου ἄρχοντος*, auctoribus Diodoro et Arriano: quæ quidem Olympias celebrata est die 18. Augusti. *Jos. Scalig.*

Pyrrhus] Materno genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus. Trogus XVII. Hic cognomento Aquilæ delectatus fuit, quemadmodum Antiochus Rex Syriæ, Hieracis, vel Accipitris. Plutarch.

Qui cum P. Romano bellavit] Ter. Primo, cum Consule Levino, in quo prælio ceciderunt Romanorum septuaginta millia, ex Pyrrhi parte quadraginta millia. Plutarchus. Secundo, cum C. Fabritio Luscino et Q. Æmilio Papo ad Asculum, in quo victoria tamen ad Pyrrhum magis inclinavit, cum Romanorum sexaginta millia cecidissent, Pyrrhidarum vero tria

millia et quingenti quinque. Post hoc prædixit, sibi funditus pereundum esse, si adhuc uno prælio Terrarum Dominos vicisset. Plutarch. Florus. Tertio, rursus bellum instaurat, in quo victus, et a Curio Consule Italia pulsus est. Ait Pausanias, Græcum neminem ante Pyrrhum, bellum Romano imperio intulisse. Quod de vera illa ac Veteri Græcia intelligendum. Nam antea cum multis Italiæ Græcis populis, et ipsis Tarentinis Romani conflixerunt. *Keuchen.*

Argos oppidum in Peloponneso] In Argia regione. Ptolem. Duo sunt Plinio in hoc tractu oppida homonyma, alterum Hippium, alterum Dipsium. Quod πολυδίψιον ex Homero vocat Strabo. Apud Stephanum et Pausaniam dicitur φορώνικον, et hoc primum et genuinum nomen. Ubi et ἴασον ponitur pro Hippium. Vide Ortelium.

Lapide ictus interiit] Plutarchus, Pausanias, Polyænus, Strabo, et Auctor de Vir. Illust. κεραμίδα sive *tegulam* vocant. Quomodo Ovidius in Ibin: ‘Aut ut Achilleidem cognato nomine clarum Opprimat hostili tegula jacta manu.’ Polyænus lib. VIII. testæ ictu exanimatum refert: ἐμπεσούσης ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κεραμίδος. Quæ verba reperiuntur apud Plutarchum. Sed Nepotis opinionem roborat Paulus Diaconus lib. II. 20. ‘Apud Argos Achatæ florentissimam Urbem Spartani regni aviditate seductus, saxo ictus occubuit.’ Verbo tenus descripsit Orosium lib. IV. 2. Justinus lib. XXV. 5. ‘Repulsus a Spartanis Pyrrhus, Argos petit: ibi dum Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos violentissime dimicans, saxo de muris ictus occiditur.’ Zonaras: Πύῤῥος μὲν οὖν ἐπιφανέστατος ἐν στρατηγοῖς γενόμενος, ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύσας οὐ πολλῷ ὕστερον ἐν Ἄργει ἀπέθανε. γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, παριόντα αὐτὸν ὁρῶν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα, ἐσφάλη, καὶ ἐμπεσοῦσα διέφθειρεν αὐτόν. *Gebh.* Non absimilis fuit Mardonius Satrapes, eodem mortis genere exanimatus, ut tradit in Aristide Plutarchus. Hinc Lacedæmonii τειχομαχίας improbarunt, quod in illis vel a muliere vir interficeretur fortissimus.

Siculus; Dionysius prior] Optima narratio et brevissima de vita et rebus gestis Dionysii exstat apud Ciceronem in V. Tusculana. Confer Justinum XX.

Minime libidinosus] Cicero: ‘Atqui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus, summam fuisse ejus in victu temperantiam, eumque in rebus gerendis, virum acrem et industrium: eundem tamen maleficum natura et injustum.’

Ob eamque rem crudelis] Suspiciosus. Lege Plutarchum in Dione.

Hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset] Post longam narrationem comparatæ a Dionysio tyrannidis, hæc tandem subdit Diodorus lib. XIII. Μετὰ δὲ ταῦτα συναγαγὼν ἐκκλησίαν, τοὺς ἀντιπράξαντας αὐτῷ τῶν δυνατωτάτων ὄντας, Δαφναῖον καὶ Δήμαρχον ἀνεῖλε. Διονύσιος μὲν οὖν ἐκ γραμματέως, καὶ τοῦ τυχόντος ἰδιώτου, τῆς μεγίστης πόλεως τῶν Ἑλληνίδων ἐγενήθη τύραννος. Adi Demosthenem in Oratione πρὸς Λεπτίνην.

Majorque annos sexaginta natus, decessit] Tradit Plin. lib. VII. 54. ipsum præ gaudio vitæ supremum diem obiisse. Verba sunt: ‘Gaudio obiere, præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles, et Dionysius Siciliæ tyrannus, uterque accepto tragicæ victoriæ nuntio.’ Addit Diodorus, accepto hujus victoriæ nuntio, lætitia elatum, liberalius epulatum esse, et sese vino largius cum amicis ingurgitasse: hinc natam esse cruditatem, qua morbo implicitus, tandem exstinctus esset. Tyrannidem obtinuit ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτώ. Diod. Quomodo Cicero: ‘Duodequadraginta Dionysius tyrannus annos fuit opulentissimæ et

beatissimæ civitatis.' De Natur. Deor. III. 'Hunc igitur nec Olympius Jupiter percussit, nec Æsculapius misero diuturnoque morbo intabescentem interemit: atque in suo lectulo mortuus cum tympanidiis in rogum illatus est: eamque potestatem, quam ipse per scelus erat nactus, quasi justam et legitimam, hæreditatis loco, filio tradidit.' *Lambin.*

Tribus uxoribus] 'Habuit duas uxores, Aristomachen, civem suam, et Doridem Locrensem.' Cicer. Diod. Plutarch. Addit Ælianus, alteram eum secutam in castra, alteram revertentem excepisse. Var. Histor. XIII.

Liberos procreasset] Nepos in Dione: 'Aristomachen, sororem Dionis, habuit in matrimonio, ex qua duos filios, Hipparinum et Nysæum [hunc Narsæum vocat Diodorus] procreavit; totidemque filias, Sophrosynen et Areten.'

CAP. 3. *Ex amicis Alexandri Magni*] 'Ἐξ ἑταίρων. *Lambin.* Quos supra in Eumene 'familiares' vocat. Sulpicius alibi 'servos,' id est, aulicos, et alibi 'stipatores.' Significat autem Principes et Duces exercitus Macedonici, qui ejus venerationis ac virtutis erant, ut singulos Reges esse putares, ait Justin. lib. XIII. *Drusius.* Hoc innuunt pueri illustres *συνέκτροφοι*, I. Machab. I. vers. 7. quibus 'divisit regnum suum, dum adhuc viveret.' Inde aliquanto tempore, sine usurpatione regali, susceptas partes procuraverunt, Arridæo quodam Philippo, Alexandri fratre, regnante, cui perimbecillo verbo datum imperium videbatur, res autem penes eos erat, qui sibi exercitum et provincias distribuerant. Neque vero hic rerum status diu mansit, omnesque se reges appellari maluerunt. Sulpic. Itaque Alexandro mortuo servi ejus, occupato suo quisque loco, omnes sibi diadema imposuerunt. Auctor Machab. Gentes subactas diviserunt in Satrapias, Perdicca divisore, ex auctoritate Philippi. Appian. Cæterum hæc Monarchiæ divisio non fuit substantialis, sed tantum accidentalis. Quemadmodum enim Monarchia prima post obitum Sardanapali non finita fuit, sed in duos quasi ramos divisa, sic etiam Monarchiam tertiam, defuncto Alexandro, non sustulit ejus in quatuor partes distractio. Quanquam harum Reges simul juncti non regnarunt secundum potentiam Alexandri, qua dominatus est. Et sic quatuor partes illæ, non *κεχωρισμένως*, sed *ἡνωμένως* consideratæ, unam Monarchiam absolvunt. Quod quatuor illa capita pardi quadrucipitis figurabant, quæ, licet in se distincta, nihilominus tamen in una bestia fuerunt. Dan. VII. 6. *Keuchen.*

Qui post obitum ejus imperia ceperunt] Orosius lib. III. 21. 'Alexander per duodecim annos trementem sub se orbem ferro pressit. Principes vero ejus XIV. annis dilaniaverunt: et veluti opimam prædam a magno leone prostratam avidi discerpsere catuli, seque ipsos in rixam invicem invitatos prædæ æmulatione fregerunt.'

In his Antigonus] Asiæ et Syriæ Satrapes primus fuit Antigonus. Eum bello vicerunt Seleucus et Ptolemæus: unde contentio inter hos duos de regno Syriæ. Qua de re videndus lib. V. Polybius, ubi inter alia Antiochus queritur de injuria quam sibi fecerat Ptolemæus in occupandis Syriæ locis. Antigonum enim et Seleucum, qui primi ea loca occupaverant, verissimos et justissimos Dominos fuisse aiebat. Ideoque ad se, non ad Ptolemæum, Syriæ regnum quasi hæreditario jure pertinere. Quippe Ptolemæum adversus Antigonum pugnasse, non sibi, sed Seleuco, eorum locorum imperium quærentem. Præterea communem omnium Regum concessionem in medium adferebat. Nam, quo tempore, superato Antigono, dividere inter se regna Cassander

et Lysimachus et Seleucus voluerunt, Seleuci esse omnem Syriam judicavere. Hæc ibi. Quæ fortasse moverunt Eusebium, ut scripserit, Seleucum primum in Syria regnasse annos 32. *Drus.*

Et hujus filius Demetrius] Qui Poliorcetes dictus, hoc est, *urbium obsessor.* Cujus cognominis vanitatem arguit Plutarchus in Demetr. *Bernecc**er.* Vitruvius x. 23. ‘ Hic Demetrius propter animi pertinaciam Poliorcetes est appellatus.’ Quod Plinius *expugnatorem* reddidit, vii. 38. Fuit filius Antigoni, ut heic Nepos et Justinus: non Antiochi, ut emendavit ad Trogi Prolog. xv. Histor. Philipp. Bongarsius: socer Seleuci Nicanoris, Syriæ Regis, cui filiam suam Stratonicen in uxorem dederat. *Keuch.* Hic ille Demetrius, qui Demetrium Phalereum, Cassandri Macedoniæ Regis auspiciis sub specie Oligarchiæ Athenis dominantem, urbe expulit, et pristinam Reipublicæ formam ac libertatem restituit. Anno altero Olymp. cxiix. istud accidit, auctore Diodoro lib. xx. Tum igitur populus Atheniensis, incredibili gestiens lætitia ob recuperatam libertatem, post annorum xv. servitutem, in ornando Demetrio nihil reliqui fecit. Facta sunt de illius honoribus varia Senatusconsulta, quorum summam habes apud Plutarchum et Diodorum. Refert Plutarchus inter alia decretum fuisse, δέχεσθαι Δημήτριον, ὁσάκις ἂν παραγένηται τοῖς Δημητρὸς καὶ Διονύσου ξενισμοῖς. *Casaub.* Mss. pro *hujus* legunt *ejus.*

Lysimachus] Agathoclis filius, vii. Rex Macedoniæ. Vide Arrian. Indic. lib. iii. 12. Thraciam adpositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere jussus. Curtius x. 10. Quondam unus e custodibus Alexandri. Pausan. Plinius. Qui illustri Macedoniæ loco natus, virtute illustrior fuit. Justin. Regnavit annos v. Quinque initio regna fuerunt, Asiæ, Thraciæ, Macedoniæ, Syriæ, Ægypti. Postea quicquid Lysimachi fuerat, Macedonico regno adjectum, partim ab aliis occupatum est. Vide Diodor. Justin.

Seleucus] Cognomento Nicanor. Eusebius. Nicator, alii. Quæ putatur esse vera Macedonica dialectus. Appellatio a victoriis, quas habuit. Alii dictum ita putant a Nicatore quodam cæso. *Drusius.* A victoriis dictum Νικάτωρα tradit Appianus Syriaco. Ammianus xxiii. ‘ Nicatori Seleuco victoriarum crebritas hoc indiderat cognomenti.’ Unde intelligitur, quid idem sibi velit lib. xiv. ‘ Seleucus efficaciæ impenetrabilis Rex, ut indicat cognomentum.’ Nam *impenetrabilis* ἐνεργητικῶς hic est omnia impetrans ac pervincens. Sicut ‘ impenetrabilis orator’ Plauto Most. v. 2. Hinc fanum, sive ἡρῷον, Seleuco a filio Antigono consecratum, dictum fuit Νικατέρειον. Appian. Syriac. *Berneccer.* Anno M. 3661. fœdus initum est inter successores Alexandri Magni. Cassander præficitur Europæ, Lysimachus Thraciæ, Ptolemæus Ægypto, Antigonus Asiæ, Seleucus Syriæ. Diodor. A cujus anni autumno ordiuntur Chronologi annos Seleucidarum, sive æram Chaldæorum, cujus annos Ptolemæus annotavit. Et ab hujus fine, aut sequentis initio anni Græcorum, in Libris Machab. annotati numerantur. *Bucholz.* Anno xii. a morte Alexandri, occupata Babylone, hic Syriæ et totius Orientis imperium sibi vindicavit, sedemque regni constituit in Syria. *Ub. Emm.* A quo tempore incipiunt famosa illa sæcula Syromacedonum et Seleucidarum in Asia, quorum plena est omnis antiquitas. *Keuchen.*

Ptolemæus] Κεραυνὸς, Philadelphi frater. Polybius ii. Καιροὶ δὲ καθ' οὓς Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, καὶ Λυσίμαχος, ἔτι δὲ καὶ Σέλευκος, καὶ Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς μετήλλαξαν τὸν βίον. Imperavit Macedoniæ menses ix. post Lysimachum. Πτολεμαῖος, a πτόλεμος, vel

πόλεμος, *bellum.* Vel תלמי Talmai, porca. תלם. Fuit commune nomen Regum Ægyptiorum, non secus ac Pharao. Unde omnes reliqui Ægypti Reges postmodum Ptolemæi dicti, solo cognomento a se invicem discernebantur. *Keuchen.* Ptolemæorum genealogia in Strabone et ex eo in Manutio de quæsitis per epistolam. *Schottus.*

In prælio] Ad Ipsum. Appian. De eo prolixe Plutarchus in Demetr.

Pari leto affectus est Lysimachus] Non servat temporum ordinem Probus. Nam post Demetrii mortem Lysimachus cum Seleuco conflixit. *Lambin.* Et hæc ultima fuit pugna successorum Alexandri, in qua occisus est Lysimachus, anno a morte Alexandri 42. ætatis 73. imperii 5. *Keuchenius.* Lege Excerpta ex Memnonis historiis. Octoginta annorum facit Lysimachum Hieronymus, cum occumberet in prælio adversus Seleucum. Vide Lucianum de longævis. *Vossius.*

Filiam suam] Stratonicen ex Phylla, alteram enim uxorem habebat, Deidamiam. *Lambin.*

Captus bello] Apud Galaman: Justin. Gazam: Diod. Plutarch. Arrian. Quomodo Bongarsius ad Justinum legit. Putat tamen magnus Vossius Justinum scripsisse *Gamalan*, quæ est urbs Gazæ proxima in Idumæa. *Keuchen.* Deinde, non fuit captus bello, sed aufugit primum ad portas Amani; mox cum sibi manus adferre cogitasset, a suis prohibitus, ultro se Seleuco genero dedidit. Cicero Offic. II. 7. 'Quid? Macedones nonne Demetrium reliquerunt, universique se ad Pyrrhum contulerunt?' *Lamb.*

In custodia] Tradit Plutarchus, Seleucum humanum se ac liberalem in captum Demetrium præbuisse, eumque in Chersonesum Syriacam misisse, et cum rigorosis carcerariis justum famulorum numerum dedisse, quibus quotidie ad res necessarias uteretur: pecuniæ præterea vim satis magnam attribuisse in victum et amictum, ita ut facultatem haberet opipare et splendide vivendi; postremo, ambulationes, porticus, hortos amœnos, ac saltus densos, in quibus venari posset, concessisse. Ita Demetrium corpus exercentem, et apparatu regio utentem, æquo animo fortunam initio tulisse, et beate biennium vixisse. Ad extremum vero, cum inertiæ otioque sese dedisset, neque solito vivendi more uteretur, ex nimia cruditate in morbum incidisse, et ita exstinctum esse. In Demetrio.

Dolo interfectus est] Lege Pausaniam in Attic. Imperavit annos 32. Euseb. 42. Appian. 30. alii.

Quem] Ceraunum. *Ille*] Seleucus. *A patre*] Ptolemæo Lagi filio. *Lamb.*

Expulsum Alexandria] Quæ fuit Ægypti celebre ab omni ævo emporium. Magnam cognominat Galenus. Hæc prius Ῥακόστη vocata. Cedrenus. Racotis: Plin. Stephan. Pausan. Apud Strabonem Ῥακῶτις pars Alexandriæ est, olim vicus. XVII. Urbs Λεοντόπολις in Eustath. quam per excellentiam πόλιν olim appellavere, ut Romani Romam suam, Urbem. Quo faciunt augustæ illæ ἐπωνυμίαι in Rebus Romanis; Σεβάστη, Ἰουλία, Κλαυδία, Δομιτιανὴ, Ἀλεξυντηρία, et sexcentæ aliæ, quarum fœcundam nobis messem congessit Incomparabilis ille Geographus. Quanta autem urbs fuerit, vide præ reliquis apud Tatium Alexandrinum, lib. v. Τῶν κατὰ Κλειτοφῶντα καὶ Λευκίππην· Philonem in Flaccum; ut et Tyrium Belli Sacr. 27. *Keuchenius.*

Expulsum Alexandria] In Gifanii membranis, *Alexandrea.* Quod et ipse vestigium antiquitatis agnoscit, in vet. libro expressum. Sic *Decelea* pro Decelia, de qua nos plura ad Frontinum. *Idem.*

Ipse autem Ptolemæus, cum vivus filio regnum tradidisset] Rarum exemplum illis temporibus. Nam et pater filium, et filius patrem, et frater fratrem

regnandi causa interimebant. Itaque Plutarchus in Demetrio, ad illum locum ubi Antigonus Demetrium filium venatu redeuntem cum venabulo et jaculis ad se recipit, eique os ad osculandum præbet; cum Antigonus legatis quibusdam, qui tum forte aderant, et jam dimissi revocati ab eo fuerant, mandasset, ut suis civibus renuntiarent, sibi cum filio tam bene convenire, ut eum non metueret armatum; acclamat, *οὕτως ἄρα πάντη δυσκοινώνητον ἡ ἀρχὴ, καὶ μεστὸν ἀπιστίας καὶ δυσνοίας, ὥστε ἀγάλλεσθαι τὸν μέγιστον τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων, καὶ πρεσβύτατον, ὅτι μὴ φοβεῖται τὸν υἱὸν, ἀλλὰ προσίεται τὴν λόγχην ἔχοντα τοῦ σώματος πλησίον.* Et mox: *Τὸ μὲν γὰρ ἀδελφοὺς ἀναιρεῖν, ὥσπερ οἱ γεωμέτραι τὰ αἰτήματα λαμβάνουσιν, οὕτω συνεχωρεῖτο κοινόν τι νομιζόμενον αἴτημα καὶ βασιλικὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας. Lamb.*

Ab illo eodem vita privatus dicitur] Justinus XXIV. a Gallis regno spoliatum captumque, vitam ferro amisisse, ait. Plutarchus in vita Pyrrhi, contra Galatas profectum, cum exercitu periisse. *Magius.*

XXII. HAMILCAR.

Hamilcar] Romani *βαρβαρικώτερον* enuntiabant hæc barbara nomina quam Græci. Hannibal, Hamilcar, dicebant, quæ Græci Ἀννίβας, Ἀμίλκας, Græcatiore, ut ita dicam, pronuntiatione. *Salm.* Amilcar nomen Punicum est, et Regem denotat. Milici etiam, quod Annibalis soceri nomen, et hujus filiæ Imilces, quod est Regina, et Imilconis Carthaginiensis ducis, non aliunde sunt petenda. *Melech* enim Rex est, *Malcha* Regina; quæ *Milicum* et *Imilcem* pronuntiabant. Ita qui *καθ' ὑπερβολὴν*, ut ait Strabo, Tyriis cultus Hercules, dicebatur Μέλκαρτος, sive Μέλκαρθος, qui depravate Μελκάνθαρος dicitur Eusebio in Oratione de laudibus Constantini. *Selden. Hamilcar*] De hujus virtutibus, prudentia, et fortitudine, legendus est, præter Nepotem, Plutarchus Catone Majore. Ubi ipsius Catonis de eo judicium diligenter perpendendum. *Ernst.* De nomine v. Selden. de Dis Syris synt. 1. 6. et Voss. de Idololatr. II. 2. Hujus imaginem e nomismate argenteo hac forma expressam exhibet Ursinus in Imaginib. num. 9.

Apud Fulvium Ursinum in numismate argenteo.

Cognomine Barcas] Ita præter nostrum Polybius, Appianus, et ex emendatione Jo. Valentini Porphyrius περὶ ἀποχῆς II. 57. ubi vulgo Βάλκας legitur. Mss. *Barcha* vel *Barca* habent, quomodo et Frontin. III. 10. 9. inflexit. Gentile nomen fuisse docet illud Silii Italici lib. I. 'Ortus Serrana prisca Bartæ de gente.' Quid Suidæ in mentem venerit nescio, cum ita scriberet: 'Αμίλκας, ὁ καὶ Φαβέας. Et alibi: Φαβέας ὁ καὶ 'Αμίλκας. Nisi fors duos Hamilcares confudit. *Bosius.* Vide præterea notas Savaronis in Sidonii Carm. 2. et 5.

Primo Punico bello] In Veteri Inscriptione: *Bello Pœnicio*, id est, *Punico*. Nam *Punicum* pro *Pœnico;* ut *punico* pro *pœnico*. Glossæ: Pœni, Ἄφροι. Φοίνικες. Inde Φοίνιξ διάλεκτος apud Apsyrtum περὶ παντῶν βοῶν· τὰ δὲ περὶ τοὺς βόας συμβαίνοντα πάθη, καὶ τὰ πρὸς αὐτὰ βοηθήματα, ἄριστα γέγραπται Μαγῶνι τῷ Καρχηδονίῳ τῇ Φοίνικι διαλέκτῳ. *Salmasius.*

Sed temporibus extremis] Nempe anni primi hujus belli Punici XVIII. Olympiad. CXXXIII. anno autem Urbis IↃV. Hamilcar bello huic præfectus, Italiæ oram maritimam populatus est. Polyb. v. 56. *Ernst.*

Admodum adolescentulus] Id est, peradolescentulus, ut loquitur in Eumene. *Lambin.* Tacitus Ann. lib. IV. de L. Antonino: 'Hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in civitatem Massiliensium.' Curtius 'admodum juvenem' dixit. VII. Justinus 'admodum puerum,' et 'parvulum.' *Gebh.*

Ante ejus adventum] Ms. *aut ejus adventu.*

Neque locum nocendi dedit] Neque hostibus facultatem, aut occasionem nocendi dedit. *Lamb.* Occasionem aperuit, ut hostes nocere possent. Sic supra Pelopida: 'Sed ut quemcunque ex proximo locum fors obtulisset.' *Gebhard.*

Ille Erycem sic defendit] Imo oppugnavit. Nam tenebant Romani a L. Junio paullo ante captum, ut testatur Polyb. lib. I. cujus verba sunt hæc: Διὸ καὶ βραχείας αὐτῷ παραπεσούσης ἀφορμῆς καταλαμβάνει πραξικοπήσας τὸν Ἔρυκα, καὶ γίνεται τοῦ τε τῆς 'Αφροδίτης ἱεροῦ καὶ τῆς πόλεως ἐγκρατής. Vide sequentia de obsidione ejus contra Romanos. *Lambin.* Stephanus: Ἔρυξ, πόλις Σικελίας ἀρσενικῶς, ἀπὸ Ἔρυκος τοῦ 'Αφροδίτης καὶ Βύτου. Thucydides Elymorum urbes in Sicilia duas esse dicit, Erycem et Egestam. Ἔλυμα vocat Dionysius pro Eryce: Αἰγέσταν καὶ Ἔλυμα. Quinimo Ἔλυμον appellabat montem, qui aliis Ἔρυξ. Mons autem Eryx, in qua Urbs Eryce, supra Drepanum. Servius: 'Eryx, mons Siciliæ supra Drepanum.' *Salmas.* De situ ejus accurate inter alios Polybius, lib. I.

Interim Carthaginenses] Duce Annone. Polyb.

Classe] Undiquaque expedita, ac validis instructa remigiis. Polyb. Illam classem trecentarum navium fuisse, tradit Auctor de Viris Illustribus. Idem Polybius ducentas numerat. Nonnulli et hostium et Romanorum conjunctas DCLXXX. tantum fuisse volunt, ut parum probata sit in numero fides. *Keuchenius.*

Apud insulas Ægates] Quæ in mari nostro Carthaginensium sinui objacent. Pomponius lib. II. 7. (unde Plinius hausit lib. III. 8.) 'Contra Carthaginis sinum Tarichiæ et Ægates, Romana clade memorabiles.' De quo loco ad Melam et Victor. cap. 41. de vir. illust. *Schottus.*

A Caio Lutatio Consule] Auctor de Viris Illustribus cap. 41. hunc non Caium, sed Quintum Luctatium vocat: et trecentas naves habuisse dicit, quibus sexcentas Pœnorum, quarum dux erat Himilco, apud Ægates insulas inter Siciliam et Africam oppressit, finemque bello imposuit. *Magius.* Sane haud parum dormitat Magius; imo, gravissime hoc loco

errat. Nam Quinti prænomine appellatus Caii frater, qui sequenti anno fratris sui Consulatum excepit, Urbis Conditæ 512. Hinc iste error, qui aut temporum aut literarum cognatione plurimos decepit. Ipse etiam Plinius, seu, quisquis auctor de Vir. Illustribus, uni omnia tribuit; a quo non parum abeunt plerique rei Romanæ Scriptores, qui victoriam hanc et triumphum navalem Caio adscribunt, pacem vero Pœno datam Quinto, qui etiam de Faliscis triumphavit, ut ex Triumph. tabulis videre est. Scribendum ergo hoc loco Caius Lutatius, quod prænomen et fasti nuper Romæ effossi agnoscunt. *Keuchen.*

Statuerunt belli finem facere] Qui finis incidit in annum Romæ Conditæ DII. Caio Lutatio Catulo et Posthumio Albino Consulibus. Annus iste Carthaginis DCXLI.; Olymp. CXXXIV. tertio surgente, cum classis Punica felici prælio ad Ægates insulas a Consule C. Catulo esset deleta. *Ub. Emm.*

Eamque rem arbitrio permiserunt Hamilcaris] Missis primo ad eum literis et nuntiis. Polybius: *Διόπερ ὀξέως διαπεμψάμενοι πρὸς τὸν Βάρκαν, ἐπέστρεψαν ἐκείνῳ περὶ τῶν ὅλων. Lambinus.*

Tamen paci serviendum putavit] Polybius elegantissime tales vocat *ἐφέδρους τῶν καιρῶν*, lib. III. monetque insidiatores temporum accurate cavendos: quos ibidem ait *εἴκειν τοῖς παροῦσιν*, seu *τοῖς καιροῖς. Gebhard.* Quibus vero conditionibus pax sit facta, exponit late Polybius eodem libro.

Exhaustam sumptibus] Ita Cicero Epist. ad Attic. lib. VI. 'Illo imperante exhaustam esse sumptibus et jacturis provinciam.'

Donicum] Pro *donec:* sic sæpe Ennius extulit, Lucretius, item Plautus, atque adeo Tullius, nisi ut pleraque antiqua a semidoctis essent librariis obliterata. *Schottus.*

Vi] Abest hæc vox a Ms.

Manum dedissent] Sidonius Polemio ante Carm. 13. 'Do quidem absens obtrectatoribus manus, ne dictum dicere videar.' Vide notas. *Savaro.* *Manus* rescribo multitudinis numero, ex fide membranarum, et Veterum scriptorum auctoritate, cessitque in proverbium, 'manus dare,' ut et herbam porrigere. Ducta autem a gladiatoribus victis tralatio est: nam et vetere verbo 'digitum tollere' victi dicebantur, et 'manum dare.' Virgilius: 'et victum tendere palmas Videre Ausonii.' Sidonius in Narbone: 'Palmam tu digito dares Menander.' Cicero in Consolatione apud Lactantium lib. III. 28. 'Victum se a fortuna turpiter confitetur; Cedo, inquit, en manum tollo.' Græcos etiam multitudinis numero, *χεῖρας προτείνειν*, extulisse observo. Legendus Pet. Faber Agonistici lib. I. 8. *Schottus.*

Hoc consilio pacem conciliavit] Vel XXIII. annorum inducias, per quot annos bellum prius duraverat. *Keuchen.*

Ut cum Catullus] *Ut* abest a Ms. et ponitur ante *succumbente.*

Sicilia decederent] Plinius, seu quisquis Auctor de Viris Illustr. c. 41. 'Pacem petentibus hac conditione concessit, ut Sicilia, Sardinia, et cæteris insulis intra Italiam Africamque decederent, Hispania citra Iberum fluvium abstinerent.' *Magius.* Quanquam Hispaniam illam non putem adscriptam huic fœderi; sed ei, quod cum Asdrubale ictum in Hispaniis fuit, qui sororem Annibalis in matrimonio habebat. Polybius III. *Schottus.*

Flagitio] Arma enim adversariis tradere flagitium erat: supr. in Chabria in fine. *Savaro.* Cum tanta infamia. Nam 'flagitium' notare infamiam ac dedecus ante quasi seculum nos docuit Joseph. Scaliger ex loco Plauti Epid. act. III. scen. 4.

'Flagitio cum majore post reddes tamen.' Tacit. Ann. lib. III. 20. 'Illam obsidionem flagitii ratus.' *Gebh.*

CAP. 2. *Hujus pertinaciæ cessit Catulus*] Non absimiles fuere huic fracti bellis et cladibus exinaniti Carthaginienses; qui cum intolerabiles Reguli et duras pacis conditiones audissent, tutius rati sunt, sese armatos, quam miseros vivere. Histor. Miscell. II. 29. Adde Lipsium v. Polit. xx. 27. seqq. et Zevecot. Obs. ad Florum II. 15. Cæterum Msc. Boecleri vox *Catulus* aberat; et potest abesse. *Bos.*

Carthaginem] *Urbs* sic dicta per excellentiam, ut ante monuimus. Nam קרתא Phœnicibus *Urbs* est, Karthagena, *civitas hortorum*, quam Græci *οἰνοῦσσαν* verterunt. Alio nomine apud Plautum appellatur *Chædreanech*, quasi תצריענק vel תדרי, ἔπαυλις Ἄναχ. Unde ab Anakæis fortissima natione structa videtur, qui Kiriatharba per Calebum ejecti in Chananæa defecerunt. *Horn.* De qua fuga pluribus Scaliger de emend. Tempor. Vossius I. Gram. IX. Seldedenus. de Dis Syris. Ex *Carthada* factum est Carthago. *Solin.* Sed illud merum Phœnicium, hoc Punicum; id est, jam depravatum Phœnicibus aliquantum temporis in Africa commoratis. Nec dubium, quin Græcum Καρχηδὼν ab eadem origine sit deductum et inflexum. Quod Siculorum proprium, qui θ mutant in χ. Sic quæ *Carthada* vel *Carthado* Pœnis, ipsi dixerunt Καρχηδώ· ut ὄρνιθες, ὄρνιχες. Ipsi Africæ vicini hoc nomen cæteris Græcis transmiserunt. Falluntur igitur auctores plerique Græciæ, qui Καρχηδόνα conditam scripsere, ἀπὸ Καρχηδόνος τινὸς ἀνδρος Φοίνικος. Nam idem nomen Καρχηδὼν, et Carthago, deflexum a Punico vel Phœnicio Carthago. *Salmas.*

Diuturnitate externi mali] Polyb. Μετὰ δὲ τὰς διαλύσεις ταύτας, ἰδιόν τι καὶ παραπλήσιον ἀμφοτέροις συνέβη παθεῖν. ἐξεδέξατο γὰρ πόλεμος ἐμφύλιος Ῥωμαίους μὲν ὁ πρὸς τοὺς Φαλίσκους καλουμένος. *Lambinus.* Hujus principes atque auctores fuerunt Spendius, genere Campanus, fortuna servus, Matho Afer, et Autaricus Gallus. Caussa belli narratur a Polybio, eodem libro, cum variis circumstantiis.

Nisi cum deleta est] Unde adjungit idem Polybius: Τέλος δὲ οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς χώρας ἐκινδύνευσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ σφῶν αὐτῶν, καὶ τοῦ τῆς πατρίδος ἐδάφους. Deleta est Carthago a P. Scipione Africano Æmiliano, septingentesimo anno quam condita fuerat. Livius, Orosius, Eutropius. Cum stetisset annis DCLXVII. abhinc annos CLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Coss. Velleius. Eusebius in Chronico duas affert opiniones, quarum prior non longe dissentit a Paterculo. Computat enim, Carthaginem venisse in potestatem Romanorum anno a conditione sui DCLXXIII., vel, ut alii affirmant, DCCXLVIII. Prior numerus uno anno plus habet, quam Paterculi ratio. Marcus Cicero de Republ. I. 'Nec tantum Carthago habuisset opum sexcentos fere annos, sine consiliis et disciplina.' Vide Scalig. Animadversionibus Eusebianis ad annum MCLXVII. et MDCCCLXXI. maxime vero canonibus Isagogicis. Altera Velleii opinio refert, Carthaginem stetisse annos DCCXLVIII. cui accedit aliquantum Solinus, qui Urbem post annos DCCXXXVII. quam exstructa fuit, excisam voluit. Orosius etiam haud parum a se abit, quando lib. IV. 6. scribit, Carthaginem conditam fuisse ab Elissa, ante Urbem Romam duos et septuaginta annos: postea, cap. 23. ejusdem libri ait, anno ab Urbe Condita DCIII. vel DCVI. (nam utroque modo legitur) fuisse deletam. Verum eo modo defendi potest, quod plerumque boni scriptores summatim tempus comprehendunt, non subtiliter annos computantes. Adhoc tam intricata est hujus rei fides, ut non mirum sit, Auctores adeo in diversas

sententias abire. Cæterum Urbs incendiis diruta fuit. Horatius Od. lib. IV. 8. 'Non incendia Carthaginis impiæ, Ejus qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes, quam Calabræ Pierides.' Addit Florus, 'per continuos decem et septem dies vix potuisse incendium exstingui.' Lib. II. 15. *Keuchenius.*

Primo mercenarii milites] Hispani, Nomades, Afri, Ligures, Galli, Græci, et alii. *Lambin.*

Abalienarunt Africam] A Carthagine. *Lamb.* Sic Cimone, 'insulæ alienatæ,' et 'oppida alienata,' dixit. *Gebhard.*

Pœni] Carthaginienses.

Eaque impetraverint] Omittit hæc Cod. Ultrajectinus, ut certe Polybius nihil horum commemorat, subsidia Romanos Pœnis misisse. *Schott.*

Hamilcarem Imperatorem fecerunt] Cum in Gescone, quem initio huic bello præfecerant, et in Hannone parum præsidii esse cognovissent. *Lambinus.*

Sed etiam eo compulit] Qualis ille apud Claudianum Stilico, qui 'tot barbara solus Millia jampridem miseram vastantia Thracen Finibus exiguæ vallis conclusa tenebat.'

Plures fame quam ferro interirent] Τέλος ὑπὸ τοῦ λιμοῦ συναγχομένους ἐσθίειν ἀλλήλων σώματα ἀναγκασθῆναι, τοῦ δαιμονίου τὴν οἰκείαν ἀμοιβὴν αὐτοῖς ἐπιφέροντος, τῇ πρὸς τοὺς πέλας ἀσεβείᾳ καὶ παρανομίᾳ. Polyb.

Uticam] Quam *Uticam* Latini dicunt, Græci conversis vocalibus Ἰτύκην appellant, id est, *Itucam.* Stephan. Ἰτύκη, πόλις Λιβύης, Τυρίων ἄποικος. *Lambin.* Punicarum in Africa urbium, si Carthaginem demas, nulli cessit Utica. Sexaginta autem stadiis a Carthagine distabat, ut testatur Appianus; nempe versus occasum. Fuit hæc Τυρίων ἄποικος, quod et Justinus affirmat lib. XIIX. Cum et opibus et multitudine Tyrii abundarent, missa in Africam juventute, Uticam condidere. Itaque de antiquitate gloriabatur non parum, quin et eo nomine Carthagini præferebatur. Silius Italicus lib. III. 'Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis, Prisca situ, veterisque ante arces condita Byrsæ.' Aristoteles in libro Mirabilium: Τῆς δὲ Λιβύης ἐν Ἰτύκῃ καλουμένῃ, ἣ κεῖται μὲν, ὥς λέγουσιν, ἐν τῷ κόλπῳ τῷ μεταξὺ Ἑρμείας καὶ τῆς Ἵππου ἄκρας, ἐπέκεινα δὲ Καρχηδόνος ὡς σταδίους διακοσίους. ἣ καὶ πρότερον κτισθῆναι λέγεται αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ἔτεσι διακοσίοις ὀγδοήκοντα ἑπτὰ, ὡς ἀναγέγραπται ἐν ταῖς Φοινικικαῖς ἱστορίαις. Velleius Paterculus citra Codri tempora, qui Sauli fuit æqualis, Tyrios paucis annis post Gades Uticam condidisse refert. Urbi igitur tam vetustæ nomen fecit ipsa antiquitas. *Utica* enim, vel *Ityca* Punice, עתיק, *Itica*, id est, *prisca* dicebatur. *Bouchart.* Qui nunc locus a barbaris Mazachares appellatur. *D. Mar. Niger.*

Hipponem] Ab Utica ad Hippi promontorium Hippi Urbs, cui palus adjacet atque hæc palus Hipponitis vocatur. Hanc Urbem et Hippuacram appellat Diodorus lib. XX. Stephanus, alii. Etiam media antiquitas Hipponem Zarithum appellavit, sicuti Zetam dixere pro dieta. Διάῤῥυτος autem a Græcis appellata propter aquarum irrigua: nam in vicinia erat stagnum Hipponense, unde et Plinius ad Caninium Epist. lib. IX. 'Est in Africa Hipponensis colonia mari proxima: adjacet navigabile stagnum: ex hoc in modum fluminis æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur.' Hæc ille. Hippo autem dictus non ab equis, Græca appellatione; sed Syris et Arabibus stagnum, sinum denotat. Qualem Hipponis situm fuisse docuimus. *Bouchart.*

Valentissima] Legendum fortasse est, *opulentissima*. Verumtamen nihil muto. 'Valentissima' autem interpretor, validissima, seu potentissima. *Lambin.*

Restituit patriæ] Uno prælio sex hostium millibus interfectis, duobus captis, aliis in fugam versis: altero decem millibus cæsis, quatuor captis, decem fugatis: tertio omnibus fere copiis ad internecionem cæsis ac deletis, reliquis ad deditionem compulsis. *Idem.*

Tantum otium] Tantam quietem, pacem et tranquillitatem. Sic supra in Timoleonte: 'tantum otium toti insulæ conciliavit.' Cicero Offic. I. 'Neque in rep. periculum fuit gravius unquam nec majus otium.' Ita legit, non, ut vulgo, *odium*, doctissimus Victorius Variar. VII. 13. et ex àntiquis libris Carolus Longius.

Cap. 3. *Infesto Romanis*] Polyb. lib. III. Ἔμενεν ἐπὶ τῆς ὀργῆς, *in iracundia perseverabat Hamilcar*, nimirum, adversus Romanos. Quam iracundiam eodem lib. δυσμένειαν Ἀμίλκου vocat. *Lamb.*

In Hispaniam mitteretur] Lege Justin. XLIV. Appian. in Iberica, et heic Polybium.

Eoque secum duxit filium] Transvectus fretum Gaditanum et columnas Herculis. Polyb. Addit, in illis locis ipsum annos fere novem commoratum, multum Hispaniæ populos bello, plures persuadendo Carthaginiensibus subjecisse.

Turpius] Libidinosius, obscœnius. Sic Liv. Ann. XXI. 'Medius Hasdrubal inter patrem et filium octo ferme annos imperium obtinuit: flore ætatis, uti ferunt, primo Hamilcari conciliatus: gener inde ob altam indolem animi ascitus: et quia gener erat, factionis Barchinæ opibus, quæ apud milites plebemque plus quam modicæ erant, haud sane voluntate principum, in imperio positus.' *Lamb.*

Ut a præfecto morum] Erant igitur præfecti seu magistri morum apud Carthaginienses, ut et apud Romanos, qui dicebantur et censores. Cicero in Cluentiana: 'Tu es præfectus moribus.' *Lamb.* 'Sane censuræ initium,' Livii verba sunt, 'fuit rei a parva origine ortæ, quæ deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinæque Romanæ penes eam regimen esset.' Inde Censores Romæ magistratus quinquennalis, penes quem autoritas maxima, summumque arbitrium animadvertendi in mores civium. Et erat sub nutu illorum æstimatio facultatum cujusque civis, ad censum de iis pendendum. Livius IV. Cæterum, alia morum præfectura, alia censura fuit. Cæsar Censor non fuit, sed morum præfectus, ut a Cicerone nominatur: hoc est, rem habuit, titulum per speciem modestiæ recusavit. Pars potestatis ejus fuit, morum cura; quam usurpavit, unde et Præfectus morum dictus, non Censor. *Casaubonus.*

Quod moribus eorum interdici non poterat socero gener] Alii *genero*, utrumque verum. Verecundiæ autem hos inter serviendum monet Cicero in Offic. lib. I. 'Non lavantur cum soceris generi.' *Schottus.*

Hamilcare occiso] In prælio adversus Vectones. Polyb. Incidit mors ejus in annum 3742. Mundi conditi.

Ille exercitui præfuit] In hujus locum gener ipsius Hasdrubal mittitur. Justin. Τὴν δὲ στρατηγίαν οἱ Καρχηδόνιοι παρέδοσαν Ἀσδρούβᾳ τῷ ἐκείνου κηδεστῇ καὶ τριηράρχῳ. Polyb. Idque propterea, quod filii immaturi tum erant imperio. Quatuor autem reliquit filios superstites: quos totidem catulos leoninos in perniciem Romanorum ab se, dicere solitus est, educari: Hasdrubalis ingenium Livius prodit initio lib. XXI. *Ernst.*

Resque magnas gessit] Quo tempore prudenter et utiliter imperium suum administrabat; cum, Carthagine nova condita, magna Carthaginiensibus ad-

jumenta attulit ad res gerendas, propter loci opportunitatem maxime, tum ad res Hispanienses, tum Africanas. Polyb. II.

Et Princeps] Ἐκ τῶν τῆς πόλεως πρώτων. Princeps heic idem obtinet quod primus, quæ vocis germana ratio. Locutio frequens, apud Tranquillum et alios. *Keuch.*

Largitione vetustos pervertit mores Carthaginensium] Ut suis cœptis et placitis approbator esset populus contra infensos Barcinæ factioni. *Gebhardus.* Titus Livius Ann. XXI. paullo aliter rem narrat. Ita ille: 'Is plura consilio, quam vi gerens, auspiciis regulorum magis, conciliandisque per amicitiam principum novis gentibus, quam bello aut armis rem Carthaginensium auxit.' *Lamb.*

Ejusdemque post mortem] Quali mortis genere obierit Hasdrubal, non commemorat hoc loco Nepos. Alii ambigere nos non sinunt. Tradit Justinus, ipsum a servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injustam necem, interfectum esse. Polybius disertim testatur, in diversorio suo noctu a quodam natione Gallo privatarum injuriarum causa fuisse interemptum. Nonnulli volunt, in venatione necem ipsi illatam. Appianus: Ἀσδρούβαν δὲ, ἐπὶ τοῖς δὲ Ἰβηρίας τὸν ὑπὸ Καρχηδονίοις καθιστάμενον, ἀνὴρ δοῦλος, οὗ τὸν δεσπότην ὠμῶς διεφθάρκει, λαθὼν ἐν κυνηγεσίοις ἀναιρεῖ. Ad quem accedit Livius Ann. XXI. Non ergo dubitandum videtur, quin hoc mortis genere interfectus sit Hasdrubal. Præter enim adducta Historicorum testimonia, multa alia sunt, ex quibus liquido id videre est. Incidit ejus mors in annum Urb. Cond. 532. ut supputant Chronologi. *Keuchen.*

Hannibal ab exercitu accepit imperium] Justinus: 'Major utroque Hannibal imperator, Hamilcaris filius succedit.' Appianus: Ἡ στρατεία δὲ τὸν Ἀννίβαν, καίπερ ὄντα κομιδῇ νέον, ἀρέσκοντα δὲ ἰσχυρῶς, στρατηγὸν ἀπέδειξεν αὐτὸν, καὶ ἡ Καρχηδονίων βουλὴ συνέθετο.

Posteaquam mare transiit] Fretum Gaditanum, transvectus columnas Herculis. Polyb.

Adversus Vettones] Sic scribendum duplici *tt;* non *Vectones.* Græce Οὐέττονες populi sunt Hispaniæ citerioris intra Anam et Tagum fluvios ad Orientale Toletanorum latus. Strabo III. Ἐν δὲ τοῖς ἄνω μέρεσι καὶ Καρπητανοὶ, καὶ Ὠρητανοὶ, καὶ Οὐεττόνων συχνοὶ νέμονται. Item Plinius lib. IV. 20. finitimos Carpetanis facit. Prudentius hymno de S. Eulalia, Emeritam Vettonum metropolim nominat: 'Nunc locus Emerita est tumulo Clara colonia Vettonia: Quam memorabilis amnis Ana Præterit et viridante rapax Gurgite mœnia pulchra lavat.' Strabo vero in Turdulis Augustam Emeritam collocat: sed Hispano in Hispanicis potius habenda fides, quam Græco homini. *Schott.* In Msc. Boecleri *Veteones.* Dausquius Comment. in Sil. Ital. pag. 18. mallet *Vetones.* Bosius.

Occisus est] Ad castrum altum, ut ait Livius Decad. III. lib. 4. *Mag.* Καὶ τῆς τάξεως διαλυθείσης, οἱ μὲν Ἴβηρες αὐτοῖς ἐπιδραμόντες, αὐτόν τε τὸν Βάρκαν, καὶ πολὺ πλῆθος ἀμυνομένων ἐπ' αὐτῷ, διέφθειραν. Appian. M. Æmilio et M. Junio Coss. *Cassiodorus.*

Hujus perpetuum odium erga Romanos] Pro, contra Romanos. Sic solet Nepos. Hæc idem diserte tradit Polybius lib. III. *Lambin.* Valerius Max. lib. IX. 3. Livius XXI. et XXXV. alii.

Patris obtestationibus] Præter Polybium lib. II. Livium XXI. et XXXV. infr. in Hannibale: Valerius lib. IX. 3. *Savaro.*

Romanos non experiri] Periclitari, vel, periculum facere virtutis et potentiæ Romanorum. *Lambinus.* Infra in Hannibale: 'Hic autem velut hæreditate relictum odium paternum erga Romanos sic conservavit, ut prius animam, quam id deposuerit.' *Schottus.*

XXIII. HANNIBAL.

CAP. 1. *Hannibal*] Denotat Orientalibus nomen gratiosum, חנן, id est, Hanno, gratiosus. Unde et Anna et Ioannes nomen accepit, בעל sive Baal autem Dominum notat. *Thysius.* De Hannibale passim Græci, Latinique historici, sed præcipue Polybius, Appianus in Annibalicis, et alibi, Livius a lib. XXI. ad XL. usque, et compendio Florus II. 6. 7. 8. Justinus XXIX. 31. 32. et scriptor de viris illustribus cap. 42. Hujus imaginem hac forma a Fulvio Ursino e nomismate argenteo expressam heic inserere visum.

Apud Fulvium Ursinum
in numismate argenteo.

Omnes gentes virtute superavit] Victus enim prælio quidem nonnunquam, bello vero nunquam, ut ait Cæcilius apud Nonium. *Schott.*

Hannibalem tanto præstitisse cæteros imperatores prudentia] Quod quoque fuit judicium Pescennii Nigri. Nam quos alii Scipiones extulerunt, existimavit 'felices illos fuisse magis, quam fortes.' Ælius Spartianus in Nigri vita capite 11. 'Nec alias fabulas unquam habuit, nisi de Annibale, cæterisque talibus. Denique cum Imperatori facto quidam Panegyricum recitare vellet, dixit ei, Scribe laudes Marii vel Annibalis, vel alicujus Ducis optimi vita functi, et dic quid ille fecerit, ut eum nos imitemur.' *Gebh.* Vide sis gloriosam illam contentionem de præstantia Scipionis, Hannibalis, et Alexandri apud Lucian. ἐν νεκρικοῖς. *Schottus.*

Semper discessit superior] In Hamilcare: 'semperque superior discessit.' *Lamb.*

Civium suorum invidia] Quam sibi conciliavit Hannibal remp. bene administrando; partim judicibus, qui antea perpetui erant, eoque dominabantur, factis annuis: partim ærario publico et vectigalibus populi Carthaginiensis, quæ et negligentia dilabebantur, et, (ut fere fit,) prædæ quæstuique principibus quibusdam civitatis et magistratibus erant, ad certam rationem revocatis: ut tradit Livius Ann. lib. XXX. *Lamb.*

Sed multorum obtrectatio devicit unius

virtutem] Bella antithesis: in qua multos uni, obtrectationem virtuti opponit. *Idem.* Sic apud Apuleium aliquem insimulatum quorundam astu projecit extorrem sæviens invidia. Qualis iste in Tacito conspiratione inimicorum et invidia falsi criminis oppressus. Vide Lucianum De non temere credendo.

Velut hereditate relictum odium paternum] Ipse Hannibal apud Livium XXXV. 'Odi Romanos, odioque sum Romanis. Id me verum dicere pater Hamilcar et DI testes sunt.' Tale Ægisthi patruelis in Agamemnonem. Velleius lib. I. Et Paconii Agrippini, paterni in principes odii heredis. Tacit. XVI. *Gebh.*

Prius animam deposuerit] Sic supra, in Pausan. cap. 5. vitam ponere: 'Atque eodem loco sepultus, ubi vitam posuerat.' *Savaro.*

Quum patria pulsus esset, et alienarum opum indigeret] Sic supra De Regibus: 'Quem ille a patre expulsum Alexandria, alienarum opum indigentem receperat.' *Lamb. Savaro.*

CAP. 2. *Philippum*] Demetrii Macedonum Regis filium, Persei patrem. De quo Livius epitom. XXIX. et XXXI. Justinus lib. XXIX. et Plutarchus in Paullo Æmilio, et Fasti, sub annum ab U. C. DLII. *Schott.* Tradit Justinus, hunc a Demetrio Illyriorum Rege ad bellum Romanis inferendum fuisse impulsum: et cum Romanos a Pœnis iterato prælio victos didicisset, aperte se hostem Romanis professum; navesque, quibus in Italiam exercitum trajiceret, fabricare cœpisse; ac legatum ad Hannibalem jungendæ societatis gratia cum epistolis misisse. *Mag.* Romani legati cum in senatu exposuissent, compertum Patribus Romanis esse et Philippum regem, ante ab Hannibale maxime accensum, bellum P. R. fecisse: et nunc literas nunciosque ab eo ad Antiochum regem profectos: haud quieturum, antequam bellum toto terrarum orbe concisset: nec ei impune debere esse, si satisfacere Carthaginienses P. R. vellent: nihil eorum sua voluntate et publico consilio factum esse, Carthaginienses responderunt: quicquid æquum censuissent Romani, facturos esse. Livius Ann. XXXIII.

Omnium potentissimus Rex] Quippe, qui Asiam et Syriam tenuit annos septem et triginta; Mediam quoque, Persiam, Hyrcaniam, Bactrianam, et omnes, excepta Parthia, superioris Asiæ provincias victo Achæo recepit. Polyb. VII. VIII. X. XI. Justin. XLI. Appian. in Syriac. Judæam quoque Ægyptio regi eripuit. Joseph. XII. 3.

Antiochus] Frater Callinici. Qui primo ἱέραξ dictus, ob rapacem naturam. Vide Strabonem XVI. Justinum XXVII. Postea ob victorias et imperii amplitudinem, Magni cognomentum accepit. *Keuchen.* Hunc ad arma Romanis inferenda concitasse Hannibalem, refert Liviana Epitome lib. XXXIII. et XXXIV. et Justin. lib. XXXII. *Schott.*

Hunc tanta cupiditate incendit bellandi] Polyb. Livius, Appianus illam historiam magis exaggerant. Mortuo Ptolemæo Philopatore, Antiochus decessit in Ægyptum, præsidio nudam ac vacuam correpturus. Cum eo Hannibal Ephesi congreditur, inimicorum calumniis patria sua profugus. Qui calumniabantur, eum in contentione semel adversus Romanos suscepta perseverantem et pervicacem, et belli gerendi cupidum esse, neque pacem colere posse. Quo tempore Carthaginienses Romanis parebant, fœderibus interpositis alligati. Hannibalem igitur rei militaris et imperandi scientia clarum Antiochus honorifice excepit, et apud se retinuit, atque in comitibus suis habuit. Ita Appianus et fere Polybius. Prolixius rem narrat Livius, XXXIII.

Rubro mari] Sive Erythræo. Quod

a mirabili Pharaonis clade Arabibus dicitur بحر قلزم ab oppid. القلزم quod est Latit. gr. XXVIII. min. XXX. in littore Ægypti opposito Elanæ, seu promontorio Pharan. Locus inde dictus, quod prope submersus credatur Pharao. قلزم enim est *deglutire, absorbere*. Unde Turcis mare rubrum dicitur فرعون دكزي *Pharaonis mare*. Hodie pro *Colzuma* est سويس *Sues*. Golius. Lege *ἐκ τῶν τοῦ 'Αγαθαρχίδου περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἐκλογάς*. Mela lib. III. 'Rubrum mare Græci, sive quia ejus coloris est, sive quia ibi Erythras regnavit, *ἐρυθρὰν θάλασσαν* appellant.'

Quum legati venissent Romani] Τότε *'Ρωμαῖοι, συνθεωροῦντες ἤδη τὴν Αἰτωλῶν ἐπιβολὴν, ἐξαπέστειλαν πρεσβευτὰς πρὸς 'Αντίοχον, βουλόμενοι μὴ λανθάνειν σφᾶς τὴν τοῦ βασιλέως προαίρεσιν*. Polyb. Hi fuerunt P. Sulpitius et P. Julius apud Livium, Dec. IV. lib. 5. Plutarchus vero in T. Quinctio Flaminio alterius nomen male profert. Vocat enim P. Vellium, cum Julium dicere debuerit. Sed non mirum. Homo enim Græcus, et in eo sæpe parum diligens, Romanorum nomina pervertit. *Magius*. Justinus cum Polybio simpliciter legatos nominat, omissis nominibus. Ita ille XXXI. 'Romani quoque ad Antiochum legatos misere, qui sub specie legationis, et regis apparatum specularentur, et Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum, invisumque Regi redderent.' *Keuch*. Sane inter legatos erat P. Scipio, qui Annibalem devicerat. Præter Livium XXXV. Appianus, Lucianus in dialog. Mortuorum, Plutarchus in Flaminio sub finem. Consilium autem legatorum explicat Frontinus I. 8. 7. *Bongars*. Missi ad hoc Carthaginem legati Romani, qui apud Senatum arguerent, Hannibalem cum Antiocho rege consilia belli faciendi inire. Illi fuerunt C. Servilius, M. Claudius Marcellus, et Q. Terentius Culleo. Lege Livium. *Keuchen*.

Ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent] Effecerunt autem id crebris cum eo sociatis colloquiis. Livius XXXV. 'Propter colloquia cum Villio suspectus regi.' *Gebhard*. *Οἱ δὲ πρέσβεις ἐθεράπευον τὸν 'Αννίβαν, σπουδάζοντες εἰς ὑποψίαν ἐμβαλεῖν πρὸς τὸν 'Αντίοχον· ὃ καὶ συνέβη γένεσθαι*. Polyb.

Tempore dato adiit ad regem] Omnino probanda Msctorum fides: *Tempore dato adiit ad regem*. Et hæc est Corneliana *χρῆσις*. Supra, Themistocle: 'Ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit.' Et statim: 'Ad senatum Lacedæmoniorum adiit:' *ἀρχαϊκῶς*. *Keuchen*. Sed ante ipsum iisdem verbis Savaro: qui locum addit ex Dione.

Puerulo me, utpote non amplius novem annos nato] *Ἔφη γὰρ, καθ' ὃν καιρὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ τὴν εἰς 'Ιβηρίαν ἔξοδον μέλλοι στρατεύεσθαι μετὰ τῶν δυνάμεων, ἔτη μὲν ἔχειν ἐννέα*. Polyb. Livius Decad. IV. lib. 5. puerum admodum tunc fuisse Hannibalem dicit. Quomodo apud Florum, puer Hannibal ad aram patri juraverat. Plinius, sive Auctor de Vir. Illustribus, non novem annos tunc natum Hannibalem testatur, sed undecim. Nisi locus suspectus sit, ac librariorum culpa depravatus. *Magius*. Vide Eutropium lib. III. Orosium IV. De novem annis canit Juvenalis: 'Hoc puer ad Lybicas jurarat Hannibal aras.'

Jovi Optimo Maximo hostias immolavit] Idque ex instituto et more patrio. *Καὶ ποιῆσαι τὰ νομιζόμενα*, ut loquitur Polybius. Fuit is et aliarum gentium ritus, ut constat passim ex historiis. Hostias immolabant, antequam ad hostes proficiscerentur; victimam post partam victoriam, cum Diis gratias agerent, pro victis hostibus. Sic Marcellus captarum

Syracusarum, et Hannibalis ante Nolana mœnia a se primum fugere coacti, gloria inflammatus, cum summo studio niteretur, ut Pœnorum exercitum aut in Italia prosterneret, aut Italia pelleret, solenni primum sacrificio voluntates Deorum explorabat. Val. Max. lib. I. 6. *Keuch.*

Quæ divina res dum conficiebatur] Nonius cap. 4. 'Facere rem divinam, religionibus exhibere.' Vide Notas in Sidonii Epist. lib. V. 17. *Savar.* 'Rem divinam facere' Latini solent dicere de his, qui sacrificant et victimas mactant. *Salmas.*

Ne dubitaret ducere] Ne cunctaretur: vel, ne vereretur ducere: omnem ducendi moram præcideret. Tale fere est illud in Agesilao: 'quare venire ne dubitaret.' Ubi tamen vulgo legitur, *non dubitaret.* Lambin.

Instituerat] Forte melius, *institerat*, id est, ceperat. Sic et in Alcibiade: 'Itaque tempus ejus interficiendi quærere instituerunt.' Malim, *instîterunt.* Vide Manutium in Epist. Cic. ad Familiares.

Eamque, cæteris remotis, tenentem] Sic Polybius. Valer. Maximus lib. IX. 14. in externis exemplis 3. 'Hannibal mature adeo patris vestigia subsecutus est, ut eo exercitum in Hispaniam trajecturo, et ob id sacrificante, novem annorum natus, altaria tenens juraret, se, cum primum per ætatem potuisset, acerrimum hostem pop. R. futurum, ut pertinacissimis precibus instantis belli commilitium exprimeret.' *Savaro.* Ipse Hannibal apud Livium, XXXV. 'Pater Hamilcar, Antioche, parvum admodum me, cum sacrificaret, altaribus admotum, jurejurando adegit, nunquam amicum fore pop. Romani.' Cæterum jurantes aram tenebant. Cicero pro L. Flacco: 'Ergo is, qui si aram tenens juraret, crederet nemo, per epistolam, quod volet, injuratus probabit?' Alia exempla passim suppetunt Plautus, Varro, Virgilius, Apuleius, quorum loca in Adversariis suis illustravit doctissimus Turnebus lib. XVI. 10. et lib. XIX. 19. item lib. XXVI. 2. Talis fuit Latinus apud Virgil. Æn. XII. Ptolemæus apud Justin. XXIV. Psyche apud Apuleium VI. Atque hic Græcorum mos, qui jurandi causa ad aras accedebant. Cicero pro Balbo. Qualis moriturorum ritus. Senec. Herc. Fur. II. 3. Plinius XXXV. Et Pœnorum, qui aram et sacra tangentes, vel agnum læva, dextra silicem tenentes, Deos, hominesque contestantur, ut si illos scientes fallerent, ita se Jupiter feriret, quemadmodum ipsi agnum percuterent. Alex. ab Alex. V. 10. Unde volunt Grammatici, aras, antiquitus quasi ansas dictas. Varro, Macrob. Servius ad Æn. V. De quo vide Incomparabilem Brissonium de Formulis. In Romanorum ritu *aram tenere* vel *tangere* est *ὀμνύντα τοῦ βωμοῦ ἐφάπτεσθαι*, ut loquitur Theo. Meminit Turneb. Adv. lib. XIX. 19. et alibi Jos. Scaliger ad Manilium. *Keuch.*

Jurare jussit] Atque ab illo jurejurando Hannibalis ad illum diem, quo imperium accepit, anni numerantur septemdecim. *Salmas.*

Numquam me in amicitia cum Romanis fore] Livius XXXV. 'Nunquam amicum fore populi Romani.' Histor. Miscell. lib. III. 5. 'Se, ut primum posset, adversus Romanos pugnaturum:' quod non est expressum, longeque minus est. Nam qui pugnat adversus aliquem, odium exsuere, atque ex hoste amicus fieri potest. Polybius, *μήποτε Ῥωμαίοις εὐνοήσειν.* Appianus Annibalic. *Ῥωμαίοις ἐπιβουλεύων οὔποτε ἐλλείψειν.* Ibericis: *Ἄσπειστος ἐχθρὸς ἔσεσθαι Ῥωμαίοις.* *Gebhard.*

Ad hanc diem] Sex et triginta annos. *Livius.*

Si quid amice de Romanis cogitabis] Si Romanis consules, seu consulere voles. *Lamb.* Ἐπὰν δὲ διαλύσεις ἢ φιλίαν συντίθηται πρὸς αὐτούς. Polyb.

CAP. 3. *Hasdrubale imperatore*] Ge-

nero Hamilcaris. Vide in Hamilcar.

Summam imperii ad eum detulit] Polyb. III. 'Cum nuncius ex castris Carthaginem perlatus esset, Hannibalem uno totius exercitus ore, et communi omnium militum consensu imperatorem esse declaratum; continuo populus convocatus, sine ulla sententiarum varietate, exercitus judicium ac voluntatem comprobavit, ac ratam fecit.' Electus est belli imperator anno ætatis XXVI. Nam duce patre Amilcare novem annos in Hispania militavit, octo sub ejus genero Asdrubale. *Schott.*

Hic Hannibal minor quinque et viginti annis] Hoc modo de Regibus loquitur: Dionysius 'major annis sexaginta natus decessit.' Ita Cicero: 'aliquot annis minor natu,' in Quæst. Academ.

Omnes gentes Hispaniæ] Plus quam quadraginta hominum millia in fugam vertit; quibus superatis, nullus jam eum hostis intra Iberum audebat intueri, præter Saguntinos. Polyb. De quibus ita loquitur Livius Ann. XXI. 'Hannibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit, vastatisque agris intra paucos dies Carpetanos quoque in deditionem accepit. Et jam omnia trans Iberum, præter Saguntinos, Carthaginiensium erant. Cum Saguntinis bellum nondum erat: cæterum jam belli causa certamina cum finitimis serebantur, maxime Turdetanis.' *Lambin.*

Saguntum fœderatam civitatem] De cujus situ Polybius III. Ἡ δὲ πόλις αὕτη κεῖται μὲν ἐπὶ τῷ πρὸς θάλατταν καθήκοντι πρόποδι τῆς ὀρεινῆς τῆς συναπτούσης τὰ πέρατα τῆς Ἰβηρίας καὶ Κελτιβηρίας. ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ στάδια· νέμονται δὲ χώραν οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν, πάμφορον, καὶ διαφέρουσαν ἀρετῇ πάσης τῆς Ἰβηρίας. Livius: 'Civitas ea longe opulentissima ultra Iberum fuit, sita passus mille ferme a mari.' Florus: 'Saguntus, vetus Hispaniæ civitas et opulenta, fideique erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum.' Quippe quæ CC. ante excidium Trojæ annis condita. Plinius XVI. 40. Cæterum ultimo fœdere cautum fuerat, ut Iberus disterminaret ditionem Romanorum et Carthaginiensium. Saguntus ultra Iberum quidem, fœdere tamen cum Romanis juncta, et ideo excepta ne quid in eam liceret Carthaginiensium armis, utque libera maneret inter utriusque populi imperia. Hannibal cui propositum erat bellum movere Romanis, ne fœdifragus palam videretur, non Saguntinis arma aperte nec statim intulit, sed in Olcadum fines, quæ gens ultra Iberum amnem, in ea parte quam Romani non exceperant, exercitum induxit; ut non recta petiisse Saguntinos, sed rerum serie ducente, finitimis perdomitis, continentia jungendo, ad oppidum ejusdem regionis ultra Iberum sitæ oppugnandum quasi tractus videri posset. Ut Hispaniæ ergo urbem Saguntum in belli causam delegit, id est, ejus Hispaniæ, quæ ultra finem esset imperii Romani, hoc est, ultra amnem Iberum. *Salmas.*

Vi expugnavit] Octavo mense obsidionis. Polyb. Τέλος ἐν ὀκτὼ μησὶ κατὰ κράτος εἷλε τὴν πόλιν. Vide Livium XXI. Urbs eversa et Hannibalis et Saguntinorum manibus, qui se suaque omnia in pyram conjecerunt, nec arbitrium victoris exspectarunt. *Idem.* Inde pavor ac trepidatio totam Urbem pervasit, aliis insuper tumultus ex arce auditur; turris diu quassata procidit; perque ruinam ejus cohors Pœnorum impetu facto cum signum imperatori dedisset, nudatam stationibus custodiisque solitis hostium esse Urbem: non cunctandum in tali occasione ratus Hannibal, totis viribus aggressus, Urbem momento cepit: signo dato, ut omnes puberes interficerentur. *Alurcus.* Ingens intra urbem per obsessos fames, adeo, ut humanas carnes comederent.

Petron. Satyr. Senec. Controv. August. lib. III. 20. Cæterum expugnata est Urbs, anno post Romam conditam DXXXV. bello Punico secundo. Recepta vero, anno DXXXIX. pulso Punico præsidio, teste Livio XXI. Vide Orosium, Orchestræ lib. IV. 14. et Sigonium in lib. XXI. Livii. *Schott.*

Tres exercitus maximos comparavit] Equites mille ducentos, peditum decem et septem millia, octingentos quinquaginta reliquit in Africa, ut essent Carthagini et Africæ præsidio. Adhæc Hasdrubali in Hispania manere jusso tradebantur quinqueremes quinquaginta, quadriremes duæ, triremes quinque, equitum duo millia et quingenti, elefanti viginti et unus, peditum undecim millia, equitum ad novem millia. Polyb. Vide sis Livium.

Ex his unum in Africam] Tredecim millia, octingentos quinquaginta pedites cetratos, funditores Baleares octingentos septuaginta, equites mistos ex multis gentibus mille ducentos. Liv.

Alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania reliquit] Hasdrubali fratri, viro impigro Hispaniam provinciam destinat: firmatque eam Africis maxime præsidiis; peditum Afrorum undecim millibus octingentis quinquaginta; Liguribus trecentis; Balearibus quingentis. Ad hæc peditum auxilia additi equites Libyphœnices, mistum Punicum Afris genus, trecenti: et Numidæ, Maurique, accolæ Oceani, ad mille octingentos, et parva Ilergetum manus ex Hispania ducenti equites; et ne quod terrestris deesset auxilii genus, elefanti quatuordecim: classis præterea data ad tuendam maritimam oram, quia qua parte belli vicerant, ea tum quoque rem gesturos Romanos credi poterat: quinquaginta quinqueremes, quadriremes duæ, triremes quinque; sed aptæ instructæque remigio triginta et duæ quinqueremes erant, et triremes quinque. *Idem.*

Saltum Pyrenæum transiit] Ἦγε διὰ τῶν Πυρηναίων λεγομένων ὀρῶν. Polyb. Postquam per Pyrenæum saltum traduci exercitus cœptus est. Livius. Vide Appian. Ἀννιβαϊκῇ. *Lamb.* Transit autem per saltum Pyrenæum et ipsam Celticam, quæ nunc vocatur Gallia; ut olim speciatim Romanis. Saltum Pyrenæum vocat Nepos, quem Ptolemæus Πυρήνην, id est, montem illum, qui Hispaniam a Gallis dividit, et ad Occidentalem late Oceanum se extendit. Legendi passim antiquissimi Geographi. Apud Stephanum est Πυρήνη, unde Silio Pyrene. Cæterum accidit hic Hannibalis transitus per saltum illum post dejectos Celtiberos et Afros, ut videre est in Appiano et aliis. *Keuchen.*

Cum omnibus incolis conflixit] Exstat hujus rei longa narratio apud Polybium lib. III. et Livium XXXI.

Alpes] Quæ Pœninæ ab Hannibale denominatæ sunt. Plin. Nat. Hist. l. III. 17. Et Paulus Warnefridus de gestis Longob. lib. II. 18. ait: Alpes Apenninæ dictæ sunt a Punicis, hoc est, Hannibale et ejus exercitu. *Ernst.* Rejecit tamen hanc opinionem Livius XXI. 38. *Bosius.*

Quæ Italiam ab Gallia sejungunt] Quam in promontorio quodam militibus suis ostentabat. Livius. Apud Herodianum: μέγιστα ἐκεῖνα ὄρη, καὶ οἷα οὐκ ἄλλα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γῇ, ἐν τείχους σχήματι περίκειται, καὶ προβέβληται Ἰταλίας.

Præter Herculem Graium] Ammian. lib. XV. 'Primam [per Alpes viam] Thebanus Hercules, ad Geryonem exstinguendum et Tauriscum lenius gradiens, prope maritimas composuit Alpes.' Silius Ital. 'Primus inexpertas adiit Tyrinthius arces:' unde apud Livium se æmulum Herculis itinerum jactabat Hannibal. Herculi 'res ea virtutis admirationem et immortalitatis fidem dedit:' ut loquitur Justinus; et 'Annibalis per

Alpes transitum in portento prope a majoribus habitum,' scribit Plinius. Ergo æmulus Herculis itinerum Hannibal, non tamen ut alter ab ipso fuerit in tranandis Alpium montibus. Quod mendacio non carere tradidit Polybius, lib. III. *Keuchen.*

Quo facto is hodie saltus Graius] Ergo ab Hercule Graio saltus Graius, sive Herculeus. Vide Plin. III. 17. et 20. Herculis transitus multa vestigia indicantur; Herculis Monœci portus, et harum Alpium nomen, et Lepontii ita dicti creduntur, quod ab Hercule eo loco relicti fuerint: auctor Simlerus. Ita Herculea via apud Aristotelem de admirandis, quæ ducit ex Italia per Galliam usque ad Celtiberos. Et Alpium Graiæ fauces, quibus ipsum transiisse memorant Pœni. In Tungris adhuc Herculis vetustissimum sacellum, ut supra januam effigies ostendit, et alia monumenta, quæ Herculem Graium repræsentant. *Keuchen.*

Transitum concidit] Incredibili labore et industria. Quippe ad minuendam rupem, per quam via una esse poterat, ducti milites, cum cædendum esset saxum, arboribus circa immanibus dejectis struem ingentem lignorum faciebant; eamque cum et vis venti apta faciendo igni coorta esset succendebant, et ardentia saxa infuso aceto molliebant. Livius. Et hæc est illa via, *ἣ καὶ νῦν ἐστιν ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἐντριβὴς, καὶ καλεῖται δίοδος 'Αννίβου*, ut tradit Appianus. Loquitur de Cremonis jugo, ubi transgressus Hannibal. Alii Penninum vocant, vel Pœninas. Sic Franciscus I. Gallorum Rex, per easdem Alpes inusitatum iter curulibus tormentis aperuit. Jovius in Leone X. Quales Turcæ in Germaniam irrumpentes anno Christi MCLXXXVII. *Sabellicus*, Ennead. x. 7. *Transitu* V. C. atque hoc melius. *Alpinos* malit Lambinus.

Effecitque ut ea elephantus] T. Livius: 'Ita torridam incendio rupem ferro pandunt, molliuntque anfractibus modicis clivos, ut non jumenta solum, sed elephanti etiam deduci possent.' Mos præliandi cum elephantis frequens antiquis Regibus. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania Pyrrhus Rex eduxit. Postea Hannibal in Africa, Rex Antiochus in Oriente, Jugurtha in Numidia, copiosos habuerunt: adversus quos diversa sunt excogitata arma. De elephanto enim *ὅσος ἐς ἔργα καὶ ἀνδρῶν χρείας*, non *χεῖρας*, ut sine sensu alii emendaverunt.

Ornatus] Gifanius ita correxerat, secutusque est indice Cl. Puteano Lambinus. Schottus ex suis membranis præfert *oneratus*, accipitque pro onustus. Ast ego pertendo istud *oneratus* esse suppositum ab ignorante scriba pro *ornatus*. Nam elephas ornatus multum ab onerato differt. Jumenta dorsuaria, *κτήνη φορτηγὰ*, ut cameli et muli, &c. onerantur: elephanti vero ornantur, armantur, ipsi et armatis implentur. Quid plura? præstantissimi quique scriptores hoc modo consueverunt. *Gebhard.*

Hac copias traduxit] Per montem Jovis, quem vulgo Cinisum appellant, Gebennas versus tendens, partem ejus rupiolæ, quam et Durandum vocant, unde ex altero latere flumen Druentia, altero exitus in Taurinos. Id videtur sentire Plutarchus. *Machaneus.*

Pervenit] Quinto mense a Carthagine nova (ut quidam auctores sunt) quinto decimo die Alpibus superatis. Livius XXI. Neque aliter Polybius: Τέλος δὲ *τὴν μὲν πᾶσαν πορείαν ἐκ Καινῆς πόλεως ἐν πέντε μησὶ ποιησάμενος, τὴν δὲ Ἄλπεων ὑπερβολὴν ἡμέραις ἑκκαίδεκα. Lambin.*

CAP. 4. *Apud Rhodanum*] Atqui, neque Polybius, neque Livius, neque ulli alii, quod sciam, tradiderunt, P. Cornelium Consulem cum Hannibale ad Rhodanum conflixisse. Nam tri-

duo antequam ad Rhodanum venisset Scipio, transierat flumen Hannibal, teste Polybio, cujus hæc verba sunt: Οὐ μὴν, ἀλλὰ Πόπλιος μὲν ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς, ἡμέραις ὕστερον τρισὶ τῆς ἀναζυγῆς τῆς Καρχηδονίων παραγενόμενος ἐπὶ τὴν τοῦ ποταμοῦ διάβασιν, καὶ καταλαβὼν ὡρμηκότας τοὺς ὑπεναντίους, ἐξενίσθη μὲν ὡς ἐνδέχεται μάλιστα· πεπεισμένος οὐδέ ποτ' ἂν αὐτοὺς τολμῆσαι τῇδε ποιήσασθαι τὴν εἰς Ἰταλίαν πορείαν, διὰ τὸ πλῆθος. Titus Livius: 'P. Cornelius Cos. triduo fere postquam Hannibal ab ripa Rhodani movit, quadrato agmine ad castra hostium venerat, nullam dimicandi moram facturus. Cæterum ubi deserta munimenta videt, ad mare ad naveis rediit; tutius faciliusque ita descendenti ab Alpibus Hannibali occursurus.' *Lambin.* Auctor is, qui librum de Viris Illustribus conscripsit, tradit apud Ticinum, qui Galliæ Cisalpinæ fluvius, cum P. Scipione conflixisse Hannibalem. Quo tempore de Scipione actum fuisset, ni periclitantem patrem servasset prætextatus admodum filius. Atqui hic quidem primi impetus turbo, qui inter Padum et Ticinum valido fragore detonuit. Florus.

Cum hoc eodem de Clastidio] Quod oppidum est Polybio et Straboni. Apud Livium est, uno in loco Ligurum, altero Gallorum. Ortelius. Sed non videtur huic voci hic locus esse. Nam primum, quid est, 'apud Padum Clastidio decernit?' sic enim habent omnes libri vulgati: nonne satis est dixisse, *apud Padum decernit;* quemadmodum supra dixit, 'apud Rhodanum;' infra, 'apud Trebiam?' Putabam, si hæc vox non est aliunde inculcata (quod mihi fit verisimile, ideoque delendam arbitror) aliquid deesse, et legendum, *non longe a Clastidio.* Nam Livius tradit, Hannibalem statim post illam pugnam, ad Clastidium vicum, quo magnam vim frumenti Romani congesserant, partem sui exercitus misisse, quod inopia frumenti laboraret; brevique post tempore, nummis aureis quadringentis P. Brundisino præsidii præfecto corrupto, Hannibali Clastidium esse traditum. *Lambin.* Quod primum fuit Scipionis cum Hannibale prælium. Livius.

Saucium inde ac fugatum] Livius: 'Auxitque pavorem Consulis vulnus, periculumque intercursu tum primum pubescentis filii propulsatum.' Florus Epitoma: 'Tunc Scipione duce fusus exercitus, saucius etiam ipse venisset in manus hostium imperator, nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset.' *Lambin.* Cæterum fallitur memoria Plinius, dum apud Trebiam hæc accidisse scribit, quod contra aliorum fidem. Nec patrem filius ab ipsa morte liberavit, ut tradit Florus, sed servus quidam, de quo verum esse filiale illud patrocinium, fama obtinuit. *Keuchen.*

Ti. Longo] Id est, Tiberio Longo. Sic autem legendum; non, ut vulgo, Tito Longo. Ita eum Polybius nominat, itemque in Fastis Tiberius appellatur:

BELLVM PVNICVM SECVNDVM.
P. CORNELIVS. L. F. L. N. SCIPIO.
TI. SEMPRONIVS LONGVS.

Apud Livium tamen Titus dicitur, sed mendose. *Lambin.* Hic Tiberius Sempronius Longus initio belli Punici secundi Cos. cum P. Cornelio Scipione conflixit. *Schott.* Atque idem Consul ex Sicilia accersitus fuit, ut duo exercitus jungerentur. *Machan.*

Apud Trebiam] Alii Contrebiam vocant. Virgilius Æneid. VII. Mutuscam indigitat. Ubi Servius: 'Hæc Trebia postea dicta est, quam modo Tribulam dicunt; apud quam Annibal delevit populum Romanum.'

Utrosque profligavit] Si modo interfuerit prælio illi Scipio; ut qui nondum satis firmus erat ex vulneribus superiore prælio acceptis. Neque

illum Polybius et Livius in hoc appellant. Contra Appianus 'Ἀννιβαϊκῇ· Σκιπίων δὲ αὐτοῖς ἑπόμενος καὶ παρακαλῶν, ὀλίγου μὲν ἐδέησε τρωθεὶς διαφθαρῆναι, μόλις δ' ἐς Κρεμῶνα διεσώθη φερόμενος. Tantus autem terror ex hac clade Romam perlatus est, ut jam ad Urbem crederent infestis signis hostem venturum; nec quicquam spei aut auxilii esset, quo a portis mœnibusque vim arcerent. Uno Consule (aiebant) ad Ticinum victo, altero ex Sicilia revocato, duobus Coss. duobus Consularibus exercitibus victis, quos alios duces, quas alias legiones esse, quæ arcesserentur? Neque tamen hæc Hannibalis victoria ei admodum læta fuit; propterea quod nix et frigus et turbulenta tempestas multos homines, plurima jumenta, et elephantos prope omnes consumpsisset. Polyb. Livius. Sed duo prælia commissa sunt, antequam ad Ligures Hannibal perveniret, et in utroque Romani, Sempronio duce, superati sunt. Tradit enim Livius, Sempronium priore prælio superatum, Romam venisse, deinde cum Roma in castra rediisset, ad Placentiam rursum cum Hannibale conflixisse. *Lamb.*

Inde per Ligures] T. Livius: 'Secundum eam pugnam Hannibal in Ligures, Sempronius Lucaniam concessit.' Ligures imis Alpium jugis adhærebant inter Varum et Macram flumen. Tutum locis et fuga, durum atque velox genus, ex occasione magis latrocinia, quam bella faciebat. Florus. Cæterum iste Ligurum tractus inter Varum et Macram flumen latius patuit, quam tradidit Florus. Quippe trans Alpes ad Rhodanum usque gens illa occupavit olim omnem Galliam Narbonensem. Vide antiquissimam Geographiam.

Apenninum] Qui mons longissimi tractus, Italiam secundum longitudinem ejus dirimens. Addit Livius, in transitu Hannibalem adeo atrocem tempestatem adortam esse, ut Alpium fœditatem prope superarit. 'Vento mistus imber [Historici verba sunt] cum ferretur in ipsa ora, primum, quia aut arma emittenda erant, aut contra enitentes vortice intorti affligebantur, constitere; deinde, cum jam spiritum intercluderet, nec reciprocare animam sineret, aversi a vento parumper consedere. Tum vero ingenti sono cœlum strepere, et inter horrendos fragores micare ignes; capti auribus et oculis metu omnes torpere.' *Lambin.*

Adeo gravi morbo afficitur oculorum] T. Livius lib. XXII. 'Ipse Hannibal æger oculis, ex verna primum intemperie variante labores frigoraque; elephanto, qui unus superfuerat, quod altius ex aqua exstaret, vectus: vigiliis tamen, et nocturno humore, palustrique cœlo gravante caput, et quia medendi nec locus nec tempus erat, altero oculo capitur.' Polybius lib. III. 'Ἀννίβας δὲ μόλις ἐπὶ τοῦ περιλειφθέντος θηρίου διεσώθη μετὰ πολλῆς ταλαιπωρίας· ὑπεραλγὴς ὢν διὰ τὴν βαρύτητα τῆς ἐπενεχθείσης ὀφθαλμίας αὐτῷ, δι' ἣν καὶ τέλος ἐστερήθη τῆς μιᾶς ὄψεως, οὐκ ἐπιδεχομένου τοῦ καιροῦ καταμονὴν ἢ θεραπείαν, διὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἀδύνατον. *Lambin.*

Ut postea nunquam dextro æque bene usus sit] Quod dehonestamentum oris, quidam simii posteriorum ducum ad gloriam sibi trahebant. Tacit. Histor. lib. IV. 13. 'Sed Civilis, ultra quam barbaris solitum, sollers ingenio, et Sertorium se aut Hannibalem ferens simili oris dehonestamento.' Vide eundem Ann. lib. II. 9. III. 20. de Decrio: Justinum IX. de Philippo. *Gebhard.* Unde Satyricus X. 'O qualis facies, et quali digna tabella, Cum Getula ducem portaret bellua luscum!' De quo somnium ejus refert Val. Maximus lib. I. 7. Vide et in Fabio Plutarchum: plures istiusmodi μονοφθάλμους duces invenias: Philippum Macedonum regem, de quo Gellius II. 27. *Schott.*

Lecticaque ferretur] Mos solitus affectis Ducibus. De Scipione Livius XXIV. De Mermece Agathias II. De Lutatio Consule Val. Maximus II. 8. De Eumene Polyænus et Plutarchus. De Numeriano Vopiscus. De Alexandro Curtius VII. Quod inter laudes humanitatis ac beneficentiæ Tiberianæ commemorat Velleius Paterc. II. *Gebhard.*

C. Flaminium Consulem] Hominem turbulentum et multitudinis assentatorem, ad res bellicas natura ineptum. Appianus: *Καὶ αὐτὸς ὢν ἀπειροπόλεμός τε, καὶ εἰς ἀρχὴν ἀπὸ δοξοκοπίας ᾑρμένος.* Adi Polybium et alios. Titus Livius: 'Consul ferox ab consulatu priore, et non modo legum, aut patrum majestatis, sed ne Deorum quidem satis metuens erat.' *Lamb.* Ergo C. Flaminius, (non Flamininus) iterum Consul erat, quo tempore ipsum, ad Trasimenum, adoriebatur Hannibal. Iste consulatus incidit in annum Urbis Cond. DXXXVI. quando ipsius Collega fuit Cn. Servilius Geminus, qui in prælio occisus est. *Schott.*

Apud Trasimenum] *Λίμνην* appellant Polybius et Appianus, qui et *πλειστίνην* vocat in Annibalicis. Apud Livium est *Trasumenus*, pro quo alii *Trasimenus.* Florus II. 6. 'Trasimenus lacus tertium fulmen Hannibalis, imperatore Flaminio.' Sed et antiqui *Trasumenius* scribebant aut *Trasymenius.* Quomodo apud Quintilianum legendum esse, lib. I. cap. 5. docet Claudius Salmasius; ubi perperam *Thrasomenum* pro *Thrasumeno.* Keuch.

Cum exercitu] In hac pugna Livius, Polybium secutus, quindecim millia Romanorum in acie cæsa esse tradit: decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam diversis itineribus Romam petiisse: sex millia primi agminis per adversos hostes eruptione facta, ignaros omnium, quæ post agerentur, ex saltu evasisse: et cum in tumulo quodam constitissent, clamorem modo ac sonum armorum audientes, quæ fortuna pugnæ esset, neque scire, neque perspicere præ caligine potuisse. Inclinata denique re, cum calescente sole depulsa nebula aperuisset diem, tum liquida jam luce montes camposque patentes fœde Romanam aciem ostendisse. Itaque, ne in conspectos procul immitteretur eques, sublatis raptim signis, quam citatissimo poterant agmine, sese abripuisse. Postero die, cum super cætera extrema fames etiam instaret, fidem dante Maharbale, qui cum omnibus equestribus copiis nocte consecutus erat, si arma tradidissent, abire cum singulis vestimentis passurum, sese dedidisse: quam Punica religione servatam fidem ab Hannibale esse, atque in vincula omnes conjectos. Hæc est (inquit ille) nobilis ad Trasimenum pugna, atque inter paucas memorata P. R. clades. *Lambin.*

Insidiis circumventum] Hæc ars nova fuit Punicæ fraudis, qua palustribus virgultis tectus eques terga subito pugnantium invasit. Quæ tamen non adhibita fuit ab Hannibale in hoc prælio ad Thrasimenum lacum, sed in altero ad Trebiam flumen; ut doctissime notavit ad Florum suum Magnus Salmasius. In hac quippe ad Thrasimenum pugna, nihil aliud fraudis commentus est Pœnus, nec aliud curavit, quam ut clausum lacu et montibus, copiisque suis circumfusum haberet hostem. Eumque sic circumclusum militi suo ad satietatem præbuit cædendum. Hæc ille *Salmasius.*

Occidit] Verba Polybii disertim testantur, Flaminium non ab Hannibale, sed a Gallis in eadem pugna interemptum. *Ἐν ᾧ καιρῷ καὶ τὸν Φλαμίνιον αὐτὸν, δυσχρηστούμενον καὶ περικακοῦντα τοῖς ὅλοις, προσπεσόντες τινὲς τῶν Κελτῶν ἀπέκτειναν.* Prædixerant fato Ducis ac cladi imminentem casum prodigiosa signa; in castris di-

lanians lupus, qui intactus evaserat; in arbore prætoria examen apum; ab humo prodire nolentes aquilæ; Consulis casus supra cespitantis equi caput evoluti, cum in eum insiluisset; adhoc ingens commissam aciem secutus terræ tremor, et multarum urbium ruina. Vide Livium et Florum, quorum historiam qui cognovit, vix huic ignoverit. *Keuchen.*

C. Centenium] Quem alii vocant Centronium. Polyb. Livius. Vel Marcum Centenium, non Caium. Plutarch. Hic a Cn. Servilio altero Consule, audito Hannibalis in Etruriam transitu, præmissus fuerat. Polyb. Livius a Senatu ipsum contra Hannibalem præmissum, refert. Quo modo Auctor vitæ Annibalis apud Plutarchum. *Mag.*

Prætorem] Vel proprætorem. Liv. Quemadmodum Prætorem et Consulem indifferenter dixit. 'Veteres,' inquit Pedianus, 'omnem magistratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellarunt.' Vel Imperatorem. Sic Imperator idem quod Prætor, sive *ἡγεμὼν*, aut *στρατηγὸς*, ut notat Justinianus in Novellis. Proprætores secunda notione dicebantur, qui ex privatis ad bellum gerendum, non ad gubernandam provinciam mittebantur, id est, qui Prætores erant, sive exercitus sui præfecti, qualis iste Centenius. *Keuchen.*

Cum delecta manu] Cum quatuor equitum millibus. Polyb. Livius. Sex equitum millibus. Appian. Vel octo. *Idem.*

Saltus occupantem] De quibus legendus Appianus. Hannibal per itinerum duces et speculatores inquirit in juga montium prærupta, et viarum anfractus. Sub noctem expeditos emittit milites, ut montem circumirent, et inter illos Maharbalem. Post, ubi circuitus ex tempore conjecit, citato cursu in Centenium facit impetum. Ubi diu Mars varius, exituque ipso mirabilis. Tandem Maharbal, ubi inclinare socios ad hostem videt, ardentibus animis injicit clamorem, virtutemque inflammat sono. Spes inde Pœnis, metus hostibus. Qui, nescio, utrum victoriis magis fuerint elati, an illi virtutum experimentis speciosiores. *Ῥωμαίων δὲ εὐθὺς ἦν φυγὴ καὶ φόνος κεκυκλωμένων· καὶ τρισχίλιοι μὲν ἔπεσον, ὀκτακόσιοι δ' εἰλήφθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ μόλις διέφυγον.* *Keuchen.*

Hinc in Apuliam pervenit] Imo Cannas, quæ sunt ignobilis Apuliæ vicus, juxta Aufidum amnem. Cannam etiam ibi amnem fuisse ex carmine Marcii vatis, quod recitat Livius l. xxv. colligitur, idemque ex verbis ipsis Livii discitur. In carmine sic habetur: 'Amnem Trojugena Cannam Romane fuge, ne te alienigenæ cogant in campo Diomedis conserere manum.' Subjicit post totum carmen recitatum Livius: 'Et Diomedis Argivi campos, et Cannam flumen, qui militaverant in iis locis juxta atque ipsam cladem agnoscebant.' Ubi tamen Cannensem pugnam idem auctor describit, Cannæ fluminis nullus meminit. Cannas quasdam prope Carthaginem collocat Stephanus: *Εἰσὶ καὶ* Κάνναι *διὰ δύο ν πλησίον* Καρχηδόνος, *τὸ ἐθνικὸν* Καναῖος *καὶ* Καναία. Nescio an has Cannas designare voluerit, et per errorem ex Apulia in Africam transtulerit. *Salmas.*

Ibi obviam ei venerunt duo Consules] Præpostere narrantur hæc a Probo. Nam prius Q. Fabius Maximus dictator creatus est, quam C. Terentius Varro et L. Paullus Æmilius Consules: priusque dictator Hannibali se opposuit, quam hi Consules; ut tradunt Polybius, Livius, Appianus, Florus. *Lambin.*

C. Terentius Varro et L. Paullus Æmilius] Editio Parisina: *C. Terentius et L. Æmilius.* De utriusque natura disertim Appianus in Hannibal. *Ὑπάτους τε αἱροῦνται ἐκ μὲν δόξης πολεμικῆς Λεύκιον Αἰμίλιον τὸν Ἰλλυριοῖς πο-*

λεμήσαντα, ἐκ δὲ δημοκοπίας Τερέντιον Οὐάῤῥωνα, πολλὰ αὐτοῖς ἐκ τῆς συνήθους δοξοκοπίας ὑπισχνούμενον. Marmor Romanum de triumphis hujus Æmilii:

L. ÆMILIVS L. F. PAVLLVS
COS. II. CENS. AVGVR.
TRIVMPHAVIT TER.

Vir fuit in tantum laudandus, in quantum intelligi virtus potest. Vide Velleium, et Auctorem qui vitas conscripsit De Viris Illustribus. *Keuch.* Hic in pugna occubuit iterum Cos. A. U. C. 537.

Utriusque exercitus uno prælio fugavit] Atqui hoc quartum et pœne ultimum vulnus imperii. Florus. Pugnam Cannensem et ejus eventum multis verbis exponunt Polybius et Livius, quæ longum sit referre. Hæc summa est: Cæsa sunt eo prælio Romanorum quadraginta quinque millia, cum Paullo Consule, et Senatoribus LXXX. Consularibus atque prætoriis aut ædilitiis triginta. *Lambin.* Alii quadraginta millia peditum tantum, eorumque Romani nominis, ad Cannas cæsa volunt. Nam equitum præterea duo millia et septingenti. Sociorum vero æquata cædes. Livius: 'Quadraginta millia peditum, duo millia septingenti equites, et tanta prope civium sociorumque pars cæsi dicuntur.' Significat ex sociis et civibus æquam partem cecidisse. Romani tum exercitus ex civibus et sociis constabant. Auxilia ex sociis proprie dicebantur legiones Romanorum civium. Exercitus sociorum plerumque numero æquabat legiones Romanas. Livius: 'Data pro quinque octo millia militum, pars dimidia cives, pars socii.' Utrum igitur verbis illis, quæ supra posuimus, quadraginta millia civium cæsa et totidem sociorum significat Livius, an ex quadraginta millibus quæ feruntur occisa, æquam partem civium et sociorum interemptam innuit? Hoc verius. *Salmas.*

L. Paullum consulem occidit] Anno ab U. C. DXXXVII. *Schott.* Quo tempore agebat secundum Consulatum. Verba morientis ad Cn. Lentulum perstringit Livius Ann. lib. XXII.

Cn. Servilium Geminum] Sic legendum ex Polybio, T. Livio, Appiano, Fastis; non, ut vulgo, *P. Servilium Geminum.* Atqui una cum eo occisus est collega ejus M. Atilius Regulus. Unus Terentius Varro salvus evasit sua fuga. Polybius: Ὀλίγοι δέ τινες εἰς Οὐενουσίαν διέφυγον· ἐν οἷς ἦν καὶ Κάϊος Τερέντιος, ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγός· ἀνὴρ, αἰσχρὰν μὲν τὴν ψυχὴν, ἀλυσιτελῆ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ τῇ πατρίδι πεποιημένος. Appianus: Ὁ δὲ φαυλότατός τε, καὶ συμφορῶν αἴτιος, [de Varrone loquitur] ἀρχομένης τῆς τροπῆς ἐπεφεύγει. Idem paulo post, fugam a Varrone ortam esse tradit, his verbis: Καὶ ὁ Τερέντιος αὐτοῖς ἐξῆρχε τῆς φυγῆς. *Lambin.* Hinc apud Florum: 'Ducum effugit alter, alter occisus est: dubium uter majore animo. Paullum puduit, Varro non desperavit.'

Cn. Servilium Geminum] Ita diserte in nostris membranis: depravate enim antea datum Publii prænomen, Fastis Capitolinis reclamantibus. *Schottus.* Ms. Boecleri, *P. Servil. Geminium.*

Qui anno superiore fuerat Consul] Cum M. Attilio Regulo. Incidit Consulatus iste in annum Urbis Conditæ DXXXVII. Nec dubium est, quin anno sequenti interemptus sit Cn. Servilius Geminus. Qui fuit Urbis DXXXVIII. quo contigit famosa illa clades ad Cannas. *Keuchen.*

CAP. 5. *Romam profectus est*] Falsum. Hannibal enim post pugnam Cannensem castra ex Apulia in Samnium movit. Liv. Et magna Græcia potitus est. Polybius. Tradit Appianus, tum demum Hannibalem Romam contendisse, cum se Capuam frumentum et subsidium intromittere obsidionemque solvere posse desperasset. *Lambin.* Vide sis non uno loco Livium, libro XXII. XXIII.

XXVI. XXX. 'Dubium deinde non erit [inquit Florus] quin ultimum illum diem habitura fuerit Roma, quintumque intra diem epulari Annibal in Capitolio potuerit, si (quod Pœnum illum dixisse Adherbalem Bomilcaris ferunt) Annibal quemadmodum sciret vincere, sic uti victoria scisset. Quum victoria posset uti, frui maluit; relictaque Roma, Campaniam Tarentumque peragrare; ubi mox et ipse et exercitus ardor elanguit: adeo, ut verum dictum sit; Capuam Annibali Cannas fuisse.' Cæterum, quod relicta Roma in Campaniam flexit, non eo id fecit animo ac proposito, ut delitiis Campanis frueretur, sed voto ac spe nobilissimæ urbis capiundæ Capuæ, quæ duarum tum toto orbe maximarum, Romæ et Carthaginis, erat æmula. In Annibale autem duo præcipue notata ac reprehensa Ducis magni peccata a peritis artium militarium: quod ex Cannensi acie non recta Romam duxisset; et quod in hiberna Capuam militem misisset. Ac posterius quidem hoc peccatum majus illis visum priore. Nam mora et cunctatione tum peccasse tantum videri potuit, quæ victoriæ dilationem attulerit: hic secundus error inhabilem ad vincendum prorsus reddidit, viresque ademit. *Salmasius.*

In propinquis urbis montibus] Ad Anienem flumen, ubi instructis utrinque exercitibus in ejus pugnæ casum, in qua urbs Roma victori præmium esset, imber ingens grandine mistus ita utramque aciem turbavit, ut vix armis retentis in castra sese receperint; nullius rei minore, quam hostium metu. Et postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas diremit. Liv. XXVI.

Reverteretur Capuam] In hyberna. Ibi partem majorem hyemis exercitum in tectis habuit. Ut verissime modo cum Floro dictum sit; 'Capuam Hannibali Cannas fuisse:' quod desumptum ex Oratione Marcelli ad milites. Exstat illa apud Livium XXIII.

Q. Fabius Maximus] Cunctator, Verrucosus, Ovicula. Auctor Viror. Illustr. Plutarch. in Vita. Maximi cognomen principium habuit in hac familia ab eo primum, qui omnem turbam excretam in quatuor tribus conjecit, easque urbanas appellavit, et instituit equites Idibus Quintil. transvehi. *Machaneus.*

Dictator] Factus post pugnam ad Trasimenum lacum commissam, ante Cannensem, et Pallum Æmilium et Terentium Varronem Cos. nempe Cn. Servilio Gemino et M. Attilio Regulo Consulibus. De qua dictatura plura Polybius libro III. *Lambin.* Præerat autem equitibus magister equitum, dictator legionibus et toti exercitui; eratque summus magistratus in Urbe Romana, sine provocatione, et tantum semestris.

In agro Falerno] Auctor de Viris Illustribus in vita Fabii: 'Annibalem in agro Falerno inclusit.' Florus lib. II. 'Itaque per Samnium totum, per Falernos Guaranosque saltus sic maceravit Annibalem, ut qui frangi virtute non poterat, mora comminueretur.' Contigit hoc anno Urbis DXXXVI. qui quartus ab occentu soricis, de quo Val. Max. lib I. 1. *Keuchen.*

Hinc clausus locorum angustiis] Quas *τόπους στενοὺς* vocat Polybius, id est, *angusta loca.* 'Inclusus inde videri Hannibal,' (Livii verba sunt,) 'et ad Casilinum obsessus; cum Capua et Samnium, et tantum a tergo divitum sociorum Romanis commeatus subveheret: Pœnus contra intra Formiana saxa ac Linterni arenas stagnaque perhorrida situ hibernaturus.' Lege Appianum in Annibalicis.

Sine ullo detrimento exercitus] Τήν τε δύναμιν διεκόμισε διὰ τῶν στενῶν μετ'

ἀσφαλείας, καὶ τὴν λείαν, λελοιπότων τοὺς τόπους τῶν παραφυλαττόντων τὰς δυσχωρίας. *Polyb.*

Callidissimo Imperatori] Quantus ille Imperator fuerit, exponit monumentum, quod produxit Streinius. Libet heic inserere ob nomina et titulos et triumphos: Q. FAB. MAX. DICTATOR BIS. COS. V. CENSOR. INTERREX II. ÆD. CVR. Q. II. TRIB. MILITVM. PONT. AVGVR. PRIMO CONSVLATV LIGVRES SVBEGIT. EX HIS TRIVMPHAVIT. TERTIO ET QVARTO ANNIBALEM COMPLVRIBVS VICTORIIS FEROCEM SVBSEQVENDO COERCVIT. DICTATOR MAGISTRO EQVITVM MINVCIO, CVIVS POP. IMPERIVM CVM DICTATORIS IMPERIO ÆQVAVERAT, EXERCITVI PROFLIGATO SVBVENIT, ET EO NOMINE AB EXERCITV MINVCIANO PATER APPELLATVS EST. CONSVL QVINTVM TARENTVM CEPIT. DVX ÆTATIS SVÆ CAVTISSIMVS, ET REI MILITARIS PERITISSIMVS HABITVS EST. PRINCEPS IN SENATV DVOBVS LVSTRIS FACTVS EST. *Callidissimus*] Sic Mss. et Veteres præter Venetos, qui *clarissimus* legunt. Supra in Timoleone, dicit Hannibalem 'calliditate' omnes in Africa natos præstitisse. *Savaro.* Infr. 'vidit vir omnium callidissimus.'

Obducta nocte] Longol. et Ultraj. editio *adducta:* minus recte. *Schott.*

Sarmenta in cornibus jumentorum deligata incendit] Lege Frontinum Strategem. I. Appianum in Hannibalic. Polybium III. Livium XXII. Post tertiam vigiliam εὐθέως ἐξῆγε τοὺς λειτουργοὺς, καὶ προσδεῖν ἐκέλευσε πρὸς τὰ κέρατα τοῖς βουσὶ τὰς λαμπάδας. Aderant autem λογχοφόροι, expediti milites, qui boves a tergo agitabant. Ubi concremato pabulo calor ad ima cornuum venit, velut furore stimulatos agebat. Hinc repente discursu, haud secus, quam sylvis montibusque accensis, omnia circum virgulta ardere; capitumque inquietatio flammam excitans, hominum passim discurrentium speciem præbebat. Qui ad transitus saltus insidendos locati erant, ubi in summis montibus, ac super se quosdam ignes conspexerunt, circumventos se esse rati, præsidio incessere, qua ingens emicabat flamma, velut tutissimum iter, petentes summa montium juga. Tum in quosdam boves palanteis a suis gregibus inciderunt: et primo cum procul cernerent velut flammas spirantium, miraculo attoniti constiterunt. Ita Livius. Cæterum opinantur nonnulli, illum terrorem, qui ex prodigioso isto objectu invaserat Romanos, fuisse πανικόν: quo κατασχεθέντες et stupefacti, ex præsidiis suis fugiebant. Quod neutiquam probabile: quippe causa suberat, saltem in speciem vera, quam præsidiarii per tenebras judicare non poterant. *Keuchen.*

Pari ac dictatorem imperio] Post prælium cum Annibale. Καὶ ἡ βουλὴ, ἐπανεληλυθότος ἐς τὸ στρατόπεδον ἤδε τοῦ Φαβίου, ἴσον ἰσχύειν αὐτῷ τὸν ἵππαρχον ἀπέφηνεν. Appian. in Annibalic. Res primæ originis, quam suffragatore Metello, consilio Varronis acquisivit a Senatu M. Minucius. Nunquam enim ante æquatum jus dictatoris et magistri equitum. Polybius: Καὶ δὴ δύο δικτάτωρες ἐγεγόνεισαν ἐπὶ τὰς αὐτὰς πράξεις, ὃ πρότερον οὐδέποτε συνεβεβήκει παρὰ Ῥωμαίοις. Lege Orationem apud Livium, qua longis sermonibus Minucius Fabium apud suos criminatur. Exstat illa lib. XXII.

Perductum] Placet Codicis nostri scriptura, *productum,* pro illectum. *Schottus. Dolo perductum in prælio*] Bene habet hæc lectio: nec attendendus Schottus, qui præfert *productum.* Gebhard.

Iterum Consulem] Ἀνθύπατον vocat Appianus. Iterum Consul fuit anno Urbis Cond. DXXXXI. Olympiad. CLIV. 3. Ita Plutarch. in vita Gracchorum eum bis Consulem fuisse tes-

atur. Quo secundo Consulatu collega ejus fuit M. Juventius Helva, IↃ XC. ut in Fastis videre est. *Keuch.*

In Lucanis] Florus II. 6. 'Ausus et Sempronio Gracco duce per Lucaniam sequi, et premere terga cedentis.' Livius Decad. III. 5. 'Gracchum, jam nudatum præsidio, vivum capere Pœni nituntur. Cæterum ille, conspicatus Lucanum hospitem inter hostes, adeo infestus confertos invasit, ut parci ei sine multorum pernicie non posset. Exanimem eum Mago extemplo ad Annibalem misit, ponique, cum captis simul fascibus, ante tribunal imperatoris jussit. Hæc vera fama est. Gracchus in Lucanis ad campos, qui veteres vocantur, periit.' Vide sequentia, ubi varios de Gracchi morte sermones fuisse testatur. Alii in agro Beneventano prope Calorem fluvium interemptum volunt ab hostibus inter salicta latentibus. Sunt qui, aruspicum monitu quingentos passus e castris progressum, uti loco puro prodigia procuraret, ab insidentibus forte locum duabus turmis Numidarum circumventum, scribant. Adeo, nec locus, nec ratio mortis, in viro tam claro et insigni constat. Funeris quoque Gracchi varia fama est. Alii in castris Romanis sepultum a suis testantur. Alii in vestibulo Punicorum castrorum rogum ab Hannibale exstructum volunt; ob quem armatus exercitus, cum tripudiis Hispanorum et aliarum gentium, omni honore exequias celebrabat. Hæc tradunt, qui in Lucanis rei gestæ auctores sunt. Si illis, qui ad Calorem fluvium interfectum memorant, credere velis, capitis tantum Gracchi hostes potiti sunt. Eo delato ad Hannibalem, missus ab eo confestim Carthalo, qui in castra Romana ad Cn. Cornelium quæstorem deferret. Is funus imperatoris in castris, celebrantibus cum exercitu Beneventanis, fecit. Hæc Livius. Videtur tamen in posteriorem sententiam abire etiam Appianus. Verba ejus in Annibalicis: Αἰσχρῶς δ' αὐτὸν ἐνηδρευμένον, ἀγάμενος ὅμως τῆς τελευτείας ἀρετῆς, ἔθαψε, καὶ τὰ ὀστᾶ Ῥωμαίοις ἔπεμψεν.

Quinquies consulem] *Quinctum Consulem* reponendum puto, Varronis et Ciceronis auctoritate apud Agell. X. 1. Ex compendii, ut fit, nota *V. Cos.* librarius imperitus *quinquies* exscripsit. *Schottus.* Quod non improbo. Ita enim Appianus: Κλαύδιός τε Μάρκελλος ὁ Σικελίαν ἑλὼν, πέμπτον ὑπατεύων τότε, καὶ Τίτος Κρισπῖνος. Consul autem cum Tito Quinctio Crispino Marcellus fuit anno Romæ DXLV. ut constat ex Fastis. *Keuchen. Schottus.*

Apud Venusium] Quæ Romanorum colonia fuit, inter Apuliam et Lucaniam. Velleius. Inter Hidruntem et Equum Tuticum. Antoninus. Hannibal apud Appianum παρῆλθεν ἀχθόμενος ἐς Θουρίους, κἀκεῖθεν ἐς Οὐενουσίαν.

Pari modo interfecit] Multis verbis narrat duorum Consulum cladem T. Livius Ann. XXVII. Uterque pari mortis genere interemptus. Κρισπῖνος μὲν ἀκοντίσμασι δυσὶ βεβλημένος. Et in eadem pugna Μάρκελλον δέ τις λόγχῃ πλατείᾳ διὰ τῶν πλευρῶν διήλασεν. Vide sis Appianum Ἀννιβαϊκῇ, et Plutarchum in Marcello.

Quare hoc unum satis erit dictum] Postrema vox de mendo suspecta est, et a Glossa irrepsisse apparet. *Schottus.*

Quamdiu in Italia fuit] Scilicet spatio annorum sexdecim. Justinus libro ultimo. *Mag.* Constat autem Hannibalem annos quindecim et eo amplius in Italia fuisse. T. Livius Ann. lib. XXX. dedisse tandem id (vacuam hostibus Italiam) Deos sextodecimo post demum anno: nec esse qui Diis gratias agendas censeat: 'Nec satis certum constare apud animos poterat, utrum gaudio dignius esset, Hannibalem post sextum decimum annum ex Italia decedentem, vacuam ejus possessionem reliquisse Pop. Romano, an magis metuendum,

quod incolumi exercitu in Africam trajecisset. Appianus: Ἀννίβας δὲ ἐπὶ Λιβύης ἀνήγετο ἑκκαίδεκα ἔτεσι πορθήσας τε τὴν Ἰταλίαν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐμπλήσας κακῶν μυρίων, καὶ ἐς κίνδυνον ἔσχατον πολλάκις συναγαγὼν, τοῖς δὲ ὑπηκόοις αὐτῶν καὶ συμμάχοις ἐνυβρίσας ὡς πολεμίοις. Idem ex Fastis intelligere licet. *Lambin.*

Cap. 6. *Hic invictus patriam defensum revocatus*] At Plinius in libro de Viris Illustribus, a Valerio Flacco repulsum, a Graccho et Marcello fugatum, et mox in Africam revocatum ait. *Mag.* Livius Ann. XXX. 'Nihil certe ultra rei in Italia ab Hannibale gestum. Nam ad eum quoque legati ab Carthagine, vocantes in Africam, iis forte diebus, quibus ad Magonem, venerunt. Frendens, gemensque, ac vix lachrymis temperans, dicitur legatorum verba audisse. Posteaquam edita sunt mandata: Jam non perplexe, inquit, sed palam revocant, qui vetando supplementum et pecunias mitti, jampridem retrahebant.' Vide sequentia.

Adversus P. Scipionis filium] Africanum. *Lambinus.* Cui tam grande de Africa nomen fata decreverant. Florus. Illud cognomen ex virtute fuit. Sallust. Sed notandum, commune illud fuisse duobus Scipionibus. Lege Sigonii 'Scipionem Æmilianum,' et Auctorem De Viris Illustribus. De utroque Florus II. 6. 11.

Exhaustis jam patriæ facultatibus] Diuturno bello.

Bellum componere] Rem multis verbis exponit Livius Ann. XXX.

In colloquium convenit] Comparuit ad colloquium, de quo convenit habendo. *Jan. Gebhard.* Livius: 'Itaque, quanquam et ipse causa belli ejus erat, et adventu suo turbaverat pactas inducias et spem fœderum: tamen si integer, quam si victus, peteret pacem, æquiorem impetrari posse ratus, nuntium ad Scipionem misit, ut colloquendi secum potestatem faceret.' Sequitur mox, 'Cæterum Scipio cum colloquium haud abnuisset, ambo ex composito Duces castra protulerunt, ut coire ex propinquo possent.' In libro Strategematum Polyæni refertur animi magnitudo Scipionis adversus speculatores Carthaginenses. De quibus legendus etiam Appianus Συριακῇ.

Conditiones non convenerunt] Ταῦτα μὲν οὖν διαλεχθέντες αὐτοῖς Ἀννίβας καὶ Πόπλιος, ἐχωρίσθησαν, ἀξύμβατον ποιησάμενοι τὴν κοινολογίαν. Polybius XV. Ita infecta pace ex colloquio ad suos cum se recepissent, frustra verba pacata renuntiant: armis decernendum esse, habendamque eam fortunam, quam Dii dedissent. In castra ut est ventum, pronuntiant ambo, arma expedirent milites, animosque ad supremum certamen, non in unum diem sed in perpetuum, si felicitas adesset, victores. Roma an Carthago jura gentibus daret, ante crastinam noctem scituros. Neque enim Africam, aut Italiam, sed Orbem terrarum victoriæ præmium fore: par periculum præmio quibus adversæ pugnæ fortuna fuisset. Livius XXX. Florus II. 6.

Apud Zamam] Livius XXX. et Polybius XV. post pugnam ad Adrumetum, apud Zamam conflixisse cum Scipione Hannibalem memorant. Μετὰ δέ τινας ἡμέρας ἀναζεύξας ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ἀδρύμητα τόπων προῆλθε, καὶ κατεστρατοπέδευσε περὶ Ζάμαν. αὕτη δ' ἐστὶ πόλις ἀπέχουσα Καρχηδόνος ὡς πρὸς τὰς δύσεις ὁδὸν ἡμερῶν πέντε. Zama, Urbs Africæ, quæ Ptolemæo Ἀζάμα. Sed corrupte: ut notarunt Latini interpretes. Dicta a זמר, quod *canere* significat. Quemadmodum fons in Africa ὁμώνυμος, ut tradit ex Vitruvio Isidorus lib. VIII. 4. *Keuch.*

Cum eodem conflixit] Et victus fugit Hannibal. Anno U. C. IϽ. LI. hæc gesta, apparet ex Fastorum tabulis. *Schott.*

Biduo et duabus noctibus] Polyb.

'Αννίβας δὲ μετ' ὀλίγων ἱππέων κατὰ τὸ συνεχὲς ποιούμενος τὴν ἀναχώρησιν ἐς 'Αδρύμητα διεσώθη· πάντα τὰ δυνατὰ ποιήσας κατὰ τὸν κίνδυνον, ὅσα τὸν ἀγαθὸν ἔδει στρατηγὸν, καὶ πολλῶν ἤδη πραγμάτων πεῖραν εἰληφότα. Inde accitus Carthaginem sexto et tricesimo post anno, quam puer inde profectus erat. Livius.

Adrumetum pervenit] 'Αδρύμητα. Male igitur Longolius et quidam scribunt eduntque *Adrumentum.* Schott. Apud Strabonem est 'Αδρύμη. A multis cum spiritu scribitur, *Hadrumes, Hadrumetum,* et *Hadrumentum.* Vetus inscriptio: COLONIA CONCORDIA VLPIA TRAIANA AVG. FRVGIFERA HADRVMENTINA. In antiqua Geographia Ptolemæi urbs appellatur *'Αδρούμιττος.* Apud Thucydid. est *'Ατραμύττος,* pro quo Pausanias *'Αδραμύττιος. Keuchen.* Origo verbi plane Punica est. חצר מות. Unde Arabice حضر موت apice in secunda litera suprascripto, ut sit *Hadramuth.* Est autem *Adramyt* ἔπαυλις Πλούτωνος. Nam *Mut* Pœnis erat *Pluto.* Joseph. Scaliger.

Reliquos] Malim *reliquias,* quamquam et illud defendi potest.

Novis delectibus, paucis diebus multos contraxit] Legendum, *novis dilectibus*: neque dubium est, quin libri manuscripti, si modo non sunt ipsi quoque mendosi, sic habeant. Contraxerat autem jam sex peditum millia, et equites quingentos in urbe Marthama, ut tradit Appianus Λιβυκῇ. *Lambin.*

CAP. 7. *Carthaginienses bellum cum Romanis composuerunt*] Auctoritate Hannibalis. Appian. Incidit pax illa in annum Romæ conditæ IↃ. LII. Cn. Cornelio Lentulo et P. Ælio Pæto Coss. Livius et alii conditiones pacis cum P. Cornel. Scipione referunt. *Schott.* Cui lege Curiata, et CXX. legatorum sententia, paciscendæ cum Pœnis conditiones permissæ erant. Bellum his legibus compositum: ut Pœni liberi haberent *αὐτονομίαν*: quas urbes, quosque agros, quibusve finibus ante hoc bellum tenuissent, tenerent: perfugas, fugitivos, captivos omnes, et II. stratas naves præter X. triremes traderent, elephantosque, quos haberent domitos, neque domarent alios: bellum neque in Africa neque extra Africam injussu P. R. gererent: Masinissæ res redderent, fœdusque cum eo ferirent: decem millia talentum argenti descripta pensionibus æquis in an. L. solverent: obsides centum arbitratu Scipionis darent. Ita Livius. Vide Dionis *τὰ λείψανα περὶ πρεσβειῶν διαφόρων.*

Resque in Africa gessit] Quas narrat Appianus Λιβυκῇ.

Usque ad P. Sulpicium et C. Aurelium Coss.] Qui annus tertius Olympiadis CXLII. Vel DXL. ab urbe condita. Livius Ann. XXXI. ' Anno quingentesimo quadragesimo ab U. Condita, P. Sulpicio Galba, C. Aurelio Cotta Coss. bellum cum Rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginiensibus datam.' Cæterum initium magistratus P. Sulpicii fuit annus Romæ DLIII. Qui secundus consulatus ejus cum C. Aurelio Cotta. Vide sis Cassiodorum et Chronologos. *Keuch.* Legati Carthag. Romam venerunt, sed parum bona fide. Livius lib. XXX. 16. *Ernst.*

Ob eamque rem corona aurea eos donarent] De corona aurea ad Alcibiadem dictum est. Vide Passchalii opus, quod De coronis inscripsit. Mos iste Romanis usitatus, apud quos neque coronæ solum ipsæ donabantur, sed et alia donaria ad coronas.

Ut obsides eorum Fregellis essent] T. Livius Ann. XXXII. aliter: ' Petentibus iisdem, qui non reddebantur obsides, ut ab Norba, ubi parum commode essent, alio traducerentur, concessum, ut Signiam et Ferentinum transirent.' *Lambin.*

Cujus opera susceptum bellum esset] Pro culpa ac vitio, ut supra in Alcibiade Nepos, et Catullus in Passere: 'Tua nunc opera Flendo turgiduli rubent ocelli.' Et JC. furis *beneficio* rem abesse dicunt, pro culpa, *εὐφημίας* causa, ut puto; qua etiam ratione *beneficium* e Platonis Timæo vertit Cicero. *Schottus.*

Prætor factus est] Livius XXXIII. 'Horum in tam impotenti regno (neque enim civiliter nimiis opibus utebantur) Prætor factus Hannibal, vocare ad se quæstorem.' Justinus 'consulem' vocat lib. XXXI. Quod idem est. Nam a Pop. Carthaginiensi electus fuit Sufes. Sufes Pœnorum lingua summum magistratum denotat, quem constituebant Romæ Consules, apud Pœnos Sufetes. Meminit Seneca lib. de Tranquil. cap. 3. 'Non vis nisi Consul, aut Prytanes, aut Ceryx, aut Sufes administrare Rempublicam.' Vide Festum, ad quem Scaliger vocem a צפה deducens, idem esse vult, quod Græcis *ἔφορος*, sive *ἐπόπτης*, aut *ἐπίσκοπος*. Quippe non amplam tantum dignitatem, qualis in summo magistratu, *ὃν πάντες ὡς ἥρωα τιμῶσι*, sed et insignem sapientiam, qualis in magistratu esse debet, respicit. Inde Justinus Hannibalem vocat virum ad prospicienda cavendaque pericula peritum; nec minus in secundis adversa, quam in adversis secunda cogitantem: lib. XXXI. *Keuchenius.*

Postquam rex fuerat anno secundo et vigesimo] His improprie dictis Regibus accenseri possunt et filii, quibus regium nomen datum a patribus, regiam vim retinentibus. Talis is Darius fuit, quem pater Artaxerxes judicatum interfici jussit. Plutarchus Artaxerxe. *Grotius.*

Ut enim Romæ Consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur] Quemadmodum Lacedæmoniis bini præfecti, mox bini Reges, nomine magis, quam imperio. Vide quæ ad Agesilaum notata sunt. Illud regimen multis gentibus commune. Apud Iberos bini deliguntur reges, alter qui jura dat, alter qui populis præest. Quod apud Achæos simile accepimus, ut binos prætores annuos sibi præficerent, qui publicas res simul et judicia curarent: aliquando decem, quos *δημιουργοὺς* vocabant. Alexand. ab Alexand. III. 3. Sed aliquando judicum ordo præfuit, qui rerum et personarum jus habebant apud Carthaginienses. Cæterum isti Reges annui Sufetes quoque nominabantur. Ut parum absit, quin iidem fuerint cum Prætoribus. Quemadmodum consulatus et prætura, proprie imperia dicebantur apud Romanos. Sed notandum Pœnorum Duces Regis quoque titulo fuisse insignitos. Quod ex Hannonis periplo liquet, cujus frons 'Hannonis Carthaginiensium regis.' Similiter Imilco 'Rex Carthaginiensium' apud Justinum et Orosium. Quod ex perpetua plerunque auctoritate obtinuerunt. Unde Procopius de bello Gothico lib. I. dicit, barbaros duces suos, reges vocare. *Keuch.* Apud Carthaginienses duo fuere Sufetes, id est, Judices, similes Consulibus Romanis, penes quos summa potestas in populum fuit, et plane regia, hoc uno dempto, quod duo essent; quem numerum binarium non admittit regius status, quia judicari a quoquam recusat, qui illum obtinet. At ubi duo sunt potestate et imperio æquales, unus ab altero postulari capitis et condemnari potest. Improprie itaque Probus Sufetes illos Carthaginienses Reges appellavit annuos; quia ne reges essent, duabus his rebus efficiebatur, et quod annui, et quod bini. *Salmasius.*

Ex novis vectigalibus, non solum ut esset pecunia] Livius XXXIII. 'Adjecit aliud, quod, bono publico, sibi proprias simultates irritavit. Vectigalia publica partim negligentia dilabebantur,

partim prædæ ac divisui principum quibusdam et magistratibus erant; quin et pecunia, quæ in stipendium Romanis suo quoque anno penderetur, deerat; tributumque grave privatis imminere videbatur. Hannibal postquam vectigalia quanta terrestria maritimaque essent, et in quas res erogarentur, animadvertit; et quid eorum ordinarii Reipubl. usus consumerent, quantum peculatus averteret; omnibus residuis pecuniis exactis, tributo privatis remisso, satis locupletem Rempubl. fore ad vectigal præstandum Romanis, pronuntiavit in concione, et præstitit promissum.' *Lambin.* Hinc orta Romæ est ab optimatum factione illa suspicio contra Hannibalem; ut qui in pace res novas, et cum Antiocho secreta belli consilia adversum Romanos moliretur. *Keuchen.*

Anno post præturam] Qui Urbis Cond. DLVIII. Olymp. CXLVI. anno 2. Alii priori anno id accidisse volunt.

M. Claudio, Lucio Furio Coss.] M. Claudio Marcello, L. Furio Purpureone. *Lambin.*

Navem conscendit clam] Inter Adrumetum et Thapsum, ubi erat in sua turri. Quo die Africa excedens in Cercinam insulam trajecit. Postero Tyrum allabitur, et excipitur a conditoribus Carthaginis. Lege de hac fuga ipsius Livium XXXIII. et Ciceronem de Orat. II. Contigit illa M. Porcio Catone, L. Valerio Flacco Coss. *Keuch.*

In Syriam] Antiochiam; quæ pars Syriæ Plinio, Melæ, et antiquis Geographis. Inde profectum Antiochum Ephesi consequitur, et ab eo benigne excipitur. Livius: 'Ephesi regem est consecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumque de Romano bello: sed haud parvum momentum animo ad moliendum adventus Hannibalis fecit.' Videndus Justinus XXXI.

Ad Antiochum] Magnum; qui Seleuci Callinici filius. De quo ante dictum.

Exulem judicarunt] *Dicarunt* est in membranis nostris et Ultraj. fortasse verius, pro addixerunt, unum e tribus prætoris verbis, do, dico, addico. *Schott.* *Ipsum exulem judicarunt*] Deliuit in Mss. syllaba *ju*, scriptumque erat *dicarunt*, quod Schottus illico arripit, exponitque *addixerunt.* At quis ita e Latio loquitur *addicere* vel *dicare exulem* pro exsilio multare? *Gebhard.*

CAP. 8. *L. Cornelio, Q. Minutio Coss.*] L. Cornelio Merula et Q. Minucio Thermo Coss. Is annus Urbis DLXI. primus Olympiadis CXLVII. *Chronol.*

Cum quinque navibus Africam accessit] Atqui non modo ipse eo non accessit, sed ne literas quidem mittere ausus est; ne quo casu interceptæ ejus consilia patefacerent. Livius XXXIV. 'Sententia ejus una atque eadem semper erat, ut in Italia bellum gereretur. Italiam et commeatus et militem præbituram externo hosti. Si nihil ibi moveatur, liceatque P. R. viribus et copiis Italiæ extra Italiam bellum gerere; neque Regem, neque gentem ullam parem Romanis esse. Sibi centum tectas naveis, XVI. millia peditum, mille equites deposcebat: ea se classe primum Africam petiturum: magnopere confidere et Carthaginienses ad rebellandum ab se compelli posse; sin illi cunctentur, se aliqua parte Italiæ bellum excitaturum Romanis.' Vide sequentia. *Lamb.*

In finibus Cyrenæorum] Qui et Cyrenenses appellantur. Sallustius in Jugurthino: 'Qua tempestate Carthaginienses pleræque Africæ imperitabant: Cyrenenses quoque magni atque opulenti fuere.' Cyrene, Cyrenaica, Africæ provincia Ptolemæo, unde Cyrenenses, Cyrenæi.

Si forte Carthaginienses ad bellum Antiochi spe fiduciaque inducere posset]

Quod multis modis ac vario strategemate apud Appianum induxit. Post crebros ad regem sermones et consilia, missus tandem Carthaginem Aristo quidam ex comitibus ejus, qui clam noctu libellum vestibulo curiæ affigeret, hac sententia: Ὅτι πάντας ὁ Ἀννίβας τοὺς βουλευτὰς παρακαλοίη τῇ πατρίδι συνφράσθαι μετ' Ἀντιόχου. *Keuch.*

Magonem fratrem excivit] Hoc verum esse non potest. Quippe Mago Hannibalis frater in prælio adversus P. Quintilium Varum prætorem, et M. Cornelium proconsulem, in agro Insubrium Gallorum vulnus accepit, ex quo interiit. Livius XXX.

Eadem, qua fratrem, pœna] Bona ejus publicarunt, domum a fundamentis disjecerunt, ipsum exulem judicarunt. *Lambin.*

Vela ventis dedissent] Loquela Poëtica dictum. Virgil. non uno loco: 'Vela damus ventis.'

Antiochus autem si tam in agendo bello] Lege Livium Ann. XXXVI. ubi aperte ostendit, Antiochum prævidisse, fieri posse, ut, quemadmodum quondam Lacedæmonii a Persis circumventi fuerant, sic ipse a Romanis, callibus per invias rupes inventis, circumveniretur.

Propius Tiberi, quam Thermopylis] De bello loquitur, quod adversus Manium Acilium Glabrionem cum Scipione Nasica Consulem instruxit Antiochus. De quo consulendus Plutarchus in Catone, Justinus XXXI. Livius XXXVI. Frontinus II. 4.

Multa stulte conari] Ut exercitum conscripsisse armis inauratis. Quo ostenso Hannibali, 'Hicne,' inquit, 'exercitus Romanis sufficiet?' 'Sufficiet,' respondit Pœnus, 'vel maxime avaris.' Agell. ex veterum memoriis Noct. Attic. v. 5. Huc quoque pertinet scomma alterum Hannibalis de Phormione Philosopho, cujus ludum audiendi gratia ingressus erat, apud Tullium de Orat. II. *Schott.*

Quas ex Syria jussus erat in Asiam ducere] T. Livius lib. XXXVII. 'Itaque et Hannibalem in Syriam miserat [Antiochus] ad Phœnicum arcessendas naveis: et Polyænidam, quo minus prospere gesta res erat, eo enixius eas, quæ erant, reficere, et alias parare naves jussit. Ipse in Phrygia gubernavit.' *Lambin.*

In Pamphylio mari] Idem Livius eodem libro: 'In confinio Lyciæ et Pamphyliæ Phaselis est: prominet penitus in altum, conspiciturque prima terrarum, Rhodum a Cilicia petentibus, et procul navium præbet prospectum. Eo maxime, ut in obvio classi hostium essent, electus locus est.' *Lambin.* Unde 'Phaselicum mare' vocat Eustathius, ab adjacente urbe.

Fuit superior] Dissentit parum Livius XXXVII. Vide ipsum; ubi fuse utramque classem describit.

CAP. 9. *Antiocho fugato*] In Asiam, a Glabrione victus. Justin. XXXI. Contigit illud M. Acilio Glabrione et P. Corn. Scipione Nasica Coss. Is annus U. DLXIV. *Keuchen.*

Cretam ad Gortynios venit] Justinus XXXII. 'Namque Hannibal, cum ab Antiocho Romani inter cæteras conditiones pacis deditionem ejus deposcerent, admonitus a rege, in fugam versus Cretam defertur.' Gortynii vero sunt Cretæ incolæ. Stephanus de Urbibus: Γόρτυν, πόλις Κρήτης, id est, *Gortyn*, seu, ut Latini appellant, *Gortyna, urbs Cretæ.* Plinius lib. IV. 12. Cretæ oppida maxime insignia enumerat; refert autem Gortynam inter eas, quæ in Mediterraneo sitæ sunt. *Lambin.*

Vir omnium callidissimus] De callido hoc Annibalis astutoque consilio, quo insidias avarorum Cretensium elusit, Jul. Frontinus, Polyænus, et Justinus LII. extremo. Sic Pœnus corvos delusit hiantes, salvusque evasit; ut Mithridates Ponti rex fugiens Romanos persequentes auro sparso

delapsus decepit. Et castor, Ponti animal, venatorum insidias sectis sibi verendis effugere fertur. Auctor Plinius et Ælianus. *Schott.*

Magno se fore periculo] Sic e duobus Mss. legit Schoppius Verisimil. IV. 14. Alii *in periculo.* Bosius. Nimirum vitæ ipsius, opibus enim occiso exule inhiabant. Justinus ibidem: 'Ibi cum diu quietam vitam egisset, invidiosumque se propter nimias opes videret.' *Gebh.*

Has Gortyniis præsentibus] Probo quod in Msc. Leidensi legitur; *has præsentibus principibus:* quomodo et Codex Boecleri legit, nisi quod pro *has* corrupte *his* habet. Principibus, intellige, civitatis Gortynæ. Ei voci adscripserat aliquis in margine, *Gortyniis;* quod postea in textum irrepsit, ejecta genuina voce. *Bosius.*

Deponit in templo Dianæ] Justinus: 'Amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quasi fortunæ suæ præsidia deponit.' Simile Plauti illud in Bacchid. II. 3. 72. 'Nos apud Theotimum omne aurum deposuimus: Qui illic sacerdos est Dianæ Ephesiæ.' Morem autem in fanis thesauros reponendi reperies supra quoque in Aristide. Cæsar de B. C. III. 'Ephesi a fano Dianæ positas antiquitus pecunias Scipio tolli jubebat:' et lib. I. 'Pecuniæ a municipiis exiguntur, et e fanis tolluntur.' Lege de hoc ritu Alexandrum ab Alexandro lib. I. 2. Joan. Brodæum Miscell. IV. 17. et Ferrandum. *Schottus.*

His in errorem ductis] Non male Cod. Boecleri, *inductis.* Bosius. Justinus: 'Atque ideo nihil de illo sollicita civitate, quoniam velut pignus opes ejus tenebat.' *Gebhard.*

Statuas æneas, quas secum portabat, omnes sua pecunia complet] Justin. 'Auro suo in statuis, quas secum portabat, infuso, ne conspectæ opes vitæ nocerent.' *Idem.*

CAP. 10. *Ad Prusiam in Pontum pervenit*] Vide Ciceronem de Divinat. II. Valer. Max. III. 7. Justin. XXXII. Memnon de illo Prusia: Μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Κιέρον πόλιν Ἡρακλεωτῶν οὖσαν ὑφ' ἑαυτὸν ἔθετο τῷ πολέμῳ ἀντὶ Κιέρον Προυσιάδα καλέσας. Vocat ille Κιέρον, quam alii Κίον. Sed Κίειον puto scribendum. Sic et Τίειον dixere oppidum Τίον. Cæterum is Prusias fuit, qui Hannibalem hospitio receperit. Inde est fortasse, quod Plinius Prusam sub Olympo ab Hannibale conditam dicit. Sed illa Prusa Olympica prorsus alia est a Prusiade. Et fortasse, an quidam scripserint, Prusiadem ab Hannibale conditam, et Prusiadem nominatam in honorem Prusiæ, a quo receptus fuerat. Prusam autem Plinius cum Prusiade conjungit. Nam Prusa sub Olympo longe antiquior Hannibale vel illo Prusia, utpote, quam a quodam Prusia positam velint, qui adversus Crœsum bellavit. Κτίσμα Προυσίου τοῦ πρὸς Κροῖσον πολεμήσαντος fuisse, dicit Strabo. Quoniam Cios vocabatur etiam Prusias, ideo cives ejus ab aliis Κιανοὶ, ab aliis Προυσιεῖς appellabantur. Plinius: 'A Cio intus in Bithynia, Prusa ab Hannibale sub Olympo condita.' Idem est ac si dixisset, a Prusiade intus in Bithynia Prusa. Chronicon Eusebii conditam refert circa Olympiadem XXXVII. Quod immaniter longe est a temporibus Hannibalis, propius abest ab ævo Crœsi, quo fertur condita Prusa sub Olympo. Sic Prusiadem cum Prusa confundit, ut alii plerique. *Salmasius.*

Regem armavit et excitavit] Male sequitur illud *excitavit*, natura prius. Quare consideranda lectio a Schotto ex Ultrajectina eruta, *exercuit.* Quia viderat regem longa pace desidem et insuetum bello, exercitio firmare constituit. Conjungit quoque armationem et exercitationem militum Diodor. lib. XVI. de Philippo. Τὰς δὲ στρατιωτικὰς τάξεις ἐπὶ τὸ κρεῖττον διορθωσάμενος, καὶ τοὺς ἄνδρας τοῖς πολεμικοῖς

ὅπλοις δεόντως κοσμήσας, συνεχεῖς ἐξοπλισίας μὲν καὶ γυμνασίας ἐναγωνίους ἐποιεῖτο. Vide Florum lib. II. 5. *Gebhard.* Sed legendum fortasse, *animavit et excitavit*, facili literarum commutatione deceptis librariis.

Pergamenus Rex Eumenes] A quo membranas primum repertas, testimonio Varronis refert Plinius. *Salmasius.* Ergo Pergamenus, quasi a Pergamena, sive membrana. Falsum. Verba Strabonis XIII. 'Ex Eumene natus est Eumenes, de patris nomine. Is Pergami successionem habuit, et jam loca circumcirca tenebat, unde apud Sardes Antiochum Seleuci filium superavit, cum eo congressus.' Sic 'Attalus Rex Pergamenorum, regis Eumenis filius,' apud Florum II. 20.

Romanis amicissimus] Unde eum φιλορώμαιον cognominat Plutarch. in Catone. Ita Florus, 'socium et commilitonem Pop. Romani,' II. 20. Valerius Maximus: 'Asiæ rex Eumenes, amantissimus nostræ Urbis.' Vide responsum cujusdam ad Catonem apud eundem Plutarchum. *Keuchen.*

Bellumque inter eos gerebatur et mari et terra] Meminit istius Justinus, XXXII.

Classe paucis diebus erant decertaturi] Gifanii et Schotti Codices ingerunt *decreturi*: quod negligere vim est facere elegantissimo Scriptori. Lucret. lib. V. 'Tantum spirantes æquo certamine bellum Magnis de rebus inter se cernere certant.' Medea Enniana: 'Ter sub armis malim vitam cernere Quam semel modo parere.' Curt. lib. III. 5. 'Darius, nunciata Memnonis morte, haut secus quam par erat, motus, omissa omni alia spe statuit ipse decernere.' *Gebhard.*

Dolo erat pugnandum, quum par non esset armis] Hoc ex Lysandri sententia, qui dicere solebat: ubi leonina pellis non sufficeret, vulpinam esse adhibendam. *Lambin.* De aliis lege Grotium De Jur. Bell. et Pac. lib. III. 1.

Imperavit quamplurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici] Vide Justin. lib. XXXII. 4. Frontinum Strategem. lib. IV. 7. *Savaro.* Galenum de Theriaca ad Pisonem, et alios. Serpentum loco alii alias feras venenatas adhibuerunt, quales nepæ, scorpiones, et id genus. Jam ne incedere in naves possent, etiam murices in eas conjectabant, uti Leo testatur. Sunt autem murices ferramenta cuspidata, et quocunque modo jactes, mucronem sursum erigentia, et morantia cursum. Cæsar apud Actium 'ollulas carbonum picisque' plenas eminus in adversas naves tormentis ejaculavit, teste Dione lib. LI. Leo autem præcipit, ut 'calce viva' repleantur: pulvis enim e confractis vasibus emissus suffocare solet, spiritumque intercludere. Callinicus Syrus, qui vixit tempore Constantini Pogonati, apud Zonaram ignem Græcum invenit, quo Cretensium naves viginti sine labore combussit. Nicetas: Τότε καὶ τὸ ὑγρὸν ἐπινενόητο πῦρ, Καλλινίκου τινὸς ἀρχιτέκτονος ἀπὸ Συρίας ἐλθόντος πρὸς τὸ βασίλειον ἄστυ, καὶ τοῦτο κατασκευάσαντος. Tom. III. Meminit ejus Cedrenus, et alii veterum. Simile quid de Pisistrato Rhodiorum navarcho commemorat Suidas in πυρφόρος κημός. Sed ad Hannibalis consilium proxime accesserunt Atreni in obsidione Severianorum. Lege Herodianum lib. III. *Keuchen.*

Harum cum confecisset magnam multitudinem] Quarum serpentium cum magnam vim redegisset in unum. Cæsar de Bell. Gall. lib. I. 'Hos posse conficere armata millia centum.' Id. Civil. lib. I. 24. 'Servos, pastores armat, atque his equos attribuit: ex iis circiter trecentos equites conficit.' *Gebh.*

Omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem] Nam nave Prætoria depressa aut superata, ac rege ipso occiso, confundi ac turbari posse

totam classem sperabat. Cæteras vero nolebat adoriri, quia superiores erant, et ne illarum mora Eumenes spatium effugiendi nancisci posset. *Idem.*

Cap. 11. *Cum caduceo mittit*] Tabellarium cum caduceo, id est, κήρυκα. Nam *caduceum* appellant Latini, quod κηρυκεῖον Græci; converso ρ in *d.* Nisi etiam Latine dici et scribi debet *caruceum.* Quod doctis quibusdam videtur. *Lamb.* Unde caducei origo disces ex Plinio XXIX. 3. Servio ad Æneid. IV. et VIII. *Grotius.*

Ad irridendum eum] Licebat dicere, *ad se irridendum.* Sic supra non ita longe dixit: ‘ Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a cæteris, quam ab Hannibale; ne quid ille inscientibus illis tolleret.’ Licebat enim ita loqui: *Ne quid ille se inscientibus tolleret.* Lamb.

Puppes averterunt] Hoc est, πρύμναν ἐκρούσαντο. Male Lambinus *adverterunt:* quasi proræ potius sint advertendæ fugientibus, quam puppes. *Gronovius.* Meminit Schefferus De Militia Navali, III. 4.

Sic Hannibal consilio] Στρατηγήματι. Est enim vox media. Hinc ‘callidum consilium,’ ut dolus bonus ac malus, fortuna, pharmacum, valetudo. Sic Græcis φρόνησις et βουλή. *Schott.*

Cap. 12. *L. Quinctium Flamininum*] Alii *Flaminium.* Idem supra notatum. Lege *Titum Quinctium,* non *Lucium.* Ita Livius, Plinius de Vir. Illustr. Plutarchus pro *Quinctio, Quintum habet;* prænomen scilicet, pro nomine. Quod librariorum culpa factum arbitror. *Mag.*

Consularem] Vulgati, *Consulem.* Sed editio Parisina, *Consularem.* Cui adsentior. *Keuchen.* Consul fuit bello Philippico, quod fuit bello Antiocheno superius. *Lambin.*

In his Flamininum] *Luciumne* an *Titum?* Titum opinor, idque auctorem Livium secutus. Sic enim ille Ann. XXXIX. ‘Ad Prusiam regem legatus T. Quintius Flamininus venit, quem suspectum Romanis, et receptus post fugam Antiochi Hannibal, et bellum adversus Eumenem motum faciebat.’ *Idem.*

His Prusias negare ausus non est] Ne ob perfugam defensum in discrimen armorum Romanorum veniret. Varro περὶ ἐξαγωγῆς apud Nonium: ‘Quærit ibidem ab Annibale, cur biberit medicamentum. Quia Romanis, inquit, Prusiades me tradere volebat.’ *Gebhard. Bernecc.*

Quod adversus jus hospitii esset] Hoc erat ἀφοσιώσεως χάριν, id est, dicis causa, jus hospitii servare. Nam si Prusias revera nihil adversus jus hospitii facere vellet, Hannibalem omnibus modis tueri et defendere debebat. Nisi forte quis dicat, Prusiam eo nihil contra jus hospitii commisisse, quod Hannibalem, quantum in ipso fuerit, defenderit: Romanorum autem eum exposcentium opibus obsistere non potuisse. Sed non congruunt inter se Probus et Livius. Sic enim Livius XXXIX. 51. ‘Ibi, seu quia a Flaminino inter cætera objectum Prusiæ erat, hominem omnium, qui viverent, infestissimum P. Romano, apud eum esse qui patriæ suæ primum, deinde, fractis ejus opibus, Antiocho regi, auctor belli adversus P. Romanum fuisset; seu quia ipse Prusias, ut gratificaretur præsenti Flaminino Romanisque, per se necandi aut tradendi ejus in potestatem consilium cepit; a primo colloquio Flaminini, milites extemplo ad domum Hannibalis custodiendam missi sunt. Semper talem exitum vitæ suæ Hannibal prospexerat animo, et Romanorum inexplebile odium in se cernens, et fidei regum nihil sane confisus. Prusiæ vero levitatem etiam expertus erat: Flaminini quoque adventum, velut fatalem sibi, horruerat.’ *Lambin.*

Ut in omnibus partibus] Livius: ‘Ad omnia undique infesta, ut iter

semper aliquod præparatum fugæ haberet, septem exitus e domo fecerat; et ex iis quosdam occultos, ne custodia sæpirentur. Sed grave imperium regum nihil inexploratum, quod vestigari volunt, efficit. Totius circuitum domus ita custodiis complexi sunt, ut nemo inde elabi posset.' *Idem.* Tradit Plutarchus, seu quisquis auctor vitæ Hannibalis, locum, in quo diversabatur Hannibal, in vico Bithyniæ Lybissam fuisse. *Magius.*

Quam ne alieno arbitrio dimitteret] Admodum congrue P. Syrus: 'Bis emori est alterius arbitrio mori.' Et in contrarium idem: 'Miserrima vita est arbitrio alterius vivere.' *Gebhard.*

Venenum, quod semper secum habere consueverat] Sub annuli gemma. Scriptor de Vir. Illustr. Plutarch. Eutrop. IV. Orosius IV. 20. Valerius lib. IX. 2. Varro in Fragmentis. Quo loco ait lapidibus obrutum fuisse a Carthaginiensibus ob rem male gestam. De morte Veteres non consentiunt. Sunt qui cruci affixum volunt. Livius IX. Sed ille de veneno etiam alibi non dissentit. Ergo is alius Hannibal, quod non distinxit ad Sallustium suum vir doctus. Plerique tamen in venenum conveniunt, verum diverso modo. Tradit Appianus in Syriacis, illud jussu Flaminini per Prusiam Hannibali fuisse oblatum, addito quodam oraculo: Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας. Unde putabat ille se in Africa moriturum. Quod de Libysso Bithyniæ fluvio accipiendum, a quo campus Libyssus. Alias opiniones de morte ejus refert Plutarchus. Nonnulli volunt, a servo interfectum. Sunt qui tauri sanguinem hausisse volunt, idque exemplo Midæ et Themistoclis. Alii alia. Plerique de annulo congruunt, qui inde apud Satyricum, 'Cannarum vindex, ac tanti sanguinis ultor.' Cæterum in arca lapidea, quæ cadaver asservabat, talis erat inscriptio: HANNIBAL HIC SITUS EST. *Keuchen.* Discessit autem teste Livio hoc elogio: 'Solvamus diuturna cura populum Romanum, quando mortem senis exspectare longum censet.' *Schottus.* Vide Bellonium de Operibus antiquiss. lib. I. 33. Hoc in laude positum Veteribus, et index habebatur animi vere heroici, si ita se servituti aut contumeliæ hostium subducerent. Sic Cato imminentem Cæsarem elusit his verbis: 'Quoniam deploratæ sunt res generis humani, Cato deducatur in tutum.' Scipio Pompeii socer ferro se transverberavit; et interrogantibus ubi Imperator esset, Imperator, inquit, bene se habet. Sic et Cleopatra admotis viperis mortem sibi conscivit.

CAP. 13. *Anno acquievit septuagesimo*] Qui Urbis conditæ 571. Olymp. CXLIX. anno 3. Livius. Quo Consules erant Romæ Q. Fabius Labeo et M. Claudius Marcellus. Alii Hannibalem anno ætatis suæ LXIII. completo interiisse volunt. Bucholcer. XVII. post finem belli cum Scipione. 'Insignis hic annus trium toto orbe maximorum Imperatorum mortibus fuit, Hannibalis, et Philepœmenis, et Scipionis Africani.' Justinus, XXXII.

Acquievit] Κατ' εὐφημισμὸν mortuus est. Ita Græci: Herodian. de Excessu Marci, 'Ὁ μὲν οὖν, inquit, νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἐπιβιώσας μιᾶς, ἀνεπαύσατο. Val. Max. lib. IX. 12. 'Innixusque genibus compresso spiritu, inter ipsas custodum manus, inque conspectu summi imperii, exoptata securitate acquievit.' Ita lego. *Gebhard.*

Quibus Consulibus interierit, non convenit] Omnis annorum supputatio, quam de morte Hannibalis infert Nepos, triennii spatio inter se discordat. Res clara, quemadmodum ex consulatibus subsequis videre est. M. Claudius Marcellus et Q. Fabius Labeo Consules fuerunt anno ab U. C. 570. Sequenti anno Consulatum ingressi L. Æmilius Paulus et Cn. Bæbius Tamphilus. Inde Cn. Cornelius

Cethegus et M. Bæbius Tamphilus, vel, ut alii, Pamphilus.

Atticus] Qui annorum septingentorum memoriam uno libro colligavit, ut scribit Cicero de Orat. Sed videtur heic legendum *Attius.* Scripsit enim Attius annalium libros aliquot. Festus in voce *Metelli:* 'Metelli dicuntur in re militari, quasi mercenarii. Attius Annalium vicesimo septimo. Calones, famulique, calculæque.' Commemorat et Tullius De Legibus lib. I. 'Nam quid Attium commemorem? cujus loquacitas habet aliquid argutiarum, nec id tamen ex illa erudita Græcorum copia.' Vide eundem pro Archia poëta et Solinum cap. 2. *Lambin. Savaro.* Plura Vossius de Hist. Latinis, lib. I. 11.

L. Æmilio Paulo et Cn. Bæbio Tamphilo] Ita legendum, non, ut vulgo, *Pamphilo.* Lamb. Sic etiam in sequenti. Quod genuinum ejus cognomen, ut ad Livium probat ex lapidibus Capitolinis Sigonius. *Schott. Mag.* Sic in Attico, domus *Tamphiliana,* pro *Pamphiliana.*

De Cn. Manlii Vulsonis in Asia rebus gestis] Sic legendum, ut indicant Fasti. Habuit autem hic collegam M. Fulvium Nobiliorem. Commemorat eum Livius Ann. XXXVIII. *Lamb. Mag.* Asia illi sortitione evenerat, ut collegæ M. Fulvio Nobiliori Ætolia cesserat anno Urbis conditæ 564. Hic Cn. Manlius cum Ephesum venisset, Gallis Asiaticis bellum, quod eos Antiochum auxiliis juvisse diceret, movit, atque ad singula eorum oppida, Attalo rege ducente, arma circumtulit. M. Fulvius vero Ambraciam expugnavit, pacem eis dedit, et Cephalleniæ insulæ. Triumphavit uterque, sed S. P. Q. R. ingratiis, triumpharunt tamen, Fulvius quidem de Ætolis, Vulso vero de Gallis qui Asiam incolebant: Asia devicta, luxuriam Asiaticam in triumphum duxit. Plura Livius, Plinius (qui lib. XXXIV. annum Urb. conditæ numerat 558. qui tamen in Fastis est 566.) Florus II. 11. Rufus Festus in Breviario. *Schott.*

Hujus bella gesta] Amplissimus Buchnerus hanc vocem, *bella,* supervacuam existimabat, ac Nepotem scripsisse, *Hujus gesta;* quomodo supra in Dat. loquutus est, et alii passim. *Bosius.*

Sosilus] Legendum fortasse est, *Sosibius.* Commemorat enim Sosibium quendam grammaticum Laconem Suidas, his verbis: Σωσίβιος, Λάκων γραμματικός. Sed malim legi *Sofilus.* Quamvis enim mihi hic Sofilus sit ignotus, hoc nomen tamen Græcis notissimum est, et facilior fit mutatio *Sosili* in *Sofilum,* quam in *Sosibium.* Lamb. Clarissimus et amicissimus Vossius mihi ex Diodoro Siculo indicavit, verum nomen esse *Sosilus.* Et alibi laudat verba Polybii: Πρὸς μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα τῶν συγγραμμάτων, οἷα γράφει Χαιρέας Σώσιλος, οὐδὲν ἂν δέοι πλέον λέγειν. Οὐ γὰρ ἱστορίας, ἀλλὰ κουρεακῆς καὶ πανδήμων λαλιᾶς, ἐμοί γε δοκοῦσι τάξιν ἔχειν καὶ δύναμιν. Idem pro *Philænius* emendat *Philinus* auctoritate Polybii lib. I. et III. nec non Diodori Siculi, apud quem lib. XXIII. et in Eclogis vocatur Φιλῖνος. *Gebh.*

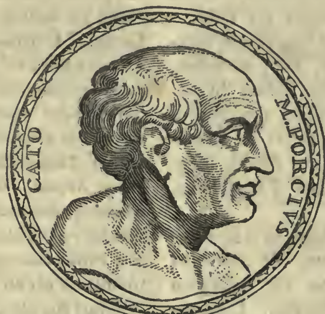
Literarum Græcarum usus est doctore] Nam Græce etiam locutum, lepide ait Lucianus τῶν νεκρικῶν Dialog. XII. *Schott.*

Sed nos tempus est] Vulgati: *nunc tempus est.* Extrema hac vita Nobiliss. Barthius legebat, *cui utri;* vel, *qui utris;* aut, *quis utri præferendi sint.* Bosius.

Hujus libri facere finem] Diviserat enim Probus opus suum in duos libros, sive duo volumina: etsi in præfationis calce, libro tam Græcorum Imperatorum quam Romanorum se expositurum dixerit. Siquidem eo in loco librum, non pro operis parte, sed pro toto opere accipit. *Mag.*

XXIV. M. PORCIUS CATO.

CAP. 1. *Cato*] M. Porcius Cato, natus M. Æmilio Lepido, M. Poblicio Malleolo Coss. Sic enim ipse apud Ciceronem in libro de Senectute: 'Anno postquam primum Consul fuerat Q. Fabius Maximus Verrucosus, qui Tarentum recepit, ego natus sum.' Alii DXIX. anno natum putant L. Postumio Albino, Sp. Carvilio Maximo Coss. In iis Carol. Langius: legitque; *Anno post, Consul primum fuerat, quam ego natus sum.* Schott. DE CATONE, Aur. Victor de viris illustr. cap. 47. et passim Livius, Valerius Max. Frontinus, alii: e junioribus Vossius de hist. Lat. I. 5. Characterem animi habes apud Livium XXXIX. 40. ejusque imaginem hac forma expressam exhibent Imagines Ursini num. 116.

Apud Fulvium Ursinum in Gemma.

Ortus municipio Tusculo] Sic Plutarchus in vita; Μάρκῳ δὲ Κάτωνί φασιν ἀπὸ Τούσκλου τὸ γένος εἶναι. M. Tullius in Planciana: 'Num, quando vides Tusculanum aliquem de M. Catone illo in omni virtute principe, num de T. Coruncanio municipe suo, num de tot Fabiis gloriari?' *Lamb.* Auctor de Vir. Illustr. 'M. Porcius Cato, genere Tusculanus.' Val. Maximus III. 4. 'M. Porcius Cato, qui nomen suum Tusculi ignobile, Romæ nobilissimum reddidit.' Vide Tacitum lib. XI. Ergo ortu Tusculanus, civitate Romanus. Altera erat loci patria, altera juris. *Keuchen.*

Versatus est in Sabinis] Plutarch. Δίαιταν καὶ βίον ἔχειν πρὸ τῶν στρατειῶν καὶ τῆς πολιτείας, ἐν χωρίοις πατρῴοις περὶ Σαβίνους. *Lamb.*

Quod ibi heredium] Scriptus liber *prædium.* Mag. Festus: 'Heres apud antiquos pro domino ponebatur, inde heredium, prædium parvulum.' Varro de re rustica lib. I. 'Bina jugera, quod a Romulo primum divisa dicebantur viritim, et quod heredem sequebantur, heredium appellarunt.' *Lamb.* Inde 'herediolum' apud Columellam et Ausonium. Vide Beroald. in Plinium lib. XIX. Grapald. 'pro horto olim usurpatum ait, ip-

sumque hortum pro villa.' Apuleius in Flor. *herediolum* usurpat *κτημάτιον*. *Boecler.*

A patre relictum] Hoc hodie *proprium* est, quod *heredium avitum* vocabatur antiquis. Græci *χωρίον πατρικὸν* appellant, quod heredem sequebatur, ut docet Budæus. *Keuchen.*

Hortatu L. Valerii Flacci] Mss. Schott. *Inde hortatu.* Bosius. Scriptor de Vir. Illustr. 'A Valerio Flacco Romam sollicitatus.' Hic enim Catonem induxit animavitque, ut rem Romanam attingeret, motus maxime ipsius vita ac morum modestia. *Machaneus.*

In Consulàtu] Anno ab Urbe condita 559. belli Philippici 6. *Lamb.* Quo ad Antiochum fugiebat Annibal. Is Olymp. CXLVI. annus 3. *Chronol.*

Censuraque] Anno Urbis 569. belli Antiocheni 8. *Lambin.* Lege etiam Plutarchum, qui consulatum et censuram simul ipsis obtigisse dicit: *Ἐκ τούτου δὲ λαμπρὸς ὢν ἤδη, καὶ περιφανὴς, αὐτῷ τῷ Οὐαλερίῳ περὶ τὰς μεγίστας ξυνέδραμεν ἀρχὰς, ὕπατός τε μετ' ἐκείνου, καὶ πάλιν τιμητὴς γινόμενος.* Ubi inter alia laudat L. Valer. Flaccum, qui erat *εὐπατρίδης μὲν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων, καὶ δυνατός.* *Keuchen.*

M. Perperna Censorinus] Homo Græcus et peregrinus. Qui consul antequam civis fuit. Valer. Maxim. III. 4. Quod contra leges. Peregrini enim magistratibus arcebantur. De quo vide in Fastis. Cæterum nonnulli, inter quos Schottus, *consobrinus* malunt, quam *censorinus.* Quibus non adsentior.

In foro esse cœpit] *Κατελθὼν οὖν, εὐθὺς τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκτᾶτο θαυμαστὰς καὶ φίλους διὰ τῶν συνηγοριῶν· πολλήν τε τοῦ Οὐαλερίου τιμὴν καὶ δύναμιν αὐτῷ προστιθέντος, χιλιαρχίας ἔτυχε πρῶτον, εἶτα ἐταμίευσεν.* Plut.

Primum stipendium meruit annorum decem septemque] Quæ militaris ætas erat. Adi Lipsium de Milit. Rom. dial. I. 2. *Bosius.* Plutarchus: *Πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς μάχαις ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ ταῖς στρατείαις βουλόμενος εὐδοκιμεῖν, ἔτι μειράκιον ὢν, τραυμάτων τὸ σῶμα μεστὸν ἐναντίων εἶχε· φησὶ γὰρ αὐτὸς, ἑπτακαίδεκα γεγονὼς ἔτη τὴν πρώτην στρατεύσασθαι στρατείαν, περὶ ὃν Ἀννίβας χρόνον εὐτυχῶν ἐπέφλεγε τὴν Ἰταλίαν.* Sed videtur ex Fastis natus tum fuisse Cato annos circiter XIX. Siquidem natus est anno, postquam primum Consul fuerat Q. Fabius Maximus Verrucosus. *Lamb.* Et sic connumerantur anni extremi. Si XVII. velis, primum stipendium meruit anno Romæ DXXXIX. qui duobus distat a Fastis. Vide ætatem ipsius per Consules digestam a consummatissimo Schotto, in notis suis ad Scriptorem De Vir. Illustribus.

Q. Fabio Maximo] Verrucoso Ovicula IV. De quo ad Hannibalem. Is fuerat jam ante bis Dictator Q. Fabio Maximo IV. et M. Claudio Marcello III. Coss. anno ab Urbe condita 539. Sic Cato de se apud M. Tullium in Catone: 'Cum eo [Q. Fabio Maximo] quartum consule adolescentulus miles profectus sum ad Capuam, [quo tempore agebat ætatis annum XIX.] quintoque anno post ad Tarentum.' Quo tempore natus erat annos circiter XXIII. Fabius autem erat V. Consul. *Lamb. Schott.*

Tribunus militum in Sicilia fuit] Anno ætatis XXIV. M. Claudio Marcello V. T. Quintio Coss. *Lambin.* Addit annum unum Schott. Qui Urbis DXLV. Plutarchus *χιλιαρχίαν* vocat, quem Latini *Tribunum militum.* Ita Nepos in Conone 'Chiliarchum' dixit. Quomodo Hieronymus pro Chiliarcho Tribunum. Exod. XVIII. Hodie Mareschalcum vocamus, aut Præfectum militum. Duplex erat illa dignitas apud Romanos, Laticlavia et Angusticlavia. Illi ex Senatu, isti ex Equite nati. Lege Alexandrum ab Alexandro, Budæum ad jur. Orig. Lipsium. *Keuchen.*

Inde ut rediit] Anno sequente, C.

Claudio Nerone, M. Livio Salinatore Coss. *Lambin.*

Castra secutus est C. Claudii Neronis] Qui magnis cladibus Hasdrubalem cum recenti exercitu Alpeis transgressum fatigavit, ac tandem ad Umbriæ flumen Metaurum cum quinquaginta sex millibus hominum occidit. Adi Livium XXVII. Alludit Horatius Od. IV. 4. 'Quid debeas, o Roma, Neronibus, Testis Metaurum flumen, et Asdrubal Devictus, et pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.' *Boecl.*

Apud Senam] Quam Senegalliam vocat Strabo, Senogalliam Plinius et Diaconus, Senam Gallicam Ptolemæus et Silius. Polybius et Stephanus quoque Senam vocant, quæ Appiano Σῆνας. Urbs illa non longe a Metauro flumine in Umbria, a Gallis Senonibus condita fertur. Alii a Brenno structam tradunt. Nugæ. Silius Italicus: 'Senonum de nomine Sena.' *Keuchen.* Inde Cicero in Bruto, hoc prælium Senense vocat a Sena. Sic enim ille: 'Ludis juventutis, quos Salinator Senensi prælio voverat. Ostendunt etiam hodie Umbri, quo loco pugna illa fuerit pugnata.' *Lambin.*

Quo cecidit Hasdrubal] Cujus capite, quod cum cura servatum fuerat, ante stationes Hannibalis projecto, ille tanto simul publico familiarique ictus luctu, dixisse fertur, Agnosco te, fortuna Carthaginis. Auctor Livius XXVII. *Lambin.* Vide etiam Florum II. 6. Sic Machabæus suspenso capite Nicanoris. 2. Machab. XV. 35. Hebræi caput Holofernis de superioribus ostentantes. Sulpic. II.

Quæstor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano consuli] Anno tertio a Neronis et Salinatoris consulatu. Nam anno proximo consules fuerant Q. Cæcilius Metellus et L. Veturius Philo. Quibus magistratu defunctis, P. Cornelius Scipio Africanus et P. Licinius Crassus Dives Consules creati sunt. Ita XXVII. aut certe XXVIII. annos natus erat Cato, cum quæstor factus est. Testatur et Livius, Catonem Scipioni quæstorem fuisse, his verbis, Ann. XXIX. 'Cum XX. rostratis navibus se ac L. Scipionem ab dextro cornu, ab lævo totidem rostratis C. Lælium præfectum classis cum M. Porcio Catone (quæstor tum is erat) onerariis futurum præsidio.' Atqui Cicero in Bruto scribit, M. Catonem quæstorem fuisse Cethego et Tuditano Coss. At M. Cornelius Cethegus et P. Sempronius Tuditanus anno uno post Africanum et Crassum Consules facti sunt. Responderi posse puto, Catonem factum esse iterum quæstorem Romæ, Cethego et Tuditano Coss. posteaquam quæstor Scipioni Africano obtigisset. *Lambin.*

Pro sortis necessitudine vixit] Nam Quæstor more majorum Prætori aut Consuli est liberum loco. Cicero Divin. in Verr. lib. I. accus. et pro Plancio. 'Sortis necessitudinem' eundem morem vocat I. in Verr. c. 14. *Bosius.*

Namque ab eo perpetua dissensit vita] Propterea, opinor, quod ad amicitiam Q. Fabii Maximi se jam adolescens applicarat. Q. Fabio autem cum Scipione Africano non satis conveniebat. Licet et ex Plutarcho intelligere, P. Scipionem et M. Catonem gessisse inter se inimicitias. Sic enim ille: ἔτι δ' αὐτοῦ διατρίβοντος ἐν 'Ιβηρίᾳ, Σκιπίων ὁ μέγας, ἐχθρὸς ὢν καὶ βουλόμενος ἐνστῆναι κατορθοῦντι, καὶ τὰς 'Ιβηρικὰς πράξεις ὑπολαβεῖν, διεπράξατο τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀποδειχθῆναι διάδοχος. σπεύσας δ' ὡς ἐνῆν τάχιστα, κατέπαυσε τὴν ἀρχὴν τοῦ Κάτωνος. ὁ δὲ λαβὼν σπείρας ὁπλιτῶν πέντε, καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς προπομποὺς, κατεστρέψατο μὲν τὸ Λακεντανῶν ἔθνος, ἑξακοσίους δὲ τῶν ηὐτομοληκότων κομισάμενος ἀπέκτεινεν. ἐφ' οἷς σχετλιάζοντα τὸν Σκιπίωνα κατειρωνευόμενος, οὕτως ἔφη τὴν 'Ρώμην ἔσεσθαι μεγίστην, τῶν μὲν ἐνδόξων καὶ μεγάλων

τὰ τῆς ἀρετῆς πρωτεῖα μὴ μεθιέντων τοῖς ἀσημοτέροις, τῶν δ', ὥσπερ αὐτός ἐστι, δημωτικῶν ἁμιλλωμένων ἀρετῇ πρὸς τοὺς τῷ γένει καὶ τῇ δόξῃ προήκοντας. Quinetiam mortuum Scipionem insectatus est M. Cato. Livius xxxviii. 'Morte Africani crevere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui, vivo quoque eo, allatrare ejus magnitudinem solitus erat.' *Lambin.*

Ædilis plebis factus est cum C. Helvio] Quadriennio post quæsturam. Is est annus Romæ 551. Quo agebat ætatis xxxi. *Schott.* aut xxxii. *Lamb.* T. Livius xxxii. 'Inde prætorum comitia habita. Creati L. Cornelius Merula, M. Claudius Marcellus, M. Porcius Cato, C. Helvius, qui ædiles plebis fuerant.' Cæterum male in Nepotis fragmento C. Helvius appellatur, qui C. Ælius. Idem Livius eum alibi Ælium vocat. *Schott. Mag.* Ædiles plebis Theophilus ἀστυνομικοὺς vocat, qui numero ab initio fuerunt duo. Lege Pompon. lib. ii. ff. de Orig. jur. et Fenestellam de Magistrat. Roman. xiii. Postmodum illud munus ampliatum fuit, et sex creati sunt ex instituto Julii Cæsaris. Duo patricii, qui Cereales, et quatuor ex plebe. Dion xlii. καὶ ἐς μὲν τὸ πρῶτον ἔτος, πρότερον καὶ ἀγοράνομοι, τότε πρῶτον, δύο μὲν καὶ ἐξ εὐπατριδῶν, τέσσαρες δὲ ἐκ τοῦ πλήθους· ὧν οἱ δύο τὴν ἀπὸ τῆς Δήμητρος ἐπίκλησιν φέρουσιν. *Keuchen.*

Prætor provinciam obtinuit Sardiniam] Anno Urbis 555. *Schott.* Livius eodem lib. 'Prætor L. Cornelius Merula urbanam, M. Claudius Siciliam, M. Porcius Cato Sardiniam, C. Helvius Galliam est sortitus.' Plutarchus: Ἐπαρχίαν δὲ λαβὼν Σάρδονα, τῶν πρὸ αὐτοῦ στρατηγῶν εἰωθότων χρῆσθαι σκηνώμασι δημοσίοις, καὶ κλίναις, καὶ ἱματίοις, πολλῇ τε καὶ θεραπείᾳ καὶ φίλων πλήθει, καὶ περὶ δεῖπνα καὶ δαπάναις καὶ παρασκευαῖς βαρυνόντων, ἐκεῖνος ἄπιστον ἐποίησε τὴν διαφορὰν τῆς εὐτελείας. *Lambin.* Vide Ciceronem in Catone; Scriptorem de Vir. Illustr. 47. Nomen Sardiniæ a Sardus deductum, quod mere Phœnicium est סרדין, quæ vox etiam in Sardanapalo occurrit. Hic Sardus Herculis Africani filius fuisse perhibetur, teste in Phocicis Pausania; qui coloniam Phœnicum et Afrorum in Sardiniam duxit. Alii *Sardis* scribunt. Isidor. xiv. Orig. 'Sardis Hercule procreatus cum magna multitudine e Lybia profectus Sardiniam occupavit, et ex suo vocabulo insulæ nomen dedit.' A Græcis communiter Σαρδὼ vocatur. *Keuchen.*

Q. Ennium poëtam deduxerat] Scriptor de Viris Illustribus: 'In prætura Sardiniam subegit, ubi ab Ennio Græcis literis institutus.' Atqui M. Cato in quadam Oratione objicit ut probrum M. Nobiliori, quod is in provinciam poëtas duxisset. Duxerat autem Consul ille in Ætoliam, ut scimus, Ennium, inquit M. Tullius lib. i. Tusc. Idem Cicero pro Archia: 'Jam vero ille, qui cum Ætolis Ennio comite bellavit, Fulvius, non dubitavit Martis manubias Musis consecrare.' Idem in Bruto. *Lambin.*

Cap. 2. *Consulatum gessit cum L. Valerio Flacco*] Anno ab U. C. 558. T. Liv. Ann. lib. xxxiii. 'Comitia inde habita a M. Marcello consule. Creati consules L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato.' *Lamb.*

Sorte provinciam nactus Hispaniam citeriorem] Livius: 'Cato Hispaniam, Valerius Italiam est sortitus.' Plutarchus: Ὕπατος δὲ μετὰ Φλάκκου Οὐαλερίου τοῦ φίλου καὶ συνήθους ἀποδειχθεὶς, ἔλαχε τὴν ἐπαρχίαν ἣν ἐντὸς Ἱσπανίαν καλοῦσιν. Idem Livius: 'L. Valerius Flaccus et M. Porcius Cato, quo die magistratum inierunt, de provinciis cum ad Senatum retulissent, Patres censuerunt, cum in Hispania tantum glisceret bellum, ut jam consulari et duce et exercitu opus esset, placere consules Hispaniam ci-

teriorem et Italiam provincias aut comparare inter se aut sortiri.' Unde liquet, creatis Consulibus provincias fuisse nominatas, ut eas vel ipsi inter se compararent, vel sortirentur; quos ire ad bellum, quos præesse exercitibus oporteret: vel si in deligendis provinciis non obveniret, extra sortem Senatus decerneret. Quod lege Curiata cavebatur, ut Senatus contra legem illam sine sorte provincias designaret: aut si Senatus aversaretur, per populum agi poterat, ut extra ordinem Consuli provincia daretur: tametsi utrumque Consulem in eandem provinciam quandoque profectum legamus. Optionem tamen deligendæ provinciæ extra ordinem collegæ dari, aut suam sortem permutare cum collega absque decreto Senatus, antiquo more non licebat. Ergo Cato et Valerius Senatus decreto utramque provinciam sortiebantur. Catoni Hispania obvenit, in quam duas legiones, et quinque millia socium Latini nominis, et quingentos equites secum portabat, additis viginti navibus longis. Legendus Livius XXXIII. Cæterum illa erat provincia generalis, quæ in plureis minores subdividebatur. Harum aliæ erant Consulares, ut Bætica et Lusitania; cæteræ præsidiales. Citerior et ulterior Hispania communi nomine omnem, qua patet, Hispaniam complectebantur. Citerior Italiæ vicinior, inter Iberum fluvium longissimo tractu et Pyrenæos montes patebat. Postea vero, ubi in Bæticam, Lusitaniam, et Tarraconensem Hispania distingui cœpit, Citerioris fines longe ultra Iberum, ad quem Cato incolas domuit, exporrecti sunt. *Keuchen.*

Exque ea triumphum deportavit] De quo vide Appianum in Ibericis, et Plutarchum in vita. Quippe P. Manlii Prætoris auxilio, insigni plane ac memorabili strategemate, quadringentis simul civitatibus, quarum primæ Emporiæ, per missos ad singulas nuncios, ut omnes stato die muros suos demolirentur, injunxit. Unde cum sibi tantum id præcipi singulæ crederent, ne, si in mora essent, non a Romanis tantum, sed etiam a vicinis ac sociis ad id cogerentur, maluerunt parere. Exstat hujus triumphi præclarum aliquod monumentum; in quo hanc fuisse inscriptionem, testatur Augustin. Nerrucius:

PALLADI VICTRICI SACRVM.
HIC HOSTIVM RELIQVIAS PROFLIGAVIT CATO, VBI SACELLVM MIRO ARTIFICIO CONDITVM, ET ÆREAM PALLADIS EFFIGIEM RELIQVIT.
PAREANT ERGO ET NOSCANT OMNES, SENATVS ET POPVLI ROMANI IMPERIVM DEORVM NVMINE ET MILITVM FORTITVDINE ET TVERI ET REGI. *Keuchen.*

Consul iterum] Ann. 560. Urbis.

In priore Consulatu] 549.

Et ipse ei succedere] Et successit. *Διεπράξατο τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀποδειχθῆναι διάδοχος*, Plut. Vide sequentia. Addita est in provinciam Scipioni Hispania ulterior. Livius Ann. XXXIV.

Neque hoc per senatum efficere potuit] Contra Plutarchus, ut supra monuimus. Sed hoc non potuit efficere, ut Senatus, quæ essent acta a Catone, improbaret. Sic enim Plutarchus eodem loco: *Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκλήτου ψηφισαμένης μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ κινεῖν τῶν διῳκημένωωνὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ἡ μὲν ἀρχὴ τῷ Σκιπίωνι, τῆς αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τῆς Κάτωνος ἀφελοῦσα δόξης, ἐν ἀπραξίᾳ καὶ σχολῇ μάτην διῆλθεν*. *Lamb.* Quomodo vero post triumphum in Republica se gesserit Cato, explicat ibidem aliorum Principum exemplis.

Principatum obtineret] Ut qui potentiæ Romanorum provinciam aperuerat. Vellcius II.

Quod tum non potentia, sed jure respublica administrabatur] Proinde, quasi dicat, ut hodie. Mores enim suorum temporum notat, obscureque po-

tentiam Cæsaris, aut Pompeii, aut utriusque carpit ac vellicat. Qui locus etiam argumento est, hunc scriptorem multis seculis superiorem Theodosio fuisse. *Lambin. Bosius.*

Senatu peracto] Pighius vult rescribi *consulatu peracto ;* quia nullam post secundum consulatum Scipio prorogationem imperii habuit. *Gebhard.*

Cato censor cum eodem Flacco factus] 569. Urbis. Qui ætatis XLIX. *Schott.* Τῆς ὑπατείας κατόπιν ἔτεσι δέκα τιμητείαν ὁ Κάτων παρήγγειλε. Plutarchus. Livius XXXIX. 'Censuram summa contentione petebant L. Valerius Flaccus, P. et L. Scipiones, Cn. Manlius Vulso, L. Furius Purpureo, patricii: plebeii autem, M. Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, T. et M. Sempronii, Longus et Tuditanus. Sed omneis patricios plebeiosque nobilissimarum familiarum M. Porcius longe anteibat.' *Lambin.*

Severe præfuit ei potestati] Unde Censorius est appellatus. Cicero in Caton. et Brut. Plutarch. Liv. Val. Max. Apud Juvenalem, 'Tertius e cœlo cecidit Cato.' Qui Horatio, 'intonsus ;' et Lucano, 'rigidi servator honesti.'

Nam in complures nobiles] Ἐξέβαλε δὲ τῆς βουλῆς ἄλλους τε συχνοὺς, καὶ Λεύκιον Κοΐντιον, ὕπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς γεγενημένον. Plutarchus. Livius XXXIX. 'Censores M. Porcius et L. Valerius, metu mista exspectatione, Senatum legerunt; septem moverunt senatu, ex quibus unum insignem nobilitate et honoribus, L. Quintium Flamininum, consularem.' Scriptor de Vir. Illustr. XLVII. adjungit causam de animadvertendo Flaminino ; 'quod ille in Gallia, ad cujusdam scorti spectaculum, eductum quendam e carcere in convivio jugulari jussisset.' Lege eandem in Plutarcho. Quomodo plurimi narrant. Et ita Cicero Catonem ipsum in Dialogo De Senectute hæc loquentem et narrantem fecit. Sed Livius eum, qui occisus fuit, transfugam Gallum fuisse dicit. Et Lucium non per lictorem, sed ipsum sua manu hominem interfecisse. Καὶ ταῦτ' ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος· ut continuo subjungit Plutarchus. Hæc de Flaminino. De Vir. Illustribus : 'Accusator assiduus malorum, Galbam octogenarius accusavit,' qui Prætor Lusitanos deripuit. Vide Liv. Plut.

Animadvertit] Ex quo animadversio censoria. Cicero pro Cluentio: 'Majores nostri nunquam judicium nominaverunt, neque proinde ut rem judicatam observarunt animadversionem auctoritatemque censoriam.' *Lambin.*

Circiter annos octuaginta, usque ad extremam ætatem, ab adolescentia] Lambinus explicat, per annos octoginta. Pighius supplet: *vixit circiter annos octoginta, et usque ad extremam ætatem.* Bos. Vixit enim Cato nonaginta annos, et eo amplius. Quin annum agens nonagesimum Serv. Galbam accusavit, ut testatur Plutarchus. Sic enim ille: Τεσσάρων δ' ἄλλων ἐνιαυτῶν διελθόντων, Σερουιλίου Γάλβα κατηγόρησεν, ἐννενήκοντα γεγονὼς ἔτη. Κινδυνεύει γὰρ, ὡς ὁ Νέστωρ, εἰς τριγονίαν τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσι κατελθεῖν. *Lambin.*

Suscipere inimicitias] Cicero Divinatione in Q. Cæcilium, seu C. Verrem: 'Marcum Catonem illum sapientem, clarissimum virum et prudentissimum, cum multis graves inimicitias gessisse accepimus, propter Hispanorum, apud quos consul fuerat, injurias.' Idem lib. v. Accus. Et pro Muræna, pro Sylla. *Lambin.*

A multis tentatus] Plutarchus tradit, eum fere quinquagies accusatum fuisse. Sic ille: Λέγεται γὰρ ὀλίγον ἀπολιπούσας τῶν πεντήκοντα φυγεῖν δίκας, μίαν δὲ τελευταίαν, ἓξ ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα γεγονώς· ἐν ᾗ καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς χαλεπόν ἐστιν ἐν ἄλλοις βεβιωκότα ἀνθρώποις, ἐν ἄλλοις ἀπολογεῖσθαι. *Lambinus.* Auctor de

Viris Illustribus: 'Ipse quadragies quater accusatus, gloriose absolutus.' Causa erat, quod odiosum Censuræ magistratum gesserit. *Poncher.* Aliam probabiliorem intulit ante Nepos. *Magius.*

Cap. 3. *In omnibus rebus singulari fuit prudentia et industria*] In commune bonus. Lucanus II.

Agricola solers] Γεωργὸς δεινός. Declarant ejus libri De re rustica. *Lamb.* Quos ex Græcis fontibus hausit. *Schott.* In quibus, teste Plutarcho, adeo laudis avidus visus est, ut in singulis rebus, proprius, elegans, et copiosus esse voluerit. *Mag.* Livius: 'Urbanas rusticasque res pariter callebat.' Vide Plin. lib. VII. et Ciceron. in Catone.

Reipublicæ peritus] Πολιτικός. Declarant ejus in republ. administranda consilia, dicta, et facta. *Lambin.*

Jurisconsultus] Val. Max. VIII. 7. 'Cumque eloquentia magnam jam gloriam partam haberet, id egit, ut juris civilis quoque esset peritissimus.' Et Cicero fatetur, omnium jurisperitissimum suæ ætatis fuisse. Pomponius quoque Jurisconsultis accenset, cujus et libros exstare scribit. *Keuchen.* Hi sunt Commentarii Juris Civilis. *Lambin.*

Magnus Imperator] Argumento ei rei sunt res ab eo in imperio gestæ, et triumphus ex Hispania deportatus. Citetur tamen testis Cicero; cujus hæc verba sunt sub persona Pomponii Attici in Bruto: 'Ego enim Catonem tuum, ut civem, ut senatorem, ut imperatorem, ut virum denique cum prudentia et diligentia, tum omni virtute excellentem probo.' *Lamb.* Quod etiam declarant libri ejus de disciplina militari. Veget. lib. I. 8. De quibus apud Festum, Nonium, et antiquos Grammaticos. Ex illis fragmentum citat ad Georgic. II. Servius. Idem Orationem conscripsit, de præda militibus dividenda. Nonius in Fite, Agellius II. 18. ubi posterior verba Catonis, quod impense sibi placuissent, exscripsit. Exstat alius mentio apud Priscianum lib. extremo. *Keuchen.*

Probabilis Orator] In Ms. nostro Codice conscriptum lego: *et probatissimus Orator.* Bosius. Itaque comparat eum cum Lysia M. Tullius in Bruto, quanquam dissentiente Attico. Nec Plutarchus iis assentitur, qui Catonis orationes Lysiæ Orationibus similes esse dicunt. Sic enim ille: Ὅθεν οὐκ οἶδα τί πεπόνθασιν οἱ τῷ Λυσίου λόγῳ μάλιστα φάμενοι προσεοικέναι τὸν Κάτωνος. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν, οἷς μᾶλλον ἰδέας λόγων Ῥωμαϊκῶν αἰσθάνεσθαι προσήκει, διακρινοῦσιν. *Lambin.* Cato tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator. Plinius VII. Cujus locum explicat Claudius Salmasius ad Solinum. Lege etiam Vossium de Historicis Latinis.

Et cupidissimus literarum] M. Tullius De finibus lib. III. 'Quo cum venissem, M. Catonem, quem ibi esse nescieram, vidi in bibliotheca sedentem, multis circumfusum Stoicorum libris. Erat enim, ut scis, in eo inexhausta aviditas legendi, nec satiari poterat: quippe qui ne reprehensionem quidem vulgi inanem reformidans, in ipsa curia soleret legere sæpe, dum Senatus cogeretur, nihil operæ reipublicæ detrahens. Quo magis tum in summo otio, maximaque copia, quasi helluo librorum, si hoc verbo in tam præclara re utendum est, videbatur.' *Lambin.*

Senior arripuerat] Maxime Græcarum. Cicero in Catone: 'Qui si eruditius videbitur disputare, quam consuevit ipse in suis libris, attribuito Græcis literis, quarum constat eum perstudiosum fuisse in senectute.' Val. Maximus VIII. 7. 'Idem Græcis literis erudiri concupivit: quam sero, inde æstimemus, quod etiam Latinas pene jam senex didi-

cit.' Plutarchus in vita: Ἄλλως δὲ παιδείας Ἑλληνικῆς ὀψιμαθὴς γενέσθαι λέγεται, καὶ πόῤῥω παντάπασιν ἡλικίας ἐληλακὼς, Ἑλληνικὰ βιβλία λαβὼν εἰς χεῖρας, βραχέα μὲν ἀπὸ Θουκυδίδου, πλείονα δ' ἀπὸ Δημοσθένους εἰς τὸ ῥητορικὸν ὠφεληθῆναι· τὰ μέντοι συγγράμματα καὶ δόγμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ ἱστορίαις ἐπιεικῶς διαπεποίκιλται· καὶ μεθηρμηνευμένα πολλὰ κατὰ λέξιν ἐν τοῖς ἀποφθέγμασι καὶ ταῖς γνωμολογίαις τέτακται.

Ab adolescentia confecit Orationes] Centum quinquaginta. Cicero. Quarum vix ad nos inscriptiones, nominaque pervenerunt. Citantur a Cicerone et Gellio, et veteribus Grammaticis: De ædilibus vitio creatis: De præda militum dividenda: Pro lege Voconio: In M. Cæcilium: Pro L. Cæsetio: De moribus C. Neronis: In Furium: In Pansam: De tribunis militum: In Q. Minucium Thermum de suis virtutibus: In Veturium de sacrilegio commisso: Pro Veturio: De lege Lætoria: De lege Bæbia: De falsis pugnis: De re Floriana: Ne quis Consul bis fiat: Adversus M. Acilium quarta: Ad liteis Censorias: In Annium: In M. Fulvium Nobiliorem: De spoliis, ne figerentur, nisi quæ de hostibus, &c. In Oppium: De decem hominibus: De fœneratione legis Juniæ: Pro Rhodiensibus: Pro lege Orchia: Dissuasio de rege Attalo et vectigalibus Asiæ: Ædileis plebis sacrosanctos esse: De Auguribus: De indigetibus: De Conjuratione: De fundo oleario: De signis et tabulis apud Equites: De re Histriæ militari: De Consulatu: In Cornelium, ad populum, &c. *Lambin.*

Origines videtur appellasse] M. Tullius in Catone: 'Septimus mihi liber Originum est in manibus: omnia antiquitatis monumenta colligo: causarum illustrium, quascunque defendi, nunc cum maxime Orationes conficio: jus augurium, pontificium, civile tracto: multum etiam literis Græcis utor, Pythagoræorumque more, exercendæ memoriæ gratia, quid quoque die dixerim, audiverim, egerim, commemoro vesperi.' Reprehendit hanc inscriptionem Festus in voce *Originum*, his verbis: 'Originum libros, quod inscripsit Cato, non satis plenum titulum propositi sui videtur amplexus: quando prægravant ea, quæ sunt rerum gestarum populi Romani.' *Lambin.* Meminit etiam illorum Robertus Vulturius lib. II. de re militari. Atqui hi libri iidem sunt cum Historiarum libris: secus atque Colerus existimat. Cicero ejus Orationes atque Originum libros impense laudat. In Orationibus omnes Oratorias virtutes extollit idem Cicero, florem et lumen eloquentiæ in Originum libris laudat; etsi hæc non probet Brutus. *Vossius.*

Bellum Punicum primum] Quod scripsit Mævius versibus Saturniis. Festus in Saturno. Cicero in Bruto. Idem in Catone: 'Quam gaudebat bello suo Punico Nævius!' *Lambin.* Gifanius e Cod. suo legit *Pœnicum*, ut alibi. *Bosius.*

Secundum] Quod ab Ennio item versibus scriptum est Ann. lib. XII. *Idem.*

Usque ad præturam Servii Galbæ] Sic legendum, non, ut vulgo, *Sergii Galbæ.* Galbæ enim erant Sulpiciæ gentis, non Sergiæ. Itaque hujus Galbæ prænomen erat Servius, nomen Sulpicius. *Lambin.* De Galba vide, quæ ad Suetonium commentati sint Salmas. et Boxhornius in editione Schildiana.

Qui diripuit Lusitanos] Suetonius: 'Ser. Galba consularis, temporum suorum eloquentissimus, quem tradunt Hispaniam ex prætura obtinentem, XXX. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse.' Eo nomine a L. Scribonio Libone et M. Porcio Catone in judicium vocatus est. Qui cum se certo damnatum iri videret, complexus

duos filios prætextatos, et C. Sulpicii Galli filium, cujus tutor erat; ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. *Lambin. Oliver.* Exstat reprehensio Rutilii Rufi adversus Ser. Sulpicium Galbam apud Ciceronem lib. I. de Oratore; quod is, L. Scribonio Libone quæstionem in eum ferente, populi misericordiam concitasset. Ubi inter alia tradit Cicero, quod apud Catonem idem scriptum vidisset. Lege eundem in Bruto. Valerium lib. IX. 6. Epitomen XLVIII.

De vita et moribus] Quo tempore ætatis, et anno, et Consulibus interierit Cato, discordant inter se Historici. Sunt qui A. 605. mortuum volunt Urbis Conditæ: octoginta quinque annos natus, L. Marcio Censorino, Manio Manlio Coss. Paterculus vero male P. Censorino, M. Manlio Coss. Cicero in Bruto: 'Cato,' inquit, 'annos quinque et octoginta natus excessit e vita: cum quidem eo ipso anno contra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset.' Valerius vero lib. VIII. 1. et 7. octogesimum sextum annum agentem adversus Galbam perorasse dicit. Plinius lib. XIV. 4. sexcentesimo Urbis conditæ mortuum, rotundo numero dixit. Non recte, ut puto, Plutarchus ἐννενήκοντα Catonem, et Livius nonagenario majorem faciunt. *Schottus.*

In eo libro] Cujus fragmentum elegans vide apud Gell. lib. II. 8. *Savar.* Aperte indicat, eo nunc de Catone brevius se agere, quia separatim de eo scripserit. Ergo vita illa Catonis, quam paucis perstrictam habemus, majoris pars est voluminis, in quo Romanorum complurium vitæ continerentur. *Vossius.*

Delegamus] Sic Mss. et vulgati omnes, recte. Seneca de Beneficiis lib. IV. 11. 'Debitores nobis Deos delegat, precaturque illi pro se gratiam referant.' Lambinus *relegamus* legit, pro quo facit Plinius lib. VII. 1. 'potiusque ad auctores relegabo.' *Savaro.*

XXV. T. POMPONIUS ATTICUS.

Pomponius Atticus] Cui vitas excellentium Græciæ Imperatorum inscripsit: ut ex Præfatione patet. Gens Pomponia familias habuit, Bassorum, Secundorum, Atticorum, et Labeonum. *Keuchen.* Manutius opinatur, quod inde, quia 'sic Græce loquebatur, ut Athenis natus videretur,' cognomen Attici adeptus sit. *Ernstius.* Meminit ejusdem in Catone, 'rogatu T. Pomponii Attici.' *Savaro.*

Ab origine ultima stirpis Romanæ generatus] Pro prima. Quod incredibile videretur, nisi ita sæpe veteres usurpassent. Livius I. 'Ibi Tarquinius ab ultima stirpe orsus.' *Schott.* Stirps Romana post Romulum a Numa Pompilio capit originem. Qui inter quatuor filios unum Pomponem appellavit. A quo postmodum Pomponii vocati sunt. Videtur huc respexisse Nepos, quando ab origine ultima stirpis Romanæ generatum Pomponium dicit. Locum restituit et explicat Casparus Barthius lib. XLII. 29. *Keuchen.* *Ab origine ultima stirpis Romanæ generatus*] Certant in eluendo hoc loco Docti: quorum princeps Manutius corrigebat *e stirpe Ro-*

mana generatus. Lambinus vero τὸ *generatus* expungendum, reponendumque censet *generosus.* Bosius divisim legit *genere natus.* Casp. Barthius Advers. lib. XLII. 29. legit *ab origine ultima stirpis R. generatus,* illudque *R.* putat significare *Regiæ.* Verum hos omnes interpunctione deceptos esse affirmat Schottus, eaque omissa vulgatam tuetur lectionem: q. d. Nepos, genitus seu oriundus a prima nobilitate Romana. Hæc Schottus, quibus tamen non persuasit Cl. Rutgersio, ut opinioni ejus accederet, quin mallet, *ab origine ultima stirpis Romæ generatus,* vel *Romano genere natus,* ut referat ad Numam, lib. II. 8. Variar. Lect. Sallustius lib. I. Hist. 'Cato Romani generis disertissimus multa paucis absolvit.' Nuperi Editores conjecturam Bosii non tam facile in codices a se propagatos admisisse debebant. *Gebh.* Miror viros oculatissimos in re tam clara adeo cæcutiisse, alio præsertim non minus docto facem præferente. Delendum scilicet τὸ *generatus,* inepti librarii commentum, ut in suis ad Ausonium notis Tollius monuit.

Equestrem obtinuit dignitatem] *Equestrem ordinem suum* vocat lib. VII. epist. 1. apud Ciceronem. Hoc honore contentus, senatorium non affectavit. Vide infra. *Schottus.* Prior dignitas adimebatur posteriorem recusantibus. Suetonius.

Et, ut tum erant tempora, ditì] Formula antiquis usitata et elegans. Cicero in Bruto: 'Decimus Brutus erat cum literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus.' Exempla passim obvia. *Schott.*

Celeriter acciperet] Cum vocabulo *celeriter* rectius congruit *arriperet:* magis enim Latinum est, ut hoc loco ex Cicerone notat P. Manutius. Significat autem, cupide amplecti. *Schottus. Celeriter acciperet*] Nihil mutandum. Hinc 'capax ingenium.' M. Tullius Catone Majore: 'Pueri res eas non tum primum accipere videntur.' *Gebhard.*

Excellenter pronunciaret] Infra: 'Tanta suavitas erat sermonis Latini, ut appareret, in eo nativum quendam leporem esse, non adscitum. Idem poëmata pronunciabat et Græce et Latine, sic ut supra nihil posset.' Cui virtuti quantum tribuant Rhetores, in vulgus notum, cui et primas et secundas et tertias Demosthenes tribuebat. *Schottus.*

Lucius Torquatus] Hic L. Manlius Torquatus appellabatur, quia Manliæ gentis Consul fuit cum L. Aurelio Cotta, biennio ante Consulatum Ciceronis, anno ab U. C. 687. *Ernst.*

C. Marius, C. filius] Est sane antiquis modus loquendi, qui Ursino etiam probatur. Manutius legit, *C. Marii filius.* Ernstius. Apud Velleium est, Caius Marius Caii Consulis filius. Solus Appianus fratris filium vocat. *Keuchen.*

CAP. 2. *P. Sulpicii*] Clari Oratoris. *Ernst.*

Qui Tribunus pl. interfectus est] Anno Urb. Cond. 665. et Cic. XIX. L. Corn. Sylla et Q. Pomp. Rufo Coss. quum auctore Mario perniciosas leges (quas per vim latas Sylla dicebat, ut est Philipp. VIII.) promulgasset, ac Pompeii Consulis filium, Syllæ generum, occidisset; qui cum exercitu in urbem venit, ex eaque Sulpitii et Marii factionem expulit. Ut ex Livio lib. LXXVII. aliisque notat Fabricius. Tum Sylla P. Sulpitium oppressit, eique ferro erepta vita est. Cicero Catilin. III. et De Orat. lib. III. *Ernstius.*

Cinnano tumultu] Anno U. C. 666.

Studiis obsequendi suis] Id est, serviendi. Nam et Cicero 'obsequi' et 'servire valetudini' dixit. *Manutius.*

Athenas se contulit] Ubi nobilissimum orbis terrarum Gymnasium. Cicero. Quo mittebantur ex omnibus orbis partibus reges, regumque filii. Unde illa nomina plena laudis,

plena gloriæ nata sunt. Thucydidi dictæ sunt παίδευσις Ἑλλάδος· Diodoro κοινὸν πάντων ἀνθρώπων παιδευτήριον· Straboni σοφῶν οἰκητήριον· Aristidi σοφίας πρυτανεῖον· Euripidi apud Athenæum, Ἑλλάδος Ἕλλας· Pindaro Ἑλλάδος ἔρεισμα· Demostheni ψυχὴ καὶ ἥλιος, καὶ ὀφθαλμὸς Ἑλλάδος. De quibus imprimis splendide Isocrates in Panegyrico. Vide Athenas Atticas Meursii, et Historiam Philosophicam Georgii Hornii lib. VII. *Keuch.*

Neque eo secius] *Eo secius* familiaris auctori locutio, occurrit phrasis in Conone, Eumene, Dione, Annibale, et inferius. *Savaro.* Vide Notas Gebhardi ad Miltiadem.

Cujus fugam] Armis Syllanis urbe ejectus, in Minturnensium paludibus latuit. Plutarch.

Magnam partem] Hoc est, res mobiles trajecit mare scilicet mediterraneum. *Ernstius.*

Versuram facere] Æs alienum alieno ære dispungere; quod faciunt, qui mutato creditore satisfaciunt ea pecunia antiquiori creditori, quam a novo mutuati sunt. Videatur Festus. Donatus exponit *versuram facere*, cum quis minore fœnore acceptam pecuniam majore occupat. Eo sensu quo Nepos, Cicero ad Atticum: 'Non modo magno, sed iniquissimo fœnore versuram facere Aurelius coactus est.' Ad eundem: 'Vereor ne illud, quod tecum permutavi, versura mihi solvendum sit.' *Gebhard.* Vocem et locum egregie explicavit Jac. Cujacius in Observat. et Simeon Bosius in Epist. ad Atticum lib. v. 21. Infra: 'Neque post calamitatem versuram facere potuisset.' Vide P. Diaconum. Hanc legibus Romanis magis, quam usuram vetitam, auctor Tacitus Ann. lib. v. *Schott.*

Longius quam dictum esset, eos debere passus sit] Quia libri quidam *æs* præferunt, ideo conjectabat Rutgersius *eos debere.* quod et Schottus amplexus fuerat. *Gebhardus.*

Sex modii] Joan. Savaro et Beurerus legunt *septem modii.* Sed hunc locum recte Faërnus restituit, cum antea etiam pro *modiis* legeretur *modius.* Ernstius. Μέδιμνός ἐστι ξηρῶν μοδίων ἕξ. *Suidas.*

Qui modus mensuræ medimnus Athenis appellatur] Vel *medimnum.* Utrumque a Tullio fuit usurpatum. Cicero in Verrem. v. 'Sed tritici septem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicta pœna.' Ibidem: 'In jugere Leontini agri medimnum fere tritici seritur.' Capiebat autem senos modios. Ita Suidas et alii testantur. *Keuchen.* Gifanii liber tamen mox: 'septem modios tritici' nominat. Sane Alex. ab Alex. lib. II. 20. ita distinguit, ut modios quidem sex medimnum facere, Atheniensem autem medimnum septem modiis constare dicat. *Boecler.*

CAP. 3. *Ut communis infimis*] Blandus et affabilis, comis et obvius. Dositheus Magister lib. III. Ms. ex Bibliotheca Cl. Puteani V. C. *Omnibus communem esse,* πᾶσι κοινὸν εἶναι. Probus, hujus libri exscriptor potius quam auctor, in carmine ad librum de Theodosio imperatore loquens: 'Communis cunctis hominem se regna tenere Sed meminit: vincit hinc magis ille homines.' Sidonius in Concione lib. VII. Vide Notas, et supra in Miltiad. fine. *Savaro.* Cæterum colebant Athenienses summo jure commune jus humanitatis, quo civis civi a civibus esset communis, ut loquitur Cicero. Apuleius in Apologia: 'Athenienses propter commune jus humanitatis,' &c. Pro *communis,* Antonius Augustinus legit *comis.*

Quo beneficio ille uti noluit] Civem tamen Atticum Cicero vocat; respiciens, credo, ad cognomen, non ad jus civitatis; Epist. lib. I. 16. et lib. II. 1. 'In eis orationibus, quæ Philippicæ nominantur, enituerat civis ille tuus Demosthenes.' *Schott.*

Amitti civitatem Romanam alia ad-

scita] Civitatem Romanam vocat jus civium Romanorum. Inde apud Jurisconsultos, 'Civitate donare.' Illa amittebatur, si Romanus civis urbis alterius jura adscisceret. Quippe duarum civitatum jure civili nemo censebatur civis. *Keuchen.* Neque enim jure Quiritium idem duarum civitatum civis esse poterat. Cicero pro Cæcinna, et pro Corn. Balbo: 'Duarum civitatum civis esse nostro jure civili nemo potest: non esse hujus civitatis civis, qui se alii civitati dicarit, potest.' Vide Anton. Goveanum, J. C. Var. Lect. Jur. Civil. c. 6. *Schott.*

Itaque aliquot ipsi et Philiæ locis sanctissimis posuerunt] Extant variæ doctorum de hoc loco contentiones. Cum Mss. habeant *Phidiæ*, natum est vitiosissimum illud *Piliæ*, quam tamen aliquanto post Athenis regressum Romam demum duxit. Fulvius Ursinus eliciebat *filiæ*. Quidam *Philiæ*, id est, amicitiæ; quod amicitiæ cultor esset constantissimus: quam Divam doctiores in veterum monumentis ignorant. Lipsius *ipsi et Fidei* divinabat Elect. I. 14. Quod Schottus improbat, neque melius quid extundit. Etsi nunquam ego id verum judicarim; tamen ante quinquennium Anno 1625. in familiari colloquio Lugduni Batavorum magnopere mihi commendavit Emendationem Jani RutgersI, viri longiore vita dignissimi, *Itaque aliquot Pnyce et Pœcile locis sanctissimis,* Clariss. et Doctiss. P. Scriverius. Vulgata lectione deceptus V. Cl. Joannes Meursius putat revera statuam Piliæ positam libro III. 3. Athenarum Attic. *Gebhard.*

Hunc enim, &c.] Hæc ad Phidiam (sive aliud sed viri nomen fuit) referenda puto cum Manutio. Sane non fuit uxor Attici honore supervacuo et immerito oneranda. *Boecler.*

Actorem auctoremque] Ms. Schotti inverso ordine *auctorem actoremque*. Bosius. Recte vocat *actorem;* is enim communi mandato caussas et lites universitatis persequebatur. Ab Atheniensibus appellabatur ἔκδικος, qui Gaio JCto fuit Syndicus lib. I. sec. 1. D. Quod cujuscunque univers. nom. agatur. *Ernst.* Non dissimulanda quorundam libb. lectio *in omni procuratione reip. publicum actorem.* Boecl. Tollius in notis ad Ausonium alterum a librariis additum suspicatur. Solebant enim illi varias lectiones margini illinere, quæ deinde in contextum migravere. In primis autem in iis, ubi litera *u* cum vocali alia conjungitur. Non enim ea seriei ceterarum literarum includebatur, sed supra ceteras scribebatur, hoc

u

modo *actorem.* Unde post ortæ dubitationes, et allucinationes plurimæ, fugientibus præsertim præ vetustate literis.

Auctoremque] Subaudi *secundum.* Atqui sic optime cum præcedente voce convenit. Auctores autem secundi fidejussores erant ob evictionem dati. Quæ vox deinde translata est ad omne genus procurationis. Adi Ulpian. in lib. IV. D. de Evict. *Ernst.*

In qua domicilium orbis terrarum] Infra: 'Cum se uterque Principem, non solum urbis Romæ, sed orbis terrarum esse crederet.' Martialis: 'Terrarum Dea gentiumque Roma, Cui par est nihil, et nihil secundum.' Ad quod respexit Sex. Jul. Frontinus lib. II. de aquæductibus urbis Romæ: 'Sentit,' inquit, 'hanc curam Imperatoris piissimi Nervæ principis sui Regina et Domina orbis indies; [lego *indiges.*] Quæ terrarum Dea consistit, cui par est nihil, et nihil secundum.' *Schott.* Cicero: 'Roma arx omnium terrarum.' Et in Catilin. 'Lux Orbis terrarum, et arx omnium gentium.' Philipp. VI. 'Quis unquam tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se P. R. victoriis, dominæque omnium gentium patronum dicere auderet?' Horat. Od. IV. 4. *Lamb.* De cujus

magnitudine et potentia lege Lipsium in admirandis, Rosinum in antiquitatibus. Plena laudum et gloriæ omnis antiquitas. Marcianus instar omnium unus: Ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις δὲ Ῥώμη ἐστὶ πόλις Ἔχουσ' ἐφάμιλλον τῇ δυνάμει καὶ τοὔνομα, Ἄστρον τι κοινὸν τῆς ὅλης οἰκουμένης Ἐν τῇ Λατίνῃ, Ῥώμυλον δ' αὐτὴν κτίσαι, Θέμενον ἀφ' αὐτοῦ φασὶ τοῦτο τοὔνομα.

Ut eandem et patriam haberet, et dominam] Subtiliter quidem a Lambino excogitata lectio, in textum tamen recipi non debuit; in lib. enim, *ut eandem et patriam haberet et domuum voluit*. Hæc ultima vox etiam in Ms. exstat, teste Schotto: quæ si retinenda est, admonet nos de vitio totius loci mutilati aut corrupti. Planissima igitur lectio fuerit si *domum* restituatur, et aptius forte si tollatur vocula *est* post *natus*, et *ut* post *imperii*. Vid. Schott. obs. lib. III. 8. *Boecler*. Ernst. relative *domum* legit.

Quæ antiquitate] Unde αὐτόχθονες sese appellabant Athenienses; id est, ut explicat Servius, *terrigenas*. Vide Suidam in Αὐτόχθονες. Scholiastes ad Equit. Aristophanis: Πρῶτοί τε καὶ αὐτόχθονες οἱ Ἀθηναῖοι. Euripides Ione: Ἐλθὼν λαὸν εἰς αὐτόχθονα Κλεινῶν Ἀθηνῶν. Idem apud Plutarchum, de Athenis: Ἡ πρῶτα μὲν λεὼς, οὐκ ἐπακτὸς ἄλλοθεν, Αὐτόχθονες δ' ἔφημεν. Lege præ aliis Aristidem in Panathænaica. Inde est, quod Cicero dicit in Oratione pro Flacco: 'Ex sese suos cives genuisse dicuntur.' Et Justinus II. 'Non advenæ, neque passim collecta populi colluvies originem urbi dedit, sed in eodem nati solo quod incedunt; et quæ illis sedes, eadem origo est.' De qua urbe Incomparabilis Meursius, Fort. Attic. cap. 1. et 8. *Keuch.*

Humanitate] De ingenti humanitate Atheniensium erga hospites et peregrinos, deque ara Misericordiæ eorum, vide Theophili Græci Jurisconsulti παράφρασιν in §. Ἀλεξανδρεῦσι δέ. Inst. de Jure Nat. Gent. et Civ. et illos scriptores, quos ibidem citavit Cl. Fabrotus. *Ernst.*

Doctrina] Unde 'catos et omnis scientiæ magistros' vocat Apuleius in Metamorphosi. Et Mamertinus in Panegyrico: 'Ipsæ illæ bonarum artium magistræ atque inventrices Athenæ.' Quas ideo 'doctas' dixerunt Poëtæ. Vide, quæ fuse a nobis paullo ante notata sunt.

CAP. 4. *Huc ex Asia Sulla decedens*] Infra: 'Humanitatis nullum adferre majus testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto.' *Schott.*

Adolescentis humanitate et doctrina] Cicero Catone majore, quem Attico misit: 'Novi moderationem animi tui et æquitatem; teque non cognomen solum Athenis deportasse, sed humanitatem et prudentiam intelligo.' Et Epist. ad Familiar. I. 13. 'Pomponius Atticus omni liberali doctrina politissimus.' *Idem.*

Sic enim Græce loquebatur] Unde *Attici* cognomentum. Cicero v. de Finibus: 'Athenis se collocavit, ut sit pæne unus ex Atticis, ut id etiam cognomine videatur habiturus.' *Schott.*

Ut Athenis natus] Ut Antonius ille apud Plin. Epist. lib. IV. 3. *Ernst.*

Tanta autem erat suavitas sermonis Latini] Cicero Epist. ad Attic. lib. XV. 1. 'Oratio scripta elegantissimis sententiis, ut nihil posset ultra,' Hoc de Catulis prædicat idem Cicero de Offic. I. *Heidman.*

Græce et Latine] Scripserat Græce de consulatu Ciceronis commentarium; qui tamen horridulus et incomptus Ciceroni visus est, Epist. lib. II. 1. et inf. *Schott.*

Nunquam eum ab se dimitteret] Erat enim et ipse Sulla literis Græcis atque Latinis juxta doctissime eruditus, animo ingenti, cupidus voluptatum, sed gloriæ cupidior: facundus, callidus, et amicitia facilis. Sallustius Jugurth.

Et omnia reliqua tempora aut literis] Philosophiæ Epicureæ. Cicero de Legibus.

Ad comitia eorum ventitavit] Cicero Epist. ad Attic. lib. I. 10.

Sicut Ciceroni in omnibus] Ad comitia tamen sua Prætoria Cicero eum non vocavit; immo, ne quid rebus ejus incommodaret, venire prohibuit: Attic. I. 20. Ad Consularia eum vocat. Epist. I. 2. *Heidman.*

Tranquillatis autem rebus Romanis] Παθητικῶς. Utitur et in Topicis Cicero: 'Ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur.' Et Horat. Epist. I. 18. *Schott.*

L. Cotta et L. Torquato Coss.] Anno U. C. 688. Quorum Consulum meminit et in Catilin. tertia, et Agraria II. in Rullum. *Idem.*

Quem diem] Fulvius Ursinus *abeuntem* istis binis vocibus præferebat. Rutgers. Variar. Lect. lib. II. 8. 'Discedentem sic universa.' At, si meo staretur arbitrio, mallem jugulare voculam *diem* cum Antonio Augustino V. Cl. *Gebhard.*

Ut lacrymis desiderii futuri] Lege, quæ ad Alcibiadem notata sunt. De hujusmodi lacrymis Philo περὶ ἀποικίας.

CAP. 5. *Q. Cæcilium*] Meminit ejus Cicero Epist. ad Att. lib. I. 1. et II. 19. ubi eum quoque Attici avunculum vocat. *Ernstius.*

Cujus sic asperitatem] Difficillimam naturam, quales δύσκολοι vocantur Græcis. *Boecler.*

Cæcilius enim moriens] Val. Maximus lib. VII. 9. 'Q. Cæcilius L. Luculli promptissimo studio, maximaque liberalitate, et honestum dignitatis gradum, et amplissimum patrimonium consecutus: cum præ se semper tulisset, unum illum sibi esse heredem, moriens etiam annulos ei suos tradidisset; Pomponium Atticum testamento adoptavit, omniumque bonorum reliquit heredem.' *Schott. Lambin. Gebh.* Sic et M. Popilius Oppium Gallum familiarissimum suum traditis annulis delusit. Adeo verum est, quod Poëta dicit: 'Boni est viri etiam in morte nullum fallere.'

Adoptavit eum] Quod ei gratulatur M. Tullius Epist. lib. III. 20. cujus inscriptio: 'Cicero S. D. Q. Cæcilio Q. F. Pomponiano Attico: ex usitata adoptionum formula, ut nomen in *anus* desinat. M. Varro De re rustica lib. II. 2. 'Atticus, qui nunc T. Pomponius, nunc Q. Cæcilius, cognomine eodem.' Vide et de libertorum, et adoptatorum cognominibus Angelum Politianum Miscell. capite 31. et Anton. Augustinum Emendat. Juris lib. III. 8. *Schott. Lambin.* Jubebat ejusmodi testator adoptatos 'NOMEN SUUM FERRE,' l. sed et si, et l. facta, § si sub nominis, ff. ad Trebellian. Apud Ovidium Metamorph. XV. Jupiter ad Venerem de Cæsaris ἀποθεώσει. 'Qui nominis heres Impositum ferret unus onus.' *Brissonius.*

Heredemque fecit ex dodrante] Hereditas plerumque dividitur in duodecim uncias, quæ assis appellatione continentur. Habent autem hæ partes propria nomina ab uncia usque ad assem: sicuti lib. II. Institutionum traditum est. Unde frequenter legimus, alios institutos esse heredes ex quadrante, alios ex semisse, alios ex dodrante, alios ex asse. Dodrans significat novem uncias, quasi dempto quadrante. *Beroald.*

Soror Attici] Pomponia dicta, ex qua Quinctum filium paullo ante M. Ciceronis consulatum suscepit. Nam Q. Cicero F. Marco Cicerone filio major natu fuit, ut in Epistolis ad Q. fratrem legimus, et togæ puræ suis temporibus utrique datæ demonstrant. Cum ea non bene conveniebat Quincto: Epist. lib. I. 15. et lib. V. 1. A qua et divortit, lib. XIV. 15. *Schott.*

Easque nuptias M. Cicero conciliarat] De conjugio eorum parum concordi

Cicero ipse Attic. I. 5. 6. 8. 10. *Heidman.* Sic infr. 'Nuptiarum conciliator fuit Antonius.'

Cum quo a condiscipulatu vivebat conjunctissime] Hinc Fabius Quinctilianus: 'Condiscipulorum amicitiæ ad senectutem usque firmissimæ durant, religiosa quadam necessitudine imbutæ.' Institut. Orat. I. 2. Et Nepos infra: 'Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo, quem puerum in ludo cognorat, adeo conjuncte vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit.' *Heidman.*

Quam cum Quincto] De Cicerone vicissim infra: 'Atticum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quinctus carior fuerit.' Et ad Famil. lib. XIII. 'Pomponium Atticum sic amo, ut alterum fratrem: nihil est illo mihi nec carius nec jucundius: homo minime ambitiosus, minime in rogitando molestus.' *Idem.*

Similitudinem morum] Cicero in Lælio: 'Nihil est quod ad se rem tam alliciat, tam attrahat, quam ad amicitiam similitudo.' Et: 'Dispares mores disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias.' *Schott.*

Quam affinitatem] Vide supra in Dione et in Timoleone ibidem Notas. Conjunctionem Justin. dixit libr. VI. 'Porro Pisandrus conjunctione Agesilai, etiam virtutum æmulator erat.' Id est, affinitate. Erat enim uxoris ejus frater. Infra: 'Agrippa potissimum ejus diligeret affinitatem, præoptaretque Equitis Romani filiam generosam nuptiis.' *Savaro.*

Principatum eloquentiæ tenebat] Unde 'caussarum Rex' dictus. Dictionem incredibili gestus suavitate commendabat Cicero in Bruto. Vide Vossium de Historicis Latinis, I. 11. *Keuchen.*

Cicero, an Hortensius] Inter quos etiam in amando æmulatio fuit. Hortensium enim levitatis et inconstantiæ sæpe arguit M. Tullius Epist. lib. III. 1. et lib. IV. 3. et lib. I. 3. ad Quinctum fratrem. Rursus Epist. lib. V. 20. et lib. VI. 1. actionem ejus λιγυρὰν, id est, argutam obscure perstringens, 'Momum Ligurinum' recte vocat. Infra: 'Cum æqualibus suis, Q. Hortensio et M. Cicerone, sic vixit, ut judicare difficile sit, cui ætati fuerit aptissimus.' *Schott.*

Inter quos tantæ laudis esset æmulatio] Sic infra: 'Hoc quale sit, facilius existimabit is, qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ eorum retinere usum benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio intercedebat.' *Idem.*

Essetque talium virorum copula] Conjunctio. Nazarius Panegyrico in Constantinum cap. 10. 'Sed profecto nulla vi possunt coire, quæ naturali divortio dissident: nec ulla tam fidelis est copula, quæ in diversum tendentia nexu suo teneat.' *Gebhard.*

CAP. 6. *Optimarum partium*] Ursinus opinatur legendum esse, pro *optimarum*, *optimatum.* Ernst. Meminit Just. Lipsius Politic. lib. VI. 7. Nescio tamen an id dicat Nepos, quod Cicero in Epist. cum de civilibus discordiis loquitur, 'se a bonis nunquam dissentire, cum bonis facere, cæteris bonis viris jungi velle.' *Boecl.*

Quam qui maritimis jactarentur] Rempublicam navi, et maris tempestatibus bella intestina ἀλληγορικῶς comparari, auctor Fabius lib. VIII. 6. ex Horat. I. Od. 14. Infra Nepos, 'Si gubernator præcipua laude fertur, qui navem ex hieme marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia, qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit?' Cicero quoque in Muræniana, Comitia freto et Euripo comparat, et II. Philipp. Oceano bella civilia. *Schott.*

Neque geri e Republ.] Plenis buccis

excipit laudatque hanc Cujacii emendationem Lambinus, *neque geri sine periculo:* ita tamen ut retinendum existimet *e repub.* Schotti libri membranacei: *neque e Rep. sine periculo,* ut *esse* exaudiendum sit. Mihi haut displicet conjectura Jani RutgersI, *neque retineri sine periculo,* Var. Lect. lib. II. 8. *Gebhard.*

Ad hastam publicam nunquam accessit] Cum publica auctione vendebatur aliquid, hasta figi solebat, quæ publica dicta. Alex. ab Alex. Quod veniebat, hastæ subjici dicebatur. Lege Beroaldum IV. in Propert. commentar. Id genus venditionis eleganti vocabulo Tertullianus hastarium vocat. De cujus jure pulchre tractat Zasius de Orig. Jur.

Neque præs, neque manceps] Publicanus tamen fuit. Cicero Epist. lib. II. 15. et vectigalia apud Sicyonios exercebat Epist. lib. I. 19. Vide Car. Sigonium de antiquo Jure civium Romanorum, lib. II. 4. *Schott.*

Neque subscribens] 'Subscribere in crimen' J. C. formula est, quum accusator libellis, quos dabat, testabatur se nomine professum esse. lib. III. §. Item 'scribere.' D. De accusat. et sæpe alias. *Idem.*

Honore fuerit contentus] Quem minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Cicero Epist. I. 17.

Voluerit ire in Asiam] Vide extremam epistolam lib. I. 16. ad Atticum, cujus initium: 'Quæris ex me, quod ad me scribis, te in Asiam statuisse non ire; Equidem vellem ut ires: ac vereor ne quid in ista re minus commode fiat. Sed tamen non possum reprehendere consilium tuum, præsertim cum egomet in provinciam non sim profectus.' *Schott. Lambin.* Vulgo legebatur *voluit ire.* Prætor autem fuit Q. Tullius, ut Schottus adnotavit, M. Val. Messala et M. Pusio Pisone Coss. A. U. 692. *Bosius.*

Asseclam esse Prætoris] Prætor fuit Q. Tullius, anno 691. M. Valerio Messala, M. Pusio Pisone Coss. Ante Idus Martias Asiam provinciam sortitus: et ante Nonas Decembris profectus, F. Flacco successit. Cicer. ad Attic. et in Oration. Suetonius ergo male in Augusto cap. 3. 'Proconsulatum Asiæ' administrasse ait, quæ Prætoria est, Cicerone et Nepote testibus omni exceptione majoribus. Falso quoque idem 'parum secunda fama administrasse:' cum M. frater in Orat. et epistolis ad eum scriptis tantopere laudet, tantisque honoribus ornatum fuisse testetur. *Schott.* Cæterum dicit Q. fratrem Proconsulatum Asiæ administrasse, quæ Prætoria est, hoc modo: Senatui lege Sempronia liberum erat, quos in quas vellent provincias mittere. Quanquam crediderim, cum Prætorius aliquis in provinciam Consularem mittebatur, eum jure quoque Consulari mitti solere, verbi gratia, cum XII. fascibus, non sex tantum. Atque adeo juxta imperium quod a Senatu quis acceperat, pro Consule, aut pro Prætore eam provinciam administrare dicebatur, tametsi Prætorius Consularem, aut e diverso Consularis Prætoriam adeptus esset. Ergo Asia ἰδικωτάτως, et Consulis et Prætoris administrationi subjacebat.

Ut ejus observantia] Hinc factum est, ut eum libentius omnes observarent, colerent, atque in oculis ferrent: ἐνεργητικῶς. Manut. 'Observantia,' qua ipse aliquem observabat. Nam et παθητικῶς dicitur; ut 'utilitas' apud Terentium in Eunucho: et ad Tironem Cicero: 'invidia mea,' Catilinar. II. et Tuscul. IV. *Schott.* Est qui *observantiam* de cautione et circumspectione circa honorum partiumque studium accipi posse non absurdum judicat. Judicet lector. *Boecl.*

CAP. 7. *Incidit Cæsarianum civile bellum*] Anno Urbis 702. quando M. Marcellus Consul legem ferebat, de abrogando Cæsari imperio, etsi invitis et repugnantibus Servio Sulpic. Cos.

altero, et, ut videbatur, Cn. Pompeio, et Tribun. pl. *Ernst.* Alii initium conjiciunt in annum Romæ 705. L. Corn. Lentulo Crus. C. Claudio Marcello Cos. *Ubbo Emmius.*

Usus est ætatis vacatione] Quod scilicet haberet annos circiter LX. Quintilianus Declam. 306. 'Est præcipuum jus senectutis, quoniam non una subit omnis ætas, non perpetuo Senatorem citat Consul; est sua legationibus requies, cum hos habueris annos, jam non militabis.' Supra in Timotheo: 'Hic cum esset magno natu, et magistratus gerere desiisset.' Vide not. in Sidonii Epist. lib. I. 6. *Savaro.* De ætatis vacatione vide Jurisconsultum lib. L. Tit. VI. Pand. De immunitate: lib. V. §. fin. de Mun. et Honor. et in Tit. de Vacat. et exempt. Mun. Vacationes autem sunt excusationes a muneribus publicis, militaribus et aliis, quæ præfecti obire consueverunt. *Schott.*

Ipsum Pompeium conjunctum] Scilicet, sibi amicitia. *Schott.* Vel cognatum ex Justino VIII. Jan. Rutgersius lib. II. c. 8. Bosius *non junctum.* Ursinus *conviventem.* Lambinus, *Ipsum Pompeium non secutus non offendit.* Schottus obs. lib. II. 3. *seipsum Pompeio junctum non ostendit.*

Ornamentum] Rittershusius apud Schoppium Veris. lib. III. 8. locum hunc habet suspectum, et pro *ornamentum* rectius legi putat *autoramentum.* Quam conjecturam mirifice juvat meus liber Ms. *Ernst.*

Partim summa cum ejus offensione] Pompeius enim pro hostibus se habere dicebat, qui extra sua castra essent: Cæsar vero eos, qui in hostium castris non essent, pro amicis habiturum. Cicero pro Ligar. et Seneca Philosoph. *Schott.*

Attici autem quies] Elegantissime 'quies' dicitur, qua quis neutri se parti applicat. Et sic utitur τὸ *quietus,* pro eo, qui est neutrarum partium, in Pelopida. Sallustius Epist. I. de Ordinanda Republica: 'Et aperte quietis mortem, rapinas, postremo omnia, quæ corruptus animus jubebat, minitari.' Hinc 'quiescere,' neutras sequi partes, apud Curtium libro X. Eodem pene modo Græci ἡσυχίαν ἄγειν, ἔχειν, et ἑλέσθαι. Vide Diodorum. *Gebh.*

Sed etiam sororis et Q. Ciceronis filium] Mss. Manutii, Gifanii, Leidensis: *sororis filium et Q. Ciceronem.* Bosius.

CAP. 8. *Secutum est illud, occiso Cæsare*] Schoppii vetus liber et Ms. meus dictione auctiores legunt: *Secutum est illud tempus occiso Cæsare.* Idem. Sed prior γραφὴ non bonitatem modo, sed et χρῆσιν Cornelianam sapit. *Keuchen.*

Occiso Cæsare] A conjuratis, quorum princeps Cassius, XXIII. vulneribus ac plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Sueton. Inde sive fortuito, sive a percussoribus compulsus, ad basin statuæ Pompeianæ se demisit, quam cædes ista cruore implevit: ut videri possit ipse Pompeius supplicio inimici adstitisse sub pedes ejus collapsi. Plutarchus. Additum a nonnullis, irruenti Bruto dixisse morientem, καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ, τέκνον; Contigit illud anno Romæ 710. Idib. Mart. Caio Julio Cæsare V. et M. Antonio Coss. Unde irrisio Cæsaris in Spurinnam, quod sine noxa Eidus Martiæ adessent. Cui ille, Venisse quidem eas, respondit, sed non præteriisse. Idem dies Parricidium nominatus. Plutarch. Sueton.

Cum respublica penes Brutum videretur esse, et Cassium] Quos Cæsar apud Plutarchum τοὺς ἰσχνοὺς καὶ ὠχροὺς vocabat: δείξας Βροῦτον καὶ Κάσσιον. Illa dominatio duorum parricidarum minus fuit diuturna. Quippe uterque intra triennium diverso mortis genere interemptus. Alius alio casu periit: pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violaverant, in-

teremerunt. Cæterum scriptus Codex, quem Schottus producit, non multitudinis, sed singulorum numero, heic *Brutum* legit. Vulgata lectio haud improbanda. Nam duo Bruti, M. et Decius, ejusdem facinoris rei fuere. *Keuchen.*

Ac tota civitas se ad eum convertisse videretur] Cicero in Somnio Scipionis: 'In te unum, atque in tuum nomen tota convertet civitas.' *Schott.* Mss. Gifan. et Leiden. *ad eos convertisse.* Non male. *Bosius.*

Sic M. Bruto usus est] Infra: 'Humanitatis nullum adferre majus testimonium possum, quam quod adolescens idem seni Sullæ fuerit jucundissimus, senex adolescenti M. Bruto.'

Adolescens] Atqui quadragenarius erat, quippe qui præturam gerebat. Verum adolescentia ad tricesimum usque annum pertinet, auctore Varrone: vel ex divisione ætatum Servii Tullii, a XVII. usque ad XLVI. provehitur; ut est sæpe ab antiquariis observatum. *Schott.*

Ut privatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab Equitibus Romanis constitueretur] Nullibi alibi reperitur, quod hic a Nepote traditum. Simile quippiam a Floro refertur, de Senatu, qui, deficiente pecunia publica, opes suas velut ex ærario ad reipublicæ subsidium contulit. Lib. II. 6. *Keuchen.*

Caio Flavio, Bruti familiari] Videtur hic esse Flavius, quem Drusus Ciceroni commendat Ep. ad Brut. *Heidmannus.* Meminit ejus Plutarchus in Bruto; ut familiaris. et Cicero in fragment. Epist. ad Brutum apud Quinctilianum. lib. IX. 2. et in Bruti numis LEG. PROPR. designatur; hoc est, Legatus Proprætoris. *Schott.*

Collocuturum, neque coiturum] Colloqui privatim; coire vero, hic concilium habere; unde comitia. *Schott.*

Consensionis globus] Sic 'conjurationis globus,' apud Velleium: 'globus latronum,' apud Apuleium. Et sic 'hostium globos,' 'pugnantium globos,' dixit Valerius Maximus.

Neque multo post superior esse cœpit Antonius] Quem 'facem et turbinem sequentis sæculi,' vocat Flor. lib. IV. 3. Τῷ μὲν ἔργῳ πάντων αὐτὸς ἦν κύριος præter nomen et honorem Imperatoris. *Keuchen.*

Provinciarum] Syriæ et Macedoniæ. Flor. IV. 7. Vide Velleium II. Cassio Syria, Bruto Macedonia datæ. Antonius Augustinus legit, *in provincias.* Quod non displicet. *Gebhard.*

Dicis causa] Hæc est plurimorum emendatio, quam olim Ranconetus, Turnebus, Cujacius, Lambinus, et Schottus approbarunt. Nam per speciem et nomen provinciarum amandati et Republica remoti fuerant. *Turnebus.* Sed hanc antiquam formulam plurimi explicarunt ex Varrone et P. Sosipatro. Sic ad Atticum Cicero, Epist. I. 18. 'Metellus est consul egregius, et nos amat; sed imminuit auctoritatem suam, quod habet, dicis caussa promulgatum illud idem de Clodia.' Utitur et pro Muræna, et Accusat. in Verrem VI. De qua formula Lælius Taurellus, Anton. Augustinus, P. Victorius, Ad. Turnebus, Jac. Cujacius, P. Pithœus, Did. Covarruvias Var. resolut. lib. IV. reposuerunt exsulantem vocem, et in pristinam sedem restituerunt ex Varrone, ut dixi, et Sosipatro, in Arnobio, Plinio, Apuleio, lib. de dogmat. Plat. Cicerone, Nepote. Cæteris Græcis ὁσίας ἕνεκα, et ἀφοσιώσεως χάριν, προφάσεως ἕνεκα, apud Dionys. Halicarnassæum, Isæum, et Euripidem in Iphig. Tauris, et Harpocrat. et alios. *Schott.* Savaro legit *necis caussa;* quia provinciæ illæ datæ erant a Consulibus propter cædem illatam Julio Cæsari.

A Coss.] Mss. Medicæi: *a Consule.* Ernstius. Quomodo et liber Schotti habuit. *Bosius.* 'A Cæsare,' Florus. 'Et per Senatum confirmata,' Suetonius Octav. Velleius II.

In exilium proficiscerentur] 'Liben-

ter se in perpetuo exilio victuros, dum reipublicæ constaret concordia.' Velleius. Et addit tandem: 'Quæ omnia Senatus decretis comprehensa, comprobata sunt,' II.

Abjecto Bruto] Fortuna adversa prostrato. Petron. 'In loco peregrino destituit abjectum.' Propius Val. Maximus lib. v. 1. 8. 'Nam si egregium est, hostem abjicere, non minus tamen laudabile, infelicis scire misereri.' *Gebhard.* Sic 'abjectus homo' in lib. IV. Cod. de cust. reor. et apud Ciceronem, in Oratione contra Rullum.

Italiaque cedenti] Sextili mense, ut ex Cicerone manifestum. Velleius: 'Profecti urbe atque Italia, intento ac pari animo sine auctoritate publica provincias exercitusque occupaverant.' *Keuch.*

Trecenta jussit dari] Cicero Epist. ad Atticum, lib. XV. 17. a Servilia numeratam ab Attico, Bruto Italia cedenti, significat, de qua infra. *Schott.*

Potenti Antonio] Qui tamen titulo imperii cedebat Lepido, cum summa virium penes eum foret. Vell. Plut.

Neque desperatos reliquit] Sic fere paullo post: 'Id ex ipsis rebus ac temporibus judicari potest, quod non florentibus se venditavit, sed afflictis semper succurrit.' *Schottus.*

CAP. 9. *Secutum est bellum gestum apud Mutinam*] Mutinense, Sueton. Flor. Inter Octavium et Antonium. Vell. Caussa hujus testamentum Cæsaris fuit. Florus. Vide Dionem XLVI. Incidit initium ejus in annum Urb. conditæ 712. P. Servilio Vatia II. et L. Antonio Coss. Quo consulatum accepit Augustus, εἰκοστὸν ἄγων ἔτος, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς Ὑπομνήμασιν εἴρηκεν. Lege Casaubonum II. nota ad monumentum Ancyranum, et Vossium ad Paterculum. Atque hoc primum ac novissimum bellum est, quod inter civilia gessit Octavius, tertio mense, duobus prœliis. *Keuchen.*

Apud Mutinam] Corrupte in Mss. libris Medicæis legitur *Numidiam.* Ernstius.

Si divinatio appellanda est perpetua naturalis bonitas] Credidi aliquando hic divinitatem describi, ἀποθέωσιν potius, quam divinationem. *Schottus.* Infra: 'Prudentiam quodammodo esse divinationem.' Proverbium citante ad Hecyram Terentianam Donato: 'Aiunt divinare sapientem, quia qui verum dicit, divinus est.' Et meminit locutionis similis lib. v. Miles. Apuleius.

Quæ nullis casibus augetur, neque minuitur] Gifanii et Joannis Savaronis libri habent *agitur.* Ernst. Melius tamen *augetur,* respectu relationis ad τὸ *minuitur.*

Hostis Antonius judicatus, Italia cesserat] Velleius II. 'Antonius turpi ac nuda fuga coactus deserere Italiam.' Florus IV. 4. 'Obsidio Mutinæ liberat Brutum, Antonium exuit castris.' Idem Velleius: 'Lepidus deinde a Senatu hostis judicatus est, ut ante fuerat Antonius.' Caussa judicii erat, quod Senatusconsulto intercesserat, neque intercessionem remittere volebat. Cicero Philipp. II. Adhoc foro et curia prohibitus fuit. Appian. Mox a Lentulo impulsus, ut ante latam a Senatu sententiam, perfugeret. Dio. Vide Plutarchum. *Keuchen.*

Ejus inimici] Juventius Laterensis, M. Tullius, Canutius, alii. Et tunc omnia plena erant σκήψεων, καὶ προφάσεων, καὶ παλιλλογιῶν. De quibus apud Ciceronem Plancus in Epistolis ad S. P. Q. R. *Keuchen.*

Se dabant] Ita Cicero quoque loquitur, pro *cedebant.* Vide Schott. Observat. III. 2.

Insequebantur] Ita legunt Faërnus, Bosius et Ursinus. Pro quo in editis nonnullis libris male legitur, *sequebantur.* Ernst.

Uxorem Fulviam] Fœminam imperiosam, qualis illa Tarquinii Tanaquil, Pompeii Julia. *Keuchen.* Vel-

leius: 'Uxor Antonii Fulvia, nihil muliebre præter corpus gerens.' Lege Dion. lib. XLVII. Zonar. Ann. t. II. in vit. C. Octavii.

P. vero Volumnio] Est ille P. Volumnius Eutrapelus præfectus Fabrum, ad quem scripta est epistola ultima et penultima lib. VII. ad Fam. Meminit præterea ejus Cicero Epist. lib. IX. 26. 'Audi,' inquit, 'reliqua; infra Eutrapelum Cyteris accubuit.' *Ernst.*

Ut nullum illa stiterit vadimonium] 'Sistere vadimonium' est, quod datis vadibus promiserat, se in judicio sistere. Et sic 'liberare vades.' Cicero pro Quinctio: 'Venit Romam Quinctius, vadimonium sistit.' Et Cato apud Agellium lib. II. 14. 'Quod si vadimonium capite obvoluto stitisses.' *Lambin. Schott. Savar. Gebhard.*

Emisset in diem] Ut solveret certo tempore. Frequens est in omnibus contractibus, diei vel conditionis adjectio. *Ernstius.*

Simulque aperire] Supra in Conone: 'Neque vero non fuit apertum:' perspicuum ac clarum. *Gebhard.* Sighicellus mavult, *apparere.*

Ille autem sui judicii] Qui esset homo sui judicii, hoc est, qui non tam aliorum, quam suo judicio niteretur. Homo sui judicii fortasse est is, quem Græci *ἰδιογνώμονα*, seu potius *αὐτογνώμονα*, appellant. *Lambin.*

CAP. 10. *Ut Antonius rediit in Italiam*] De cujus reditu Velleius Hist. II. 76. 'Adventus deinde in Italiam Antonii, præparatusque contra eum Cæsaris habuit belli metum: sed pax circa Brundusium composita.'

Ad adventum Imperatorum] M. Lepidi, M. Antonii, et Octavii Cæsaris, inter quos inita tum temporis potentiæ societas. Vide Dionem, Appianum, Florum, Velleium. Florus IV. 6. de triumviratu: 'In hoc velut fœdus pax inter tres duces componitur. Apud Confluentes inter Prusiam et Bononiam jungunt manus.'

Timens proscriptionem] Quam primo aversabatur Octavius, sed inceptam utroque acerbius exercuit. Sueton. Καὶ εἶχεν οὕτως ἡ προγραφή· Μάρκος Λέπιδος, Μάρκος Ἀντώνιος, Ὀκταούïος Καῖσαρ, οἱ χειροτονηθέντες ἁρμόσαι καὶ διορθῶσαι τὰ κοινὰ, ΟΥΤΩ ΛΕΓΟΥΣΙΝ. Appian. Hæc est illa nefaria proscriptio, qua Cicero cum filio, fratre, fratrisque filio, omnibus denique clientibus et amicis proscriptus fuit. Florus Sullanam vocat, ob immanem ejus crudelitatem; cujus exemplo instauratum malum. *Keuchen.*

Opem tulerat] Supra: 'P. Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficisci non potuerint.' Post vero, 'Præfectus fabrum Antonii' dicitur. *Schott.*

Modo hi, modo illi] Tanquam calculi, ut eleganter Polyb. lib. V. *Bos.*

Q. Gellium Canium] In Ms. est *Canum* duabus syllabis: etiam in Manutianis schedis; sic enim legit: *habebatque secum Q. Gellium Canum æqualem.* De hoc Martialis, lib. I. 'Gaudent jocosæ Canio suo Gades; Emerita Deciano meo.' Et post non longe Canium nominat. Et Epigr. lib. III. 20. et 22. Canium Rufum laudat. Et Epigr. lib. VII. 68. et 78. Et epistola Valerii ad Rufinum, inter eas quæ D. Hieronymi. Meminit et Cicero sæpe, ut Epist. lib. XIII. 31. Ubi Canum in optimis libris scriptum affirmant: et Epist. lib. XIII. 41. Canam filiam ejus Q. Ciceroni filio nuptum dare voluisse, colligere licet; quod an e re foret, Atticus dubitat, Epist. lib. XV. 21. *Schott.*

Etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem] Lege, si lubet, Velleianam illam egressionem, qua lib. II. in M. Antonium invehitur, et Ciceronem defendit in numero proscriptorum. Tertio demum die, repugnantibus per biduum collegis, concessa proscriptio est, quam scelesta voce proclamabat Antonius. Vide Plut. in Cicerone. *Keuchenius.*

De proscriptorum numero] Quem tradit Appianus IV. ἐμφυλ. Florus in Triumviratu de Senatoribus, ubi ab Appiano CLX. discordat.

CAP. 11. *Post prœlium Philippense*] Quod secundum civile ab Augusto Cæsare gestum. 'Bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum.' Suetonius.

Interitumque C. Cassii, et M. Bruti] Appian. Dio. Velleius. Florus. 'Dec. Brutum Antonii interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eodem devictum, idem Antonius, cum dignitatis quoque servandæ dedisset fidem, etiam spiritu privavit. Brutus et Cassius, ante quam victorum experirentur animum, voluntaria morte obierunt.' Paterc. II. Vide Senecam Epist. LXXXII.

Et non necessaria] Freinshemius existimat, fortasse legendum: *etiam necessaria.* Boecler.

Neque temporariam] Manutius exponit, exigui temporis. Falso. Et in alteram interpretando partem Schottus quoque errat. Quis enim unquam 'temporarium' esse lentum audivit? 'Temporarius' est, qui spectat tempus, affectusque suos successui fortunæ alterius attemperat. Explicavit sese paullo superius: 'Quæ cum faciebat, nemo eum temporis caussa facere poterat existumare.' Sic Curtius 'temporaria ingenia' dixit. 'Temporaria liberalitas,' quæ captat felices, et temporis caussa largitur, quamdiu sperat fore eundem rerum secundarum cursum. Haud dispare mente Curtius V. 3. 'Mandates erat hujus regionis Præfectus, haud sane temporum multorum homo; quippe ultima pro fide experiri decreverat.' A scholiorum Auctore in Aristophanis Ranas temporarium ingenium optime exponitur παλίμβολος, ἀγχίστροφος, καθομιλῶν τοὺς καιροὺς, πρὸς τὸ κρεῖττον μέρος ἀεὶ διδοὺς ἑαυτόν. *Gebhardus.* Et 'temporarii amici,' qui amicitiarum jura non fide, sed successu ponderant; ut loquitur Justin. lib. XXII. 7.

Neque callidam] Insidiatricem, captatricem. Schottus *calidam* legit, redditque, temerariam. Certe non callide. Cotta apud Sallustium: 'Neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad male faciendum exercui.' *Gebhard.*

Judicari potest] Igitur ex præcepto Ciceronis Offic. II. in beneficiis collocandis mores hominum, non fortunam sequebatur. Hoc enim maxime officii est, ut quisque maxime opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. Infra: 'Non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum.' *Schott.*

Quod non florentibus se venditavit] Corrupte, qui *vendicavit* hactenus legerunt, ut intelligatur Atticum non captasse gratiam eorum, qui plurimum poterant in republica, sed victis partibus sæpe tulisse opem. Constat enim non ambivisse favorem Sullæ, aut Pompeii, aut Cæsaris, vel Antonii, aut Augusti: quin potius pecunia subvenisse Pompeianis et Brutianis, eorum afflictis rebus. Sic Lud. Vives, epist. quæ penes me est, ad Franc. Craneveldum, J. C. *Schott.* Ita Cicero pro Sulla: 'Fallacissime se alicui venditare.'

Serviliam Bruti matrem] Catonis Uticensis sororem, quam Julius Cæsar adhuc adolescens amavit. Unde quodammodo creditum, Brutum a Cæsare genitum. Plutarch. Sueton.

Non minus post mortem ejus] Plutarchus enim Bruto superstitem fuisse matrem, auctor est. *Schott.*

Non malebat oblivisci, quam ulcisci] P. Syrus: 'Injuriarum remedium est oblivio.' *Gebhard.*

Præcepta retinebat beneficia] Id est ante accepta. *Lambin. Ernst.* Græcis προληφθέντα· ut alibi sæpe M. Tullius, et Virgilius Æneid. XI. 'Exultatque animis, ac jam spes præcipit ante.' *Schott.* Ita illi. Sed minus recte:

retineo vulgatam, *percepta.* Frequens in his error ac lapsus olim librariorum. P. Syrus: 'Optime positum est beneficium, ubi ejus meminit qui accepit.' Idem: 'Sat magna usura est, pro beneficio memoria.' Præcepto vero Demosthenis obtemperavit, qui loco quodam: Ἐγὼ νομίζω, inquit, *μὲν τὸν εὖ παθόντα δεῖν μεμνῆσθαι, τὸν δ' εὖ ποιήσαντα εὐθὺς ἐπιλελῆσθαι. Gebhard.*

Tamdiu meminerat, quoad ille gratus] Pro quamdiu. Ciceronis hoc præceptum in Lælio: 'Meminisse debet is, in quem collatum est beneficium, non qui contulit.' Supra Nepos: 'Maximum existimans quæstum, memorem gratumque cognosci.' *Schott.*

Sui cuique mores fingunt fortunam] Elegans *γνώμη.* Infra: 'Quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, sicut supra significavimus, suos cuique mores conciliare fortunam.' Ut M. Tullio Nepotem familiariter, sic et scriptis ejus usum apparet. Sic enim Paradox. v. 'Fortuna, sicut sapiens Poëta dixit: Suis ea cuique fingitur moribus.' Quod fortasse ex Plauto sumptum in Trinummo: 'Sapiens ipse fingit fortunam sibi.' Livius lib. XXXIX. de M. Catone: 'In hoc vero tanta vis animi, ingeniique fuit, ut quocunque loco natus esset, fortunam sibi ipse facturus videretur.' Et Macrobius lib. I. 11. de servorum fortuna: 'Sibi quisque dat mores, conditionem casus assignat.' Huc pertinet et tota D. Chrysostomi Homilia in illud: 'Nemo læditur nisi a seipso.' *Schott.*

Qui cavit ne qua in re plecteretur] Uno consensu Mss. addunt *jure plecteretur.* Non abludit idem Publius: 'Id agas, tuo te merito ne quis oderit.' *Gebhard.* Malo: *ne qua jure plecteretur:* cum alterum ex inscitia describentium subrepserit.

CAP. 12. *M. Vipsanius Agrippa*] Quem 'generum Attici' vocat Seneca Epist. XXI. quippe qui Pomponiam ejus filiam duxerat in uxorem.

Nullius conditionis] Pro, conjugii. Hinc usitatum illud, 'conditiones quærere.' *Schott.* Sic vox illa plerumque sumitur apud Juris Consultos. Quomodo et Suetonius utitur in Augusto. *Keuch.*

Præoptaretque Equitis Romani filiam generosam nuptiis] M. Agrippæ tres uxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumviro: ex ea genuit Vipsaniam, Drusi matrem. Altera, Marcella Octaviæ filia, ex qua quoque liberi, si Suetonio fides. Tertia uxor Julia: ex ea nati Caius et Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina, et Julia. In his plerisque verum, quod Tacitus notat Ann. III. 'Una omnium Agrippæ liberorum Vipsania miti obitu.' *Lips.*

Filiam generosam nuptiis] Atticam, quam ὑποκοριστικῶς Atticulam Cicero vocat Epist. lib. VI. 6. De affectu in eam Attici lib. VII. 2. et lib. V. 19. *Filiam generosam nuptiis*] Hoc sensu 'uxor generosa' dicitur ab Apul. Miles. lib. IX. Explicat vetus Glossar. *Generosus, εὐγενὴς, ὁ ἀπὸ γένους:* mancum (ut videtur) locum sarcito, *τίμιος* vel *ἔντιμος* addendo. *Keuchen. Generosarum nuptiis* habent quidam libri, quod et Freinshemio venerat in mentem. *Boecler.* Sine dubio legendum *generosarum,* id est, nobilium, Senatorii ordinis, quarumve patres ac majores honores in rep. gesserant. 'Generosæ' quippe sunt, quibus est generosa stirps, ut ait in Eumene, in initio.

Triumvir reipublicæ constituendæ] Natum mendum est ex antiqua scriptura, quæ talis erat: 'M. Antonius III. vir, R. P. C.' Sic Suetonius de Augusto: 'Triumviratum reipublicæ constituendæ per decem annos administravit.' Fasti: M. ÆMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS, M. ANTONIVS M. F. M. N. C. IVLIVS C. F. C. N. CÆSAR. OCTAVIAN. III. VIRI R. P. C.

Antiquus nummus Clement. Teveni-ni: M. ANTON. IMP. III. VIR. R. P. C. Et alius: ANTONIVS III. VIR. R. P. C. Vide quæ fuse ex inscriptionibus ad hunc locum notat Lambinus. Triumviris istis ut et dictatoribus, similes apud Græcos fuere, qui turbato intestinis malis Reipubl. statu, ad eam constituendam soliti creari. Hos Thessali ἀρχοὺς, Lacedæmonii ἁρμοστὰς appellarunt, φοβούμενοι βασιλεῖς ἢ τυράννους καλεῖν, ait Dionysius Halicarnassæus, etsi revera tyrannica aut regia potestate erant præditi. *Casaub.*

Studio ductus Philosophiæ] Saufeius Epicureæ sectæ Philosophus, in qua hæresi fuit et Atticus, Epist. lib. IV. 6. et lib. V. 19. et lib. VII. 1. et ad Famil. Epist. lib. XIII. 1. *Schottus.* Plurimi autem Romanorum ejus sectæ assensores fuerunt et sectatores: quod ejus placita nescio quas delicias et εὐζωΐαν vulgo prima fronte pollicerentur. Causam suggerit Lactant. lib. III. 17. Vide nuperrimam historiam Philosophicam Georgii Hornii, lib. III. 17.

Ea, qua tum res gerebantur] Horat. Epist. lib. I. 17. 'Res gerere, et captos ostendere civibus hostes, Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat.' Hinc 'Dictator rei gerundæ' Romæ creari dicebatur. *Schott.*

L. Julium Calidium] Ita Mss. Gifan. et Schotti, atque editi. Alii *Calidum*, ut opinor, rectius: nam *Calidius* nomen gentis, non cognomen fuit. *Bosius.* Notat alium ad eminentium ingeniorum tempora Vell. Patercul. lib. II. De quo Cicero in Brut. et Cæsar de B. C. lib. I. Ille erat præstantissimus Orator, hic multo elegantissimus Poëta.

A P. Volumnio, præfecto fabrum] Ἔπαρχος τῶν τεχνιτῶν. Fabris enim in bello opus, qui machinas facerent, &c. Eorum caput, operisque curator et exactor, præfectus fabrum. Vide Lipsium Poliorcet. III. 6. *Boecl.*

CAP. 13. *Nemo illo minus*] Hactenus de publica vita; nunc de privata: quarum illa ad πολιτικὴν, hæc ad οἰκονομικὴν Philosophiam pertinet. Catonis est præceptum, magis vendacem quam emacem oportere esse agricolam et patremfamilias. Plinius lib. XVIII. 5. Et Cicero paradoxo VI. 'Non esse emacem, vectigal est.' *Schott.*

Minus ædificator] Epigramma Græcum lib. Ἀνθολογίας: Σώματα πολλὰ τρέφειν, καὶ δώματα πολλ' ἀνεγείρειν, Ἀτραπὸς ἐς πενίην ἐστὶν ἑτοιμοτάτη. *Idem.* Non solum boni Patresfamilias; sed etiam quidam Principes de ædificandi luxu abhorruerunt. Tacitus de Tiberio Ann. VI. 'Tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis ædificationibus.' Plinius Panegyrico cap. 51. 'Idem tam parcus in ædificando,' de Trajano. Lacones si cui mala imprecari cogitarent, quatuor ipsi accidere optabant. Primum, ædificandi desiderium: secundum, dilationem: tertium, equos alendi studium: quartum, ut uxorem haberet adulteram. Locus exstat apud Suidam: Οἰκόδομά σε λάβοι καὶ ἀμβολὰ, ὅ τε ἵππος, Ἅ τε γυνά τοι μοιχὸν ἔχοι. Nam ista quatuor omnia δοκεῖ δαπανηρὰ εἶναι. Et addit Suidas: ὡς τούτων πάντων δαπανηρῶν ὄντων καὶ ἐπιζημίων. *Gebhard.*

Domum habuit in Colle Quirinali] Antiquissimum hujus collis nomen loquitur fœdus inter reges Romulum et Tatium initum, passim apud historicos. Nam facta inter utrumque populum concordia non domos modo privatas, sed et ædes sacras Diis erexerunt. Vide Onuphrium, Livium, Eutropium, Ovidium, alios. *Keuch.* P. Victor in sexta regione statim post templum Quirini, collocat ædes Attici. Et Cicero de Leg. I. idemque juxta Salutis ædes Epist. lib. IV. 1. et lib. XII. 45. vicinum Cæsarem vocat; cujus statua in Quirini templo posita. Dion lib. XLIII. Quo

in loco ædes Salutis, Salutis augurium dicta. *Schott.*

Tamphilanam] Sic edendum curavi. 'Tamphilanam domum' autem accipio a Tamphilo quodam Romano sic appellatam. Tamphili enim Romæ fuerunt, Pamphili non item. *Lambin.* Sed ego existimo *Cæcilianam* esse legendum, et domum a possessore suo Cæcilio Attici avunculo nomen fuisse sortitam. *Ernstius.*

Tectum plus salis, quam sumptus] Hoc est, tecti architectura plus artis, venustatis, et elegantiæ, quam sumptus habebat. Sal enim condimentum omnium. Vives ibidem interpretatur de gratia ac venustate ædium, quæ per salem plerumque significatur. *Schottus.* Locus hic corruptus videtur Cl. Boeclero. *Bosius.*

Anagnostæ optimi] Romani Principes lectores apud se habebant, quos ἀναγνώστας dixere, cum ipsi occupati lectioni vacare non valerent. Alexander ab Alexand. Vide Meursium Auctar. Philolog. cap. 3.

Plurimi librarii] Tres nominat Cicero Epist. lib. XIII. 44. 'Pharnacem, Antæum, et Salvium.' Amanuenses et Anagnostas hos colligere licuit. A studiis et ab epistolis Alexium nominat Epist. lib. V. 20. et lib. VII. 2. et lib. XVI. 15. Athamam et Alexium amanuenses, Epist. XII. 11. et alterum VII. 2. Antiochum et Thallumetum literatos nominat, Epist. lib. XIII. 33. et lib. V. 12. De Eutychide, quem manumisit, Epist. lib. IV. 15. De Nicanore Epist. lib. V. 3. et lib. VI. 2. *Schott.*

Quos cultus domesticus desiderat] Ad voluptatem et lucrum locata eorum opera. Sunt autem ejusmodi servorum nomina; gladiatores, agitatores, funambuli, palæstritæ, pictores, cælatores, &c. Vide Laurent. Pignorium de servis. *Boecler.*

Elegans, non magnificus] Elegans homo, ad ætatem Catonis, non in laude, sed vitio ponebatur. Sic enim ille de sæculi sui moribus: 'Avaritiam omnia vitia habere putabant: sumptuosus, cupidus, elegans, vitiosus.' Post in laudem vertit, ut hoc ipso loco. Lege Agellium Noct. Attic. lib. X. 2. et Joan. Bapt. Pium, Annot. post. cap. 8. *Schott.*

Suppellex modica, non multa, ut in neutram partem conspici posset] Ita scripsisse eum, ex præcedentibus apparet: nam omnes antitheses ita sunt conceptæ, ut quid fuerit adfirmet, quid non fuerit neget. Elegans, non magnificus; splendidus, non sumptuosus; adfectans munditiem, non adfluentiam. Sic etiam 'suppellex ei modica, non multa:' hoc est, modo, non copia æstimanda; instrumentum modice, non abundanter, sufficiens; ut in neutram partem notari posset, neque sordium, quia aderat modus, neque luxus, quia aberat superfluum. Huic sensui verba mihi satis esse videntur exprimendo: neque aut τὸ *multo* ad defectum referendum, aut alia negatio adjicienda. *Gronov.*

Quam terna millia æris] Non sunt mille ducenti sestertii: hi enim illo ævo quatuor millia octingentos asses colligebant: sed septingenti quinquaginta, denarii CLXXXVIII. cum dimidio, nostri coronati octodecim cum didrachmo et hemidrachmo: nam mille æris tum sestertios faciebat CCL. denarios LXII. et victoriatum. Gronovius lib. III. de Pecunia Vetere.

Ex ephemeride eum expensum sumptui ferre solitum] Ephemeridem, diurnum Latini vocant. Significat hic libellum quotidianarum expensarum et erogationum. Aliud significant diurni commentarii apud Sueton. August. 64. in quos etiam dicta et sermones annotabant. Vide Casaubonum ad illum locum. *Boecler.*

CAP. 14. *Aliud acroama audivit*] Vide Plutarchum Sympos. Macrobium, et Athenæum. Solebant enim sub cœnæ finem admitti, qui partim

seriis recitationibus, partim dictis factisque ridiculis saturos convivas exhilararent. Audiebantur etiam cantores, tibicines, citharœdi, et quicunque alii musica instrumenta tractare, pulsare, aut inflare nossent. Acromata uno verbo Græci Latinique omnes hos vocant. *Casaubon.* Acroma dicitur pro acroama, ut ἀκρωτήριον pro ἀκροατήριον. Sed et apud Plutarchum Sympos. lib. I. κρούματα dici invenies ἀντὶ τῶν αὐλημάτων. Lege Senecam De Vita beata, cap. XI. et Philonem De Vita contemplativa.

Quam anagnosten] Manutius recte, quod sequatur 'anagnostes,' pro eo qui recitat, non pro re quæ recitatur, exponi. Ut Cicero pro Sextio: 'Non solum spectator, sed actor, et acroama.' *Schott.*

Ut non minus animo, quam ventre convivæ delectarentur] Sic de Platonis cœna Timotheus, homo clarus Athenis, et princeps civitatis, cum vidisset eum postridie, 'Vestræ,' inquit, 'cœnæ non solum in præsenti, sed etiam postero die jucundæ sunt.' Cicero Tusculan. v. et Demosthen. orat. περὶ συντάξεως. Idem in Catone Majore: 'Neque ipsorum conviviorum delectationem voluptatibus corporis magis, quam cœtu amicorum et sermonibus metiebar. Bene enim majores accubationem epularum amicorum, quia vitæ conjunctionem haberet, convivium nominarunt; melius quam Græci, qui hoc idem compotationem, tum concœnationem vocant.' Sic et ad Famil. lib. IX. et Macrob. Saturn. lib. I. *Schott.* Vide Agellium lib. III. 11. ubi multa ex M. Varrone infert de ejusmodi conviviis, 'in quibus legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ sunt βιωφελῆ, et delectent.' Erasmus 'cœnam Platonicam' vocat in Convivio Prophano. *Keuch.*

Ut neque in sestertio vicies] Volebam; *Vixerit in sestertium vicies*, vel *centies*, scilicet, patrimonio. Et sic alibi. Gronovius de Sestertiis.

Parique fastigio steterit in utraque fortuna] Hinc animi ejus moderationem et æquitatem notam sibi prædicat M. Tullius in Catone, quem illi dedicat, initio: ingenuitatem animique magnitudinem Epist. lib. I. 17. *Schott.*

Nullam suburbanam aut maritimam sumptuosam villam] Quod parum credibile. Miror allatam a Nepote fidem, quippe qui propter Attici familiaritatem, sæpe domesticis rebus interfuit. Habuit Villam Pomponius, et in illa Gymnasium Amaltheum; ut passim a Cicerone traditum. Lib. I. ad Atticum: 'Ego te arbitror cæsis apud Amaltheam tuam victimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandum profectum.' Eodem lib. 'Epigrammatis tuis, quæ in Amaltheo posuisti, contenti erimus.' Et paulo post: 'Velim ad me scribas, cujusmodi sit Ἀμαλθεῖον tuum: quasque historias de Amaltheia habes, ad me mittas.' Unde evidentissime constat, sumptuosam etiam fuisse illam villam, in qua plenum omnis eruditionis Gymnasium. In agro etiam Buthrotio prædia habuit. Sed legendus Turneb. Adv. lib. XI. 16. *Keuchen.*

Præter Ardeatinum] Ardæa civitas, in octavo decimo milliario ab urbe posita. Eutropius. Rutulorum urbem facit Orosius, et Livius, qui eam inter colonias Romanas numerat. Meminit hujus quoque Plutarchus in Camillo. Ἄρδεα legit Strabo, Ptolemæus, et Stephanus; qui eam quoque Trojam dictam scribit. Dauni urbem appellat Virgilius Æneid. x. Ardeæ nomen retinere scribit quidam. 'Ardeatinum prædium' Pomponii Attici, est Æmilio Probo in hujus vita. *Ortelius.*

Et Nomentanum] Νώμεντον Latinorum mediterranea urbs, apud Livium et Ptolemæum. Νώμεντος Stephano est. Duodecimo ab urbe lapide, ut tradit Rhegino. Lamentana Leandro

est. Nomentanum rus, decimo lapidis diverticulo ab urbe. Plinius XIV. 4. et Æmilius Probus in Pomponio Attico. *Idem.*

In Epiroticis] Cicero Epist. lib. I. 5. 'Epiroticam emptionem gaudeo tibi placere.' Habuit et in Thesprotia possessiones, ut colligo ex Epist. lib. VI. 3. ad Attic. *Schott.*

Eum usum pecuniæ non magnitudine] Supra: 'Tantum afuit a cupiditate pecuniæ, ut nulla in re usus sit ea, nisi in deprecandis amicorum aut periculis aut incommodis.'

CAP. 15. *Ejus comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate*] Sic Cicero hæc inter se comparat multis in locis. In Muræniana, Lælio, in Oratore, Bruto, ad Q. Fratrem et ad Cornificium Epist. lib. XII. de Sexto Aufidio.

Idem in nitendo, quod] Manutio durum videtur *niti aliquam rem*, nisi hic ad Ellipsim confugiamus, quæ in compositis ab hoc verbo non insolens. Rutgersius *tuendo*. Boeclerus.

Existimationem in ea re agi putabat] Ita Cicero dixit pro Cæcinna: 'Agitur jus civitatis, bona, fortunæ omnium civium.' Et Terentius in Heautont. 'Non nunc pecunia agitur.' *Schottus.*

Non inertia, sed judicio] Epist. lib. I. 17. 'Neque ego inter me, atque te, quicquam interesse unquam duxi præter voluntatem institutæ vitæ: quod me ambitio quædam ad honorum studium; te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Vera quidem laude probitatis, diligentiæ, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono.' Habet Ms. *judicio fugisse divino.* Sed quomodo in talibus divinitas, non eventuum potius variorum assidua et multiplex ruminatio judicium stabiliat? Itaque fecero, *judicio fugisse diutino.* Pontanus Analect. lib. III. 18.

CAP. 16. *Idem seni Sullæ*] Vide supra.

Sexdecim volumina epistolarum] Quorum series nullam partem amissa, pristinum adhuc nobis ordinem exhibet. Volumina vocat, quod olim circumvolvi solent, quæ in charta aut scripto codice haberentur. Volumina etiam Plinius avunculus libros suos de Naturali Historia appellat. *Schottus. Undecim* etiam in Msc. et quibusdam Editis fuit: quod miratur Schottus, cum sedecim hodie circumferantur. Facile vero fieri potuit, ut *VIdecim* mutaretur in *Undecim.* Bos.

Futura prædixit] Pauca de multis exempla collegi Augurii et Vaticinii Ciceronis.' Epist. lib. VIII. 11. 'Προθεσπίζω, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit [Cassandra scilicet], sed conjectura prospiciens; Jamque mari magno, &c. non multo, inquam, secus possum vaticinari: tanta malorum impendet Ἰλιάς.' Et libro VIII. 3. 'Et a me est (tute scis) propter suspicionem hujus impendentis tempestatis multo ante provisum.' Epist. 12. 'Scripseram eas literas, quarum vaticinationem falsam esse cupio.' Libro X. 8. 'Et tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant, quadam spe non dubia, non hæc collegii nostri ab Attio, sed illa Platonis de Tyrannis.' Et statim, 'Nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste necesse est.' Idem epistola ad Licinium Calvum apud Nonium: 'Præsentit animus, atque augurat quodammodo, quæ futura sit suavitas.' *Schottus.*

CAP. 17. *Se nunquam cum matre in gratiam*] Quod antiqua inscriptione ita exprimitur: DIS MANIBVS. M. IVLIO. M. F. QVIRINA. PVDENTI. VIXIT. ANNIS. LXXXX. CORNELIA. CALLITYCHE. CONIVGI. SVO. KARISSIMO. FECIT. BENEMERENTI. CVM. QVO. VIXIT. ANNIS. LV. SINE. CONTROVERSIA. VLLA. *Ernstius.* Exstat apud Gruterum pag. 795. 6.

Quam prope æqualem habebat] Alii

legere malunt: *ætate æqualem.* Ernst. Sed vox *ætate* Mss. Schott. Gifan. et Savar. afuit. *Bos.* *Æqualis*, *σύγχρονος*, *ὁμῆλιξ*. Vide ad Aristidem notata.

Quanquam omnes ei paremus] En Scriptorem accuratum, etiam in iis, quæ ὡς ἐν παρόδῳ inculcat. Non semel Cicero dixit: 'Naturam optimam esse vivendi ducem. Cui repugnare, nihil aliud est, quam Gigantum more cum Diis bellare.' Chrysippus olim clamabat, τὸ τέλος εἶναι, ἀκολούθως τῇ φύσει ζῆν. Vide Senecam De Vita beata cap. 3. *Keuchen.*

Ut iis ad vitam agendam, non ad ostentationem] Non ergo iis studiis vir prudens deditus est, quæ argutiis disputationum sese venditant. Quorum cultores Clem. Alexandrinus apposita voce appellat ὀνοματομάχους. Vide Ernstium.

Non ad ostentationem] Quemadmodum alii Philosophi. De quibus Cicero dixit De Finibus lib. I. 'Ita vivunt, ut illorum vita refellatur.' Et apud illum Stoicus lib. LV. 'Vitam nostram, consilia, voluntates, non verba corrigi.' Juvenalis Sat. II. 'Indocti primum: quanquam plena omnia gypso Chrysippi invenies. Nam perfectissimus horum est, Si quis Aristotelem similem, vel Pittacon emit, Vel jubet archetypos pluteum servare Cleanthas.' Vide quæ ad Epictetum notat metaphrastes ejus Arrianus, et Cicero apud Lactantium l. III. 16. D. Hieronymus Epist. XXXIV. 'Philosophus gloriæ animal, et popularis auræ vile mancipium.' *Keuchen.*

Cap. 18. *Moris etiam majorum*] Ennius apud Ciceronem v. de Rep. 'Moribus antiquis stat res Romana, virisque.' Lege Augustinum lib. II. 21. De Civit. Dei. Hinc de antiquitate ab eo Cæsar quotidie requirebat: infra. *Schott.*

Quo magistratus ornavit] Malim *ordinavit*, quomodo Vossium legisse video de Hist. Lat. I. 2. Sic apud JCtos 'ordinare libellos et testamenta.' At 'magistratus ornare' est in provincias aut bellum euntes rebus necessariis instruere. Livius XLII. 1. 'Magistratus mulis tabernaculisque, et omni alio instrumento ornabantur.' Non novum est, hæc duo verba confundi a librariis; ut apud Sueton. Julio, cap. 18. 1. ubi vide doctiss. interpretes, Casaub. Torrent. et Bernegger. *Bos.*

Illustris est populi Romani] Cicero in Oratore: 'Cognoscat Orator rerum gestarum et memoriæ veteris ordinem, maxime scilicet nostræ civitatis: sed et imperiosorum populorum et regum illustrium: quem laborem nobis Attici nostri levavit labor, qui conservatis notatisque temporibus, nihil cum illustre prætermitteret, annorum septingentorum memoriam unico libro colligavit.' Nec DCC. tantum annorum, sed et Virorum totidem historiam colligasse, ex Plinii lib. XXXV. patebit. Et in Bruto multa, quibus subjungit: 'Eam utilitatem habuit Attici liber, quam requirebam, ut explicatis ordinibus temporum, uno in conspectu omnia viderem.' Et ibidem paullo post ex Attici persona: 'Eisque nosmetipsi ad veterum Annalium memoriam comprehendendam impulsi atque accensi sumus.' Ac Ciceroni eum misisse, ex prooemio de claris Oratoribus patet. Ibidem: 'Omnium rerum memoriam Atticus breviter et perdiligenter complexus est.' Meminit et epistola 23. lib. XII. ad Atticum, et Asconius Pedianus in Pisonianam: 'Tradunt et Antiochi regis filio obsidi domum publice ædificatam: inter quos Atticus in Annalibus.' *Schottus.*

Familiarum originem] Γενεαλογίαν. Meminit Joan. Glandorpius libro de Famil. Romanis.

M. Bruti rogatu] Supra: 'Rogatu T. Pomponii Attici.'

Juniam familiam a stirpe] Ex ea fuit M. Brutus. Manut. Quæ nobilissima est earum gentium et familiarum, quæ

a Trojanis et Ænea hauserunt originem. Lege Dionysium lib. IV. Hæc quum in urbem una cum Romulo migrasset, laude et gloria bellica sub regibus floruit, usque ad L. Brutum, qui regio dominatu P. R. liberavit, postremus Juniæ gentis. Nam, ut idem lib. V. tradit, Brutus nullos reliquit liberos superstites, et qui sequuntur Bruti, plebeii sunt, non patricii. Aliter tamen sensisse videtur Cicero, qui M. Brutum Cæsaris interfectorem L. Bruti gentilem appellat. Tuscul. IV. 'Qui fuit in Italia iisdem temporibus, quibus L. Brutus patriam liberavit, præclarus auctor nobilitatis tuæ.' Quomodo in Bruto, et Philippica I. Quod idem ex sententia Posidonii philosophi Plutarchus scribit, qui tertium Junii Bruti filium expertem conjurationis fuisse, ab eoque gentem Juniam propagatam tradidit. Gravissima Ciceronis hac in re debet esse authoritas, magna etiam Posidonii et Plutarchi. Dionysii tamen, qui multis sententiam suam argumentis exquisitisque rationibus confirmat, meo quidem judicio vel gravissima. Neque enim quisquam ex hac gente per annos CC. post exactos reges, magistratum curulem gessit: quod quidem certe in tam clara et nobili familia accidere potuisse, nulla ratione, ut credam, adduci possum. Et tribuit hæc Cicero Bruto, homini amicissimo, non tam vere, quam ut pulcherrimum illud factum, quod pro libertate Reipubl. gessit, laudando extolleret: ac primo L. Brutum, deinde progeniem ejus, P. R. a regibus liberasse significaret. Hæc illustrissimus Streinius, in Gentium et familiarum Romanorum Stemmatis.

Marcelli Claudii de Marcellorum] Altera hæc Claudiorum gens est, et quidem plebeia. Regillenses enim Claudii, idem Pulchri et Nerones patricii sunt, plebeii Marcelli. Licet autem conditio harum gentium diversa sit, originem certe utriusque gentis eandem esse opinor. Plutarchus Posidonium secutus, Marcellum a Marte deducit, quod facile concedo, vel antiquitatis causa. Illud sane permirum mihi videtur, quod idem M. Claudium, qui quintum Cos. fuit, Marcellum, propter egregiam rei militaris scientiam, primum nominatum scribit. Veterum enim Annalium monumenta, quæ et Livius et reliqui secuti sunt, patrem et avum Marcellum appellant. Atque unicum hujus gentis cognomen, hoc est, quod in aliis fortasse gentibus non item: rectius certe familiam, quam gentem appellaveris, quum gens ex multis familiis constet. *Idem.*

De Marcellorum] Quid subjiciemus huic præpositionis, *stirpe* an *familia?* puto eam delendam esse et hic et mox, uti paullo ante *τὸ enumeravit*, Schottus præpositionem a quibusdam scriptis abesse testatur.

Scipionis Cornelii et Fabii Maximi de Corneliorum] Amplissima omniumque gentium nobilissima Cornelia ab antiquis est habita, et quidem jure ac merito. Sive enim dignitatem spectes familiarum, sive etiam præclara in Rempublicam merita, rerumque gestarum magnitudinem consideres, omnes certe omnium gentium virtutes hujus splendore obscurantur. Ac de origine nihil mihi occurrit. Familias præcipuas quatuor reperio: quarum una Maluginensium est, altera Scipionum, Rufinorum tertia, postrema Lentulorum. Dolabellas enim, Cinnas, Merulas, et si qui sunt alii, plebeios potius, quam patricios crediderim. Vide eundem Streinium de gente Cornelia. P. Nannium de claris Corneliis. et C. Sigonii Scipionem Æmilianum.

Fabiorum] Qui originem ad Aborigines, stirpem ad Fabium Herculis filium referunt. Primo Fodii dicebantur ab agrorum fossione; inde Fabii. Vel a *fabis;* ut Pisones, a

pisis; Lentuli a *lente;* Cicerones a *cicere.* Quod cum multis aliis amplectitur Plinius. Nec improbabilis illa nominis ratio, quam a Fabio, Herculis filio, deducit Plutarchus in Maximo. Hercules enim Jove natus, a Græcis ad Romanos, et usque ad Oceanum pervagatus, multis gentibus initia sui generis dedit. Vide eundem Streinium in gente Fabia.

Æmiliorum] Gens illa ab Aimilio Ascanii filio orta. Festus. A Mamerco Numæ regis filio. Plutarchus in Paullo. Quod probabilius, quia Æmilii Mamerci et Mamercini, a gentis principe dicti sunt. Vel, propter *αἱμυλίαν*, quam Græci 'orationis leporem' vocant. *Idem.*

Qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum] Plinius l. XXXV. 2. 'Majus, ut arbitror, nullum est felicitatis specimen, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis.' *Schott.*

Attigit quoque Poëticen] Supra: 'Idem poëmata pronunciabat, et Græce et Latine; sic, ut supra nihil posset.'

Rerumque gestarum amplitudine] Plinius lib. XXXV. 2. 'Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt et Atticus ille Ciceronis, edito de his volumine, et M. Varro, benignissimo invento, insertis voluminum suorum fœcunditati, non nominibus tantum septingentorum illustrium, sed et aliquo modo imaginibus.' Quales in Bibliotheca sua habuisse, colligo ex M. Tullii ad Atticum Epist. lib. IV. 10. 'Malo,' inquit, 'in illa sedecula, quam habes sub imagine Aristotelis, sedere; quam in istorum sella Curuli.' Et in Orator. Demosthenis imaginem ex ære in Tusculana Bruti villa se vidisse ait: ut nos marmoream, Tarracone, cum hac inscriptione vidimus: ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ, prætermissam ab iis, qui veterum imagines, Hermas, et Terminos ediderunt. *Schottus* in notis ad Elogia Corneliana.

Liber Græce confectus de Consulatu Ciceronis] De quo Cicero Epist. l. II. 1. 'Puer tuus mihi literas abs te, et Commentarium consulatus mei Græce scriptum reddidit: in qua lætatus sum, aliquanto ante de iisdem rebus, Græce item scriptum librum L. Cossinio ad te perferendum dedisse. Nam si ego tuum ante legissem, furatum me abs te diceres: quanquam tua incompta visa sunt.' Vide sequentia. Scripserat et Herodes eadem de re, sed quæ Ciceronis in consulatu præclare facta obscurarent potius quam illustrarent: Epist. lib. II. 2. Atticus etiam quæ minus probabat in Ciceronis libris, ea notare miniata cera solitus erat. Epist. l. XV. 14. et lib. XVI. 11. Nec Bruto omnia probare potuit, quæ De Oratore conscripserat. De qua cera Ang. Politianus Miscell. cap. 53. *Schott.*

CAP. 19. *Rerum exemplis lectores docebimus*] Notatur applicatio *παραδειγμάτων καὶ νοημάτων* ad *χρήσεις γνωμικὰς καὶ πραγματικὰς*, in quo præcipua historiæ philosophia consistit: ut ostendantur, inquam, officiorum fontes commemoratione actuum ex officio profectorum, id est, exemplorum moralium. *Boecler.*

Quo erat ortus] Supra: 'Perpetuo a majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem.'

Divi Julii filii] In nummis antiquis, in Triumviratu cusis: IMP. CÆSAR DIVI F. III. VIR. ITER. R. P. C. Apud Antonium Augustinum aureus nummus: IMP. CÆS. DIVI F. AVGVSTVS. Et in aversa parte: C. L. CÆSARES. AVGVSTI. F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. Item æreus apud eundem duobus capitibus signatus; in uno latere DIVOS IVLIVS præferebat; in altero DIVI F. AVG. *Divos* autem pro *Divus* Veteres dicebant, ut et *Davos* pro *Davus.* Servius in illud Virgilii VIII. Æneid. 'Divum genus,' *Divi* legisse quosdam refert; recte mea quidem sententia, idque cum apotheosi in

Deos relati essent. Et sic fere Græcorum natio, etiam in posterioribus imperatoribus, ut Dion, et ex Dione Xiphilinus et Ælianus de acie instruenda ad Adrianum Aug. Nervæ filium: *Αὐτόκρατορ Καῖσαρ, υἱὲ θεοῦ, Ἀδριανὲ σεβαστέ. Schott.*

Cæsarem est consecuta] Schottus laudat Veter. lectionem *Cæsarum eum consecuta:* ait Gif. Ms. confirmare lectionem. Mihi valde absurdum videtur dicere, *tanta prosperitas Cæsarum consecuta est illum,* pro, tanto Cæsarum favore floruit: sed inde tamen crederem locum ita legendum, *Tanta enim prosperitas eum consecuta.* De Attico loquitur, quod clarum ex eo quod sequitur, 'quod civis Romanus quivit consequi.' *Boecler.*

Nata est autem Attico neptis ex Agrippa] Sueton. in Tiberio cap. 7. 'Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Cæcilii Attici, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem, sublatoque ex ea filio Druso, quanquam bene convenientem, rursumque gravidam, dimittere, ac Juliam Augusti filiam confestim coactus est ducere.' Ubi post avunculi testamentum Cæcilius vocatur, qui alias Pomponius. Notandum etiam, quod Agrippinam vocat Suetonius, quam Tacitus Vipsaniam, ut eadem patris non nomen tantum, sed et cognomen tulerit. Vide eundem in Augusto LXV. *Keuchenius.*

Tiberio Claudio Neroni, Drusilla nato] Livia Drusilla duorum Neronum mater erat, qui prænomine Drusi, cognomine Tiberii a se invicem discernebantur. Antiquus Nummus: NERONI. CLAVDIO. DRVSO. GERMAN. COS. DES. Et, NERO. CLAVDIVS. DRVSVS. GERMAN. IMP. Vide Stemma Domus Augusteæ, quod Tacito suo affixit quondam Justus Lipsius.

Necessitudinem eorum sanxit] Id est, confirmavit, stabilivit. Lambinus legendum putat, *auxit.*' Ernst.

CAP. 20. *Non solum cum ab urbe abesset*] Mstus Schotti: *ab urbe esset:* Mox idem Ms. sic interpungit: *mitteret, quid ageret imprimis: quid legeret:* ubi *mitteret,* idem est ac scriberet, nunciaret, elliptica locutione. Ut apud Livium XXXVI. 'ad M. Bæbium misit, Antiochum in Italiam impetum fecisse,' &c. Cicero ad Fam. II. 1. 'Polla misit, ut ad te, si quid vellem, darem literarum.' Vide Gronovii not. ad Livium VIII. 22. *Bosius.*

Quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret] Id est, vel ex antiquitate, ut sæpe hæc præpositio ponitur, vel de antiquitate rei cujusdam vel moris Romani. *Buchnerus.*

Aliquam quæstionem poëticam] Vide Wowerium de Polymathia cap. 10. pag. 73. et seq.

Verbosiores eliceret epistolas] Ut Cicero quoque ad Attic. Ep. lib. XVI. 11. *Schott.*

Ædes Jovis Feretrii in Capitolio ab Romulo constituta] De qua insigniter præ aliis Livius lib. I. Romulus, 'duce hostium occiso, urbem primo impetu capit: inde exercitu victore reducto, ipse, cum factis vir magnificus, tum factorum ostentator haud minor, spolia ducis hostium cæsi suspensa fabricato ad id apte feretro gerens, in Capitolium ascendit; ibique ea cum ad quercum pastoribus sacram deposuisset, simul cum dono designavit templo Jovis fines, cognomenque addidit Deo. Jupiter Feretri, inquit, hæc tibi victor Romulus rex regia arma fero, templumque iis regionibus, quas modo animo metatus sum, dedico, sedem opimis spoliis, quæ, regibus ducibusque hostium cæsis, me auctorem sequentes, posteri ferent.' Vide etiam Dionysium. Situm illud templum fuit in IIX. Urbis regione, ubi a P. Victore collocatur. Spatium ejus non ita magni ambitus. Quippe adhuc servatur vetus ejus vestigium,

quod intra xv. pedum longitudinem comprehenditur, ut inquit Dionys. Ex hoc sumebant Romani sceptrum, per quod jurarent, et lapidem silicem, quo fœdus ferirent. Lege Alex. ab Alex. lib. I. 14. et ex antiquis Plutarchum, Valerium Maximum III. 2. *Keuchen.*

Exul tum his terris] Supra: 'Hostis Antonius judicatus Italia cesserat.' Schottus Obs. III. 2. *ex ultimis terris.* Et explicat de Ægypto. *Boeclerus.*

Cap. 21. *Cum* VII. *et* LXX. *annos complesset*] Qui est annus Climactericus hebdomaticus magnus, ducto septenario in undecim: nam Climactericis viros præstantissimos extinctos, veteres memoriæ monumentaque declarant. Supra 'anno sexto et sexagesimo' matrem nonagenariam extulit: et bellum Cæsarianum exortum, Nepos ait, ætatis Attici sexagesimo, qui est U. C. 704. Decessisse vero Cn. Domitio L. F. CN. N. Ænobarbo, C. Sosio C. F. T. N. Coss. Qui est annus 721. post Romam conditam. Natus itaque Atticus anno 644. triennio ante M. Tullium, cui XI. annis superstes fuit. *Schott.*

Putarunt esse tenesmon] Crebram et inanem voluntatem egerendi. Plin. Hist. Nat. lib. XXVIII. 14. Eadem explicatio legitur apud Hippocratem Epidem. lib. II. sect. 2. Dysenteriæ adfine esse vitium, eamque sæpe præcedere, et in eo pauca cruenta et mucosa, cum magna tensione egeri, scribit Galenus Com. ad aphorism. 27. lib. VII. Apud Nicandrum Schol. hunc morbum suo tempore *βιασμὸν* dictum scribit in Alexiph. vs. 182. Apud utrumque legitur *τηνεσμός*. Manutius scribit *τεινασμός*. Jo. Valder. *τεινεσμός*. Bosius *τενασμός*. Gifan. Lamb. et Jo. Savaro *tenesmus*. Beuverus vero *tenasmon* Latinis literis. Manutius ex subsequentibus verbis *sine ullis doloribus* probat *τεινεσμὸν* non fuisse, idque authoritate Corn. Celsi. *Ernst.*

Sextumque Peducæum] Qui Prætor erat anno Urb. 678. Attici familiarissimus. *Ernst.*

In cubitum innixus] Qui habitus loqui incipientis apud antiquos. Homerus: Ὀρθωθεὶς δ' ἄρ' ἐπ' ἀγκῶνος, κεφαλὴν ἐπαείρας, Ἀτρείδην προσέειπε, &c. De Christo Nonnus: Καὶ παλάμης ἀγκῶνα παλινδίνητον ἐρείσας, Ἀκρότατον περὶ κύκλον ὁμοστόργοιο τραπέζης, Εἶπεν ἑοῖς ἑτάροις. Herodianus de Marco Imperatore: Ἡσυχῇ τοῦ σκίμποδος κουφίσας ἑαυτὸν, τοιούτων λόγων ἤρξατο. Petronius: 'Erectus in cubitum, hac fere oratione contumacem vexari.' *Keuchen.*

Quod ad sanandum me pertineret] Hæc in quibusdam libris omittuntur. Sed in aliis habentur, nec, ut quidam suspicatur, a Lambino inserta. *Boeclerus.*

Mihi stat alere morbum desinere] Cicero lib. IX. ad Varronem: 'Modo stet nobis illud, una vivere in studiis nostris, a quibus antea delectationem modo petebamus, nunc vero etiam salutem.' *Schott.*

Cap. 22. *Ex domo in domum videretur migrare*] Cato ille Ciceronianus multo rectius: 'Ex hac vita discedo, tanquam ex hospitio; non tanquam ex domo: commorandi enim Natura diversorium, non habitandi dedit.' *Idem.*

Agrippa eum flens atque osculans] Apage hinc oscula, ait Schoppius Verisimil. lib. III. 8. non enim ægro, cuique mori certum est, competunt. Sanior vetus Codex, *flens atque obsecrans.* Sed rigido censori Schoppio non venit in mentem, quod etiam M. Popilius Oppium Gallum, familiarem suum, moriens ultimo complexu et osculo dignum judicarit. Valer. Maxim. lib. VII. 18. 9. Sed in his non sunt positæ opes Romanæ. *Ernst.* De osculis moribundorum plura Kirch-

mannus de fun. Rom. I. 5. Heliod. II. προσαφήρηταί με καὶ τὰ τελευταῖα περιβαλεῖν, ἐσχάτων φιλημάτων, καὶ ἀψύχος ἀπεστερήθην. Cicero vidend. Orat. in Verr. v. *Keuchenius.*

Ne ad id, quod natura cogeret, ipse quoque sibi accelerarct] Seneca: ' Nunquam id sero venit, unde nunquam, cum semel venit, potuit reverti.' Curtius: ' Ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est.' Βίας, ἐπικαλουμένου τινὸς τὸν θάνατον ἐπὶ τέκνων ἀπωλείᾳ, ἔφη, τί αὐτὸν καλεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ, ἂν μὴ καλέσῃς, ἥξει; Cæterum moris erat sumendæ mortis spectatores advocare necessarios, aliosque claros viros, quorum præsentia mortem clariorem et testatiorem fieri putabant, qui tamen plerumque, ut heic apud T. Pomponium Atticum, hortatores vitæ fuerant. Sic fœminam quandam Sextus Pompeius in insula Coo mori destinatam, facundissimo sermone revocare conatus est. Val. Max. II. 6. 1. *Gebhard.* Vulgati libri omittunt præposit. *ad.*

Compressit] In aliis libris est *depressit:* id est, serio contempsit. *Ernstius. Compressit* a Lambino videtur esse. *Bosius.*

Cn. Domitio, C. Sosio Coss.] Anno Urbis 721.

Elatus est in lecticula] Lecticam apud Romanos comperio fuisse in duplici usu; ad mortuos ferendos, et ad vivos. Ad mortuos, antiquus Romæ mos, et jam inde a regibus mortui in lectis efferebantur, sive in lecticis. Dionysius lib. IV. cadaver Lucretiæ efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης. Et inter leges XII. fuit, ' ne plures lecti struerentur uni.' Mansit is mos, quamdiu mansit res Romana. Asconius: ' Cadaver Clodii in via relictum Sex. Tedius Senator, qui forte rure in urbem revertebatur, sustulit, et lectica sua Romam ferri jussit.' Tacitus Hist. III. ' Simul ferebatur lecticula parvulus filius, velut in funebrem pompam.' Mortui honestiores lectica hexaphoro efferebantur: at tenuiores sandapila, cui subjuncti saltem homines quatuor. Vide Martialem. In monumento M. Antonii Antii Lupi, quod exstat etiam nunc via Hostiensi, sculpta lectica cum pulvino et corona cernitur; funebre scilicet signum. *Lips.* Græci τὴν κλίνην et τὸ λέχος vocant. Hesychius: Λέχη, ἐφ' οἷς τοὺς νεκροὺς κοσμοῦσιν. Plura doctiss. Kirchmannus de Funer. Romanorum lib. I. 4. et lib. II. 9.

Sine ulla pompa funeris] Quam Servius, ad Virgilium, ' pompam exequialem' vocat. Quintilianus Declam. CCCXXIX. ' Ducatur ingens funeris pompa.' Tacitus Ann. II. ' Fuerunt qui funeris publici pompam requirerent.' Apuleius: ' Utpote unus de optimatibus, pompa funeris publica ductabatur per forum.' Sic pompa plerumque de funere dicitur. Vide Festum in Vespillonibus. *Keuchen.*

Sepultus est juxta viam Appiam] In qua erant conditoria et sepulchra Romanorum. Rhenan. ad Senec. Vide Ciceronem in Milon. Fuit ibi et sepulcrum Severi Imp. teste Ælio Spartiano in Antonino Geta: ' Illatus est in majorum sepulcra, hoc est, Severi, quod est in Appia via euntibus ad portam dextram.' Gallienum quoque Imp. in hac viâ nono lapide sepultum, tradit Sextus Aurelius. De Thessalo Medico, Plinius lib. XXIX. 1. idem lib. X. 43. *Kirchmannus.*

Ad quintum lapidem] Nam in Urbe Roma sepeliri nefas; et jam inde a X. viris lege XII. vetitum: quæ his verbis concepta est apud Ciceron. II. de Leg. HOMINEM. MORTVVM. IN. VRBE. NE. SEPELITO. NEVE. VRITO. Credo inquit Cicero vel propter ignis periculum. *Schott.*

In monumento Q. Cæcilii, avunculi sui] Cujus et hereditatem crevit ex dodrante, domumque habitavit, et

sepulchrum moriens tenuit. Quam et ÆTERNAM DOMVM vocari in vett. inscriptionibus, literatisque lapidibus, animadvertere licet. *Idem.*

FRAGMENTA.

CHRONICORUM LIB. I.

I. *Vixit Homerus*] Non sunt hæc ipsa Gellii, nedum Nepotis verba, sed a Schotto paullum immutata. Quomodo et in sequentibus subinde veterum scriptorum ῥήσεις aliter inflexit, aut ex iis, quæ præcesserant, supplevit; alicubi et de suo addidit, quæ nusquam apud illos reperire est. Verba Gellii de Homeri ætate sic habent: 'De Homero et Hesiodo inter omnes fere constitit, utrumque ante Romam conditam vixisse, Silviis Albæ regnantibus, annis post bellum Trojanum plus C. et LX. ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter C. et LX.' *Bosius.*

Homerus] De quo olim Plato clamabat: ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν. Aristoteles: Θεσπέσιος Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους. Et addit alibi: λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβηκε. Vitam ejus conscripsit Herodotus. Lege etiam Plutarchum de arte ejus Poëtica, Dionem Chrysostomum, Suidam, Strabonem, Quintilianum, alios. Constantinus Lascaris εἰς τὸν Ὅμηρον· Διὸς ἔκγονος, ἔδρακεν ὅσσα Γαῖα, θάλασσα, ἀὴρ, οὐρανὸς ἐντὸς ἔχει.

Ante Romam conditam annis circiter C. et LX.] Hæc Cornelii Nepotis sententia fuit, quem sequitur Sosimus. Non tamen dicit, rebus humanis excessisse tot annis ante Urbem conditam, sed vixisse. Nec enim puto, de anno constitisse, quo obiit. Cassius in Annalibus de Homero et Hesiodo scriptum reliquerat, vixisse eos annis plus centum atque sexaginta post bellum Trojanum. Atqui ducentis et septuaginta plus annis eos vixisse oportet post bellum Trojanum: siquidem annis circiter C. et L. ante Urbem conditam fuere. Idcirco Lipsius corrigendum in Agellio indicabat, *plus ducentis atque sexaginta.* Sed nihil necesse. Opinio Cassii nihil commune habuit cum Nepotis sententia. Ille paullo plus quam C. et LX. annis post Trojam captam fuisse Homerum voluit, hic circiter annis C. et LX. ante Romam conditam. Huic supputationi calculum addunt et consensum omnes fere Latini Scriptores. Plinius lib. VII. 16. 'Jam vero ante annos prope mille vates ille Homerus non cessavit minora corpora mortalium quam prisca conqueri.' Scribebat ille anno Urbis octingentesimo trigesimo. Quibus si addas centum et sexaginta annos, ante Urbem conditam, quo tempore floruisse Homerus proditur, fient anni nonaginta et nongenti. Sic anni sunt prope mille ab ætate Homeri ad Plinium. Juvenalis: 'atque uni cedit Homero Propter mille annos.' Vetus Scholiastes: 'dinumerato tempore fortasse usque ad ætatem suam, Poëta dixit, mille annos fluxisse ex tempore Homeri. Fuit autem Homerus annis ante Urbem conditam centum sexaginta: post Ilium captum ducentis sexaginta.' Scripta illa Satyra a Juvenale, sub initium Nervæ, viginti circiter annis post Plinii opus.

Sic mille ac decem præter propter anni ab Homero ad Juvenalem, quo tempore scripsit illam Satyram. Velleius Paterculus in eadem sententia, qui annos ferme nongentos et quinquaginta Homerum ante ipsius ætatem floruisse tradit. Annis circiter quadraginta ante Plinium scribebat Velleius. Longe major inter Græcos Scriptores discordia. Quidam eum tempore belli Trojani exstitisse volunt. In his Dionysium Epici Cycli Scriptorem numerat Tzetzes et Diodorum: Ὁ *κατὰ Διονύσιον ἄνδρα τὸν Κυκλογράφον* Ἐπὶ *τῶν δύο στρατειῶν λεγόμενος ὑπάρχειν, Θηβαϊκῆς* Ἑλλήνων *τε τῆς διὰ τὴν* Ἑλένην. Crates Grammaticus apud Clementem et Eusebium circa Heraclidarum descensum viguisse vult, octoginta annis post Troica; quam opinionem perperam Apollodoro tribuit Tzetzes in Chiliadibus. Eratosthenes centum annis eum abfuisse scripsit a Troicis temporibus. Aristarchus centum quadraginta. Herodotus centum sexaginta octo, quod Cassius in Annalibus secutus est, qui plus centum atque sexaginta annis Homerum post bellum Trojanum vixisse notaverat. Nec enim hic numerus mutandus, ut putavit magnus Criticus. Philochorus eum a Troja submovebat annis centum octoginta. Euthymenes in Chronicis ducentis, et æquævum Hesiodo faciebat. Apollodorus Atheniensis centesimo anno migrationis Ionicæ floruisse tradidit, hoc est, a Trojæ excidio, ducentesimo quadragesimo. Apud Hieronymum legitur CCLX. Huic calculo quidam XII. annos adjiciunt, ut Latini fere omnes, qui centum et sexaginta circiter annis ante Urbem conditam vixisse eum tradunt. Latini itaque Apollodori sententiam secuti sunt. Alii longius multo a Troicis removent temporibus, ut Euphorion, qui Gygis ætati comparem statuebat. Gyges autem regnare occœpit ab Olympiade decima octava. Archilochus, Eusebio teste, in Olympiadem XXIII. Homeri florem ætatis ac famæ conjecit, idem cum Euphorione sentiens. Nonnulli nonaginta tantum annis ante primam Olympiadem aiunt fuisse, hoc est, centum quadraginta sex annos ante Urbem conditam. Hujus opinionis auctorem prodit Clemens Sosibium Laconem, quæ a supputatione Latinorum, quatuordecim tantum annis distat. Hanc dividiam auctorum super ætate Homeri heic libuit brevibus æris subducere. *Salmasius.*

Roma condita Olympiadis septimæ anno secundo] Onuphrius in Urbe Roma, Solinum inter eos auctores recenset, qui Olympiadis sextæ anno quarto Romam conditam scripsere, cum aperte profiteatur Solinus, sese existimare, collatis Romanis et Græcorum temporibus, eam anno primo Olympiadis septimæ conditam fuisse. Et perperam etiam ibidem notat, Lutatio et Eratostheni placere Olympiadis septimæ anno primo conditam, cum anno tantum secundo illi voluerint. *Salmasius.* Roma condita est, quo tempore *πρῶτος δ' ἐστεφανώθη Δαϊκλῆς ὁ Μεσσήνιος, ὃς τῇ ἑβδόμῃ* Ὀλυμ*πιάδι στάδιον ἐνίκα.* Illo ipso anno urbs condita memoratur. Anonymus in illo tempore: Ῥώμη *ἐκτίσθη ὑπὸ* Ῥήμου *καὶ* Ῥωμύλου. Videndus Dionysius lib. I. Alii in secundum annum referebant, inter quos Polybius. Dionysius Halicarnassæus libro I. Οὐ *γὰρ ἠξίουν, ὡς* Πολύβιος *ὁ* Μεγαλοπο*λίτης, τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης* Ὀλυμπιά*δος τὴν* Ῥώμην *ἐκτίσθαι πείθομαι.* Auctor Chronici Alexandrini annum quartum statuit: Καὶ *τετάρτῳ ἔτει τῆς ἑβδόμης* Ὀλυμπιάδος, *εἰκοστὸν τέταρτον τῆς οἰκείας ἡλικίας ἄγοντες ἐνιαυτὸν,* Ῥῶμος *καὶ* Ῥῆμος *κτίζουσι τὴν* Ῥώμην. Atque huc pertinent ista Eusebii, Chron. I. Ῥωμύλον *φασὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἑβδόμης* Ὀλυμπιάδος *βασιλεῦσαι τῶν Λατίνων ἀπὸ* Αἰνείου, Ῥώμην *τε κτίσαι,*

καὶ μετονομάσαι τὴν πόλιν. Jornandes simpliciter septimam dicit, non expresso ejus anno: 'Septima Olympiade Romulus, ejusque germanus, quos inter pastores enutritos diximus, collecta pastorum multitudine, Romanæ Urbis ædificia inchoaverunt.' Alii aliter statuebant; disseritque eleganter Dionysius libro citato, et Solinus cap. 2. *Meurs.* Condita Urbs ipsis Palilibus, id est, undecimo Calendas Maias, hora post secundam, ante tertiam, sicuti L. Taruntius prodidit Mathematicorum nobilissimus, Sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Et hoc est, quod dixit Cicero; 'cum in jugo Luna esset.' Et sub Libra conditam ideo Romam dixit Manilius. *Thysius*, in Miscell.

Archilochus Tullo Hostilio Romæ regnante jam tunc Poëmatis clarus ac nobilis] Non minor varietas circa ætatem Archilochi quam Homeri. Herodotus refert ipsum ad imperium Gygis, quod incidit in tempus Olympiadis vigesimæ. Cicero regnante Romulo vixisse dicit; Olympiade nimirum septima vel octava. A Romuli excessu ad ætatem, qua Tullus Hostilius cepit imperium, sunt anni quadraginta quatuor. Potuit sane trium Regum ætati superesse; at tot annis clarum et nobilem fuisse Poëmatis, non facile crediderim. Vide Eusebium in Chronicis. *Schottus.* Hic 'maximus Poëta, aut certe summo proximus' appellari meruit apud Valer. Maximum. In Suida est *γενναῖος ποιητής.* Hippodromus Rhetor Homerum *φωνήν*, Archilochum *πνεῦμα* vocavit. Paterculus: 'Neque quemquam alium, cujus operis primum auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum et Archilochum reperiemus.' *Colerus.* Adi Vossium de Poët. Græc. cap. 3.

M. Manlius Romæ qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus est consilium de regno occupando iniisse: damnatusque capitis, a Saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, præceps datus est; ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est] Manlius ob defensum Capitolium Capitolinus dictus, sexdecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem militaribus donis a suis ducibus ornatus, viginti tres cicatrices in pectore habuit. Capta Urbe, auctor in Capitolium fugiendi. Quadam nocte clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes dejecit. Patronus a civitatibus appellatus, et farre donatus est. Domum etiam in Capitolio publice accepit. Qua superbia elatus, quum a Senatu suppressisse Gallicos thesauros argueretur, et addictos propria manu liberaret, regni affectati suspicione in carcerem conjectus, populi consensu liberatus est. Rursus quum in eadem culpa et gravius perseveraret, et reus factus, et ob conspectum Capitolii ampliatus: alio deinde loco damnatus et de saxo Tarpeio præcipitatus. Domus diruta, bona publicata. Gentilitas ejus Manlii cognomen ejuravit, ne quis postea Capitolinus vocaretur. Auctor de Viris Illustribus. In prænomine hujus triplex dissensio apud Historicos. Dionysius T. Manlium Capitolinum vocat. Diodorus A. Manlium. Plerique M. Manlium Capitolinum. Liv. Agellius. Alii. Florus quoque Livii abbreviator lib. IV. 'Cum obstrictos,' inquit, 'ære alieno liberaret, nexos exsolveret, crimine affectati regni damnatus de saxo Tarpeio dejectus est: in cujus notam SC. factum, ne cui de Manlia gente Marco cognomen esset.' Syllaba *co* repetita locum corrupit. Recte igitur Sigonius prænomen ex Quintiliani lib. III. reponendum docuit. Quod Livius et Plutarchus in libro *τῶν κεφαλαίων* confirmant: et illud Festi seu Paulli Diaconi lib. XI. de verb. signif. 'Manliæ gentis Patriciæ decreto nemo ex ea Marcus appellatur, quod

M. Manlius, qui Capitolium a Gallis defenderat, cum regnum affectasset, damnatus, necatusque est.' Vide T. Livium lib. VI. ab Urbe Condita. *Schott.* Defensio illa Manlii adversum Gallos Senones incidit in annum *ἀπὸ τῆς κτίσιος* CCCLXIII. Stad. Roma a Gallis capta, cum pugnatum paullo ante esset ad Alliam flumen, die XV. Kalend. Sextil. *περὶ τροπὰς θερινὰς, περὶ τὴν πανσέληνον*, ut ait Plutarchus in Camillo. Manlius a Saxo Tarpeio præceps datus est anno VII. post Urbem a Gallis receptam. Agellius Nepotem laudat auctorem, qui Manlium verberando necatum scripserit. Adjectas mortuo notas, Livius, Sex. Pompeius, Herodes Atticus apud Agellium, auctores sunt: 'alteram publicam; quod cum domus ejus ex populi jussu ob defensum Capitolium in arce fuisset: ubi postea ædes atque officina Monetæ; latum ad populum est, ne quis Patricius in arce aut Capitolio habitaret: Gentilitiam alteram, ne quis ex ea gente Marci prænomine vocaretur.' Quod ille, qui de Viris illustribus, Plinii Secundi titulo circumfertur, scripsit, 'gentilitatem Manlii ejurasse, ne quis postea cognomine Capitolini uteretur,' *ἀνιστορησία* est. Constat enim ex Consulum Annalibus, Capitolinorum cognomina in Manliana deinceps frequentissima fuisse. Stad. Vide Epitomam Livii, VI. Quintilianum III. 7. Val. Maximum VI. 3. Plinium VII. 28. et Plutarchum *ἐν αἰτίοις*.

Alexander Magnus Pellæ ortus, M. Fabio Ambusto, Tito Quinctio Capitolino Coss. post Romam conditam anno trecentesimo, octuagesimo quinto] Atqui multis modis hoc falsum deprehenditur. Quippe convenit inter omnes Alexandrum natum Olympiadis sextæ supra centesimam anno primo. Alii secundo volunt. In hoc solum discordia est. Quod tempus convenit anno Urb. conditæ trecentesimo nonagesimo septimo, vel octavo, si Varronis calculum sequaris. Nepos, si quid Solino credimus, natum Alexandrum scripserat, *Consulibus M. Fabio Ambusto et T. Quinctio Capitolino.* Consules illi fuerunt juxta Livium anno Urbis quadringentesimo primo, hoc est, Olympiadis centesimæ sextæ anno quarto. Sed omnes anno primo aut secundo hujus Olympiadis natum prodidere. Nepoti placuit, ut ex Solino scimus, Romam conditam esse Olympiadis septimæ anno secundo. Si ex æra Varroniana, Urbis annus trecentesimus nonagesimus nonus convenit cum Olympiadis sextæ et centesimæ anno secundo; certe secundum æram Nepotianam Urbis trecentesimus nonagesimus septimus in eundem annum Olympiadis congruerit. Ergo annus Urbis quadringentesimus primus, juxta Nepotem, cum Olympiadis septimæ primo aut secundo anno pariaverit. Olympiadis vero sextæ et centesimæ annus ultimus, quo natum Alexandrum putavit Nepos, Urbis annus fuerit trecentesimus nonagesimus nonus. An igitur hic numerus hoc loco expungendus? Id nimis longe abit a vestigiis scripturæ veteris omnium librorum. Error potius Solini fuerit, ut in omnibus solennes ejus sunt tales hallucinationes. Natalem Alexandri in consulatum Fabii Ambusti et Quinctii Capitolini contulerat Nepos. Annum Urbis de suo addidit Solinus, quo anno nulli Consules Romæ, sed Tribuni militum Consulari potestate regebant. Quod tempus incidit in Olympiadem secundam et centesimam exeuntem. In quod tempus nemo est, qui Alexandri natalem conjecerit. Existimavi aliquando legendum: *post Romam conditam anno* CCCLXXXXV. hoc est, nonagesimo quinto, uno decusse detrito factum CCCLXXXV. Hæc est æra Pictoris, quam fortasse hic secutus est Nepos. Octava Olympiade Romam conditam voluit. Secundum hunc calculum, qui

aliis trecentesimus nonagesimus nonus ab Urbe condita, hic Pictori fuit trecentesimus nonagesimus quintus. Sed quis credat Nepotem sententiæ Pictoris heic adhæsisse, quum disertim Solinus tradat, Nepoti et Lutatio, opinionem Apollodori et Eratosthenis comprobantibus, placere Romam conditam Olympiadis septimæ anno secundo? Hoc tantum itaque heic tenendum ex opinione Nepotis, natum Alexandrum, Consulibus M. Fabio Ambusto et T. Quinctio Capitolino. *Salmas.* *M. Fabio Ambusto et T. Quinctio Capitolino Coss.*] Horum consulatus incidit in annum tertium aut ultimum Olympiadis sextæ supra centesimam. Josephus narrat apud omnes in confesso haberi, Alexandrum vivis excessisse Olympiade centesima et decima quarta. Libro I. contra Appionem: Ἀλέξανδρον δὲ τεθνάναι πάντες ὁμολογοῦσι ἐπὶ τῆς ἑκατοστῆς τεσσερεσκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος. Hegesias tunc Archon erat. Æque inter omnes constat, anno vitæ trigesimo tertio eum obiisse. Scribit Arrianus occisum esse Philippum sub Pythodemi magistratu, Olympiade undecima et centesima, quo tempore Alexander annorum circiter viginti fuit. Si ab ea Olympiade retro numeres annos viginti, ad sextam centesimam devenies, cujus anno primo natus est Alexander, Elpinice Archonte. Ab eo Prætore ad Hegesiam, sub quo mortem obiit, anni sunt duo et triginta solidi: mortuus itaque anno ætatis trigesimo tertio. Atque hæc sunt apud omnes ὁμολογούμενα: juxta calculum vero Nepotis minus etiam, quam triginta annos vixerit. A Nepote videtur sumpsisse Agellius lib. XVII. capite, quo exponit, quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerint. In eo capite tradit, Alexandrum natum circa annum Urbis conditæ quadringentesimum. Cornelium Nepotem ibi in Chronicis citat loco non uno. M. Fabius Ambustus consul fuit iterum cum M. Popilio, anno secundo Olympiadis sexagesimæ sextæ, circa annum Urbis trecentesimum nonagesimum nonum. Idem Fabius consul tertio fuit cum T. Quinctio Capitolino, anno Urbis, juxta Livium, quadringentesimo primo. Eo ipso anno quidam Annales non Titum Quinctium, sed Popilium consulem cum Ambusto referebant. Livius: 'Creati Consules ambo Patricii. M. Fabius Ambustus, III. T. Quinctius. In quibusdam Annalibus, pro T. Quinctio, M. Popilium consulem invenio.' Hoc errorem quibusdam potuerit objicere, in assignando Alexandri natalis anno, qui tertium Fabii Ambusti consulatum pro secundo acciperent, præcipue quum in utroque consulatu collegam illi dent M. Popilium quidam Annales. His adde, quod, juxta Livii et aliorum calculum, Fabius ille secundo factus est consul anno Urbis trecentesimo nonagesimo nono. Ex æra quoque Nepotis, qui duobus annis posterius conditam Urbem statuit, tertius ejusdem Fabii consulatus in annum Urbis trecentesimum nonagesimum nonum cadit. Et fortean Nepos, quum natum Alexandrum in Chronicis dixit, consulatu M. Fabii Ambusti, de secundo ejus consulatu intellexit, quem plerique assignant ad annum secundum Olympiadis centesimæ sextæ. *Salmas.*

Publius Terentius Scipionis Africani et Caii Lælii æqualis] Quod contra Fenestellam. Vide eundem locum Donati, vel, ut alii volunt, Suetonii. *Keuchenius.* Quin potius utroque major natu. Natus enim Terentius, si eidem Donato fides habenda, Cn. Cornelio Lentulo, P. Ælio Pæto, Coss. anno, ni fallor, 553. post U. C. Mortuus vero Cn. Cornelio Dolabella, M. Fulvio Nobiliore Coss. anno U. C. 595. Scipio vero Africanus minor, natus Appio Claudio Pulcró, M. Sem-

pronio Tuditano Coss. anno 549. post R. C. Quo tempore Terentius sextum decimum annum agebat. Anno vero tricesimo quinto Andriam docuit; qui est U. C. 588. cum Scipio ageret undevicesimum. Lælius vero Scipionem paullum ætate anteibat, ut ipse in sui nominis Dialogo Ciceroniano: 'Ut prius,' inquit, 'introieram in vitam, sic prius exirem de vita.' Ubi tamen Terentium familiarem suum vocat Lælius; non, ut quidam falso crediderunt, Cicero, ne majori quidem Africano æqualis, quo moriente Terentius sedecim fere annos natus erat. *Schott.*

EXEMPLORUM LIB. II.

II. *A Virgine Vestale*] Pro *Vestali*: quia non personam, sed rem significat. Sic Sosipater Carisius lib. I. Gram. *Schott.* Vide Vossium de analog. lib. II. 11.

LIB. V.

Multis in Senatu placuit] Gemina sunt, quæ in Cicerone I. Offic. leguntur: ubi fidem hosti datam, servandam esse docet: 'Secundo,' inquit, 'Punico bello post Cannensem pugnam, quos decem Hannibal Romam misit, adstrictos jurejurando, se redituros esse, nisi de redimendis iis, qui capti erant, impetrassent; eos omnes Censores, quoad quisque eorum vixit, cum pejerassent in ærariis reliquerunt: nec minus illum, qui jurejurando fraude culpam inierat. Cum enim permissu Annibalis exisset e castris, rediit paullo post, quod se oblitum nescio quid diceret: deinde egressus e castris, jurejurando se solutum putabat: et erat verbis, re non erat. Semper autem in fide quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est.' Hæc ille. *Schott.* Vide super hanc quæstionem Hug. Grotium lib. III. 23. De Jur. Bell. ac Pacis.

Captivorum Romanorum ab Annibale] Hæc Schottus de suo addidit. Nam in Gellio sic legimus: 'Cornelius Nepos in libro exemplorum quinto, id quoque literis mandavit, multis in senatu placuisse, ut ii, qui redire nollent, datis custodibus,' &c. Egerat autem in præcedentibus de captivis ab Annibale Romam missis, hac conditione, ut redirent ad se, nisi permutatio placeret Senatui. *Bosius.*

Detestabiles] In editionibus invenio *intestabiles*. Quod perinde est. Horatius Sat. II. 2. 181. 'intestabilis et sacer esto.' *Idem.*

ILLUSTRIUM VIRORUM LIB. II.

III. *Subinde*] Quo et Brutus et Cælius frequenter usi sunt. Sosip. Caris. lib. II. Gramm. *Idem.*

LIB. XV.

Harum partum] Sic Cæsar in Analogicis, et Ennius. Idem Sosipater: 'Jamque fere quatuor partum:' pro partium. Quod hodie obtinet. Sic et XII. Philipp. Cicero. Ut Muretus in Ms. Vaticano. Ita *mensum*, pro mensium dicebant. Et sexcenta alia. Legendus Vossius de analog. II. 14. Sed Charisii locus aliter interpungendus est, quam vulgo legitur. Putschius edidit: PARTVM. *Cæsar de analogicis*, HARVM PARTVM. *Cornelius Nepos in illustrium decimo quinto.* Et Ennius, IAMQVE FERE QVATVOR PARTVM. Distingue: PARTVM, *Cæsar de analogicis*, HARVM PARTVM, *Corn. Nepos, &c.* Bosius.

LIB. XVI.

A fratre patruele] Rem necessitudinis, sed personam, ostendat. Quæ Garisii (ut pleraque illius) mutila sunt et corrupta. *Schott. Bos. Vossius.*

INCERTA QUO LIBRO VIRORUM ILLUST. POSITA.

Carthago] Urbs dicta per excellentiam, ut ante monuimus. Nam

קרתא Phœnicibus Urbs est, Carthagena civitas Hortorum, quam Græci οἰνοῦσσαν verterunt. *Horn. Carthada* et *Carthago* idem. Sed illud merum Phœnicium, hoc Punicum, id est, jam depravatum Phœnicibus aliquantum temporis in Africa commoratis. Nam Pœni αὐτόχρημα Φοίνικες. Nec dubium, quin Græcum Καρχηδὼν ab eadem origine sit deductum et inflexum. Quod Siculorum proprium, qui θ mutant in χ. Sic quæ *Carthada* vel *Carthago* Pœnis, ipsi dixerunt Καρχηδώ. Ipsi Africæ vicini hoc nomen Græcis transmiserunt. Falluntur igitur auctores plerique Græciæ, qui Καρχηδόνα conditam scripsere, ἀπὸ Καρχηδόνος τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος. Nam idem nomen Καρχηδὼν et *Carthago*, deflexum a Punico vel Phœnicio *Carthado*. Vide Magnum Salmasium in stupendo exercitationum Plinianarum opere.

Antea speciem habuit duplicis oppidi] Unde Virgilius Carthaginem et Byrsam conjunxit, ut urbes vicinas.

Cujus interior pars Byrsa dicebatur] Strabo lib. XVII. Geograph. Καὶ Καρχηδὼν δὲ ἐπὶ Χεῤῥονήσου τινὸς ἵδρυται. κατὰ μέσην δὲ πόλιν ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλῳ περιοικουμένη. Appellatio illa a corio ducta. Vide Appianum, et Eustathium in Dionysium. Βύρσα enim Græcis corium. Byrsa et Carthago, ex taurino tergo derivata vocabula. Postea tamen diversa significata accepere. Ut probabile sit, nugari heic Græcos et Latinos auctores, ut propemodum in omnibus. Byrsa enim בוצרה hoc est, munitus locus Pœnis et Orientalibus. Quo nomine etiam Idumæorum metropolis insignita. Unde hodie munita et augusta loca Bursæ vocantur. Quale est Romæ Capitolium, Athenis ἀκρόπολις. *Keuchen.* Cæterum illud colligere possumus, Byrsam, quæ ἀκρόπολις fuit, a Didone Tyria tantum fuisse conditam; Iarbam postea novo conditu eam urbem instaurasse, et vocasse Καινὴν πόλιν, Punica vel Libyca voce, quæ id significaret. Id erat Carthada vel Carthado. Unde κατὰ παραφθορὰν Latinis *Carthago*, Græcis Καρχηδὼν dicta est. Falsa igitur et nugatoria Græcorum opinio, qui a Carchedone Tyrio conditam, et inde nominatam scripsere. *Salmasius.*

Exterior Magalia] Servius in IV. Æn. *Magalia*, Afrorum casas, et *Mapalia* idem significare annotat. Vide Sallustium et Festum. Carisius Sosipater: *Magalia*, κάλυβαι Ἀφρῶν. *Mapalia*, κάλυβαι ἀγρῶν. Sed utrobique Ἀφρῶν legendum censeo. *Schottus.* פלא palea vel pales Syris est agricola, hinc mapale deductum, proprium agricolæ tugurium. Ergo apud Carisium κάλυβαι ἀγρῶν legendum, non, ut Schottus censet, utrobique Ἀφρῶν. Hæc ante me vidit doctissimus Bouchartus. *Keuchenius.* Festus 'mapalia,' Punicas casas interpretatur, Plinius, domus. Cato cohortibus rotundis assimulat, IV. Originum. Quem citat Servius. Sic *Mapalia* et *Magalia* eadem. Idem Servius *Magar*, lingua Pœnica villam significasse notat. *Salmas.* Unde Isidorus *Magalia*, quasi *Magaria* dicta, dicit. Quippe מגור, id est, *Magur*, hodie Orientalibus habitationem denotat. Atque hinc Plautus in Pœnulo, 'Megaria' dixit. *Bouchartus.*

Vita illustrium] Nisi *Vitæ* legendum est. Hic locus mire confirmat scripturam vett. librorum in prœomio operis de excellentibus viris. *Bosius.*

Propius Grammatico accessi] Si vulgatam lectionem Diomedis sequimur, hæc Ciceronis, non Nepotis verba fuerint. Sic enim ex editione Putschii verba Grammatici habent: PROPE, *prope me est, ut dicit Cicero in Pisonem*, PROXIMVS POMPEIVM SEDEBAM. *Sed et Dativo casu idem Cicero dixit ad Atticum*, PROPIVS GRAMMATICO ACCESSI. *Nepos in Illustr. Sallust.* PROXIMA CARTHAGINI LOCA.

Sed locus haud dubie corruptus est, nam illa *Propius Grammatico accessi*, nusquam hodie in epistolis ad Atticum, quod sciam, apparent. Ista vero lib. I. epist. 14. cujus initium: *Vereor, ne putidum sit;* legimus: *Proximus Pompeio sedebam. intellexi hominem moveri:* quanquam ibi Lambinus, Simeo Bosius et Jan. Gruterus emendent *proxime Pompeium:* sed perperam, ut e Diomede colligitur. Sic igitur hunc locum distinguendum censeo: *Sed et dativo casu idem Cicero dixit ad Atticum,* (subintellige *Proximus Pompeio sedebam.*) PROPIVS GRAMMATICO ACCESSI, *Nepos in Illust. Sallust.* PROXIMA, &c. Itaque et Schottus videtur interpunxisse. *Bosius.*

A. Albinus] Forte ex M. Catonis vita, quæ et Virorum Illustrium erat, depromptum: nam, quod vulgo circumfertur, pars duntaxat esse videtur. Refert et Plutarchus in Catone, et Apophthegmatis; Cicero in Lucullo, et I. de Finibus. *Schott.*

Principio] Macrobius *primo.* Et statim: *si quid in illis libris.* Sed Macrobius non verba, sed sensum verborum Albini retulit. Unde mox pro illis, *Græca oratio nobis alienissima est,* posuit, *et eloquium Græcum a nobis alienissimum est,* forte, ut melius Græca exprimeret. *Bosius.*

Sum homo Romanus] Nescio cur Schottus omiserit vocem *inquit,* quam in Gellio et Macrobio lego hoc modo, *sum, inquit, homo Romanus.* Idem.

Cum compulsi peccavimus] Macrobius: 'cum noxam imperio compellentis admisimus, Te, inquit, oro, quis perpulit, &c. peteres, uti ignosceretur.' Cetera quæ Gellius subjicit, eodem Macrobio absunt: quia non commemorat, unde hæc hauserit. Schottus et Savaro e libro De Catone desumpta putant, cujus supra Nepos meminit. *Bosius.*

DE VITA CICERONIS. LIB. I.

IV. *Errasse videtur*] Vide Franc. Fabric. historiam Ciceronis ad annum XXVI. et XXVII.

Tres et viginti annos natum] Ætatis septimum et vicesimum agebat Cicero cum Roscium defendit, ut Asconius Pedianus, diligens ejus interpres apud Agellium, et Fabius libro XII. 6. auctor est. *Schott.* Natus Cicero anno U. C. 648. C. Atilio Serrano, Q. Servilio Cæpione Coss. Adolescens contra L. Sullæ dominantis opes pro Sex. Amerino dixit, quæ exstat Oratio Off. II. Et primam caussam in Bruto egit, publicam scilicet (nam pro Quinctio privatam apud Aquilium Gallum judicem egit) ætatis XXVII. anno U. C. 672. In Oratore, adolescentulum dicit se eam caussam egisse. Vide Fabium Quinctilianum lib. XII. 6. Dixit et pro Roscio Comœdo, anno 777. post Urbem conditam. *Idem.*

Tullius] Neque verba hæc Nepotis sunt, neque certum e vita Ciceronis ea petita esse. Quod posterius Schottus ipse non diffitetur. Sic enim Hieron. cap. 4. epist. ad Pammachium adversus errores Ioan. Hierosolymitani: 'Frustra suspicimus Tullium: refert enim Cornelius Nepos, se præsente iisdem pæne verbis, quibus edita est, eam pro Cornelio seditioso defensionem peroratam.' *Bosius.*

Me præsente] 'Refert enim Cornel. Nepos se præsente.' Ita Hieron. *Schott.*

Pro Cornelio seditioso Tribuno] De hac ipse in Hortensio: qui liber scriptus erat de laudibus Philosophiæ apud Lactantium lib. VI. 2. 'Malo vel unum parvum de Officio libellum, quam longam orationem pro seditioso homine Cornelio.' Longam vocat, quia viginti amplius folia implere potuit. Vide Asconium. Plinius Epist. lib. I. 20. in hunc grandem li-

brum, omnia quæ per dies quatuor latius dixerat, coartasse dicit Ciceronem, Nepos vero iisdem, quibus edita est verbis, peroratam. Quæ pugnare videntur. Meminit ejus Orationis, præter Fortunatianum et Marcianus Capella in Rhetor. uterque ille, Pro Cornelio Majestatis vocat. Hic, in oratione, inquit, Pro Cornelio, primo refutata sunt crimina, quæ secuta sunt Tribunatum: post ad ipsum Tribunatum recursus est factus, quæ dispositio artificialis, ut diximus, nominatur. Secundam etiam pro C. Cornelio, a Pediano, ubi de illius seditioso Tribunatu, aliisque laudari video. *Schott.*

EPIST. AD CICERON. LIB. I.

V. *Magistram esse putem vitæ Philosophiam*] Alludere videtur ad locum Ciceronis Nepos, qui exstat in Tusculanis Quæstionibus: 'O vitæ Philosophia dux: o virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum: quid non modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset?' Et mox: 'Tu inventrix legum, tu magistra morum et disciplinæ fuisti.' Lib. II. 'In eo magistra vitæ tot secula permaneret Philosophia.' *Schott.*

Beatæque vitæ perfectricem] Vide Arnobium lib. II. adversus gentes. Qui 'fermentum quoddam vitæ' vocat ejus cognitionem. Hierocles in Pythagoram: *Φιλοσοφία ἐστὶ ζωῆς ἀνθρωπίνης κάθαρσις, καὶ τελειότης. κάθαρσις μὲν, ἀπὸ τῆς ὑλικῆς ἀλογίας καὶ τοῦ θνητοειδοῦς σώματος. τελειότης δὲ τῆς οἰκείας εὐζωΐας ἀνάληψις, πρὸς τὴν θείαν ὁμοίωσιν ἐπανάγουσα.* *Keuchen.*

Eosdem in omnium libidinum cupiditatibus vivere] In eandem sententiam Cicero ipse, seu quisquis alius inducitur in Hortensio; in quo de universa Philosophia, quantopere et expetenda et colenda esset: 'præcipiunt hoc isti, et facit nemo.' *Schott.* Lege quæ ad Pomponium notabamus.

CICERON. EPIST. AD CORNEL. NEP. EPIST. LIB. II.

Itaque nostri] Adeo carum Nepotem Cicero habuit, ut jocoseria cum illo præ cæteris libenter communicarit. Vide Epist. ad Attic. lib. XVI. 5. Ciceronem vero natura dicacem fuisse, et jocularibus, quæ et dentibus non carerent, mirifice delectatum, ex jocis lib. II. de Oratore discas. Macrobius etiam Consularem scurram ab inimicis, ut a Vatinio, audiisse, et a L. Papirio Pæto, scurram velitem appellatum, adfirmat Saturnal. lib. II. 1. *Schott.*

Dicteria] Nescio in quibus libris Schottus hanc vocem invenerit. Nam in optimis edd. heic et toto isthoc capite *dicta* excusum video. Idque recte. Uno tamen loco Pontanus e Ms. Cod. *dicteria* reponi voluit. *Bosius.*

AD EUNDEM EX LIB. INCERT.

Aggrederer donis] Passive dixit, *ἐνεδρευθῶ*, inquit Priscianus de signif. vel gener. Verbor. *Idem.*

Aspernatur] Passive dixit, *ἐξουθενεῖται.* Idem Cicero ex Œconomico Xenophontis: 'Homo ex eo numero hominum, qui apud nos hoc nomine dignantur,' passive *ἀξιοῦνται.* Vide id genus innumera apud Priscian. lib. XIII. *Schott.*

Quis sententiis aut acutior, aut crebrior] Idem Cicero ad Brutum, Oratores enumerans, negat se videre, cui Cæsar debeat cedere. Et Atticus ibidem judicabat, illum omnium fere oratorum Latine loqui elegantissime; scripsisse et de analogia ad M. Tullium; verborumque delectum, originem esse eloquentiæ, dicere solitum. Sed de his multi multa. *Idem.* Vide Tacitum in Dialogo de Oratore.

Nulla potuit esse felicitas] De hac ipsa Cæsaris felicitate Cicero Philippica II. 'Cæsar Alexandriam se recepit, felix, ut siquidem videbatur:

mea autem sententia, qui reipublicæ sit infelix, felix esse nemo potest.' Ut Nero Cæsar, et Sylla, quamvis huic Felicis cognomen datum. Vide ad Attic. lib. VII. *Schott.*

Camillus exulans] Valer. Maximus lib. v. 3. 'Virium Romanarum et incrementum lætissimum, et tutela certissima Furius Camillus, in Urbe incolumitatem suam tueri non valuit; cujus ipse salutem stabilierat, felicitatem auxerat.' Quippe qui Capenates et Phaliscos, et quod omnium maxumum, Urbem Veios x. annis obsessam adjecerat imperio. Vide Livium, Plutarchum, Agellium. A L. Apuleio Trib. plebis in exilium ejectus est. Cujus post alios Seneca meminit v. de Beneficiis. *Keuch.*

Id quod cupierat] Regnum affectasse Manlium, servato Capitolio, supra dictum. Testes Agellius et Cicero Phil. II.

Quidam veterum] De periculis agit, in quæ vocari plerumque Historici solent. Ejus rei fuerunt Cremutius Cordus apud Dionem et Tacitum, Junius Rusticus apud Suetonium, Hermogenes et Metius Pomposianus apud eundem. *Schottus.*

Formidantes ea, quæ scriptoribus] Ingens audacia Schotti! Quippe non solum pro Ciceronianis venditat, quæ Ciceronis non esse facile omnes perspiciunt, qui purissimi scriptoris aurum ab Ammiani luto norunt discernere; sed etiam pluscula de suo inseruit. Ammianus enim postquam dixisset sibi usque ad confinia propioris memoriæ progresso fuisse propositum referre a notioribus pedem, ut pericula veritati sæpe contigua et intempestivos censores declinaret; solum ista subjicit: 'Hæc quidam veterum formidantes, cognitiones actuum variorum stylis uberibus explicatas non edidere superstites, ut in quadam ad Corn. Nepotem epistola Tullius quoque testis reverendus adfirmat.' *Bosius.*

Infelices esse] Hæc Ciceronis quidem esse ex Ammiano patet, qui 'sententiam Tullianam' vocat; sed ex Epistolis ad Nepotem desumpta non ait. *Bos.* Suspicor, vel ab ipso Marcellino conformatum hoc ex superioribus; vel sane ex eadem Ciceronis epistola desumptum; loci affinitate persuasus, quod in eodem ipso XXVI. Marcellini repererim utrumque, hoc extremo libro, illud non procul ab initio. In qua quidem re integrum est cuique a me dissentire. Non dissimile illud, quod D. Augustin. lib. v. Civit. Dei, cap. 27. laudat: 'O miserum, cui peccare licebat!' Quod de C. Cinna ait Cicero Tuscul. v. Et in Hortensio apud eundem Augustin. lib. XIII. cap. 5. de Trinit. 'Velle, quod non deceat, miserrimum: nec tam miserum est, non adipisci, quod velis, quam adipisci velle, quod non oporteat. Plus enim mali pravitas voluntatis adfert, quam fortuna cuiquam boni.' *Schott.*

IDEM AD ATTICUM DE NEPOTE.

Nepotis epistolam] Homeri locum respexit, ut fere in his epistolis, cum ad amicissimum familiarissime scriberet. Versus Homeri est: Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλείωνα. Explicat vero acute, ut omnia, doctissimus Turnebus Advers. lib. IX. 22. *Schott.* Vide etiam Schoppium in Paradoxis literariis Epist. 5.

Male narras de Nepotis filio, valde me hercule moveor, et moleste fero. Nescieram omnino esse istum puerum] Epist. 14. De Cornelii filio nihildum reperi. Quare valde ambigo, sitne hic cognationis nomen Nepos, vel Cæcilii alicujus Metelli cognomen. *Schott.* Nepotis mentio fit etiam lib. II. Non dubito, hæc ad eundem Nepotem pertinere, ad quem præcedens locus: non autem ad Cæcilium aliquem, ut Schotto in mentem venit. *Bosius.*

CORNEL. NEP. FRAGMENTA,
Incerta partim quo libro posita, partim quibus verbis concepta.

VI. *C. Lælium*] Qui inter Oratores a Velleio numeratur. De illo passim Seneca, et Cicero pro Archia.

Puteolano] Vide, quæ Fr. Schottus in Urbis Romæ admirandis disseruit ad Card. Bellarminum.

Cal. Martiis] Quæ Matronalia dicebantur. Horatii Scholiastes in Od. III. 8. Hinc Martialis easdem 'Saturnalia muliebria' vocat, et Juvenalis, Kalendas Martias 'fœmineas.' Adi Festum et Tibullum lib. III. et IV.

Temporius ut discumberet] Sic editi omnes. Schottus tamen maluit *temperius*, ut apud Plautum *temperi*; nulla necessitate. Est enim a *tempore* comparativus, ac ita apud Columellam, Ovidium, et in Glossis quoque veteribus scriptum reperitur. *Bosius.*

L. Otacilius Pilitus] Qui primum ostiarius veteri more in catena fuit: ut ibidem Suetonius testatur, apud quem longe aliter hæc omnia leguntur.

Primus omnium libertinorum] Sic Terentius, 'Servum hominem caussas orare leges non sinunt.' *Schott.*

Literatos vulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter et acute scienterque possint aut dicere aut scribere] Iterum aliqua desunt. Sic enim Suetonius: 'Corn. Nepos in libello, quo distinguit literatum ab erudito, literatos vulgo quidem appellari ait eos, qui aliquid diligenter,' &c. Ubi Schottus putabat legendum, *libello quodam distinguit*; ac mendum e compendio literarum natum. Nec enim titulum libri, inquit, tueri ea ἐπιγραφὴ potest: 'Liber quo distinguitur literatus ab erudito.' Sed non recordatus est Vir doctissimus, plane eodem modo Plutarchum inscripsisse suorum unum; πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου. Ut taceam similes aliorum inscriptiones. Addit Suetonius: 'eosdem literatos vocitatos.' Quæ, si recepta lectio vera est, pariter a Nepote, eoque superioribus addenda sunt. Sed recte observatum Schotto, hæc ad sequentia pertinere. Vide eum Obs. human. III. 14. *Bosius.* Ad intelligendam vero, quam inter Literatos et Grammaticos exequitur discrepantiam, dignabor adscribere verba Vossii. Γράμματα, inquit, et literæ, nunc prima notant elementa, ut cum literarum alias dicimus esse vocales, alias consonantes: nunc vero sumuntur pro literarum studiis, ut in veteri Senario: Διπλοῦν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα. Quomodo item Tullius literas dividit in vulgares, et interiores sive reconditas: ita et γραμματικὴ, quæ ἀπὸ τῶν γραμμάτων dicta, nunc legendi, scribendique, vel bene loquendi artem designat; nunc vero præter eam, historiarum ac fabularum notitiam comprehendit: quandoque etiam plurium artium et multarum rerum scientiam et efflorescentem inde facultatem enarrandi scriptores, et judicandi de eorum scriptis, locisque corruptis. Atque hoc pacto cum sententia nostra conciliari posse arbitror opinionem veterum, qui late adeo Grammaticen extendunt, ut non una sit scientia, sed scientiarum cinnus. Hoc sine dubio argumentum fuit Telephi Grammatici libro eo, quo ostendit, πόσα χρὴ εἰδέναι γραμματικὸν, teste Suida. A varia qui scientia commendarentur, appellabantur πολυΐστορες. Ut Alexander Cornelius: item Apion Alexandrinus, contra quem Flavius Josephus scripsit. Dicti quoque φιλολόγοι, ut Eratosthenes et Atteius: de quibus c. 10. Etiam dicebantur πολυμαθεῖς. Studiumque ipsum nominatum πολυμάθεια. Hæc Incomparabilis *Vossius.*

Proprie sic appellandos Poëtarum interpretes] Unde Seneca Epist. LXXXVIII. 'Grammaticus,' inquit, 'circa curam sermonis versatur; et si latius evagari vult, circa Historias. Jam ut longissime fines suos profe-

rat, circa carmina.' Et Quintilianus, lib. II. 1. 'Grammatice, quam in Latinum transferentes, literaturam vocaverunt, tenuis a fonte, assumptis Poëtarum historicorumque viribus, pleno jam satis alveo fluit.' *Keuchen.*

Qui a Græcis Grammatici nominentur] Tria genera Grammaticorum: alii τεχνικοὶ, alii ἱστορικοὶ, tertium genus κριτικοὶ vocantur. Τεχνικοὶ elementa et primores literas docent. Item partes orationis, structuram verborum, et similia. Eos Græci γραμματιστὰς potius, quam γραμματικοὺς; et Latini *literatores*, non *literatos* vocant. Historici fluminum, montium, regionum nominibus occupati sunt: abstrusas historias, aut μυθολογούμενα, aut ποιητικῶς θεολογούμενα explicant, genealogias Deorum ac priscorum heroum diligenter rimantur. Nobiliores his Critici, qui tanquam censores quidam, et veterum librorum Senatum legere possunt, et non probos tribu movere: quique παρεγγεγραμμένα, ἐμβολιμαῖα, νοθεύοντα, et similia deculpare, ut eorum verbo utar, solent. *Joseph. Scaliger.*

VII. *Præter Physicos*] Qui, postquam dubitatum fuerat, terrane ulteriora an Oceanus occuparet; terram tandem claudi Oceano deprehenderunt. Vide Aristotel. de Generat. et Corrupt. II. Sed probabile est, Melam de Physicis loqui, qui naturales historias conscripserunt. Qualis Plinius, cujus verba lib. II. 68. 'Est igitur,' inquit, 'in toto suo globo tellus medio ambitu procincta, circumfluo mari. Nec argumentis hoc investigandum, sed jam experimentis cognitum.' Idem sequenti capite ostendit, regum cura septentrionis oram magna parte navigatam: nec verisimile esse illic maria deficere, ubi tanta humoris vis superet. *Keuchen.*

Homerumque] Cujus in hac fide non exigua authoritas. Quippe qui Philosophiæ magnus author, ut ex Quintiliano scimus. Ob ambitum autem undarum parentem vocavit, quemadmodum ex illo Virgilius. Unde et illud: Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα, Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσιν. Addo Dionysium περιηγητὴν, qui in principio sui operis: Μνήσομαι Ὠκεανοῖο βαθυῤῥόου· ἐν γὰρ ἐκείνῳ Πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπείριτος, ἐστεφάνωται. Vide in Commentariis Eustathium. Cæterum difficultas circumnavigandi ex caussis et natura locorum orta est, ut adstruit Albertus cap. 8. Nec fidem adhibet Herodotus quarta Musa: τὸν δὲ Ὠκεανὸν λόγῳ μὲν λέγουσι ἀπὸ ἡλίου ἀνατολέων ἀρξάμενον γῆν περὶ πᾶσαν ῥέειν. Quod etiam contra Ciceronis et Macrobii sententiam, qui Antœcorum et Antipodum terras interfluente Oceano circumcirca separari putarunt. *Keuchen.*

Testem autem rei Q. Metellum Celerem adjicit] Verba Plinii lib. II. sub finem cap. 67. 'Nepos de Septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranii in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos a Rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii caussa navigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti.' Strabo lib. XI. Herodoto in Melpomene, Heraclidi Pontico, Posidonio, eadem Cornelio Nepoti narrantibus, non credit quosdam ab India ad Gades usque et Germaniæ littora navigasse. *Schott.* De Oceani navigatione lege Senecam I. Suasor. Ambros. III. Hexaëm. Olim etiam instaurata per Portugalliæ reges navigatione totus circuitus ejus innotuit. De Hannone vide Melam III. 10. *Keuchen.*

Ex Indicis æquoribus abreptos] Brevius hæc Plinius, e quo, sicut alia quædam indidem memorata, hausit Martianus Capella lib. VI. Satyr. cap. De rotunditate terræ; sed locus corruptus est, ut etiam Schotto observatum. Grotius: 'Idem Cornelius post captos Indos per Germaniam naviga-

vit.' Schottus emendabat: *Idem Cornelius post: Captos Indos per Germaniam navigasse.* Sed hoc paullo durius. Malim: *Idem Cornelius posuit, captos Indos per Germaniam navigantes.* Bosius. Sed hoc durissimum.

Largitudo] Verba Charisii: 'Largitudo nusquam invenitur, nisi apud Nepotem.' *Bosius.*

Eudoxus quidam] Verba ipsa sunt Pomponii Melæ, lib. III. cap. 10. Eudoxum autem ætate Nepotis fuisse non dicit Mela, nec verum est. Obiit Nepos Augusti principatu; ut ipse Plinius alicubi asserit. Etsi enim haud plus quam quadraginta circiter anni ab excessu Lathuri ad initium Augusti intersint, haud dici tamen potest, Cornelium vixisse ætate Eudoxi. Nam quum hic fugit ex Ægypto, aut puer, aut nondum natus erat Nepos. *Salmas.*

Lathyrum regem] *Lathyrus* pro *Lathurus* perperam in libris Plinii ac Melæ scribitur. Ut *Thyrii* pro *Thurii*, qui sunt Θούριοι, et *Thyle* pro *Thule*, quum sit Θούλη. Græcis enim Λάθουρος vocatur, non Λάθυρος. Et frustra est Vir doctus, qui hunc regem Λάθυρον a leguminis genere ita dictum putavit, ut *Ciceronem* a cicere. Strabo, Clemens Alexandrinus, Eusebius, et omnes Græci Λάθουρον nominant. Θοῦρος significat cum impetu violentum: Λα particula auget significationem. Inde Λάθουρος, maxime violentus. Forte etiam ita appellatus, quod in Venerem concitatus esset. Nam θούρης est ἀφροδισιαστὴς, et θουρὰ, καταφερὴς, ὀρεκτικῶς ἔχουσα. Θουρήεις, λαγνός. Hesychius. Hoc verius. Idem Plinius libro VI. 30. 'Ptolemæum Lathyrum' appellat, qui *Lathurus* scribendus est. *Salmasius.*

Ab Arabico sinu egressus, Gades usque provectus est] Transito promontorio Bonæ spei, sine quo sinu Arabico (qui alias rubrum mare dicitur) excedens, Gades pervenire non potuit. Pontanus II. Discussion. Histor. Vide Hornium de Orig. Gentium Americanar. lib. II. 5. Schefferum de Milit. navali Veterum, lib. I. 1. Certum quidem est, a Gadibus in Arabiam olim navigatum fuisse, et contra; non tamen ea navigatio vulgata fuit et trita. Et sane hodie navigabile est, et ante Jubam etiam creditum, traditumque. Sed explorata ejus navigatio eo tempore fuit, tantum abest, ut verum sit Jubam et spatiorum modos meminisse, et stationum loca addidisse, qui in eo cursu adiri solerent. Auctor Peripli maris Erythræi qui recentior Juba, fatetur quidem Oceanum Indicum ad Occidentem regyrare, et unum fieri cum Hesperio mari, sed nondum exquisita illa maria navigantibus, et comperta esse. De Emporiis Azanii maris loquitur, quod in terras irrumpit per freta Arabici sinus, et Persici: ὁ μετὰ τοὺς τόπους Ὠκεανὸς ἀνερεύνητος ὢν εἰς τὴν δύσιν ἀνακάμπτει καὶ τοῖς ἀπεστραμμένοις μέρεσι τῆς Αἰθιοπίας, καὶ Λιβύης, καὶ Ἀφρικῆς κατὰ τὸν νότον παρεκτείνων εἰς τὴν ἑσπέριον συμμίσγει θάλασσαν. *Salmas.*

Gades] Hæc insula est, vel Urbs potius circumflua et interamna Tartessos, duobus Bætis amnis ostiis et mari concepta, quam *Gadir* Tyrii nominarunt. Syriacum esse, notum est גדר. Hesych. Γάδειρα τὰ περιφράγματα Φοίνικες. Avienus: 'Pœnus namque locum Gadir vocat undique septum.' Diversa utique ab illa insula, quæ in capite est Bæticæ, quam Latini *Gadium*, Græci Γαδείρων indigitarunt. Quod idem Salmasius ad Solinum suum notavit. Vide etiam Casaubonum ad Strabonem.

Ab Heneto Paphlagones] Nam Ἐνετοὶ *Veneti*, ut οἶνος *vinum*, et similia. Idem itaque nomen, ea re creditum putabat Nepos, hos ab illis ortos. Nihil verius. De populis igitur Ἐνετοῖς intelligebat Nepos, non de vico *Heneto.* Eos in Paphlagonia vel prope Paphlagoniam incoluisse volebant veteres. Horum meminit Homerus:

Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ, Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων. Quia nullum Enetorum vestigium in Paphlagonia sequentibus ævis exstitit, ideo quæsivere Grammatici ac Geographi, quinam illi essent Ἐνετοὶ Homerici. Οὐ γὰρ δείκνυσθαί φασι νῦν, inquit Strabo, Ἐνετοὺς ἐν Παφλαγονίᾳ. Zenodotus scribebat apud Poëtam ἐξ Ἐνετῆς, ut de Amiso intelligeretur, quæ olim Ἐνετὴ vocabatur. Alii vicum hoc nomine in Paphlagonia ostendi aiebant, decem schœnis ab Amastri dissitum. Atqui non nimis celebris ille vicus in Paphlagonia, ut eo insignis hæc dici possit. Præterea non ex illo vico transvectos Venetos Italiæ certum est, sed ex populis Enetis, qui post Trojam captam, quum diu deerrassent, tandem in Italiam devenerunt, et Venetiam regioni ac populis nomen dederunt. In confesso apud omnes esse tradit Strabo, Ἐνετοὺς nobilissimam ac præcipuam Paphlagoniæ fuisse gentem. Eum vide l. XII. *Salmas.*

Ubi minimum] Ms. Cod. Chifleti: *ubi minus.* Bos.

Melpum] Sunt qui putent esse *Meleium* municipium nobile et ditissimum: estque in Orbiis, de quibus multa Zanchius ad P. Betulium, et G. Merula Antiquit. Galliæ Cisalpinæ, lib. I. 9. *Schott.*

Quo Camillus Veios] De die nondum in Fastis aut diariis comperi: annus est in iis Tabulis marmoreis, quo de Veientibus Dictator primum triumphavit, A. U. C. 357. Livius lib. V. et rursum Plinius lib. XXXIII. 7. Plutarchus Camillo. Valerius IV. 1. Diodor. Flor. Eutrop. Auctor de Viris Illustr. *Idem.*

Aquileiam] Quam a fontibus aquarum perennibus dictam volunt. Condita est a Romanis contra Barbaros. Urbs tam augusta quondam, ut altera Roma diceretur. Hodie ad solitudinem propemodum perducta, Venetis paret.

Eidemque Istro ex adverso Padi fauces] Strabo lib. I. scribit Eratosthenem, et ante eum multos in illa fuisse ignorantia, ut fluvium ab Danubio derivatum in Adriaticum juxta Istros egredi tradiderint; unde et Iasonis e Ponto in Adriaticum transitus locum habuerit historiæ. Hos Plinius ac Mela secuti pari ignorantiæ nævo notantur. *Keuch.*

Plerique dixere falso] Aristoteles, De Hist. Anim. VIII. et περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Strabo lib. VII. Apollonius Rhodius et Mela lib. II. quos miror omnes cum Nepote falsitatis argui. *Schott.*

Padi accola] Unde Catullo epigram. I. Italus; Ausonio autem, epist. XXIV. Gallus vocatur. Nempe quia Italia Transpadana diceretur Gallia Togata. De urbe patria quicquam se habere comperti, negat Elias Vinetus in Ausonium Idyll. VII. At Veronensem fuisse, in Leandri Alberti Italia lego, ut et Cosmographia P. Merulæ. Natus fuit in Hostilia: qui Veronens. vicus. *Vossius.*

VIII. *Alpes in longitudine*] Mela lib. II. 'Alpes ipsæ, ab iis littoribus longe lateque diffusæ, primo ad Septentrionem magno gradu excurrunt, deinde ubi Germaniam attigerunt, verso impetu in Orientem abeunt, direptisque populis immanibus, usque in Thraciam penetrant.'

Vicies semel centena quinquaginta M.] Cod. Toletanus: *vicies semel M. ut auctor est Varro, et fere veteres semel quinquaginta. Nepos Cornelius* CCC. M. L. *adjicit.* Schott.

Portentosa Græciæ mendacia] 'Et quicquid Græcia mendax Audet in historia.' Juvenalis Sat. X. *Idem.*

De hortis Hesperidum] Hesperides Nymphæ sunt, quibus horti illi tribuuntur. In Cyrenaica Ἑσπερίδες urbis nomen, quæ et Ἑσπερὶς et Εὐεσπερίς.

Nihil vanius et mendacius illis fabulis, quæ Hesperidas nymphas et earum hortos prodidere. Fabularum porro auctores, Hesperidas illas, quæ mala aurea habuerunt, sed custode dracone, circa oceanum collocant. Apollodorus : ταῦτα δὲ ἦν οὐχ, ὥς τινες, ἐν Λιβύῃ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἄτλαντος ἐν Ὑπερβορέοις. Hesiodus ultra Oceanum ponit. Non dubito tamen fuisse et ex Græcis auctores, qui nominis errore inducti, quod urbs Ἑσπερίδες in Pentapolitana Libya vocaretur, eo transtulerint et Hesperidum hortos. Ptolemæus in Cyrenaica et Pentapolitana memorat Ἑσπερίδων κήπους, quos tamen diversos statuit ab urbe Berenice ; quam Ἑσπερίδας dictam autumat. Scylax Caryandæus in Pentapolitana urbis et portus Ἑσπερίδων meminit. Haud longe ab Hesperidibus urbe κήπους Ἑσπερίδων ponit idem Scylax, omni genere arborum refertas. Hortos Hesperidum major pars in Mauritania statuit ad Oceanum, circa Lixon. Alii etiam circa Atlantem Mauritaniæ montem. Nam Hesperidas quidam Hesperi filias faciunt ; quidam Atlantis ex Hesperide uxore. Servius : 'Quidam tamen hos hortos circa Syrtes positos tradunt.' Nec diversæ sunt opiniones, ut velle videtur Servius. Errorem, ut dixi, fecit vox Ἑσπερίδες, quo nomine appellata est Pentapolitanæ Libyæ civitas. Inde horti urbi vicini dicti Ἑσπερίδων, et confusi cum hortis fabulosarum Hesperidum, qui ad Oceanum. *Salmas.*

Prævalidam hanc urbem] Lixon : Nam de Cerne mox lib. VI. 30. Carthagini quoque objacere sup. Plinius: 'A Claudio Cæsare colonia facta Lixos : vel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certatumque cum Hercule, et Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium e mari, flexuoso meatu, in quo Draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur.' *Schottus.*

Ex adverso ejus sitam] Statim : 'ex adverso maxime Carthaginis,' id est, e regione, vel, ex opposito maximæ Carthaginis : ubi τὸ *maximæ* nominaliter sumptum malim, quam adverbialiter. Poëta dixit, Carthago Italiam contra κατ' ἀναστροφὴν, eadem notione, qua Latini *exadversus* usurpant, vel *exadversum*. Keuchen.

Ab Tingi] Nimirum Mauritaniæ. Alia est Τίγγι Καισάρεια apud Ptolemæum, quæ *Tingi altera ;* ut 'altera Pergama,' 'altera Salamis' de Cypri Salamine. Lege Pomponium Melam lib. I. *Keuch.*

Cornel. Nepos CLM.] Duo Plinii Mss. CCLM. numerant. *Schott. Bos.*

Abesse prodidit Cernen] Quod idem est spatium, et pæne idem situs. De situ Cernes insulæ dubitatum ostendit Eustathius ad Dionysium : Καὶ ἡ θέσις δὲ αὐτῆς διαφωνεῖται. οἱ μὲν γὰρ ἀνατολικὴν αὐτὴν ὑποτίθενται, ὡς καὶ Λυκόφρων ἐμφαίνει, οἱ δὲ δυτικήν. Sane Lycophron ex insula Cerne oriri facit Auroram : Τιθωνὸν ἐν κοίτῃσι τῆς Κέρνης πέλας Λιποῦσαν. His versibus Κέρνην ibi collocat, ubi omnes alii veteres, χρυσῆν, ὑπ' αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα. Hæc Cerne Lycophronis licet ad Orientem sit, non potest eadem esse cum Menethusiade. Sed non minus nugatur Lycophron cubile Solis in Cerne insula locando, quam Mimnermus, qui in Colchis constituit : Αἴηταο πόλιν, τόθι δ' ὠκέος ἠελίοιο Ἀκτῖνες χρυσέῳ κείαται ἐν θαλάμῳ. Omnes alii Scriptores Cernen in occidentali Oceano metantur. Quod etiam Strabo ostendit, licet Cernen inter loca numeret, quæ tunc non cognoscerentur, et Eratosthenem eo nomine reprehendat, quod fabulosis habeat fidem : πεπίστευκε δὲ καὶ περὶ τῶν ἔξω στηλῶν Ἡρακλείων πολλοῖς μυθώδεσι, Κέρνην τε νῆσον καὶ ἄλλους τόπους ὀνομάζων τοὺς μηδαμοῦ νυνὶ δεικνυμένους. Ergo Cerne extra Columnas Herculis in Oceano Atlantico, quam Polybius gravis auctor etiam agnoscit. Plinius

inter insulas Æthiopiæ et huic locum dat: 'Cerne nominatur insula adversa Æthiopiæ, cujus neque magnitudo, neque intervallum a continente constat.' Ita hæc legenda, non ut est vulgo: *Contra sinum Persicum Cerne insula nominatur.* Nam verba illa, *Contra sinum Persicum*, ad præcedentem clausulam pertinent; ut jam aliis animadversum. Occidentalis Cerne Æthiopiæ adversa non est; sed Hesperiæ. Terminus ejus statuitur navigationis Phœnicum, qui non navigabant in eam a rubro mari: qui enim id pote, nondum comperta Meridiani maris navigatione? sed per Gades Oceanum illum ingrediebantur, qui etiam in ora illa multa oppida condiderunt. *Salmas.*

Qui divi Augusti principatu obiit] Vide D. Hieronymum in Chronico Eusebiano, qui refert illum ad annum Augusti quartum.

Violacea purpura] De variis purpuræ generibus post Cælium, Bayfium, alios, accurate Salmasius in notis ad Tertullianum de Pallio, et Octav. Ferrarius de Re Vestiaria, præcipue lib. II. 7. qui videri poterunt. *Bosius.*

Improbatur] Sic Ms. Vulgati, *improbabatur.* Quod video summos viros non improbasse. Mox edit. Dalechamp. *qua purpura quis non jam, inquit, triclinaria facit?* nec aliter laudant viri docti, qui de purpura tractarunt. Triclinaria Salmasius ait esse accubitalia, quibus accubita vel lecti tricliniares sternuntur. Not. ad Tertullianum p. 175. *Idem.*

Quis non, inquit, triclinaria facit] Addit de suo Plinius: 'Spinther ædilis fuit U. C. anno septingentesimo, Cicerone Cos. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio; qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.' Hæc postrema Plinio ab aliquo adjecta asserere auderem, nisi in Ms. Toletano antiquiss. reperissem. In Consulatu vero M. Tullii nimis rotundus numerus est, qui est in Fastis Capitolinis extra controversiam annus 690. post U. C. Collega C. Antonio: P. vero Cornelius Lentulus Spinther, Ciceronis imprimis studiosus, Cos. post fuit, anno 696. cum Q. Cæcilio Metello Nepote. *Schottus.* Triclinaria sunt accubitalia, quibus accubita vel lecti tricliniares sternuntur. Nec de purpura tantum illa, sed etiam auro clavata, ut et mantelia, quibus mensa sternebatur, et mappæ. Aureorum et auratorum manteliorum mentio multis locis apud Historiæ Augustæ Scriptores. Stragula quoque vestis, qua cubiculares lecti insternebantur, auro et purpura depingi solebat. Apuleius lib. x. 'Sed et stragula veste auro et murice Tyrio depicta probe consternunt.' Nec minus tricliniaris et accubitalis. Babylonicorum *περιστρωμάτων* præcipue usus in sternendis accubitis, quæ auro et purpura picta fuisse, nemo nescit. Inde 'Babylonicum aureum plumatum' Publio Syro dicitur. Glossa, *Babylonicum, ψιλὴ πολύμιτος.* Salmasius ad Tertull. Pallium. *Keuchen.*

IX. *Νέπως δὲ Κορνήλιος*] Vide Plut. in libello, *Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον.* Crudelissimum autem Hannibalem vocat Livius lib. XXVII. Valerius lib. V. 1. in fine. Silius Ital. lib. XII. Orosius lib. IV. 18. Aurelius Victor de Viris Illustribus: 'Marcellus quinquies Consul, insidiis Hannibalis deceptus, et magnifice sepultus. Ossa Romam remissa, a prædonibus intercepta perierunt.' Quis scit an hæc ad librum Exemplorum v. ubi et Hannibalis mentio fit, pertineant? *Schott.*

Διαφθαρέντα] Sequitur apud Plutarchum in Lucullo: Τὰ δὲ *φάρμακα δοθῆναι μὲν ὡς ἀγαπῷτο μᾶλλον ὁ* Καλλι*σθένης ὑπ' αὐτοῦ, τοιαύτην ἔχειν δοκοῦντα τὴν δύναμιν. ἐκστῆσαι δὲ καὶ καταλῦσαι τὸν λογισμὸν, ὥστ', ἔτι ζῶντος αὐτοῦ, τὴν οὐσίαν διοικεῖν τὸν ἀδελφόν.* Quæ prioribus addi debuere: nam paritor

a Nepote desumpta sunt. *Bosius.*

Τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς] In editione Parisiensi Jo. Rualdi, qua utor, excusum invenio, τὸ παράλ. τῆς τελευτῆς, nec variant Mss. *Idem.*

Οὐαλέριον Μάξιμον] Cod. Vulcobianus, Οὐατόριον. Alius, Οὐετούριον. Quod an reponi debeat, dispiciant Criticorum filii. Viri docti censent, Plutarchum ad ea respexisse, quæ Val. Maximus v. 1. ext. 6. de Marcelli funere retulit. Sed ea pauciora sunt, quam ut a Plutarcho heic laudata videri possint: nisi dicas solum epitomen librorum Valerii, non ipsum opus, ut ab eo est editum, hodie superesse; in quam sententiam Vossium propendisse video de Hist. Lat. lib. I. 24. Cæterum, ut hoc obiter addam, non est, cur apud Valerium pro *corona laurea* reponamus *auream*, ut Schottus voluit. Nam ille de corona cadaveri imposita, cum eoque combusta; Plutarchus de ea, quæ reliquiis superimposita est, loquitur. *Idem.*

Τῶν σὺν Ἀννίβᾳ] Nota, non ipsum Hannibalem, sed qui cum eo fuerunt, hoc est, duces ejus, dici victos. Non igitur his adversantur, quæ Nepos in vita Hannibalis cap. 5. et 6. retulit. *Idem.*

x. *Turdos paullo ante cœptos saginari*] In Turdario Martialis lib. XIII. 'Inter aves turdus, mecum si judice certes, Inter quadrupedes mattya prima lepus.' Unde in M. Druso Vir. Illust. locum recte, ni fallor, emendavimus: *Philippo Consuli, legibus agrariis resistenti, ita collum in comitio obtorsit, ut multus sanguis efflueret e naribus: quæ ille luxuria comprobans, morti jam detrudi se dicebat.* Nos de vet. libro εὐστόχως· 'quem ille luxuriam opprobrans, muriam de turdis esse dicebat.' Qua de re plura Observ. lib. I. per Saturam. *Schott.*

Ciconias magis placere quam grues] Elegans carmen exstat in Petronii Arbitri Satyrico, de Ciconia: 'Ciconia etiam grata, peregrina, hospita, Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria, Avis exul hiemis, titulus tepidi temporis, Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.' Quem tamen aliter legit explicatque Had. Junius Animad. lib. VI. 15. *Schott.*

Præcipuam olim] Apud Plinium est, 'Post præcipuam auctoritatem,' &c. Dixerat autem paullo ante, 'apud antiquos piscium nobilissimum habitum acipenserem.' *Bosius.*

Laberius Poëta mimorum] De quo Macrobius lib. II. 7. et Seneca noster Rhetor. Controvers. XVIII. de parricidii accusato. *Schott.*

Loto arbori] Ἀπὸ κοινοῦ repetitum est. Mox in Msc. Chiflet. *brevem tradit.* Pro *huic* edit. Dalech. *illi;* alii *ille*, non male. Statim nonnulli *ultra duos dies.* Bosius. Unde lotophagi, de quibus Homerus Odyss. IX. et Scholiastes, et de herba Theophrastus de Plantis lib. IV. 9. Dioscorides lib I. et Plinius lib. XIII. *Schott.*

Idem Nepos] Addenda erant, quæ Plinius subjicit: 'baccasque contusas (Ms. Chiflet. *concisas*) cum alica ad cibos dolio condi.' *Bosius.*

Scandula contectam fuisse Romam] Ms. *Scindulam non conspectam fuisse Romæ.* Idem. Scandula, quasi scindula, assulæ, non serra sed bipennibus productæ: nisi potius a *scandendo.* Hinc 'scandulare tectum' Apuleio Fab. Miles. lib. III. et ICtis 'scandularii' l. quibusdam D. de jure immunit. Vegetius De re militari lib. II. 23. 'Tempore hiemis de tegulis, vel scandulis: quæ si deessent, certe de cannis, ulva, vel culmo porticus tegeretur.' Scandulæ autem e robore aptissimæ. Vitruvius lib. II. 1. 'Montium accolæ crustis marmoreis tecta contegunt; alii plumbi laminis. Septentrionales nostri harundine domus suas operiunt, durantque ævis tecta alta.' Idem Plinius lib. XVI. 36. Penes Germanos tegularum

usum non fuisse; sed materie informi domum tegere solitos, auctor est Tacitus. Culmis etiam tecta concinnarunt, unde *culmina*. Seneca ad Lucilium: ‘Culmis liberos texit, sub marmore atque auro servitus habitat.’ *Schott.* Vide etiam Stewechium in commentar. ad Vegetium.

Lineas] Plinius: *eas*. Loquitur autem de lineis. Continentia verba paullo aliter apud eundem leguntur: *Hunc aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Corn. Nepos secutum in Italiam Demaratum, &c. fug. a Cor. injur. Cypseli tyranni, mox docebimus.* E quibus apparet, Nepotem solum dixisse, Cleophantum quendam Corinthium secutum in Italiam Demaratum, &c. cetera Plinii sunt. Quare vel totus locus recensendus erat, vel illa *aut eodem nomine alium fuisse*, omittenda. *Bosius.*

Adjecit] Plenius Edit. Dalech. *adjecit idem Nepos.* Sed postrema duo vocabula Scaliger castigat. in Catull. pag. 32. glossema putat. Quam conjecturam firmat Ms. Cod. qui legebat: *addiditque, eum primum, &c.* Cæterum apud Plinium quædam interjacent, quæ Schottus omisit. Etiam illud, *aut Lunensi*, Ms. aberat, et pro *e Carystio* legebatur *a Carysto*. Bos. Schott.

XI. *Ædes Martis*] Edit. Putsch. *ædis*, ἀρχαϊκῶς. *Bosius.*

Architectata] Sic et ‘machinata,’ παθητικῶς. Sallustius Hist. lib. II. ‘At Lucullum regis cura machinata fames brevi fatigabat.’ Sed de his supra ad Epist. dicere memini. Architecti vero Hermodori sic meminit Vitruvius Architect. III. 1. ‘Quemadmodum est in porticu Metelli Jovis Statoris Hermodori.’ ut emendat Turnebus Advers. lib. XI. 2. Meminit et M. Tullius de Orat. lib. I. *Schott.*

Non amplius] Verba Suetonii: ‘Non amplius eum ter bibere solitum super cœnam in castris apud Mut. Cornelius Nepos tradit.’ *Bosius.* Similis Vopisci de Tacito Imp. locus: ‘Fuit vita parcissimus, ita ut sextarium vini tota die nunquam potaverit.’ Eustathius de Ismeniæ ac Ismenes amoribus, libro IV. Καὶ μετὰ τρίτην πόσιν καὶ τετάρτην καὶ πολυτελεῖς τὰς τρυφὰς λύετο τὸ συμπόσιον. *Keuchenius.*

In extrema Britanniæ parte] Sæpe multumque dubitavi, utri Cornelio, Nepoti ne, an Tacito, cujus hodieque Annales, licet mutili, in manibus doctorum hominum versantur, hæc darem: sed dum insulam, oras Britanniæ legendo, sæpe etiam in altum evectus, diligenter investigo, *Monam* quidem Annal. XIV. et in Agricolæ vita reperi: *Memmæ* vero, vel ut alii libri, *Miniæ*, nec vola nec vestigium. Xiphilinus vero ex Dione, Britannorum, inquit, duo sunt genera, Caledonii et Mæatæ. Quæ vox Μαιάται a *Mona* longius recedit. Quare in eam veni sententiam, ut nostro adscribendum censerem; dum alteruter e tenebris integer appareat: et *Chronica* Nepos, ut dixi, conscripsit; quos libros fortasse Gothus ille Jornandes, sive is Jordanus est, *Annales* vocavit; secutus, ut suspicor, aliquot Gothicarum rerum Scriptores, quorum præter nomen inane, nihil ad nos pervenit: quemadmodum libro priore Epitomam illam L. Annæi Senecæ, quæ vulgo L. Floro attribuitur, exscripsisse observavi. *Schott.*

Cornel. etiam Annalium scriptor] Assentior Schotto et Lindebrogio, Corn. Tacitum significari. Nam ex eo magnam partem hanc narrationem haustam esse, vel illa fidem faciunt, quæ Jornandes subjicit: ‘Silurum colorati vultus, torto plerique crine et nigro nascuntur. Caledoniam vero incolentibus rutilæ comæ, corpora magna,’ &c. Quæ, et alia Jornandi dicta, pæne totidem verbis in Agricola Taciti leguntur. Vide eum cap. 10. et sequentibus. Perperam igitur inter Fragmenta Nepotis relata sunt. *Bos.*

Epist. Corneliæ, Matris Gracchorum.

xii. *Epistola Corneliæ*] Unde hoc fragmentum sit, ostendit Schottus in epist. ad Lectorem, notis suis in Fragmenta Nepotis subnexa. 'Nunc,' inquit, 'Corneliæ matris Gracchorum (cui eloquentiam, teste Cicerone et Fabio, acceptam referebant) epistolæ fragmentum adjiciam: quod legitimum ne sit, aut a declamatore aliquo, ut solet, conformatum, nunc non disputo. Parva sane papyri jactura, repertum in vet. libro Abbatiæ Fæsulanæ, mihique ab Anton. Augustino Archiepiscopo Tarracon. V. C. perhumaniter oblatum, post idem a Cl. Viro Jacobo Bongarsio descriptum e Britannico exemplari e Germania dono missum, Cornelianis addendum putavi.' Hæc Schottus: qui, ut vides, addubitare videtur, an legitimum sit. Ego vix dubitem esse: tam eleganter ἀρχαΐζει. Qua in re consentientes habeo eruditissimos Viros, Ian. Rutgersium v. Var. lect. 10. (ubi hanc epistolam aliquot locis emendat) et Aug. Buchnerum. *Bosius.*

Dicis] Sic Msc. meus, Gifanii *dices.* Pet. *lices*, immendate. *Savaro.*

Esse videtur] Steph. Pighius *esse* omittit. *Gebhard.*

Ea persequi] Pro *ea* idem mavult *eos.* Gebh. Inimicos, scilicet. *Bos.*

Uti nunc sunt, erunt] Sic Msc. meus et Gifanii. Msc. Pet. *non.* Savaro.

Verbis conceptis dejerare ausim] *Dejerare* correpte; id est, Deos jurare ausim. Explicat Donatus ad Terentii Hecyr. v. 2. Apuleius Milesiar. lib. i. 'Quam sanctissime dejerantes.' Quid porro sit, *verbis conceptis jurare*, vel *dejerare*, doctissime notat Turnebus Advers. lib. iii. 10. Eratque hoc religiosum jurisjurandi genus. *Keuchen.*

Præterquam qui] Sic Mss. Gifanii et Pet. In meo *qui* desideratur. *Idem.*

Tiberium Gracchum necarunt] Cicero in Catilinam: 'Tiberius Gracchus, quod iterum Tribunus pl. fieri vellet, occisus.' Vide Livii Epitom. lix. Plutarch. in vita, Appian. i. Cicer. de Leg. iii. Pro Sextio, Pro Milone, De Arusp. resp. et in Bruto. Velleium ii. Flor. Eutrop. Val. Maxim. et Script. de Viris Illustribus.

Quantum te] Pighius mavult, *tu.* Gebhard.

Quos antehac habui liberos] Sic Msc. meus et Gifanii. *Quos ante habuerim*, legit Msc. Pet. *Savaro.* Rutgersius secundum priorem edidit, sed et omittit *liberos*, hoc quidem nulla necessitate. *Bosius.*

Partes eorum] In aliis *partis*, quod idem Rutgersius pro *partes* accipit, ἀρχαϊκῶς. Sic antea *ædis* pro *ædes.* Lege Priscianum lib. vii. *Keuchenius.* Sic Mss. omnes *partis: eorum* deest in meo. *Savaro.*

Adversum meam sententiam] Sic Mss. Gifan. et Pet. Meus *adverses.* Savaro. Forsan *adversus.* Sed *facere* statim pro *faceres* in Parisina. *Keuchen.*

Cui parva pars vitæ superest] Aliter Schottus interpungit: *cui parva pars vitæ superest. Ne id quidem, &c.* Rutgersius mallet interrogative legi; *quin et mihi adverseris et rempubl. profliges.* Bos. *Parva pars vitæ*, eadem ἐμφάσει, qua *pars diei melior* dicitur. Et explicat sese statim, per 'breve spatium.'

Quæ causa erit] Pighius putabat verbum *resistere*, aut simile quid, deesse. non opus. Alii *quæ causa erit?* corrupte ut opinor. *Bos. Gebhard.*

Et quando] Forte *ecquando.* Gebh. Gifan. Boecler. Quod idem est, ac *num quando:* vel, *an aliquando.* Græci ἤ πότε, dicunt.

Et habentes et præsentes] Sic Msc. meus et Gifan. Msc. Pet. *et absentes et præsentes.* Savaro. Rutgersius legit: *et habentes et præbentes molestiis, desipere?* Quod fateor me non capere. *Bosius.*

Perpudescet miscenda] Rutgersius scribendum ait, *perturbanda resp.* Sed nihil mutandum. *Perpudescet miscenda rep.* dictum, ut *pudet dicto* apud Tacit. Agric. 32. 33. et similia alia. *Bos.*

Facito quod lubebit] Sic Msc. meus. Gifan. Msc. *per me facito quod lubebit.* Savaro. Sed illud *post me* omisit Rutgersius, incertum an studio. *Bosius.*

Ubi mortua ero] Sic hactenus retentum, tametsi in vulgato quodam immiserint: *ubi enim mortua ero.* Græco more: *ὅπου γάρ.* Cæcina epist. ad Ciceronem: ‘Ubi hoc omnium patronus facis.’ *Keuchen.* *Ubi mortua ero*] Pighius, *ubi non ero.*

Et invocabis Deum parentem] Rutgersius edidit: *et invoc. Deum parentem in eo tempore: ne pudeto, &c.* Sed ait hæc parum sana sibi videri. Igitur conjicit legendum: *invocabis Deum parentem numen. Eo tempore, &c.* Bos. Scriptum fuit: *et invocabis D. M. parentis,* id est, Deos Manes parentis. Scribe igitur ac distingue: *et invocabis Deos Manes parentis. Eo tempore ne pudeat eorum Deum preces expetere.* Eorum Deum, id est, Deorum Manium. Ovidius: ‘Perque tuos Manes, qui mihi numen erunt.’ *Salmas.*

Non pudet] Pigh. *pudebit.* Ms. Savaronis *ne pudet.* Unde Rutgers. *ne pudeto.* Bosius. Salmas. modo *ne pudeat.*

Eorum Deum pacem expetere] Ita enim scribendum est. Vulgo inepte, *preces.* Non bene conjicit Rutgersius, *pudeto.* Interrogatio est apertior, si scriptum esset, *in eone tempore.* Sed illud elegantius, et sapit antiquitatem. Plautus Trinum. ‘Utrum is itaque esse mavelit.’ Cicero de Leg. lib. II. ‘Deorum Manium jura sancta sunto, hos leto datos Divos habento.’ *Gronovius.*

Ne ille sinat Jupiter] Amplificative magis quam *δεικτικῶς ille,* videlicet per scriptam epistolam. Plautus Curcul. ‘Nec me ille sinit Jupiter.’ Veteres enim cum Jovis nomine pronomen *ille* sæpe jungebant, aut ad demonstrationem aut amplificationem. *Keuchen.*

Sinat] Pighius, *siverit,* vel *sirit.* Gebhard. Bosius.

Te ea perseverare] Rutgers. *eo.*

Culpa tua recipias] Vulgati, *tu.*

Tute tibi placere possis] Rutgersius, *placare.* Horatius Epist. I. 18. ‘quid te tibi reddat amicum.’ *Bosius.*

FINIS NOTARUM VARIORUM.

RECENSUS EDITIONUM

CORNELII NEPOTIS,

AUCTIOR FABRICIANO, ET IN V. ÆTATES DIGESTUS.

EX ED. BIPONT. 1788.

ÆTAS I. NATALIS s. JENSONIANA

1471—1490—1520.

A PRINCIPE editione Veneta I. Nic. Jenson typographi, qui ex codice bono summa fide et superstitione sub nomine Æmilii Probi (veteris transcriptoris ævo Theodosii Imp.) vitas virorum excellentium absque illis Catonis et Attici edidit an. 1471. et bis recudit an. 1473. et 1476. Idem Jensonus Attici vitam in calce Epp. Ciceronis ad Atticum, Brutum, et Q. fratrem an. 1470. ediderat, iterumque cum virorum illustrium vitis ex Plutarcho Græco in Lat. versis 1478. Sed ante Jensonum Mediolanenses, et primus quidem Franc. Philelphus, dein Jac. Beçhetus, vitam Attici ediderant. Jensonianas vero secuta est Parmensis 1480. Maittario teste, sed a nullo editore adhuc collata. Romæ dein vita Attici per Corn. Nepotem cum Ciceronis Epp. ad Atticum, cett. 1490. prodiit; quam Brixiensis 1498. a Jac. Britannico curata ceteris vitis addidit. Plenior etiam et optimæ notæ est Mediolanensis Petri Corneri s. a. et l. quæ nescio an ante 1496. vel 1499. lucem viderit. Sed et Veneta IV. recusa est 1499. Cornerianam imitata est Argentoratensis s. Schureriana. Hanc vel Brixiensem et vicinam Venetam excipit Parisina Iod. Badii Ascensii I. 1513. et II. 1520. In his omnibus dominata maxime Jensoniana, sed inde a Cornero emendatior extitit.

1471 Veneta I. princeps fol. ‘Æmilii Probi viri clarissimi de vita virorum excellentium liber incipit feliciter.’—In calce legitur:

'Probi Æmilii de virorum excellentium vita per Nicolaum Jenson. Venetiis opus feliciter expressum est anno a Christi incarnatione M. CCCC. LXXI. VIII Idus Martias.'—Laudata quidem est hæc Maittario et Fabricio in Suppl. Vol. ult. an. 1721, [Vol. I. p. 103. Ed. Ernest. 1773.] sed a nemine inspecta ante Vulpios, curatores Patavinæ 1720. et cl. Fischerum, qui denuo contulit, et ex bono codice summa fide h. e. superstitiose expressam ostendit. Fuit in bibliotheca Jo. Dan. Ritteri Jcti, hinc in Kappiana.

Hac principe longe antiquiora duo diversa exempla vitæ Attici, et circiter an. 1462. exscripta censet cl. Jo. Henr. Schlegelius in Obs. hist. et crit. in Corn. Nepotem pag. 28-49. Forsan ista prodierunt primum cura Franc. Philelphi ante annum 1475. alterum Jac. Becheti; cujus utriusque epp. excipiunt vitam Attici in ed. Corneriana s. a. et l. vid. infra sub an. 1499. Schlegelius tertium exemplum profert, quod in calce hunc epilogum habet: 'M. Tullii Ciceronis ad Atticum, Brutum, et Quintum fratrem cum ipsius *Attici vita* feliciter expliciunt MCCCCLXX. Venetiis per Nic. Jensonum. Quartum exemplum a Schlegelio laudatum referemus anno suo 1478. Cf. cl. Harlesii Introd. in notitiam lit. Rom. P. I. p. 384.

1473 Veneta II. fol. ab ipso Jensono recusa. Inspecta Jo. Savaroni, editori Nepotis 1602.

1476 Veneta III. fol. Jensoni, collata Hier. Magio, editori 1563.

1478 Venetiis, fol. Vita Attici cum virorum illustrium vitis ex Plutarcho Græco in Lat. versis—Per Nicol. Jenson Gallicum Venetiis impressæ MCCCCLXXVIII. d. XI. Januar. Harlesius l. c. ex Schlegelio.

1480 Parmensis, fol. Æmilii Probi vitæ, &c. indice Maittario.

1490 Romæ, fol. Vita Attici per Magistrum Eucharium Silber alias Franck. Adjecta ad calcem Epp. Ciceronis ad Brutum, Q. fratrem, Octavium, et Atticum. (Nescio an hæc sit illa Romana sæpe laudata J. A. Bosio, quæ in Bibliotheca Acad. Jenens servata denuo profuit J. M. Heusingero.)

s. l. et a. Exempli hujus Romani repetitio facta per Barthol. Salicetum Bonon. et Corn. Regium, sed correctione adhibita, quæ videtur esse Pomp. Læti. (Nescio an Venetiis prodiit.)

1498 Brixiæ, per Jac. Britannicum an. MCCCCIIC. impressa. Sic

Bœclerus, qui eam contulit, in notis secundis ad cap. 14. Datamis pag. 111. ed. 1648. eam designat.

1499 Veneta IV. quam nonnisi ex Jo. Savaronis Animad. cognitam habemus.

s. a. et l. 8. Mediolanensis s. Corneriana, quæ quidem fluxit e Jensoniana, sed emendatior est, vitasque Catonis et Attici complectitur. In fronte est epistola Petri Corneri ad Theodorum Platum patricium Mediolanensem. Attici vitam excipit Ep. Jac. Becheti ad eundem Platum; et ad eundem Ep. Franc. Philelphi Mediolani IV. Nonas Januarias scripta, in calce libri legitur, hinc cl. Fischero 'Mediolanensis' vocatur. Sed Philelphus jam d. 31. Jul. 1481. Florentiæ obierat. Vixit is ab anno 1440. Mediolani, indeque abiit 1475. Romam, hinc rursus Florentiam. Necesse igitur est priorem aliquam Philelphinam vitæ Att. editionem fuisse. Hanc totius Nep. vero, quam Jac. Frid. Heusingerus, Jo. Mich. ex fratre nepos, in singulari libello de Bibl. Guelferbytanæ aliquot subsidiis de Corn. Nepote bene merendi, ad calcem edit. Fischerianæ recuso, 'Cornerianam' rectius dixit, et octojuges chartas ad magnitudinem quaternionum accedentes habere docuit; unde eam post Maittarium in Annal. typogr. T. I. P. poster. p. 762. et Saxium in hist. liter. typogr. Mediolan. etiam Fischerus quaternionibus prodiisse haud adeo accurate edixerat. Saxius eam ultimo decennio sæc. XV. excusam conjicit Mediolani, Heusingerus certe ante annum 1496. censet; unde colligimus, vitam Attici ex prioribus Franc. Philelphi et Jac. Becheti accessisse editionibus, de quibus supra.—Exstat non modo in Bibl. Guelferbytana, sed et in Bibl. collegii Paullini Lipsiensis, unde eam denuo contulit Fischerus. Bosius jam ante et Jo. Mich. Heusingerus ejus lectionibus usi erant.

1506 Argentorati, 4. Æmilii Probi vitæ excellentium Imperatorum; Titi Pomponii Attici per Corn. Nepotem descripta: Plutarchi liber de illustr. mulierum virtutibus; ejusdem parallela. Argentorati in ædibus Schurerianis. Unde his, qui eam contulere, dicitur vel 'Argentoratensis' vel 'Schureriana;' cui quidem cum Lambino Fischerus primas defert bonitatis, unde profecerint ed. sqq. Verum sic potius Cornerianæ deferendas fuisse censemus, quippe quam sequitur maxime hæc Argentoratensis.

1511 Parisiis, fol. Vita Titi Pomponii Attici præmissa operibus epistolicis Ciceronis.

1513 Parisiis, fol. Ascensiana I. Plutarchi parallelis, antea a Pylade Brixiano editis, adjecit vitas Nepotis. In Epist. ad Hier. Alexandrum Motensem laudat Gerhardi sui Vercellani diligentiam, quæ num etiam in Nepote Badium juverit, nescimus. Omisit vero Badius Catonem inter vitas, teste Jo. Mich. Heusingero in Præf. qui eam tractavit, et præter lectiones in annotationibus adjectas præfationi spicilegium omissarum adjecit, ex qua et Fischeriana collatione patet, editioni huic præluxisse Argentoratensem.

1515 Taurini, 4. Cornelius de viris illustribus. Taurini, in ædibus Nicolai de Benedictis.—Librum de viris illustribus, olim sub nomine vel Æmilii Probi, vel Nepotis, vel Plinii jun. vel Suetonii editum, probabilius S. Aurelio Victori vindicavit Andr. Schottus.

1520 (Parisiis) Ascensiana II. fol. Plutarchi et Æmilii Probi vitæ illustrium virorum. Ex chalcographia Ascensiana. Sic est in Cat. Bibl. Schwarzianæ P. I. p. 81. n. 1341. Contulit eam cl. Fischerus.

ÆTAS II. ALDINA 1522—1569.

Aldinæ scil. curator Franciscus Asulanus, Aldi ipse affinis, quo modo in Sallustio, et Livio, et Justino edendis, etiam in Nepote usus est, hoc est, non scriptos solum et impressos consuluisse videtur, sed et ex ingenio liberaliori s. sanavit s. mutavit lectiones; atque sic sæpe profuit, sed et ab his, qui in superstitione gaudent, sæpius notatur. Aldinum tamen textum, paucis locis exceptis, triennio post Juntina repetiit 1525. Secutæ inde sunt Ultrajectina 1542. curante Ant. Cauchio, et Coloniensis 1543. Gyb. Longolii, qui usus Msto et edd. sed in scholiis morte interceptus, laudem reperit insignem. Neque contemnendæ sunt edd. Gryphii et H. Stephani. Longolium vero annotationibus et historicis et criticis uberioribus scribendis superare studuit, in textu conferendo cum edd. opera Pompeii Nutii usus, Hier. Magius; quæ in Vitis virorum illustrium Basil. 1563. cum vitis excell. Impp. primum locum habent. Sexennio vero post lumen attulit Nepoti Lambinus, novæ ætatis princeps futurus.

1522 Venetiis, 8. Aldina. Æmilii Probi vitæ externorum Imperatorum (una cum Justino) Venetiis, in ædibus Aldi et Andr. Asu-

lani.—Editio hæc emendatior est vel libris adhibitis, vel ingenii beneficio.

1525 Florentina s. Juntina, 8. Aldinam 1522. imitatur, nisi in paucioribus locis.

1542 Ultrajectina, quam Andr. Schottus a Canteris Cauchiisve curatam dicit, sed præter ipsum editorum nemo contulit. Antonium quidem Cauchium novimus, Philologum Ultraject. qui animadversiones in Cic. de officiis scripsit et Gramm. Lat. Lipsio laudatam; sed Canteros haud novimus, nisi fratres literatissimos Wilhelmum et Theodorum Ultrajectinos, natos 1542. et 1545. patre fortean literato. Membranæ tamen huic editioni inserviisse videntur, quod ex Schotti notis patet, etiam passim a Bœclero in ed. III. 1648. excerptis.

1543 Coloniensis, 8. cum scholiis Gyberti Longolii. Colon. apud Gymnicum.—Longolius Msto, ut videtur, usus est, et edd. Jenson. et Argentorat. Ejus scholia optima desinunt in Timoleonte.

1544 Argentorati, 8. Corn. Nepos de viris illustribus, cum Jo. Boccatii gestis Rom. et Æn. Sylvii de ortu imp. Rom.

1547 Lugduni, 8. Corn. Nepos de viris illustribus.—Gryphiana, nec nisi vitam Attici cum ceteris, quas A. Schottus dein reddidit S. Aur. Victori, habere videtur.

1560 Parisiis, 8. edente Henr. Stephano, ad calcem vitarum Plutarchi ex versione Herm. Cruserii, teste Fabricio.

— [Parisiis, 12. Epitome vitarum Plutarchi—per Darium Tibertum, Equitem Cæsenatem, 1492. edita, ab Oporino Basil. 1541. Parisiis ap. Hier. de Marnef 1560. (quæ ed. nobis est ad manus) et Lugduni ap. Jac. Stoër 1573. et 1590. 12. habet quidem vitam Attici, neque vero textum ipsum Nepotis, quod Hauptmannus putavit, sed a Tiberto epitomatum.]

— Lugduni, 8. Gryphiana.

1563 Basileæ, fol. Vitæ virorum illustrium. (Collectore Herm. Widekindo) Continentur Æmilius Probus de vit. excell. Impp. cum annott. Hier. Magii, et ejusd. Magii Epist. de ætate Probi, G. Cassandri viri aliquot illustres, qui ante Procam in Latio fuere, Plinii Sec. de viris illustr. liber, cum appendice Ge. Cassandri, C. Suetonii de claris Grammaticis liber, Fr. Petrarchæ rerum memor. seu de viris illustribus cum supplem. Lobardi Sirichii, Fl. Philostrati Heroicus sive Dial. de viris illustr. et de

vitis Sophistarum, cum vers. Steph. Nigri, et Cæsarum vitæ ex Suida.—Pompeius Nutius juvit Magium in conferendis edd. Jensoniana, Aldina, et Coloniensi s. Longoliana.

ÆTAS III. LAMBINIANA 1569—1648.

Dion. Lambinus, excellens ingenio, acumine, et doctrina liberaliori, hinc a superstitione alienus, Cornelianum textum pluribus edd. priscis post Longolium et Magium collatis, adhibita quoque aliorum, ut Cl. Puteani, solertia, et cum scriptis Codd. collatione, cum dedisset novum 1569. facile ejus fidem secuti sunt editores per LXXIX. annos, primus quidem Henr. Stephanus 1572. in edendis cum Plutarchi vitis etiam Æm. Probi s. Corn. Nepotis vitis. Præter eum recensuit Nepotem Nathan Chytræus, sed ejus editio non egressa est Germaniam. Laudatior est Jo. Savaro, qui tribus scriptis libris adjutus notas breviores edidit Parisiis 1602. repetitis in Francofurtensi. Lambiniana notis Longolii, Magii, et Savaronis, et excerptis Cod. Ms. Dan. aucta ap. Cl. Marnium 1608. Anno post Andr. Schottus suas in Nepotem Annott. novas et in Fragmenta a se primum collecta Operibus Cornelii Nepotis ab eodem Marnio editis junxit, sed et qui vulgo Cornelii nomine ferebatur liber de Viris illustribus, eum potius S. Aurelio Victori jure postliminii redditum jam ante Duaci 1577. et Paris. nunc repetiit. Interim Nepos cum scholiis Longolii 1612. cum notis Magii et Savaronis 1628. et cum Longolianis 1642. reddi meritus est. Textus Lambinianus novos etiam vel scriptores notarum, ut Jo. Rave 1635. (rep. 1648. et 1677.) vel commentatores politicos pro sæculi genio invenit, ut Loccenium Suecum 1638. (rep. 1648. 1654. et 1673.) et Jo. Henr. Bœclerum Prof. Argentoratensem in edd. Nepotis 1638. et 1640. Juveniliter vero Lambinum, atque sic quicquid boni ad tuendam Nepotis lectionem in ed. Lugd. Bat. 1642. Amstel. 1662. repetita, injuriis contaminavit. Vita Attici, credo ex lectione Gryphiana, legitur ad calcem Cic. Epp. ad Atticum ex rec. Simeonis Bosii, certe in ed. Rapheleng. 1592. Sed multo plus profuturus fuit et vitæ Attici et ceteris Ernst s. Ernesti Jctus, qui in itinere Italico duos Mediceos contulit, et in Gallia sibi ipse unum comparando, nisi ipsi curatores, quibus Hafniæ primum 1629. dein Amstel 1637. vitam Attici cum notis

ejus edendi partes dederat, negligentiæ nomine accusandi fuissent. Itaque apparatum suum dein legavit Jo. Andr. Bosio rectius utendum.

1569 Parisiis, 4. Cornelii Nepotis seu Æmilii Probi liber de vita excellentium Imperatorum, a Dionysio Lambino pluribus locis emendatus et Comment. explicatus. Lutetiæ ap. Benenatum.

1572 Henrici Stephani II. 8. cum vitis Plutarchi Latinis, Lambinum maxime sequitur.

1573 Basileæ, fol. cum Plutarchi vitis virorum illustrium.

1577 Francofurti, 4. ex rec. Nath. Chytræi.

— (Duaci, 4. de viris illustribus urbis Romæ ab Andr. Schotto emendatus et auctus.) Libellus hic, qui antea vel Plinii vel Corn. Nepotis nomine venire solebat, Schottus vett. librorum fide et rationum momentis vindicavit S. Aur. Victori. Sed Victor tamen pleraque ex volumine Nepotis de viris illustribus Rom. desumsisse videtur, de quo Vossius. Repetita vero est ed. Schotti Parisiis.

1579 Parisiis, 4. cum Comm. Lambini repetita.

1580 Francofurti, fol. Vitæ Plut. adjectas habent Æm. Probi s. Corn. Nepotis vitas.

1581 Lemovici, 8. Attici vita ad calcem Epp. Cic. ad Atticum ex rec. Sim. Bosii legitur.

1582 Antverpiæ, 8. eadem in Epp. ad Atticum.

1590 Bardi Pomeran. 8. vitæ excellentium Impp. ex rec. Chytræi.

1592 Lugduni Bat. 16. in Epp. Cic. ad Atticum vita ejus legitur. Ex offic. Rapheleng.

1593 Ingolstadii. Schoppio memoratur in libris verisimilium.

1594 Bardi Pomeran. 8. Chytræi rep.

1600 Tiguri. (de viris illustr.)

1602 Parisiis, 24. cum castigg. et notis Jo. Savaronis, ap. Perrier.

1608 Francofurti ad M. fol. Corn. Nepotis vulgo Æmilii Probi de vita excellentium Imperatorum Græcorum et Romanorum. Cum commentariis Dionys. Lambini, Monstroliensis, auctis nuper atque emendatis. Accesserunt commentarii, annotationes et notæ Gyberti Longolii, Hieron. Magii, et Jo. Savaronis, cum excerptis e vetusto Codice Ms. P. Danielis. Præfixa Chronologia Impp. Græciæ apud Probum, per Olympiadas. Cum indicibus. Francof. ap. Cl. Marnium et hæred. Jo. Aubrii.—Cl. Marnius præfatus est. Contextus est Lambinianus.

1609 Francofurti, fol. Corn. Nepotis opera, quæ quidem extant, historica virorum domi militiæque illustrium Græcorum Romanorumque explicata pridem studio Andr. Schotti. Nunc denuo doctorum hominum accessionibus aucta. Francof. ap. Cl. Marnium et hæred. Jo. Aubrii.—Continet Aur. Victoris duos libellos, de origine gentis Romanæ, et de viris illustribus, fragmenta Nepotis cum Schotti annott. in eadem et in vitas, P. Nannii de claris Corneliis, et L. Sigonii de vita et rebus gestis Scipionis Æmiliani.

1612 Lugduni Bat. 12. cum scholiis Longolii.

1620 Parisiis, 8. ed. Hieron. Magii 1563. repetita.

1628 Lubecæ, 12. ex ed. Savaronis Parisina.

— Lugduni Bat. 8.

1629 Hafniæ. Vita Attici cum notis per Henr. Ernstium. Valde corrupt.

1634 Lugduni Bat. 24. Æmilius Probus, al. Corn. Nepos de vitis Impp. Gr.

1635 Jenæ, 8. c. n. Jo. Rave. Editio haud contemnenda.

1637 Amstelodami ap. Jansson. 16. Vita Tit. Pomp. Attici auctore Corn. Nepote, cum notis, glossario, et nomenclatore Henr. Ernstii, additis notis Christiani Heidmanni.

1638 Argentorati, 8.

— Holmiæ, 12. cum Loccenii notis politicis et indice philologico.

1640 Argentorati, 8. Bœcleriana I. Corn. Nepotis, vulgo Æmilii Probi, de excellentibus viris quæ exstant, cura Jo. Henr. Bœcleri. Impensis Frid. Sporii.—Lambini textum sequitur unum.

— Basileæ, 24. Liber Æmilii Probi s. Corn. Nepotis de vita excellentium Imperatorum, cum indice rerum mem. locupletissimo. Bas. impensis Ludovici Regis.

1642 Lugduni Bat. 12. cum Longolii et Savaronis notis. Ex offic. Jo. Maire.

1644 Amstelodami, 12. ap. Jansson, cum Jani Gebhardi spicilegio notarum. Repetita dein 1662.

— Argentorati, 8. Bœcleriana II. Idem Bœclerus Diss. Acad. suo modo et stylo Agesilaum, Epaminondam, et Themistoclem imaginatus est, quæ recusæ in Opp. ejus Tomo II. n. XIII. XIV. et XXVIII. leguntur. Sed hæc ad textum Nepotis minime pertinent, et sunt pro sæculi ingenio politica.

1645 Hamburgi, 12. Ravii ed. repetita.

1647 Lugduni Bat. 8.
1648 Hamburgi, 12. Editio Jo. Ravii repetita ex Jenensi 1635.
— Amstelodami, 8. illa Loccenii repetita ex Holmiensi.

ÆTAS IV. BŒCLERO-BOSIANA 1648—1733.

Jo. Henr. Bœclerus, qui in prioribus suis edd. nonnisi Lambinum secutus suo dissertandi modo in Nepotem scripserat Commentarium (quasi Symposiacum) et notas post Magium et Lambinum, nactus a Jo. Scheffero (cujus nomen ubique silet inhoneste) Codicem optimæ notæ, sed sine vita Attici, tertiam 1648. edidit haud paulo emendatiorem cum notis aliis ad lectionem et scripturam pertinentibus ex illo Codice præsertim ad quas passim edd. Brixiensem, Regii, Lambini, Schotti, Gebhardi, Rutgersii, cett. vel animadversiones contulerat; neque tamen curiose satis tractasse visus est Scheffero in Specimine Animadverss. in Miltiadem Hamb. 1675. et in Adverss. posthumis T. VIII. et IX. Miscell. Belg. Tertiam hanc bis, Bœclero in Suecia per tres annos absente, a typographo Argentoratensi, dissimulata repetitionis nota, recusam non sine erratis, eaque etiam in Lipsiensi an. 1653. quæ Bœclerianis curis Gebhardi illas et Ernstii in vitam Attici adjunctas habet, retenta et aucta esse queritur Bœclerus in præf. ed. *sextæ* 1656. quæ proprie dicenda foret *quarta* eaque ultima Bœcleri Argentoratum reversi. Vidit tamen mox homo impatiens et superciliosus, se habiturum laudis in curando Nepote participes. Jam enim 1657. Jo. Andr. Bosius notis Bœcleri, cujus exemplum servavit, Gebhardianas et in Atticum Ernestinas et aliorum (ut Buchneri suasque) sapienter junxit; Gebhardi autem vestigia fere secutus est Rob. Keuchenius in edit. Lugdun. 1658. rep. 1667. cum notis Varr. epitomatis suisque; Jo. Vorstius curas suas addidit Bœclero, ac præsertim indicem fecit emendatiorem et auctiorem in ed. Lips. 1659. subirascente Bœclero in præfatione Velleii sui 1663. Sed Bosii recensio obtinuit in Vorstianis, Rutgeri Hermannidæ 1665. rep. 1685. 1692. Kirchmajeri 1665. et Hildebrandina 1666. rep. 1680. Keucheniana, nunc Hackiana c. n. Varr. emendatior 1675. cumque iconibus 1687. et 1697. (adde his egregiam J. G. Grævii recensionem vitæ Attici c. n. Varr. in Græviana ed. Epp. Ciceronis ad Atticum Vol. II.) Bœcleriana 1669. et

1681. Locceniana 1673. repetitæ, et Aug. Buchneri Comm. 1674. primum editus, rep. 1688. 1693. 1705. et 1721. Rediit interea Bosius ad recognoscendum iterum Nepotem, multis editionis I. sublatis, suas notas auxit, textumque etiam emendavit, et indicem Bœclerianum post Loccenii Vorstiique curas locupletavit 1675. ita ut nemo editorum ab ejus exemplo recedere deinceps auderet. Eodem anno tamen etiam prodiere in Anglia Nepos ad Mss. collatus Oxonii, rep. 1687. 1697. et 1708. denique ex rec. Maittarii 1715. et in Gallia Nic. Curtini opera in usum Delphini, rep. Londini 1691. et 1720. quem excepere alii, et novissime St. A. Philippe 1745. In Batavis Hackianæ Keuchenii successit Wetsteniana c. n. Varr. et icon. Impp. 1707. præter eamque novæ extitere minores c. n. Herm. Essenii 1691. et 1705. et Dav. Hoogstratani 1691. et auctior 1706. quæ cum repetitis Rutg. Hermannidæ 1692. et 1706. certarent. In Germania præter Christoph. Cellarii curas, juventuti studiosæ profuturas, 1689. repetitas 1694. 1699. et 1737. auctas a Chr. Schœttgenio 1711. et Andr. Stubelio 1720. pœnitet ceteros nominare post Bosium et Buchnerum. In Italia vicit Vulpiorum industria in recensendis edd. Patavinis 1720. 1721. 1727. et 1733.

1648 Argentorati, 8. Bœcleriana III. eaque ex Cod. Ms. emendatior: ‘ Corn. Nepotis, vulgo Æmilii Probi, quæ extant. Editio tertia cura Jo. Henr. Bœcleri. Impensis Friderici Sporii. Argentor. MDCXLVIII.’ — In hac quidem ed. post priores notas leguntur pag. 99.-124. aliæ notæ ad lectionem et scripturam pertinentes ex Msto præsertim *nostro.* (Dicere debuit a viro humanissimo Jo. Scheffero nobiscum communicato.) Cetera supra diximus. Bis hæc repetita h. a. absente et inscio Bœclero; unde has repetitiones *quartam* et *quintam* ed. ridicule dixit.

1652 Lipsiæ, 4. Corn. Nepotis Themistocles, cum commentario Casp. Lilii.

1653 Lipsiæ, 8. Jac. Mylii ed. quæ adjunctas habet notas Bœcleri et Gebhardi in omnes vitas, et Ernstii in Atticum.

1654 Holmiæ, 8. repetitio Loccenianæ.

1656 Argentorati, 8. Bœcleriana VI. tertia recusa.

1657 Lipsiæ, 8. Corn. Nepos — cum notis Bœcleri, Gebhardi, Ernstii aliorumque, e Museo Jo. Andr. Bosii. Acc. in margine varietas lectionis Cod. Scheffero-Bœcleriani et exempli Gebhardiani.

1658 Lugduni Bat. 8. Keuchenii I. c. n. Varr.
1659 Lipsiæ, 8. repetitio Bœclerianæ tertiæ, adjunctis curis Jo. Vorstii.
1661 Basileæ, 12.
1662 Lipsiæ, 8. ed. Jo. Vorstii, qui indicem Bœclerianum emendatiorem et auctiorem dedit.
—Amstelodami, 12. recusa ex Amstel. 1644.
—Norimbergæ, 12. c. n. Germ. Abr. Schulteti.
1663 Colbergæ, 4. Petri Larson von Blumenfeldt annotationes historico-politicæ in Corn. Nepotem, ex variis historicis, politicis, antiquariis, jure publico et privato insigni commodo succinctæ, erutæ, &c. Colb. sumtibus auctoris.
1664 Aug. Munat. (Basil.) 18.
—ibid. 18.
—Argentorati, 16.
1665 Amstelodami, 12. ex recensione Rutgeri Hermannidæ, qui notas et indicem addidit e Bœcleriano contractum.
—Ultrajecti, 12.
—Wittebergæ, 8. cum notis philolog. hist. crit. et polit. additis tabellis analyt. et chronol. cum indd. uberr. Georg. Christ. Kirchmajeri.—Exprimit Bosii edit. Pueris tantum aptata, ut et sequens. Præfatio inscripta Ducibus Saxoniæ.
1666 Lipsiæ, 12. Frid. Hildebrandi.
1667 Lugduni Bat. 8. Keuchenii II. c. n. Varr. Sequitur ed. 1658.
1668 Lutetiæ, 4. Æmilii Probi seu Cornelii Nepotis liber de Vita excellentium Imperatorum.
1669 Lipsiæ, 8.
1673 Hamburgi, 12. Repetitio Loccenianæ 1638.
1674 ibidem, 8. cum comm. Aug. Buchneri.
1675 Jenæ, 8. Corn. Nepotis, vulgo Æm. Probi, quæ extant, emendata et illustrata annotationibus ac lucubrationibus secundis Jo. Andreæ Bosii. Accedunt seorsim notæ Henr. Ernstii, et liber commentarius Jo. Henr. Bœcleri. Jenæ, imp. Christ. Kirchneri, bibliopolæ Lipsiensis, excudebat Jo. Nisius.—Bosius servavit exemplar Bœclerianum, nonnulla tamen fide librorum recte mutavit. Sequentes Nepotis editores sive parum sive plane non recedunt ab ejus lectione.
—Lugduni Bat. 8. Keuchenii III. ap. Hackios, c. n. Varr. Locupletior etiam ed. 1658. Laudat Keuchenius in Præf. nova prid.

Id. Apr. 1675. consultum sibi Cod. Dan. in Marniana 1608. et Ms. Everhardi Sluisken; ceterum melioribus a Lambino ad Bosium usque obsecutum esse.

—Parisiis, 4. Cornelius Nepos de vita excellentium Imperatorum. Interpretatione et notis illustravit Nicolaus Courtin, in usum Delphini. Paris. ap. Fredericum Leonard.—Schotti chronologiam per Olympiadas digestam servavit.

—Oxonii, 12. e theatr. Sheldon. e Mss. recensita, addita e Pausaniæ Messeniacis vita Aristomenis Messenii Græce et Latine.

1677 Hamburgi, 12. c. n. Jo. Rave, repetita ex ed. 1648.

1680 Lipsiæ, 12. ed. Fr. Hildebrandi.

—Lipsiæ et Wittebergæ, 8. cum notis philolog. crit. et polit. additis tabellis analyt. et chronol. cum indd. uberr. a Georg. Casp. Kirchmajero. Inscripta J. B. Colberto. Rep. ed. 1665.

1681 Argentorati, 8. Repetitio Bœclerianæ, quæ ejus VII. audit.

—Francofurti, 8. cum Comm. duplici Buchneri.

1685 Amstelodami, 12. ex rec. Rutg. Hermannidæ. Rep. ed. 1665.

—Basileæ, 18. sine notis.

1687 Lugduni Bat. ap. Hackios. Keuchenii IV. cum notis Varr. ex ed. 1675. Convenit cum seq.

—Amstelodami, 8. Eadem. Cornelii Nepotis vitæ excellentium Imperatorum observationibus ac notis commentatorum, quotquot adhuc innotuere, illustratæ. Accesserunt huic editioni præcipuorum Græciæ Imperatorum icones æri incisæ, ut et index rerum et verborum præcedenti multo auctior et emendatior. Amst. ex typographia P. et J. Blæu. Ceterum est repetita Hackiana Keuchenii 1675.

—Oxonii, 12. Repetitio ed. 1675.

1688 Hamburgi, 8. cum notis Aug. Buchneri, ad tironum maxime captum comparatis.

—Lipsiæ, 8. Repetitio Amstelodamensis 1687. Accedit triplex in Nepotem clavis, chronologica, geographica, et stathmica, quæ monetæ atque mensuræ veteris convenientiam cum nostrate exhibet, auctore M. P. L. S. Additus quoque index duplex, alter Bœcleri Latinus, alter locutionum Germanicarum.

1689 Lipsiæ, 12. cum perspicuis notis tabulisque chronologicis ac geographicis Christoph. Cellarii.

1691 Londini, 8. cum ind. et notis Nic. Curtini. Repetitio ed. in usum Delphini 1675.

—Trajecti, 12. cum Hermanni Essenii animadverss. perquam nitide excusa.
—Amstelodami, 12. cum notis selectis Davidis Hoogstratani.
1692 Amstelodami, 12. ex edit. Rutgeri Hermannidæ. Repetitio ed. 1665.
1693 Lipsiæ, 8. cum notis Aug. Buchneri. recusa ex ed. 1688.
—Francofurti, 12. Lat. Germ. cum notis Abr. Schulteti.
1694 Lipsiæ, 12. ed. Christoph. Cellarii repetita ex ed. 1689.
1697 Oxonii, 8. e Theatro Sheldon. Repetitio ed. 1675.
—Francofurti, 8. cum Christ. Grunbergii notis philolog. histor. et geographicis, phrasiumque elegantiorum annotatione et variatione.
—Hamburgi, 8. e recensione Joach. Henningii, Conr. Hamb. adjuncto indice Hermannidis, hinc inde locupletato.
—Lugduni Bat. 8. Keuchenii v.
1699 Lipsiæ, 12. ed. Christoph. Cellarii, ex illa 1689.
—ibidem, 12. c. n. ad modum Minellii.
1700 Parisiis, 12.
1703 Hamburgi, 8. Lat. Gall. et Germ.
1704 Bernæ, 18. ex ed. Jo. Andr. Bosii, sine notis. Cum præfatione Ad. Rechenberg. et ind. loc.
—Amstelodami, 24.
—Lipsiæ, 12. c. n. ad modum Minellii.
1705 Trajecti, 12. Exprimit ed. Essenii an. 1691.
—Francofurti et Lipsiæ, 8. c. n. Buchneri, per Ad. Rechenbergium amplificata.
1706 Amstelodami, 12. Repetitio ed. Hermannidæ 1685.
—ibidem, 12. Repetitio auctior ed. Hoogstrat. 1691.
1707 Amstelodami, 8. maj. Cornelii Nepotis Vitæ excellentium Imperatorum, observationibus et notis commentatorum omnium, quotquot hactenus innotuere, illustratæ. Accesserunt huic editioni præcipuorum Græciæ Imperatorum icones, æri incisæ, ut et index rerum et verborum auctior et emendatior. Amst. apud Wetsten.
—Lugduni, 16. apud Lud. de Claustre.
1708 Oxonii, 8.
—Lipsiæ, 12. cura Minellii.
1709 Oxonii, 8. Repetitio ed. 1697.
—Francofurti, 8. c. n. Germ. Grunbergii.

1711 Lipsiæ, 12. ed. Christoph. Cellarii repetita, additis in tironum usus scholiis Christ. Schœttgenii.

1715 Londini, 12. Cornelii Nepotis excellentium Imperatorum vitæ, curante Mich. Maittaire. Londini, ex officina Jac. Tonson et Joh. Watts.

1717 Halæ, 12. Germ. cum phrasibus Lat.

1718 Rothomagi, 12. Cornelius Nepos notis selectissimis variorum illustratus. Rothomagi, ap. Richard. et Nic. Alemannum.

1720 Londini, 8. editio in usum Delphini repetita.

—Lipsiæ, 12. cum Cellarii notis suppletis ab Andr. Stubelio.

—Patavii, 8. Cornelii Nepotis quæ extant omnia. Patavii, excudebat Josephus Cominus. — Editio hæc accurata et nitida debetur curæ Vulpiorum (Jo. Antonii præcipue) habetque indicem elegantiorum locutionum, et varr. lect. edd. Venetarum 1471. et 1522.

1721 Dresdæ, 8. cum notis Buchneri.

—Patavii, 8. ex rec. Vulpiorum, repetita ex ed. 1720.

—Gothæ, 8. cum notis Chr. M. Fischbeck.

1722 Francofurti, 8. Germ. explicat. opera J. C. Malschii.

1723 Lipsiæ, 12. cum notis ad modum Minellii.

1724 Basileæ, 12. sine notis, cura Mich. Maittaire.

1726 Lipsiæ, 12. cum notis ad modum Minellii.

—Londini, 8. Lat. et Angl. c. Jo. Clarke.

1727 Patavii, 8. ex rec. Vulpiorum, exc. Jos. Cominus.

—Wratislaviæ, 8. Succus et sanguis Cornelianus, i. e. Cornelius Nepos de vita excellentium Imperatorum, vulgo Æmilius Probus, at perperam dictus, nova arte, nativa tamen, multoque commodiore enucleatus a Jo. Joach. Ungnad, Seehusa-Palæo-March. Wratisl. ap. Mich. Hubert.

1728 cum Abr. Kriegelii explicationibus Germ. 8.

—cum notis Germ. Em. Sinceri. 8.

1729 Brandeburgi, 8. cum Casp. Gottschlingii. notis phil. mor. et hist.

1733 Patavii, 8. ap. Jos. Cominum, ex rec. Vulpiorum.

—Berolini, 8. cum notis Germ. Em. Sinceri.

—Lipsiæ, 12. cum notis ad modum Minellii.

ÆTAS V. STAVERIO-HEUSINGERIANA 1734—1747—1755—1789.

Conjungimus adversarios, quorum certamina profuere lectioni Bosianæ, quamvis in paucis emendandæ. Scilicet Augustin. van Staveren, qui non modo aliquibus Codd. Mss. præter jam collatas a superioribus editt. quamvis haud satis diligenter usus, sed et pro excerptis a Keuchenio integras variorum notas colligere voluit, iisque suas addidit an. 1734. In qua locupletiori editione quid sibi displiceret, cum Jo. Mich. Heusingerus, Rector Isenacensis, in Spicilegio Emendd. an. 1744. ostendisset, rixari cœpit Staverius in Obss. Miscell. Dorvillianis. Heusingerus vero etiam instructior a collationibus Ms. Axeniani et edd. priscis, haud tamen Ascensianam I. et Aldinam superantibus, nisi in vita Attici ed. Rom. 1490. accessit ad Bosianam II. denuo recensendam, ab ea rarius dissentiens, ceterum sic illustravit notis et auctiori Bosiano Indice, ut quoad criticam rationem palmam præripuisse Staverio fere videretur 1747. et 1755. Neque tamen ille post Heusingeri fatum, nævos edit. I. suæ in altera 1755. abstersit, sed et quasi Heusingerianam non viderit, convicia priora repetiit, notarum farraginem novis auxit. Haud inutilem post hos duumviros operam consumsit clar. Jo. Frid. Fischer, Prof. Lips. in libello variarum lectionum repetitæ Bosii editioni an. 1759. cum illustr. præf. de Codd. et editt. Nepotis, fragmentis duobus ex Cod. Guelferbyt. a Jac. Frid. Heusingero, ex fratre Jo. Mich. nepote, addito; quæ iterum prodiit 1768. auctior. Interim Staverianam II. clar. Jo. Kappii notis suisque locupletatam reddidit philologus celebris Theoph. Chr. Harles Erlangæ 1774. quam ad ed. uberiores notas criticas scripsit idem Kappius. Alii interea Bosii recensionem secuti vel Cellarii notas, ut adolescentibus utiliores, repetierunt, ut Chr. Aug. Krigel Lips. 1774. vel Keuchenianum exemplar c. n. Keuchenii abscissis et suis, ut B. C. Sandwig Hafniæ 1776. vel cum notis a delectu laudatis, ut J. S. Ith, Bernensis, vel cum suis notis in usum scholarum, pro suo cujusque sensu dederunt. Ceteræ repetitæ vel leviores, ut ex Gallis Philippei, ex indice noscuntur.

1734 Lugduni Bat. 8. maj. Cornelii Nepotis vitæ excellentium Imperatorum cum integris notis Jani Gebhardi, Henr. Ernstii,

et Jo. Andr. Bosii, et selectis Andr. Schotti, Dion. Lambini, Gilb. Longolii, Hieron. Magii, Jo. Savaronis, aliorumque doctorum, necnon excerptis P. Danielis. Accessit locupletissimus omnium vocabulorum index, studio et opera Jo. Andr. Bosii, curante Augustino van Staveren, qui et suas notas addidit. Lugd. Bat. ap. Sam. Luchtmans.—Locupletissima huc usque editio. Basis est exemplar Bosianum. Ceterum Staverius usus est Mstis et edd. melioribus. De ejus correctionibus inter eum et Heusingerum controversia nata est.

1736 Berolini, 12. cum indice.

1737 Regiomonti, 12. cum notis Cellarii.

— Lipsiæ, 12. cum notis, etc. Cellarii.

— Berolini, 12. cura Muzelii.

— Onoldi, 12. cum notis Germ. Œderi.

1742 Venetiis, 12.

1744 Isenaci, 4. Spicilegium emendatt. et observationum ad Corn. Nepotis vitas XVIII. priores.— Huic Spicilegio opposuit Staverius Animadverss. in Obss. miscell. Dorvill. posterioribus T. VI. pag. 513. sqq.

— Londini, 12. Cornelii Nepotis excellentium Imperatorum vitæ. Lond. typis Jo. Brindley.

1745 Halæ, 12. sine notis.

— Amstelodami, 16. Corn. Nepotis vitæ excellentium Imperatorum. Editio nova emendatior—ap. J. Wetstenium.

— Parisiis, 12. ex recognitione Steph. Andr. Philippe. Lutet. Paris. sumtibus Mich. Steph. David.

— Amstelodami, cum interpretatione Gallica et obss. hist. geogr. et crit.

— Gœttingæ, 8. Enchiridion sive prudentia privata et civilis T. Pomp. Attici a Corn. Nepote descripta, recensuit Jo. Matth. Gesner.

1746 Berolini, 8. Corn. Nepotis vitæ excellentium Imperatorum. Accedit versio Gall. curante Jo. Petr. Millero.

1747 Isenaci et Lipsiæ, 8. Cornelii Nepotis de vita excellentium Imperatorum liber cum amissorum operum Fragmentis, sola vetustiss. exemplarium fide recensitus, perpetuisque emendationibus criticis emendatus a Jo. Mich. Heusingero. Accedunt chronologia omnium Imperatorum, omniumque vocabulorum ac rerum index Bosianus, multo quam antea plenior et auctior.

Isenaci et Lips. sumtu et typis Jo. Christoph. Krugii.—Heusingerus et ipse consuluit exempla quædam vetera, et a Frid. Noodt discrepantem scripturam ex optimæ notæ membranis Axenianis in exemplaris Noodtiani marginibus annotatam accepit. In constituenda contextus lectione rarius dissentit a Bosio: in animadversionibus potissimum de lectionis varietate et veritate, interdum quoque de potestate et vi verborum ac sententiarum, breviter quidem, at acute intelligenterque, disputat. Index est egregius ac plenus, et vicem commentarii frequenter præstat.

— Augustæ Vindel. 8. cum notis Em. Sinceri Germ. repetita ex ed. 1728.

1748 Wratislaviæ, 8. ap. Mich. Hubert. Succus et sanguis Cornelianus, etc. Rep. ed. 1727.

1749 Francofurti, 8. cum notis Germ. Em. Sinceri.

— Glasguæ, 24. ex ed. Oxoniensi.

— Berolini, 8.

1750 Augustæ Vindel. 8.

1754 Parisiis, 12. ex recognitione Steph. Andr. Philippe, ap. Barbou.

1755 Isenaci et Lipsiæ, 8. sumtibus Gottl. Griesbachii. Editio Heusingeri 1747. mutata tantum tituli pagina.

— Lugduni Bat. 8. Cornelii Nepotis vitæ excellentium Imperatorum iconibus ornatæ, et nonnullis animadversionibus, partim criticis, partim historicis, illustratæ. Lugd. Bat. apud S. Luchtmanns et fil.—Notam negligentiæ ab Heusingero inustam, in hac ed. delere studuit Staverius.

1756 Berolini, cur. Petr. Miller, cum versione Gall. emendatior quam illa 1746.

— Isenaci et Lipsiæ, 8. Heusingeri ed. repetita.

1757 Parisiis, 12. chez Brocas et Barbou. Corn. Nep. Latin et François avec des notes geogr. histor. et critiques par le Gras.

1759 idem, 8.

— Lipsiæ, 8. ex recensione atque cum animadversionibus Jo. Andr. Bosii. Libellum variarum lectionum et præfationem addidit Jo. Frid. Fischerus.

1761 Glasguæ, 8.

— Norimbergæ, 12. cum phrasibus Latinis et præfatione Gottschlingii.

— Brandeburgi. Eadem editio.

1762 Francofurti, 8. cum notis Em. Sinceri.
1764 Lemgoviæ, 8. Corn. Nepotis vitæ excellentium Imperatorum ad exemplum optimarum editionum expressæ, notisque maxime geographicis et historicis illustratæ a Just. Conr. Mensching.
1765 Parisiis, 8.
1768 Parisiis, 12.
— Francofurti, 8. cum notis Germ. Em. Sinceri.
— Lipsiæ, 8. Corn. Nepotis vitæ excellentium Imperatorum ex recensione atque cum animadversionibus Jo. Andr. Bosii. Libellum variarum lectionum et præfationem addidit Jo. Frid. Fischerus. Lips. in libraria Weidmania.—Rep. ed. 1759.
— Londini, 8. ed. in usum Delphini repetita.
1773 Halæ Sax. 8. Uberiores in Cornelium Nepotem Obss. criticæ Jo. Kappii Prof. Baruthini in Harlesii Opusc. varii argumenti exscriptæ sunt.
1774 Erlangæ, 8. Corn. Nepotis vitæ excellentium Imperatorum, cum animadversionibus partim criticis, partim historicis Augustini van Staveren, cura Theoph. Christoph. Harles, qui et suas et Jo. Kappii V. Cl. notas adjecit. Erlang. ex offic. Waltheria.
— Lipsiæ, 8. Corn. Nepotis vitæ exc. Impp. una cum Fragmentis, e recensione Jo. Andr. Bosii, cum animadversionibus integris Christoph. Cellarii, indicibus historico ac Latinitatis.—Editor Christ. Aug. Kriegel notis Cellarianis et suas addidit, in quibus præcipue de lectionis varietate disputat.
— Francofurti, 8. cum notis Germ. Em. Sinceri.
1775 Halæ, 12.
— Berolini, 8. curante Jo. Petr. Miller. Vid. an. 1746. et 1756.
1776 Hafniæ, 8. ad exemplar Keuchenianum, in usum scholarum Daniæ et Norvagiæ. (cura Barthold. Christ. Sandwig.)
— Norimbergæ, 12.
1778 Manhemii, 8. min.
1779 Bernæ et Lausannæ, 8. ap. societatem typographicam. Cornelii Nepotis vitæ excellentium Imperatorum: textui ad optimarum editionum fidem recensito accesserunt illustrationes brevissimæ, vel ex aliis selectæ, vel recens additæ. Curavit J. S. Ith, Bibliothecæ reipublicæ præfectus.
1780 Monachii, 8. Cornelii Nepotis selectæ vitæ excellentium Imperatorum. Subjectis interpretum animadversionibus suasque ad usum scholarum adjecit Henr. Braun.

— Genevæ, 12. ex recognitione Steph. Philippe.
1782 Biponti, 8. studiis Societatis Bipontinæ.
1787 Coloniæ, 8.
1788 Lipsiæ, 8. e. rec. Jo. Andr. Bosii.

VERSIONES.

[Ex Jo. Alb. Fabricii Bibliotheca Latina a Jo. Aug. Ernestio auctius edita, T. I. c. 6.]

VERSIONEM Vitarum Nepotis *Græcam* habuit Jo. Christophorus Wolfius, incerto auctore. Initium est: *ὁ Μιλτιάδης τοῦ Κίμωνος, ἐκ τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως τῇ παλαιᾷ γενέσει καὶ τῇ δόξᾳ τῶν προγεγενημένων*, &c.

Versiones vernaculas, puerorum causa scriptas *Germanice*, non attinet commemorare, nec libellos phraseologicos, aut imitationum puerilium libros.[1] *Belgice* versus est a Jo. Hilaride, Roterod. 1688. 12. *Gallice* a Bernardo Girardo, Paris. 1568. 4. ab Ant. Pineto, quem sæpe a vero sensu aberrasse notat Colomesius ad Gyrald. p. 202. ab Ant. le Gras, Paris. 1729. 12. quæ parum fidelis esse judicatur ab ipsis Gallis. Vitam Attici vertit Jo. Franc. Sarasinus in Opusculis, Paris. 1656. 1658. 8. Hic est Sarasinus, qui sub Attici secundi nomine scripsit bellum Parasiticum, sive Satiram in Petr. Monmorium. *Anglice* a pluribus versus est Oxon. 1684. 8. Vitam Iphicratis vertit Andr. Allam, teste Wood Athen. Oxon. T. II. p. 595. Atticum Matth. Hale. Totus Nepos a Jo. Clarke, additis notis et indice, Lond. 1726. 1732. *Italice* vertit Remigius Narninus Florent. Venet. 1550. 8. Etiam Veron. 1732. 4. una cum versione Catonis et Attici a Dionys. Ramazzino facta. V. Act. Erud. nov. suppl. p. 248. *Hispanicam* et *Poloniçam* versionem memorat D. G. Mollerus in Diss. de Nepote, §. 19. *Hungarice* vertit Georg. Ballog. V. Czwittinger in Hung. liter. p. 29. qui Sempronii editam hanc versionem tradit. *Danice* interprete Jo. Dabergio prodiit Hafn. 1669. 8.

NOTÆ

[1] Non est prætereunda tamen versio novissima, ceteris præstantior, auctore clar. Bergstræssero, cum ejusdem annotatt. quæ prodiit Francof. ad M. 1783. 8.

De Cornelii Nepotis nomine, patria, ætate, et variis operibus jam satis dictum in Vita, supra p. 15. sqq. Editionum Recensui Bipontino supplementum qualecumque nunc, de more, subjicimus.

Editio M. T. Ciceronis Epistolarum ad Atticum, Brutum, et Q. Fratrem, apud Gryphium, Lugduni 1555. 24mo. continet etiam T. Pomponii Attici Vitam, per Cornelium Nepotem.

Fragmenta quæ secutus est Livius, Franc. 1588. et Bas. 1590. 8vo. Franc. ad M. 1628.

C. Nepotis Opera quæ extant, cum Notis et Indice per Bœclerum. Arg. 1630. 8vo. Et Traj. ad Rhenum 1655. 8vo. Biblioth. Bodl.

Notæ in Miltiadem Nepotis, per Joan. Schefferum, Hamb. 1675.

C. Nepos Anglice versus per varios Oxonienses interpretes. Oxon. 1684. 8vo. Biblioth. Bodl. Repet. Lond. 1685. 1712. 1723. 1726. 12.

Vitæ, &c. ex editione Rutgeri Hermannidæ. Londini. S. Smith. 1688. 12mo. Bruggermanni View of English Editions.

Nepotis Vitæ, &c. 8vo. Amstelod. 1707. cum notis Mss. Car. Burneii. Sic Catal. Musei Britann. Sed errat; nam Mss. notæ sunt viri docti J. Taylor, S. T. P. cujus autographum nobis bene notum est.

Vitæ Excellentium Imperatorum, &c. Lond. 1710. 1724. 1741. 1756. 1764. 12mo. ibid. 1768. 18mo.

The Life of T. P. Atticus, with Remarks by Richardson Pack, Esq. Lond. 1719. 8vo. Repetita fuit Lond. 1733. 8vo. Extat etiam in Operibus R. Pack.

Nepotis Vitæ, &c. cum Interpretatione, &c. cura Nicol. Courtin, in usum Delphini. Repetita fuit a. 1729. 1773. 1780. 1786. 8vo. Lond.

Vitæ, &c. ex editione *emaculatissima* Augustini Van Staveren emendatæ. In ædibus Academicis excudebat Ro-

bertus Foulis, Academiæ Typographus. Glasguæ, 1744. 12mo. et 8vo.

C. Nepotis Vitæ, &c. cum Anglica Versione per Arrol. Edinb. 1744. 8vo. Bruggermanni View of English Editions.

C. Nepotis Vitæ, &c. cum Notis Essenii, edente Westerhovio, Amst. 1746. 8vo. Biblioth. Pinelliana.

Cornelii Vitæ, &c. Edidit Christ. Cellarius. 8vo. Lips. et Regiom. 1750.

Notatu dignum est, quod memorant Harwood et Dibdin, n. Nepotem Moscuæ excusum esse a. 1762. qui igitur, quod ad Classicos auctores pertinet, preli Russiaci est quasi primitiæ.

Cornelii Nepotis Vitæ Anglice versæ. Per J. Stirling, S. T. P. cum Versione ad literam facta, et aliis subsidiis tironum usui accommodatis, Lond. 8vo. 1767.

Nepotem Germanice vertit, cum annotationibus, Otto, Magdeb. 1776. 8vo.—De Germanicis Versionibus vid. plura in Harlesii Not. Brev. p. 174. et seqq. et Suppl. I. p. 285. seqq. II. p. 501. seqq. et Introd. p. 359. seqq.

C. Nepotis Vitæ, &c. 8vo. apud Foulis, Glasguæ 1777.

Vies des Grands Capitaines de l'antiquité, trad. avec des notes par l'Abbé Paul, Paris. Barbou. 1781. 12mo. 'Avant cette Traduction,' dit Brunet, (Manuel du Libraire,) la meilleure était celle d'un anonyme, Paris, 1744. ou 1759. ou 1771. 12mo.'

Interpretationi Historicæ, ait Klügling (Addit. ad Theoph. Christ. Harles. Brev. Not.) bene inservit editio a Ph. Lud. Haus curata Mogunt. 1784. 8vo.

Præclara Bipontina editio, Indice luculento instructa, Biponti repetita est 1788. atque iterum 1796.

Editio auctior Van Staveren (Lugd. Bat. 1773.) repetita fuit cum notis eruditis a Tzschuckio, Misniæ, 1791.

Bene audit H. Bremi editio, cum notis Germanicis, 8vo. Tiguri 1796. repet. Turic. 1812. Dimidio fere auctior priori.

Vitæ, &c. Paris. apud Renouard. 1796. 2 Vol. 18mo.

C. Nepotis Vitæ Imperatorum, &c. 12mo. Par. ap. Didot, an. VII. Reip. (1799.) Editio stereotypa. Mus. Britan.

Omnes sequentes merum Nepotis textum, n. sine annotationibus aut commentariis, suppeditant: Didot. Paris. 1799. 12mo.—Hafniæ, 12mo. 1800. curante M. Rathje, qui optimas editiones contulit.—1801. 8vo. Lips. cum Vita Nepotis a G. J. Vossio.—Erford. 1802. 8vo. curante J. J. Bellermann.—Manheim. 1808. 8vo.—Hanover. 1809. 8vo.—Hafniæ, 1810. 8vo.—Marburg. 1810. 8vo.—Darmstad. 1812. 8vo.—Wirteburg. 1815. 8vo. Halæ, 1817. 8vo.

Æstimatur C. Benj. Schmiederi editio, cum notis Germanicis, 8vo. Berol. 1801. qui Halæ Sax. 1798. Lexicon über den C. Nepos, &c. edidit multum laudatum; et etiam Caroli Frid. Heinrick, Vratislav. 1801. 8vo. et J. G. Hutten, Tubing. 1798. 8vo. et anonymi, sine notis, Franc. ad M. 1801. 8vo. et sine notis quoque Marburg. 1799. 8vo.

Nepotis Vitæ, &c. Harlesii, 8vo. 1801. Repet. edit. 1774.

Vir cl. M. Chr. Jul. Guil. Mosche edidit Librum a Germanis commendatum, Programma de eo, quod in Cornelii Nepotis Vitis faciendum restat, &c. Franc. ad M. 1802. 4to.

Vitæ, &c. Curavit, notis et indice illustravit C. H. Paufflcr. Lips. 1804. 8vo.

Multum laudatur, quasi ad usum criticum prorsus necessaria, nova editio Jo. Fr. Fischeri, a docto Harlesio curata. Lips. 1806. 8vo.

Vitæ Imperatorum, cum animadversionibus J. A. Bosii. Notas adjecit Fischerus. Lips. 1806. 8vo.

Nepotis omnia quæ extant, Mediolani. Per Aloysium Musium. Fol. 1807.

Cornelii Nepotis, &c. Oxon. 1811. 12mo.

Critice se agunt, et bene audiunt, edit. M. Birgeri Thorlacii, Hafniæ 1811. 8vo. et (in Bibliotheca Classica, tomis octo comprehendenti Auctores Classicos Romanos, inter

quos extat Tom. II. Cornelius Nepos,) editio Franc. Nic. Titze, primum vulgata Pragæ, 1813. 8vo.

C. Nepotis Excellentium Imperatorum Vitæ. Cum Fragmentis, et variis Lectionibus. Oxon. 1815. 12mo.

Corn. Nepot. Vitæ, &c. adjecto Lexico. Editionem curavit M. Christ. Frid. Luttmann. Lips. 1816. 8vo. Lexicon über den Corn. Nepos, est etiam separatim venale. 'Textus,' ait Klügling, 'in hac editione est vulgaris; Lexicon autem cedit in utilitate ac præstantia Schmiederiano.' Lexicon Benj. Frid. Schmiederi prodiit auctius et emendatius Halæ 1816. 8vo.

Vitæ, &c. Editionem in usum scholarum paravit Jac. Brand. Franc. ad M. 1817. 8vo. Prior editio prodiit 1809. 8vo.

Cornelii Nepotis Vitæ, &c. ex editione Augustini Van Staveren, et Pomponii Melæ Geographia, ex editione Abrahami Gronovii. Recensuit et accuravit Johannes Carey, LL. D. 18mo. Lond. 1819.

C. Nepotis Vitæ, &c. cum Fragmentis et variis Lectionibus. Oxon. 1819. 8vo.

C. Nepotis Vitæ, &c. quibus accedunt notulæ Anglicæ et Quæstiones. Studio C. Bradley. Londini, in Ædibus Valpianis, 1820. 12mo.

De Dissertationibus in Nepotem, de Compendiis, et si quid aliud, quod ab exteris prolatum fuerit, disserere non conabimur. Si cui harum rerum sit desiderium, Fabricium, Ernestium, Harlesium, Kluglingium consulat: immo præcedentis Notitiæ lector quædam huc pertinentia jam satis intellexerit. Unam tantum Dissertationem in Cornelium notabimus, a sagacissimo et doctissimo viro J. Jortin, S. T. P. Anglice scriptam, quæ extat in ejus Tractatibus philosophicis, criticis, et miscellaneis.

Nec nostrum est editiones Daretis Phrygii et Pseudo-Dictyos describendo lectorem morari. Versiones Latinæ horum historiographorum nostro Nepoti perperam tributi sunt; et de his quidem Fabricius et Ernestius facem præstiterunt. At nihilominus, ut harum historiarum varios

codd. Mss. in Bibliothecis Britannicis sub nostri nomine Cornelii inspeximus, et eosdem lectori indicavimus, rebus nostris non omnino alienum videtur duas vel tres Versiones Anglicas saltem memorare, præsertim quod Chronici nostrates antiqui, more suo fabulantes, in Britannorum suorum origine a Trojanis deducenda sunt multi.

Ex hoc numero sunt: Anglica Versio a Joan. Lydgate, 1500. et 1513. fol.—A Thoma Marshe, Lond. 1755. fol.—Daretis Phrygii Angl. versio a Thoma Paynell, Lond. 1555. 8vo.

His adjici possint, Daretis Phrygii sex Libri Latino carmine a Josepho Exoniensi elegantissime redditi; recogniti et emendati cura et studio Joannis Mori, qui eosdem argumentis illustravit, totumque opus vero auctori restituit, Lond. 1675. 8vo.

RECENSUS CODICUM MSS.

CORNELII NEPOTIS

QUI IN BIBLIOTHECIS BRITANNICIS ASSERVANTUR.

Codices in Museo Britannico.

Biblioth. Reg. 6 C VIII. cum Pauli Orosii Hispanici Hist. continet (art. 2.) Daretis Phrygii de Excidio Trojano Historiam, Cornelio Nepote interprete. sæc. XIII. Hic codex forsan pretiosus est, eo quod valde antiquus: sed nil moramur lectorem de libro qui Cornelii nostri nomen tantum præ se fert.

Idem dicendum est de codd. 10 A X. 6. 13 A V. 4. et 15 A XXII. 2.

In *Biblioth. Harl.* No. 2580. cod. est, continens inter multa alia, (art. 1.) Cornelii Nepotis Vitam Pomponii Attici, fol. 2. Præcedit titulus pro Æmilio Probo, et pauca de Eumene. Continet etiam (art. 2.) Catonis Vitam ex Æmilio Probo, et (art. 4.) Æmilium Probum de excellentibus Ducibus exterarum gentium. Mutilus, desinit in Vita Epaminondæ. Cod. chartac. folia continens 169.

No. 260. Cod. chartac. sæc. XV. continens C. Nepotem de excellentibus Græciæ et aliarum gentium Ducibus.

In Catalogo Mss. indescriptorum in Museo Britannico per Ayscough, vol. I. p. 346. est cod. chart. Cornelii Nepotis, circa sæc. XV.

Codices Cantabrigienses.

In *Bibliotheca Publica* Univers. Cornelii Nepotis Vita Pomponii Attici, 1684. 8.

C. Nepotis Historia Virorum Illustrium, 2528.

Inter codd. Cantab. in Biblioth. Publica collocatur C. Nepotis editio Oxon. 1697. cum paucis annotationibus, vel potius variis lectionibus cl. J. Taylor. Hæc collatio, ut apparet ex hac notula manu J. Taylor scripta, codici C. Nepotis in Biblioth. Publica Cantab. referenda est: 'Cod. Ms. Acad. Cantab. recens scriptus. Isti Academiæ donabat Hacket Episcopus.'

In *Biblioth. Trin. Coll.* est cod. C. Nepotis membran. nitide scriptus, sine notis, circiter XIV. sæc. Incipit feliciter Vita Miltiadis: præfigitur Æmilii Probi lib. de excellentibus exterarum nationum Viris.

Hæc Biblioth. alium etiam codicem Nepotis continet, sæc. XIV. vel XV. membran. 8vo., cui etiam præfigitur Æmilii Probi lib. de excellentibus exterarum nationum Viris.

Quod ad Æmilium Probum pertinet, quem quasi conditorem harum Vitarum codices memorati, et alii, tradunt, bene notum est, et vix hic repetendum, eum sub Theodosio Imperatore vixisse; cui librum Nepotis multum exornatum dono misit Æmilius Probus, ut liquet e versibus antiquo codici præfixis. Vide supra, p. 19.

Codices Oxonienses.

Bibliotheca Bodleiana continet inter Laudi et Seldeni Mss. duos codices qui inter alia complectuntur Daretis Phrygii Hist. Excidii Trojæ, cum Epistola Cornelii ad Sallustium, falso nostro Cornelio Nepoti ascripta.

Canonici Lat. 159. continet C. Nepotis Vitas, &c. cod. chartac. XV. vel XVI. sæc. cum variis lectionibus et marginalibus indicatoriis; membran. nitide scriptus: et, ni fallimur, alius est inter Canon. chartac. sine variis lectionibus et glossis, sæc. ejusdem.

Inter *D'Orvillianos* codd. Mss. et impress. invenienda est, No. X. 1. 6. 10. collatio Corn. Nepotis, i. e. Præf. Timoleont. Regg. Hamilc. Hannib. Ep. Corneliæ.

In x. 2. infra 2. 4. extant variæ lectiones et notæ in diversos auctores, inter quas sunt notæ J. P. D'Orville, collatæ ad éditionem Amstelod. 1706. pp. 15.

Et hactenus de Oxoniensibus: de codd. enim C. Nepotis in Bibliothecis Collegg. Oxoniensium nihil audivimus.

Codices Dublinienses.

In Biblioth. Collegii sanctæ Trinitatis apud Dublinium codicem extare memorat Catal. Mss. Angl. et Hibern. No. 407. qui inter alia continet (art. 4.) Daretis Phrygii Historiam de Vastatione Trojæ a Cornelio Nepote (ut fertur) de Græco in Latinum sermonem translatam.

Tribuit quoque idem Catal. isti Biblioth. (No. 489.) alium codicem qui continet etiam, inter alia, eandem Historiam, cui præfigitur Epistola Cornelii ad Sallustium de eadem.

Codices Eboracenses.

In Biblioth. S. Petri apud Eboracum, No. 407. (sic saltem legimus in Catal. Mss. Angl. et Hib.) codex est, amplectens, inter alia, Daretis Phrygii Hist. de Vastatione Trojæ, a Cornelio Nepote (ut fertur) de Græco in Latinum sermonem versam. No. 489. continet, inter alia, ejusdem Hist. exemplar, cui præfigitur Epist. Cornelii ad Sallustium de eadem. Ita saltem olim, n. 1694. secundum Catal. Mss. Angl. et Hib. sed non nunc, nisi commentarioli nostri, in ea bibliotheca quondam relati, deficiant.

Hactenus de codicibus Cornelii Nepotis Britannicis: de exteris v. J. F. Fischeri Præf. supra p. 7. sqq.

INDEX

IN

CORN. NEPOTEM,

A JO. ANDREA BOSIO CONFECTUS.

Primus numerus Vitam, secundus Caput cujusque vitæ, notat. Literæ *Præf.* Præfationem, *Fr.* Fragmenta designant ; *Lamb. Schott. Sav.*, ea quæ ex commentariis notisque Lambini, Schotti, atque Savaronis ; *Boecl. Loccen. Vorst.*, quæ ex indicibus Boecleri, Loccenii, Vorstii sunt desumta.

B.

C.

D.

F.

I.

M.

O.

P.

Q.

R.

T.

V.

FINIS OPERUM CORNELII NEPOTIS.

